

ვერსიუმი თეოფილი

გერმანია

I

გამომცემლობა «მეცნიერება»

თბილისი

1967

რ ე ლ ა ქ ი ი ს ა გ ა ნ

ვარლამ თოფურიას მონოგრაფია „სვანური ენა. I. ზმნა“ პირველად 1931 წელს გამოვიდა; დიდი ხანია იგი ბიბლიოგრაფიულ იშვიათობად იყო ქცეული.

ენათმეცნიერების ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭომ საჭიროდ მიიჩნია ხელმეორედ გამოცემულიყო ეს ფუნდამენტური ნაშრომი, რომელიც ყოველი ქართველოლოგის სამაგიდო წიგნს წარმოადგენს.

წიგნის წყობა, კორექტურების სწორება და პირველი 16 თაბახის ბეჭდვა ავტორის სიცოცხლეშივე იყო დამთავრებული. ავტორს ტექსტში ცვლილება არ შეუტანია.

მეორე გამოცემას ერთვის რეზიუმე და სარჩევი რუსულ ენაზე და სიტყვათა და ფორმანტთა საძიებელი.

სამწუხაროდ, ავტორი ვერ მოესწრო წიგნის გამოსვლას.^ა

საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს დადგენილებით ვ. თოფურიას შრომების გამოცემა დაევალა საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიას. ამ დადგენილების შესაბამისად ენათმეცნიერების ინსტიტუტის შუამდგომლობითა და საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის საზოგადოებრივ მეცნიერებათა განყოფილების დასტურით მონოგრაფია „სვანური ენა. I. ზმნა“ გამოდის, როგორც ვ. თოფურიას შრომების პირველი ტომი.

შემდგომ ტომებში შევა ავტორის სხვა გამოკვლევები ქართველურ ენათა და აგრეთვე მთის იბერიულ-კავკასიურ ენათა შესახებ.

სარედაქციო კოლეგია: ივ. გიგინეიშვილი,

გ. თოფურია, ქ. ლომთათიძე,
ვლ. ფანჩვიძე (თავმჯდომარე),
ივ. ქავთარაძე, მ. ქალდანი,
თ. შარაძენიძე, არნ. ჩიქობავა

სვანური ენა

I

გაგა

СВАНСКИЙ ЯЗЫК

I

ГЛАГОЛ

ს ა რ ჩ ე ვ ი

გვერდი
. VII—XII
. XIII—XIV
XV—XVIII
. XIX
. XXII

ხარჩვევით ქართულ და რუსულ ენაზე . . .	1
შემოკლებიანი ქართულ და რუსულ ენაზე .	1
ლიტერატურა	1
წინასიტყვაობა	1
წინასიტყვაობა მეორე გამოცემისა .	1
თ ა ვ ი პ ი რ ვ ე ლ ი: პირთა ფორმანტები (§§ 1-7) . . .	1
1. სუბიექტური აფიქსები (§ 1)	1
სუბიექტურ აფიქსათათვის (§ 2)	5
სუბიექტურ პრეფიქსებთან დაკავშირებული ფონეტიკური მოვლენები (§ 3)	10
2. ობიექტური აფიქსები (§ 4)	15
S ₂ და O ₂ ხ- ად- პრეფერბთან (§ 4, შწშ.)	17
აფიქსები რელატიურ ზმნებში (§ 5)	21
ობიექტური აფიქსების გენეზისისათვის სვანურში (§ 6)	25
ფონეტიკური მოვლენები ობიექტურ პრეფიქსებთან დაკავშირებით (§ 7) .	29
თ ა ვ ი მ ე ო რ ე: ზმნების კლასიფიკაცია (§§ 8-9)	35
ზმნები მორფოლოგიური და სინტაქსური თვალსაზრისით (§ 8)	35
ზმნათა ჯგუფები (§ 9)	38
თ ა ვ ი მ ე ს ა მ ე: ზმნის საქცევი (§§ 10-13)	43
პირველი ჯგუფის ზმნათა ქცევები (§ 11)	43
მეორე ჯგუფის ზმნათა ქცევები (§ 12)	48
მესამე ჯგუფის ზმნათა ქცევები (§ 13)	50
თ ა ვ ი მ ე ო თ ხ ე: პრეფერბები (§§ 14-19)	52
პრეფერბთა ფუნქცია (§ 15)	53
ფონეტიკური მოვლენები პრეფერბებთან დაკავშირებით (§ 16)	54
პრეფერბები დიალექტების მიხედვით (§ 17)	60
ჟ ი, ჩ უ, ს გ ა / ს კ ა და ქ ა პრეფერბთა თავისებურებანი (§ 18)	60
პრეფერბთა გენეზისისათვის (§ 19)	63
თ ა ვ ი მ ე ხ უ თ ე: ღ რ ო (§§ 20-60)	71
აწმყო (§ 21)	71
ნასახელარი ზმნა (§ 22)	72
ნამყოფსრული ბალსხემოურში (§ 23)	73
" უშგულურში (§ 24)	86
" ბალსქვემოურში (§ 25)	88
" ლაშხურში (§ 26)	95
" ლენტეხურში (§ 27)	98
ნამყოფსრულის ფორმანტთა ფუნქციისა და გენეზისისათვის (§ 28)	102
კონიუნქტივი I (§ 29)	106
მყოფადსრული (§ 30)	112
მყოფადსრული (§ 31)	115
პირობითი (§ 32)	125

პირობითის ფორმანტთა სადაურობისათვის (§ 33)	128
თურმეობითი I (§ 34)	130
თურმეობითი II (§ 35)	131
აორისტი (§§ 36-40)	136
მარტივ- და რთულფუძიანი ზმნები (§ 41)	161
კონიუნქტივი II (§ 42)	164
ბრძანებითი (§ 43)	167
ნამყოსრული (§ 44)	169
ნამყო წინარეწარსული (§ 45)	173
კონიუნქტივი III (§ 46)	176
-უ, -ო და... ნაწილაკთა დართვა (§ 47), შემეველი ზმნის დართვა (§ 48)	178
ვნებითის წარმოება დროთა მიხედვით (§§ 49-59)	179
ვნებითის წარმოება ნამყოსრულში (§ 50)	182
„ კონიუნქტივ Iში (§ 51)	184
„ მყოფადუსრულში (§ 52)	185
„ მყოფადსრულში (§ 53)	186
„ პირობითში (§ 54)	189
„ თურმეობითი Iსა და IIში (§ 55)	191
„ აორისტში (§ 56)	194
„ კონიუნქტივ IIში (§ 57)	199
„ დროთა III ჯგუფში (§ 58)	203
„ აღწერითი ფორმები (§ 59)	204
საშუალო ზმნების წარმოება დროთა მიხედვით (§ 60)	207
თ ა ვ ი მ ე ე ქ ე ს ე : ხიტყვათწარმოება (§§ 61-67)	211
მასდარი, განყენებული სახელი (§ 61)	211
მიმღება: აწმყოს, მყოფადის, ნამყოსი და უარყოფითი (§ 62)	213
მასალის, დანიშნულების სახელი (§ 63)	224
ნახმნარ სახელთაგან კვლავ სახელის წარმოება (§ 64)	226
ნახმნარ სახელთათვის (§ 65)	229
ფორმანტები ზმნასა და ნახმნარ სახელში (§ 66)	231
სიტყვის მაწარმოებელ ფორმანტთათვის (§ 67)	238
II ჯგუფის ზმნისათვის (§ 68)	242
თ ა ვ ი მ ე შ ე ი დ ე : დფიქტურო ზმნები (§§ 69-70)	243
1. შემეველი ზმნა (გვ. 243), 2. არი, არი (244), 3. ზი, 4. ხედა, 5. ღერი (245), 6. იზბი, 7. ითრე (247), 8. ხაჭტდი, 9. ყვლე (248), 10. ხატყცი, 11. ხაჩო, 12. ზი წაქსი (249): § 69.	
1. ხაყა, 2. ხულტა/ე (250), 3. ხაკუ, 4. აღგარი, 5. იგნალ (251), 6. ზი წაქსი (252), 7. აგდი აგდესკი, 8. ხოლი ხოლესკი, 9. იქტთერ, 10. იხო, 11. იშ-გუმ, 12. ხაჯეს (253): § 70.	
ტ ა ბ უ ლ ე ბ ი	
სუბიექტური აფიქსები: I... გვ. 4, II... 5, 247, III... 9, IV	10
ობიექტური აფიქსები: V	17
სუბიექტურ-ობიექტური აფიქსები რელატიურ ზმნებში: VI	23
ობიექტური პრეფიქსები: VII	29
სვანური ზმნა: VIII	51
ნამყოსრულის ფორმანტები ბალსემოურის მიხედვით: IX	86
„ „ დიალექტების მიხედვით: X	100-101
კონიუნქტივი Iის ფორმანტები დიალექტების მიხედვით: XI	110
მყოფადის ფორმანტები დიალექტების მიხედვით: XII	124-125

პირობითის ფორმანტები დიალექტების მიხედვით: XIII .	129
აორისტის ფორმანტები: XIV	161
ნიშუშები ტექსტებიდან	
ინკლუზიე-ექსკლუზივისათვის	32-34
ნაყოუსრულისათვის .	87-88
მყოფადსრულისათვის	118-119
თურმეობითათვის	135
მყოფადისათვის	188-189
ტაბულა	I, II
ხვანური ენა (რეზიუმე რუსულ ენაზე)	255
საძიებელი	294

О Г Л А В Л Е Н И Е

Оглавление на грузинском и русском языках .	VII—XII
Сокращения на грузинском и русском языках	. XIII—XIV
Литература	. XV—XVIII
Предисловие XIX
Предисловие ко второму изданию .	XXII
Глава первая: Личные форманты (§§ 1-7)	1
1. Субъектные аффиксы (§ 1)	1
К вопросу о субъектных аффиксах (§ 2)	5
Фонетические явления в связи с субъектными префиксами (§ 3) .	10
2. Объектные аффиксы (§ 4)	15
S ₂ и O ₂ b- x- при превербе эq- ad- (§ 4, прим.) .	17
Аффиксы в релятивных глаголах (§ 5)	21
К генезису объектных аффиксов в сванском языке (§ 6)	25
Фонетические явления в связи с объектными префиксами (§ 7) .	29
Глава вторая: Классификация глаголов (§§ 8-9)	35
Глаголы с морфологической и синтаксической точек зрения (§ 8) .	35
Группы глаголов (§ 9)	38
Глава третья: Версии глагола (§§ 10-13)	43
Версии глаголов первой группы (§ 11)	43
Версии глаголов второй группы (§ 12)	48
Версии глаголов третьей группы (§ 13)	50
Глава четвертая: Превербь (§§ 14-19)	52
Функции превербов (§ 15)	53
Фонетические явления в связи с превербамн (§ 16)	54
Превербь по диалектам (§ 17)	60
Особенности превербов ჯი ზი, ზუ ჸი, ზაჲ/ზაჲ sga/ska и ჯა კა (§ 18) .	60
К генезису превербов (§ 19)	63
Глава пятая: Время (§§ 20-60)	71
Настоящее время (§ 21)	71
Отыжешный глагол (§ 22)	72
Прошедшее несовершенное в верхнебальском наречии (§ 23) .	73
Прошедшее несовершенное в ушгильском говоре (§ 24)	86
Прошедшее несовершенное в нижнебальском наречии (§ 25)	88
Прошедшее несовершенное в лашхском наречии (§ 26)	95
Прошедшее несовершенное в лентехском наречии (§ 27)	98
К вопросу о генезисе и функции формантов прошедшего несовершенного (§ 28)	102
Копьюнктив I (§ 29)	106
Будущее несовершенное (§ 30)	112
Будущее совершенное (§ 31)	115

Условное наклонение (§ 32)	125
О происхождении форматов условного наклонения (§ 33)	126
Заглазное I (§ 34)	130
Заглазное II (§ 35)	131
Аорист (§§ 36-40)	136
Глаголы с простой и сложной основой (§ 41)	161
Конъюнктив II (§ 42)	164
Повелительное наклонение (§ 43)	167
Результативное I (§ 44)	169
Результативное II (давнопрошедшее) (§ 45)	173
Конъюнктив III (§ 46)	176
Присоединение частиц -ჟ -ი. -ლ -ოჲ... (§ 47)	178
Присоединение вспомогательного глагола (§ 48)	178
Образование страдательного залога по временам (§§ 49-59)	179
Образование страдательного залога в прошедшем несовершенном (§ 50)	182
Образование страдательного залога в конъюнктиве I (§ 51)	184
Образование страдательного залога в будущем несовершенном (§ 52)	185
Образование страдательного залога в будущем совершенном (§ 53)	186
Образование страдательного залога в условном наклонении (§ 54)	189
Образование страдательного залога в заглазном I и II (§ 55)	191
Образование страдательного залога в аористе (§ 56)	194
Образование страдательного залога в конъюнктиве II (§ 57)	199
Образование страдательного залога в третьей группе времен (§ 58)	203
Описательные формы (§ 59)	204
Образование глаголов среднего залога по временам (§ 60)	207
Глава шестая: Словообразование (§§ 61-67)	211
Масдар, отвлеченное имя (§ 61)	211
Причастия настоящего, будущего, прошедшего времен, отрицательное (§ 62)	213
Имя материала, имя назначения (§ 63)	224
Образование имен от отглагольных имен (§ 64)	226
К вопросу об отглагольных именах (§ 65)	229
Форманты в глаголе и отглагольном имени (§ 66)	231
О словообразовательных формантах (§ 67)	238
О глаголах второй группы (§ 68)	242
Глава седьмая: Дефектные глаголы (§§ 69-70)	243
1. Вспомогательный глагол (стр. 243), 2. არი, არი არი, არი (244), 3. ზი zi,	
4. ხედა xeda, 5. ღვი ვი (245), 6. იზბი izbi, 7. ითრე itre (247), 8. ხატვდი	
xatvdi, 9. ყელე qele (248), 10. ხატყცი xatqci, 11. ხზრა ხაზო, 12. ზი აქვსგი	
აქ აქვსგი (249): § 69.	
1. ხაყა ხაყა, 2. ხუტაჲე ხუტა/ე (250). 3. ხაჟო ხაჟო, 4. ადგარი	
adgari. 5. იგწლ იგწლ (251), 6. ზი აქვსგი აქ აქვსგი (252), 7. ავლი 'ა'ვლესგი	
jodi 'j'ადესგი, 8. ხოლი ხოლესგი ხოი ხოლესგი, 9. იქვთერ ikvter, 10. იხო	
იხო, 11. იხვტეხ იხვტეხ, 12. ხაჟეხ ხაჟეხ (253): § 70	

Т а б л и ц ы

Субъектные аффиксы: I... стр. 4, II... 5, 247, III... 9, IV	10
Объектные аффиксы: V	17
Субъектно-объектные аффиксы в релятивных глаголах: VI	23
Объектные префиксы: VII	29

Сванский глагол: VIII	51
Форманты прошедшего несовершенного времени по данным верхнебальского наречия: IX	86
Форманты прошедшего несовершенного по диалектам: X	100-101
Форманты конъюнктива I по диалектам: XI	110
Форманты будущего времени по диалектам: XII	124-125
Форманты условного наклонения по диалектам: XIII	129
Форманты аориста: XIV	161
Образцы текстов с примерами	
Категории инклюзива-эксклюзива	32-34
Прошедшего несовершенного времени	87-88
Будущего совершенного времени	118-119
Заглазных форм	135
Будущего времени	188-189
Таблицы	I, II
Сванский язык (Резюме на русском языке)	255
Указатель	294

შ ე მ ო კ ლ ე ბ ა ნ ი

ე ნ ე ბ ა , დ ი ა ლ ე ქ ტ ე ბ ა

- ბალსხ. = ბალსხემ. = ბხ.
- ბალსქვ. = ბალსქვემ. = ბქვ.
- ბეჩ. = ბეჩოური
- ბზ. = ბალსხემოური
- ბქვ. = ბალსქვემოური
- ეცერ. = ეცრ.
- ეცრ. = ეცერული
- ზსვ. = ზემოსვანური
- თვრ. = თაერაული
- იფრ. = იფარული
- ლახმ. = ლხმ.
- ლენტ. = ლენტეხ. = ლნტ.
- ლნტ. = ლენტეხური
- ლშხ. = ლაშხური
- ლხმ. = ლახამულური
- სვ. = სვან. = სვანური
- უშგ. = უშგულური
- ქ. = ქართ. = ქართული
- ქვემოსვ. = ქვემოსვან. = ქვსვ.
- ქვსვ. = ქვემოსვანური
- ცხმ. = ცხუმარული
- ჭან. = ჭანური

ტ ე რ მ ი ნ ე ბ ა

- აორ. = აორისტი
- ენ. = ენებ. = ენებითი
- თანხმ.დაწყ. ფ. = თანხმოვნითდაწყებული ფუძე
- კნქტ. = კნქტივი = კონ.
- კონ. = კნქტ. = კქტივი. = კონიუნქტივი
- მყ. = მყფ. = მყოფადი
- მყ.სრ. = მყ.სრული = მყოფადსრული
- ნსრ. = ნ.სრ. = ნამყოფსრ. = ნამყოფსრული
- ნ.უსრ. = ნ.უსრული = ნამყოფსრული
- ნ.წ.წ. = ნ.წ.წარსული = ნ.წინარეწარსული = ნამყო წინარეწარსული
- ობ. წყ. = ობიექტ. წყ. = ობიექტური წყობა
- რლტ. = რელატ. = რელატიური
- სათ. = სათავ. = სათავისო
- ფ. = ფორმა
- ფრმ. = ფორმულა
- ხმ.დაწყ. ფ. = ხმოვნითდაწყებული ფუძე
- O = ობიექტი
- O₁ = ობიექტური პრეფიქსი პირველი პირისა
- O₂ = ობიექტური პრეფიქსი მეორე პირისა
- O₃ = ობიექტური პრეფიქსი მესამე პირისა
- O^d = ობიექტი მიცემით ბრუნვაში
- O^{d-n} = ობიექტი მიცემით-სახელობით ბრუნვაში (ბრუნვაცვალებადი ობიექტი)
- Oe = ობიექტი ექსკლუზიური
- Oi = ობიექტი ინკლუზიური
- S = სუბიექტი
- S₁ = სუბიექტური პრეფიქსი პირველი პირისა
- S₂ = სუბიექტური პრეფიქსი მეორე პირისა
- S₃ = სუბიექტური პრეფიქსი მესამე პირისა
- Sⁿ = სუბიექტი სახელობით ბრუნვაში
- S^{n-a} = სუბიექტი სახელობით-მოთხრობით ბრუნვაში (ბრუნვაცვალებადი სუბიექტი)
- Se = სუბიექტი ექსკლუზიური
- Si = სუბიექტი ინკლუზიური
- ▼ = ხმოვანი

რაც შეეხება დანარჩენ შემოკლებულ ტერმინთ, როგორცაა: აბსლტ. = აბსოლ. = აბსოლუტური, აწმ. = აწმყო, მხ. = მხოლ. = მხოლოლობითი, პ. = პირი, რ. = რიცხვი, სუბ. = სუბიექტი, სუბიექტური, სუფ. = სუფიქსი და სხვა ასეთები კონტექსტით ადვილად გაიხსნებიან.

Сокращения Языки и диалекты

беч. = бечойский (говор)	нб. = нижнебалхский наречие
вб. = верхнебалхский наречие	нсв. = нижнесванский
всв. = верхнесванский	сван. = сванский
груз. = грузинский	тавр. = таврарский (говор)
зан. = занский (мегрельско-чапский)	ушг. = ушгульский (говор)
ипар. = ипарский	цхм. = цхумарский (говор)
лнт. = лентехское наречие	чан. = чапский
лхм. = лахамульский (говор)	чбх. = чубехевский (говор)
лшх. = лашхское наречие	эц. = эцерский (говор)
мегр. = мегрельский	

Термины и условные знаки

ед. = единственное число	S = субъект
л. = лицо	S ₁ = субъектный префикс I лица
мн. = множественное число	S ₂ = субъектный префикс II лица
O = объект	S ₃ = субъектный префикс III лица
O ₁ = объектный префикс I лица	S ⁿ = субъект в именительном падеже
O ₂ = объектный префикс II лица	S ^{n-a} = субъект в именительном и эргативном падежах
O ₃ = объектный префикс III лица	Se = субъект эксклюзивный
O ^d = объект в дательном падеже	Si = субъект инклюзивный
O ^{d-n} = объект в дательном и именительном падежах	v = vocalis, гласный
Oe = объект эксклюзивный	ч. = число
Oi = объект инклюзивный	

ლიტერატურა

- ადიშ. = ადიშის სახარება: *Материалы по археологии Кавказа*, XIV, Москва, 1916.
- ანტ.-რავანი = ცხოვრება: და წამება: წოდის: ანტონი: რავანისი..., გამოც. ი. ყიფშიძის მიერ: *Христианский Восток*, II, вын. I, СПб. 1913.
- ბგერით მოვლ. = ბგერით მოვლენ. = ვ. თოფურია, ფონეტიკური დაკვირვებანი ქართველურ ენებში. I. ბგერით მოვლენათა თანამიმდევრობა: „მომომხილველი“, I, ტფ. 1926.
- II. ბგერით მოვლენათა თანამიმდევრობა: „ტფ. უნივ. მოამბე“, X, ტფ. 1930.
- ზნის საკცევი = ქართული ზნის საკცევი.
- კვლავ უმლ. = ვ. თოფურია, კვლავ უმლაუტისათვის სვანურში: „ტფ. უნივ. მოამბე“, VIII, ტფ. 1928.
- მეგრ. გრ. = მეგრ. გრამ. = ი. ყიფშიძე, *Грамматика мингрельского (пверского) языка с хрестоматиею и словарем*, СПб. 1914.
- მრავლ. ონ ძე-ქართულში = არნ. ჩიქობავა, რით არის წარმოდგენილი მრავლობითის სახელობითში დასმული მორფოლოგიური ობიექტი ძველს ქართულში? „ტფ. უნივ. მოამბე“, IX, ტფ. 1929.
- ნე-, ნი-, ნა- პრეფიქსებისათვის = ვ. თოფურია, ნე-, ნი-, ნა- პრეფიქსებისათვის ქართულში: „ტფ. უნივ. მოამბე“, XI, ტფ. 1931.
- ონ სუფიქსი = არნ. ჩიქობავა, ონ სუფიქსი მეგრულში: „ტფ. უნივ. მოამბე“, VI, ტფ. 1926.
- სამლუდელმოდ. = კ. კეკელიძე, *Древне-грузинский архиератикон*, Тфл. 1912.
- საკცევი = ქართული ზნის საკცევი.
- სახელთა ისტ. = ვ. თოფურია, სახელთა დაბოლოების ისტორიისათვის სვანურში: „ტფ. უნივ. მოამბე“, VII, ტფ. 1927.
- სვან. გრამ. = თავეისუფალი სვანისი, მოკლე განხილვა სვანური გრამატიკისა: „ძველი საქართველო“, II, ტფ. 1913.
- S₂ O₂ ქართულ ზნებში = აკ. შანიძე, სუბიექტური პრეფიქსი მეორე პირისა და ობიექტური პრეფიქსი მესამე პირისა ქართულ ზნებში, ტფ. 1920.
- სუმ.-ქართ. = მიხ. წერეთელი, სუმერული და ქართული: „გვირგვინი“, ტფ. 1912.
- უმლ. = აკ. შანიძე, უმლაუტი სვანურში: „არლი“ — პროფ. ი. ჯავახიშვილის მიმდევნილი კრებული, ტფ. 1925.
- ფერეიდ. = არნ. ჩიქობავა, ფერეიდნულის მთავარი თავისებურებანი: „ტფ. უნივ. მოამბე“, VII, ტფ. 1927.
- ქართ. გრამ. = მ. ჯანაშვილი, ქართული გრამატიკა, ტფ. 1906.
(ს. ხუნდაძე, ქართული გრამატიკა, ქუთაისი, 1907).
- ქართული ზნის საკცევი = აკ. შანიძე, ქართული ზნის საკცევი: „ტფ. უნივ. მოამბე“, VI.
- ყე ნაწილაკი = არნ. ჩიქობავა, ყე ნაწილაკი ფერეიდნულში და მისი მნიშვნელობა გრამატიკა-ლოგიკის ურთიერთობის თვალსაზრისით: „ქართული საენათმეცნიერო საზოგადოების წელიწდეული“, I-II, ტფ. 1923/4.
- ცნობა ახლად აღმოჩ. ტექსტების შესახებ = აკ. შანიძე, ლიტერატურული ცნობა ახლად აღმოჩენილი უძველესი ქართული ტექსტების შესახებ... „ტფ. უნივ. მოამბე“, II, ტფ. 1922/3.
- ძვ. სას. პ. = პ. ინგოროყვა, ძველ-ქართული სასულიერო პოეზია, წ. I, ტფ. 1913.
- წინადად. პრობლ. = არნ. ჩიქობავა, მარტივ წინადადებების პრობლემა ქართულში. I, ტფ. 1928.
- ჰან. გრ. = ჰან. გრამ. = ნ. მარი, *Грамматика чавского (лавского) языка с хрестоматиею и словарем*, СПб. 1910.
- ხორაჯ = არსენა ვონანან, მეგმარეში ბალხარე ეახნელ ხორაჯ (Сборник сванских названий деревьев и растений), პტრგრ. 1917.
- კვს. = კვს. მას. = კვესურული მასალები ბეს. გაბუურის მიერ შეკრებილი, პროფ. აკ. შანიძის რედაქციით...: „წელიწდეული“, I-II, ტფ. 1923/4.

- ოქმები: 1925 წლ. № 9/24 = მაკ. ხუბუა, პირველი და მეორე პირის სუბიექტური და ობიექტური პრეფიქსები მგარულში.
- 1925 წლ. № 11/30 = აკ. შანიძე, სუბიექტური პრეფიქსები სვანურში.
- 1926 წლ. № 1/48 = არნ. ჩიქობავა, შეიძლება თუ არა ქართულში ერთიდამივე პირის როგორც S, ისე ობიექტი ერთიდამივე ფორმანტი იყოს აღნიშნული?
- 1926 წლ. № 8/48 = ვ. თოფურია, ზოგიერთი ქართული სიტყვის ეტიმოლოგია.
- 1926 წლ. № 8/51 = მაკ. ხუბუა, ხმოვანთა დამსვავების საკითხისათვის მგარულში.
- 1926 წლ. № 11/48 = აკ. შანიძე, ზნათა კლასიფიკაციისათვის ქართულში.
- 1926 წლ. № 12/61 = ვ. თოფურია, რედუქციისათვის სვანურში.
- 1927 წლ. № 5/78 = „ „ „ აფხაზური ელემენტებისათვის სვანურში.
- 1927 წლ. № 9/74 = „ „ „ ანალოგიის შემთხვევა სვანური ზმნის პრეფიქსებში.
- 1927 წლ. № 10/78 = „ „ „ აორისტიკა და კონიუნქტივი მეორის დაბოლოებანი სვანურში ქართულთან შედარებით.
- 1928 წლ. № 2/80 = ვ. თოფურია, შესამე პირის სუბიექტური პრეფიქსისათვის სვანურში.
- 1929 წლ. № 9/88 = არნ. ჩიქობავა, სათავისო ქვეყისათვის კანურში.
- (ოქმები შედგენილია ქართული საენათმეცნიერო საზოგადოების საჯარო სხდომებზე წაითხულ მოხსენებთა მიხედვით. ჯერჯერობით არაა გამოქვეყნებული).
- Абх. терм. = Б. შარი, Яфетическое происхождение абхазских терминов родства: ИАН, СПб. 1912.
- Абх. яз. = ბ. უსლარი, Абхазский язык, Тфл. 1887.
- Абх.-р. слов. = Б. შარი, Абхазско-русский словарь, Лгр. 1926.
- Анбан = Лунну Анбан.
- Ахем. = Б. შარი, Одределение языка второй категории ахеменидских клинообразных надписей...: Записки Вост. отд. Русск. Арх. общ., XXII, СПб. 1914.
- В Абхазию = Б. შარი, Из лингвистической поездки в Абхазию: ИАН, СПб. 1913.
- В Свацию = „ „ „ Из поездок в Свацию: „Христ. Восток“, т. II, вып. I, СПб. 1913.
- Вольн. Сван. = Поездка в Вольную Сванетию И. А. Бартоломея в 1853 году: Записки Кавк. отд. Русск. Географ. общ., вл. III, Тфл. 1855.
- Грамм. гр. яз. = Б. შარი, Грамматика древнелитературного грузинского языка, Лгр. 1925.
- Грамм. др.-арм. яз. = Б. შარი, Грамматика древне-армянского языка, СПб. 1903.
- Грамм. зам. = ა. გრენი, Грамматические заметки: СМ, X.
- Грамм. лит. = ა. ცაგარელი, О грамматической литературе грузинского яз., СПб. 1873.
- Грамм. очерк = ბ. უსლარი, Грамматический очерк сванетского языка: Абхазский язык, Тфл. 1887.
- Два суффикса = ა. შანიძე, Два чао-мингрельских суффикса в грузинском и армянском языках, Птгр. 1916.
- Зап. Р. О. = Записки Кавказского отдела Русск. Географического общества, кн. III, Тфл. 1855, кн. X, вып. II, Тфл. 1876.
- Источник = Б. შარი, Непечатный источник истории кавказского мира: ИАН, Птгр. 1917.
- К вопросу абх. яз. = Б. შარი, К вопросу о положении абхазского языка среди яфетических, СПб. 1912.
- Лунну Анбан (Сванетская азбука), Тфл. 1864.
- Мингр. этюды = ა. ცაგარელი, Мингрельские этюды, вып. I, СПб. 1880.
- Р.-абх. слов. = Русско-абхазский обратный словарь... კ. დონდუას რედ., Лгр. 1928.
- Св.-р. слов. = Б. შარი, Извлечение из сваяско-русского словаря, Птгр. 1922.
- Свап. скл. = „ „ „ Где сохранилось сванское склонение? СПб. 1911.
- СМ = Сборник материалов для описания местностей и племен Кавказа, вып. X, Тфл. 1890, вып. XVIII, Тфл. 1894, вып. XXXI, Тфл. 1902.

- Срав. обз. = Сравн. обз. = ა. ცაგარელი, Сравнительный обзор морфологии иберийской группы кавказских языков, СПб. 1872.
- Толмач = Кавказский толмач — составил А. В. Старчевский, СПб. 1891.
- Эмигр. мосохов = Б. შარი, К дате эмиграции мосохов из Армении в Сванию: ИАН, Пгтр 1916.
- Этруски = Б. შარი, К вопросу о происхождении племенных названий «этруски» и «пеласги»: Записки Вост. отд. Р. Арх. общ., XXV.
- Яф. пазв. = Б. შარი, Яфетические названия деревьев и растений: ИАН. СПб. 1915.
- Яф = , Яфетические элементы в языках Армении. VII. VIII: ИАН, 1914.
- Einführ. = ა. დიბი, Einführung in das Studium der kaukasischen Sprachen, Leipzig, 1928.
- Grundriss = ფრ. შაულერი, Grundriss der Sprachwissenschaft, Bd. III, Abt. II, Wien, 1885.
- Kartv. = რ. ლაფონი, Quelques rapprochements entre les langues caucasiennes septentrionales et les langues kartvéles; Bull. de la Société de linguistique de Paris, t. XXIX, fasc. 3, Paris, 1929.
- Ros = გ. როხენი, Ossetische Sprachlehre nebst einer Abhandlung über das Mingrelische, Suanische und Abchasische, Brl. 1846.
- Sprach. = რ. ფონერკერტი, Die Sprachen des kaukasischen Stammes, Wien, 1895.
- Sum.-Georg. = Sumer.-Georg. = მ. წერეთელი, Sumerian and Georgian: Journal of the Royal Asiatic Society, 1913 ოქტ. და 1914 იანვ.
- Swan. = ჰ. შუხარდტი, Über den passiven Charakter des Transitivity in den kaukasischen Sprachen, Wien, 1895.
- Terminologia = დ. გულია, Терминология по литературе и языкознанию (русско-абхазская, абхазско-русская), Сухум, 1930.
- / = „ნაცვლებიან ერთმანეთს...“ (ხულტა/ე = ხულტა || ხულტე: შეიძლება ორივე ფორმა ერთ დიალექტში იყოს, ან ერთი — ერთ დიალექტში და მეორე — მეორეში).
- (), [] = ფრჩხილებში ჩასმული მაგალითები ან ტექსტებიდანაა ამოღებული და არაა სწორი, ან შესაძლებელია.
- X. XVШ, XXXI = CM
- ლაშხური მაგალითის გვერდით ფრჩხილებში ჩასმული ციფრები უჩვენებენ გვერდსა და სტრიქონს ლაშხური ტექსტებისას: არსენა ვონაჰან, ლუშუე ამბჰარ ლგლანშიუ შუმი ნინშ; (Сванские тексты на лашхском наречии...), პტრგ. 1917.
1. ადგილის ეკონომიისათვის თარგმანი ყველგან სრული არ არის.
 2. ვარსკვლავიან მაგალითებში ის ფორმანტა ან ძირის ხმოვანია აღდგენილი, რომლის შესახებაც მსჯელობაა, მაგ. გვაქვს: * ე ს-ჰ ე უ შ, * ე ს-ა გ ე უ შ, * ე ს-გ ო შ-ე: პირველ შემთხვევაში აღდგენილია ოჰ ჰ, მეორეში — სახედას მაქცევაირი -ა- და შესამეში — III პირის -ე აორისტში (სამივე სახე მიღებულია * ე ს-ჰ-ა-გ ო შ-ე ფორმისაგან).
 3. თუ მაგალითის წინ ერთი ან რამდენიმე დიალექტია ნაჩვენები, ეს ნიშნავს, რომ მოყვანილი მაგალითი ან სხვა სახით გვხვდება დანარჩენებში (ბზ.ლზხ. ან მშარე, მაგარამ: ბქე. ან მარა, ლნტ. ან ან მარე), ან (იშვიათად) სრულბით არ მოიპოვება (ბზ. ი შ გ ე შ ი ნ არ იხმარება ეკერულში), ანდა ზოგჯერ განგებია გამოტოვებული.
 4. მაგალითებდად მოყვანილია ინდივიდუალი ფორმებიც. სვანური უმწერლობო ენაა, და როგორც ასეთს ახასიათებს: ფორმანტა სხვადასხვაობა, „ბგერით ელფერთა ნაირნაირობა“ (Б. შარი), რედუქციის, უმლაუტისა და სიგარძის რყევადობა, რაც შესაძლებლობის ფარგლებში არ მწეადა უგულუბელმეყო და მომყავდა, საეკო შემთხვევებში კი გვერდში ვუწერდი „sic“ ან „შესაძლებელია“ ან ვუსვამდი კითხვის ნიშანს, რომ მომავალში მათაც ყურადღება მიექცეს.

5. არსებულ მასალებში შერჩეულია და საილუსტრაციოდ მოყვანილია სხვადასხვა (ფორმანტის, ფუძის, ძირის, დიალექტის) თვალსაზრისით საკირო მაგალითები.

6. ჩოლურული (ქესვ.), ლატალური (ბზ.), ცხუმარული, თაერარული (ბქვ.) და სხვა არ განმიხილავს. სხვადასხვა მიზეზის გამო ზოგი ადგილი, განსაკუთრებით კი VII თავი, შევამოკლე და საძიებელიც ვერ დავურთე, არაფერია ნათქვამი აგრეთვე ისეთ მნიშვნელოვან ნაშრომებზე სვანურის შესახებ, როგორცაა ა. შანიძის „უმლაუტი სვანურში“, ხმოვანთა რედუქცია („წელიწდეული“, გვ. 7-11), ნ. შარის სვანური ლექსიკონი, გ. დეეტერსის „Das kharthwelische Verbum“... და ისეთ მასალებზე, როგორცაა არსენ ონიანის ლაშხური ტექსტები.

წ ი ნ ა ს ი ტ უ ვ ა ო ზ ა

სვანური ენის მიმოხილვა ორ ნაწილადაა განზრახული. მეორეში შევა: ფონეტიკა და სინტაქსი, მორფოლოგიიდან კი — სახელი და სიტყვათწარმოება. ზმნის პირველ რიგში დამუშავება და გამოქვეყნება მისი სირთულითა და მნიშვნელობითაა გამართლებული: „ვინც ზმნა იცის, მან ენაში თითქმის ყველაფერი იცის...“ (პ. შუხარდტი) — თუ კი ეს საერთოდ ენის შესახებ ითქმის, მით უმეტეს უნდა ითქვას ქართველურ ენათა შესახებ, რომელთა „მორფოლოგიის ყველაზე ძნელი ნაწილი ზმნა არის“ (ნ. მარი). ქართულ-მეგრულ ზმნასთან შედარებით სვანური ზმნა უფრო რთულია: უკანასკნელს მეტი გააჩნია: Si და Oe ფორმები (§§ 1, 4), მყოფად-უსრული და -სრული (§§ 30, 31), თურმეობითი I და II (§§ 34, 35), სიტყვათწარმოების ზოგი მომენტი (§ 63) და სხვა.

სვანური ყურადღებას იპყრობდა იმ მხრით, რომ: 1. იგი „ნარევი ტიპის ენაა“: მასში შენიშნულია ქანურ-მეგრული (შიშინა წრის) ფენა (ნ. მარი), აფხაზური ელემენტები (გვ. 70, შწ. 3), სომხური და შეიძლება სხვა კავკასიური ენისაც (§ 2 B 2), 2. მას ახასიათებს დიალექტთა სიმრავლე. შედარებით მცირე ტერიტორიაზე გაშლილი თექვსმეტ ათასამდე სვანის ენა ოთხ მთავარ დიალექტად „იყოფა“. ესენია: ბალსზემოური, ბალსქვემოური (= ზემოსვანურს), ლენტეხური და ლაშხური (= ქვემოსვანურს: ნ. მარი, ა. შანიძე). თითოეული დიალექტის ფარგლებში „ქვესა“ და „ქვეს“ შორის არის მეტ-ნაკლები სხვაობა: ბალსზემოურში უშუალოდ დაცილებულია მულახურ-მესტიურს (§ 24 და გვ. 194, შწ. 1), ივარული (გვ. 76, შწ. 3, 117, შწ. 2, 59, შწ. 1) და ლენჯერული (§ 54, შწ.) კი ზოგი რამითლა შორდება უკანასკნელს, ხოლო ბალსქვემოურში თვალსაჩინო განსხვავებაა ბეჩოურსა, ეცერულსა და ლახამულურს შორის (გვ. 14, შწ. 3 და § 25...). ორივე ეს ფაქტი საგულისხმოა ზოგადი ენათმეცნიერების ენათა შეჯვარდინებისა და ენის ცვალებადობის პრობლემებისათვის, 3. არ მოგვეპოვება არათუ მთლიანი მიმოხილვა სვანური ენისა, არამედ პირველ რიგში წამოსაყენებელი საკითხებიც კი არ არის მონოგრაფიულად დამუშავებული გარდა რამდენიმე მოვლენისა. სვანურის შესწავლა როზენით დაიწყო, მას მოყვნენ მკვლევარები: ცაგარელი, მახუღერი, უსლარი, ზავადსკი, შუხარდტი, ერკერტი, ჯანაშვილი, თავისუფალი სვანი, დირი. მარი, შანიძე და დეტერსი. ზოგი მათგანი უშუალოდ ეცნობოდა სვანურს, ზოგიც წინამორბედ მკვლევართ ეყარებოდა (როგორც მაგ., ცაგარელი, მახუღერი — როზენს, შუხარდტი, დირი უმათერესად — ზავად-

სკის, დეეტერსი -- ნაწილობრივ შანიძეს) და მათ მიხედვით აშუქებდა ამათუიმ მოვლენას. სვანურის შესახებ არსებულ ლიტერატურაში ყოველმხრივ სანდოდ მარის, შანიძისა და დეეტერსის ნაშრომებია ჩაითვლება, 4. სვანური მოწოდებულია შუქი მოფინოს არა მარტო ზოგი კავკასიური ენის, განსაკუთრებით კი ქართულისა და მეგრულის ენობრივ პრობლემებს, არამედ მათი წარსულის კულტურის არა ერთსა და ორს საკითხსაც (ყველა ამათ შესახებ დაწვრილებით II ნაწილში).

სვანურში მეცადინეობა სტუდენტობისას დაიწყო: მოვისმინე პროფ. ა. კ. შანიძის მიერ წაკითხული საკმაოდ ვრცელი გრამატიკული მიმოხილვა და მისივე ხელმძღვანელობით ვარჩევდი ტექსტებს. 1925 წ. პროფ. ა. კ. შანიძისავე ინიციატივით ტფ. სახ. უნივერსიტეტის პედაგოგიურმა ფაკულტეტმა მიმავლინა ზემოსვანეთში ბალსზემოურის შესასწავლად და მასალების შესაკრებად. დაეყავი იფარის თემში თვენახევარი. 1926 წ. ქართული საენათმეცნიერო საზოგადოების დავალებით განვაგრძე წამოწყებული მუშაობა იფარისავე თემში ერთი თვე, მულახში 11 დღე, მესტიაში 19 დღე, და ბალსქვემოურის „დასაზვერად“ გადავედი ბეჩოში ხუთი დღით. 1927 წ. პედაგოგიური ფაკულტეტისავე მივლინებითა და საქართველოს საისტორიო-საეთნოგრაფიო საზოგადოების დახმარებით შესაძლებლობა მომეცა მემუშავა ბალსზემოურზე 18 დღე (უშგულში 5. კალაში 2 და მესტიაში 11 დღე), ბალსქვემოურზე 19 დღე (ეცერში 12, ბეჩოში 7), ლაშხურზე 10 და ლენტეხურზე 12 დღე. 1928 წ. ვუკოლ ბერიძისა და გ. გიორგიძის მეოხებით მომიხერხდა თვენახევრით ზემოსვანეთში გამგზავრება და შეგროვილი მასალის მესტიაში შემოწმება. ტექსტების ჩაწერა იმ თავითვე დაიწყო. მიუხედავად იმისა, რომ ყოველთვის ხელსაყრელ პირობებში არ ვიმყოფებოდი (ხშირად ობიექტი არ მყავდა, ბალსქვემოურისა და ქვემოსვანურის გასაცნობად ცოტა დრო მქონდა; და სხვა), მაინც შესაძლებელი შეიქნა საკმარისი ტექსტებისა და ქართულიდან ნათარგმნი („პალიასტომის ტბა“, „ელისო“ და სხვა) მოთხრობების შეკრება. ენის შესწავლისას გამოირკვა, რომ რიგი ზმნის ფორმებისა ტექსტებში ან იშვიათად მოიპოვებოდა, ან სრულეებით უგულვებელყოფილი იყო. ზმნის ყოველმხრივ წარმოსადგენად ვაუღლე აწმყოსა, აორისტსა და მყოფად-სრულში 1200-მდე ბალსზემოური მაგალითი.

მასალად გამოვიყენე პროფ. ა. კ. შანიძის მიერ ბლომად და სანიმუშოდ ჩაწერილი ტექსტები (აქედან მაქვს ამოღებული ლახამულური და თავრარული მაგალითებიც), არსენ ონიანის ორივე წიგნი, CM-ში (X, XVIII, XXVI) დაბეჭდილი ტექსტები (გარდა სტოჰანოვისა და გრენისა) და ჩემ მიერ შეკრებილი მასალები. ნარკვევის დამუშავებისას აღმოჩნდა, რომ ზოგი საკითხის გასაღრმავებლად მეტი მაგალითი იყო საჭირო, ვიდრე ეს მე მომეპოვებოდა. ამ ნაკლის გამოსწორებაც მოხერხდა ტფილისში მყოფი სვანების მეოხებით. განსაკუთრებით ინტერესს იჩენდენ: მასწ. ივანე თ.-ძე ნიუბრაძე (უშგ.); მერი გუჯეჯიანი, ბიძინა პირველი (ბზ.), ფრანკუზ გერლიანი (ეცრ.), მაღი და დეშქელიანი - კარბელაშვილისა, შალვა შამტრიანი (ბეჩ.), დანიელ ფოჩიანი, არსენ, არდგვან, ანკონ. დანიელ

ონიანები (ლშხ.), ალექსანდრე, პერკულეს და ბიქტორ ქურასპედიანები (ლნტ.), ლახამულურის შესახებ საკმაო მასალა მომაწოდეს სოკრატ კკადუამ და ალი დავითიანმა, ხოლო სვანეთში ყოფნისას დახმარებას მიწევდენ: შურა ნიქარაძე (უშგ.), მერი გუჯეჯიანი, გიორგი ნავერიანის ოჯახი, სილიბ. ნავერიანი, გვედო და ვალო მარგიანები, ისაკ გვიდანი (მულახიდან), სები გულედანი (ლენჯერიდან), თენგიზ და დეშქელიანი (ბეჩოდან), დომენტი პაკელიანი (ეცერიდან), ცნობილის არსენ და მელიტონ ონიანისა და გიორგი ფოჩიანის ოჯახები, სპირიდონ ონიანი (ლაშხეთიდან), ნიკო ქურასპედიანის ოჯახი და ივანე ბენდელიანი (ლენტეხიდან). მასწ. ივანე ივ.-ძე ნიქარაძემ მის მიერ გამოქვეყნებული თუ მ. ზავადსკისათვის მიწოდებული მასალების ზოგიერთი ჩემთვის საინტერესო ადგილი განმიმარტა. ყველა აქ მოხსენებულ დაწესებულებათ და პირთ და აგრეთვე იმ სვანთ, რომელთაც ადგილობრივ დახმარება გამიწიეს და რომელთა დასახელება შორს წაგვიყვანდა, გულწრფელ მადლობას ვუცხადებ ისევე, როგორც პროფ. სიმ. ყაუხჩიშვილს გამოცემის საქმეში ხელის შეწყობისათვის, ვლ. ფანჩვიძეს, ალ. გვენცაძესა და შოთა ძიძიგურს დრო-დრო კორექტურაში მოხმარებისათვის.

აქვე ვსარგებლობ შემთხვევით და უღრმესი მადლობის გრძობით მოვიხსენებ ჩემს მასწავლებლებს პროფ. აკაკი შანიძესა და პროფ. გიორგი ახვლედიანს, რომელთა ხელმძღვანელობით წლების განმავლობაში ვსწავლობდი რიგს დისციპლინებს და ენებს და რის შედეგსაც ეს დამოუკიდებლად დამუშავებული სვანური ენის მთლიანი მიმოხილვის პირველი ცდა წარმოადგენს.

ავტორი

წინასიტყვაობა

მორამ გამომცემისა

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ენათმეცნიერების ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭოს დადგენილებით სვანური ზმნა უცვლელად იბეჭდება. ამ მეორე გამოცემაში შეიცვალა მხოლოდ შრიფტი და მის შესაბამისად პაგინაცია; აგრეთვე ორიოდე გამოთქმა, დაერთო სრული საძიებელი და რუსულ ენაზე სარჩევი და რეზიუმე. რეზიუმეში გადმოცემულია შრომის მოკლე შინაარსი თითქმის იმავე თანამიმდევრობით, როგორითაც აქ არის წარმოდგენილი.

სვანური ზმნა გამოვიდა 1931 წელს თებერვალში მცირე ტირაჟით და მოკლე ხანში აღარ იშოვებოდა. იგი ასახავდა ქართველური ენათმეცნიერების მაშინდელ დონეს. მას შემდეგ ჩვენი ცოდნა გაფართოვდა და გაღრმავდა. დაწვრილებით შესწავლილ იქნა ქართველურ და მთის იბერიულ-კავკასიურ ენათა და მათ დიალექტთა ფონეტიკური სისტემა, გრამატიკული აგებულება, ასევე ვრცლად — სიტყვაწარმოება; დაისვა ამ ენათა განვითარების ისტორიისა და გენეზისური ურთიერთობისა თუ ტიპოლოგიური მსგავსების პრობლემები; გაშუქდა ისტორიულ ასპექტში მრავალი აქტუალური საკითხი; ზოგად ენათმეცნიერებაში წარმოიშვა სხვადასხვა მიმართულება და წინ წამოიწია სტრუქტურული მეთოდების გამოყენება. ქართველურ ენათა მონაცემების ანალიზის საფუძველზე არის საყურადღებო ცდები შედარებითი და შინაგანი რეკონსტრუქციის მეშვეობით წინარექართველური ენის ძირითადი მოდელების აღდგენისა და მათი, თუმცა სადავო, ინდოევროპულ ენათა მოდელებთან სტრუქტურულ-ტიპოლოგიური დამთხვევის ძიებისა.

მიუხედავად ასეთი ვითარებისა, ამ შრომის ავტორს მის ხელმეორედ გამოცემაზე უარი არ უთქვამს. საქმე ისაა, რომ ზმნის სტრუქტურის აქ მოცემული სინქრონიული აღწერა მთლიანად და გზადაგზა ძირითად საკითხთა დიაქრონიულ ასპექტში განხილვა დღესაც გამართლებული ჩანს. ეს წიგნი რომ ახლა დაწერილიყო, ნაწილობრივ შეიცვლებოდა მისი არქიტექტონიკა, დაემატებოდა ზოგი დიალექტის ბოლო წლებში მოპოვებული მასალა, მაგრამ სტრუქტურული აღწერა და წამოყენებული მთავარი დებულებები ძალაში დარჩებოდა.

წიგნის მეორე ნაწილში ივარაუდება სრულად იქნეს წარმოდგენილი სვანურის ფონეტიკა, მორფოლოგია და სინტაქსი, აგრეთვე სიტყვაწარმოება. მორფოლოგიის მიხედვით იქნება განხილული ზმნის ზოგი მხარე დიალექტთა ახალ-მასალების მიხედვით. ბუნებრივია, რომ შესწავლილია სვანურის შესახებ არსე-

ბული ახალი მდიდარი სამეცნიერო ლიტერატურა და ჯეროვნად გათვალისწინებულია მოპოვებული წარმატებები.

დღეს სვანური ენის ღრმა შესწავლისათვის შექმნილია მყარი საფუძველი. განხილულია ისტორიულ ასპექტში ქართველურ და მთის იბერიულ-კავკასიურ ენათა სტრუქტურის მნიშვნელოვანი პრობლემები და საკითხები, გამოქვეყნებულია მონოგრაფიული გამოკვლევები, გამოცემულია არსენ ონიანის ლაშხური კილოს ტექსტებისა და მცენარეების სახელწოდებათა კრებულის გარდა სვანური პოეზია ქართული თარგმანითურთ, პროზაულ ტექსტთა სერიიდან I ტომი — ბალსზემოური კილო, II ტ. — ბალსქვემოური კილო, ხოლო III ტ. — ლენტეხური კილო — იბეჭდება.

გარდა ამისა, შედგენილია და სასტამბოდ მზადდება სვანური ენის სახელმძღვანელო (გრამატიკული მიმოხილვა, საუბრები, ტექსტები, ლექსიკონი), დასაბუთებლად მზადდება აგრეთვე სვანურ-ქართული ლექსიკონი, მუშავდება ქართველურ ენათა შედარებითი ლექსიკონი.

სვანური ენის მიმართ ეგოდენ დიდი ინტერესი გამოწვეულია მისი განსაკუთრებული მნიშვნელობით ქართველურ ენათა ისტორიულ-მედარებითი შესწავლისა და ფუძეთა რეკონსტრუქციისათვის. სვანურში შემონახული არქაიზმები, გაჩენილი ინოვაციები, რთული ფონეტიკური პროცესები, დიალექტთა ნარეობა და თავისებურებანი, სხვა ენათა სუბსტრატის არსებობა და სხვა მოვლენები ხელშესახებ მასალას იძლევიან კერძო და ზოგადი ენათმეცნიერების პრობლემათა წამოსაყენებლად და გადასაჭრელად. ამ მხრივ სვანური ენის აგებულების ყოველმხრივ აღწერას გარკვეული წვლილის შეტანა ვეალება.

წიგნის აწყობა-გამოშვება დაყოვნდა მისი ტექნიკური სირთულის გამო. მის გამოსვლას ხელი შეუწყვეს საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობის დირექტორმა შოთა შენგელამ და თბილისის უნივერსიტეტის სტამბის დირექტორმა ვახტ. ხორბალაძემ, აწყობას უხელმძღვანელა და რთული სამუშაო შეასრულა საამწყობო საამქროს უფროსმა ვახტ. გურგენიძემ, ააწყო ციკინო ნოზაძემ და დაბეჭდა ვ. აბგაროვმა. ენათმეცნიერების ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭოსა და ყველა აქ დასახელებულ პირს გულითად მადლობას მოვახსენებ. კორექტურის კითხვასა და საძიებლის მასალის ამოწერა-დალაგებაში მომხმარა გურ. თოფურია.

ავტორი

თამა პირველი

პირთა შორამანტები

1. სუბიექტური აზიძხეაი

1. სუბიექტური პრეფიქსების განხილვისას ზმნები ორ ჯგუფად უნდა დავყოთ: ხმოვნითდაწყებული და თანხმოვნითდაწყებული ფუძეებისდა მიხედვით, ვინაიდან უკანასკნელთა წინ ხმარებულ პირის ნიშნებს შორის სხვაობას აქვს ადგილი.

A. ხმოვნითდაწყებულ ფუძეებ

1. პირველი პირის გამოსახატავად ყოველთვის დაერთვის პრეფიქსი ხტ-, მეორისა — ხ-, ხოლო მესამე პირის აღმნიშვნელად არც არეფიქსი¹ მოგვეპოვება და დროთა რიგში არც სუფიქსი: წმინდა ფუძეა წარმოდგენილი.

2. მრავლობითი რიცხვი მხოლოდობითისაგან განსხვავებულია პლურალობის მაჩვენებელი ბოლოსართებით, სახილდობარ: პირველი და მეორე პირისათვის გამოყენებულია -დ², ხოლო მესამისათვის — -ხ.

	პ.	ბალს.ლანს.	ზემოსვ.ლენტ.
რ.	1 ხტ-იშტნი (ვინახე) ხტ-იკედ (ვილებ) ხტ-ამრე (გამხადებ) ხტ-აწხი (ვწვავ)		
მლ.	2 ხ იშტნი ხ-იკედ ხ-ამრე ხ-აწხი		
მზ.	3 იშტნი იკედ ამრე აწხი		
წ.	1 ხტ-იშტნი-დ ხტ-იკედ-დ ხტ-ამრე-დ ხტ აწხი-დ		
წლ.	2 ხ-იშტნი-დ ხ-იკედ-დ ხ-ამრე-დ ხ-აწხი-დ		
წზ.	3 იშტნი-ხ იკედ-ხ ამრე-ხ აწხი-ხ		

3. მრავლობით რიცხვში პირველი პირი ორგვარი ფორმით გვევლინება: ინკლუზიურითა და ექსკლუზიურით (Swan. 48. უმლ. 190, შმშ. 2): ა. პირველი (ინკლუზივი) მანინ ათის, როცა „ჩვენ“ შეიცავს „მე“ და „შენ || თქვენ“ს (ფორმულა: Si), ხოლო ბ. მეორის (ექსკლუზივის) „ჩვენ“ში ნაგულისხმებია „მე“ და „ის (იგი) || ისინი“³ (ფორმულა: ხე). უკანასკნელის ნიშნები (ხტ- — -დ)

¹) Rur. 65. Swan. 48.

²) და (რა -თ, რაგორც ეს ხოგ ავტორსა აქვს ნაჩვენები (Ros. 65. Грам. очерк, 106. 117... Grundriss, 230. Sprach. 36.... და სხვა).

³) 1924 წლ. ოქმი № 23 („წელ:წდელუი“, 1—11, გვ. 373-4).

ზემოთ უკვე გათვალისწინებულია. Si ს გამოსახატავად იხმარება ლ- — დ: ლ- I და II პირის მაჩვენებელია, - დ კი — მრავლობითობისა. მაშასადამე, პარადიგმაში მოცემულ

I-III = Se: ხუ-იზუნი-დ („მე + ის || ისინი“ ვინახავთ), ხუ-იკედ-დ („მე + ის || ისინი“ ვიღებთ), ხუ-ამარე-დ („მე + ის || ისინი“ ვამზადებთ), ხუ-წმხი-დ („მე + ის || ისინი“ ვწვავთ) ფორმებს გვერდში ამოუღდება ჩვეულებრივ გავრცელებული

I-II = Si: ლ-იზუნი-დ („მე + შენ || თქვენ“ ვინახავთ), ლ-იკედ-დ („მე + შენ || თქვენ“ ვიღებთ), ლ-ამარე-დ („მე + შენ || თქვენ“ ვამზადებთ), ლ-წმხი-დ („მე + შენ || თქვენ“ ვწვავთ) მაგალითები (შდრ. 1924 წლ. ოქმი № 23)¹.

4. III პირის ნიშნად ზემოთ არავითარი ფორმანტი არ არის გამოყოფილი: იგი თითქოს არც იყო საპირო, რადგანაც III პირი თავის უფორმანტობით ისედაც განსხვავდება პირველი ორი, გარკვეული პრეფიქსების მქონე, პირისაგან. მაგრამ ნაშთის სახით შემონახულია რამდენიმე ზმნა, რომელთა ფუძეს III პირში დართული აქვს ლ-, ესენია:

ერთი 1 ხუ-ი (ვარ) და მეორე ხს.ლნტ. ხუგ ← *ხუ-გგ, ლშ. ხუგ ² (ვდგავარ)		
2 ხ-ი	ხ-გგ	ხ ზგ
3 ლ-ი	ლ-გგ	ლ-ზგ ლ-გგ (1,)

გამოცალკევებული ლ- რომ მხოლოდდამხოლოდ პირის ნიშანია, ამაში გვარწმუნებს შემდეგი გარემოება: a. ორივე ზმნა (ლ-ი, ლ-გგ) აბსოლუტური სახეობისაა, ამდენად საქმე გვაქვს მარტო სუბიექტთან, b. მრავლობით რიცხვში მხოლოდობითის ფორმას დაერთვის პლურალობის დამახასიათებელი -ხ: ლ-ი ხ, ლ-გგ-ხ. მაშასადამე, ლ-ს არ ევალება რიცხვის გამოხატვა, და c. ზმნის სხვა დროში მოქცევით ლ-ს მდგომარეობა არ იცვლება: ბხ. ლ-გგ-და || ლ-გგ-და¹ || ლ-გგან² და¹, ბეჩ. ლ-გგან, ეტრ. ლ-გგან, ლშ. ლ-გგ-და || ლ-გგან (50), || ლ-გგანდა (ნპ₂₈), ლნტ. ლ-გგ-გდა¹ (იღგა), რაც იმის მაუწყებელია, რომ ლ- არც დროის წარმოებას კისრულობს. ჩანს: ლ- თავისუფალი ყოფილა დროისა და რიცხვის კატეგორიების აღნიშვნისაგან, ამდენად იგი მესამე პირის ფორმანტად ჩაითვლება.

ლ- პრეფიქსიანი ზმნების რიცხვი კიდევ სამით შეიძლება გავადიდოთ. ორი უკვე დავასახელოთ. მესამე იქნება ისევე მეშველი ზმნა, ოლონდ სხვა ფუძის შემცველი:

¹) CM, X, გვ. XV. Swan. 40, 48. Einfthr. 120. უსლარის (Грѣхъ оуерѣ, 109) მაგალითია და მის შესახებ შენიშნავთ ასე უნდა შესწორდეს: ა ლ ო ო ო დ, ო ო ო ო დ (წვევით). პირველი იხმარება მაშინ, როცა ის, ვისაც ელაპარაკებიან, მონაწილეობას იღებს, მეორე, როცა მონაწილეობას არ იღებს.

²) მხედველობაში არაა მიღებული ამ ფორმების პარალელურად ქვემოთხსენებულში გავრცელებული: ლნტ. ლ უ გ-ბ უ ი, ლშ. ლ გ-გ (|| ლ უ გ-ბ უ ი (ვდგავარ) და ლნტ. ლ გ-გ-ბ ი, ლშ. ლ გ-გ-ბ ი (დგახარ). ავკარაა, ეს გვიანდელი წარმოშობის არის და ამიტომაც ჩვენი საკითხისათვის უნიშვნელოა.

	ბ.	ხემოსვან.	ლენტ.	ლაშა.
ნაწყოფსკ.	1	ხუ-ასტ	ხუ-ასტ ხუ-ას	ხუ-ას (43 ₂) ¹ (ვიყავ)
	2	ხ-ასუ	ხ-ასტ ხ-ას	ხ-ას
	3	ლ-ასტ ²	ლ-ასტ ლ-ას	ლ-ას (4 ₁₃ ...)
კონიუნქტ.	1	ბალსხ.	ბჰვ.ლენტ.	
	1	ხუ-ესტ	ხუ-ესე	ხუ-ესე
	2	ხ-ესტ	ხ-ესე	ხ-ესე
3	ლ-ესტ	ლ-ესეს ²	ლ-ესეს (3 ₃₃) ლ-ესეს (8 ₁ ...)	

მეოთხე ზმნა გვხვდება აორისტსა და მისგან ნაწარმოებ კონიუნქტივ IIში:

	ბალსხემ.	ბალსჰვ., ეცრ.	ლენტხ.	ლაშა.
აორისტი	1	ლოხუ-ემ	ლოხუ-ემ ლოხუ-ე	ლოხუ-ემ ლოხუ-ემ (შეეკამე)
	2	ლ- ხ-ემ	ლ- ხ-ემ ლ- ხ-ე	ლ- ხ-ემ ლ- ხ-ემ
	3	ლა-ლ-ემ	ლ- ლ-ემ ³	ლა-ლ-ემ ლა-ლ-ემ (76 ₁₄₋₁₅)
კონ. II	ლა-ლ-ემ-ას/-ეს ⁴	ლ-ლ-ემეს	ლა-ლ-ემეს	ლა-ლ-ემეს (შეჭამოს)

ხოლო მეხუთე, ლ- პრეფიქსიანი ზმნა, მართო ლახუის დაუცავს, დანარჩენი სამი კილო კი მას III აირში უთავსართოდ წარმოგვიდგენს:

	ბალსხ.	ბალსჰვ.	ლენტ.	ლაშა.
აორისტი	1	ლოხუ	ლოხუ	ლოხუ (შეესვი, დავლი)
	2	ლ-ხ-ე	ლ-ხ-ე	ლ-ხ-ე
	3	ლა- ე	ლ- ე	ლა-ლ-ე (62 ₂₉ , 63 ₂)

და აქედან კონიუნქტივ IIში: ლა-ლ-ემეს || ლა-ლ-ემეს (სვას)

უკანასკნელი ორი ზმნა (ლა-ლ-ემ და ლა-ლ-ემ), მართალია, გარდამავალია და ისიც აორისტის ჯგუფის დროებში წარმოებულნი, მაგრამ ლ-ს შესახებ გამოტანილი დასკვნა აქაც ძალაში რჩება. ამგვარად: ლ-ი, ლგვ, ლ-ასტ (ლ-ესტ, ლ-ესეს), ლა-ლ-ემ და ლა-ლ-ემ ზმნებში დაკული ლ- ნიშანი ნაშთად უნდა მივიჩნიოთ III სუბ. პირისა⁵ და ვთქვათ, რომ სვანურს ოდესღაც I და

¹) ქვემოხანურში ხ ტყის, ხეს ჩვეულებრივ დაერთვის აორისტში (იხ.) დაყენებულ ზმნათა I და II პირის ფორმებს:

ლშ. 1 ოთკალაუ ხუეს || ხუას (გაველწე) ლენტ. ალტაუ ხუეს (დავთესე), ახუას ხუეს (გავეკეთე)
2 ათკალაუ ხეს || ხას ალაუ ხეს ახას ხეს და სხვა

²) შდ. *Волян. Слвн.* 219 (= *Толмач*, 657). *СМ*, X, გვ. XVII. *Sprach.* 356, 360, 363. Swan. 49. სვან. გრამ. 92.

³) თავარჯულში ლ ა ე მ (ლ ა ე მ) მოგვეპოვება.
⁴) შდ. *Волян. Слвн.* 223 (= *Толмач*, 658).

⁵) სუბიექტური აფიქსებისა და მათ ზორის ლ-ს შესახებ მოხსენება წაიკითხა პროფ. აკ. შანიძემ 1925 წელს (ოქმი № 14_{2/26}). ამავე ლ-ს ჩვენც შევხვით ერთერთ ნოხსენებაში 1928 წ. (ოქმი № 2/30). ლ- მენველ ზმნაში, როგორც სუბიექტური პრეფიქსი ნესამე პრ.ასა, პირველად ჰ. შუხარდტსა აქვს შენიშნული. იგი წერს: „Man könnte vermuthen, dass in dem I von l-i, 'er ist', l-es, 'er sei', l-as w, 'er war' (2. Person: x-i, x-es, x-as w)...“

II პირის მსგავსად IIIისთვისაც გამოყენებული ჰქონია პრეფიქსი: იგი ყოფილა ლ-, როპელიც თავის ფუნქციით, როგორც ჩანს, არაფრით არ განსხვავდებოდა ხტ- და ხ- თავსართებისაგან.

ტაბულა I

(სუბიექტური აფიქსები)

პირი	მხლ. რ.	მრავლობითი რ.
1	ხტ-	{ Si ლ--- -დ Se ხტ--- -დ
2	ხ-	ხ--- -დ
3	ლ-, 0-	ლ-, 0--- -ხ

B. თანხმოვნით დაწყებული ფუძეების წინ

1. პირველი პირის ნიშნად -ტ- გვაქვს და ისიც ჩვეულებრივ ინფიქსის სახით: მოქცეულია ფუძის თავკიდურ თანხმოვანსა და მოძღვენო ხმოვანს შორის, ხოლო მეორესა¹ და დროთა რიგში მესამე პირს არავითარი ფორმანტი არ ახასიათებს.

2. მრავლობითი რიცხვის მისაღებად იგივე -დ და -ხ ბოლოსართი დაერთვის მხოლოდობითის ფორმებს, ხოლო Siსათვის პრეფიქსად ლგ- გვევლინება. უკანასკნელს ფუძისეული ხმოვნის ამოღება ძალუძს.

პირი	მხლ. რ.	ზემოსვანი, ლენტეხური	ზემოსვანი, ლენტეხური
1	ლური (←*ლტური) (მი-	ლტიგე (ვაქრობ)	ტტიხე ² (ვაბრუნებ).
2	ლური ვალ, წავალ)	დიგე	ტიხე
3	ლური	დიგე	ტიხე
პრეფ. რ.	Si ლ-ლრი-დ	ლგ-დგე-დ	ლგ-ტხე-დ
	Se ლური-დ	ლტიგე-დ	ტტიხე-დ
	2 ლური-დ	დიგე-დ	ტიხე-დ
	3 ლური-ხ	დიგე-ხ	ტიხე-ხ

C. განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევს პრეფიქსების პრევერბში ჩაქსოვა. წინდებული ად- I და II პირის ფორმებში (ლახაპულურის გამოკლებით: § 4, გვ. 18-9) ყოველთვის წარმოდგენილია ათ-ის სახით (Swan. 53):

პირი	ზემოსვანი	ლენტ.	ლაშხ.
1	ჩოთ-მანხ (გავაახლე)	ჩტ ათ-ტ-ამეჩ (დავაბერე)	ჩოთ-კალატე (გავლენე)
2	ჩტ ათ-მანხ	ჩტ ათ- ამეჩ	ჩტ ათ-კალატე
3	ჩტ ად-მანხ	ჩტ ად- ამეჩ	ჩტ ად-კალატე

ein Subjekt-pronomen der 3. Person stecke, und dasselbe an das Pronomen a la. 'dieser' anknüpfen* (Swan. 49).

¹) Grundriss, 220, *

²) შდ. CM, X, გვ. XIV (= Einführ. 120).

რით არის გამოწვეული პირველს ორს პირში პრევერბისეული -ღ-ს ქცევა -თ-დ? პროფ. აკ. შანიძე ფიქრობს, რომ სუბიექტური (ამ შემთხვევაში II პირის) პრეფიქსის „ძირითადი სახეა ჰ, რომელიც... ად'თან თვით იკარგება, მაგრამ არა უკვალოდ, არამედ მეზობელ ღ'ონს აფშინიერებს, ანადა აქცევს და თვითონ ამ თანის ფშინიერებაშია მიჩქმალული: ადჰ > ათ“ (უმლ. 182, შნშ. იკვე, და 1925 წლ. ოკმი № 14/39). ად- წინდებულისაგან მიღებული ათ- სახე თითქოს სხვანაირად ვერ აიხსნება, თუ არ -ღ-სა და ჰ-ს შერწყმით. ამგვარად, II პირის სუბიექტურ პრეფიქსად ჰ- ცხადდება. უკანასკნელის სასარგებლოდ შეიძლება სხვა საბუთებიც გამოვანხოთ. ასეთად მიგვაჩნია: ა. თანხმონითდაწყებული ფუძეების წინ II პირის ნიშნად ნულის „არსებობა“, რომელიც ჰ-ს გაქრობის შედეგს უნდა წარმოადგენდეს (მაგალითები დიკვ, ტიხე და სხვა, იხ. ზემოთ), ხ. ეს-/ას- პრევერბის შემდეგ ჰ-ს ფონეტიკურ ნიადაგზე შესაძლებელი დაკარგვა, მაგ.: ხვ. ეს-ა-გუმ ← ეს-ჰ-გუმ (დაასხი), ჩუ ეს-აღ ← *ჩუ ეს-ჰ-აღ (დადვეი), ლშხ. ჩუ ეს-იბ ← *ჩუ ეს-ჰ-იბ (დაიბი), ლნტ. ე'ას-აგ ← *ეი ას-ჰ-აგ (დაადგი), და ც. ხ-ს ჰ-საგან მიღების ადვილად დაშვება¹. ეგვეე ითქმის I პირის -ჰ-სთან ნაგულისხმებ ჰ-ს შესახებაც (ოთ-მზხ ← *ად-ჰ-მზხ, და სხვა).

ჩანს, I და II პირისათვის ორორი ფორმანტი უნდა ვივარაუდოთ: I-ისათვის — ხჰ-, *ჰჰ-, ხოლო II-ისათვის ხ-, *ჰ-. ხჰ- და ხ- დაცულია ხმოვნითდაწყებული ფუძეების წინ, ხოლო ჰ- უკვალოდ იკარგვის თანხმონითდაწყებულ ფუძეთა წინ და ეს-/ას- პრევერბის შემდეგ, ად- წინდებულს კი ექსოვება.

ტაბულა II

(სუბიექტური აფიქსები)

პირი	მხოლოდითი რ.		მრავლობითი რ.	
	A. ხჰ.დაწყ. ფ.	B. თანხმ.დაწყ. ფ.	A. ხმ.დაწყ. ფ.	B. თანხმ.დაწყ. ფ.
1	ხჰ-	-ჰ-, *ჰჰ- (ზრუნველან)	{ Si ლ- —-დ	ლ-ღ- —-დ
2	ხ-	0-, *ჰ- (ზრუნველან)	{ Se ხჰ- —-დ	-ჰ-, *ჰჰ- —-დ
3	ლ-, 0-	0-	ხ- —-დ	0-, *ჰ- —-დ
			ლ-, 0- —-ხ	0- —-ხ

2. კითხვა ისმის: რა მიმართებაში იმყოფება აქ პარალელურად მოცემული ხჰ- — *ჰჰ-, *ჰჰ- — -ჰ, ხ- — *ჰ- და სხვა ნიშანი ერთმანეთთან? განვიხილოთ მოძმე ენებში ხმარებულ ანალოგიურ ფორმანტებთან დაკავშირებით.

¹) ხ-ჰ: ხვ. ხეხუ ← *ჰეხუ 'ყოლი'. რადგანაც ქვემოხვანურში აგეხუ (76₂₁) გვაქვს (შდ. ბხ. ლიძქენი = ქესვ. ლიძქენი: ლშხ. 9₁₇ 'დაკლა', ბხ. მეჰად = ლშხ. მეჰად: 4₁ 'სულ'), ბხ. ხოხურა ← *ხოჰურა 'უმცროსი', შდ. მაჰტარენე (ლნტ. მაჰტარენე 'უფრო უმცროსი', ხორჰა 'უმცროსი'), ბხ. ჰოკერ || ხოკერ (ლშხ. ჰოკერ) 'ძირი, ძირს, ბოლო, ბოლოს, კვეშ'. ჰნდურდ || ხნდურდ (==ლშხ. ადღურდ) 'სულ', და სხვა (ЯВ, VII, 359. К вопросу афх. яз. 42. Ахем. 23. В Абхазии, 332).

A. 1. მეორე პირის ხ- ნიშანი ცნობილია ხანმეტითა და ხანმეტობის ნაშთით ქართულში. მისი წარმოშობა ჰ-საგან, როგორც ეს ზოგს მკვლევარს უდაოდ მიაჩნია, იმდენს ეკვს არ იწვევს, რამდენსაც სვანურში ხ-ს მიღება. ჰ-საგან. და ეს იმიტომ, რომ ქართულსა და სვანურს შორის ამ მხრით განსხვავებული მდგომარეობაა: პირველადი ჰ- ქართულში ყველგან ხ-დ მოგვევლინა: ხმოვნის წინაც და თანხმოვნის წინაც, სვანურში კი „დაიშალა“: ხმოვნის წინ ხ- მოგვეცა და თანხმოვნის წინ დაიკარგა. სწორედ ამაშია ფონეტიკური ხასიათის დაბრკოლებები: 1. რატომ ჰ- თანხმოვნების წინაც არ იქცა ხ-დ: რამ შეუწყო ხელი მის უქვალოდ გაქრობას? 2. თუ ჰ-ს შეეძლო ხმოვნების წინ „ფერისცვლება“ და ხ-დ გადასვლა, რატომ ვერ მოხერხდა ეს ად- წინდებულთან: უკანასკნელს ხომ მოსდევს ჩვეულებრივ ფარული (ამოღებული) ან „ხილული“ მაქცევრები -ა-, -ი-, -ო-? ¹ მაგ.:

1 ხვ. ოთ-კალბჷ ← ათ-ჷ-ა-კალბჷ (გავლენე) (უკანასკნელი ფორმა დაცულია
2 ათ-კალბჷ ← ათ -ა-კალბჷ ლენტეხურში)

1 ბხ.ლნტ შთ-ჷ-ი-გ, ლშხ. ოთ-ი-გ ← *აღ-ჰ?ჷ-ი-გ (დავიდგი) ბჟვ. ოთ-ი-ბ (დავიბი)
2 შთ ი-გ ეთ-ი-გ ← *აღ- ჰ?-ი-გ შთ-ი-ბ

და C. ჰ- თუ ად-ს შეერწყო და კვალი დატოვა, ეს/-ას- პრევერბის მეზობლად ვერ „გაძლო“ და გაუჩინარდა, მაშ როგორღა მოხდა, რომ ან- წინდებულთან ხ- წარმოგვიდგინა? მაგ.:

1 ხვ. ოხჷ-ასყ, ლნტ. ახჷ-ასყ, ლშხ. ოხჷ-ასყ ← *ან-ხჷ-ასყ (გავაკეთე)
2 ა ხ-ასყ ა ხ-ასყ ა ხ-ასყ ← *ან- ხ-ასყ და სხვა.

ვიდრე ამ კითხვებზე გარკვეული პასუხი არ იქნება გაცემული, მანამდე ჰ-სა და ხ-ს ურთიერთობის საკითხი ღიად დარჩება. მეტსაც ვიტყვი: სვანურში არამცთუ ჰ-ს პრიმარობაა საძიებელი, არამედ პრეფიქსი რომ იყოს. ჰ-, ეს ჯერ კიდევ სვანური მასალებით არ არის დამტკიცებული (§ 4, შნშ.). სამაგიეროდ ქართველურ ენათა შედარება ჰ-ს სასარგებლოდ ლაპარაკობს: 1. ხანმეტის ხ- შეუძლებელი არ არის ჰ-საგან იყოს წარმომდგარი და 2. მეგრულ-ქანურში არსებული ნულპრეფიქსი უთუოდ შედეგია ოდენსმე გამოყენებული ან თეორიულად მოსალოდნელი ჰ- თავსართისა, ამდენად შესაძლებლობა არის, რომ პრექართულში II პირის ნიშნად ჰ- გამოვაცხადოთ. და თუ ეს ასეა, მაშინ ჰ-ს არსებობის დაშვებას სვანურში რაღა ელოდება წინ? სვანური ხომ პრექართულის ნაყარია, მისი ერთერთი შტოთაგანი! მასაც ხომ შეეძლო საერთო „ქონებიდან“ წამოეღო ჰ- და დროთა ვითარებაში მოეცა ის სახეობანი, რომლებთანაც ჩვენ ზემოთ საქმე გვქონდა! მაშასადამე, II სუბ. პირის თავსართებში „ძირითადი სახეა ჰ, რომელიც... ხ'ანად არის ქცეული და მხოლოდ ხმოვნების წინ გვხვდება“ (უმლ. 182, შნშ.). ამ დებულებას ჩვენ ვიღებთ.

¹) ასეთი კითხვა დასვა სტფე. ჩხენკელმა (1925 წლ. ოქმი № 14/10).

2. პირველი პირის *ჰჷ-, ხჷ-¹ პრეფიქსებში, უკანასკნელი (ხჷ-) თუნ-
დაც *ჰჷ საგან იყოს წარმომდგარი, ძირითად ელემენტად -ჷ- მიგვანია,
*ჰ-, ხ- კი სხვა წარმოშობისაა². -ჷ-ს პრიმარობას სვანურში ამართლებს:
ერთის მხრით მოძვე ენებში გამოყენებული ვ-³ და მეორის მხრით თვით
ლენტეხურში ხმარებული მ-. მ- გვხვდება საარვისო ქცევის ფორმებში
გ- ხმოვნითდაწყებულ ფუძეთა წინ:

1 მ-გრდი (ვზრდი)	მ-გთრე (ვსვამ)	მ-გგემ (ვაგებ)	მ-გრხი (ვქნი ლობიოს...)
2 ხ-გრდი	ხ-გთრე	ხ-გგემ	ხ-გრხი
3 გრდი	გთრე	გგემ	გრხი

1 მ-გრმი (ვიპერ)	მ-გლწი (ვწებავ, „გვანუნქ“)	მ-გრში (ქვეშსაგებს ვშლი,
2 ხ-გრმი	ხ-გლწი	ხ-გრში ლოგინს ვაგებ)
3 გრმი	გლწი	გრში

მ- გვხვდება ღროთა მეორე ჯგუფშიც. სანიმუშოდ აორისტი კმარა:

1 შ'ა-მ-გრდ (აღ-, გაეზარდე),	ლა-მ-გშ (დავლიე),	ჩჷ ა-მ-გგ (აეაგე),	ა-მ-გრხ (გაჯენი)
2 შ'ა-ხ-გრდ	ლა-ხ-გშ	ჩჷ ათ-გგ	ათ-გრხ
1 ჩჷა-მ-გრმ (დავიპირე)	ჩჷა-მ-გრშ (ლოგინი ვაეშაღე)		
2 ჩჷათ-გრმ	ჩჷათ-გრშ		და სხვა

ამათ დაეუმატებთ აგრეთვე აორისტსა და კონიუნქტივ IIში მ- პრე-
ფიქსით წარმოდგენილ ერთ ზმნას:

აორისტ	1 შ'ა-მ-გი (აღვდეგ)	სუბიექტ	შ'ა-მ-გენ (ავდეგ)
	2 შ'ა-ხ-გი		შ'ა-ხ-გენ
	3 შ'ან -გან შ'ან-გვან		შ'ან-გენს

მოცემულ ზმნებში I მ. მ- უპირისპირდება II პირის ხ- ნიშანს. აშკა-
რაა, აქ იგი I პირის სუბ. პრეფიქსის ჷ-ს ნაცვალაია. უკანასკნელზე „გამ-
ძღე“ც არის: მას ძალუძს პრეფერბისეული -ღ- დაკარგოს (ჩჷ ა - მ - გ გ, შდ.
ჩჷ ათ - გ გ), რასაც ასე მოკლებული იყო *ჰჷ- თავსართი. მ ს გამოვლენა თე-
ორიულად მოსალოდნელი ჷ-ს საკითხს გადაკრილად გვათვლევინებს. მ-ს წინ

¹) აკად. ნ. მარის აზრით „Сванский сохранил эквивалент местоименной основы I-го лица со спирантом — ჰჷ, с подъемом ჰ в ხ — ხუ. что повседневно в I-м лице глагольных форм (Ахсм, გვ. 22-23. მაგრამ ხუ- რომ „повседневно“ არ არის, ამაში ქვემო-
მოყვანილი მაგალითები დავგარწმუნებს.

²) მ. შუხარდტის აზრით ეს ხ- (S₁ ხჷ-ში) შესაძენ პირის ობიექტურ პრეფიქსს წარ-
მოადგენს (Swan. 48, შდ. 55), ხოლო აკ. შანიძის სიტყვით „წეორე პირის სუბ. პრეფიქსი
პირველ სუბ. პირშია გადასული ანალოგიის წყალობით“ (უბლ. 184, შნშ.).

³) მეგრულ-კანურში ვ-ს ვარიანტები მ, ფ, მ... ფონეტიკურ ნიადაგზეა აღმოცენებული
(მეგრ. გრამ., § 67. კან. გრამ., § 73).

ხ-სა თუ *ჰ-ს ადგილი არა აქვს. ამდენად ჟ- I პირის ძირითად პრეფიქსად¹ შეიძლება მივიჩნიოთ (Swan. 48)².

თუ რა გენეტური ურთიერთობაა მ-სა და ჟ-ს შორის, რომელია პირველადი: მ- თუ ჟ-, ეს საკითხი მომავალში გადაწყდება, ისე კი „ექვი არაა, რომ... [ესენი] ერთობლივად ფონეტიკურ მასალის სხვადასხვა სახე“ს წარმოადგენენ (წინადად. პროზლ. 210, შწშ. Ахем., § 22. Справн. 663. 9, 15), და შეიძლება მ- უძველესიც იყოს...

3. მესამე პირის გამოხატვაში სვანური და დანარჩენი ქართველური ენები ზოგჯერ საკმაოდ განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან: უკანასკნელნი იყენებენ სუფიქსებს, რომელნიც იცვლებიან დრო-კილოთა მიხედვით, სვანური კი სუფიქსებს გარდა პრეფიქსსაც მიმართავს. ასეთად ლ- იყო ზემოთ გამოყოფილი. რა შეესატყვისება მას მოძმე ენებში? თუ მოვიგონებთ, ა. რომ მეგრულ ქანურში III პ. სუბ. ბოლოსართს გარდაუვალ ზმნებში -ნ წარმოადგენს, ბ. რომ ეს -ნ გარდამავალ ზმნებშიც უნდა ყოფილიყო გამოყენებული, მაგრამ მას ქართულიდან შეპირილი -ს შეენაცვლა და მის მაგიერ უკანასკნელი იხმარება, ც. რომ ეგვეე -ნ ძველ-ქართულში III პ. ფორმანტად ხშირად გვხვდება და მ. რომ -ნ მხოლოდ III პ. აღნიშნავს (ქან. გრამ., § 73 ხ და § 109. მეგრ. გრამ., § 67 B ხ და წინადად. პროზლ. 209, შწშ. 1), მაშინ, ცხადია, სვან. ლ-სა და ქართულ-მეგრ.-ქანური -ხ'ს ექვივალენტობის საკითხი დაიბადდება. მართლაც, მორფოლოგიურად მათ შორის სრული იდენტობაა: უჩვენებენ სუბ. III პირს, დროისა და რიცხვის კატეგორიების გამოხატვა მათს ფუნქციას არ შეადგენს. გენეტურადაც ლ- და ნ- შორებულნი არ არიან: პირველის უკანასკნელისაგან მიღება თავისუფლად შეიძლება, და ჩვენც ასე ვვარაუდობთ: III პირის ნიშანი წინარქართულში უნდა ყოფილიყო ხ-, რომლის შეცვლილი სახე (ლ-) სვანურმა შემოგვინახა, ხოლო „შუთრყვენლად“ იგი დანარჩენებმა დაიცვეს³. ლ-ს თავსართობა და -ხ'ს ბოლოსართობა კი ჩვენს დებულებას ვერ არყევს, რადგანაც შეუძლებელი არ არის *ნ ფორმანტი მოძრავი ყოფილიყო: იგი ხან არეფიქსად მოგვლინებოდა და ხან კიდევ სუფიქსად (1925 წლ. ოქმი № 14/23). დროთა სვლამ თავისი „დალი დააჩნია“: თავსართად გახდა სვანურში, ბოლოსართობა დააკისრა დანარჩენ ენებში. ლ- პრეფიქსს ყველა ზმნაში III პ. ფორმა უნდა მოეცა, მაგრამ ხუთიოდე შემთხვევის გარდა ლ- ელემენტის ჩვენამდე არ მოწეულა.

¹) ამ დებულებას ვერც ნეგრულნი არსებული (და პროფ. ალ. ცაგარლისა და ი. ყიფშიძის აზრით II პირის ანალოგიით I პირში გადმოსული: Справн. 663. გვ. 16. მეგრ. გრამ., § 67 B a) -ქ სუფიქსი შეარყევს. -ქ'ს II პირის გამოხატველ ფორმანტად მიჩნევა ჯერ კიდევ საეკვა: რიგი მოსაზრებათა მის საწინააღმდეგოდ ლაპარაკობს.

²) მ- გ რ დ ი || ხ რ დ ი (← * ხ ე - გ რ დ ი). ჩ ე ა - მ - გ გ || ჩ ე ა თ უ გ (← * ჩ ე ა თ ე - გ გ), ლ ა - მ - გ ე || ლ ა - ხ ე უ შ (← * ლ ა - ხ ე - გ შ). ე ' ა - მ - გ ი || ე ' ა - ხ ე - გ ი და სხვათა პარალელობა სწორედ ამის დამამტკიცებელია.

³) ლ- რომ -ნ-საგან არის წარმომდგარი, ამის დასაბუთება ფონეტიკისა და მორფოლოგიის ზოგიერთი საკითხის გაშუქების დროს გვექნება ნოცემელი (ჯერჯერობით ავტორის: ნე- ნი- ნა- პრეფიქსებისათვის ქართულში).

B. გასაშუქებელია მრავლობითის ფორმანტები -დ და -ხ. Siს ლ- ნიშანს კი ობიექტური პრეფიქსების განხილვისას შევხებით (§ 6 C 2).

1. -დ'ს მოძმე ენებში მორფოლოგიურად -თ უდრის¹: ორივე ერთს ფუნქციას ასრულებს, ფონეტიკურადაც ორივე ერთი ბგერის სხვადასხვა სახეა. სარკვევია, თუ რომელია წინარქართულში აირველადი. -თ'ს თუ ვივარაუდებთ პრიმარად, მაშინ სვანურში -შდ არის მოსალოდნელი. უკანასკნელი კი თითქოს ერთადერთ მეშველ ზნაში და ისიც ბალსზემოურში გვხვდება, მაგ.: Si ლ-ი-შ-დ, Sa ხჷ-ი-შ-დ (ვართ), ხ-ი-შ-დ (ხართ) (შდ. ხჷ ი, ხ-ი²). -შ- ფორმანტისეულია თუ ფუძისეული, ეს უცნობია ისევე, როგორც III პირის ბზ. ლ-ი-ზ ფორმაში -ზ'ს დანიშნულება და მისი დამოკიდებულება -შ-სთან. თუ -დ'ს მივიჩნევთ პირველად სუფიქსად, მაშინ ქართულ-შეგარულ(-ქანურ)ში -დ უნდა გვეკონდეს³, რომლის -თ'დ გადასვლა აუსლაუტში ადვილი დასაშვებია. ჩვენც ეს უკანასკნელი მოსაზრება უფრო მართებული გვეჩვენია⁴.

2. -ხ განხილულ უნდა იქნას -ჟე ნაწილაკთან და კავკასურ ენებში (ჩერქეზულში, აფხაზურში...) ანალოგიური ფუნქციით აღჭურვილ მსგავს ფორმანტებთან დაკავშირებით (პ. შუხარდტი, Georgische qe, 280: ეჟ ნაწილაკი, გვ. 68. ქართ. გრამ. 97, 'შნშ. В АБХАЗИИ, 322. К вопросу абх. яз. i4. Ахем. 18, 'შნშ. 2).

ტაბულა III

(სუბიექტური აფიქსები)

ნხოლოობითი რ.

მრავლობითი რ.

(ფუძე თანხმონით იწყება, თუ ხმოვნით, ნიშნულთა არა აქვს)

1 [* მ -> ?] * ტ-

[* მ -> ?] * ტ- — -დ

2 * ჰ-

* ჰ- — -დ

3 [* ნ -> ?] * ლ-

[* ნ -> ?] * ლ- — -ხ

(ხ- სუფიქსი კვლავ საპირობებს შედარებას).

ამათგან უნდა იყვენენ წარმომდგარნი ის ფორმანტები, რომელთაც II ტაბულაში გავცეცანიოთ, სახელდობრ:

¹) Einführ. 122, 'შნშ.

²) CM, X, გვ. XVII. ქართ. გრამ. 77.

³) ქართულსა და სვანურში დ და თ ბგერათა შესატყვისობის შესახებ ავტორის: ბგერთი მოვლენათა თანამიმდევრობა („მომხილველი“, I, გვ. 199-202).

⁴) არს. ჩიქობავამ ერთერთი ნოხსენების გამო გამოთქმულ მოსაზრებაში -დ პირველად ნიშნად მიიჩნია (მრავლ. O" ძე.-ქართულში, 118).

ტაბულა IV

			[Si ლ-/ლ-გ- - დ].
1	[*მ-→?] მ-, ჟ- — ჰჟ- :→ a. ხჟ-, b. შეეჟსოვა პრევერბს	Se	— -დ.
2	ჰ- :→ a. ხ-, b. შეეჟსოვა პრევერბს, c. 0-		-დ
3	[*ნ-→?] ლ- :→ 0-		-ბ

3. სუბ. პრეფიქსებთან დაკავშირებული ფონეტიკური მოვლენები.

A. სუბიექტური პრეფიქსი პირველი პირისა (ფორმულა: S₁) ჟ-1. თანხმოვნით დაწყებულ ფუძეებთან ინფიქსად გვევლინება: ჩაერ-
თვის თავკიდურ, თანხმოვან-ხმოვან შორის (§ 1 B1. Swan. 48)¹:

1 ხგ.ლნტ. ტუიხე (ვაბრუნებ) ლნტ. ტუიხენი, ხგ. ტუიხნი (ვბრუნდები)

2 ტიხე ტიხენი ტიხნი

1 ბჟვ. რუაგდი, ლნტ. რუაგპდი (ვლაპარაკობ) ბხ.ლნტ. ტუეუე (ხმამალა ვლაპა-

2 რაგდი რაგპდი ტეუე რაკობ, ვჩხუბობ)

a. ზოგჯერ არის შემთხვევა, რომ ინფიქსი ჟ- სხვა ადგილს იკავებს
ფუძეში: 1 ბხ. გარგული (ვლაპარაკობ) ბჟვ. ფეშგუნი (ვიხსენებ)

2 გარგლი ფეშგნი და ასე სხვაც

b. ქართლის მცოდნეთა გამოქვეყნებული კი ჟ- იშვიათადლა პრეფიქსი:

1 ვცრ. ჟ-ნეცხნი (|| ნეცხუნი) (ვიღვიძებ) ლნტ. ჟ-კედ||კოდ) ბხ. კოდ (ვსაობ).

2 ნეცხნი კედ კედ

c. S₁ ჟ- უმლაუტიან დიალექტებში (ზემოსვანურსა და ლენტეხურში)
ზოგჯერ ფუძისეულ -ე-სა და -ი-სთან სუბსტიტუციით -რ-სა და -ჟ-ს იძლევა:

d. ჟ- + -ე- → -რ-, ლხხ. -ო-:

1 ბხ.ვცრ. პრრნი, ლნტ. პრრენი (ვფრენ) ბჟკჟუნი, ლნტ. ბჟკჟუნი (ვსკდები).

2 პერნი პერენი ბეკჟუნი ბეკჟუნი

1 ბხ. რჟქა || რჟქა, ლნტ. ლრქარ, ლხხ. ლრქუარ (ვთქვი), ლნტ. ქრქიფე (ვქეიფობ).

2 რქა ლექარ ლრქუარ ქეიფე

e. ჟ- + -ი- → -ჟ-:

1 ხგ.ლნტ. ფჟშე (ვღლი) ბხ.ბგ.ლნტ. კჟღე (ვღღებ) ხგ. ბჟღე (ვასხამ)

2 ფიშე კიღე ბიღე

1 ბხ. ბჟქუე (ვსაობ) ხგ. რუღუე (ვარღვივ) ბხ.ლნტ. ფხუე (ვშლი, ვფანტავ).

2 ბიქუე რიღუე ფხიფე

¹) Einführ. 120.

დ. ლაშხურში დროთა I ჯგუფში ზმნებს (განსაკუთრებით ფუძედრეკადებს), იქნება ეს უკანასკნელი აქტივი, თუ პასივი, S_1 -ზე არ გააჩნიათ:

1 ტზე (ვებრუნებ) ტენნი (ვებრუნ- გარგლი (ელაპა- თერა (თერა-ხუი) (ვჩანვარ)

2 ტზე ტენნი დები) გარგლი რაკობ) თერა (თერა- ხი)

2. S_1 -ზე იკარგვის, თუ მას უშუალოდ -უ-, -ო-, -ჟ- (ან ზოგ შემთხვევაში სხვა რომელიმე წყვილბაგისმიერი ბ, ფ... ბგერა) მოსდევს:

a. -ჟ- + ფუძისეული -უ- → -უ- (ე. ი. -ჟ- უჩინარდება):

1 ბ. ლმ. ტული (ვიძახი, ვამბობ) ყული, ბჭ. ლნტ. ყული (ცყვირი, ვბლავი)

2 ტული ყული ყული

1 ბ. გული (საზარლად ხვ. ლმ. სგურ, ლნტ. სკურ(ხუი) (ვზივარ).

2 გული . ვყვირი) სგურ სკურ(ხი)

b. -ჟ- + სასხვისოს მაქცევარი -ო- → -ო¹, ლენტეხურში კი -უ-ღ:

1 ხვ. ლმ. ხოტბე (ვებრუნებ), ხოჯნი (ვუნხავ) ლნტ. ხულაში (ვუთესავ)

2 ხოტბე ხოჯნი ხოლაში

c. -ჟ- + -ჟ- → -ჟ-:

1 კჟივ (კკვენისი) ხვ. ლნტ. კჟიშე (ვტებ) ლნტ. ჟიდი (ლმბ. ჟოდი) (ცყიდი).

2 კჟივ კჟიშე ჟიდი ჟოდი

დ. -ჟ- იკარგვის ზოგჯერ ბილაბიალი ბგერის მეზობლადაც (Swan. 48) ²:

1 ბ. პბჟ (\leftarrow * პბჟჟ) (გავსკდი) ხვ. ლნტ. ბიჟჟე (ვხეთქ) ლნტ. ჩჟ აფეჟქ (გავიხ-

2 პბჟ ბიჟჟე ჩჟ აფეჟქ სენი)

3. S_1 -ზე (და ხუ-სავე ელემენტი -ჟ-) ერწყმის ფუძისეულ -გ-ს და წარმოგვიდგება -უ-ღ:

1 ყული (\leftarrow * ყულელი) (ვამბობ) ლური (\leftarrow * ლურბი) (მივალ) ხვ. ლნტ. ხუგემ (ვაგებ)

2 ყღლე ლგრი ხგემ

1 ლნტ. ჩჟ აღუგ (\leftarrow * ჩჟ აღუგგ) (ჩავაქრე), ჩჟ აკულ (\leftarrow * ჩჟ აკულ) (დავკეტე).

2 ჩჟ აღგ ჩჟ აკლ

შენი შვნა. ლაშხურში ფუძედრეკად ზმნებს დროთა I ჯგუფში -ჟ- არ ევლინება და ამიტომ ფუძისეული -გ- უცვლელია (მი ტზე. სი ტზე, და სხვა: იხ. ზემოთ).

4. S_1 -ზე (აგრეთვე ხუ-ს ელემენტი -ჟ-) სვანურში (ლენტეხურის გამოკლებით) იმსგავსებს ა- წინდებულს, ან-, ად- და ლა- არევერბთა ა-ს და ბალსქვემოთურსა და ლაშხურში ე-ს წინდებულის ე-ს და ორსავე ხმოვანს ო-ს სახით წარმოგვიდგენს (შდ. Ros. 65). აქ ასიმილაციაზეა ლაპარაკი და არა

¹) Swan. 48, 51.

²) ჟ- მაშინაც არა ჩანს, თუ ნის შემდეგ ფუძეში -ჟ- მიიპოვება: ხვ. ლნტ. ნიკჟე. (|| ხვ. ნჟკჟე) ვბრი, და სხვა.

სუბსტიტუციის შესახებ: უკანასკნელს ადგილი არა აქვს (უმლ. 190, შდ. Swan. 50, 54. Einführ. 120. დაწვრილებით „აორისტ“ში):

1 ხსვ.ლმხ. ოტგხ (←*ა-ტ-ტგხ) (დავებრუნე) ოთგრშ (←*ათუ-გრშ) (ქვეშსაგები
2 ატგხ ათგრშ გავშალე)

1 ხსვ.ლმხ. ოთგრ (←*ა-ტ-თგრ) (ვიცანი) ო'ონკქ'ლ' (←*ოი ან-ტ-კჯლ) (მოვსპე,
2 ათგრ ო' ანკქ'ლ' ამოველიტე)

1 ბხ. ო'ობ-გა (←*ოი ან-ხტ-გა) (ავდეგი), ეტრ. ო'ობ-ყემ (←*ოი ან-ხტ-ა-ყემ) (მოვ-
2 ო' ახ-გა. (←*ოი ან- ხ-გა) ო' ახ-ყემ შალე)

1 ბხ. ოთ-განთაშ (გავათავე), ბჟვ. ქოთ-ტაბ (გავითალე), ლმხ. ოთ-ქარაშ (დავ-
2 ათ-განთაშ ქანთ-ტაბ ათ-ქარაშ კარგე)

1 ლმხ. ლობ-ზარ (← *ლა-ხტ-ა-ზარ) (ვზოგე, ეტრ. ლობ-ქედ (← *ლა-ხტ-ე-ქედ)
2 ლახ-ზარ მოვიმქირნე) ლახ-ქედ (ვკითხე)

1 [ბხ. ეს-ტ-აგტშ = ბჟვ. ო'ოს-აგტშ, ლმხ. ო'ოს-გოშ (←*ოი ეს-ტ-გოშ) (დავასხი)
2 ეს- აგტშ] ო' ეს-აგტშ ო' ეს-გოშ

ჩანს: S₁ -ტ- პრევერბებთან ასიმილაციის შემდეგ ჩვეულებრივ
ა. არ ერწყმის ფუძისეულ გ-ს და ხ. არც არის. სადმე: იკარგება (Swan. 51),
მაგრამ გვაქვს რიგი შემთხვევებისა, როცა ასეთ გარემოებაშიც

ა. -ტ- უერთდება გ-ს და → -უ-:

1. ბხ. ლოხუშ (←*ლა-ხტ-უშ) (დავლიე), ბჟვ. ოხურდენ (←*-ან-ხტ-ი-გრდენ) (გა-
2 ლახუშ ახურდენ ვიზარდე)

1 ხსვ.ლმხ. ოხნუ (GM, X, გვ. XVI: ←*ან-ტუშ) (მოვიტანე)
2 ანუ და სხვა

და ბ. -ტ- დატულია.

ა. პრევერბიან ზმნებში -ტ-ს ყოველთვის მაშინ ვხვდებით, როცა იგი
ხტ-ს ელემენტია და მას უშუალოდ მოსდევს მაქცევიარი ი-, ა-, ან ვნებითის
მაწარმოებელი (ი-) ე- ხმოვანი:

1 ხსვ. ოხტ-ათშ (←*ან-ხტ-ა-თშ) (ამოვარჩიე), ბჟვ. ოხტ-იკლ; ლმხ. ოხტ-იკ
(←*ან-ხტ-ი-კლ) ავიღე
2 ა ხ-ათშ ა ხ-იკლ ე ხ-იკ

1 ბჟვ.ლმხ. ლოხტ-იდ (←*ლა-ხტ-იდ) (ჩავიციე ქვედასამოსი), ბხ. ლოხტ-ექმ (შევე-
2 ბჟვ. ლმ ხ-იდ, ლმხ. ლეხ-იდ ლმ ხ-ექმ მატე)

ბ. -ტ- ეს- პრევერბიან ზმნებში ჩვეულებრივ პრეფიქსია ბალსზემოურში,
მაგრამ ხანდახან ინფიქსადაც გვევლინება ყველა დიალექტში ან-, ეს- წინდე-
ბულიან ფუძეში:

1 ბხ. ეს-ტ-ბიზან (გავძლიე); ეს-ლური, ლმხ. ოს-ლური, ეტრ. ოს-ხტური (მივძლივარ)
2 ეს- ბიზან ეს-ლრი ოს-ლრი ეს-ხარი

- 1 ბჟ. ონ-ტუეხ ბჟ.ლშხ. ონ-ჰუედ (მოვედი) ონ-ჰუდენი (მოვალ)
 2 ან-ტეხ ან-ჰედ ხსვ. ან-ჰდენი, ლშხ. ან-ჰდენი

შ ე ნ ი შ ვ ნ ა. ბალსზემოურში ხჟ-ს ელემენტი -ჟ- ჩვეულებრივ შემო-
 ნახულია ან-, ლა- წინდებულთა ა-ს დამსგავსების შემდეგ მაქცევარ-
 შეკუმშულ ზნებშიც: ოხჟმჟრ (მოვაშადაე), ლოხჟდინჟნ (ვათხოვე)...
 ბალსქვემოურში -ჟ- უფრო ნაკლებადაა დაცული, ლაშხურში კი იშვი-
 ათად.

5. ბალსზემოურში S₁ -ჟ- პრეფერბისეულ ა-ს ვერ იმსგავსებს, თუ წინ-
 დებულის შემდეგ სათავისოს მაქცევარი ი- ან ვნებითის ი-, -ე- არის ნაგუ-
 ლები (დაცული იქნება ის, თუ ამოღებული), სხვა დიალექტში კი — ბალს-
 ქვემოურსა¹ და ლაშხურში (ზოგჯერ იფარულსა და აგრეთვე უშგულურშიც)
 ასიმილაციას აქვს ადგილი:

	ბალსხ.	ბალსქვ.	ლშხ.	
1	ახჟ-იყდ	ოხჟ-იყდ	ოხ-ყიდ	(←* ან-ხჟ-ი-ყიდ) ვიყიდე
2	ა ხ-იყდ	ახ-იყდ	ეხ-ყიდ	(←* ან- ხ-ი-ყიდ)
1	ათჟ-იგ	ოთ-იგ	ოთ-იგ	(←* ათჟ-ი-გ) დავიდგი
2	ათ- იგ	ათ-იგ	ეთ-იგ	
1	ათჟ-მეჩან	ოთ-მეჩენ	ოთ-მეჩენ	(←* ათჟ-ი-მეჩენ) დავებერი
2	ათ- მეჩან	ათ-მეჩენ	ეთ-მეჩენ	
1	ლახჟ-ჰუედ ვცრ. ლოხ-ჰედ	ლოხ-ჰოდ	(←* ლა-ხჟ-ე-ჰოდ → ლნტ. ლა- ხჟ-ე-ჰუედ) ვკითხე	
2	ლახ- ჰუედ	ლახ ჰედ	ლახ-ჰოდ	

იფარულში: ათჟ-იდგ || ოთ-იდგ (გავიქრე), ახჟ-იბ || ოხჟ-იბ (მოვიბი)...

უშგულურში: ონ-ტხე (= ან-ტუხე) (მოვაბრუნებ), და სხვადასხვა

აღსანიშნავია, რომ ად- და ეს- არევერბთა ა- და ე- ელემენტების დამს-
 გავსების შემდეგ ა, ჟ- არა ჩანს, თუნდაც მას უშუალოდ მოსდევდეს მაქცე-
 ვარი თუ მავნებითებელი (გინდ გ) ხმოვანი²:

- 1 ხსვ.ლშხ. ოთ-გგ (ავაგე) ხსვ. ოთ-აბ, ლშხ. ოს-აბ (დავაბი) ბჟ. ოს-აჟჟჟ (დავასხი)
 2 ათ-გგ ათ-აბ ეს-აბ ეს აჟჟჟ
 1 ბხ. ოთ-ეყჩ (|| იშვიათად: ოთჟ-ეყჩ) „ ოთ-ეყჩ (დავეხსენ) ქოთ-ელჟჟ (გაჟჟიდე)
 2 ათ-ეყჩ ეთ-ეყჩ ქათ-ელჟჟ

6. ლ ე ნ ტ ე ხ უ რ შ ი S₁ -ჟ- ჩვეულებრივ პრეფერბს მოსდევს და არსად
 ასიმილაციას არ იწვევს:

¹) ლახამულურის გამოკლებით (§ 3 B 2, წმ. 3).

²) დაბეჭდილი მასალების მიხედვით ჟ- ასეთ შემთხვევაშიც დაცულად ჩანს აქა-იქ:
 ოთ ე ბ ნ დ ა ს (CM, X, გვ. XIX, XX...: დავაბანდი) და სხვა.

- 1. ჩუათ-ჟ-აკუშირ (დავამტერიე) ას-ჟ-პკუშ (დავატხე) ა-ხჟ-ასყ (გავაკეთე)
- 2 ჩუ ათ- აკუშირ ას- პკუშ ა- ხ-ასყ

- 1 ვს-ჟ-წუენ (←*ას-ჟ-ი-წუენ) (დავინახე), ვთ-ჟ-ლჰმ (დავითესე), ლა-სჟ-ჰშ (ვასვი)
- 2 ვს- წუენ (←*ას- ი-წუენ) ვთ- ლჰმ ლა- ხ-ჰშ

a. თუ თანხმონითდაწყებული ფუძეა და შეიცავს ა-, ან-, ას- პრეფერბს, მაშინ -ჟ- ინფიქსად გვევლინება და უკანასკნელი ფუძისეულ -გ-სთან შეერთებით -უს გვაძლევს (§ 3 A 3).

- 1 ა-ჯუან (დავხანი), ა-ლჟაშ¹ (დავთესე), ა-ტუბ (დავბრუნდი). ას-ხჟრი (მიგ-
- 2 ა-ჯან ა-ლაშ ა-ტებს ას-ხრი დივარ)

- 1 ა-ღჟი (წავედი) ა-შუხ (←*ა-შუხ) (დავწვი), ან-ჯუ (მოვი- ა-თურ (ვიცანი)
- 2 ა-ღი ა-შუხ ან-ჯგ ტანე), ა-თურ

B. სის ლ- ნიშანს თანხმონითდაწყებული ფუძეების წინ, თუ პრეფერბისეული ა-, ე- ხმოვანი არ უსწრებს, უვითარდება თანხმოვანთგასაყარი გ-² უკანასკნელი მარცვალსა ქმნის. და შეუძლია ფუძის შეკუმშვა (§ 1 B 2):

Se ხსვ. ტუბხნიდ, ლშა. ტუხნიდ (ლნტ. ტუხენიდ („მე + ის || ისინი“ ვბრუნდებით)
 Si ლ-გ-ტხენიდ ლ-გ-ტხენიდ ლ-გ-ტხენიდ („მე + შენ || თქვენ“ „)

1. თუ ფუძეში თავმოყრილ თანხმოვანთა შორის -ჟ- მოგვეპოვება, მასთან ასიმილაციის გამო -გ- → -უ-დ (შდ. § 3 A 3):

Se ხსვ. ლშა. თუეფნიდ, ლნტ. თუეფნიდ („მე + ის || ისინი“ ვიკარგებით)
 Si ლ-უ-თუეფნიდ ლ-უ-თუეფნიდ („მე + შენ || თქვენ“ ვიკარგებით)

2. ბალსქვემოურში (ჩვეულებრივ ეცერულში, შედარებით იშვიათად ბეროურში) პრეფერბისეული ა- სის ლ- ფორმანტის წინ ო-დ იქცევა³:

ბჰკვეს. ა-ლ-დიგდ („მე + შენ || თქვენ“ გავაქრეთ) ა-ლ-ქჟიშდ (გავტხებით)
 ეცრ. ო-ლ-დიგდ ო-ლ-ქჟიშდ

ბჰლნტ. ა-ლ-ჯანდ, ლშბ. ა-ლ-ჯანედ („მე + შენ || თქვენ“ დავხანით)
 ეცრ. ო-ლ-ჯანდ

1) -ჟ- ასეთ შემთხვევებში განსხვავებულია ზოგიერთის გამოთქმაში ჩვეულებრივი -ჟ-საგან: მისი წარმოების დროს ორივე ბაგე უფრო მრგვალდება და წინ არის წაწოწული.

2) დასაბუთება ფონეტიკაში.

3 ეცერულისათვის დამახასიათებელ ყველა ფონეტიკურ მოვლენას, რაც სუბიექტურ პრეფიქსებთან არის დაკავშირებული, ლახამულური არ იზიარებს:

- 1. ზოგ რანეში იგი ბალსქვემოურს წაავას, სახელდობრ, S₁ ჟ-
 - a. ეხ- წინდებ-ლის ე- ეღენენტსა და ხ. პრეფერბისეულ შ-ს ვერ იმსგავსებს:
 - ე. გ-ს-ჟ-ი-ჟიდ (ვინატრე). ეს-ჟ-ი-გჟშ (დავისხი), ჟ'ეს-ჟ-ტ-ჯბ (დავალე)...
 - ხ. კ-შთ-ი-ი-ენ (დავიხანი), ვ-ხ-ჟ-ი-შხ (დავიწვი), ლ-ხ-ჟ-ი-შხენ (შევიხახე), ვ-ხ-ჟ-ი-ქჩ (მოვიქერი)...
- 2. ზოგშიც სხვებისაგან განსხვავდება. მხედველობაში მაქვს II ჯგუფის ხმნებში ა- პრეფერბის დამსგავსების შემდეგ S₁ -ჟ-ს შემონახვა: ონ-ტუეხ (შდ. ბე.) (მოვბრუნდი), ქო-ტუხანდ (მე + ის || ისინი ვავბრუნდით), ონ-ტუხე || ონ-ტეხე (მოვბრუნო) (შდ. ჩჟო-ხიპ დავკალი, ჩჟო-ხიპ დავკლა).

2. ობიექტური აფიქსები.

4. ობიექტურ პრეფიქსებში ფორმანტების მხრით ისეთი სხვადასხვაობა არაა, როგორც ეს სუბიექტურებში დავინახეთ (ტაბ. IV).

A. ხმოვნითდაწყებულ ფუძეთა წინ.

1. პირველი პირის აღმნიშვნელად იხმარება მ-, მეორე პირისა — ჯ-, ხოლო მესამისა — 0- (ნული) და ხ-. უკანასკნელნი შემდეგნაირად არიან განაწილებულნი: ბრუნვაუცვლლობიექტიან (ე. წ. ირიბდამატებიან) ზმნებში ყოველთვის ხ- გვხვდება, ბრუნვაცვალბობიექტიანში (ე. წ. პირდაპირდამატებიანში) კი — 0- (ხული). ხ- პრეფიქსი მუდამ მიცემით ბრუნვაში დაყენებული სახელის (ობიექტის) გამომსატველია ზმნაში¹. ეს წესი უგამონაკლისოდ არის დღემდე დაცული. ამ მხრით იგი ნაწილობრივ ხევსურულს მოგვაგონებს, ხანმეტ-პაემეტს კი საკმაოდაა დაცილებული².

2. მრავლობით რიცხვში II და III პირის ობიექტური თავსართები (ჯ-, 0-, ხ-) მეორდება. მხოლოდობით II პირის ფორმა მრავლობით რიცხვში ჩვეულებრივ -ხ სუფიქსით რთულდება, მესამე პირისა კი იმ შემთხვევაში დაირთავს -ხ ბოლოსართს, როცა მიცემით ბრუნვაში დასმული სახელი — ენი ს თვალსაზრისით არა მოქმედი, ობიექტი — სინამდვილეში მოქმედს, სუბიექტს წარმოადგენს (წინადად. პრობლ. 169—175)³.

ხვ.ლნტ. 2 ჯ-ალბტ გ-იყვარ-ს მრავლ. რ. ჯ-ალბტ-ხ გ-იყვარ-ს-თ

3 ხ-ალბტ (ხ)-უყვარ-ს ხ-ალბტ-ხ (ხ)-უყვარ-ს-თ

აქ სუფიქსი -ხ — III პირის სუბიექტის ფორმანტი მრავლ. რიცხვში — იმავე როლს ასრულებს, რასაც ქართულში -თ (§6 B2, ტაბ. VI, შნშ. 4-6).

3. მრავლობით რიცხვშივე ყურადღებას იქცევს I პირი თავის ინკლუზივითა და ექსკლუზივით. პირველის (ინკლუზივის, ფორმულა: Oi) ნიშანია გჷ-, ხოლო მეორისა (ექსკლუზივის, ფორმულა: Oe) — ნ-⁴. ორივე პრეფიქსი კარგადაა შენახული ზემოსვანურში⁵, ქვემოსვანურში კი მხოლოდ გჷ- არის დაცული: ნ- სრულებით არა გვხვდება, Oe და Oi გათქეფილია ერთმანეთში:

¹) CM. X, გვ. XXXI. Swan. 45-48. უმლ. 183.

²) ქართული ზნის საკციეი, 313-315.

³) Swan. 42.

⁴) I'pam. opepx. 112, 113. 1924 წლის ოქმი № 23. უმლ. 190. შნშ. Einführ. 117, შნშ. 1.

⁵) ქართულის სუსტად მცოდნე სვანები ქართულ ზნებში საკუთარ ფორმანტებს (ხნი-რად მრავლობითის -ხ სუფიქსსა და იშვიათად 0ს ნ- თავსართს) ეყენებენ: გაგ იმარ ჯო-ხ, გამყოფო-ხ, გემტერევა-ხ, უნახავ-ხ, და სხვა (ნდ. ნიკო ჩიმაკაძე. თავისუფალი სვანეთი: „ძველი საქართველო“, II, განყ. IV, გვ. 3-4 წენიშვნით), ცერცვი ნაქვს, ვერ ნიშლიდენ, ნეყოლებოდა (პროფ. აკ. შანიძის მოხსენებიდან: 1924 წლ. ოქმი № 23).

	ზემოვან.ლენტ.	ბალსხ.ლაშხ.
1 მ-აყა ¹ (მყავს)	მ-ალჷტ (მიყვარს)	მ-არ (მაქვს)
2 ჯ-აყა	ჯ-ალჷტ	ჯ-არ
3 ხ-აყა	ხ-ალჷტ	ხ-არ
Oi გშ-აყა } ქვეწოვან.	გშ-ალჷტ ლენტეხ.	გშ-არ ლაშხ.
Oe ნ-აყა } გშ-აყა	ნ-ალჷტ გშ-ალჷტ	ნ-არ გშ-არ
2 ჯ-აყა-ხ	ჯ-ალჷტ-ხ	ჯ-არ-ხ
3 ხ-აყა-ხ	ხ-ალჷტ-ხ	ხ-არ-ხ

B. თანხმოვნითდაწყებული ფუძეების წინ მხოლოდ. და მრავლ. რიცხვში I და II პირის მ-, გშ-, ნ-, ჯ- პრეფიქსებს უჩნდება თითქოსდა თანხმოვანთგასაყარი -გ- ბგერა, რომელთანაც დაკავშირებულია რიგი ფონეტიკურ მოვლენათა (იხ. § 7 A). III პირის ობიექტური პრეფიქსი ნულია:

1 მ-გ-ტხე ← ხსვ.ლენტ.	* მ-გ-ტიხე, ლშხ.	* მ-გ-ტგხე (მაბრუნებს)
2 ჯ-გ-ტხე	* ჯ-გ-ტიხე	* ჯ-გ-ტგხე
3 ტიხე, ლშხ. ტგხე		
Oi გუ-ტხე	* გშ-გ-ტიხე	
Oe ნ-გ-ტხე ჰესვ. გუ-ტხე	* ნ-გ-ტიხე	* გშ-გ-ტგხე, ლენტ. * გშ-გ-ტიხე
2 ჯ-გ-ტხე-ხ	* ჯ-გ-ტიხე-ხ	* ჯ-გ-ტგხე-ხ
3 ტიხე, ლშხ. ტგხე		

C. III პირის ობიექტურ პრეფიქსად ჰ-ც უნდა ვივარაუდოთ. ცნობილია, რომ ქართულ-მეგრულში ობიექტური პრეფიქსი III პირისა ფონეტიკურად იგივეა, რაც II პირის სუბიექტური პრეფიქსი. მათ შორის სრული მსგავსებაა დროთა განმავლობაში ცვლის მხრით. სვანურშიც ამასვე ვხედავთ: O₃ ფონეტიკურად იგივე S₂ ხ- არის. ზემოთ შევეცადეთ S₂ ხ- პირველად *ჰ-საგან წარმომდგარად დაგვემტკიცებინა, და ეს უკანასკნელი ძირითად სახედ კიდევ მივიჩნიეთ (§§ 1 B 3, 2 A 1). *ჰ-ს პრიმარობის სასარგებლოდ აქაც იმავე მოსაზრებების მოყვანა ხერხდება, რაც ზემოთაა გამოთქმული, სახელდობრ: 1. მოსალოდნელი O₃ *ჰ-ად-პრევერბის „ღონს აფშინივიერებს“, ე. ი. ადჷ > ათ: ხსვ.ლშხ. ოთ-ხატუე, ლენტ. ათ-ოხატუე ← *ად-ჰ-ოხატაუე = და-ჰ-უხატა, ლშხ. ეთ-შიხან, ლენტ. ათ-ეშიხან, ← *ად-ჰ-ეშიხან/ან = და-ჰ-ეწვა... 2. *ჰ- ფონეტიკურ ნიადაგზე იკარგება ეს-/ას- წინდებულის უშუალო მეზობლობაში: ლშხ. ოს-ზე ← *ეს-ჰ-ობე, ლენტ. ას-ობე ← *ას-ჰ-ობე = და-ჰ-ობა, ახ. ეს-ოზი ← *ეს-ჰ-ოზი = მი-ჰ-უდის, ხსვ. ეს-გუეშ ← *ეს-ჰ-აგუეშ (შდ. ლენტ. ას-ა-გუეშ) = და-ჰ-ასხა... (უმლ. 182) და 3. ჰ- შესაძლებელია ხ-დ იქცეს. უკანასკნელი გარემოება (ჰ-ს შესაძლებელი გადასვლა ხ-დ) და მეგრულ-

¹) CM, X, გვ. XXII. Sprach. 363, და სხვა (შდ. მაგალითები: Einführ. 120).

ქანურში O_3 ნულის „არსებობა“, რაც β -ს გაქრობის შედეგადაა მისაჩნვეი. თავსართად β -ს გვეყარაუდებინებს პრექართულში, საიდანაც სენურის მიერ წამოღებული β - უნდა იყოს, რომ: ა. -პირველი ჯგუფის დრო-კილოებში ხ'ანად არის ქცეული და მხოლოდ ხმოვნების წინ ვგვსდება: ხ-ო შხი ← * β -ო შხი = β -უწყავს... ხ. „ან- ნაწილაკის შემდეგ ხ'ანად იქცევა მაშინ, როდესაც წინამდებელი ნ'არი იკარგება (ან $\beta > ახ$)“, მაგ.: ხსვლნხ. ო-ხ-ვიდ, ლნტ. ა-ხ-ოვიდ ← * β -ან- β -ოვიდ = მო- β -უტანა... და ე. ად-, ეხ-/ახ- პრევერბთა მეზობლად ქრება (უმლ. 182). ეფიქრობთ, რომ: ()₃ ხ- ← * β -საგან, ხოლო უკანასკნელი წინარქართულიდან გადმოყვა სენურს.

ტაბულა V

(ობიექტური აფიქსები)

მხოლოდობითი რ.		მრავლობითი რ.		
პ.	A. ხმ.დაწყ. ფ.	B. თანხმ.დაწყ. ფ.	A. ხმ.დაწყ. ფ.	B. თანხმ.დაწყ. ფ.
1	მ-	მ-გ-	{ Oi გუ-	გუ- ← გუ- + -გ-
			{ Oe ნ-	ნ-გ-
2	ჯ-	ჯ-გ-	ჯ- -- -ხ	ჯ-გ- -- -ხ
3	0- (ნული)	0-	0-	0-
	* β -, ხ-		* β -, ხ- — -'ხ'	

შექნიწმენა. 1. მყოფადსრულსა და დროთა II და III ჯგუფში წარმოებულ რამდენსამე ზმნას ად- წინდებულის გვერდით შემონახული აქვს II პირის სუბიექტური და III პირის ობიექტური პრეფიქსი ხ-:

ა.	S_2 ხ-:	ბზ.ბეჩ.	ეცრ.ლახმ.	ლენტ.
აორისტი	1	ოთ-ხტ-შე ¹	ოთ-ხტ-შე (ეცრ. ოთხშ)	ათ-ხტ-შე წავილე
	2	ათ- ხ-შე	ათ- ხ-შე	ათ- ხ-შე
	3	ად- იე	ად-აე, ად-შე	ად- შე
კონკტ.	1	ოთ-ხტ-ია	ოთ-ხტ-შეა ოთ-ხ-ია (ოთხშა)	ათ-ხტ-შეა წავილო
	2	ათ- ხ-ია	ათ- ხ-შეა ათ-ხ-ია	ათ- ხ-შეა
	3	ად- იას	ად- შეას ად- იას	ად- აშას
მყოფადი	1	ბზ. ოთ-ხტ-ი'ი'	ოთ-ხტ-შესგ (ოთხშესგ)	ათ-ხტ-შესგ ¹ წავილებ
	2	ათ- ხ-ი'ი'	ათ- ხ-შესგ	ათ- ხ-შესგ ¹
	3	ად- ი'ი'	ად- შესგ	ად- შესგ ¹
აორისტი	1	ეცრ. ოთ-ხ-გრმ ოთ-გრმ	ლხმ. ოთ-ხურმ (ოთ/დ-გრმ	დავიკირე
	2	ათ-ხ-გრმ ათ-გრმ	ათ-ხ-გრმ ათ/დ-გრმ)	
	3	ად-ირმ	ად-ირმ	

1) შდ. CM, X, გვ. 510-13. XVIII, 9511-13, 11438. XXXI, 7011-13.

მდგომარეობა უცვლელია როგორც კონიუნქტივ IIში, ისე ამავე დროთა სხვა ქცევის ფორმაში:

II 1	ეცრ. ოთ-ხ-გრმე	ლზმ. ოთ-ხურმე	(ოთ/დ-გრმე	დავიჭირო
კონქტ. 2	ათ-ხ-გრმე	ათ-ხ-გრმე	ათ/დ-გრმე)	
კონქტ. 3	ად- გრმეს		ად-გრმეს	

სასხვისო ქცევის ფორმებია აორისტში: ეცრ.ლზმ. ოთ-ხ-ორმ || ოთ-ორმ (დავუჭირე, დაუჭირე) და სხვა.

ბ. O₃ ხ- დატულია შემდეგს ზმნებში:

	ბალსხ.	ეცერ.ლზმ.	ლენტებს.
აორისტი:	ათ-ხ-ნდ ¹	ათ-ხ-ად (ჰქონდა. წევენა, მოუხდა. ნოვდინა	
	ათ-ხ-ნდ ²	ათ-ხ-ნდდა ³ , ბერ. ათ-ხ-ად ⁴ და ¹	ათ-ხ-ადა (თქვა)
ნამყოსრ.:	ათ-ხ-ნრა		(უთქვამს)
	ეცრ.ლზმ. ოთ-ხ-გრმა	ოთ-გრმა	(დაუჭერია)
ბზ.ბერ.	ოთ-ხ-შია ბჟე. „ ოთ-ხ-ია		ათ-ხ-ოია (წაულია)
	ათ-ხ-არა ⁴		(მოხდომია, მაგ., წამალი)

ეგვეე ხ- მეორდება სხვა ფორმებშიც: ბზ. ოთ-ხ-შიწნ (წაელო), ოთ-ხ-შიენს (წაელოს)... (იხ. „დეფექტ. ზმნები“). შესაძლებელია ამათ მსგავსი სხვა ზმნაც მოიპოვებოდეს სვანურში, მაგრამ ჩვენ მეტი ვერ მოვიძიეთ.

2. ლახამულურში ად- წინდებულის -დ- ხშირად უცვლელად არის წარმოღვენილი როგორც Iისა და II პირის ფორმებში, ისე ბრუნვა-უცვლელსახელიან ზმნათა III პირშიც⁵ (§ 1 B 3, § 4 C):

¹) კუთხვას მიშგვა გგრმენ ათხად (CM. XXXI, 12₁₀) ჩემმა კუთხვამ (თლ-ფი) დაგრიალა.

²) CM, XVIII, გვ. 110,, 118₃, 10, 119₃.

³) CM, XVIII, 109₂, 11.

⁴) CM, XXI: ჰერიავე ათხარა ალ კყინტგლდას (16₂₆, 18₁₃), ჰერიავე ათხარახ ქაჯარეს (-4₁₆, 16₂₀, 18₁₃, 20₂) გამოვცემელს, ივ. ივ.-ძე ნიუარაძეს, ასე აქვს თარგმნილი: *будь !! да будет проклят этот Чанитулда, да будет прокляты дни-рощи.* თარგმანის სისწორეში იგი წერილითაც გვარწმუნებს: „...ჰერიავე ათხარახ ქაჯარეს ის აზრი გამოდის, რომ წყველი, კრული და შეხევენებული იყვნენ ქაჯები (ეშმაკები)“ო. ათხარა; ჩვენ გაგებით, ვრი 'არის' ზმნის სახელო ქცევის ფორმა და ნამყოსრულშია ნაწარმოები, ნიშნავს: „ჰქონია, ჰყოლია“... ხოლო ფრაზები ჰერიავე ათხარა ალ კყინტგლდას ან ჰერიავე ათხარახ ქაჯარეს ასე შეიძლება ეთარგმნოთ: ჰჭრია (= კუდიანი)ცა ჰყოლია (შეჭყრია) ამ კყინტგლდას ან ჰჭრიაცა ჰყოლიათ (შეჭყრიათ) ქაჯებს. ასლა გასაგებია, თუ რატომ ესმის მთარგმნელს „ჰერიავე ათხარა — წყველა-კრულა“დ. ათხარა'ს ჩვენ განმარტება და ანალიზი (ათ-ხ-ნრა) მთლიანად გაიხარა ივანე თედორესძე ნიუარაძემ.

⁵) -დ- ზოგჯერ ზმნის თავიკიდურ ყრუ თანხმთან ეხსავალება და -ტ-დ იქცევა: ლზმ. ატ-ყიმე დახზრო, ქატ-კჟჰრ გააგლო (შდ. ატ-კვპრ CM, XVIII, 91₁₃, 94₁₆, 10; ისროლა) და სხვა. მაგრამ დაბეჭდილი ტექსტების ამ მაგალითში: ისგავ-ატჯვრან (X, 176₂₂ შეგვეწამცა) და სხვაში რომ კორექტურული შეტომთა და არა ასიმილიაცია, ეს

აორისტი	1	ოდ-ქემ (ოთ-ქემ (დავითბე) ად-ჟ-კარქ (ვიშოვე) ად-ჟ-ზიგენე (დავსახ-
	2	ად-ქემ ათ-ქემ) ად- კარქ ად- ზიგენე ლდე)
	3	ად-ქემე ად- კარქე ად- ზიგენეს და სხვა
	3	ოდ-ქემე ოთ-ქემე (დაუთბა), ოდ-კალუმე (გაულწა), ოდ-დაგრა (მოუკლავს)...

ორისავე ამ ვარემობის (1. ლახამულურში უცვლელად ად- პრე-ვერბის ხშირი გამოყენებისა და 2. ზოგიერთ ზმნაში მასთან S₂ და O₃ ხ-ს შემონახვის) გათვალისწინების შემდეგ შეიძლება გვეთქვას, რომ: შედარებითი გზით აღდგენილ S₂ და O₃ ჰ-ს სრულებით არ ჰქონდა ადგილი სვანურში, და ად- წინდებულის -დ- ყრუდება S₂ და O₃ ხ-სთან ასიმილაციის გამო, ხოლო იმ შემთხვევებში, სადაც ათ- და(კ)უ-ლია და ხ- არა ჩანს. უკანასკნელი იქ დაკარგულიაო, მაგრამ მიუხედავად ამისა ჰ-ს პრიმარობა ჩვენ მაინც შესაძლებლად მივიჩნით, და აი რატომ: 1. ლახამულურში ათ- პრევერბის ნაცვლად ად-ის ხმარება (ე. ი. ათ-ისა და ად-ის აღრევა) შედარებით ახალი მოვლენა უნდა იყოს. ამის საბუთია შემდეგი: ა. ყველა დიალექტში ათ- უგამონაკლისოდ არის ვატარებული², ბ. ლახამულურშივე უპირატესად ათ- იხმარება და ც. თუ -დ-ს S₂ და O₃ ხ- აყრუებს, ეს უკანასკნელი ხომ ლახამულურშიც უნდა ყოფილიყო (და არის კიდევ ზოგან შემონახული: ათ-ბ-ჰ, ათ-ბ-გრმ...), ამდენად ლახამულურის ეს მოვლენა *ჰ-ს გასაბათილებლად ვერ გამო-დგება. 2. ად-ის -დ-, მართალია, ხ-ს შეუძლია დაიმსგავსოს და -თ-დ აქციოს (როგორც ეს ათ-ბ-ჰ და სხვაშია საგულისხმებელი), მაგრამ სადაც ათ- მოგვეპოვება და ხ- არ არის, იქ ხ-ს დაკარგვა ორის გზით უნდა გვევარაუდა: ან პირდაპირ, უშუალოდ: * ად-ბ-ქემ → * ათ-ბ-ქემ → ათ-ქემ (დათბე), ან ხ-ს ვადასვლით ჰ-ში: * ად-ბ-ქემ → * ათ-ბ-ქემ → * ათ-ბ-ქემ → ათ-ქემ. ფონეტიკურად კი ერთი და მეორეც სვანურში შეუძლებლად მიგვაჩნია³, ამდენად ესეც *ჰ-ს პრიორიტეტობაზე ხელს

ჩანს: 1. ტექსტებსავე დართული ლექსაქონიდან, სადაც ეს ასე იკითხება: ის გა ა თ ვ გ რ ა ნ (211_ა) და 2. იქიდანაც, რომ: ა ტ გ ა ნ ე დ (164₁ = ა თ გ ა ნ ე დ: [202_ა დააყენეთ), ჩ ო ტ ნ ა ბ ა (192₁₋₁₄ = ჩ ო თ ნ ა ბ ა: 239₁₁₋₁₁₋₁₂ დაუნებებია) და მსგავს შემთხვევებში მელერი თან-ხმობების წინ -თ-ს შეცვლა -ტ-დ ფონეტიკურად გაუპართლებელია.

1) უშგ. ო დ ლ ე რ . ა დ ლ ე რ (CM. X. 202₁₈, 208₁₁₋₁₂ წავედი, წახვედი) ფორმები ცალკე იქნება ვანხილული (იხ. „ფეფექტ. ხმები“).

2) ევროულში ათ-ის ადგილას რომ ად- იხმარებოდეს, ეს ტექსტების ჩაწერისა, თუ ბა-ანის დროს არ შეგვინიშნავს: ჩვენი დავეირვების ობიექტები (რიცხვით 15 კაცამდე) მათ კარ-გად იცავენ. ამიტომ იქ ყოფნისას ამ საკითხისათვის საგანგებო ყურადღება არ მიგვიპყევია. ტფილისში მოსწავლე რეკრლები ათ-სა და ად-ს ხშირად ურვევენ ერთმანეთში: საჭიროა ამის შემოწმება ადგილობრივ.

3) ბ-მამინლა შეიძლება ასიმილაციის გამო ჰ-დ იქცეს და კიდევ დაიკარგოს, როცა ის. როგორც ფორმანტი, უმეშვეოდ ემუხოლდება ფუძისეულ ჰ-ს: ბხ. ლ ა ხ ა ო ო დ ნ ე (→ || ლ ა ჰ ა ო ო დ ნ ე) → || ლ ა ო ო დ ნ ე, ეტრ.ლზბ. ლ ა ჰ ე დ ნ ე (მისცემს), ბხ. ლ ა ხ ე ა ჟ ე, ეტრ.ლზბ. ლ ა ხ ე ა ჟ ე (მისწვდი), ძაგრაი ბხ. ლ ა ხ ა ო ო დ ნ ე || ლ ა ო ო დ ნ ე, ლზბ. ლ ა ო ო დ ნ ე (მიწვდა, ბხ. ო ხ - ბ ე რ ა → ბხ.ეცრ. ო ა ე რ ა (უბნია)... ზოგჯერ კი ხ- კარგავს ჰ-ს: სხვ. ლ ო ხ ო დ ა (CM. XVIII, 99₁₁ || ლ ო ო დ ა ← ლ ო ხ ო დ ა) (მოუცია), და სხვა.

ვერ გვალებინებს. ამიტომ ვფიქრობთ, რომ ზემოთმოყვანილ მაგალითებში არსებული S₂ და O₂ ხ- ან *ჰ-საგან არის წარმომდგარი ხმოვნების წინ (შდ. § 2 A 1 b) ან ანალოგიითაა მიღებული. ამ შემთხვევაში ხ- რომ ჰ-საგან იყოს წარმომდგარი, ეს საექვოა, იმიტომ რომ აგებულებით ამათ მსგავს მაგალითებში, როგორცაა ზსვ. ოთ-ა-ბ (დავაბი), ათ-ა-ბ (დააბი), და სხვა (§ 2 A 1), ხ-ს ადგილი არა აქვს. ჩვენ აქ ხ- ამავე ზმნათა ან- პრევერბიანი ფორმების ანალოგიით გვგონია მიღებული¹; სახელდობრ:

	ბხ.ბფ.	ეცრ.ლზმ.	ლნტ.	შდ.	ზსვ.ლნტ.
აორსტი	1 ო-ხტ-ა	ო-ხტ-ა	ა-ხტ-ა (წანოვილე, მოვიტანე)	ოთ-ხტ-ა ¹ /ათ-ხტ-ა	
	2 ა- ხ-ა	ა- ხ-ა	ა- ხ-ა	ათ-ხ-ა ¹	
	3 ან- იე (ან-აე), ან- აე	ან- აე	ან- აე		
ქნტ. II	1 ო-ხტ-ია	ო-ხტ-ადა	ა-ხტ-ადა (წამოვილო)	ოთ-ხტ-ია	
	2 ა- ხ-ია	ხ-ადა	ხ-ადა	ათ- ხ-ია, და სხვა	
ნსრ.	3 ბხ. ო-ხ-ტია	მოუტანია, ეცრ.ლზმ.	ო-ხ-ია (გამოუგზავნია?)	ოთ-ხ-ტ ¹ ია	
აორ.	1	ბქვ. ო-ხტ-ირმ (დავიკირე)		ოთ-ხ-გრმ	
	2	ხ-ირმ		ათ-ხ-გრმ....	
	ბალსხ.				
აორ.	3 ა-ხ-ნდ ¹ ა ²	ა-ხ-ად (მოუვიდა, მოუხდა, დაყო)		ათ-ხ-ნ/ად ²	
ნსრ.	3 ა-ხ-ნრა ³	ა-ხ-არა (შექნია, მოსვლია)...		ათ-ხ-ნ/არა ⁴	

ამ მოვლენას ანალოგიით იმიტომაც ვხსნით, რომ ხ- ყველა დიალექტში დაკული არ არის, მაგ. ლაშხურში არც ერთი აქ მოყვანილ მაგალითთაგანი ხ- ფორმანტით არ გვევლინება:

აორსტი	1 ოთ-აა (წავილე, წავიყვანე),	შდ. ო-ხტ-აა (წამოვილე, წამოვიყვანე).
	2 ათ-აა	ხ-აა
	3 ად- იე (75 ₁₀)	ან- აე (66 ₁₀).
ქნტ. II	1 ოთ-აა (ოთაა-ხტი) (წავილო, წავიყვანო)	ო-ხტ-ია (წამოვილო, წამოვიყვანო).
	2 ათ-აა (ათაა- ხი)	ხ-ია

¹) 1927 წლ. ოქმი № 9/74. ნოსხენებაში გარჩეული იყო მხოლოდ ერთი ზმნა: ოთ ხ ტ ა ა, ა თ ხ ა ა...

² გ უ მ ა ხ ა და ხ... ლი ლ გ ვ ა რ ე (CM, X, 164; გულით „წუღდგენ“... გასუქებას), ლი ზ ლ ლ ო ვ ა ლ უ ვ ა ხ ა და ხ (ib., 178-გ. 201; გაქანი უეტხ-დე ბუქტ, ათეჟაჟი პოროჟიჟი. შეტომები აზონაწერებში აქაც და სხვაგანაც გასწორებული არ არის).

³) ბხ.ლზმ. ქ ა ხ ა რ ა, ეცრ.ლზმ. ქ ა თ ხ ა რ ა (ჭყოფნია), ბხ.ლზმ. ლ ა ხ ა რ ა, ბქვ.ლნტ. ლ ა ხ ა რ ა (წედგომია, მოხდომია).

⁴ ა თ ხ ა ა დ (აორ.) I ჰქონდა, მოუხდა... და 2. თქვა. ა თ ხ ა / ა რ ა (ნანყოსრ.) I. მოხდომია და². უთქვამს. ზმნა ერთია და მნიშვნელობა კი — ორი სულ სხვადასხვაგვარი. კითხვა ისინი: შემთხვევით დაემსგავსა ორი სხვადასხვა ზმნა ერთმანეთს, თუ მეორე მნიშვნელობა („თქვა, უთქვამს“) განუერთადა? ჩვენ უკანასკნელი მოსაზრება გვგონია მართებული.

- მყფ. 1 ოთ-აეს (წავილებ, წაიყვან), 2 ათ-აეს (წაილებ, წაიყვან)
 ნსრ. 3 ოთ-მა (51₆, 58₂₁, 75₁) (წაუყვანია)... სგოთ-მა (55₃₀) (შეუკანანია)
 1 ოთ-გრმ (დავიჭირე) II ოთ-გრმა (დავიჭირო)
 2 ათ-გრმ III ათ-გრმა
 ნსრ. 3 ჩოთ-გრმა (72₂₅₋₆)¹ (დაუჭერია)
 ათ-ადა (52₂₄; 54₁₄, 66₁₅...) (თქვა)
 ნსრ. ათ-არა || ათ-არენა (54₂₈) (უთქვამს) (იხ. „დეფექტური ზმნები“)

5. აფიქსები რელატიურ ზმნებში. აბსოლუტურ ზმნებში, ცხადია, სუბიექტური ფორმანტები მოგვეპოვება, რელატიურებში კი — სუბიექტისა და ობიექტისა. ობიექტი ორიც შეიძლება ახლდეს ზმნას, მაშინ უკანასკნელში სამი პირის ნიშანი იქნება წარმოდგენილი: სუბიექტისა და ორისავე ობიექტისა. ამ მხრით სევანური არ განსხვავდება მოძმე ენებისაგან.

ა. თუ სუბიექტი III პირია, ობიექტად შეიძლება იყოს I, II და III,

ბ. თუ II პირია სუბიექტი, მაშინ ობიექტად იქნება I და III, გამოორიცხულია II პირი ისე, როგორც

გ. სუბიექტის I პირთან I პირისავე ობიექტობაა გამორიცხული. I პირს ობიექტად ევლენება II და III პირი. მეორე ობიექტი კი ჩვეულებრივ III პირია.

ა. რელატიურ-გარდაუვალი ზმნა აწმყოში.

S ბზ.	O	sing. plur.	ზემოსვან.	ლენტეხ. ²	
1 მი	2	სი, სგვა	ჯ-ალაზტ	ჯ-ალაზტ-ხთი	გ-იყვარ(ვარ)
	3	ენას, ეჯაჰარს	ხთ-ალაზტ	ხთ-ალაზტ-ხთი	ე-უყვარ(ვარ)
	1	მი	მ-ალაზტ	მ-ალაზტ-ხი	მ-იყვარ(ხარ)
2 სი	Oe ნა:	მი + ენას, ეჯაჰარს	ნ-ალაზტ	გთ-ალაზტ-ხი	გე-იყვარ(ხარ)
	3	ენას, ეჯაჰარს	ხ-ალაზტ	ხ-ალაზტ-ხი	უყვარ(ხარ)
	1	მი	მ-ალაზტ		მ-იყვარს
3 ეჯა	Oi ნა	მი + სი, სგვა	გთ-ალაზტ	} გთ-ალაზტ	გე-იყვარს
	Oe ნა	მი + ენას, ეჯაჰარს	ნ-ალაზტ		
	2	სი, ეგაჰარს	ჯ-ალაზტ, ჯ-ალაზტ-ხ	გ-იყვარს, -თ	
3	ენას, ეჯაჰარს	ხ-ალაზტ, ხ-ალაზტ-ხ	უყვარს, -თ		
1 ნა	Se 2	სი, სგვა	ჯ-ალაზტ-დ		გ-იყვარ(ვარ)-თ
	Se 3	ენას, ეჯაჰარს	ხთ-ალაზტ-დ		ე-უყვარ(ვარ)-თ
	Si 3	"	ლა-ალაზტ-დ		ე-უყვარ(ვარ)-თ
2 სგა	1	მი	მ-ალაზტ-დ		მ-იყვარ(ხარ)-თ
	Oe ნა:	მი + ენას, ეჯაჰარს	ნ-ალაზტ-დ	გთ-ალაზტ-დ	გე-იყვარ(ხარ)-თ
	3	ენას, ეჯაჰარს	ხ-ალაზტ-დ		უყვარ(ხარ)-თ
3 ეჯაჰარ	1	მი	მ-ალაზტ-ნ ¹		მ-იყვარ-ს/-ან
	Oi ნა	მი + სი, სგვა	გთ-ალაზტ-ნ ¹	} გთ-ალაზტ-ნ ²	გე-იყვარ-ს/-ან
	Oe ნა	მი + ენას, ეჯაჰარს	ნ-ალაზტ-ნ ¹		
2	სი, სგვა	ჯ-ალაზტ-ნ ² , ჯ-ალაზტ-ხ	გ-იყვარ-ს/-ან, -ს-თ		
3	ენას, ეჯაჰარს	ხ-ალაზტ-ნ ² , ხ-ალაზტ-ხ	უყვარ-ს/-ან, -ს-თ		

¹) ამ ზმნის ეს ფორმები არც სხვა დიალექტში (ბზ.ლნტ.) გვევლინება -ხ- ნიშნით.

²) ლაშხურში ლენტეხურის ეს ფორმები უშუალოდ მეორდება.

B. რელატიურ-გარდამავალი ზმნები ¹.

a. ერთობიექტიანი			ბ. ორობიექტიანი			
S	მხ.	მრ.	ზემოვც.			
1 მი	2 სი.	სგაა	გ-გ-ტყე	გ-აბრუნებ-თ	გ-აპტიდი	გ-აძლევ-თ.
	3 ეჩას,	ეჯაძარს	ტყიხე ლწხ. ტგხე	ე-აბრუნებ	ეჩას, ეჯაძარს	გ-აპტიდი გ-აძლევ
2 სი	1 მი		მ-გ-ტყე	მ-აბრუნებ	მ-აპტიდი	მ-აძლევ
	0მ	წაა	მ-გ-ტყე	გე-აბრუნებ	მ-აპტიდი	გე-აძლევ
	3 ეჩას,	ეჯაძარს	ქესვ. გუ-ტყე ტიხე ლწხ. ტგხე	" აბრუნებ'	მ-აპტიდი	აძლევ
3 ეჯა	1		მ-გ-ტყე	მ-აბრუნებ	მ-აპტიდი	მ-აძლევს
	Oi	ა	გუ-ტყე	გე-აბრუნებს	" გუ-აპტიდი	გე-აძლევს
	Oe	ბ	ხსვ. მ-გ-ტყე	"	მ-აპტიდი	"
	2 სი.	სგაა	გ-გ-ტყე, -ბ	გ-აბრუნებს. -თ	გ-აპტიდი, -ბ	გ-აძლევს, -თ.
ჯ წაა	2 სი.	სგაა,	გ-გ-ტყე-დ	გ-აბრუნებ-თ	" გ-აპტიდი-დ	გ-აძლევ-თ
	3 ეჩას,	ეჯაძარს	ტყიხე-დ ლწხ. ტგხე-დ	ე-აბრუნებ-თ	" ხე-აპტიდი-დ	ე-აძლევ-თ
Si	3		ლ-გ-ტყე-დ	"	ლ-აპტიდი-დ	ე-აძლევ-თ
2 სგაა	1 მი		მ-გ-ტყე-დ	მ-აბრუნებ-თ	მ-აპტიდი-დ	მ-აძლევ-თ
	0მ	წაა	მ-გ-ტყე-დ	გე-აბრუნებ-თ	მ-აპტიდი-დ	გე-აძლევ-თ
	3 ეჩას,	ეჯაძარს	ქესვ. გუ-ტყე-დ ტიხე-დ ლწხ. ტგხე-დ	" აბრუნებ-თ'	მ-აპტიდი-დ	აძლევ-თ
3 ეჯაძარ	1 მი		მ-გ-ტყე-ბ	მ-აბრუნებ-ენ.	მ-აპტიდი-ბ	მ-აძლევ-ენ
	"	Oi	წაა	გე-აბრუნებ-ენ	" გუ-აპტიდი-ბ	გე-აძლევ-ენ
	"	Oe	ხსვ. მ-გ-ტყე-ს	"	მ-აპტიდი-ბ	"
	"	2 სი,	სგაა	გ-გ-ტყე-ბ	გ-აბრუნებ-ენ	გ-აპტიდი-ბ
	3 ეჩას,	ეჯაძარს	ტიხე-ბ ლწხ. ტგხე-ბ	აბრუნებ-ენ	მ-აპტიდი-ბ	აძლევ-ენ

ამ მაგალითებიდან ჩანს, რომ რელატიურ ფორმებში ხშირად არაა წარ-
მოდგენილი ან სუბიექტური, ან ობიექტური ნიშანი, სახელდობრ:

1. S₁ უ- (ხუ-, *ჰუ-) არ არის დაცული II პირის ობიექტურ (ჯ-) პრე-
ფიქსთან (Swan. 48: *უ-ჯ-ალტ, *უ-ჯ-ტყე, *უ-ჯ-აპტიდი, გნებაგსთ *ხუ-ჯ-ა-
ლტ და სხვა მოსალოდნელი ფორმა სვანურს არ გააჩნია).

2. S₂ ხ- (*ჰ-) არაა შემონახული I პირის ობიექტურ (მ-, ნ-, ქესვ. იუ-) თავსართებთან (*ჰ-მ-ალტ, ჰ-ნ-ალტ, გინდ *ხ-მ-ალტ, *ხ-ნ-ალტ, ქესვ. *ჰ-გუ-ტყე არა გვხვდება).

¹) შდ. Ros. 62 (= Grundriss, 212). I'pam. oცepx, 109, 112-114. CM, X, გვ. XV, XVI, XXVIII-XXXI, 207, 230 და სხვა. Swan. 42. Einfuhr. 121. ქართ. გრამ. 97-98.

²) ქვემოხანურშიც გვევხე აფიქსები გვხვდება სამსახელიან (ორობიექტიან) ზმნებში, ოლონდ I პირის ნიშნი წრავლ. რიცხვში ნ- არა გვაქვს (§ 4 A 3).

3. ვერც S₂ ლ- ძლებს ობიექტური ფორმანტების გვერდით: ლ-გვ დვას, აქედან: ბზ.ლშხ. მ-წგ (მადვას), ჯ-წგ (გადვას), ხ-წგ (ადვას) მოგვეპოვება, და არა: *ლ-მ-წგ, ლ-ჯ-წგ, ლ-ხ-წგ, და სხვა.

4. არც O₃ ხ- (*ჰ-) ჩანს, თუ ზმნაში S, ხტ- (*ჰტ-) ან Sის ლ- ნიშანსა ან კიდევ S₂ ს-სა აქვს ადგილი: *ხტ-ხ-ალბტ-დ, *ლ-ხ-ალბტ-დ, *ხ-ხ-აპტდი (შდ. Swan. 48) ფორმათა ნაცვლად ხტ-ალბტ-დ, ლ-ალბტ-დ, ხ-აპტდი გვევლინება.

შენიშვნა. ბრუნვატვალეზადი ობიექტის III პირი თავსართით არ არის გამოხატული: ზმნა ნულარეფიქსაა (ეჟა O-იკვდ ეჩას იგი იღებს, იყვანს მას, ეჟა O-ირდი ეჩას¹ იგი იზრდის მას, და სხვა), I და II პირი კი ბრუნვატვალეზი ობიექტის I და II პირისაგან არაფრით არ განსხვავდება: აქაც იგივე მ-, გტ-/ნ- ჯ- თავსართებია გამოყენებული: ეჟა მ-იკვდ ში (იგი მიყვანს მე), ეჟა ჯირდი სი (იგი (თავისთვის) გზრდის შენ), და სხვა (შდ. ეჟა ჯ-ირდი სი ეჩას იგი გიზრდის შენ მას).

კითხვაზე: ფონეტიკურ ნიადაგზე დაიკარგა თუ არა ან სუბიექტური. ან ობიექტური პრეფიქსები რელატიურ ზმნებში, ან უნდა ყოფილიყო თუ არა ისეთი ფორმები, როგორც ზემოთა გვაქვს აღდგენილი, პასუსს არ ვიძლევი: იგი გადაწყდება ქართულ-მეგრულთან შედარებით, სადაც ანალოგიური მდგომარეობაა (*ხტ-ჯ-ხ-აპტდი ში სი ეჩას = *ე-გ-ხ-აძლევ მე. შენ მას' ფორმის ნაცვლად არის: ჯ-აპტდი = გ-აძლევ, და სხვა).

ტაბულა VI

(სუბიექტურ-ობიექტური აფიქსები რელატიურ ზმნებში)

A. რელატ.-გარდაუვალი				B. რელატ.-გარდაშავალი				
a. ერთობიექტიანი				b. ორობიექტიანი				
a. ხმ.დაწყ. ფ.				ბ. თანხმ.დაწყ. ფ.				
შხ.	prae f.	suff.	prae f.	suff.	prae f.	suff.	prae f.	suff.
S O	S	() ^d	S O ^{d-n}		S O ^{d-n}		S O ^{d-n}	
1 {	2 0-	ჯ-	პრეფიქსები პრეფიქსები პრეფიქსები პრეფიქსები პრეფიქსები პრეფიქსები პრეფიქსები პრეფიქსები პრეფიქსები პრეფიქსები პრეფიქსები პრეფიქსები	0-	ჯ-ჯ-	0-	ჯ-	0-
3	ხტ-/*ჰტ-	0-		-ტ-	0-	ხტ-/*ჰტ-	0-	0-
2 {	1 0-	მ-		0-	მ-გ-	0-	მ-	0-
	0e 0-	ნ-		0-	ნ-გ-	0-	ნ-	0-
3	ბ-	0-		0-	ბ-	0-	ბ-	0-
3 {	1	მ-		მ-გ-	მ-	0-		
	0i	გტ-		გტ-	გტ-	0-		
	0e	ნ-		ნ-გ-	ნ-	0-		
	2	ჯ- — , -ბ ⁴		ჯ-ჯ- — , -ბ ⁴	ჯ-	0- — -ბ ⁴		
3	ხ- — , -ხ ⁴	0-		0-	ხ-/*ჰ-	0-		

¹) ეჟა, ეჩას ბალსხეზოურია.
²) აკად. ნ. მარის აზრით სუბ. პრეფიქსი I პირისა ობიექტურის წინ იკარგვის (K ма-проць мѢ. аа. 26).
³*, ⁴ და ⁵ შენიშვნა იხ. შემდეგ გვერდზე.

მრ.	praef.		suff.	praef.	suff.	praef.	suff.	p r a e f. suff.			
	S	O	S	O ^d	S O ^{d-n}	S	O ^{d-n}	S	O ^d	O ^{d-n}	
1	2	0-	ჴ-	—-დ	რულტ-გარდაუშვ- პიოქები	0-	ჴ-ჴ-	—-დ	0-	ჴ-	0- —-დ
	3	ხჴ-/ჴჴ-	0-	—-დ		—	0-	—-დ	ხჴ-/ჴჴ-	0-	0- —-დ
	3	ლ-	0-	—-დ		ლ-გ-	0-	—-დ	ლ-	0-	0- —-დ
2	1	0-	მ-	—-დ	რულტ-გარდაუშვ- პიოქები	0-	მ-ჴ-	—-დ	0-	მ-	0- —-დ
	0e	0-	ნ-	—-დ		0-	ნ-ჴ-	—-დ	0-	ნ-	0- —-დ
	3	ბ-	0-	—-დ		0-	0-	—-დ	ბ-	0-	0- —-დ
3	1	*.	მ-	—-ბ ^ჴ *.	მ-	—-ბ	*	მ-გ-	—-ბ	მ-	0- —-ბ
	Oi		გჴ-	—-ბ ^ჴ .-ბ	გჴ-	—-ბ		გჴ-	—-ბ	გჴ-	0- —-ბ
	Oe		ნ-	—-ბ ^ჴ .-ბ ^ჴ	ნ-	—-ბ		ნ-გ-	—-ბ	ნ-	0- —-ბ
	2		ჴ-	—-ბ ^ჴ .-ბ ^ჴ	ჴ-	—-ბ ^ჴ		ჴ-ჴ-	—-ბ ^ჴ	ჴ-	0- —-ბ ^ჴ
	3		ბ-	—-ბ ^ჴ .-ბ ^ჴ	0-	—-ბ		0-	—-ბ	ბ-/ჴჴ-	0- —-ბ

*) III პირის სუბიექტური პრეფიქსი (ვგულისხმობთ ლ-ს: § 1 A 4) რელატიურ ზმნებში რომ არა ჩანს. ეს ნულით უნდოდა გამოკვეთა. მაგრამ ნულით იმიტომ არ აღინიშნეთ, რომ III პირის სუბიექტობა სხვა დროში სუფიქსით არის გადმოცემული (მაგ., კონიუნქტივში -ს ბოლოსართით. და სხვა. რაც ამ ტაბულაში არაა შეტანილი). გამოსაკვევია, თუ როგორი ურთიერთობა იყო ლ- თავსართსა და III პირის სუბიექტურ ბოლოსართებს შორის: უკანასკნელში ნასესხებნი არიან და ლ-ს დაკარგვის შემდეგ გვევლინებიან სვანურში, თუ საკუთარი ფორმანტებია და სხვადასხვა დროში ლ-ს ფუნქციას ასრულებენ (როგორც. ეთქვათ, ქართულში აწმყოსა და კონიუნქტივებში -ს და ნამყოში -ა: იხ. „დრო“).

*) O^d ბრუნველყოფილი ობიექტია. O^{d-n} კი ბრუნველყოფადი (პრაფ. აკ. შ ა ნ ი ძ ი ს ტერმინოლოგიით: პირველი ირიბი. პიროვნების, დამატება, ხოლო მეორე პირდაპირი, ნივთის. დამატება: ზნის საქციელი. 314. შდ. § 8 B).

*) თუ სუბიექტის III პირი მხოლ. რიცხვშია და ობიექტის II პირი მრავლ. რიცხვში, მაშინ უკანასკნელის (სგ ა მ :- თქვენის) მრავლობითობა ყოველთვის -ს სუფიქსით არის გამოხატული: ე ჯ ა ჴ - ა ჴ დ ი - ბ ს გ ა მ ი გ ა - დ ლ ე ვ - თ თქვენ, ბ. ე ჯ ნ ე მ ჴ - ჴ ჴ ე - ბ ს გ ა მ = იმან გ-ითხრა-თ თქვენ... (§ 4 A 2).

*) შიკვით ბრუნვაში დაყენებული ობიექტის III პირის (ე ჯ ა მ რ ს = მათის) მრავლობითობა ისეთ რელატიურ-გარდაუვალ ზმნებშია -ს ბოლოსართით აღნიშნული. სადაც ენის თვალსაზრისით ობიექტი სინამდვილეში. რეალურად. სუბიექტია, მაგ.: ე ჯ ა მ რ ს ბ - ა ყ ა - ბ ე ჯ ა = იმათ ჰყავს-თ იგი. ე ჯ ა მ რ ს ბ - ო რ ი - ბ ე ჯ ა = იმათ (ს)-უვის-თ იგი, მაგრამ: ე ჯ ა მ რ ს ბ - ა ს გ უ რ (ლნტ. ბ-ს ა კ უ რ) ე ჯ ა = იმათ აზის იგი, ე ჯ ა მ რ ს ბ ზ. ლ. შ. ბ - ა ვ ე ჯ ა = იმათ ადგა-ს იგი, და სხვა (§ 4 A 2).

*) ისეთ რელატიურ-გარდაუვალ ზმნებში. სადაც ობიექტი სუბიექტად არის გაგებული, სუბიექტის (ე ჯ ა მ რ :- იგინის) მრავლობითობა ხშირად გადმოცემული არ არის. განსაკუთრებით ეს ითქმის სი "შენ" და ე ჩ ა ს "მას" ობიექტთან დაკავშირებით: უკანასკნელთა ობიექტობისას სუბიექტის პლურალობის გამოხატვას -ს სუფიქსით საერთოდ გაუობიან. აღბათ იმით, რომ -ს ამ ობიექტთა მრავლობითობის აღნიშვნელად არის გამოყენებული (შნშ. 4. 5): ლ ა მ ჴ ბ ა მ ა ჴ ტ || მ ა ჴ ტ - ბ ' მ ი ძ ე ბ ი მ ი ყ ვ ა რ - ბ || მ ი ყ ვ ა რ - მ ე (ქ ა შ გ ა რ მ ი ხ ა ლ - ბ მ ო ლ ლ ა ტ ' მ ი შ გ ა ი 83,;: ქ ა შ ა გ ე ბ ი მ გ ო რ ა [ვიცი] იე მ ი ბ ო ლ ლ ა ტ ე). მ ე ბ ჴ ბ ე ჴ ჴ რ გ ჴ ა ლ ჴ ტ || გ ჴ ა ლ ჴ ტ - ბ, ნ ა ლ ჴ ტ || ნ ა ლ ჴ ტ - ბ ნ ა მ მ ე ზ ო ბ ლ ე ბ ი მ გ ი ყ ვ ა რ - ბ || გ ვ ი ყ ვ ა რ - ა ნ ჴ ე ნ, მაგრამ: ფ უ რ ა რ ჴ ი რ ი ს ი ძ ო ხ ო ბ ე ბ ი გ ყ ა ე - ს შ ე ნ, ქ ა ნ ა რ ხ ო რ ი ე ჩ ა ს ბ ა რ ე ბ ი ჰ ყ ა ე - ს (უეი-ს) მ ა ს (წ დ. ფ უ რ ჴ ი რ ი - ბ ს გ ა მ ძ ო რ ო ბ ა გ ყ ა ე - ს თ ქ ე ნ, ე ა ნ ხ ო რ - ბ ე ჯ ა მ რ ს ბ ა რ ი ჰ ყ ა ე - ს მ ა თ): ჩვეულებრივ ეს უკანასკნელი ფორმები იხმარება (წდ. Swan. 42-43).

*) სუბიექტის III პირის მრავლობითობა იმ რელატიურ-გარდაუვალ ზმნებში აღინიშნება -ს ბოლოსართით. სადაც რელი სუბიექტი და ობიექტი იმავე დროს გრამატიკული სუბიექტი

ძელდა, საფიქრებელია, რომ უშუალოდ ამ მხრით სრულებით მას დაემსგავსება¹. დასკვნა: ინკლუზივი და ექსკლუზივი საერთო სივრცეში იყო. ქვემო-სივრცეში O-ს ნ- დაკარგა.

1. გუ- და ნ- ფორმანტებთან დაკავშირებით. ძველი-ქართულის გუ- და მ- ვეგონდება. უკანასკნელთა შორის ალბათ ისე იყო როლი განაწილებული. როგორც დღეს არის სივრცეში. გვეგონია, რომ გუ- შეესაბამებოდა გუ-ს. ხოლო ნ- — მ-ს. მეგრულში გუ- არა ჩანს: ალბათ დაიკარგა (1924 წლ. ოქმი № 23). გუ-სა და გუ-ს ერთსახეობამ შეიძლება გვაფიქრებინოს, რომ გუ-სივრცეში ქართულიდანაა შესული. „სტუმრად“ მიღებულ გუ- პრეფიქსს ანალოგიური დანიშნულების ნ- ნიშანი სივრცეში ან გაქრობის გზაზე უნდა დაეყენებინა (რაც, ვთქვათ, ქვემოსივრცეში მოხდა), ან ფუნქციით განესხვავებინა თავისისაგან (დიფერენციაციას, ვთქვათ. ზემოსივრცეში მიეცა ადგილი). მაგრამ ორი გარემოება არყვეს თითქოს ამ მოსაზრების საფუძველს: ა. ქვემოსივრცეში ორივე ფორმანტი იხმარებოდა: ნ-ს დაკარგვა შედარებით ახალი მოვლენაა და ხ. ინკლუზივი-ექსკლუზივი საერთო ენის, პრექართულის, კუთვნილებაა. თუ ეს ასეა, მაშინ გუ- ქართულიდან შეხიზნული კი არ იქნება, არამედ პრექართულით მომდინარე. ჩანს, თანამედროვე სივრცის ფორმანტების განხილვისას წინარქართულის აფიქსებს უნდა შევეხოთ, რაც ჩვენს პირობებში ძალიან ძნელი საქმეა. დასაყრდენად გამოსადეგი მასალის უქონლობის გამო ქვემომოყვანილი მოსაზრებანი ავტორს უფრო საეკვოდ მიაჩნია, ვიდრე წემო...

ბ. გუ- პრეფიქსით ნაგულისხმებია „მე“ და „შენ || თქვენ“. ორსავე პირს საკუთარი მ- და გ- ნიშანი გააჩნია. როგორც ამ ფორმანტთა მსგავსება, ისე გუ-ს ფუნქცია გვაბედვინებს დავუშვათ, რომ: გუ- ← გ- + მ-, ე. ი. გუ- შეიცავს II და I პირის ობიექტურ პრეფიქსებს. ფონეტიკურად გუ-ს მიღება *გუ-საგან შეუძლებელი არ არის. თუ ეს მოსაზრება მართალია, მაშინ სხვა საკითხიც ადვილად გადაიკრება. სივრცის გუ- ან პრექართულიდან შექმნილი წამოვლილი, ან დამოუკიდებელი - შეედგინა“. დაბრკოლებად სივრცეში ()₂ ჯ-ს არსებობა ვერ ჩაითვლება, რადგანაც მისი პირველადი სახე გ- უნდა ყოფილიყო (A 2). 1. თუ გუ- წინარქართულისაა, გ- ელემენტი სივრცეში ვერ გაპალატალდებოდა, რადგანაც მის უშუალო მეზობლად - ზ- გვევლინება. და

¹ უშგ.: მჰა ჯეკუეს. ეჯა გუჰყრ რაც გსურდეს. ის გვიყავ (დაგვმართე), ...ა ე დ ი ქ ო გ უ ხ ზ ტ ანდა ამოგწყვიტე (ამოგველიტე) და სხვა. ამთ ნაცვლად მოსალოდ-
ნული ნჰყრ, ჟა ნ უ ხ ზ ტ-იც იხმარება. ერთი სოფლიდან (აგრეთვე ოჯახიდან) მეორე სო-
ფელში (ოჯახში) სტუმრად რომ ვინმე მივა. მას ჩვეულებრივ ვსალმობიან: შუ ი დ ე ბ დ უ
ლ ა ნ ჯ ე და მ შეიდობთმცა მოგესვლიბარ, იფარში კი შუ ი დ ე ბ დ უ ლ ო გ ზ უ ე დ ა-
ც მსმენია. ერთმა ეცერელმა აქ (ტფილისში) ასე დაპოლცა: ს ი ო ლ გ ზ ი ო რ შუ ი დ ე ბ დ
შენცა გვეჯებარ მშვიდობით. ანთ მსგავსი მაგალითი სულ რამდენიმელა მოიხებნება შგარე-
ბილს მასალებში. საოკვეია, თუ რატომბა ეს. უნდა ითქვას, რომ: 1. ნ- ნიშნის ნაცვლად გუ-ს
ხნარების შემთხვევა იმდენად მცირეა ჩვენს მასალებში და 2. ნ- და გუ- იმდენად ცოცხალი
ფორმანტებია ხს.ში, რომ არა გვეგონია ეს ამ უკანასკნელთა აღრვეით იყოს გამოწვეული.
ჩვენი მასალებები მათ არასოდეს არ რვედნენ ერთმანეთში. მათი არევა არც დაბეჭდილს
პროზულს ტექსტებში (CM, X, 162-192. 244-252 და XVIII, 97—123) შეინიშნება.

არა ხმოვანი, 2. თუ სვანურის ნიადაგზე „წარმოიშვა“ გუ-, მაშინ ეს გ-ს გაპალატალეზამდე უნდა მომხდარიყო.

ბ. ქართ. მ-ღა სვან. ნ-თუ მართლა ერთისადაიმავე ფუნქციისაა არიან, წარმოშობით კი შეიძლება სხვადასხვა იყვნენ: უკანასკნელი (ნ-) მ-ს ბგერინაცვლად ვერ მიიჩნევა.

მრ. რ. ქართ. მ- შეიცავს ალბათ „მე“ და „იგი, მის“ ორიგინი, მაშობიექტებს. პირველის ნიშანია მ-, მეორისა ო- (ნული) და ჰ. გუ-ს მსგავსად ჯერ III პ. ფორმანტია მოსალოდნელი, შემდეგ [ისა: ომ- ან ჰმ-. ნუღ-ია და მ-ს თავისმოყრა, რა თქმა უნდა, მ-ს მოგვეცემს. * ჰმ- კი — ჰ-ს დაკარგვით ისევე მ-ს. ასეთ შემთხვევაში ჰ-ს გაქრობა უჩვეულო არ არის (§ 5 B).

სვანური ნ-ს შედგენილობა ანალოგიური შეიძლება ყოფილიყო. ო- ან * ჰ- + ო₁ მ-. მაგრამ ჩანს, ეს ასე არ არის: * ჰ- + მ- იმასვე მოგვეცემს: რაც ქართულშია, ჩვენ კი ნ- გვაქვს. * ჰმ-ს გადასვლა ნ-დ აუხსნელია. შეიძლება დაფიქსირდეს, რომ ნ- ან ნჰ (ჩვენ) სახელის ელემენტია ზმნაში (Svan. 40, 55), ან ობიექტური პრეფიქსებისაგან „შედგენილი“. პირველ შემთხვევაში, თუ ნ- მართლა ნჰ-ს ელემენტია, უნდა ითქვას, რომ იგი იქნება ფორმანტი მხოლოდ მაშინ შეიძლება გამხდარიყო, როცა გუ- თავსართს. როგორც ოის ნიშანს, ადგილი ექნებოდა ენაში. — ეს იმიტომ არის საგულისხმებელი, რომ ნჰ საერთო სახელია ინკლუზივისა და ექსკლუზივისა. და მისგან წარმოდგარი ნ-1, ცხადია, პირველი პირის ობიექტური პრეფიქსი იქნებოდა. მეორე შემთხვევაში კი საჭიროა ნ-ს კომპონენტების გამონახვა. საფიქრებელია, რომ ერთერთი ელემენტთაგანი ო₁ მ- იქნებოდა. რომლის დაკარგვა ნ-ს შეზობლად ფონეტიკურად სრულებით შესაწყნარებელია. მაგრამ რაღაა ეს ნ-? თუ ვაჩვენებთ. რომ 1. III პირის სუბიექტურ პრეფიქსად * ნ- (→ ლ-) გვევლინება სვანურში (§ 2 A 3) და 2. რომ ობიექტის აღმნიშვნელი ფორმანტი ფონეტიკურად იგივე შეიძლება იყოს. რაც სუბიექტურია, მაგ.: ო₁ მ- = S₁ მ- ლენტეხურში (§ 2 A 2), S₂ ხ-, * ჰ- = (S₂ ხ-). * ჰ- ქართულსა და სვანურში, სუბიექტის III პ. პლურალობის მაჩვენებელი -ენ (წერ-ენ, მოკვდ-ენ) = ობიექტის მრავლობითობის გამომხატველ -ენ¹

¹) ე. წ. კუთვნილებით ნაცვალსახელთა ელემენტები, როგორცაა: მ-. გუ- ნ- (ხუ. მი შ გუ. ლშ. მი შ გუ. ლტ. მი შ გუ. ჩემი, ბხ. გუ შ გუ ე, ბქ. გუ შ გუ ე [ჩემი + შენი] ოქვენი, ლშ. გუ შ გუ ე. ლტ. გუ შ გუ ე 'ჩვენი' და ბხ. ნი შ გუ ე, ბქ. ნი შ გუ ე 'ჩვენი' [ჩემი + პისი] [ნათი]) და ზმნის გამოყენებულ მ-, გუ-. ნ- ერთობლივი არიან. ჩუენ- = გუ- შ გუ- ე / ნი- შ გუ- ე. უკანასკნელთა -შგუ- ძირითადობა მ-ც- შ გუ- ი სიტყვაში. შგუ-ს ექვივალენტია ქართ. ჩუ- (ჩუ-). გუ- (გუ-). ნი- და მი- იშლება გუ- ი- ნი- მი- ელემენტებად. -ი- კი ყოველმხრივ იგივე -ი- უნდა იყოს. რაც ხუ. ი-ს გუ. ლშ. ი-ს გუ- ი, ლტ. ი-ს გუ- ი 'შენი' და ბხ. ი-ს გუ- ე. ბქ. ი-ს გუ- ე. ლშ. ი-ს გუ- ე. ლტ. ი-ს გუ- ე-ში 'თქვენი' არის (შდ. სი 'შენ' და ბხ. სგაჰ 'თქვენ'). მაშასადამე, ადრინდელ ფორმად * ი-შგუ-, * ი-შგუ-ე გახდის. მ-, გუ-, ნ- კი შემდეგ დართვია. აქად. ნ. მართის მოსაზრება, რომ თითქოს სვანური „ნიშგუ... предстает P. от И. каждой из составных частей сложного ni-гу, т. е. соединения обеих основ и ni (P. niu-) и гу (P. гуе < * гу-еи из гу-еи: Ахем., § 22, გვ. 23, შდ. Сван. обн., გვ. 8, 9. Swan. 40. Kartv. 149, შშნ. 1) ჩვენთვის მიუღებელია. ხოლო მის გრამატიკაში (I'pam. rр. ш. § 105, 107), მოცემული ნაცვალსახელების ანალიზი ყურადღებას იქცევს. ამ საკითხს ცალკე განვიხილავთ.

(* დაწერენ-ა წიგნ-ნი) და სხვა¹, მაშინ ასეთი კითხვა დაიბადება: ხომ არ არის $O_2 \text{ ნ} \leftarrow O_3 * \text{ნ} + O_1 \text{ მ-?}$ მოსაზრება უცნაური არ არის, მაგრამ III პ. ობიექტურ პრეფიქსად რომ ნ- იყო, ამის დასამტკიცებელი საბუთები არსაი-დან ჩანს. გამოსარკვევი იქნებოდა აგრეთვე $O_3 * \text{პ-}$ (ხ-ს) უგულბებლყოფა, და სხვა.

2. II და III პირის ობიექტურ პრეფიქსებთან ერთად მრავლობით რიცხვში ხმარებული -ხ სუფიქსის შესახებ შემდეგი ითქმის: -ხ III პირის პლურალობის მაჩვენებელი სუბიექტური ბოლოსართია, იგი გარდამავალ ზნებში ობიექტის II პირისა და რელატიურ-გარდაუვალებში კი II და III პირის მრავლობითობასაც გამოხატავს (§ 4 A 2 და ტაბ. VI, შნშ. 4, 5). ეს ფუნქცია — მისი ობიექტური ბოლოსართობა —, როგორც ძველი-ქართული გვარწმუნებს, შედარებით ახალი დანაკისრები უნდა იყოს: ს გ ჯ ა ლ ბ ტ - ხ ე ჯ ა, ე ჯ ა ბ რ ს ხ ა ლ ბ ტ - ხ ე ჯ ა = ძვ.-ქართული თქვენ გიჟუარ-ს იგი, მათ ხუჟუარ-ს იგი. მდგომარეობა ანალოგიურია მოძმე ენებშიც. ოღონდ განსხვავება სუფიქსების გამოყენებაშია: ახალი-ქართული I და II პ. მრავლობითობის -თ'ს მიმართავს, სვანური და ქანურ-მეგრული კი — III პ. ბოლოსართს:

ქ ა ნ უ რ ი (ქან. გრ.. § 99). ნ-ულტა/ე

გვ-აქვ-ს	წ' მ-აქვ-ს	მ-ილუ-ნ-ან	წ' მ-ილუ-ნ	გ-ულტა/ე	წ' მ-ულტა/ე
გ-აქვ-ს-თ	წ' გ-აქვ-ს	გ-ილუ-ნ-ან	წ' გ-ილუ-ნ	ჯ-ულტა/ე-ხ	წ' ჯ-ულტა/ე
(პ)-აქვ-ს-თ	წ' (პ)-აქვ-ს	(პ)-ულუ-ნ-ან	წ' (პ)-ულუ-ნ	ხ-ულტა/ე-ხ	წ' ხ-ულტა/ე

ქ ა ნ უ რ -მეგრულში I პირთან -ან სუფიქსის: გამოყენება იმიტომ გამოწვეული. რომ ობიექტური პრეფიქსი I პირისა ორსავე რიცხვში ერთიდაიგივეა: მ-ილუნ — მ-ილუნ-ახ. ქართულსა და სვანურში კი მრავლობითის I პირის ნიშანი განსხვავებულია მხოლოდობითის იმავე პირის ფორმანტისაგან და ამიტომ ბოლოსართის მოშველება ზედმეტადაა მიჩნეული (ეე ნაწილაკი, 57-8, მრავლ. O' ძვ.-ქართულში, გვ. 118).

თუკრატომ ქანურ-მეგრულმა და სვანურმა III პ. სუბიექტ. სუფიქსი (-ან, -ს) მოიმარჯვეს ობიექტების მრავლობითობის გამოსახატავად და ქართულმა I და II პირის -თ, ან რატომ სალიტ. ქართულმაც არ გააობიექტურა III პ. ბოლოსართი, როგორც ეს მოხდა დასავლურს დიალექტებში, სახელდობრ: იმერულში, გურულში (გ-აქვ-ენ, გ-ვაჟ-ენ, გ-ინდ-ენ...), ეს კითხვა გაშუქებას საჭიროებს. და ჩვენც მას სხვა დროს დავუბრუნდებით.

ს. ქართველურს ენებში პირის გამომხატველ პრეფიქსებს რიცხვის კატეგორიის აღნიშვნა არ ევალებათ: ამას სუფიქსები კისრულობენ. თუ ობიექტის

¹) რომ ერთიდაიმავე ფორმანტით როგორც სუბიექტის, ისე ობიექტის ერთიდაიგივე პირო (აგრეთვე სხვადასხვა პიროც) შეიძლება იყოს აღნიშნული, ამას გაცერით შეეხო მაკ. ხუ-ბუა ერთერთ თავის მოხსენებაში (1925 წლის ოქმი № 9/ა), ხოლო არან. ჩიქობავას მოხსენებაში სუბიექტისა და ობიექტის მრავლობითობის გამომხატველად შემდეგი ერთიდაიგივე ფორმანტი იყო დასაბეღებელი: 1. III პ. სუბიექტის -ენ და სახელ. ბრუნვაში დასმული ობიექტის -ენ (იგინი წერ-ენ, * დაწერ-ენ-ა იგინი), 2. სვანურის სუბ. სუფიქსი -ხ და ქართ.-უე I-უ ნაწილაკი. და სხვა (1926 წლის ოქმი № 9/ა, მრავლ. O' ძვ. ქართულში, გვ. 118).

I პირისათვის ორისავე — პირისა და რიცხვის — მაჩვენებელი ფორმანტები მოგვეპოვება, ეს ალბათ იმიტომ, რომ ამ ნიშნებში ორი სხვადასხვა პირის პრეფიქსია თავმოყრილი (იხ. ზემოთ). კითხვა ისმის: ხომ არ არის შეუძლებელი მრავლობითის I პირის სუბიექტურ თავსართებში ამგვარივე კომპონენტები ვეძიოთ? ვიცი: SiS ნიშანია ლ-, Senსა კი — ჭ-, სჭ- ($\leftarrow^* \text{ჭუ}$). ამათთან ერთად, მართალია, პლურალობის -ღ ბოლოსართიც იხმარება ზმნაში, მაგრამ იგი მსჯელობისას არ დაგვაბრკოლებს: მას მრ. რ. II პირის ანალოგიით ავხსნიოთ (Swan. 49).

1. სჭ-ს გარეგნობა გვაცოუნებს, რომ მასში S_2 ხ- და S_1 ჭ- დაეინახოთ, მაშინ 2. ლ- ($\leftarrow^* \text{ხ-}$)სთან, ამ III. პ. სუბიექტ. პრეფიქსთან, საგულეებელია S_1 ჭ- იყოს, რომლის არგამოვლენა მისი დაკარგვით აიხსნება. რომ მართლაც Siსა და Sel ფორმანტების გენეზისი ასეთი იყოს, მაშინ ა. S_1 სჭ- (იხ. რ.). როგორც ეს § 2 A 2ის მე-2 შენიშვნაშია ნათქვამი, ძირითადი ჭ-სა და II პირის ანალოგიით მიღებული ხ-საგან, ანდა O_3 ხ- + S_1 ჭ-საგან კი არ იქნება შედგენილი, არამედ მრავლობ. რიცხვის სჭ- პრეფიქსის ანალოგიით წარმომდგარად ჩაითვლებოდა, და ხ. ბალსქვემოურში ლ-ს წინ პრევერბისეული ა-ს ო-დ ქცევა (ო-ლ-ქუიშ-დ: § 3 B 2) ლ-ს გვერდით მოსალოდნელ S_1 ჭ-სთან ასიმილაციით გაშუქდებოდა. მაგრამ ამის მტკიცებაზე ხელს გვაღებინებს თითქმის გარდაუღახავი დაბრკოლებები. უმთავრესია მათ შორის სჭ-სა და ლ-ს პირუქმო გამოყენება: შედგენილობით სჭ- თითქოს S_2 ხ- + S_1 ჭ-ს წარმოადგენს, ნამდვილად კი S_1 და S_2 (სუბიექტის. I და III პირს) შეიცავს, ხოლო ლ- უნდა იყოს S_2 + S_1 (ლ- + ჭ- \rightarrow ლ-)¹, დღეს ჭი იგი I + II პირთ. გამსახურება²...

აღდგენილი ობიექტური პრეფიქსებისათვის

ტ ა ბ უ ლ ა VII

მხოლ. რ.	მრავლობითი რ.		
O^d-n O^d	O^d-n		O^d
	O_i გჭ- [\leftarrow გ- + მ-?]	გჭ-	
	O_e ხ- [\leftarrow ხ- + მ-?]	ხ-	[\leftarrow^* მოსალოდნელი იყო: *ჭ- + მ-?]
1	მ- მ-	$\leftarrow^* \text{გ-}$	*გ-
2	*გ- *გ-	0-	*ჭ-
3	0- *ჭ-		

7. ფონეტიკური მოვლენები ობიექტ. პრეფიქსებთან დაკავშირებით.

A. უმთავრესად II ჯგუფის (§ 9, შნშ. 1) უპრევერბო ზმნათა თანხმოვნით დაწყებული ფუძეების წინ ნახმარი I და II პირის ობიექტური პრეფიქსე-

¹) სინტაქსისა აკად. ნ. მარის მოსაზრება Oel ხ- და Sis ლ- ფორმანტა დამოკიდებულების შესახებ. ნისი სიტყვით: Тот же корень [г. о. Oel ხ-] в виде позднейшего его заместителя I (< n) есть обычный префикс I-го лица ед. [!] ч. и в суффиксном строе (Ахем., 23, შნშ. 1).

²) სუბიექტურ-ობიექტურ პრეფიქსთა გენეზისის ძიებისას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ე. წ. პიროვნებრთა და კუთვნილებრთ ნაცვალსახელებს. უკანასკნელთა და პირის ფორმანტთა შორის თუ რა კავშირი არსებობს, ანას ცალკე შეეხებით.

ბის გვერდით ვითარდება -გ- ბგერა: მ-გ-ტბე, ჯ-გ-ტბე, * გჷ-გ-ტბე, ნ-გ-ტბე, მ-გ-დგე (მაქრობს), ჯ-გ-დგე (გაქრობს), ნ-გ-დგე (მე + მას || მათ გვაქრობს), მაგრამ: ტბე, ლზ. ტბე (აბრუნებს); დიგე, ლზ. დგვე (აქრობს).

1. -გ- მარცვლიანია, ამის გამო ფუძის ხმოვანს რედუქცია მოსდის: * მ-გ-ტბე, ლზ. * მ-გ-ტბე → მ-გ-ტბე, * ჯ-გ-დიგე, ლზ. * ჯ-გ-დგე → ჯ-გ-დგე...

2. -გ- წინამავალ -ჲ-სთან შერწყმით გვაძლევს უ-ს: გჷ-გ-ტბე → გუ-ტბე.

3. -გ- ემაგავება თანხმოვანთა შორის არსებულ -ჲ-ს და იქცევა -უ-დ: * მ-გ-კჷმე → მ-უ-კჷმე (მტებს), * ჯ-გ-კჷმე → ჯ-უ-კჷმე (გტებს); * ჯ-გ-თჷფე → ჯ-უ-თჷფე (გკარგავს); * ნ-გ-თჷფე → ნ-უ-თჷფე (მე + მას || მათ გკარგავს), ზსვ. * მ-გ-პჷდი → მ-უ-პჷდი (მყიდის). და სხვა (შდ. § 4 B, ტაბ. VI, § 3 B).

4. პრევერბისეული ა-სა ან რომელიმე პრევერბის გამოყენებისას -გ- არა ხანს: ა-მ-თჷფე (დამკარგა), ა-ჯ-თჷფე (დაგკარგა), ზსვ. ა-მ-ტბე; ლზ. ა-მ-ტბე (დამაბრუნებს), ა-ჯ-ტბე; ლზ. ა-მ-ტბე (დაგაბრუნებს), ა-ნ-ტბე (მე + მას || მათ დავაბრუნებს) (ა-ტბე ← * ა-ტბე დააბრუნებს); ზსვ.ლნტ. ა-მ-დიგე, ლზ. ე-მ-დიგე (← * ად-მ-ი-დიგე გაიქრობს), ლზ. ე-ჯ/მ-კჷიშე (← * ად-ჯ-ი-კჷიშე გაგიტებს), და სხვა. -გ- აქ ამოღებული არ არის; იგი, როგორც თანხმოვანთ-გასაყარი ბგერა, ვერ განვითარდა: არ იყო საჭირო.

შენიშვნა. წინააღმდეგ მოლოდინისა აორისტის I და II პირის შესლ. რიცხვის ფორმებში (როცა სუბიექტი I პირია და ობიექტი II პირი, ან აირუკუ: სუბიექტს II პირი წარმოადგენს და ობიექტს I პირი) ა- პრევერბის შემდეგ მ-, ჯ-, ნ-, ქვსვ. გჷ-სთან -გ- დაუვლია: ა-მ-გ-ტბ (დამაბრუნე), ა-ჯ-გ-ტბ (დაგაბრუნე)... თუ რატომ არის ეს ასე; ამას აორისტში (იხ.) განვიხილავთ.

B. ზემოსვანურში O₁სა და ქვემოსვანურში O₁ გჷ- ნიშნის -ჲ- იკარგვის. აუ მას უშუალოდ ფუძის თავიკიდური უ- მოსდევს: ზსვ.ლნტ. * გჷ-ულჷა/ე → გ-ულჷა/ე, ლზ. * გჷ-ულჷა → გ-ულჷა (გვაქვს) (შდ. § 3 A 2 ა).

1. გჷ- პრეფიქსის -ჲ- ელემენტის მიერ პრევერბისეულ ა-სა და ე-ს დამსგავსების შესახებ იგივე გვეთქმის, რაც S₁ ჲ-სთან დაკავშირებით არის ნათქვამი, სახელდობრ:

ა. გჷ-ს -ჲ- ზემოსვანურსა და ლაშხურში წინდებულისეულ ა-სა და ზალსქვემოურსა და იმავე ლაზურში ე-ს პრევერბის ე- ხმოვანს ო-დ წარმოგვიდგენს და თითონ ორს უკანასკნელ დიალექტში (ეცრ.ლზ.) ზმნის თავიკიდურ თანხმოვანთან მეზობლობაში ჩვეულებრივ იკარგვის:

პრევი პირი	ეცრ.	ლზ.	შდ. ზალს.		
ა-:	O ₁	ოგ-მარე	ოგ-მარე	ოგჷ-მარე	(← * ან-გჷ-მნ/არე) (მოგვამზადა)
	3	ან -მარე	ან-მარე		(მომამზადა)
ად-:	O ₁	ოგ-ხატჷე	ოგ-ხატჷე	ოგჷ-ხატჷე	(← * ად-გჷ-ხატჷე) (დაგვხატა)
		ად-ხატჷე	ად -ხატჷე		(დახატა)
	O ₁	ოგ-კჷიშ	ოგ-კჷიშ	ოგჷ-კჷიშ	(← * ა-გჷ-კჷიშ) (გავგტეხა)
	3	ა- კჷიშ	ა- კჷიშ		(გატეხა)

ლა-: Oi ლოგ-ლატენ ლოგ-ლატენ ლოგჷ-ლატენ (←*ლა-გჷ-ლატ-გ/ენ) (შეგვი-
3 ლა-ხ-ლატენ ლა-ხ-ლატენ ლა-ხ-ლატენ (შეუყვარდა) ყვარდა)

ეს-: Oi ოგ-ღჷა ე-გჷ-ღჷა (←*ეს-გჷ-ღჷა) (მიგვაქეს)
3 ეს-ღჷა ოს-ღჷა ეს-ღჷა (მიაქეს)

და ასე ლაშხურში: ჩუ ლოქ ღრთაშდ ოგშიხნლე მაგ (13₂₁, კინალამ დაგვეწაო ყველა), ოგჷმბენ (18₁₉, აგვარიდე), ოგჷეს (24₁₉, მოგვივიდეს), ამეი თუდ შაქარდ ლოქ ოგმეჩენად (33₁₉₋₂₀ ასე თაფლად და შაქარდ დაგვბერებხარ-თო), ოგხრდ¹ (18₂₀, გაგვახარე), და სხვა.

ხ. გჷ-ს -ჷ- პრეფერბისეულ ა-სა და ე-ს დამსგავსების შემდეგ ყოველ-თვის მაშინ არის შემონახული, როცა გჷ-ს უშუალოდ მოსდევს რომელიმე ხმოვანი, იქნება ეს უკანასკნელი ფორმანტისა (მაგ.: მაქცეყარი...), ძირისა; თუ ფუძის კუთვნილება:

ბალსხ. ლახხ. ბქვ.

ჩოგჷ-წმღენ ჩოგჷ-წმღენ (23₁₁) ჩოგჷ-წმღენ (←*ჩუ აღ-გჷ-წმღენ/ენ) (დაგვაიწყდა)
ოგჷ-იღენ ოგჷ-წ/აღღენ ეტ. ოგჷ-წაღღენ (←*ან-გჷ-წაღღენ) (მოგვეშიდა)
ლოგჷ-წდ ლოგჷ-წდ ლოგჷ-წდ (←*ლა-გჷ-წ/ად) (შეგვექნა)
ლოგჷ-წშ ლოგჷ-წშ ლოგჷ-წშ (←*ლა-გჷ-წშ) (გვასეა)

და ასე ლაშხურში: ოგჷწმღენდა (42₂₀: შდ. ზემოთ, დაგვაიწყდა), აქედან: ოგჷწმღენდეს (38₁₇₋₁₈ დაგვაიწყდეს); ლოგჷცვრ ნაჲ (9₄, მოგვიტევე, -შე-გვარჩინე* ჩვენ), სი ლოგჷშდ (15₂₁ შენ შეგვეწიე, გვიშეველე), და სხვა.

შენიშვნა. ზემოსვანურში გჷ-ს ელემენტი -ჷ- შეერთვის ზმნის თავიღურ -გ-ს და გვევლინება -უ-დ:

ზხ.

ოგჷ-გრმე, შდ. ლწხ. ოგ-გრმე (←*აღ-გჷ-გრმე) (დაგვიჭირა)
ოგჷ-მტკიცაჷე ოგ-ტკიცე (←*აღ-გჷ-გმტკიც'აჷე) (დაგვამტკიცა)
ოგჷ-მბაჷე (ბქვ. შდ. ლწხ. ოგჷ-წმბჷე) (გვიამბო) (§ 3 A 4 ა)

2. გჷ-ს -ჷ- ვერ იმსგავსებს ბალსხემოურში პრეფერბისეულ ა-სა და ე-ს, ლენტეხურში ა-სა და ე-ს და ლასამულურში ა-ს, ა-სა და ე-ს:

ბხ. აგჷ-წედნი ეტ. ლწხ. ოგ-წედნი (მოგვივა) (ხოლამდ ლოქ ოგწედნი მწლე 73₅:
ცუდად მოგვივა რამეო)

აგჷ-კალჷე ოგ-კალჷე (←*აღ-გჷ-ი-კალჷე) (გავვიღწეა)
აგჷ-წმბჷე ლწხ. ოგჷ-წმბჷე (←*ან-გჷ-წმბჷე) (გვიამბო)
აგურდე ოგ-გრდე (←*ან-გჷ-ი-რდე) (გავვიზარდა) (§ 3 A 3)
ეგჷ-გჷმეშ ,, ოგ-გომე (←*ეს-გჷ-გომე) (დაგვასხა) (§ 3 A 4)

ლტ.: აგჷ-დიგა (გავვიქრია), აგჷ-ქჷშია (გავვიტეხია), აგჷ-ტიხე (დაგვა-რუნებს), ქაგჷ-აქალაჷა (გავვლეწეა), აგულჷა (მოგვაქეს), აგჷსულჷა მიგვაქეს)...

¹ ანალოგიური მაგალითების (როგორცაა ლოგოვ: Ros. 62, უნდა იყოს: ლწხ. ლო-გ ო მ 'მოგვცა') მიხედვითა აქვს გ. რ ო ზ ე ნ ს 1 პირის ნიშნად მრავლ. რიცხვში გ- გამოყოფილიო (Ros. 62, 65 = Grundriss, 200), ეთიპურბდით, რომ მთელი რიგი გვ-პრეფიქსიანი შემთხვევებისა მასვე არ ჰქონდეს მოყვანილი (გვ. 67, 68). გ. რ ო ზ ე ნ ის შეუთოვას ფრ. ბ ა უ ლ ე რ ი ც იმეორებს (Grundriss, 200).

ლხმ.: ¹ ქაგუ-ტიხ (გამოგვიბრუნა), ქაგუ-ტაბა ² (გაგვითლია), აგუ-ტიხ (დაგვაბრუნა), ლაგუ-ტესა (დაგვბრუნებია), ეგუ-გემის || ეუ-გემის ² (← = ეს-გუ-გუე-შის დაგვასხას), და სხვა (§ 3 B, შნშ. 3).

(შდ. ლაშხური: ოგ-ფიშირ. 18₂₀ ← * ად-გუ-ფიშირ = ზხ. უნფიშირ გაგვიმ-რავლე, ოგ-ჯგირედ 42₁ ← * ად-გუ-ი-ჯგირედ = ზხ. უნჯგირედ გვიკურთხეთ, და სხვა).

C. O, ჯ- ეცერულსა, ლაშხურსა და ჩვეულებრივ ლახამულურში თანხმოვნის წინ ჯ-დ ისმის:

ჯღრ.: აჯკუტიშა აჯკუტიშა	(გაგიტეხია).	ლახმ.: აჯტიხ (დაგაბრუნა)
აჯკუტეშა აჯკუტეშა	(გაგტეხია)	აჯკუტიშ (გაგტეხა)
აჯღიგა აჯღიგა	(გაგიქრია)	ქაჯტიხა (დაგობრუნებია)
აჯყიდა აჯყიდა	(გიყიდა)	ქაჯტაბა (გაგითლია)

და ლაშხური: ეჯკალუა || ეჯკალუა (გაგილეწავს), აჯკალუენა || აჯკალუენა (გაგილეწავს), შიშდ ჟი ლოქ აჯხუტებ (70₁₀ მაშინვე მოგსპობსთო, გაგწყვეტსთო, შდ. თანხუტე: 64₃₀ მოსპობს, გაელეტს), ლიმარგ ბაზი¹ ლოქ ეჯკემინი (62₄)² ეაქაქობა (ვარგისობა) ამაღამ გაგეგებაო (გამოგინდებო).

შენიშვნა. ჯ- იშვიათად ემსგავსება მომდევნო ყრუ თანხმოვანს და იქცევა ჩ-დ³: ლხმ. რაშალ ლოქ ეჩხრლიხ⁵ (64₁₆ რაშები დაგხედუ-ბიანო).

ნ ი მ უ შ ი.

ინკლუზიე-ექსკლუზივის საილუსტრაციოდ მაგალითები დაბეჭდილი ტექსტებიდან მოვიყვანოთ:

Si: მი ი სი ერქვდა ეშუე გვარიშ ლიშდ (X, 248₉) მე და შენ ორივე ერთი
 [მი ი სი აერქვდა ეშუე გუარიშ ლიშდ] გვარისა ვართ
 ნაი ბაჩმუყ დოშ ალჩადდ (X, 246₂₇₋₂₈) ჩვენ ქვასთანქვერ მივე-
 [ნაე ბაჩმუყ დეშ ალჩადდ] [დით]
 მალო იმ ლიჩოდ? (X, 162₃₁) აბა რას ვიზამთ

Se: ნაი ქა-ეჯყოლვად თვეთნაშ ბაჩთეისგა, ჩვენ გაგიძღვებით
 მარე ნაი ხვაჰკეპარიდ (X, 248₁₋₂) თეთრ ქვისაკენ(ში),
 [ნაე ქეჯყოლად თვეთნა ბაჩთესა⁶. მარე ნაე ხვაჰკეჰარიდ] მაგრამ ჩვენ ფფიქრობთ
 მეთური ნიშგვეი... ნაი დეშ ახემეკრედ (X, 250₂₈₋₂₉) მასწავლებლო ჩვენო...
 [მეთური ნიშგვეი... ნაე დეშ ახემეკრედ] ჩვენ ვერ გავიგეთ

¹ იფარული მულახურ-ვესტიურს მისდევს, ოღონდ ლახამულურისა და ლენტეხურის მაგვარად ა-ასიმილაციის გარეშეც გვხვდება: ა გ უ-ბ ა ტ ჟ ე (დაგვაბრა), ა გ უ-ჰ ე და (ნოგვსე-ლია). და სხვა.

² ნოგჯერ -გ- არ ისმის: ქ ა ჟ-ტ ა ბ ა, ე ჟ-გ ე შ ი ს.

³ შდ. ლხმ. ე ჟ ჟ ი (2₂₀) || ე ჟ ი (62₁₀ ისე), ე ჟ ხ უ მ, (3₁₀) || ე ა ხ უ მ (62₃ იმდენი), და სხვა.

⁴ იშვიათადვე პრეფერბისეული ხ-ს წინ ჯ- ისე ისმის ლენტეხურში, თითქოს ც- არისო: ა ე ს ჟ დ ჟ ა | - ა ჯ ს უ დ ჟ ა | ა ჯ ს უ დ ჟ ე (მიგაქეს), და სხვა.

⁵ განასწორებინეს: ეჯხრლიხ || ეახრლიხ.

⁶ უნდა იყოს: ბ ა ხ თ ე ქ ა.

	ნაი ჩუ-ხეიროდ (X, 252 ₁) [ნაჲ ჩუ ხჷ.ჩოჲ]	ჩეენ (ქეე) ვიზამთ
Oi:	მი ი სი... გვირდა ბაჩა ნესგა-ისგა (X, 248 ₈) [მი ი სი... გჷ.ჩ.და ბაჩჷ ნჷ-გაჲსგა] აღო ნაი ჟი-გვებგვენ ეჯ თეთონე ბაჩ (X, 246 ₂₈) [აღო ნაჲ ჟი გჷებგვენ ეჯ თეთონე ბაჩ] ნაი აგვლეღი... ლიქჷი (X, 250 ₂₃₋₂₆) [ნაჲ აგვლეღი... ლიქჷი.]	მე და შენ ვყოფილვართ ქვის შუაში თორემ ჩვენ ვიპოვი- დით თეთორ ქვას ჩვენ გვეღის... ზიდვა (ტიერთისა)
Oe ¹ :	მუთვრი ნიშგევი... ჟი-ანმეტრავენ (X, 250 ₂₈₋₂₉) [მუთჷრი ნიშგჷვი... ჟი-ანმეტრ.ჷტ.ენ] ღიარ ნიშგვე ლასადღ ლანო ნა (X, L ₉) [ღიარ ნიშგჷვე ლასადღ ¹ ლანო ნაჲ]	მასწავლებლო ჩვენო... გაგვაგებინე პური ჩვენი სარჩო ¹ დ ¹ მოგვეც ჩვენ (ძვ.- ქართ.: პური ჩუენი არ- სობისაჲ მომეც ჩუენ)
შდ.	ლაშხური: ღიარ გუშგვე მესნლვე ლოგო ნაჲ (94 ₈₋₉) მადეი ანიტხ ხოლამხანქა (X, L ₁₇₋₁₈) [ანდე. ანიტხ ხოლამხანქა]	პური ჩვენი მარჩენალი მოგვეც ჩვენ არადა გვიხსენ ცუდი- საგან (ძვ.-ქართ.: არა- მედ მიჰსენ ჩუენ ბო- როტისაგან)
ლშხ.:	ქრგვიყ კუმატხენქა (94 ₁₁) ღეინალ ანიტღ (X, 180 ₁₇) [ღჷ.ენალ ანიტღ ¹] ჯეთონი ² ჰა მომა, აჩაშ მამა ნიხალ (X, 180 ₂₆) [ჯეთონი ჰა ნაჲ. ეჩაშ ნაჲ ნიხალ]	გამოგვიყვანე კვიმატი- საგან ღეინო მოგვიტანე დაგებადება თუ არა, იმის არ ვიცით

¹) Sსა და Oეს ფორმანტები კარგად არის წარმოდგენილი ი. ბართოლომეის მიერ პირველად გამოკვეთებულ მუ ნიშგვე¹ში (Зап. Г. О., III, გვ. 223. ბზ. მუ ნიშგჷვე მამო ჩვენო), ხალო Лушчу Анбаниში გამოცემულსა და აქედან შემდეგ СМში მ. ხა-ვეად სკის მიერ გადაბეჭდილ ამავე ლოცვაში მუ ნიშგვე შეცვლილია მუ გუშგვე (Ан-бани, 14) და მუ გვიშგვედ (СМ, X, გვ. L). უკანასკნელი ფორმა Анбანის ტექსტის გავ-ლენით უნდა აიხსნებოდეს, და არა უშგულურის თავისებურებით (იხ. § 6 Б, შდ. გვ. 26, წმ.). Анбани.ს ენის შესახებ კი საერთოდ შემდეგი ითქმის: მასში ფორმები იმდენად არეულია და ზოგჯერ გაუგებარეც (სტამბურ შეცოთებზე არას ვაზიბობთ), რომ სრულგვით სანართ-ლიანად გეჩვენება, როგორც ანას ა. სტოიანოვი გადმოგვეცნს, მისი ერთერთი შექმდე-ნელის, მღ. თეთონე კორძაიას (თეარის თემიდან) განცხადება: „... анбука эта со-ставлена наскоро. без особой тщательности, так-что многие из ея фраз исподныи сваиетским детям“ (Зап. Г. О., X, გვ. 428). საყურადღებოა აგრეთვე ეს ცნაბაც: „...Лушчу Анбан“, которой свиаетские дети не понимают... тот-же о Феофане... отвергает свое детище „Лушчу Анбан“, так-как оно хотя и соотнозилось при его содѣиствии, но не им одним“ (ib., 203). ამიტომ ამ წიგნში მოცემული ისალები ჩვენ არ განვიხილავს.

²) ჯეტონი კორექტორული შეცოთება.

მზგ ჯგესმი, აღო ნწ დესამა ნესმი (XVIII, 113,) ყველაფერი გესმის,
[წაგ ჯგესმი, აღო ნწა დესამა ნესმი]¹ თორემ ჩვენ არაფე-
რი გვესმის

და სხვა მრავალი

ლიტერატურა

პართა ფორმანტები

I. საფუძვლიანად აქვს განხილული:

1. ჰუგო შუხარდტს, Swan. 37—55.
2. აკაკი შანიძეს ოქები 1924 წლ. № 23 და 1925 წლ. № 11-ზე. უკლ. 182, 190, და სხვა (უკანასკნელში ხნის პარადიგმებიც ბლომად მოიპოვება).

II. რანდენიე აფიკსი რიგიანად გამოუყვიათ:

1. პ. უსლარს. Gram. очерк, 113.
2. მ. წერეთელს, Sumer-Georg. 11—13.
3. ნ. მარს, Ахем., § 22, და სხვა ნაშრომში,
4. აღოლფ დირს. Einführ. 120, 122.

III. განოუცალკეებლად ხნებში შედარებით კარგად აქვს წარმოდგენილი:

1. ნ. ხავადსკის. СМ, X, გვ. XIV—XXXII, ტაბ. I, II (= Einführ. 120-126).
2. ნ. ჯანაშვილს. წართ. გრამ. 36. 77-79, 86-90, 97-98, 106-107, 114, 121,
3. ს. ხუნდაძეს, ქართ. გრამ. 209—210,
4. თაიხუფალ სენს. სენ. გრამ. 92—95.

IV. წეტონებით აქვს ხიგი ნიშანი გამოცალკეებული და ხნებშიც წარმოდგენილი:

1. ი. ბართოლომეს. Выхн. Слани. 219-223 (= ა. სტარჩევსკის, Толмац, 657-658),
2. გეორგ როზენს. Ros. 62-62, 64-70 (= აღ. ცაგარელს, Справ. ош. 18-19, შდ. 9, 15.
Граш. шит. 76=ფრ. მფულერს, Grundriis, 200),
3. რ. ფონ ერკერტს. Sprach. 360-361, 363-364,
4. ა. გრენს. СМ. X. გვ. 155-158.

¹) ტექსტებიდან ამოღებული მაგალითები შესწორებულია მულახური დიალექტის მიხედვით და ოთხკუთხე ფრჩხილებშია ჩასმული.

თავი მეორე

ზმნების კლასიფიკაცია

8. მორფოლოგიურისა და სინტაქსური თვალსაზრისით სვანური ზმნები მცირედ განსხვავდება მოძმე ენების, განსაკუთრებით ქართულის, ზმნებისაგან. რადგანაც უკანასკნელნი სპეციალ ლიტერატურაში დაწვრილებით გამოწვლილულნი არიან და სვანური ზმნები მათთან ტიპოლოგიურად ძალიან ახლოს დგას. ამიტომ სიტყვას მოკლედ მოვკრით.

A. მორფოლოგიური თვალსაზრისით

1. ზმნა შეიძლება იყოს ერთპირიანი, ორპირიანი ან სამპირიანი. პირველი (ერთპირიანი) აბსოლუტურის საეულწოდებით არის ცნობილი, ხოლო დანარჩენი (ორ- და სამპირიანი) — რელატიურისა. უკანასკნელნი რიცხვით გაცილებით მეტნი არიან აბსოლუტურებისაზე. დიდი წილი აბსოლუტურებისა რელატიურდება:

	ზსვ.ლნტ.	ბზ.ლშხ.	შდ. ლენტ.
1 ხუ-არი (ვარ):	მ-ირი (მივის)	მ-არ (მაქეს)	მ-არ'ი ← არი ფუძი-
2 ხ-არი	ჯ-ირი	ჯ-არ	ჯ-არ'ი საგან
3 არი	ხ-ორი	ხ-არ	ხ-არ'ი
1 ხუგ (ვდგაეარ):	ბზ.ლშხ. მ-ნგ (მიდგას);	მ აგ	ბჟვ. მ-აგ (მადგას)
2 ხ-გგ	ჯ-ნგ	ჯ-აგ	ჯ-აგ
3 ლ-გგ	ხ რგ	ხ-აგ	ხ-აგ

და ასე: ზსვ.ლშხ. სგურ, ლნტ. სკურ (ზის): მ-ასგურ, მ-ასკურ (მაზის), ხ-ასგურ, ხ-ასკურ (ა/უზის), ხ-ოსგურ, ხ-ოსკურ (უზის), ასგურე, ასკურე („აჯენს“), და სხვა.

ქართულის არის, კაცობს, სახლობს და სხვათა მსგავსად რამდენიმე ზმნა სვანურში მხოლოდ აბსოლუტურია: მათგან რელატიური ფორმების მიღება ვერ ხერხდება:

1 ხუ-ი (ვარ)	ზსვ. ხუ-ასუ (§ 1 A 4) (ვიყე)	ბზ. ესლური, ლნტ.	ასხური (პიედივარ)
2 ხ-ი	ხ-ასუ	ესლრი	ასხრი
3 ლ-ი	ლ-ასუ	ესლრი	ასხრი

2. რელატიური ზმნა ორი წყობისა გვხვდება: სუბიექტურისა და ობიექტურისა აირველი წყობის ზმნათა ფუძეს თავში სუბიექტური ნიშნები აქვს დართული, ხოლო მეორე წყობისას — ობიექტური:

წყობა:	სუბიექტური	ობიექტური
1 ბზ.	ხტ-აშარდე მი ეჩას ვ-ამშვილებ მე მას მ-აშარდე ეჯა მი მ-ამშვილებს იგი მე	
2 ლშზ.	ხ-აშარდე სი	ამშვილებ შენ „ ჯ-აშარდე სი გ-ამშვილებს „ შენ.
3	აშარდე ეჯა	ამშვილებს იგი „ აშარდე „ ეჩას ანშვილებს „ მას

ჩვეულებრივ ზნები ან სუბიექტური წყობისაა, ან ობიექტურისა. მათი გარჩევა I და II პირშია გაადვილებული. მოუხერხებელი არ არის მათი ერთიდან მეორეში, თუ შეიძლება ასე ითქვას, „გადაყვანა“. ზემო პარაღმებშიც ამის საილუსტრაციოდ გამოდგება: ხტ-აშარდე, — მ-აშარდე. მეტსაც ვიტყვი: ჩვეულებრივი ობიექტ. წყობის ზნა ხშირად სუბ. წყობისად წარმოგვიდგება:

1 მ ალბტ — ხტ-ალბტ (§ 5. A.)	მ-იერი (მ-ეცოდება) — ხ-ოერი (ვ-ეცოდები)
2 ჯ-ალბტ — ხ-ალბტ	ჯ-იერი (გ-ეცოდება) — ხ-ოერი (ეცოდები)
3 ხ-ალბტ — ხ-ალბტ	ხ-ოერი (ეცოდება) — ხ-ოერი ¹ (ეცოდება)

და ასე: ბზ. ლშზ. მ-შშლნი (მავიწყდება), ჯ-შშლნი (გავიწყდება) — ხტ-შშლნი (გავიწყდები), ხეშლნი (ავიწყდები), ჯ-აყა (გყავს) — ხაყა (აყავხარ), და სხვა.

მაგრამ არის არცთუ იშვიათი შემთხვევა, რომ ობიექტური წყობის ზნა ვერცერთ გარემოებაში ვერ იქცევა სუბიექტურისად:

1 მ ულტა/ე (მაქვს)	ხვ. მ-აეხა, ლნტ. მ-აეხა (მქვია)	ხვ. ლნტ. მ-ჰად (მშია)
2 ჯ-ულტა/ე (გაქვს)	ჯ-აეხა	ჯ-აეხა (გქვია) ჯ-ჰად
3 ხ-ულტა/ე (აქვს)	ხ-აეხა	ხ აეხა (აქვია) ხ-ჰად, და სხ.

ბ. ს ი ნ ტ ა ქ ს უ რ ი თვალსაზრისითაც ზნები ორად იყოფა: გარდამავლად და გარდაუვალად.

1. გ ა რ დ ა მ ა ვ ლ ა დ იწოდება ის ზნები, რომელთაც მათ მიერვე მართული ორი ან სამი სახელი ახლავს. მათ შორის ერთი სუბიექტი, დანარჩენი კი ობიექტს წარმოადგენს. აწყყოს ჯგუფში წარმოებულ ზმნასთან სუბიექტი სახელობით ბრუნვაშია მოქცეული, ხოლო ობიექტი — ერთი იქნება ის, თუ ორი — მიცემითში გვევლინება. ამისდამიხედვით გარდამავალი ზნები ორდა სამ-სახელიან ან ერთობიექტიან და ორობიექტიან² ზმნებად დავაჯგუფოთ:

ერთობიექტიანი (ორსახელიანი)

	ხვ.	ლნზ.	ლნტ.		
1 მი	ხტაქრე	ხტაქრენი	ხტაქარე	ეჩას, ეჯაჰარს ³	მე ვალბ მას, მათ
2 სი	ხაქრე	ხაქრენი	ხაქარე	ეჩას, ეჯაჰარს	შენ ალბ მას, მათ
3 ეჯა	აქრე	აქრენი	აქარე	ეჩას, ეჯაჰარს	ის ალბ მას, მათ

¹ მესამე პირი კი, როგორც ვხედავთ, ყოველთვის ობიექტური წყობისა არის.

² ერთობიექტიან და ორობიექტიან ტერმინა ჩემი ყურადღება არნ. ჩიქობავამ ნიჰაცია.

³ ე. წ. პიროვნებითი ნაცვალსახელები ბალსუნოზურიდანა აღებული. დიალექტები მათ (ში და ხის გარდა) შეცვლილი სახით წარმოგვიდგენენ (მაგ.: ბზ. ბგ. ს გ ა მ, ლნზ. ს გ ა მ, ეცრ. ს გ ა, ლნტ. ს კ ა 'თქვენ', ბზ. ე ჯ ა, ბქვ. გ. ე ჯ ი 'იგი', და სხვა).

- 1 ბზ. მი ხტუმნე ერას, ეჯაჲრს — ერას, ეჯაჲრს მე ვაჲმევე მას, მათ — მას, მათ
- 2 ლზ. სი ხამნე ერას, ეჯაჲრს — ერას, ეჯაჲრს შენ აჲმევე მას. მათ — მას, მათ
- 3 ეჯა ხ მნე ერას, ეჯაჲრს — ერას, ეჯაჲრს იგი აჲმევეს მას. მათ — მას, მათ

როგორც კი მოყვანილი ზნებები აორისტიის ჯგუფში მოყვება, მყის სუბიექტი მოთხრობით ბრუნვაში მოქცევა, ხოლო ობიექტი სახელობითში, მეორე ობიექტი კი, თუ არის, იმავე მიცემითში დარჩება:

	ზს.	ლზ.	ლტ.		
1	მი ¹	ოთჲარ	ოთჲარ	ჩტაქტჲარ	ეჯა, ეჯაჲრ მე გაველე იგი, იგინი
2	სი	ათჲარ	ათჲარ	ჩტაჲარ	ეჯა, ეჯაჲრ შენ გაველე იგი, იგინი
3	ეჯნჲმ ²	ა დ კ ა რ ე	ჩტაჲარ	ეჯა, ეჯაჲრ	მან გაველე იგი, იგინი

- 1 ბზ. მი ხტუმინ³ ეჯა, ეჯაჲრ — ერას, ეჯაჲრს მე ვაჲმევე იგი, იგინი — მას, მათ
- 2 სი ხამინ ეჯა, ეჯაჲრ — ერას, ეჯაჲრს შენ აჲმევე იგი, იგინი — მას, მათ
- 3 ეჯნჲმ ხამნე ეჯა, ეჯაჲრ — ერას, ეჯაჲრს მან აჲმევე იგი, იგინი — მას, მათ

ჩანს, გარდამავალი ზნის დახასიათება შეიძლება ან სუბიექტის, ან ობიექტის მიხედვით. თუ სუბიექტი აწმყოს ჯგუფში წარმოებულ ზნასთან სახელობითშია და აორისტიასთან — მოთხრობითში, ზნა აუცილებლად გარდამავალია. ეს პირობა სრულებით საკმარისია უკანასკნელთა გამოსაცნობად. ობიექტის მიხედვითაც ხერხდება მათი განსაზღვრება: აწმყოს ჯგუფის ზნასთან მიცემით ბრუნვაში წარმოდგენილი ობიექტი თუ აორისტიის ჯგუფში დაყენებულ ზნასთან სახელობითში გადავიდა, აშკარაა, ზნა გარდამავალია. ესეც საკმაო პირობად მიიჩნევა მათ გამოსაყოფად. ამგვარად, გარდამავალ ზნას სუბიექტი სახელობით-მოთხრობითში (ფორმულა: S¹⁻²) ევლინება, ხოლო ობიექტი მიცემით-სახელობითში (ფორმულა: O¹⁻²). დასკვნა: ყოველი ბრუნვა-ცვალებადსახელებიანი (ბრუნვა-ცვალებადობიექტიანი) ზნა გარდამავალია.

¹ ხლოვნიტდაწებული ზნების წინ ე. წ. პიროვნებით ნაცუალსახელთა ხმარებისას განსაკუთრებით ორს ფონეტიკურ ზოვლენას ურჩება ადგილი: ელიზიასა და კრასისს. პირველ შემთხვევაში მ ი და ს ი სახელები - ი ს მოკვეციტ, რასაც აპოსტროფით გამოხატავენ ხოლმე, ხლოვნიტდაწებულ ზნებს უფრთდება, მაგ.: მ¹ ო თ კ ა რ, ს¹ ა თ კ ა რ. და სხვა (შდ. § 16 C 1. ეს მოვლენა აღწერილი აქვს თავისუფალ სვანს: სვან. გრამ. 86—87. მაგალითებისათვის იხ. Грам. сван., 110. უმლ. 212. Einführ. 114). მეორე შემთხვევაში კი ეჯა-ს შერწყმით ზნის თავიღღრი ა- ან ე- გრძელდება ბალსხემოფრში, მაგ.: ეჯა ჩ ა ნ დ (— ეჯა ა ჩ ა ნ დ იგი წვიდა), ეჯ. მ ს ღ რ ი (— ეჯა ე ს ღ რ ი იგი მოდის) და სხვა. ესა და სანდჲის სხვა წესები ფონეტიკაში გვექნება დაწერილებით განსილული. აქ კი, ზნა რომ უფრო ნათლად ყოფილიყო წარმოდგენილი, ეს წესი არ დავიცავით.

² იხმარება ეჯნჲმ¹ იც.

³ ლაშხურად: მ ი ხ ტ მ მ გ ნ, ს ი ხ ნ მ გ ნ, ე ჯ ნ ე მ ხ ნ მ ნ ე. ბჲვ-ლტ. ხ ტ ა მ ი ნ, ხ ა მ ი ნ, ხ ა მ ნ ე.

⁴ „აუცილებლად“ იმითომ ვამბობთ, რომ ახალ-ქართულის ზნებთან შედარებით სვანურისას ერთი უპირატესობა აქვს: გარდაუვალებთან სუბიექტი მ ხ ო ლ ო დ სახელობითში გვევლინება (შდ. თანამედროვე ქართულში გავრცელებული: კ ა ც მ ა შე ე კ ი თ ხ ა, ა მ ხ ა ნ ა გ მ ა და ა ი რ და, და სხვა).

მეორე — მიცემით ბრუნვაში დასმული - ობიექტი (ფორმულა: O²) გარდამავლობის დასახასიათებლად მხედველობაში არაა მისაღები.

2. დანარჩენი გარდაუვალია. ესენი უმთავრესად სუბიექტის მიხედვით განისაზღვრებიან. დროთა ორსავე ჯგუფში დაყენებულ ზმნასთან (ალსანიშნავია, რომ ზოგიერთი მათგანი აორისტში არ იწარმოება) სუბიექტი მხოლოდ სახელობით ბრუნვაში (ფორმულა: S¹) გვხვდება:

	ბალს.	ლაშხ.	ბს.	ლშხ.
1 მი	ხტიგნალ	ხტიგნალ	მი ოხტგა/აჲ ¹	ოხგე მე ავდგვი
2 სი	ხიგნალ	ხიგნალ	სი ა ხგა/აჲ	ახგე შენ ადგვი
3 ეჯა	იგნალ	იგნალ	ეჯა ანგგან	ანგან იგი ადგა

და ასე: ეც.ლნტ. ეჯი, იუტნალ (იგი წყება) — ეჯი ეცრ. ჩუადყურდა, ლნტ. ჩუადყურდა (იგი დაწვა), ხს.ლშხ. ეჯა დეგნი, ლნტ. დეგენი (იგი ქრება) — ბხ.ეცრ. ეჯა აღგ, ბერ.ჰესე. ეჯი აღგ (იგი გაქრა), და სხვა.

ობიექტი კი ასეთ ზმნებთან მხოლოდ მიცემით ბრუნვაში დაისმის:

1 ბხ. ე	მი ხტესგური	ეჩას ეე	ვაჯდები მას	ბს. ე	მი ოხტსგუ	ეჩას ეე	შევაჯედი მას
2 ბერ. ლ	სი ხესგური	ეჩას შენ	აჯდები ეას	ბს. ე	მი ა ხსგუ	შენ	შევაჯედი მას
3 ხს. ე	ეჯა ხესგური	ეჩას იგი	აჯდება მას	ბს. ე	ეჯა ახსგურდა	იგი	შევაჯდა მას

და ასე: ხს.ლშხ. ეჯა ხეგნი ეჩას (იგი უდგება მას) — ბხ. ეჯა ოთოგან ეჩას, ლშხ. ეჯი ოთოგან, ეცრ. ოთოგან ეჯის (იგი დაუდგა მას), ხს.ლშხ. ეჯა ხოთუფენი ეჩას (იგი ეკარგება მას) — ბხ.ეცრ. ეჯა ოთოტუჲ, ბერ.ლშხ. ოთოტუჲ ეჩას (იგი დაეკარგა მას), ლნტ. ეჯი ხეკუშენი ეჯის (იგი ატყდება მას) — ეჯი ჰსეკუშე ეჯის (იგი დაატყდა მას), და სხვა.

ამგვარად, გარდაუვალი ზმნა ან ერთსახელიანია, ან ორსახელიანი. სუბიექტი მუდამ სახელობით ბრუნვაში გვევლინება. ეს მთავარი აირობაა გარდაუვალი ზმნათა გამოსარკვევად. თუ ობიექტიც ახლავს, უკანასკნელი მიცემით ბრუნვას ვერ სცილდება. მოკლედ: ყველა ბრუნვაუცვლელსახელიანი ზმნა გარდაუვალია.

С. გარდამავალი ზმნა ყოველთვის რელატიურია; გარდაუვალი კი ორად იყოფა: თუ ერთსახელიანია — აბსოლუტური არის, თუ ორსახელიანია — რელატიური. ამგვარად გვაქვს: რელატიურ-გარდამავალი, აბსოლუტურ გარდაუვალი და რელატიურ-გარდაუვალი ზმნები².

9. ზმნათა ჯგუფები. ზმნების განჯგუფებისას თუ ვნებითის წარმოებას დავეყრდნობით, მაშინ ქართულის ოთხი ჯგუფის³ ნაცვლად სენაურში სამი-

¹) შდ. СМ. XVIII, გვ. 116₇₈. СМ, X, 200₃.

²) ჩანს, სენურსა და ქართულს შორის ან შხრით სხვაობას ადგილი არა აქვს. და რადგანაც ქართული კარგად არის დამუშავებული და თქმულის განწმენობა ზედმეტი იქნებოდა. ამიტომ აქ მოკლე მ.წიხილით, მაგალითების წოყვანითა და ლიტერატურის ჩვენებითა დაეკმაყოფილდით (იკავი შ ა ნ ი ძ ე, ქართული ზნის საცევი, 3:3-314 და შემდ. უმლ. 183. არნ. ჩიქობავა, წინადად. პრობლ., გვ. 179-185 და იქვე დასახელებული შრომები).

³) აქ უღლილებათა ნაცვლად ჯგუფებს ვხვართობ: I ჯგუფის. II ჯგუფის (ფუქედრეკალი) და III ჯგუფის ზნები (იხ. შემდეგი გვერდი).

ლა გვექნება (ქართულისათვის: ზმნის საქცევი, გვ. 316, 326, 328-9 და სვა-ნურისათვის: უმლ. 194-6) ¹.

ა. 1. პირველი ჯგუფისად მიიჩნევა ის გარდამავალი ზმნები, რომელთა ვნებითის ფორმები ი- და -ე- პრეფიქსით იწარმოება ².

	გარდანავალი: → ვნებითი:	აბსოლუტ.	რელატ.
1	ხტ-ი-შხი (ვიწვავ)	ხტ-ი-შხი (ვიწვი)	ხტ-ე-შხი (ვეწვი)
2	ხ-ი-შხი (იწვავ)	ხ-ი-შხი (იწვი)	ხ-ე-შხი (ეწვი)
3	ი-შხი (იწვავს)	ი-შხი (იწვის)	ხ-ე-შხი (ეწვის)
1	ხვ. ხტ-ა-ხტატი (ვხატავ)	ხტ-ი-ხტატი (ვიხატვი)	ხტ-ე-ხტატი (ვეხატვი)
2	ხ-ა-ხტატი (ხატავ)	ხ-ი-ხტატი (იხატვი)	ხ-ე-ხტატი (ეხატვი)
3	ა-ხტატი (ხატავს)	ი-ხტატი (იხატვის)	ხ-ე-ხტატი (ეხატვის)

მართალია. აწმყოსა და მყოფადში სათავისო ქცევისა და ვნებითის აბსოლუტური ფორმები (მაგ.: ხტ-ი-შხ-ი, ასევე: ი-ჩრტ-ი იხატავს, იხატვის და ად-ხატ-ი დაიხატავს, დაიხატვის) ხშირად ერთმანეთსა აგავს, მაგრამ ეს მსგავსება შემთხვევითი ხასიათისა რომ არის, იქიდან ჩანს, რომ სხვა დროებში ენის სუფიქსების წყალობით საკმაოდ გამსხვავებულნი არიან (იხ. „ვენებითი“). გარდამავალი იშხი'სა და ვნებითი იშხი'ს თავ- და ბოლო-კიდური იწნები სხვადასხვა ფუნქციას ასრულებენ: პირველი ი- პრეფიქსი სათავისო ქცევის ნიშანია, ხლო მეორისა — ასიების მაწარმოებელი. რაც შეეხება -ი სუფიქსს, იგი ორსავე შემთხვევაში თემატურია აწმყოს ჯგუფში, მაგრამ გამოყენების მხრით სხვაობას ვამჩნევთ: გარდამავალ ზმნებში -ი ყოველთვის არ არის ხმარებული, ვნებითებში კი მისი გამოვლენა ჩვეულებრივია:

1	ხვ. ხტ-ი-მჩე (ვიბერებ), მაგრამ: ხტ-ი-მჩი (ებერდები) ხტ-ე-მჩი (ეებერდები)
2	ხ-ი-მჩე (იბერებ) ხ-ი-მჩი (ებერდები) ხ-ე-მჩი (ეებერდები)
3	ი-მჩე (იბერებს) ი-მჩი (ებერდება) ხ-ე-მჩი (ეებერდება)

პირველი ჯგუფის ზმნათა ვნებითის წარმოება იდენტურია ქართულისასთან: იგივე ი- და -ე- პრეფიქსები და იგივე -ი სუფიქსი მათს საერთო ფორმანტობაზე მიგვიბრუნებს. თუ რა გენეტური ურთიერთობაა სათავისო ქცევის ი-სა და ვნებითის გამომხატველ ი-ს შორის, აგრეთვე გარდამავალ ზმნათა

ვენებითის წარმოების მიხედვით ზმნათა ისეთი განჯგუფება, როგორც პროფ. აკ. შან-იძემ წარმოადგინა. უთუოდ მიხანმეწონილია და მისაღები, მაგრამ უღლილებად ღათ ვერ მივიჩნევთ: უკანასკნელისათვის საპიროსა სხვა არსებითი ნიშნის გამოხატვა, იმეტომ რამ — პროფ. გ. ახვლედიანის საპართლიანი შენიშვნით — „უღლილება სპეციფიკურ-ლორდოლო-გიორი ცნებაა, ვნებითის წარმოება კი სიტყვაწარმოება უფროა. ვინე უფროწარმოება“ (1926 წლ. ოქმი № 11/ა).

3. შუხარტით რას უწოდებს უღლილებას, იხ. გვ. 48, შნშ.

¹) სვანური ზნების ოთხ წყებად დაყოფა. როგორც ეს თავისუფალ სვანსა აქვს მოცემული (სვან. გრამ. 95-96). იწულებელია. ზმნათა მტარ დახასიათებას რომ თავი დაეანებოთ. იგი აეტროის მხრით კლასიფიკაციის ბუნების ვერგაგებასაც აწულებებს.

²) უმლ. 180, 196-199.

სუფიქსსა და პასივების ბოლოკიდურ -ი-ს შორის, ეს კითხვები არა მარტო ქართულის მიმართ დაისმის, არამედ საერთო (ე. ი. ერთისადაიმავე) ფორმანტების გამოყენებისა გამო ქართველურ ენათა, პრექართულის, მიმართაც შეიძლება დაისვას. „თეორიულად ასეთი რამ [მათი ერთი წარმოშობა. ვ.-თ.] შეუძლებელი ამბავი არ არის“ (საქცევი, 332-333). მით უმეტეს სვანურის მსგავსად ქართულშიც პასივის -ი ბოლოსართი და გარდამავალთა თემისეული -ი (მკ-ი-ს, ჭრ-ი-ს, ზღღენ-ი-ს, შღ-ი-ს, ცრ-ი-ს) ფონეტიკურად ერთი სახისაა. მაგრამ წამოჭრილი კითხვების გადაწყვეტა შედარებითს გრამატიკას მივანდოთ.

2. ქართულში „მეორე უღვლილებას ის ზნები ეკუთვნის, რომლებიც ვნებითს ღონის საშუალებით აწარმოებენ“ (საქცევი, 32ა), ე. ი. უშთაერესად ნასახელარი ზნები. სვანურში კი ნასახელარი ზნები (§ 22), როგორც გარდამავლები, ისე მისგან მიღებული ვნებითები, არაფრით არ განირჩევა ძირითადი ზნებისაგან:

ზ ე მ ო ს ვ ა ნ უ რ ი

სახელი	მასდარი ¹	აქტივი	პასივი
ქემ	თივა	ლი-ქემე	თიბვა
კვლთხი	ვაღალ	ლი-კვლთხი	ვაღლვა
მეჩი	წოხუცი	ლი-მეჩე	დაბერება
მეშხე	შავი	ლი-მეშხე	გაშავება
პარაყ	არაყი	ლი-პარაყი	არაყის ხდა
ბჟვ. არაყ	არაყი	ლი-რაყი	არაყის ხდა
წვრნი	წითელი	ლი-წრანი	წითლება
ნაბოზ ²	სალაზი	ლი-ნაბოზი	სალაზლება
ლწმი	თესლი	ლი-ლწმი	თესვა
ბჟვ. ლწმი	ლი-ლწმი	ლი-ლწმი	ლი-ლწმი

ნასახელარი ზნები ქვემოთხსენებულშიც ანალოგიურია, ოღონდ ისინი ლაშხურში უშუალოდ და ლენტეხურში ურედუქციოდ არიან წარმოდგენილი: ქემ (5₁₂ თივა) — აქმე (5₁₀ თიბავს), ჟახე (39, სახელი) — ხაჟხა (33₂₅ ჰქეია), ამბავ (12₂₈ ამბავი) — ამბავი (12₂₄ ამბობს), გარგლა (ლაპარაკი) — ხავგვავალი (ელაპარაკება), ლწმი (თესლი) — ალწმი (59₂₅ თესავს)... ხოლო ლენტეხურში: მეშხე (შავი) — მშხე (აშხავებს), იმეჩი (შავდება); მეჩი (მოხუცი) — იმეჩი (ბერდება), ნაყ (ვაყ) — ანაყ (ავაყებს), და სხვა.

ამიტომ პირველი ჯგუფისად ამათი მიჩნევა თამამად შეიძლება. ამდენად, B. „სვანურის პირველი უღვლილება ქართულის პირველსა და მეორეს უღვლის, სვანურის მეორე უღვლილება კი ქართულის მესამეს“ (უმლ. 195, შწმ). მეორე ჯგუფისად მიიღება ის გარდაამავალი ზნები, რომელთაც მედიო-პასიური ფორმები გააჩნიათ და უკანასკნელსა და აქტივს ერთმანეთისაგან ფუძის დრეკადობით არჩევენ (სიმოკლისათვის II ჯგუფის ზნებს ფუძედრეკადებს ვუწოდებთ):

¹ იდ. CM. X, გვ. XXXVIII-XXXIX.
² ბჟვ. ნებოზ.

ზ ე მ ო ს ე ა ნ უ რ ი

გარდამავ.	საწ.-ენებ.:	აბსოლუტური	რელატ.
1 ტუიხე (ვაბრუნებ)		ტუეხნი (ებრუნდები)	ხუ ე ტხენი (ვებრუნდები)
2 ტისე (აბრუნებ)		ტეხნი (ბრუნდები)	ხ-ე-ტხენი (უბრუნდები)
3 ტიხე (აბრუნებს)		ტეხნი (ბრუნდება)	ხ-ე-ტხენი (უბრუნდება)

ასეთია მთელი რიგი ზმნებისა:

ფიშე (ლლის)	ფეშნი (ილლება)	ხეფშენი (ილლება) ¹
ფხიფე (შლის)	ფხეფენი (იშლება)	ხეფხეფენი (ეშლება, ეფანტება)
ბზ. გიბე (სერის)	გებნი (ისვრება)	ხოგებნი (ესვრება)
ქუიციე (კრის)	ქუეცინი (იკრება)	ხექუეციანი (ეკრება)
ქუირე (ალაობს)	ქუერნი (ლპება)	ხექუერნი (ულაება)
თუიფე (კარგავს)	თუეფნი (იკარგება)	ხოთუეფნი (ეკარგება)...

ზოგიერთ მათგანს მედიო-პასიური ფორმები დაუკავსთ და აქტიური ან არცოდეს აქონიათ (არ განუვითარებიათ), ან დაუკარგავსთ ²:

სედნი (რჩება)	ხესდენი (არჩება)	იეცხნი, ეცრ. ნეცხნი (ილეიძებს)
	ხეწდენი (ხედავს, ნახავს) ზხ. ხეძგუენი	(იპოვის)
პერნი (ფრინდება)	ხეპრენი (აფრინდება, ახტება)	

ასევეა ქვემოწვანურში:

ლშხ. ფხეგე (14 ₃₃ შლის) — ფხეენი (იშლება); ხეფხეენი (ეშლება, ეფანტება)
ვღე (24 ₁₀ მოიტანს) — ვედნი (24 ₁₁ მოდის), ხოვდენი (მოუდის, მოუვა)
ქურე (89 ₇ ალაობს) — ქუერნი (ლაება, ხოქუერნი (ულაება)...
ლნტ. დიგე (აქრობს) — დეგენი (ქრება), ხოდეგენი (უქრება), და სხვა.

სვანურის მეორე ჯგუფის ზმნები არა მარტო მედიო-პასივი ფორმების ქონებით უღრის ქართულის III ჯგ.ისას, არამედ წარმოებითაც (იხ. „ენებითი“).

C. მესამე ჯგუფისაა ყველა გარდაუვალი ზმნა, რა თქმა უნდა, ვნებითების გამორიცხვით. ესენია აბსოლუტურები და რელატიურ-გარდაუვალები, ე. ი. საშუალო ზმნები:

ა. აბსოლუტურ-გარდაუვალები:

1 სგურ, ლნტ. სკურ(ხუი) (ვზივარ)	ქუეც (ვევენისი)	ხუაყურე (ეწვევარ)
2 სგურ სკურ (ხი) (ზიხარ)	ქუეც (ვენისი)	ხაყურე (წივხარ)
3 სგურ სკურ (ზის)	ქუეც (ვენისის)	აყურე (წივს)

და ასე: სიპ (ტრიალებს), ლი (არის), შრი, ლშხ. არი (არის, არსებობს), თერა ლნტ. თერე (ჩანს), ლგ, ლშხ. ლგ (დგას), ბზ. ზი, ჰკვ. ზგ (ძეგს, გლია)...

¹) აქა-იქ თარგმანი ზუსტი ვერ არის, რადგანაც ზოგიერთი ზმნა (მათში განსაკუთრებით II ჯგუფის საშუალო-ვნებითები) ქართულ ენაზე ვერ გადმოიციეა იმავე ფორმით, რა ფორმითაც ისინი სვანურში გვევლინებიან.

²) უმლ. 196, წმშ. 1. აგრეთვე ავტორის: ფონეტიკური დაკვირვებანი ქართველურ ენებ ში. II. ბგერით მოვლენათა თანაზომდევრობა („ტფ. უნივ. შ. X, გვ. 297).

ხ. რ ე ლ ა ტ ი უ რ-გარდაუვალები:

- 1 მიცებ (მეგულება) მიხალ (|| ბზ. მიხა) (ვიცი) მაწებ (გპირდება, მესაქირო-
- 2 ჯიცებ (გმგულება) ჯიხალ (|| ჯიხა) (იცი) ჯაწებ (გპირდება) ება).
- 3 ხოცებ (ეგულება) ხოხალ (|| ხოხა) (იცის) ხაწებ (სპირდება)

და ასე: ხოქრი (ეცოდება), ხნად, ლზ. ხაიდ (შია), ხოშგურ, ლნტ. ხოშკურ (რცხვენია), ხს.ლზხ. ჯამპირ (გეზარება), ხსგ. ხანწამ, ლზხ. ხანწამ (არწამს), ბხ. ლზხ. მაყლწნი, ეცრ. მაყლენი, ლნტ. მაყამნი (მეშინია)...

მესამე ჯგუფსავე ეკუთვნის ის ზმნები, რომელნიც წარმოშობით დროთა III ჯგუფის ნამყოსრულის (იხ.) ფორმებს წარმოადგენენ. ხოლო მნიშვნელობით აწმყოს დროისანი არიან, და „სადაც იმპერსონალურად ნახმარს მესამე პირის ფორმაში სუბიექტის წარმოდგენის გაქრობის შემდეგ ფორმის პატრონად მარტო ობიექტი გამხდარა და სუბიექტადაც გადაქცეულა“ (საქცევი, 329):

1	მიცხა (მირჩვენია)	მამთქტა,	ლზხ. მამთქტა	(მჩვევია)
2	ჯიცხა (გირჩვენია)	ჯამთქტა	ჯამთქტა	(გჩვევია)
3	ხოცხა (ურჩვენია)	ხამთქტა	ხამთქტა (13 ₁₈)	(სჩვევია)

ანალოგიურია: ხაეხა, ლნტ. ხაეხა (ასიმილაციის გამო: ბხ.ეცრ. ხაშხა, ლზხ. ხაეშხა || ხნაეშხა (3₁₇ ჰქვია), ბხ. ხნამედა, ბხ.ლნტ. ხნამედა, ბქვ. ხნამედა, ლზხ. ხნამედა (შეუძლია), ბხ.ლზხ. ხაზნა (ზნედ აქვს), და სხვა.

თავი მესამე

ზმნის საქცევი

10. სვანურ ზმნათა საქცევი ცოტათი განსხვავდება ქართულისასაგან.. უკანასკნელის საქცევის გამოკვლევის შემდეგ ჩვენი მუშაობა აქ მაქცევრების ჩვენებითა განისაზღვრება¹. სვანურში სულ ოთხი ქცევაა: საარვისო, სათავისო, სასხვისო და საზედაო. სათანაო არ მოგვეპოვება: იგი საზედაოშია გათქვეფილი². მაქცევრებიც ქართულისებურია: საარვისოს ნიშნებია: ა- და მ-(ნელი)³, სათავისოსი -- ი-, სასხვისოსი — -ი და -ო: -ი- პირველი და მეორე პირისათვის, ხოლო -ო- მესამე პირისათვის, საზედაო კი -ა-თი გადმოიცემა. ერთადერთ თავისებურებას სასხვისო ქცევის III პირის -ო- ფორმანტთან ვამჩნევთ: ქართულში მის შესატყვისად -უ- გვაქვს (სვან. -ო-სა და ქართ. -უ-ს მორფოლოგიური ექვივალენტობა სხვაგანაც არის შენიშნული, მაგ. შედარებით ხარისხში: ხომა -- სუ-ც-სი: Ахем, § 21. ЯЭ. VII, 360-1. ცნობა ახლად აღმოჩნ. ტექსტების შესახებ, გვ. 410).

პირველი ჯგუფის ზმნათა ქცევები.

11. A. გარდამავლები. პირველი ჯგუფის ზმნებს⁴ ყველა ქცევითი ფორმა გააჩნია. გარდამავლებს ორი ან სამი სახელი ახლავსთ, და ჩვენც ამგვარი თანამიმდევრობით დავალაგებთ. უმჯობესია აგრეთვე საილუსტრაციოდ ქცევათა ისეთი ფორმები იქნას მოყვანილი, სადაც მაქცევრები ჩანს. ასეთია, მაგ.: აწმყოსა და მისგან ნაწარმოებ დროებში (ნამყოუსრულსა, კონიუნქტივ 1სა. მყოფადუსრულსა და სხვაში) მოქცეული ზმნები. პრევერბიან ფორმებში მაქცევრები (ლენტესურის გამოკლებით) ჩვეულებრივ დაკარგულია.

¹) თითონ საქცევის სხვაგვარად გაგება და წასთან დაკავშირებით ქცევათა რიცხვის შემცირება შეიძლებოდა აქვე წარმოგვედგინა, მაგრამ ქართულსა და სვანურს შორის ქცევების მხრით არსებული სხვაობების ნ. თელსაყოფად ქვემოდასახელებულ წერილში ნახმარი ტერმინების გადმოტანასთან ერთად დალაგებაც კი დაეცავით (ქართული ხნ.ს. საქცევი, გვ. 312-338). ისე კი ქართულურ ენებში მარტა სამი ქცევა უნდა გვეჩვენდეს: საარვისო, სათავისო და სასხვისო, საზედაო კი საარვისოს შეგერთდება.

უცხო მკვლევართაგან ქცევებს ეხებთან ფრ. ბაჟულერი და ჰ. შუხარდტი ((Grundriss. 201. Swan. 43-44. 46, და სხვა. იხ. აქ გვ. 48. წმშ. 1).

² საქცევი, 321. უმლ. 188, წმშ.

³) უმლ. 182, 183.

⁴) ე. წ. ორზავად გარდამავალი ზმნები (კაუხატიევი. იხ.) ცალკეა განილული.

a. ერთობიექტიანი (ორსახელიანი) ზმნათა ქცევები.

ა. საარვისო ქცევის მაგალითები: 1. ა-ნიშნით:

1	ხს.ლშ. ხუ-ა-ვნი	ლტ. ხუ-ა-ვანი (ვხნავ)	ხს.ლტნ. ხუ-ა-დგარი (ვკლავ)	
2		ბ-ა-ვნი	ბ-ა-ვანი (ხნავ)	ბ-ა-დგარი (კლავ)
3		ა-ვნი	ა-ვანი (ხნავს)	ა-დგარი (კლავს)

და ამგვარად: ზემოხსენებულში: ა-ბემ (აბამს), ა-სყი (აკეთებს), ა-თი (მკის), ხს.ლშ. ა-შეჟდი (რეცხავს); ა-ჟემე (ფუშავს, შლის); ა-შხტი (ლობავს), ა-მხე (ახლებს)... ლაშხურში: ა-ხტაჟი (ხატავს), ა-ბდაჟი (40, ბედავს), ა-რკალიხ (71_ბ რეკავენ)... ლენტეხურში: ა-ბარაჟი (ბარავს), ა-ქემე (თიბავს), ა-ლაში (თესავს), და სხვა.

2. 0- (ნულ-)ნიშნისანი მაგალითები შედარებით ცოტა მოიხსენება:

1	ხს.ლტ. თერ (ცნობ)	ბ. დჟემგი (ვდებ)	ერ. ჰრდი, ბ. ჰრდი (ყიდი)	
2		თერ (ცნობ)	დჟემგი (დებ)	ჰედი ჰრდი (ყიდი)
3		თერ (ცნობს)	დჟემგი (დებს)	ჰედი ჰრდი (ყიდის)

ფაქტურად ნულმაქცევრიანია ყველა გ- ხმოვნიდაწყებული ზმნა (-გ თავიღურისანი ზმნები უმთავრესად ლენტეხურში მოგვეპოვება):

1	ხს.ლტ. ხუგემ (ვაგებ)	ხურში (ლოგინს ვაგებ)	მ-გრმი (მიჰერს, მაკავებს)	
2		ბ-გემ	ბ-გრში	ჯ-გრმი (გიჰერს)
3		გემ აგემ	გრში აგრში	გრმი აგრმი ¹ (იჰერს)

და ასე: ხს.ლტ. გრტჟი || ბ. აგრტჟი, ბ.ერ.ლტ. გრხი || ბ. აგრხი, (ქნის), და სხვა (§ 2 A 2). გ-ს ადგილი რომ საარვისოს მაქცევარმა ა-მ დაიკავოს, ამით ზნის მნიშვნელობა არ შეიცვლება: ბ. გემ = აგემ, გრხი = არხი, აგრტჟი = არტჟი, ბ.აერ. გრში = არში², და სხვა³. აღსანიშნავია, რომ ზოგიერთ დიალექტში უფრო ეს უკანასკნელი (ა-მაქცევრიანი) ფორმებია გავრცელებული. განსაკუთრებით ეს ითქმის ლაშხურის შესახებ, სადაც გ-თი დაწყებული ზმნის ფუძე თითქმის არა გვაქვს. გ- არ არის ფორმანტი და ამიტომაც იგი მაქცევრად ვერ მიიჩნევა. მისი უგულვებელყოფა, ზმნას ვერ ცვლის: ბ. 'ა'ჯდესგი || დესგი (დებს), 'ა'ჯთერ || თერ (ცნობს), 'ა'ჯკედ || კედ⁴ (სლობს).

ა- თავსართით საარვისო ქცევა ხშირად არის ხმარებული სვანურში. ამ ქცევის ფორმაში, ა- ნიშნით იქნება ის, თუ ნულ-ნიშნით წარმოადგენილი, პრეფიქსები სუბიექტურიც შეიძლება იყოს და ობიექტურიც. III პირის ობიექტური თავსართი ყოველთვის ნულია:

¹ მუამე პირში გ-ს წინ მოტაცია ისმის ზოგიერთის გამოთქმანი (თვით გ-ს შესახებ იხ. § 3 B, 4 B. უმლ. 173. ნშ.1).

² ასეთ შემთხვევაში გ- თითქოს მართლაც „ჩანს“. რომ „nur eine lautliche Variante von... ა- არის (Swan. 44), მაგრამ ჯ-გ კდ ესა და მსგავს მაგალითებში (იხ. § 4 B) კი არა.

³ გ-თ რესავან ვერ მიიღება *ათ რე. ბალსხეშოურსა და ლაშხურში ით რე ფორმაა გაბატონებული.

⁴ რიგი ხვნისისა გ- ხმოვნის გარეშე არც კი იხმარება. გ-თ რე, გ-რ მი, ბ. აგ დი 'დებს' და სხვათა პარალელურად რუს *თ რე, *რ მი. *დი და სხვა ამათ მაგგვარი ფორმა ვეკონდეს, ასეთი შემთხვევა ჩვენ არ ვიცით.

0	მაქცევრით		0- (ხულ-) მაქცევრით
2	ეჯა ჯ-ადგარი სი	იგი გკლავს წენ	ეჯა ჯგეთერ სი
3	ადგარი ეჩას	კლავს მას	ბზ. ეთერ აგეთერ ეჩას
0i	გუ-ადგარი ნმა	„ გვკლავს ჩვენ	გუთერ ნმა „ გვცნობს ჩვენ

პ. სათავისოს მაქცევარია ი- (Swan. 47. უმლ. 186). ზემომავალითთა უმრავლესობის სათავისო ფორმით წარმოდგენა ხერხდება:

1	ხუ-ი-ჭნი, ლნტ.	ხუ-ი-ჭანი (ეიხნავ)	ხუ.ლნტ.	ხუ-ი-დგარი (ეიკლავ)
2	ხ-ი-ჭნი	ხ-ი-ჭანი (იხნავ)		ხ-ი-დგარი (იკლავ)
3	ი-ჭნი	ი-ჭანი (იხნავს)		ი-დგარი (იკლავს)

და ასე: იეგმ (იშენებს), ი-ში (იწვავს), ი-ყდი (ყიდულობს), ი-რდი (იზრდის), ი-შტნი (ინახავს)... ზემომავალით: ი-ბემ (იბამს), ი-თი (იძის), ი-სყი (იკეთებს)... ლაშხური: ი-ხტატი (იხტავს), (უსტარუნს) ირენი (23, 10 პირჯვარს იწერს)... ლნტ.: ი-ქემე (ითიბავს), ი-ლაში (ითესავს), ი-ბარატი (იბარავს), ი-დეს (იღებს)... უნდა აღენიშნოთ შემდეგი:

1. რიგი ზმნებისა სათავისოს ვერ აწარმოებს: როგორც ქართულში უოხრა, ბრძანეს და მსგავსთან * ი-ოხრა, * ი-ბრძანებს არა გვხვდება, ისე სვანურში ბზ. რჭქუ (თქვა), სგუეჯ (ბრძანა) და სხვათაგან სათავისოს ფორმა ვერ მიიღება.

2. სამაგიეროდ საარვისო ქცევის ფორმები არ გააჩნიათ: ი-ქუმე (იყვამს), ი-ქუთერ (იბარავს), ი-ბნე (იწყებს), ხუ.ლნტ. ი-წური (სისხლს იღებს), ბზ.ლშ. იყი, ბჟ. იყი (იყვანს), ბზ. ი-ბარ (იბანს), ი-შუმე (თხოულობს), და სხვებს. ბალსქემოურსა და ლენტეხურში ხმარებული ზოგიერთი ნულმაქცევრიანი ზმნა, ბაგ.: ეთრე, ლნტ. გრდი, ბალსქემოურსა და ლაშხურში ი-ნიშნით არის წარმოდგენილი: ი-თრე (სვამს), ი-რდი (იზრდის)...

3. სათავისო ქცევის ზმნას საარვისოს მნიშვნელობაც შეიძლება ქონდეს: ი-ბნე (იწყებს), ი-ქუთერ (იბარავს), ი-კედ (იღებს), ი-ყდი, და სხვა (Swan. 47. ანალოგიური მდგომარეობაა ქართულშიც: საქცევი, გვ. 319).

4. სათავისოს ფორმებში ჩვეულებრივ სუბიექტური პრეფიქსები გვევლინება, მაგრამ ობიექტური თავსართებიც არაიშვიათადაა გამოყენებული:

1	მ-ი-კედ (მიყვანს)	მ-ი რდი (მზრდის თავისთვის)
2	ჯ-ი-კედ (გიყვანს)	ჯ-ი-რდი (გზრდის
3	ი-კედ (იყვანს, იღებს)	ი-რდი (ზრდის)

და ამგვარად: ხუ. მ-ი-პრი (მიწვევს), ჯ-ი-პრი (გიწვევს), ი-პრი (იწვევს, იხმობს), ბზ. მ-ი-დი || მ-ი-დესგი (მიღებს, მაქცევს), ჯ-ი-დი || ჯ-ი-დესგი (გიღებს, გაქცევს), ი-დი || ი-დესგი (იღებს, აქცევს), და სხვა.

ბ. ო რ ო ბ ი ე ქ ტ ი ა ნ (სამსახელიან) ზნათა ქცევები.

ორობიექტიან ზმნებს ორი ქცევა ახასიათებს: სასხვისო და საზედაო.

ა. სასხვისოს მაწარმოებელია: -ი-¹ (I და II პირისათვის) და -ო- (III პირისათვის: Swan. 45. უმლ. 189):

1) -ი-ს დანიშნულების შესახებ: Swan. 43-44.

1 მ-ი-შხი (მიწვეავს)	ხვ.ლწ. მ-ი-ენი (მიხნავს)	ხვ.ლწ. მ-ი-დგარი (მიკლავს)
2 ჯ-ი-შხი (გიწვეავს)	ჯ-ი-ენი (გიხნავს)	ჯ-ი-დგარი (გიკლავს)
3 ხ-ო-შხი (უწვეავს)	ხ-ო-ენი (უხნავს)	ხ-ო-დგარი (უკლავს)

ამათ მისდევს: მ-ი-გემ (მიშენებს), ჯ-ი-გემ (გიშენებს), ხ-ო-გემ (უშენებს), და იმავე ნაცნობი ზმნებისაგან: ხვ.ლწ. მ-ი-სუი (მიკეთებს), ჯ-ი-სუი (გიკეთებს), ხ-ო-სუი (უკეთებს). ლწ. მ-ი-ლაში (მითვისებს), ჯ-ი-ლაში (გითვისებს), ხ-ო-ლაში (უთვისებს)...

აღსანიშნავია შემდეგი:

1. თუ სათავისო და სასხვისო ქცევითი ფორმები ორივე ობიექტური წყობისაა, მაშინ ამ ქცევათა შორის I და II პირში განსხვავებას არ ექნება ადგილი:

ბალსხემ.ლწ.

ობ. წყ. სათავისო	სასხვისო	სათავისო	სასხვისო
1 მ-ი-რდი მზრდის თავისთვის	მ-ი-რდი მიზრდის	მ-რეი იყვანს	მ რეი იყვანს
2 ჯ-ი-რდი გზრდის	ჯ-ი-რდი გზრდის	ჯ-რეი იყვანს	ჯ-რეი იყვანს
3 ი-რდი აზრდის	ხ-ო-რდი უზრდის	რეი იყვანს	ხ-რეი იყვანს

აგრეთვე: მ-ი-კედ (მიღებს), ჯ-ი-კედ (გიღებს) (სათავ.-სასხ.), მაგრამ: ი-კედ (იღებს სურათს...: სათავ.), ხ-ო-კედ (უღებს კირს, ქვას...: სასხვ.), და სხვა.

2. თუ სასხვისო ქცევის ზმნა სუბიექტური წყობისაა, მაშინ ყველა პირში -ო- მაქცევარი გვევლინება¹, რომლის წინ პირველი პირის სუბიექტურ პრეფიქსთან დაკავშირებით ფონეტიკური მოვლენებია გასათვალისწინებელი (§ 3 A, 2 ბ):

1 ხ-ო-შხი, ლწ. ხუშხი (←* ხუ-ო-შხი) (ეუწვეავს)	ხვ.ლწ. ხ-ო-სგდი ² (ეუყურებ)
2 ხ-ო-შხი (უწვეავს)	ხ-ო-სგდი (უყურებ)
3 ხ-ო-შხი (უწვეავს)	ხ-ო-სგდი (უყურებს)

პ. საზედაოს მაქცევარია ა- (უმლ. 182, 183). ზემომოყვანილ მაგალითთაგან ზოგიერთს შეუძლია საზედაოს ფორმის მოცემა:

1 ხუ-ა-დგარი, ლწ. ხუ-ა-დგარი (აკლავს)	ხუ-ა-გემ, ლწ. ხუ-ა-გემ (ვადგამ)
2 ხ-ა-დგარი	ხ-ა-გემ ხ-ა-გემ (ვადგამ)
3 ხ-ა-დგარი	ხ-ა-გემ ხ-ა-გემ (ვადგამს)

და ასე: ახ. ეჯა ეჩას ხ-ა-დგარი ეჩას (იგი მას ათხოვებს მას), ხვ. ეჯა ხ-ა-დგარი ეჩას (იგი უკიდებს ცეცხლს), ახ. ბეფუხუ ხ-ა-დგარი ეჩას (იგი უჭებს მამაღარს (ბავშვი აკმევს საკმელს მშვიერს), ხვ. ეჯა ეჩას ხ-ა-ა-ა-დგარი, ლწ. ხ-ა-ა-ა-დგარი, ლწ. ხ-ა-ა-ა-დგარი | ხ-ა-ა-ა-დგარი ეჩას (იგი მას აძლევს მას), და სხვა.

¹ შდ. CM. X. გვ. XV. XVI. Swan. 48.

² ლწ.: 1 ხ-ო-სგდი. 2 ხ-ო-სგდი. 3 ხ-ო-სგდი (ი-ო-სგდი შეტომბა: Sprach. 357, № 117. ზდ. № 132).

როგორც ობიექტური წყობის სათავისოსა და სასხვისოს I და II პირის ფორმები გარეგნულად ერთმანეთს გავდა, ისე სუბიექტურისა და ობიექტური წყობის ა-¹ ნიშნიან საარვისოსა და სახედოს I და II პირის ფორმები ერთმანეთისაგან განუსხვავებელნი არიან:

სუბიექტური წყობა

საარვისო	სახედო
1 მი ხუ-ა-დგარი ეჩას მე ვკლავ მას მი	ხუ-ა-დგარი ეჩას მე ვაკლავ მას თავს
2 სი ხ-ა-დგარი შენ კლავ მას სი	ხ-ა-დგარი შენ აკლავ
3 ეჯა ა-დგარი იგი კლავს მას ეჯა	ხ-ა-დგარი იგი აკლავს

ობიექტური წყობა

1 ეჯა მ-ა-დგარი მი იგი აკლავს მე ეჯა მ-ა-დგარი მი	იგი აკლავს მე თავს
2 „ ჯ-ა-დგარი სი „ გკლავს შენ ჯ-ა-დგარი სი	„ აკლავს შენ
3 ა-დგარი ეჩას კლავს მას ხ-ა-დგარი ეჩას	„ აკლავს მას

დაპირისპირებულ ა-დგარი და ხ-ა-დგარი მაგალითებში შემდეგი მორფოლოგიური და სინტაქსური თავისებურება იქცევს ყურადღებას: 1. საარვისო ქცევითს ფორმაში III პირის ობიექტური ნიშანი ნულია (ა-დგარი), სახედოში კი ყოველთვის ხ-პრეფიქსი მოიპოვება (ხ-ა-დგარი), 2. საარვისო ქცევაში წარმოდგენილ გარდამავლებს ორი ბრუნვაცვალებადი სახელი ახასიათებს (ეჯა ადგარი ეჩას: $S^m \text{ } a \text{ } O^d \text{ } a$), სახედოში წარმოებულთ კი სამი (ეჯა ხადგარი ეჩას ეჩას: $S^m \text{ } a \text{ } O^d \text{ } a$ (O^d : უმლ. 182, 183)². ასეთივე მდგომარეობაა სათავისო და სასხვისო ქცევათა ურთიერთობაშიც:

სათავისო: ეჯა ი-გემ ქორს (იგი იშენებს სახლს)
 სასხვისო: ეჯა ხ-ო-გემ ქორს (იგი უშენებს სახლს მას), და სხვა.

აქ, საარვისოს ფორმაში: III პირის ობიექტური პრეფიქსი ნულია, მაქცევარი არის ი- და ზნა ორსახელიანია,

სასხვისოში კი: O_3 არის ხ-, მაქცევარია -ო- და ზნა სამსახელიანია.

ბ. ვნებით. პირველი ჯგუფის გარდამავალი ორსახელიანი ზნების გასაენებთებლად გამოყენებულია ი-, ხოლო სამსახელიანებისა -ე-. პირველთ, ორსახელიანთ (ერთობიექტიანებს), როგორც ვიცით, ორი ქცევა აქვთ: საარვისო და სათავისო. უკანასკნელი ვნებითს არ გააჩნია. საარვისოს ვნებითი კი ი- თავსართის საშუალებით მიიღება:

1 ხუ-ი-რდი (ვიზრდები)	ხე.ლნტ.	ხუ-ი-დგარი (ვიკვლები, ვკვდები)
2 ხ-ი-რდი (იზრდები)		ხ-ი-დგარი (იკვლები, კვდები)
3 ი-რდი (იზრდება)		ი-დგარი (იკვლება, კვდება)

¹) ა-ს შესახებ: Swan. 44.

²) მაგრამ გარდაუვალთ საარვისოში ერთი სახელი ახასიათებს (ეჯა აწრი, არი იგი არის: S^m), ხოლო სახედოში ორი (ეჯა ხწრი, ხარი|ლნტ. ხარი ეჩას იგი აქვს მას: $S^m \text{ } O^d$).

და ამგვარად: ი-რმი („იკირება“), ი-შხტნი (ინახება), ხვ. ი-პტი (იყიდება), ბკ-ი-მპრი (მზადდება), ლზ. ი-ხტატი (იხატება), ლტ. ი-ვემი (ოთიბება), და სხვა-საარვისოს ვნებითი აბსოლუტურ ფორმებს წარმოადგენს და ამდენად ობიექტურ პრეფიქსებზე ლააარაკი შეუძლებელია.

ორობიექტიან (სამსახელიან) ზნათა ორსავე (სასხვისოსა და საზედაო) ქცევას ვნებითში ქართლის მსგავსად საერთო („ზიარი“) ფორმა აქვს. ფორმანტად გამოყენებულია -ე- პრეფიქსი:

სახ-ვისო:	ბეფშუ	ხვ. ბ-ბემ მუს ვანს	ც	ვან ხ-ე-ბი (ხ-ე-ბმი) მუს ბეფშხნქა
	ბავშვი	უბამს მამას ხარს	ნ	ხარი ებმება მამას ბავშვისაგან
საზე-დაო:	ბეფშუ	ხ-ა-ბემ მეგვამს ვანს	ლ	ვან ხ-ე ბი (ხებმი) მეგვამს ბეფშუ
	ბავშვი	აბამს ხეს ხარს	ო	ხარი ებმება ხეს ბავშვით (ბავშვისაგან)

ხ-ო-გემ (უღვამს) — ხ-ე-გი (|| ხ-ე-გმი), ლტ. ხ-ე-გემი (ედგმება)
 ხ-ა-გემ, ლტ. ხ-ა-გემ (ადგამს) „ „

ამგვარად: რიგს ზნებისას ყველა ქცევითი ფორმა შეიძლება ქონდეს, რიგს კი მხოლოდ რამდენიმე¹.

საარვისო	სათავისო	სასხვისო	საზედაო				
ბხ. ა-ვმპრი	ხარჯავს	ი-ვმპრი	ხნარობს	ხ-ო-ვმპრი	უხარჯავს	ხ-ა-ვმპრი	ახნარს
ხვ. ვ-გუშე	ახხანს	ი-გუშე	ისხანს	ხ-ო-გუშე	უხხანს	ხ-ა-გუშე	ახხანს
ლზ. ა-ხტატი	ხატავს	ი-ხტატი	იხატავს	ხ-ო-ხტატი	უხატავს	(ხ ა-ხტატი	ახატავს).
ლტ. პ-ბენ	აბანს	ი-ბენ	იბანს	ხ-ო-ბენ	უბანს	ხ-ა-ბენ	აბანს
—	—	ი-ბენ	იწყებს	ხ-ო-ბენ	უწყებს	—	—

ვ ნ ე ბ ი თ ი:

ი-ვმპრი	ახნარება	—	ხ-ე-ვმპრი	ახნარდება.	ეხარჯება
ი-გუშე	ახხანება	—	ხ-ე-გუშე	უხხანება	
ი-ხტატი	ახტავს	—	ხ-ე-ხტატი	უხატავს	
ი-ბენ/მი	აბნება	—	ხ-ე-ბენ/მი	უბნება	
ი-ბენი	იწყება	—	ხ-ე-ბენი	უწყება,	და სხვა

-ე-თი ნაწარმოები ვნებითი ფორმები რელატიურია, და ამით აიხსნება ობიექტურ პრეფიქსთა გამოვლენა: ხ-ე-გუშე, ხ-ე-ხტატი, ანდა: მ-ე-ხტატი (მე-ხატვის), მ-ე-ბენ/მი (მებნება), ჯ-ე-გუშე (გესხნება), და სხვა.

მეორე ჯგუფის ზნათა ქცევები.

12 A. გარდაშვლენი. მეორე ჯგუფის ზნებსაც ოთხი ქცევა მოეპოვებათ: საარვისო, სათავისო, სასხვისო და საზედაო. ამათგან სამი უკანასკნელი-

¹) პ. უსლარს ზნათა უღლილებისას ქცევისა და პასვის სულ ხუთი ფორმა აქვს ნაწილში (Прям. оверк. 116-118), მ. ზავადსკის კი ექვსი-შვიდი (СМ, X, გვ. XI, XII-XIII XVIII-XXIII). პ. უსლარის ხტსავე ფორმას ა. გრენი ეწარულ ზნათა ხუთ ფორმას ადარებს და ნათი ანალოგიით სახეს უწოდებს (Прям. зам. 154), პ. შუხარდტი კი უღლილებას (Konjugation: Swan. 37, 41) ეძახის.

არაფრით არ განირჩევა I ჯგუფის ზნათა ამავე ქცევებისაგან, საარვისო კი ყოველთვის განსხვავებულია: I ჯგუფის ზნათა საარვისოს მაქცევარი ჩვეულებრივ ა- არის (§ 11, A ა), აქ კი მუდამ ნულია.

	საარვისო	სათავისო	სასხვისო	საზედაო			
ზსვ. 1	ტუიხე	ხუ-ი-ტხე	ვიბრუნებ	ბ-ო-ტხე	ვუბრუნებ	ბუ-ა-ტხე	ვუბრუნებ,
2	ტიხე	ბ-ი-ტხე	იბრუნებ	ბ-ო-ტხე	უბრუნებ	ბ-ა-ტხე	ვუბდი
3	ტიხე	ი-ტხე	იბრუნებს	ბ-ო-ტხე	უბრუნებს	ბ-ა-ტხე	

ქვემოთხსენიებულშიც ანალოგიური ქცევითი ფორმები გვაქვს:

ლზს. მი გგლე	მე ვხვე	ბუ-ი-გლე	ვიხვე	ბ-ო-გლე	ვუხვე	ბუ-ა-გლე	ვახვე
ლნტ. დუიგი	ვაჯრობ	ბუ-ი-დგი	ვიჯრობ	ბ-უ-დგი	ვუჯრობ	ბუ-ა-დგი	ვაჯრაბ

და ასე: კუიში, ლზს. კუში (ტეხს), ი-კუში (იტეხს), ბ-ო-კუში (უტეხს), ბ-ა-კუში, ლზს. ბ-ა-კუში (ატეხს), ცუირე, ლზს. ცურე (ტოვებს), ი-ცურე (იტოვებს), და სხვა.

მდგომარეობა არ იცვლება ობიექტური წყობის ზნებშიც: აქაც ნაცნობი მაქცევრები გვევლინება:

საარვისო	სათავისო	სასხვისო	ზსვ.ლნტ. საზედაო			
მ-გ-ტხე	მიბრუნებს	მ-ი-ტხე	მიბრუნებს	მ-ა-ტხე	მიბრუნებს,	
ჯ-გ-ტხე (§ 5 B)	ჯ-ი-ტხე	გიბრუნებს	ჯ-ი-ტხე	გიბრუნებს	ჯ-ა-ტხე	მიხდის

B. ვნებით. მეორე ჯგუფის საშუალ-ვნებითებს, რომელნიც ფუძეში -ე-ს გამოვლენითა და, აწმყოს ჯგუფში -უნ-ი სუფიქსების დართვით განირჩევიან გარდამავალთაგან (§ 9 B), სამი ქცევა გააჩნიათ: საარვისო, სასხვისო და საზედაო სწორედ ისე, როგორც ეს I ჯგუფის ვნებითებს ქონდათ, ოღონდ უკანასკნელის სასხვისო და საზედაო ერთი ფორმით იყო გადმოცემული, აქ კი ორს თავისთავად ფორმისთან გვაქვს საქმე:

საარვისო	1	ზსვ. გუქენი, ლზს. გუქენი, ლნტ. გუქენი	(ვძლებ)	მაქცევარია	ნული
	2	გ ე ქ ე ნ ი	გუქენი	(აღებ)	
	3	გ ე ქ ე ნ ი	გუქენი	(აღებს)	

სასხვისო	1	ზსვ. ლზს. ბ-ო-გუქენი	ლნტ. ბ-უ-გუქენი	ვძლებ	ზსვ. ლზს. მ-ი-გუქენი	მიძლებს
	2	ბ-ო-გუქენი	ბ-ო-გუქენი	უძლებ	ჯ-ი-გუქენი	გიძლებს
	3	ბ-ო-გუქენი	ბ-ო-გუქენი	უძლებს	ბ-ო-გუქენი	უძლებს

საზედაო	1	ბუ-ე-წღენი	ბუ-ე-წღენი	ენახავ	მ-ე-წღენი	ენახავს
	2	ბ-ე-წღენი	ბ-ე-წღენი	ენახავ	ჯ-ე-წღენი	ენახავს
	3	ბ- ე-წღენი	ბ- ე-წღენი	ენახავს	ბ-ე-წღენი	ენახავს

აქ წარმოდგენილ ფორმათაგან ერთი (საარვისო) აბსოლუტურია და ორი (სასხვისო და საზედაო) რელატიური.

აღსანიშნავია, რომ სვანურ II ჯგუფის ზნათა საშუალ-ვნებითნი ქცევების წარმოების მხრივთაც გვანან ქართულისას (აქაც, როგორც ქართულში,

მაქცევარია -ი- და -ო-

სათავისოს გამოკლებით ყველა ქცევა მოიპოვება და მაქცევრებიც იგივე ნული, -ი- და -ო- არის), ოღონდ სვანურში ერთს თავისებურებასა აქვს ადგილი: საზედაოს -ა- მაქცევრის ნაცვლად ყოველთვის ვნებითის მაწარმოებელი -ე- არის გამოყენებული: ლნტ. დეგ-ენ-ი — ქრ-ეზ-ი-ს, ხ-ო-დეგ-ენ-ი — (ხ)-უ-ქრ-ეზ-ი-ს, ხ-ე-დეგ-ენ-ი — (ხ)-ა-ქრ-ეზ-ი-ს. უკანასკნელ (ხ-ე-დეგ-ენ-ი) შემთხვევაში -ე-ს გამოვლენა ფონეტიკურ ნიადაგზე (ესე იგი ფუძისეულ -ე-სთან ასიმილაციით: *ხ-ა-დეგ-ენი → ხ-ე-დეგ-ენი), ვფიქრობთ, ვერ აიხსნება. იგი ვნებითის -ე- არის და საზედაოს მიმართ იმავე როლს ასრულებს, რასაც I ჯგუფის ზმნათა ვნებითში (§ 11 B).

მესამე ჯგუფის ზმნათა ქცევები.

13. მესამე ჯგუფის ზმნები გარდაუვალია. მათ სამი ქცევა აქვსთ: საარვისო, სასხვისო და საზედაო, გამორიცხულია სათავისო. მაქცევრებიც იგივეა, რაც ზემოთ გვქონდა. რიგს ზმნებისას ერთი ქცევა გააჩნია. განსაკუთრებით ეს ითქმის დროთა მესამე ჯგუფის ნამყოსრულის ფორმითა და აწმყოს მნიშვნელობით (§ 9 C) ხმარებული ზმნების შესახებ. უკანასკნელთ საარვისო ქცევა არ მოეპოვებათ. გვაქვს ისეთი ზმნებიც, რომელთაც მხოლოდ რელატიური ქცევები გააჩნიათ. საარვისოს მაქცევარია: ჩვეულებრივ ნული და იშვიათად ა-¹:

საარვისო	სასხვისო	საზედაო
ა-რი, ლწხ. ა-რი არის	ხ-ო-რი (2 _გ) უვის	ხ-ა-რ (59 ₁), ხ-ა-რ აქვს
სგურ, ლნტ. სკურ ხის	ხ-ო-სგურ, ხ-ო-სკურ უხის	ხ-ა-სგურ, ხ-ა-სკურ ახის
ბზ. ზი, ზკვ. ზგ ძეგს	ხ-ო-ზ, ხ-ო-ზ უძეგს	ბზ. ხ-ა-ზ, ლწხ. ხ-ა-ზ (37 _გ),
ლი არის		[ბქვ.ლნტ. ხ-ა-ზ აძეგს
ლგრი: ესლრი, ლნტ. ასლრი (მიდის)	ხ-ო-შგურ, ლნტ. ხ-ო-შკურ (რცხეენია)	
	ბზ.ლნტ. ხ-ო-შშელ, ეცრ. ხოჟელ, ლწხ. ხოჟოლ (26 _გ უძღვის)	
	საზედაო: ხ-ა-დდ, ლწხ. ხ-ა-იდ შია	
	ხ-ა-ჯგშ, ლნტ. ხ-ა-ჯგშ გავს	

ამით დავკმაყოფილდეთ. მაქცევრებთან დაკავშირებული ფონეტიკური მოვლენები განხილული გვექნება პრევერბებისა და დროთა (აორისტის, იხ.) წარმოების აღწერის დროს.

¹ საკევი, გვ. 329, შწხ.

ტ ა ბ უ ლ ა VIII

ს ვ ა ნ შ რ უ გ ნ ა

I. A. მორფოლოგიური

თვალსაზრისით: ერთობრიანი
 აბსოლუტური სახეობისა
 სუბიექტური წყობისა

ორბირიანი
 რელატიური

სამბირიანი
 რელატიური სახეობისა
 და ხ. ობიექტ. წყობისა

B. სინტაქსური

გარდაუვალი: ა. გარდაუვალი: და ს. გარდამავალი: გარდამავალი:
 თვალსაზრისით: [(ა. საშ., ხ. საშ.-წებ., ე. იანი წებ.) (ა. საშ., ხ. საშ.-წებ., ე. იანი წებ.) (მოკმედებითი)
 უობიექტო ერთობიექტიანი ორობიექტიანი (სამსახ.)
 $S^0 + O^0$ $S^0 + O^0$ $S^0 + O^0 + O^0 + O^0$

ენებითი წარმოების მიხედვით ზმნათა ჯგუფი: I, II, III:

I ჯგუფისა ი- და ე- პრეფიქსიანი ვნებითის მქონე II ჯგუფისაა საშუალ-ვნებითი III ჯგუფისაა ვნებითის არამქონე
 (ფურცლრეკალი)

ვ. საქცევი:

ქცევა
 ნიშანი ა-, ო- (ნული)

სათავისო
 ი- სასხვისო
 -ი-, -თ-

სათავისო
 -ა-

ქცევა გაანია:

I ჯგუფის ა. გარდამავლებს: საარვისო სათავისო სასხვისო საზედაო ბ. ვნებითებს: საარვისო სასხვისო საზედაო
 ნიშანი: ა-, ო- ი- -ი-, -თ- -ა- -ი- -ე-

II ჯგუფის ა. გარდამავლებს: საარვისო სათავისო სასხვისო საზედაო ხ. საშ-ვნებითებს: საარვისო სასხვისო საზედაო
 ნიშანი: ო- ი- -ი-, -თ- -ა- ო- -ი-, -თ- -ე-

III ჯგუფისას

[ა. საშუალთ]: საარვისო სასხვისო საზედაო
 ნიშანს: ო-, ა- -ი-, -თ- -ა-

თავი მეოთხე

პრეპერბები

14. პრეპერბები არიან, მარტივნი და რთულნი.

A. მარტივნი:

ან- მო- ვი ა(ლ)-, ზედ || ზე
 ად-, ა- მი-, და-, გა(ნ)-, წა(რ)- ჩუ || უშგ.პერ. ჩ- ქვე || ქვე, ჩა-, და-
 ეს-, ე-, ლნტ. ან- მი-, და-, წა(რ)- სგა || უშგ.ეცრ. ისგა, ლნტ. სკა შე-, შთა-/ჩა-
 ლა- შე-, შეგრ. ალა-, მი-, (წარ)- ქა გა(ნ)-. წა(რ)-

B. რთულნი:

ვი ან- → ე'ან- ა(ლ)მო-
 ვი ად- → ე'ად-, ვი ა- → ე'ა- ა(ლ)-[მი-], ზედ || ზე: მი-, და-, გა(ნ)-, წა(რ)-
 ვი ეს- → ე'ეს-, ვი ას- → ე'ას- ზე || ზედ: მი-, და-, წა(რ)-, ა(ლ)-
 ვი ლა- ზე შე-, ა(ლ)-
 ჩუ ან- → ჩუან- ქვე || ქვე მო-, ჩამო-, დამო-
 ჩუ ად- → ჩუად-, ჩუ ა- → ჩუა- ქვე || ქვე: მი-, და-, გა(ნ)-, წა(რ)-, ჩა-
 ჩუ ეს- → ჩუეს-, ჩუ ას- → ჩუას- ქვე || ქვე: მი-, და-, წა(რ)-, (ჩა-)
 ჩუ ლა ქვე || ქვე: შე-, მი-

ისგა ან-, ად-, ა-, ეს- →

ა. უშგულურში: ისგან- უემო- ისგად-, ისგა- შე [მი-] ისგან- შე-, ჩა-
 ბ. ეცერულში: ისგან- ისგად-, ისგა- ისგან- ისგან-

სგა ან- → სგან-, ბჰვ. სგან-, ლნტ. სკა ახ → სკან- უემო-
 სგა ად → სგად-, " სგად-, " სკა ად → სკად- შე-[მი, და-, გა-, წა-]
 სგა ა- → სგა-, " სგა-, სკა ა- → სკა-
 სგა ეს- → სგეს-, " სგეს-, სკა ას- → სკას- შე-[მი-, და-], ჩა-
 სგა ლა- ლნტ. სკა ლა- შე-, მი-
 ქა ან- → ქან-, ბჰვ. ლნტ. ქან- გამო-, წამო-
 ქა ად- → ქად-, " " ქად- გა-[მი-], წა-, და-
 ქა ა- → ქა-, " " ქა-
 ქა ეს- → ქეს-, ბჰვ. ქეს-, ლნტ. ქა ას- → ქას- გა-, და-, წა-
 ქა ლა- გა-, მი-, [გა-]შე-

1. რთული პრეპერბები მარტივთა შეერთებით არიან წარმომდგარნი:
 ვი + ახ-, ჩუ + ად-, სგა + ა-, ქა + ეს-, სგა + ლა-... აღსანიშნავია, რომ პირ-

ველი ოთხი კი. ჩუ, ისგა'სკა, სკა და ქა წინდებული უკანასკნელ ოთხ ან-, ად-/ა-, ეს., ან. და ლა- პრევერბთ თავში დაერთვის, სხვა კომბინაცია, ე. ი. პირუკუ შეერთება: ან-კი, ად ჩუ, ა-სკა, ეს ქა, ან კიდევე: ან-ლა-, ად-ეს-... სვანურმა არ იცის. ეს კი საგულისხმოა სვანურ წინდებულთა ბუნების ნათელ-საყოფად.

შენიშვნა. ისგა პრევერბი დაბეჭდილ ტექსტებში ხშირად არის ნახმარი: ისგა ადსკინე ლაწკრა-ისგა (CM, X, 168₃₃; შეხტა ფანჯარაში), ი ისგა-ანჯიდ მოსავალ ქორთე (ib., 184₄; და შემოიტანა მოსავალი სახლ-ში), ჟანშებე ეშვი ხალთა ი ისგა-ესდე ამხავ... ჯიჯვარ (ib., 190₂₇₋₂₈; შეკერა ერთი ხალთა და ჩადე ამაში... ძვლები), და სხვა (ლექსიკ., გვ. 211-12)... ისგა ადეი (CM, XVIII, 115₁; შეიტანა, შეიყვანა), ი ჯაი ისგა აჩად (ib., 115₂; და თითონაც შევიდა)... ისგა როკე ლამჩედლი (CM, XXXI, 40₂₀; შესულაო), და ასე სხვა. ავტორები ნაჩვენები ტექსტებისა, ივანე და გ. ნიქარაძეები, უშვლელნი არიან, უშვლურში კი სკა წინდებულის პარალელურად ისგა'ც იხმარება: მიჩა გეზალს ისგოთდე || სგოთდე ჯად[ქ]თე (მის შეილს ჩაუდეა მუტელში), აჯალ ისგა ატიხ... კიბდ[ქ]ენ[თე]ისგა (კვლავ შეაბრუნა... კილობანში). ისგა გვევლინება აგრეთვე ეცერულ-ლახამულურში: ი ისგა ოტსკინა ლახემიტე (Зав. Г. О., XII, 470₃₁, p. 10: ი ისგოტსკინა ლაქტმითე: შემხტარა ეკლესიაში), ეტ.ლხმ. ისგაჩად (შევიდა), ლხმ. ისგა ხაფხეჟე (სტაცა), თვრ. ი ისგადგენე, მხ ხეჭუად, ეჯი ისგა ლახემ (და შეიყვანა, რაც უნდოდა, ის „შით“ მისცა (შეაწოდა), და სხვა. სკა'ს გენეზისისათვის ამათ მნიშვნელობა აქვსთ (§ 19 A 2 a).

15. პრევერბებს სვანურში ისეთივე ფუნქცია აქვსთ მინიჭებული და იგივე ადგილი უჭირავსთ, რაც მის მოძმე ენებში. ადგილმდებარეობის მხრით ისინი ყოველთვის ზმნის თავში — პირის ნიშნებისა და მაქცევართა წინ — გვევლინებთან, ხოლო ფუნქციით მიმართულებისა და ასპექტის (სახის) გამომხატველნი არიან. უკანასკნელი ფუნქცია პირველადი არ არის: იგი შედარებით გვიანდელი დანაკისრებია. ამას ამტკიცებს რიგი ზმნათა, რომელნიც უპრევერბოდაც სრული სახისად ჩანან: ხავიდ (დაარტყა), ხაყერ, ლნტ. ბეჩ. ხაყერ (უყო, დამართა), ხამნე, ავე-ლნტ. ხამნე (აჭამა), ბხ.ლნტ. ჩუმინ, ეტრ. ჩუმინ (ქნა), ბხ. რაჭქუ, ეტრ. რაჭქუ (თქვა), და სხვა. ასპექტის აღსანიშნავად წინდებული რომ აუტილებელი ყოფილიყო, მაშინ მოყვანილ მაგალითთა პერფექტული სახე გაუგებარი იქნებოდა. პრევერბთა ძირითად ფუნქციად მიმართულების ჩვენება მიგვაჩნია, რის დასადასტურებლად შემდეგს მოსაზრებას მოვიყვანთ: ა. გვაქვს (საშუალი) ზმნები, რომლებთანაც ხმარებული წინდებული ასპექტს სრულებით არ გამოხატავს:

	მიდის,		ბ.ლშ.	ეტრ.	ლნტ.
აღგრი წვა:	ან-ლრი	მო-დის	ეს-ლრი	ეს-ხრი	ას-ხრი მი-დის
	ქ'ან-ლრი	ამო-დის	ქ'ეს-ლრი	ქ'ეს-ხრი	ქ'ას-ხრი ა-დის (* აღ-მი-დის)
	ჩუან-ლრი	ჩამო-დის	ჩუეს-ლრი	ჩუეს-ლ/ხრი	ჩუას-ხრი ჩა-დის (* ჩა-მი-დის)

	ეცრ.	ბ.ლშბ.	ბ.ლშბ.	ეცრ.	ლნტ.
'ი	სგან-ლრი	სგან-ლრი	შემო-დის	სგეს-ლრი	ისგეს-ლრი
ბჭვ.	ქან-ლრი	ქან-ლრი	გამო-დის	ქეს-ლრი	ქეს-ლრი
				ქას-ლრი	ქას-ლრი
				გა-დის	გა-დის

(*შე-მი-დის) (*გა-მი-დის)

ხსვ. ა-ხლუა, ლნტ. ა-ხლუა/ე (←* ან-ხლუა/ე) მო-აქვს ეს-ლუა, ლნტ. ას-ულუა/ე
 მი-აქვს
 ხსვ. ე'ა-ხლუა ამო-აქვს — ჩუა-ხლუა ჩამო-აქვს ე'ეს-ლუა ა-აქვს — ჩუეს-ლუა
 ჩა-აქვს
 ბხ. სგან-ხლუა შემო-აქვს — ქან-ხლუა გამო-აქვს სგეს-ლუა შე-აქვს — ქეს-ლუა
 გა-აქვს

სგურ (ზის): ეი ხასგურ, ლნტ. ეი ხასკურ (ზე აზის), სვა ხასგურ, ლნტ. სკა ხას-კურ (გვერდში უზის)... და

ბ. თვით ზოგიერთი პრევერბის გენეზისი მხოლოდ მიმართულებას აქცევს ჩვენს ყურადღებას და არა ასპექტს (§ 19 A B). ანალოგიური მდგომარეობაა. არა მარტო ქართულში, როგორც ეს მაგალითების თარგმანიდანაც ჩანს, არამედ მეგრულ-ქანურსა და უცხო ენებშიც კი, მაგ., რუსულსა, გერმანულსა და სხვებში (მაგრამ საერთოდ წინდებულთა შესახებ სხვა დროსა და ადგილას ვიმსჯელებთ).

A. პრევერბები ჩვეულებრივ გამოყენებულნი არიან აწმყოს ჯგუფის მყოფადისეულ დროებში¹: მყოფადსა და პირობითში, დროთა მეროვსა და მესამე ჯგუფში (აორისტსა და მისგან ნაწარმოებ კონიუნქტივში, ნამყოსა, წინარეწარსულ ნამყოსა და კონიუნქტივში). ამ დროებში წინდებული თითქოს აუცილებელ სამკაულს წარმოადგენს ზმნებისას: უპრევერბო ზმნა შედარებით მცირეა. ამას თუ კიდევ დაემატებთ, რომ ზოგიერთ ზმნაში პრევერბი ასპექტს გამოხატავს და არა მიმართულებას, მაშინ ნათელი იქნება ჩვენთვის, თუ რატომ ვიღებთ მათ უმთავრესად სახის სისრულის მაჩვენებლად.

16. ფონეტიკური მოვლენები პრევერბებთან დაკავშირებით. ხშირი ხმარებისა და სხვადასხვა ფორმანტების მეზობლად მოხვედრისა გამო პრევერბები მთელს რიგს ცვლილებებისას განიცდიან. ზოგი რამ ძირის ნიშნებთან დაკავშირებით გვექონდა შენიშნული (§§ 3, 7). სუბ-ობიექტური თავსართები პრევერბისეულ -ნ-, -დ- და -ს- ელემენტებს რომ გვეკარგავდა, ან ცვლიდა, ეს იქვე მოყვანილი მაგალითებიდან ჩანდა (§§ 2 A 1, 3 A 4-6, 7 B). განვიხილოთ ეს უკანასკნელი უფრო ვრცლად:

A. 1. ახ- პრევერბის -ნ- ელემენტი ყოველთვის იკარგვის, თუ მას უშუალოდ მოსდევს სუბიექტური თავსართებიდან ხუ || ლნტ. მ-, ხ- (Swan. 53) ან ლ-, ან რომელიმე ობიექტურ პრეფიქსთაგანი: მ-, ჯ-, ხ-, გჷ- ან ნ-:

- 1 ბხ. ოხუ-გენ, ბჭვ. ოხ-გენ ლნტ. ე'ახუ-აგენ ←* ეი ან-ხუ-აგენ ავაყენე
- 2 ა-ხ-გენ ა-ხ-აგენ ←* ან-ხ-აგენ აყენე
- 3 ან-გენე ან-აგენე ან- აგენე აყენა
- Oi ა-ლ-გენედ, ეცრ. ო-ლ-გენედ ა-ლ-აგენედ ←* ან-ლ-აგენედ ავაყენეთ

¹) თვით აწმყოსა, ნამყოფსრულსა და კონიუნქტივ I ში წინდებულთ უმთავრესად გარდაუვალი ზნნები იყენებენ (იხ. თუნდაც ზემოთმოყვანილი შემთხვევები).

და ასე: ლნტ. *ქ'ა-მ-გრდ* ← **ქი ან-მ-გრდ* (გავზარდე), *ქ'ა-ხ-გრდ* ← **ქი ან-ხ-გრდ* (გაზარდე), ბზ. *წ-ხულდეღ*, ლშხ. *ქ'ოხ-ვლდეღ*, ლნტ. *წ-ხუ-ილდეღ* ← **ან-ხუ-ილდეღ* (მოვიწყესე), ბზ. *ქვს. ა-ლ-კედღ* ← **ან-ლ-კედღ* (მოვიდეთ)...

	ბზ. ლშხ.	ბკვ.	ლნტ.	
აიექტ წხ.	1 <i>ა-მ-მარე</i>	<i>ა-მ-მარე</i>	<i>ა-მ-ამარე</i>	← * <i>ან-მ-ამმ/არე</i> (მოამაზადა)
	2 <i>ა-ჯ-მარე</i>	<i>ა-ჯ-მარე</i>	<i>ა-ჯ-ამარე</i>	← * <i>ან-ჯ-ამმ/არე</i> (მოგამაზადა)
	3 <i>ან-მარე</i>	<i>ან-მარე</i>	<i>ან-ამარე</i>	(მოამაზადა)
	<i>Oi ო-გუ-მარე</i> } ლშხ.	<i>ო-გ-მარე</i>	<i>ა-გუ-ამარე</i>	← * <i>ან-გუ-ამმ/არე</i> (მოგვამაზადა)
	<i>Oe ა-ნ-მარე</i> } ო-გ-მარე	<i>ა-ნ-მარე</i>		

და ასე: ხსვ. *ა-ხ-თიშ*, ლშხ. *ა-ხ-თიშე*, ლნტ. *ა-ხ-ათიშ* ← **ან-ხ-ათიშე* (ამოარჩია), *წ-მ-ქეს*, ლშხ. *ე-მ-ქეს* ← **ან-მ-იქეს* (მომივიდეღს), ლნტ. *ქ'ა-გურდე* ← **ქი ან-გუ-გრდე* (გავგზარდა), და სხვა მრავალი (შდ. ბკვ. *ონ-ქაჩ* ← ლნტ. *ან-ტ-ქაჩ* (მოვკერი), *ან-ქაჩ* (მოკერი), *ან-ქაჩ*, ლშხ. *ანქაჩე* (მოკრა).

2. ად-წინდებულის -დ- I და II პირის ობიექტურ პრეფიქსებთან, *Si* ლ-თავსართთან და ლნტ. *Si* მ-სთან არა ჩანს, ხოლო სუბიექტის I და II პირში და რელატიურ-გარდაუვალ და ორობიექტიან (გარდამავალ) ზმნათა III პირში ყოველთვის¹ -თ-ს სახით გვევლინება (§§ 1 C, 4 C):

1	<i>ოთ-მეჩ</i>	← ლნტ. <i>ათუ-ამეჩ</i>	<i>დავაბეჩე</i>	<i>ა-მ-მეჩე</i> (ხსვ.)	← * <i>ად-მ-ამეჩე</i> (დამაბერა)
2	<i>ათ-მეჩ</i>	←	<i>ათ-ამეჩ</i>	<i>ა-ჯ-მეჩე</i>	← * <i>ად-ჯ-ამეჩე</i> (დავაბერა)
3	<i>ად-მეჩე</i>	←	<i>ად-ამეჩე</i>	<i>ად-მეჩე</i>	(დააბერა)
Si	<i>ა-ლ-მეჩედ</i>	←	<i>ა-ლ-ამეჩედ</i>	ბზ. <i>ო-გუ-მეჩე</i>	დარ. ლშხ. <i>ო-გ-მეჩე</i> (დავაბერა)
ბკვ.	<i>ო-ლ-მეჩედ</i>			ხსვ. <i>ა-ნ-მეჩე</i>	← * <i>ად-ნ-ამეჩე</i>

და ასე: ლნტ. *ჩუა-მ-გრმ* ← **ჩუ ად-მ-გრმ* (§ 2 A 2, შდ. *ჩუათურმ* ← **ჩუ ათუ-გრმ*) (დავიჭირე), ბზ. *ქვს. ჩუა-მ-გრმე* ← **ჩუ ად-მ-გრმე* (დამიჭირა), ბზ. *ოგუ-ზგზე*, ლშხ. *ოგ-ზგზე* ← **ად-გუ-ზგზე* (გავგავზაენა), ბზ. ლშხ. *ა-ლ-ხატუედ*, ბკვ. *ო-ლ-ხატუედ*, ლნტ. *ა-ლ-ახატუუედ* ← **ად-ლ-ახატუუედ* (დავხატეთ)...

3. ეს-პრევერბის -ს-² ელემენტით, როგორც ად-წინდებულის -დ-, იკარგვის იმავე I და II პირის ობიექტურ თავსართებთან და *Si*-ს ნიშანთან (Swan. 54), სხვა შემთხვევაში კი უცვლელადაა შენახული:

1	ბზ. <i>ეს-ტ-აღ</i> ³ ,	ბკვ. <i>ოს-აღ</i> ,	ლშხ. <i>ოს-ად</i> ³	<i>დავდევი</i>	ხსვ. <i>ე-მ-გუემ</i>	(დამასხა)
2		<i>ეს აღ</i>	<i>ეს-ად</i>	<i>ე-ჯ-გუემ</i>		(დაგასხა)
3		<i>ეს-დე</i>	<i>ჩვეს-დე</i> (79 ₂₈)	<i>ეს-გუემ</i>		(დაასხა)
Si	<i>ე-ლ-დედ</i>	<i>ო-ლ-დედ</i>	<i>ე-ლ-დედ</i> ⁴	ბზ. <i>ე გუ-გუემ</i>	ბკვ. <i>ო-გ-გუემ</i>	
Se	<i>ეს-ტ-დედ</i>	<i>ოს-დედ</i>	<i>ოს-დედ</i>	<i>ე-ნ-გუემ</i>		(დაგვასხა)

1) ლაზამულერის გამოკლებით (§ 4, შნშ., გვ. 18-20).
 2) ზოგიერთის გამოთქმაში -ხ- ზნის თავკედღრ კ, ჩ, შს წინ -შ-დ იხნის.
 3) პარალელურად იხნარება: ბზ. *ჩუესუდ*, ლშხ. *ჩოსგდ* დავდევი. ბზ. ლშხ. *ჩუესგდ* დავდევი.
 4) აქაც და სხვაგანაც ადგილის გონომიისათვის ზნას მოკვეცილი აქვს ისეთი წინდებული, რომლის გამოყენება აუცილებელ საჭიროებას არ წარმოადგენს.

ამგვარადღე: ლშხ. ე-ლ-ბედ ← *ეს-ლ-აბედ (დავაბით), ე-მ-ხტრდ'ა', ახ. ე-მ-ხტრდ-
 'და' ← *ეს-მ-ახტრდ'და' (დამხვდა), ე-მ-ხტრდ'ა', ახ. ე-ჯ-ხტრდ'და' ← *ეს-ჯ-ახტრდ-
 'და' (დაჯხვდა) (შდ. ახ. ეს-ხტრდ'და', ლშხ. ეს-ხვრდა: 68₂₃ დახვდა), ე მ ყ ა
 ← *ეს-მ-აყა (მიმყავს); ბხ.ლშხ. ე-მ-ნზი ← *ეს-მ-ნზი (მიმიღის) (შდ. ახ. ეს-რზი
 მიუღის)...

ლენტიტეხურში ეს-ის ნაცვლად ახ- იხმარება. იგი ყველა გარემოებაში
 დაცულია სრული სახით. ოღონდ ზემოხსენებული ფორმანტები ინფიქსად გვევ-
 ლინებიან: ჩართულნი არიან ა-სა და -ს-ს შორის:

Si	ქ'ალს-აკტიშდ	დავატებით	აღს-ხრიდ,	შდ. ბხ.ლშხ.	ე-ლ-ლრიდ	მიედივართ	
3	ქ'ას- აკტიშ	დაატება	ას- ხრი		ეს -ლრი	მიღის	
წყ.	1	აშს-ულტე/ა	შდ. ე-მ-ლუა	მიმაქვს	ქ'აშს-აკტიშ	შდ. ლშხ. ქ'ე-მ-კტიშ	დამატება
დ.	2	აჯს-ულტე/ა	ბხ. ე-ჯ-ლუა	მიმაქვს	ქ'აჯს-აკტიშ	ქ'ე-მ-კტიშ	დავატება
მრ.	3	ას-ულტე/ა	ეს- ლუა	მიმაქვს	ქ'ას- აკტიშ	ქ'ეს- კტიშ	დაატება
	1	აგტს-ულტე/ა		მიმაქვს	ქ'აგტს-აკტიშ	ქ'ო-გ-კტიშ	დავა- ტება

და ასე: აშს-იბენა (დამიბამს), აჯს-იბენა (დაგიბამს), ქ'ალს-აგედ (დავადგიოთ),
 აღს-ადიგდ (ზედ დავაქრეთ), და სხვადასხვა.

B. 1. ან-, ად-, ლა- და ლენტეხურში ახ- პრევერბთა ა- უმლაუტდება, თუ
 მას მოსდევს სათავისოს ი- მაქცევარი, სასხვისო ქცევის I და II პირისათვის
 გამოყენებული ი- ნიშანი, პასივის მაწარმოებელი ი- ან ძირისეული ი-. ეს ი-,
 შემონახულია, თუ ამოღებული, ყოველთვის წარმოგვიდგენს ა-ს ად ზემო-
 სვანურსა და ლენტეხურში, ხოლო ე-, ძირისეული იქნება ის, თუ ვნებითის
 ფორმანტი, მაშინდა აუმლაუტებს ა-ს ზემოსვანურში, როცა თვით შეკუმშულია,
 შეუკუმშავი ე- კი ჩვეულებრივ ლენტეხურში ახდენს გავლენას ა-ზე. აგრეთვე
 აორისტში II ჯგუფის ზმნათა II პირში შეუკუმშავი ვნებითის ე-ც იმსგავსებს
 პრევერბის ა-ს და გვადღევს ა-ს ბალსქვემოურში და ე-ს ლაშხურში. უკანასკ-
 ნელ დიალექტში მხოლოდ ი- მაქცევარსა და ი- და ე- პასივის მაწარმოებლებს
 შეუძლიათ ა-ს ე-დ ქცევა (ვნებითის ე- კი I ჯგუფის ზმნებში ამოღებულია.
 დაწერილობით: უმლ., გვ. 186-199):

	ბალსხ.	ვერ.	ლენტ.	ლაშხ.	
ბ	1	ა-ხ-ი-თ	ოხტ-ი-თ	ა-ხტ-თიი	ო-ხ-თიი ← * ან-ხტ-ი-თიი (მოვიმკე)
სათავ.	2	ა- ხ-ი-თ	ა- ხ-ი-თ	ა- ხ-თიი	ე-ხ-თიი ← * ან- ხ-ი-თიი (მოიმიკე)
სა	3	ან- -თე	ან- -თე	ან- თიე	ენ- თიე ← * ან- -ი-თიე (მოიმაკა)
სახვ.	1	ა-მ-დნვა	ა-მ-დნვა	ა-მ-დნვა	ე-მ-დნვა ← * ად-მ-ი-დნ/ივა გამიჭრა
სა	2	ა-ჯ-დნვა	ა-ჯ-დნვა	ა-ჯ-დნვა	ე-ჯ-დნვა ← * ად-ჯ-ი-დნ/ივა ჯავიჭრა
ვნებ.	1	ათ-შინან	ოთ-შინენ	ათ-შინენ	ოთ-შინენ ← * ათ-ჰ-ი-შინენ (დავიწვი)
	2	ათ- შინან	ათ-შინენ	ათ- შინენ	ეთ-შინენ ← * ათ- ი-შინენ (დაიწვი)
	3	ად- შინან	ად-შინან	ად- შინან	ედ-შინან ← * ად- ი-შინან/ან (დაიწვა)

	ბზ.	ბჟვ.	ლნტ.		
ძირის	1 ა-შუბ	მაგრამ:	ა-შუბ	(§ 3 A 6 a)	← * ა-შუბი (დაწევი)
	3 ა-წიხ	ა-შიხ	ა-შიხ		← * ა- შიხ (დაწევა)
	3 ა-დგე	ა-დგე	ა-დგე ¹	ა-დგე	← * ა-დიგე (გააჯრობს)
ს	1 ათუ ბან	ათ-ბენ	← * ათუ-ე-ბენ	ლნტ. .ასუ-ე-ბენ	→ ლზხ. ოს ბენ (დაევი)
	2 ათ ბან	ათ-ბენ	← * ათ -ე ბენ	ას- ე-ბენ	→ ეს-ბენ (დაევი)
	3 ათ- ბან	ათ-ბან	← * ათ -ე-ბან/ან	ას- ე-ბან	→ ეს-ბან (დაევი)
უ	2 [ლბ-ხ-ე-ტხ	ლბ-ხ-ე-ტხ		ლბ-ხ-ე-ტხ	ლე-ხ-ე-ტხ დაუბრუნდი
	3 ლბ ხ- ტახ	ლბ-ხ- ტახ		ლბ-ხ-ე-ტახ	ლე-ხ- ტახ დაუბრუნდა
ფუძის -ე-	ან-ვდენი	ან-ვდენი	←	ან-ვდენი	→ ან-ვდენი (მოვა)

და ასე: ბზ.ლნტ. ლბ-ა-ზუბენე, ეტრ. ლბ-ა-ზებენე, ლზხ. ლე-ა-ზობი (შეკამს), ლზხ. ელ ბინე (65₃) ← * აღ-ი-ბინე (დაიწყო), ვენ მეკრე (69₁₁₋₁₂ ← * ეი ან-ი-მეკრე გაიგო), ეთ-ლაკან (66₁₀₋₁₁) = ლნტ. ათ ე-ლაკან (წააწყდა), ზსვ. ათ-შიხი = ლზხ. ეთ-შიხი = ლნტ. ათ-ე-შიხი (დაეწვის), ლზხ. ლე ხ-ქაჩან = ლნტ. ლბ-ხ-ე-ქაჩან = ბზ. ლბ-ხ-ქაჩან (უნებურად დაქრა, შემოეკრა)... (§§ 3 A 5, 7 B 2).

2. პრეფერბისეულს ა-ს ლენტეხურის გამოკლებით ყველა დიალექტში და ეს ბალსქვემოურსა და ლაშხურში სრულეებით იმგავსებებს სასხვისოს მაქცევიარი ო- (Swan. 50, შდ. § 3 A 4 და § 7 B 1).

	ბალსხ.	ბჟვ.	ლზხ.	შდ. ლნტ.	
ან-:	1 ო-ბ-ო-სყ		ო-ბ-ო-სყ	ა-ხუსყ ²	← * ან-ხუ-ო-სყ გაუკეთე
	3 ო-ბ'ჟ'სყ		ო-ბ- სყ	ა-ბ-ო-სყ	← * ან-ბ- ო-სყ გაუკეთა
ად-:	1 ოთ-ო-რმ	ოთ-ო-რმ	ოთ-გრმ	ათ-ურმ	← * ათუ-ო-რმ დაუვიკრე
	3 ოთ- გრმე	ოთ-ე-რმ	ოთ-გრმე	ათ-ო-რმე	დაუვირა
ლა-:	1 ლო-ბ-ფულ	ლო ხ-ფულ	ლო-ბ-ფულ	ლა-ხუფულ	(შეეუბერე)
	3 ლო-ბ-ფულ	ლო-ბ-ფულ	ლო ხ-ფულე	ლა-ბ-ო-ფულე	(შეუბერა)
Si	ლო-ლ-ღულედ ლო-ლ-ფულედ ლო-ლ-ფულედ ლა-ლ-ო-ფულედ (შეეუბერეთ)				
ეს-:	1 ეს-ო-დ	ოს-ო-დ ³	დაუდღევი	ოს-ო-ბ	ას-უბ (დაეუბი)
	3 ეს-უ-დე	ოს- დე	დაუდღა	ოს- ბე	ას-ო-ბე (დაუბა)

და ამგვარად: ოთ-ვიდ = ლნტ. ათ-ო-ვიდ (მიუტანა), ლზხ. ლო-ბ-ხელეხ (78₇) = ბზ. ლო-ბ-ჟ-ხელხ = ლნტ. ლა-ბ-ო ხელხ (შეუშვირეს), ლზხ. ო-ბ-ვრდა (58₃₁, შდ. ო-ბ-ო-ვიდა: ლექსიდან 84₁₇) = ბზ. ო-ბ'ჟ'ვრდა = ლნტ. ა-ბ-ო-ვიდა ← * ან-ბ-ო-ვირდა (მოუტანია, მოუყვანია), ეტრ. ლო-ბ-ჟირიჟ ← * ლა-ბ-ო-ჟირიჟ (შეეცოდა),

1) იხ. „აორისტი“.

2) ზემოსვანურსა და ლაშხურში I და II პირის ფორმა ერთნაირია (მი ო-ბ-ო სყ, სი ო-ბ-ო სყ), ლენტეხურში კი განსხვავებული (მი ა-ბ უ სყ, სი ა-ბ-ო სყ).

3) ლაზხველური ბალსხვეოურს მსდღევს ამ წებთხვევაშიც: ბზ. ეს-ო-გ ჟ შ 'დაუესხი, და-უესხი, ეს-ჟ-გ ჟ შ 'დაუესხა' ლაზხველურად იქნება: ეს-ო-გ ჟ შ, ეს-ო-გ'უშ, ეს-ჟ-გ ჟ შ (შდ. § 3 B, 565. 3).

ბზ.ლზხ. ოთ-კტიშა (52,) = ბჟე. ოთ-კტიშა = ლნტ. ათ-ო-კტიშა (გაუტეხია), ლზხ. ოს-ხჯრდახ (64₂₂) ← *ეს-ო-ხტირდახ (დაუხვდენ), ოს-და (50₁₄) ← *ეს-ო-და (დაუდვია)...

3. ლა-ს ელემენტს -ა-ს დამატებით შემდეგი მოვლენა ახასიათებს: ბალს-ზემოურში -ა- გრიელდება ისეთ ზმნათა I და II პირში, სადაც ან მაქცევარი, ან ვნებითის ფორმანტია შემონახული:

1	ლოხ-ო-ხლ	შვეფშ- ერე	ლწ-ხტი-ი-შხტი	შვი- ნახე	ლო-ხტი-ე-შდ	შვიეწი.შდ. შვიეშველე	ლოხტი-ცად	გაფშ- ვალე
2	ლოხ-ო-ხლ		ლწ- ხ-ი-შხტი		ლწ- ხ-ე-შდ		ლო-ხ-ტი-ცად	
3	ლოხ-ტი-ხელ		ლწ- ა-შხტინ		ლწ- ხ- შდ		ლო-ხ-ტი-ცად ¹	

ამათვე მისდევს: ლწხო (მივეცი), ლწხო (მიეცი), ლწხტამ (შეეჭამე), ლწხამ (შეეჭამე), და სხვა (იხ. „აორისტი“, შდ. ლაშხური იქვე).

C. ეი, ჩუ, სჯა || სჯა, სჯა და ქა დამოუკიდებლად იხმარებიან. ამათი ხმოვან-ელემენტი სხვადასხვა პირობებში რიგს ცვლილებებისას განიცდის:

1. ეი წინდებული პრევერბისეულ ა-, ე-, ო- ხმოვანთა წინ ხშირად იკვეცს -ი'ს. -ი'ს ამოღებას ააოსტროფით აღნიშნავენ ხოლმე: ე'ანკიდ || ეი პნკიდ, ლზხ. ეენკიდ (70₆ აილო), ეი აჩა/ად || ბზ.ეკრ. ე'აჩად = ქესე. ე'აჩად (ავი-და), ზს.ლზხ. ე'ესდე (63₃) || ეი ესდე (დაადვა), ბზ.ლზხ. ე'ადიე (ყადდე: 63₂₆ აიტანა, აიყვანა), ლნტ. ე'ანგენე (აყენა), ზს. ე'ესგტეშ (დაასხა), ბზ. ე'ოხ'ტი'გა (ავდეგი), ეი ანსელვი (CM, XXI, 56₁₇, pro: ეი პნსელტი გაცოცხლდება)...

2. ა. ჩუ'ს რედუქცია მოსდის პრევერბისა და ზმნის თავკიდურ ა-, ე- (და იშვიათად ი-) ხმოვანთა წინ და წარმოდგენილია ჩუ-დ:

ზს. ლზხ. ჩტესდე (დადევა), ჩუ ანჯა/ად || ბზ.ეკრ. ჩუანჯად = ქესე. ჩუანჯად (ჩამოვი-და), ჩუადმეჩე = ლნტ. ჩუადამეჩე (დააბერა), ბზ.ეკრ. ჩუასად (დარჩა), ზს.ლნტ. ჩუარო, ლზხ. ჩუარი (75₃₂ ქვე არის)... (მაგალითები იხ. CM, X, 235-238).

ბ. ჩუ- წინდებულის ნარედუქციული -ტი- ელემენტი ო-ს წინ იკარგვის (Swan. 45, შდ. Einführ. 124). ო- კი, როგორც ვიცით, ასიმილაციის შედეგია პრევერბისეულ ა-სა და ე-ს პირველი პირის სუბიექტურსა და ობიექტურ პრეფიქსებთან, ანდა სასხვისოს -ო- მაქცევართან (§§ 3 A 4, 7 B 1, 16 B 2):

SI ა.: ჩოტქემ = ლნტ. ჩუათუაქემ (დავითბე), ჩოკუმ = ლნტ. ჩუაკუმ (გა-ვტეხე), ლზხ. ჩოსბენ = ლნტ. ჩუასტიბენ (დავიბი) (ვნებითი), ბჟე. ჩოსად = ბზ. ჩუესტიად (დავდევი), ეკრ. ჩოლდიგდ = ჩუალდიგდ (ჩავაქრეთ)...

O I ა.: ბზ.ბგ. ჩოგტმეჩე, ეკრ.ლზხ. ჩოგმეჩე = ლნტ. ჩუაგტამეჩე (დაგვაბე-რა), ეკრ.ლზხ. ჩოგარე = ბზ. ჩუაგტარე (გაგვილო)...

სასხვ. ქც.: ბზ.ლზხ. ჩოთკტიშა, ბჟე. ჩოთკტიშა = ლნტ. ჩუათოკტიშა (გაუ-ტეხია), ჩოთდაგრა = ლნტ. ჩუათოდაგრა (მოუკლავს), ბჟე.ლზხ. ჩოსდა = ბზ. ჩუესტდა (დაუდვია)... (იხ. მაგალითები: CM, X, 239). პარალელურად ბზ.ში² ჩუოჯეშ (CM, X, 237₃... დავალდე), ჩუოთკტიშა, ჩუოთდაგრა...ც გვაქვს.

¹) -ტი- იგივე უმარცვლო -ო- მაქცევარია (იხ. „აორისტი“).

²) ზოგჯერტის გამოთქმაში ჩუ დაცულია -ო-ს წინ (ასევეა ლახამულურშიც).

შენიშვნა. უშგულურში ჩჷ- სხვა (ა-, ე-) ხმოვანთა წინაჲ ჩ-ს სახით გვექვლინება¹: ჩადმჩჷ (დააბერა), ჩადგლშგე (დახურა), ჩამდაგრა (მომკვდომია)... (შდ. ცხ.-პ. ელივ. 36)². ჩანს, -ჷ- უგულელებლყოფილია.

3. სგა და ქა წინდებულთა ა- ბალსზემოურსა და ლაშხურში ემსგავსება მომდევნო პრევერბისეულსავე ა-სა და ე-ს, აგრეთვე უქანასკნელთაგან ასიმილაციის გზით მიღებულს ო-ს, და მათთან შეერთებით იძლევა გრძელ ხმოვანს, ხოლო ბალსქვემოურში ასიმილაცია-შერწყმისა და ლენტეხურში შერწყმის შემდეგაც გრძელი ხმოვანი არა გვაქვს:

	ბალსხ. ლაშხ.	შდ. ბქე.	ლენტ.	
ქა + ან-:	ქანსკინე (79 ₁)	ქანსკინე	ქანასკინე	(გამოხტა)
ქა + ად-:	ქადგაათჷ	ქადგათჷ	ქადგათჷ	(გაათავა)
ქა + ა-:	ქაჩად ქაჩად (54 ₁)	ქაჩად	ქაჩად	(გავიდა)
ქა + ეს-:	ქესლრი	ქესხრი	ქასლ/ხრი	(გადის)
[ქა + ო-]:	ქოთსკინა	ქოთსკინა	ქათოსკინა	(გამხტარა)
სგა + ან-:	სგანჯად სგანჯად	სგანჯად	სკანჯად	(შემოვიდა)
სგა + ად-:	სგადჷ (68 ₂)	სგადაე	სკადჷ	(შეიტანა)
სგა + ა-:	სგაჩად სგაჩად	სგაჩად	სკაჩად	(შევიდა)
სგა + ეს-:	სგესგჷშ სგესგოშ	სგესგჷშ	სკასაგჷშ	(ჩაახხა)
[სგა + ო-]:	სგოთჷდ	სგოთჷდ	სკათოთჷდ	(შეუტანა)

შენიშვნა. მსგავსადვე ლა- წინდებულის -ა- ელემენტისა და ა- პრევერბის შეერთებით არის თითქოს წარმომდგარი გრძელი -ა- ბალსზემოურის ამ მაგალითებში: ლატბხ (დაიწია), ლაჩად (მივიდა, მიაწია), ლატჷფხ (წამოხტა, წამოვარდა) (← *ლა + ა-ტბხ, *ლა + ა-ჩად), და სხვა. მოცემული ანალიზით -ა- ახსნილია, მაგრამ თუ გავითვალისწინებთ ლა-ს ადგილსა და ფუნქციას ზნებში, მაშინ ექვი დაიბადება, რომ ლა-ს შემდეგ ა- არევერბს ქონდეს ადგილი (დაწვრილებით „აორისტ“ში).

¹) ეგვევ მოვლენა შენიშნულია ბერძნურსა (ჩა რ და იყო, ი ე ს დ ე დადვა...) და იუპორის თემის ზოგერთ სიფელში, სახელდობრ: წვირმისა და აელიში.

²) ტექსტებში კი ჩვეულებრივ ჩჷ- არის ნახაობი: ჩჷვანდ ე (CM, XVIII, 123₂; წააკცია), ჩჷვად მეჩან (იხ., 123₂; დაბერად), ჩჷვად გარ იხ (CM, XXXI, 68₁; მოკლავენ). და სხვა. ჩაჷ დ ე ა ე ა ფორმა კი მხოლოდ ლექსიკონში (იხ., 107₂; ცოლი შოგარჩენია) გვხვდება. უნდა ვიფიქროთ, რომ უშგულურში ამ რამდენიმე ათეული წლის წინათ, ე. ი. დაბეჭდილი მასალების ჩაწერის დროსაც ჩ- იხმარებოდა, მაგრამ ეგი ტექსტებში დატული არ არის.

ერთერთი მულახელის თქმით ჩაწერილ ლექსში ჩო- პრევერბი გვაქვს: გ ხ ა ჯ რ ლ ბ ის გ ჯ ე ა ჩ ო ჯ მი ნ ხ გ რ ა 'მგზავრობა თქვენი კეეცა (და)შილოცნეს', მაგრამ იქვე ჩ უ ჯ ნ ი მ ხ გ რ ა 'კეეცა (და)გვილოცავს' მოგვეპოვება. ჩო- რომ რანდენინგერს მიიწვ გვევლებოდეს, მაშინ ის სახლო მასალა იკნებოდა და თავის ადგილს სათანადოდ კდეც განოკენებოდა (§ 19 A 1 b).

სვანის მიერ ჩაწერილ ბხ. ჩჷ დ ი 'დებს' მაგალითში ჩ უ პრევერბი და ზმნის თავიკური გ- არის შეერთებული: ჩ უ + გ დ ი, ნაპდვილად კი ჩ უ 'გ' გ დ ი იხარება.

4. ეი, ჩე, სგა/სკა და ქა პრევერბი თანხმონითდაწყებულ ან სგა სკა და ქა ი- ხმოვნიტდაწყებულ ზმნათა წინ ყოველთვის უცვლელადაა წარმოდგენილი: ჩუ ხაყა (აყავს, ვარგა), ჩუ იზბი (შე)ქამს, ჩუ იღგარი = ლმხ. ჩუ იღგარი (34, მოკვდება), ზხ.ლზხ. ქა ხოქტა (72, უთქვამს), ლზხ. ქა ისატივე (78, ისატივა), ახ.ლზხ. ქა იქტი (ითქმება), ქა ხნარ, ბჟ.ლნტ. ქა ხარ (ეყოფა), და სხვა მრავალი. აქვე დაძენთ. რომ ე. წინდებული ბალსზემოურსა და ლაშხურში ზოგჯერ უერთდება ზმნის თავიადურ ი-ს და ეს უკანასკნელი გრძელდება: ქექელ ← ეი იქელ (ა)ილებს, ენთხელი ← ეი ითხელი მოძებნის... (შდ. ზემოთ C 3).

17. დიალექტების მიხედვით წინდებულები თითქმის ერთი სახისანი არიან. მათი ფუნქციაა და გამოყენება იდენტურია, ოღონდ ლენტეხურში ორი პრევერბი გვაქვს ცოტაოდენ სახეშეცვლილი: 1. ახ-¹ და 2. სკა-² პირველის (ას-ის) ექვივალენტი სხვა დიალექტში ეი- არის, ხოლო მეორის (სკა-სი) — სგა. სკა და სგა იმგვარსავე მიმართებაში იმყოფებიან ერთმანეთთან, როგორშიც ქვემოთ დაპირისპირებულ სიტყვათა რიგი:

სგიმ² = ლნტ. სკიმ ევეე წყალი ბხ. სგამ, ეტრ. სგამ, ლზხ. სგამ = ლნტ. სკამ (თქვენ) უსგუა = უსკუა ექესი უისგუ უისგ = უისკუ (ვაშლი) ლისგდი = ლისკიდი მზერა ნესგა ნენსგა ნესგა = ნესკა (შუა)

18. მარტივი პრევერბები სულ რვაა: ან-, ად-, ა-, ეი-/ას-, ლა-, ქი, ჩე, სგა/სკა და ქა. ა- წინდებული ად-ისაგან წარმომდგარადაა მიჩნეული (§ 19 C 2)³. ზემოთ ოთხი უკანასკნელი (ეი, ჩე, სგა/სკა და ქა) გამოყოფილი გვექონდა და ამათთან დაკავშირებული ფონეტიკური მოვლენები აირველ ოთხისასთან არ ავგირვეია. ეს განგებ ჩავიდინეთ, და აი რატომ:

A. ეი, ჩე, სგა/სკა და ქა შემდეგი თავისებურებით ხასიათდებიან:

1. დაერთვისთ კავშირი ი 'და, -ც', რომელიც ა'დ იქცევა და არევერბი-სეულ ხმოვანს აგრძელებს ლაშხურსა და ხშირად ბალსზემოურში:

ბხ.: სგა ხაფხეკ ი ჩუჲ ანდე (ხელი სტაცა და კიდეც წააქცია), სგამ ატახ ი ჩუჲდკჲ (შებრუნდა და წაიქცა), ქამ ადლწში ი ქანცილუთი (კიდეც დაითესება და ამოვა), ქე ანმარე ი აღზგუე (კიდეც მოამზადა და გაგზავნა)...

ლზხ.: ჩვენასე... ი ჩუჲ ადგარ (70, 31-32; დასცა (წააქცია) და კიდეც მოკლა), სგამ ანად დან-რ სგამ ხედგარხ უშხვარ (70, 8; კიდეც შევიდა დევი და კიდეც ეძგერენ ერთმანეთს), აერხის არაყს ქამ აღსიპნებ (32, 6; ზოგ არაყს კიდეც გადააბრუნებენ)...

ეტრ.: ქამ ხეწად ი შიშდ ჩუათირ (დაინახა თუ არა, მაშინვე (ხელად) იცნო), სგამ აჩად ი... (კიდეც შევიდა და)..., ბჟ. ქამ ხექტე (უთხრა და)...

ლნტ.: სკამ ანჯად ი სკამ სფხეკ (კიდეც შემოვიდა და კიდეც სტაცა ხელი), ქამ ქანასყე ი ჩუჲ ჩუადაგან. „ქეც“ გააკეთა და „ქეც“ მოკვდა)...

¹) ლანდურში ხარბებული ახ- პრევერბის შესახებ § 19 C (იხე: § 14 B, შ6 შ., ჩ. § 16 C. შ6 შ.).
²) Св.-р. сгони: სკიმ, სგამ. ნესგა (გვ. 28), უსგუა (გვ. 10), უისგუ (გვ. 17. აგრეთვე: МѢ. ИАЗН. 825. კვლე უმლ. 337).
³) ამიტომ მას (ა-ს) ცალკე არ ვთვლით.

2. ამგვარადღე დაერთვისთ შ-ცა ნაწილაკის შესატყვისი უ ბალსზემო-ურსა და ქვემოსვანურში, ხოლო უ||უშ, უფრო კი ოშ||ულ¹ ბეჩოურში და ოლ||ულ||... ეცერულში. ამათგან: უ იქცევა ხმოვნის შემდეგ უ'დ და ჩვე-ულებრივ ლაშხურსა და ხშირად ბალსზემოურში წინამავალ ხმოვანს აგრძე-ლებს, ოღ უღ||ოშ'ს კი შეუძლია წინა (ა, ი, უ) ხმოვნის დაკარგვა გამოიწვიოს:

ბზ.: თნუ ესერ აჩად, თნუ ესერ ანგრამე რაში ი ჩუუ ესერ ანვიდ (ავიდესო, დაიჭიროს რაშიო და მოიყვანოსო), ქაუ ესერ ლახტუნობ (დაუძახონო, სიტყვა-სიტყვით: *გამცაოშესძახეს), სგაუ ანვიდ (შემოიტანოს, შემოიყვანოს)...

ლშხ.: ჩუ² ლოქ ედონლან ი მიჩა ლექშეროდ ლოქ ე ხეყენი. თნუ ლოქ ანვიდ (61₁₈₋₁₆: გაიხადოსო და, მის საქმროდ თუ ივარგებსო, ამოვიდესო), ქაუ ლოქ ლენ აჩად (59₁₂: გავიდესო), სგაუ ლოხვირ|კ|ენე (79₂₆ 7: ჯვარი დაიწეროს).

ლნტ.: სერ ქაუ ლახტემ (აწი მისცეს), ქაუ ათედ (გაყიდოს), ჩუუ აფიტ (გახვიტოს), სკაუ ანვიდ (შემოვიდეს), თნუ ანამარე (მოამზადოს)...

ეკრ.: ჩოდ აჩად (ჩავიდენ), მინ ესერბ შ'ადრინებ, ეჩქად ჩუდ ადირანბ (ისინიც ავლენო, მანამდე კამონ), შ'ოდ ატახ (დაბრუნდეს), ამსტალდუშ ესერ ლალტემ ლაზობს ქოდ ათყაჩ. (ადამიანის ხორცის კამას დაეხსნასო), ბქვ. სგოუ ეკრ. ატახ, ბეჩ. ატახ (შებრუნდეს), შ'ოუ ანმარე (მოამზადოს), ჩოუ ლალემ (შეკამოს)...

3. არც ბზ. -გდ, ბჭვ. -'ი'/ად, ლშხ. -უდ 'კვლავ, კიდევ' ნაწილაკის დართ-ვა და მასთან დაკავშირებული ფონეტიკური მოვლენებია უგულებელსაყოფი:

ლშხ.: თი უდ ე-ხურაგლის ეშხუდ. ქა უდ ანაყენებ თანარ ტაბლარს, სგა უდ ეთგრობ ლნრბათს... ი ჩუ უდ ესგურობ (20₃ 4: კვლავ შეიკრიბებიან ერთად, კვლავ გამაიკობენ ყველიან ტაბლებს, კვლავ შეეხვეწებიან ღმერთს... და კვლავ დაასდებიან), ჩუუ უდ აღმადრავებ (78₂₁: ისევ გააშათარახეს)...

ბზ.: ჩუდ ატახ ალ დნუ ი თნდ ოხუვიდ ხამრე ნასტლუნალტ (კვლავ ჩაბ-რუნდა ეს დევი და ისევ ამოუტანა ღორების ნაბანი), ქად აღსკინე (ისევ გახტა...).

ეკრ.: სგაიდ ხაფხეგ. ბეყანდ ჩუად აღქუარ, ევი შ'ად ანტახ (კიდევ სტაცა (ხელი), ბეყანმა კვლავ დაადლო, იგი ისევ ამობრუნდა), ბჭვ. სგაიდ ტენბი (კვლავ შებრუნდება), ბეჩ. ჩუ იდ სედნიდა (კიდევ დარჩებოდა), და სხვა.

B. ეს წინდებულები გვევლინებიან აგრეთვე: 1. ზნის შემდეგ, 2. მას-დარისა და მიმღობის როგორც თავში, ისე ბოლოში და 3. ზნის წინ ხმა-რებული რამდენიმე სიტყვისა თუ ნაწილაკის თავში:

1. ბზ.: ანნარე თი = შ'ანმარე (მოამზადა), აღქემე ჩუ = ჩუაღქემე (დათობა) (შდ. Einfuhr. 124), აფიშედ სგა = სგაფიშედ (შეუშვა), აღიე ქა = ქალიე (გაიტანა, გაიყვანა).

¹) ანალოგიური დანშნულებიასა, უმგულს ჩაწერილ ლექსებში უ შ. უ ში ი, უ ლ შ. უ ლ ში (და პრ. აბაში უ შ) ნაწილაკები რომ იხარებოდან (დაწერილებით სინტაქსში).

²) ტექსტებში ჩუც გვხვდება: აჯად ლოქ ჩუ ატახ... წყაროთი ლოქ ჩუ ადბარალე... 57₁₆₋₁₇, 18: ისევ ჩაბრუნდეს... წყაროზე დაბნოსო)... და სხვა.

ლშხ.: ენკიდ ჟი დაშნაჲ (70₁₉₋₂₀) = ჟენკიდ დაშნაჲ (70₆: აილო დაშნა),
 ... აჩაღ სგა (63₁₄) = სგაჩაღ (63₂₃: შევილა), ... ადღე ქა (63₁₄: გაიტანა) = ქაღდღე
 (54₃₄: წაიყვანეს, გაიტანეს), ოთტკიცეხ ჩუ (68₄) = ჩოთტკიცეხ (დაუმტკიცეს)...
 ეტრ.: აშიღ ჩუ = ჩუშიღ (დაყარა), ესხ/ლრის ჟი = ჟ'ესხ/ლრის (აღიან),
 ბჟვ. ანსკინე ქა = ქანსკინე (გამობტა), ბჟ. ანჯად სგა = სგანჯად (შემოვიდა)...
 ლნტ.: ატახ ქა = ქატახ (გაბრუნდა), ხნტუ ჟი = ჟი ხნტუ (კილია ზედ)...

2. მასღართან¹

მიმღეოჯასთან:

ხვ.ლშხ. ქა ლიზგუნე (გადასახლება) ბხ.ლშხ. ქა მგგვრგვ/ალი (მოლაპა-
 რაკე)
 ჟი ლისყი (კეთება, თოფის გატენა) ჩუ ლგბე (დაბმული)
 ბხ. ხამპირ სგა ლიზი (70₂₆) ეხარება შესულა ლშხ. ქა ლგშგბ (63₃₀: გაკერილი)
 ლშხ. ჟი ლიჯბი (18₃₀ მოხარშვა) ლწხი (70₄: სელის დროს)
 ბჟვ.ლნტ. ქა ლიზი (გასვლა) ჟი ლგმარე (მომზადებული)
 ბჟვ. სგა ლიგურგუინე (შეუღლება, ჯვარისწერა) ქა ლგლწუ (დათესილი)
 ლნტ. ჟი ლითიი (მოშკა) ქა ლგ/უწუილე (გათხოვილი)

3. პრევერბსა და ზმნას შორის რიგი სიტყვებისა შეიძლება ვიხმაროთ:

ბხ.: ჟი ღეშ იმჭერი (ვერ იგებს), სგაჟ ესერ ოთვიღ (შეუტანოსო)... აგ-
 რეთვე: ქა ღეშ აბღწი ლიზის (ვერ ბედავს წასვლას)...

ლშხ.: სგა ღეშ ღგრა (71₁₂: არ შედიოდა), ქა ლოქ ოგჯიშბაჲ მაგ (12₁₈:
 გვიამბეო ყველაფერი); ჟი ლოქ ემოშ ოხთხენღე, ჩუ ლოქ ოდგარენ (68₁₆₋₁₇:
 თუ მოენახეო (მოეძებნეო), მოგვკლავო)... აგრეთვე: სგა ლოქ ღეშერს ოთბეღა
 ლიგედ (64₄: ვერავის გაუბედავსო შემოსვლა)...

ეტრ.: ეშხუ ბოთლიკ ლიც ჩუ აჩრღულ ლამაშ (ერთი ბოთლი წყალი
 ვინმემ მასვას), სგესერ ეგრუა მიჩღელი, ქესერ დარ ლი მეტხე (ვინც შესულაო,
 არავენ გამობრუნებულაო), ბჟ. ჟი მმა აშიღხ (რა აყარეს)...

ლნტ.: ჩუ ხოჩამდ აბიგან (კარგად დასახლდა), ქა ლოქუ აჟედ (გაყი-
 დოსო), სკა მად ანჯიდ (არ შემოიტანა, შემოიყვანა)...

C. შეკითხვაზე დადებითი პასუხის გაცემა მართა წინდებულითაც
 ხერხდება:

ბხ.: ქანჯდ მო (გავიდა?) — ქა (გა-), სგატახ მო (შემობრუნდა?) — სგა
 (შე-), ჟ'აარ მო (აფრინდა?) — ჟი (ზე), ჩუწკიდ მო (ჩამოილო?) = ჩუ...

ბჟვ.: სგაფიშულ მო (შეუშვა?) — სგა, ჩუწარი მო (არის?) — ჩუ, ჟ'ანჯიდ
 მო (ამოიტანა, ამოიყვანა?) — ჟი, ქატახ მო (გააბრუნა?) — ქა...

ლნტ. ჩუწარჟ (არის?) — ჩუ, სკაჩაღჯ || სკაჩაღჯ (შევიდა?) — სკა, ჟ'ანასყჟ
 (გააკეთა?) — ჟი.

D. ესენივე ან-, ად-, ა-, ეს-/ას- და ლა- მარტივ პრევერბთ დაერთვიან და
 რთულ წინდებულთ გვიწარმოებენ (§ 14 B 1).

არცერთი ზემოაღნიშნული თავისებურებათაგანი პირველს ოთხს (ან-
 ად-|| ა-, ეს-|| ას-, ლა-) წინდებულს არ ახასიათებს. უკანასკნელნი მხოლოდ-

¹) შდ. ქართ. გრამ. 69-70.

დამხოლოდ ზმნებს დაერთვიან უმეშვეოლ: მათ ნაზმნარ სახელთანაც კი ვერ იაოვით¹. ამ მთავარი განსხვავების ჩვენების შემდეგ ბუნებრივია საკითხი დაისვას

19. პრევერბთა გენეზისისათვის.

1. კი: ჩუ, სგა/სკა და ქა'ს სხვა ფუნქციაც ვაერთიანდისწინით:

ტი: თხუმეი (← თხუიმ, ლზხ. თხუმ თაი + ეი ზე) თაეზე, გუეი (გულზე), ტუეტეი = ეცრ. ტეტეი = ლზხ. ტოტეი (ხელზე), ბხ.ლზხ. მალა გუემეი (Z: რამე საქმეზე); ბკვ. ტელაფეი (დერაფანზე), დ სხვა.

ჩუ: ხსვ. ლტეჩუ (წყლის ქვემო მიმართულებით, წყლის ქვეშ). ბხ. ლრაჩუ (სათიბის ქვემო მიმართულებით), ეცრ. უორჩუ (მიწაში), ბხ.ლზხ. გიმგჩუ (მიწის ქვეშ), ხსვ.ლზხ. ისგნჩუ (61,17: „შუასქვემოთ“, წელს ქვევით)...

ისგა: ბხ. ფხულაღსგა (თითში), ქგშისგა (ფესში), ეცრ. ლტლისგა (წყალში), ცხეკლისგა (ტყეში), ლზხ. ლშისგა (3კ: ლაშხეთში), ზაღსა (17კ: წელში), ლგგრაღსა (კვერცხში), ლზხ.ლნტ. ცხეკისა (ტყეში), ლნტ. ქალაქისა (ქალაქში)...

ქა: ლაჭურაქა (სარკმლით, уперя окно), ეცრ.ლნტ. ყორქა (კართ), ლნტ. ზისხ ახოზი ჯარქა (სისხლი მოუღის პირით), ლზხ. თანაქა (გარდასავლით), ლატფარქა (ლატფარით), ბხ.ლზხ. ლრაქა (სათიბით)... (ქა = durch, уперя).

აქედან ჩანს, რომ პრევერბად მიღებული ეი, ჩუ, 'ი'სგა/სკა და ქა სახელსაც მართავს² მიცემით ბრუნვაში. მაშასადამე, ერთიდაიგივე ნაწილაკი ორი ფუნქციით ყოფილა აღკურვილი: ზმნასთან წინდებულია, სახელთან კი ე. წ. თანდებული³. მსგავს მოვლენას ქართულშიც აქვს ადგილი: გან- ნაწილაკის შემცველი ზმნის მიმართულება „შიგნიდან გარეთ“ არის. გან- აღნიშნავს: მოცილებას, მოშორებას (გან-ვიდა, გან-კუეა, გან-სცა...) და ეს-გან ამავე დანიშნულებით სახელსაც მართავს (ქალაქით-გან, ვინაჲთ-გან, შაშისა-გან). ეგევე ითქმის მო- და მი- ნაწილაკთა შესახებაც:

მო-ღის, მო-აქვს, მო-რბის, მო-ჰკავს, შდ. ჩემდა-მო

მი-ღის, მი-აქვს, მი-რბის, მი-ჰკავს შდ. შენდა-მი და აგრეთვე

ძველს-ქართულში: ამის თვს ერქუა აგარაკსა მას აგარაკ სისხლის მო დღენდელად დღემღის (ადღი., მათე, XXVII, 8), ქრეტსაბმელი... განიპო ორგან ზენაჲთგან მი ქუნამდე (ib., მათე, XXVII, 51), და სხვა. გვაქვს უფლება ვიფიქროთ, რომ ეს წინდებულ-თანდებულები ოდესღაც თავისთავადი სიტყვები იყვნენ, მაგრამ დროთა ვითარებაში დამხმარე ნაწილაკები გახდნენ. პირველადი ფუნქცია მათი რომ მიმართულების ჩვენება იყო, ყველაზე უკეთ ეს კი, ჩუ, სგა/სკა, ქა-სთან ჩანს.

¹) ა-, ლა-, ეხ- პრევერბი ნამყოფის მძიმეობასთან მაშინ იხმარება, როცა ეს უკანასკნელი ხმნად არის კცეული, ე. ი რაცა მისგან დროთა მესამე ჯგუფში აღწერილი ფორმებია (იხ.) ნაწარმოები.

²) შდ. Граж. оцрв, 110. СМ, X, გვ. XLVII. Einführ. 115 (აგრეთვე: Ros. 60, 61 = Sprach. 063. 35). Sprach. 359, 362.

³) შდ. СМ, X, გვ. XLVII.

1. ჟი და ჩუ მოპირისპირე პრევერბებია. პირველი მიმართულებას უჩვენებს ქვევიდან ზევით და უდრის ქართ. ზ, ს, ხოლო მეორე პირუკუ: ზევიდან ქვევით და შესატყვისება ქვეს: ჟ'ანლრი (ამოდის) — ჩუანლრი (ჩამოდის), ბუერ. ჟ'ანაღ (ავიდა) — ჩუანაღ (დავიდა, ჩავიდა), ხუ. ლუბ. ჟ'ანსკინე (ამოხტა) — ჩუანსკინე (ჩამოხტა), ბუ. კუვ. ჟ'ატახ (აბრუნდა) — ჩუატახ (ჩაბრუნდა), და სხვა მრავალი (შდ. Swan. 54).

ა. სვანური ჟი იგივეა, რაც მეგრული ჟი. მისი ფონეტიკურ-გრამატიკული ექვივალენტი ქართულში ზე არის (Сван. თხ. 36. სუმ.-ქართ. 64. МТРУЖИ, 17, შწ. 2). უკანასკნელის პრევერბად გამოყენების ტენდენცია ჯერ კიდევ „ვისრამიან“შია შენიშნული: ზე ადგე (ჰ2), რადს ზე ადგა (მ1), ამჟოთუბლი ტახისაგან შობადს წინა ზე აიჭრა (122₁₀₋₁₁)...

ბ. ჩუ სამგვარი დანიშნულებითაა ცნობილი: თანდებულად (იხ. ზემოთ), წინდებულად (§ 16 C 2) და დამტკიცებით ნაწილაკად. ამის ფონეტიკურ-გრამატიკული შესატყვისი მეგრულ-სვანურში არის ქო (ჰან. გრამ., § 60. მეგრ. გრამ., § 110) და ქართულში ქვე (სვ. ჩ = ქართ.-მეგრ. ქ: ჩუ = ქო, ქვე, შდ. ლუბ. ჩოშინ = მეგრ. ქოშინ-უ = ქჩ-ა: შაჩრ. მოცხოვ, 1692)¹. ქვე გავრცელებულია იმერულსა, რაჭულსა და ხევსურულში (Sum. Georg. 27, 812. გვეს. მას. 304), და, ძველ ძეგლთაგან, „ვისრამიან“ში: შვილიშობით ქუე დაჯედ (91₁₇ 18), რ. ვისი საოკელთაგან ქუე ჩაშვიდა (107₃), იგი ქუე დააგლო (125₇)... ქო'სა და ქვე'ს მნიშვნელობით სვანურში ძალიან ხშირად ჩუ იხმარება².

2. ამგვარივე საპირისპიროა 'ისგა და ქა. პირველით მიმართულება გამოხატულია გარედან შიგნით, ხოლო მეორით: შიგნიდან გარეთ: ბ. ლუბ. სგადაე (ბეიტანა, შეიყვანა) — ქადაე (გაიტანა, გაიყვანა), სგუსლრი (შედის) ქუსლრი (გადის) (§ 15 ა), სგაწილ (შემოიტანა) — ქაწილ (გამოიტანა), ბ. გ. სვანსკინე (შემოხტა) — ქანსკინე (გამოხტა), ბ. გ. სვადკჟურ, ლნტ. სვადკჟურ, ლნტ. სვადკჟურ (51₃₁ ჩააგლო, შეაგლო) — ქადკჟურ, ქადაკჟურ, ქადკჟურ (გა'და'აგლო)...

ა. სკა, როგორც უშგულურ-ეცრ.-ლახამულურიდან ჩანს (§ 14, შწ.), წარმომდგარია ის მოკვეცილთ ისკა'საგან. უკანასკნელი სრული სახითაა დაცული ბალსზემოურში, ხოლო ეცერულში -ლ-ისკა, ლაშხურში -ისა და ლენტეხურში -ისა ← || სკა მოგვეპოვება. ყველა ეს (ეკრ. -ლ-ისგ, ლუბ. -ისა) -ისკა-საგან არის მიღებული და ე. წ. თანდებულის როლში გვევლინება³. -ი- და

¹ აღდნ: დ ჩუ-ს ფონეტიკურ ექვივალენტად ქართ. ჩა- (← შთა-) პრევერბი ვერ მიიჩნევა, უკანასკნელი შედგენილი უნდა იყოს ასე: ზე + და- (Sum. Georg. 21, 44. ბეგრ. თ მოვლენ. 1, 410. ავ. დ. ნ. ბარის ახრ. თ კა და- иажется чинъ фиаетицескый ризииидиостис ирдиора ზთა... Ира. рр мз., § 202 ბ: ჩ გამარტკებელი სახეა ჩუ ნაწილაკისა (16 C 2. შწ. 2).

² მაგ.: ჩუ ხოხალ (76₂; ჰეე იცის), ჩუწარი (ჰეე არის), და სხვა მრავალი (Св.-р. снов. 33).

³ ისკა — როგორც პრევერბი — ხნდახან იხმარება ლენტეხურში და ისიც ხნდს შემდეგ: ხალაჯა ისკა (ჩკრ:ვა), ხაჭარა ისკა (მბმულია), ლწხეკემს ისკა (გავეი-დოს, გ:ყვეს, აოწყვეს)... ხნდს წინ კი მხოლოდ სკა გვხვდება: სკა ხალაჯა, სკა ხაჭარა, და სხვა.

მით უმეტეს -ლ-ი- ძირისეული არ არის (შდ. *Св.-р. с.108. 28*): ი-სკა'ს ფონეტიკურ-გრამატიკული ექვივალენტი მეგრულში შქა არის და ქართულში ში-ნა (თუ: შოკა → შუა): თანხმოვნების მხრით შესატყვისობა უდაოა (სუმ.-ქართ. 74, 108, *Sum.-Georg. 796*. ბეგრით მოვლენ. I, 203). ი-სკა'ს ბირეანდელი სახე კი ი-სკა უნდა იყოს¹.

ბ. ქა'ც წინდებულ-თანდებულისა და ფუნქციით მეგრულ გო-სა და ქართულ გა'ნ'-ს უდრის (*Sum.-Georg. 808, 810, 811*), მაგრამ მათ შორის ბეგრითი შესატყვისობა ჯერ კიდევ საძიებელია.

В. ჟი, ჩუ, სკა/სკა, ქა'საგან ნაწარმოებია მთელი რიგი სიტყვებისა: ზოგი ფორმიანი და ზოგიც უფორმო:

ბალსხ. ლშხ. ეტრ. ლნტ.

1. ჟი: ლეჟა (შდ. სუმ.-ქართ. 64, 110) (ზევით, აღმოსავლეთისაკენ)
 ეშბიშ ეშბიშ ეშბიშ (ზედაური)

და ასე: ამეი (ასე), ეჯეი (ისე: *Св.-р. с.108. 2*), იმეი (როგორ: *ib., 7*), ამეეი (ამაზე), ეიხი (უფრო (ცოტა) ზევით), ეიბა/ოჟ (793: ზევით(კენ), ბხ.ლშხ. ეიქან (71₁₀), ბეჩ.ლნტ. ეიქან, ბხ.ლშხ. ეიბ (57₉), ბჟე.ლნტ. ეიბ (ზევით, მაღლა), ბხ. მშებნ (ზედასართული სახლისა), ეშბეშ (სოფელია მუჟალში), ეიბიანი² (სოფელია უშგულში)... ლშხ. ენისა (1₁₂₋₁₃: ზემოდან, აღმოსავლეთიდან), და სხვა.

ბხ. ლშხ. ეტრ. ლნტ.

2. ჩუ³: ჩიბი ჩიბ (5₃₂) ჩიბიბ (ქვევით, დაბლა, ქვეშ)
 მჩიბი მჩიბი მჩიბი (ქვედასართული სახლისა)

ამგვარად: ამე'ჩუ (აქ), ინ'ე'ჩუ (იქ: *Св.-р. с.108. 2, 6*), იმე'ჩუ (სად, რა ადგილას), ჩუხი (უფრო (ცოტა) ქვევით), ჩუბა/ოჟ (ქვევით(კენ), დაბლისაკენ), ბხ. ჩიშბ, ლშხ. ჩიშბ (ქვევით, დაბლა), ბხ. ჩიშბაწი (სოფელია მუჟალში), ჩიბიანი⁴ (სოფელია უშგულში), ლშხ. ჩუნ (1₁₃: ქვევით, დასავლეთით'), ი ეი-ჩუეი (3₃₂: და ზევით-ქვევით)... ბჟე. ჩუაბე ლგა (სოფელია) (შდ. ჟაბე ლგა), ჩუაბე 'პ'ეცერ, ხვ. ჩუბეჟეუ (საკუთარი სახელებია: ქვემო ეცერი, ქვემო ჟევი), და სხვა.

¹ ზემოსვანურ(-ლაშხურ)ში ხვ რომ დისიმილაციის გზითა წარმომდგარი ხვ კომპლექსისაგან (§ 17), ამას, სხვათა შორის, გვაფიქრებინებს შემდეგიც: ქართულიდან ნასესხებ სიტყვებში არსებული შქ, შქ, ხქ კომპლექსი სვანურს ნიადაგზე შეცვლილია შგ, ხგ'დ: ლაშქარი: ლაშგარი (*СМ, XXXI, 2₁*), ხვ. ლაშგარ (ხშირადაა ლექსებში), კიშქარი: ლშხ. კიშგარ (*Св.-р. с.108. 25*), კოშკი: კოშგი („ოშგო იდგა აგებულ ი“, წიგნის წიგნი (ორი უკანასკნელი მაგალითი ამოღებულია იფარში ჩემ მიერ ქართულის უცოდინარი სვანი ქალის თქმით ჩაწერილი ქართული ლექსიდან), სქელი: ხვ.ლშხ. სგელ.

² მულახურად: ენბაწი.

³ *Св.-р. с.108. 33*.

⁴ მულახურად კი: ჩიბაწი.

	ბზ.	ლზბ.	ბკვ.	ლნტ.
3. სგა ¹ :	ნ ე ს გ ა	ნენსგა	ნესკა	(§ 17) (შუა, შორის)
	ბგ, სგახი	სგახი	სგა/ახი	სკახი (უფრო შიგნით, ახლოს)
	სგაშირ	სგაშურა (15 ₁₈)	სგაშირ	სკაშურა (შიგანი)
	მანესგე/ი'რე	მანესგვრა	მანესგვრე	მანესკვრე-ა (შუათანა, საშუალო)

და ასე: ისე-, ლნტ. ისკ- (შუა-), ბზ. ლაშსგ, ლზბ. ლაშსგ (1₃), ლნტ. ლაშსკ (შუა, საშუალო), ბზ. სგამენ, სგანჩუ, ეტრ. სგანჩუ, ლზბ. სგანჩუ (შიგნით), ბზ. სგან, ლზბ. სგან (შიგნით), ბზ. სგანქა, ლზბ. სგანქა (შიგნიდან), სგანისა (შიგნიდან), ბკვ. სგანსენ; ლნტ. სკაშენ (შიგნით), ხუნსკა, ლზბ. ხუნსკე, სგ. ხუნსგა (ნახევარი), სვ.ლზბ. ისგე/უნჩი (წელსზევით) და ისგე/უნჩუ (წელსქვევით: (C.11, X, 164₂₆₋₂₈; ლზბ. 61₁₇, 18, შლ. C.B.-p. 1218. 28, 34), და სხვა ასეთები.

	ბზ.	ლზბ.	ბკვ.	ლნტ.
4. ქა:	ქჰმ	ქმმ (7 ₂)	ქ ა / ა მ ²	(გარეთ, კარში)
	ნაქამჰ	ნაქამ (6 ₂₋₃)	ნაქამ	ნაქამ (გარეული, უცხო, სტუმარი)

ამგვარადვე: ამექა (აქ, ამაზე), ეჩექა (იქ, იმაზე), ბზ.აფ. კვსე. ქახი, ეტრ. ქახი (უფრო (ცოტა) შორს, მოშორებით), პა.ლზბ. ქამენ (გარეთ), ბზ. ქამხან, ლზბ. ქამხენ (გარედან), ლნტ. ქამხო (გარეთ), სპ.ლზბ. ქამა/ოჰ, სკვ.ლნტ. ქამა/ოჰ (გარეთ/ქენ), და სხვა². ამათ მიხედვითაც ნათლად ირკვევა ჟი, ჩუ, 'ი'სგა / 'ი'სკა და ქა-ს მნიშვნელობა (Einführ. 123-124).

C. ან-, ად-/ა-, ეს-/ას- და ლა- პრევერბები მხოლოდ ზნნაში გვევლინებიან³; მათ სხვა სიტყვის საწარმოებლად ენა არ იყენებს და ამიტომ არის მათი წინააღმდეგ სახის ამოცნობა ასე ძნელი.

1. ან- და ად- მოპირისპირე წინდებულებია ისე, როგორც მო- და მი-ქართულში (Прям. гр. яж., § 202 a). ან- მიმართულებას უჩვენებს ი ქ ი დ ა ნ ა ქ ე თ, III პირიდან I პირისაკენ, მოსაუბრისაკენ, ხოლო ად- სირიქით: ა ქ ე დ ა ნ ი ქ ი თ, I სირიდან III პირისაკენ:

ზს.ლზბ. ან-სკინე. ლნტ. ან-ასკინე * მობტა. — ად-სკინე. ლნტ. ად-ასკინე გაბტა
 ზს.ლნტ. ან-ჰიდ. ლნტ. ენ-ჰიდ ნოიტანა — ად-ჰიდ. ლზბ. ედ-ჰიდ წაილო, გაატარა⁴

¹) C.B.-p. 1218. 28.

²) ბე ქ ა ნ, ეტრ.ლნტ. ქ ა მ. აქედან: ეტრ. ქ ა მ ი შ, ბზ. ქ ა შ ი შ (გარეული); ეტრ. ქ ა მ ი შ რ თ ე ქ ა თ ა ლ ს ქ ო რ ა შ მ ქ ა თ ა ლ ქ ო თ კ ჟ ი რ ა (გარეულ ქათამს შინაური ქათამი გაგვჯღა).

³) ქართულშიც შედგენილია ზნნისართ-თანდებულები: ზე: ზე-და, ზე-ნა, ზე-რე, ზე-მო, ზე-თო... ქვე: კვე-და, კვე-ნა, კვე-რე, კვე-მო, კვე-ვით (Прям. гр. яж., § 135).

⁴) და ისიც ერთხელ, ჟი, ჩუ, 'ი'სგა / სკა და ქა კი შეიძლება განმეორდეს: ლზბ. ა თ ხ ე ქ ა ქ ა ხ ა ჯ დ ი ხ, მ ა რ ა ... (8₃: ახლა კი აძლევენ, მაგრამ)..., ...ქ ა ი ქ ა შ რ ხ ე ლ კ ი (ხორაჯ; 17₃: რომ წააწყდებდა)... ანდა ერთიდაიგივე პრევერბი ზნნის თავშიც დეკრთვის და ბოლოშიც: ჩ ჯ ა მ გ ჯ დ ი ჩ უ (ბორაჯ, 14₃: დახარბობს), ჩ ჯ ა ყ ჯ თ ე ლ ე ჩ უ (ib., 40₁₉₋₂₀: გააყვითლებს), და სხვა (იხ. § 18).

⁵) პრევერბები აზა მართო მიმართულებასა და ასპექტს გამოხატავენ, არამედ, როგორც ეს ქვემოთაყვანილი მაგალითებიდან ჩანს, ზნნის მნიშვნელობასაც ცვლიან (წ/ე-ჰიდ გადახდა, ბკვ.ლნტ. ქ ა ნ-ჰიდ (გამოიტანა) — ქ ა ნ-ჰიდ (გადაიხდა), სვ. ა ნ-დე (CM, XVIII,

ბზ.ლშხ.	ან-ჯგუე, ლნტ.	ან-ა(ტ)უზე (გა)მოგზაენა —	ად-ჯგუე, ლნტ.	ად-ა(ტ)უზე გაგზაენა
"	ლშხ.	ან-გე ¹ (70 _{1a}) წამოიყვანა, წამოიღო	—	ად-იე ² (59 ₂ , 75 _{1a}) წაიყვანა, წაიღო
ქსვ.	ან-ჯად	სივიდა	—	ად-ჯად
ბსვ.ლნტ.	ან-ბინე, ლშხ.	ენ-ბინე (67 ₁₁)	—	ანდ-ბინე, ლნ. ედ-ბინე (70 _{2a}) დაიწყო
ვტრ.	ქან-ხგიდიუ	განოიხიდა	—	ქან-ხგიდიუ
ლშხ.	ჩჳან-კჳნარ	ჩაშაოგდო	—	ჩჳან-კჳნარ
				ჩაგდო

და სხვა მრავალი (შდ. CM, X, გვ. XIV. Swan. 52-53. Сп.-п. с. 23... უმლ. 191. Einfuhr. 123. მაგალითებია: CM, X, 190₂₁, 201; 197. 199-201).

2. ა- პრევერბი ყველგან ზემოთ ად-ის პარალელურად არის მოყვანილი, და ეს იმიტომ, რომ იგიც იმავე როლს თამაშობს, რასაც ად-: მიმართულებას უჩვენებს მესამე პირისაკენ და სრულ სატეს გამოხატავს. პროფ. აკ. შანიძის სიტყვებით რომ ეთქვათ, ამისი ანტაპოდია ან-, რომელიც მიმართულებას პირველი პირისაკენ უჩვენებს. ამიტომ შეიძლება გვეფიქრა, რომ ა- შეკვეცილი ად- პრევერბია, რომელიც ასე შეკვეცილად ნულით ნაწარმოებ საარვისო³ ქცევის ფორმებში იხსარება, მაშინ როდესაც ანით ნაწარმოებ საარვისო³ ქცევაში მუდამ მის ადგილას ად- პრევერბია ნახმარია... ად- ნაწილაკისაგან მიღებული უნდა იყოს ა-. რომელიც ნხოლოდ საარვისო ქცევაში იხმარება, მაგრამ იგი აღდგება შეუკვეცილად სათავისოსა და სასედაო ქცევის ფორმებში: ატის (< *ად-ტის) „დაბარუნა“, ათუბ (< *ად-ბტის) „დაუბარუნა“, მაგრამ ად-ტის (* ად-იტის) „დაიბარუნა“ (უმლ. 191). ასევე ა- პრევერბი ად-ისაგან წარმომდგარად მიაჩნია ს. შუხარდტსაც (Swan. 53). ამ მოსაზრების სასარგებლოდ სხვა მაგალითების მოყვანაც შეიძლება: ლშხ. ან-ჯადხ (78₁₁; მოვიდენ) — ად-ჯადხ (78₂₁; მივიდენ)⁴; აქ ან- პრევერბს ჩვეულებისამებრ უპირისპირდება ად-, მაგრამ უმეტეს შემთხვევაში ად-ჯადის ნაცვლად სენურში ა-ჯად/ა-ჯად იხმარება: ლშხ. ა-ჯად ...ნიცნუნ (მც, შდ. 51₂₄; მივიდა წყლამდე), ბზ.ვტრ. გუდ ა-ჯად (გუულად მივიდა⁵, მიხვდა), ლეგდ ა-ჯად⁶ (ავად, ცუდად ვახდა), ლშხ. სგანჯადხ (შევიდენ, შეაწიეს)... ამგვარადვე ან-ჩადის საპირისპიროდ მოსალოდნელ * ად-ჩად ფორმას ა-ჩად ენაცვლება: ჭსვ. ან-ჩად (52₂,

111₂; „მოიღო“, წაატკა. მოიხურა) — დ-დ ე (ჩ/დაიღო. ჩაიყო. მოიხურა) — ე-ს-დ ე (დადვა — ო-ო-დ ე (დაუღვა, დახვრა [კარე]). ბზ. ეს-ტუქინ (დაბრუნდა) — ლ-შ-ტუქინ (შეიხვია), ბსვ.ლშხ. ა-ტის (დაბრუნა) — ლ-ბ-ტის (ა-ივო, დაუბრუნა)... აგრეთვე ლა- პრევერბიან ხმნას (არაკოვლთვის) საარვისოსა და სათავისო ქცევაში და ასევე ენებითიცი „მოქედების წამოწყებისა, საქვის შედარების მნიშვნელობა“ აწეს: ბზ.ვტრ.ლშხ. ლა-ტუქინ (ცოტა მოთობა, წაობა), ლა-გალტე (ცოტა ვალეწა, წალეწა), ბზ.ვტრ. ლ-შ-ტუქინ (ცოტა გაიღწა), ენბ.: ბზ. ლ-შ-დ-გ-მ-წ, ვტრ. ლ-შ-დ-გ-მ-წ (მცირედ დათვრა, შეთვრა), და სხვა [უმლ. 187-189], შდ. კართულში: მ-ო-იხადა, გ-იხადა, ვად-იხადა. ა-ილო, წა-ილო, გ-ილო, მ-ი-ილო, და სხვა), მაგრამ ასეთები ლექსიკონში იქნება განხილული.

1) ბზ. ეჩწ შორ ანგე, ბჳჩ. ეჩა შორ ანგე (ამისი მოგონება მოიტანა“, აპახე დაიწყო ლაპარაკი, მის მოგონებაში იყო).

2) ტუქსტებში ასეა დაბეჭდილი (ან გე — ადი ე).

3) „სათავისო“ კორექტურული შეტომაა.

4) ასევეა ლენტეხურსა: ან-ჯადხ — ად-ჯადხ და ტუქსტებში: ან-ჯადხ (CM, XVIII,

111_a) — ად-კ-ვ-დ-ხ (ib., 122₁₀; იხ. „ლეგმეტ. ხმნები“).

5) ბჳჩ.ჭსვ. გუდ ა-ჯად, ლეგდ ა-ჯად.

75₂₆, 77₆: 'წა'ზოვიდა) — ა-ჩად (59₃₁: წაივიდა), შდ. ან-ტა/ახ (მოზრუნდა) — ა-ტა/ახ (დაზრუნდა: Swan. 53), და სხვა მრავალი. აგრეთვე ზემოსვანურისა და ლენტეხურის I ჯგუფის ა- პრევერბიანი ზმნები ლაშხურში რომ ად- წინდებულთ არიან წარმოდგენილნი, ეს გარემოებაც ა-ს ად-ისაგან წარმოშობილად გვაგულისხმებინებს:

ხსვ. ა-შინ, ლნტ. ა-შინ	=	ლშხ. ად-შინხე (ჩვადშინხე: 52 ₁₁₋₁₂) დაწვა
ხსვ. ლნტ. ა-ჰან	=	ად-ჰანე დახნა, მოხნა
" * " ა-ქაჩ დაკრა, ან-ქაჩ მოკრა	=	ად-ქაჩე დაკრა, ან-ქაჩე მოკრა
ა-შხატ გალობა, ან-შხატ მოლობა	=	ად-შხატე გალობა, ან-შხატე ნოლობა

3. ეს-/ას- წინდებულთ უპირისპირდება ან- პრევერბს:

ან-ლრი მოღის — ეს-ლ/ხრი, ლნტ. ას-ხრი მიღის (§ 15 a) ¹
 ხსვ. ა-ხყა, ლნტ. ა-ხყა (←* ან-ხყა) მოყავს — ეს-ყა, „ ას-აყა მიყავს, და სხვა. მნიშვნელობით უდგება ად-ს (Swan. 54). ეს- გავრცელებულია ზემოსვანურსა და ლაშხურში, ას- კი ლენტეხურში (§ 16 A 3, § 17).

ა. ას- ლაშხურშიც გვევლინება, მაგრამ მხოლოდ დროთა III ჯგუფის საზედაო ² ქცევის ფორმებში:

ნ.სრ. ას-ფუსნენა (4 _{11, 12})	=	ბს. ეს-ფუსნენა	=	ბქვ. ეს-ფუსდენა	გაბატონებია
ეს-ბიზენა (57 ₆)	=	„ ეს-ბიზენა	=	„ ეს-ბიზენა	დაძლია
ეს-ცვლზრენა (57 ₆)	=	ეს-ცვლზრენა.	=	ეს-ცვლზრენა ³	დახე- ვია ზედ...

ნამყო წინარეწარსულში: ჩჰას-ბენენა' (დაბმოდა)... კონიუნქტივ III ში: ეს-აგენენენ'დეს (დადგმოდეს), და სხვა. ან- დაცულია მესამესა და მეორე პირის ფორმებში და, უნდა ვითქვითო, პირველ პირისაშიც: ეს-ბიზენა (დაძლია), სი ეს-ბიზენა-ხი (შენ დაძლიხარ), მაგრამ მი ეს-ბიზენა-ხუთი, რაც, ალბათ ←* ეს-ბიზენა-ხუთი (მე დაძლიხარ)... ეგვივე ან- გვხვდება ობიექტური წყობის ზმნებშიც: ჩჰა მბენა ←* ჩჰას-მაბენა (დაძლია), ეს-ამფუსნენა ←* ეს-ამ-ფუსნენა (გამბატონებია), ეს-ამფუსნენა ←* ეს-ამ-ფუსნენა (გამბატონებია); და სხვა.

ამ ფორმებში შეკუმშულია საზედაოს ა- მაქცევიარი, რაც ლენტეხური-თაც მტკიცდება: ეს-ას-ა-ფუსნენა, ეს-ას-ა-ბიზენა, ეს-ას-ა-ცვლზრენა..., ამიტომ საფიქრებელი იყო, რომ ლაშხურში ეს-ის ნაცვლად ას- შეკუმშულ ა- მაქცე-

¹) Св.-р. с. 108. 11.

²) სასხვისოში კი ძნელია გადაკრით თქმა ეს- არის თუ ან-, იმიტომ რომ: ეს-მ გ ო შ ა (დამისხამს), ეს-ჯ/ა გ ო შ ა (დავისხამს), ოს-გ ო შ ა (დაუსხამს) და მსგავს ფორმებში პრევერბისეული ეს-სა და ოს- მიღება თანაბრად შეიძლება როგორც ეს-ისაგან, ისე ან-ისაგან: ეს-მ გ ო შ ა ← ან * ეს-მ გ ო შ ა ან * ა-ს-მ გ ო შ ა, ოს-გ ო შ ა ← ან * ეს-ო-გ ო შ ა ან * ას-ო-გ ო შ ა.

³) მტკიცებულა აქვს ადგილი: ეს-ს-ცვლზრენა → ეს-ს-ცვლზრენა (ძირის თანხმოვ-ნებია ცლ: ცი-ლ-ე, ლნხ. ცვლ-ე აპობს, ხეგს...).

ვართან ასიმილაციით არის მიღებული, მაგრამ ამ მოსაზრებაზე ხელს გვაღებინებს დროთა II ჯგუფში წარმოდგენილი ისეთი მაგალითები, როგორცაა: ეს-ა-გ (7₂; დაადგი), ეს-ა-არე (63₃₄ = ლნტ. 'ე'ს-ა-არე დააწერა) და სხვა, სადაც -ა- ქვეყის ნიშანი დატულია და დამსგავსება მაინც არ ხდება. ას-არც ლენტეხურიდან უნდა იყოს სესხების გზით ლაშხურში შესული, იგი, ვეარაუდობთ, პირვანდელი სახეა ეს- პრევერბისა და ლაშხურის ამ დროებში ნაშთად არის შემონახული.

შენიშვნა. დროთა III ჯგუფში ას-ის პარალელურად ეს- პრევერბიანი ფორმებიც ჩამაწერინეს: ე'ას-ბიზნა || ე'ეს-ბიზნა (დაძღობია), ე'ას-გენა || ე'ეს-გენა (დადგამია), ე'ას-ფუსნენა || ე'ეს-ფუსნენა, და სხვა.

ბ. ზემოსვანურში ეს- გამარტივებულია იშვიათ შემთხვევაში ე-დ:

1 პ. ბ. ე-ტუბი, აკ. ო-ტ'უიხ (ვბრუნდები უკან, იქეთ), 2 და 3 პ. ე-ტიხ (ბრუნდები, ბრუნდება). ე- რომ ეს-ისაგანაა წარმოდგარი, ამას ამტკიცებს ერთის მხრით მისი მოაზრისპირე ან- (ონ-ტ'უიხ ვბრუნდები აქეთ, ან-ტიხ ბრუნდები, ბრუნდება აქეთ) და მეორის მხრით ანალოგიურ მაგალითში ეს-ის გამოყენება: ეს-ჰიმ (მისდევს, მიჰყვება)...

D. ან-, ად- (და პირვანდელ სახედ მიჩნეული) ას- პრევერბების ან-, ა-დ-, ა-ს- ელემენტებად დაშლა¹ და ა-სთან სახისა და -ნ-, -დ-, -ს-სთან მიმართულების ჩვენების დაკავშირება (Swan. 52-53) საეჭვოდ მიგვაჩნია, ჯერ ერთი იმიტომ, რომ წინდებულების პირველადი ფუნქცია მიმართულების ჩვენებაა, სახის გამოხატვა კი მეორად მოვლენად ითვლება (§ 15), და მეორეც: ერთერთი ამ პრევერბთაგანი მოძმე ენების წინდებულთან არის დასაკავშირებელი, როგორც მაგალითად,

1. ად- = ქართ. და- (Einführ. 123, როზენი თ კი პირველ პირში წარმოდგენილი ოთ- = მეგ. ფო-: Ros. 65, შდ. СРАВН. 68. 19). უგულებელსაყოფი არ არის ის გარემოება, რომ მსგავსი დანიშნულების ად- წინდებული აფხაზურშიც მოიპოვება: ა-ჰაბრა (← მეგრ. ჰაპ/ბუ წებო) (წებვა) — ად-ჰაბრა (მი-წებვა), ავგლარა (დგომა) — ად-გვლარა (მი-დგომა), ა-ტარა (ჯდომა) — ად-ტალარა (მი-ჯდომა), და სხვა. ად- წინდებული არ უნდა იწლებოდეს ა-დ- ელემენტებად (როგორც ეს ლექსიკონებშია გაკეთებული: ა-დ-გალარა 'ში-რთ-მევა', ა-დ-გვლარა: АГХ.-р. СЛОН. 29, 34, შდ. ა-ჰაწარა 'დადება [ზედ]' — ა-დწარა² 'მი-დება': ib. 89, 119, P.-აГХ. СЛОН. 25, შდ. 3, 21, 49, და სხვა),

¹) რონც დაიშალოს ან-. ად-, ას- წინდებულები, -ნ-, -დ-, -ს- ელემენტებს მაინც არაფერი საერთო ექნებათ სომხურში გავრცელებულ -ნ-, -ჟ-, -ს- მსაზღვრელ ნაწილაკებთან (როგორც ესენი მათი მსგავსების გამო შეიძლება ვისმე ერთმანეთთან დაკავშირებინა), რადგანაც -ნ-, -ჟ-, -ს- ე. წ. ნაცვალსახელებიდან მომდინარეობენ (Грамм. др.-арм. яв., §§ 158, 171. A. Meillet. Altarmenisches Elementarbuch, §§ 63, 64) და პრევერბის როლში არასოდეს არ გვევლინებიან.

²) ა- აფხაზურში (ს. ჯანაშვილის სიტყვით) განუსაზღვრლობის ნაწილაკია (АГХ. яв.. § 56. АГХ.-р. СЛОН. 1) და დაერთვის სახლებსა და მასდართ: კეტ-ი — აფხ. ა-კეტ, კამა — ა-კამა... (АГХ.-р. СЛОН. 44, და სხვა). კომიტეტი — ა-კამიტეტი... (Terminologia, 39), მაგრამ თუ სახელი ა-თი იწყება, მაშინ მოსალოდნელი ორი ა-დან ერთი და ჩანს: აბჯარი —

რაც მტკიცდება მისი ზმნის ფორმებში უცვლელად შემონახვით: უა-ად-ტ^ალ (მიუჯელი)... (იხ. АГХ.-р. СЛОН. 34). ამგვარადვე

a. ან-ს ეგების რამე საერთო ქონდეს აფხაზურ ნა-სთან. უკანასკნელი, მართალია, ან-ის საწინააღმდეგო მნიშვნელობისაა (მიმართულებას უჩვენებს აქედან იქით: ა-ნა-ცარა 'მი-რეკვა' [111/13], ა-ნტა-რა ← ა-ნა-ჯ-რა 'მისვლა' [63/50]¹, და სხვა), მაგრამ ეს, თუ ნამდვილად მათ შორის რამე კავშირია, დაბრკოლებად არ მიიჩნევა. აფხაზურს ამ შემთხვევაში ყურადღება იმიტომ ექცევა, რომ საფიქრებელია

b. სვანური ლა- არევერბი მეგრულ ა-ლა-/ე-ლა-/ი-ლა-სთან² (მეგ. გრამ., § 120 b) ერთად აფხაზურიდან მომდინარეობდეს. უკანასკნელში კი ლა- იმავე ფუნქციითა და მნიშვნელობითაა ცნობილი, როგორითაც სვანურში: ა-კა-ცარა (გა-რეკვა) — ა-ლა-ცალარა (შე-რეკვა: 52/13), ა-ტ^აარა (ჯღომა) — ა-ლა-ტ^აარა (ჯღომა შორის, ვთქვათ, ხალხში: 75/58), და სხვა მრავალი (29/9, 50/67...): უნდა აღინიშნოს, რომ აფხაზური როგორც ლექსიკა, ისე ფორმანტებიც სვანურისათვის უცხო არ არის³.

2. ან-/ეს-⁴ წინდებულის გენეზისი უცნობია⁵.

ა ბ ჯ ა რ (АГХ.-р. СЛОН. 4), აენს — აფხ. ა ე ა ნ ს. ავიაცია — აფხ. ა ე ი ა ც ი ა, და სხვა (Terminologia, 9). ამათ მსგ:ვსად ა დ - კ ა პ რ ა, ა დ - წ ა რ ა და სხვა ასეთებში ნაწილაკი ა- დაკარგულად უნდა ჩაითვალოს და ანდენად ა დ-წ ა რ ა ს ა-დ წ ა რ ა დ დაშლა — შეეთიმად.

¹) პრეველი ციფრი მიუთითებს გვერდს АГХ.-р. СЛОН.ისას, ხოლო მეორე I.-აგხ.-СЛОН.ისას.

²) მეგრულ ა-ლა-/ე-ლა-/ი-ლა-ს აფხაზურობა პროფ. აკ. შ ა ნ ი ძ ე მ აღნიშნა ერთერთი მოხსენების გამო გამართული მსჯელობის დროს (1926 წლის ოქმი № 3₁₁).

³) აკად. ნ. შ ა რ ს არა ერთსა და ორს გამოკვლევაში აქვს მოყვანილი რიგი მაგალითებისა, რომელნიც სვანურში მოიპოვებინა და აფხაზური წარმოშობისანი არიან (В АГХАЖИЮ, 317, 321... К. нопросу агх. яс. 28, 33, და სხვადასხვა. აგრეთვე 1927 წლის ოქმი № 4/10).

⁴) ამ პრევერბთა გენეზისის ძიებისას არავითარი მნიშვნელობა არ ენიჭება იმას, რომ ასინილაკის გამო ად → ატ- (გვ. 18, შწმ. 5) და ეს → ეშ- (გვ. 55. შწმ. 2: ბბ. ეს-კუჭენ → ეშ-კუჭენ (დაბრუნდა), და სხვა).

⁵) ჰ. შუხარდტის აზრით ა-თ- პრევერბი მეგრულ თე'ს (ეს). ა-ნ- — სვანურ ამ (ამ), ამე'ს (აქ) და ებ-კი — სვანურისავე ეჟი (იგი), ეჩე (იქ) ნაწილაკებს შეუძლებელი არ არის უკავშირდებოდეს (Svav. 52, 54), რაც მიუღებელია.

აღ-პრევერბისათვის ჩემი ყურადღების მიქცევია და აფხაზური მაგალითების მოწოდებისათვის გულწრფელ მადლობას ვუცხადებ სიმ. ჯ ა ნ ა შ ი ა ს.

თავი მესამე

დ რ ო

20. სვანურში დროთა სამი ჯგუფი გვაქვს: აწმყოსა, აორისტიისა და ნამყოსრულისა.

I. პირველ (აწმყოს) ჯგუფში შედის ორი მთავარი დრო: აწმყო და მყოფადი, დანარჩენი: ნამყოსრული, კონიუნქტივი I და სხვა უკანასკნელთაგან არის ნაწარმოები. 1. აწმყოს ეული დროებია: თვით აწმყო, ნამყოსრული, კონიუნქტივი I, მყოფადუსრული, პირობითი და თურმეობითი I და II, ხოლო 2. მყოფადის ეულია: მყოფადსრული და პირობითი.

II. მეორე (აორისტის) ჯგუფს შეადგენს: თვით აორისტი და კონიუნქტივი II (ბრძანებითი კილო [იხ.] ფორმით იგივე აორისტია).

III. მესამე (ნამყოსრულის) ჯგუფისაა: ნამყოსრული, ნამყო წინარეწარსული და კონიუნქტივი III.

დროთა პირველი ჯგუფი: 1. აწმყოს ეული დროები.

21. აწმყო დროის ზმნის ფუძე დასრულებულია -ე, -ი, -ა¹ ან ნულ-სუფიქსით (შდ. „ენებითი“) ანდა ფუძის თანხმოვნით (§ 23 C 4):

ე- სუფიქსიანი:

ი- სუფიქსიანი:

ხუიტ-ე, ლწხ. ხუტ-ე (ტლეტს, წყვეტს)	აჭნ-ი, ლწხ. აჭწნ-ი (ხნავს)
აქჩ-ე, ლწხ. აქწჩ-ე (კრის)	აშხ-ი, ლწხ. აშწხ-ი (წვაავს)
ხსე. აკრ-ე, აკწრ-ე (აღებს)	ადგარ-ი ² , აადგარ-ი (კლავს)
იმჩ-ე, იმწჩ-ე (იბერებს)	ითურ-ი, ლწხ. ითურ-ი (სწავლობს)
ხოკმ-ე, ახოკმ-ე (უთიბავს)	იგუნ-ი, აიგუნ-ი (ტირის)

ა- სუფიქსიანი:

ნულსუფიქსიანი

ხაჩ-ა (ეცინება, უხარია) აგემ, ხსე. ლწხ. აგემ (აშენებს, აგებს)

ხალ-ა (სწყინს) ბხ. იღრალ, ლწხ. იღრალ, ბქვ. იღრა/ალ, ლწხ. იღარალ მღერის და სხვა მრავალი.

ხაყ-ა (პყავს) იკედ (იღებს),

¹) ი ჩ ო და ლწხ. ი შ გ ო ხმნებს -მ მოკვეცილი აქვსთ (აწმყო: ი ჩ ო ← *ი ჩ ო მ "შერება, იხამს" — ნამყოსრ.: ბხ. ი ჩ ო მ'-და "შერებოდა, იხამდა" — აორისტში: ლწხ. ჩ ო მ ი ნ 'ქნა', ლწხ. იშგა [31₃₀-30] ← *ი შ გ ო მ = ბხ. ი შ გ ტ ე მ 'თხოვს, თხოულობს', ხოლო ხ ა კ ე უ || ხ ა - კ უ ჩ 'უნდა', ხსე. ხ ე ს გ უ "შენის" და დაბეჭდილ მასალებში არსებული ხ უ ლ ო || ხ უ ლ ვ ო [CM, XXXI, 24] 'აქვს' განხილული იქნება "დეფექტურ ხმნებში").

²) ლენტეხურში პარალელურად ა დ ა გ ა რ ი ე გვხვდება.

აწმყოს შესახებ შემდეგი დასკვნა გამოიტანება:

1. ზმნაში გვევლინება ან მარტო სუბიექტური ან სუბიექტურ-ობიექტური აფიქსები (თავი II), მაქცევრები ან ვენბითის მაწარმოებელი ფორმანტები (თავი III) და თემისპული ბოლოსართები (-ე, -ი და სხვა: იხ. ზემოთ).

2. ზმნას შეიძლება პრეფერბიც ახლდეს: იგი ხშირად მიმართულებას უჩვენებს (თავი IV, § 15), უმთავრესად კი მყოფადსრულს (იხ.) იძლევა.

3. ნულ-ბოლოსართი ერთერთი ამ -ე, -ი (-ა) სუფიქსთაგანის მოკვეციის შედეგია. -ე ან -ი'ს მოკვეციით ფუძეში -ა-, -ო-, -უ- უმლაუტდება (§ 23 C).

4. ყოველი ზმნის, რომელი ჯგუფისაც უნდა იყოს იგი, ფუძის ბოლოკიდური ხმოვანი (-ე, -ი...), თუ თანხმონითდათავებული თემისეული ელემენტი (-ემ, -ერ, ბზ. -წლ, და სხვა), აწმყოს ყველა ფორმაში უცვლელად გვევლინება (ბუზბუნი, იშბუნი, ხიშბუნი, ხსვ.ლნტ. ხუგემ, ხგემ...: იხ. § 1სა და სხვებში მოყვანილი პარადიგმები).

22. ნასახელარი ზმნა. სახელისაგან ზმნა რიამელიმე მაქცევრით ან მავნებითებელი თავსართითა და -ი ან -ე ბოლოსართით იწარმოება (§ 9 A 2), ზოგი კიდევ მარტო პრეფიქსით ან სუფიქსითაა ნაწარმოები. უღლილებისას ძირითად და ნასახელარ ზმნათა შორის არაავითარი განსხვავება არ არის:

A. ა. პრეფიქს-სუფიქსით ზმნის წარმოება სახელისაგან.

შის (ნახშირი)	ა-შხ-ი,	ლზხ. ა-შხ-ი	(წევავს)
კალმახ (ხვ.ლზხ.) თევზი	: ხვ. ი-კელმახ-ი,	ი-კელმახ'ი'	(თევზაობს)
ნაკ (ვაკე)	ა-ნკ-ე,	ლნტ. ა-ნაკ-ე	(ავაკებს)
ტბელი, ტბელი თბილი	: ხვ. ა-ტბიდ-ე/ი,	„ ა-ტბიდ-ე,	ლზხ. ა-ტბიდ-ე (ათბობს)
ბზ. ზაბუ (გვ. 75)	ბზ.ბგ. ა-ზბუ-ი,	ეცრ. „ ა-ზაბუ-ი,	ა-ზბუ-ენ-ი (აზავებს)

ბ. მარტო პრეფიქსით ან მარტო სუფიქსით ზმნის წარმოება სახელისაგან:

ბზ. კეშხაშ, ლზხ. კიშხაშ	ფერხული	: ბზ. კეშხაშ-ე, ლზხ. კიშხაშ-ე	(23, ფერხულობს)
ლუაპარ, „ ლუაპარ	(ვაპარი)	კვსვ. ლუაპარ-ე	(21, ვაპარობს)
ქეიფ	(ქეიფი)	ხვ. ი-ქეიფ, კვსვ. ქეიფ-ე	(ქეიფობს)

შდ. ქართული ზმნის ფუძისაგან წარმოებული ზმნები:

(ცხოვრებ-ს?): ლნტ. ცხოურებ-ე (ცხოვრობს)
(ეურავ-ს) ლზხ. ეურავ-ე (72, ავ), ლნტ. ეურაბუ-ე (ეურავს), და სხვა.

B. უფრო აღსანიშნავია ქართულისა (და მეგრული) ზმნების ფუძეთა სესხება და მათგან ზმნათა ასეთი წარმოება:

ა. ქართული ფუძე სვანურ ზმნაში სრული სახითაა დაცული:

ხატავ	ხვ. ა-ხტაბუ-ი	ლნტ. ა-ხატაბუ-ი	ლზხ. ა-ხტაბუ-ი	(ხატავს)
ხაზავ	„ ა-ხზაბუ-ი	„ ა-ხაზაბუ-ი	„ ა-ხზაბუ-ი	(ხაზავს)
ხარჯავ	ა-ხგრაჯაბუ-ი	ა-ხარჯაბუ-ი	ა-ხგრაჯაბუ-ი	(ხარჯავს)...

ს. ქართული ზმნის ფუძე პრევერბითურთ არის გამოყენებული:

გათავებ(ა)	ბხ.ლშ.	ა-გათუ-ე, ლნტ.	ა-გათუ-ე ¹	(ათავეებს)
დაწყ(ობა)	ხსვ.	ა-დნ/აწყ-ე,	ა-დარწყალ-ი	(ალაგებს სახლს)
დაშა(გება)	ბხ.ლშ.	ა-დნუშ-ე,	ა-დატუშ-ე ¹	(აფუტებს)
გაცხად(ება)	ხსვ.	ა-გცხად-ი		(აცხადებს)...

ც. ზოგი ფუძე საკმაოდ შეცვლილდაა წარმოდგენილი ზმნაში (თემისეული სუფიქსის მოკვეციტ, ბგერათა გადასმით, ბგერათა დაკარგვითა და სხვა):

იჯერ(ებს)	ხსვ.ლნტ.	ი-ჯრ ა ტუ-ი, ლშბ.	ი-ჯრ ა ტუ-ი	იჯერებს
აწუხ(ებს)	ბხ.ბეჩ.	ა-წხუ ა ტუ-ი, ეტრ.	ა-წუხუ ა ტუ-ი, ლშბ.	ა-წუხუ ა ტუ-ი აწუხებს
არიგ(ებს)	ხსვ.	ა/პ-რგ ა ტუ-ი	ა. პ-რგ იუ-ე „	ა-რგ ა ტუ-ი არიგებს
აფუტ(ებს)	ბხ.ბეჩ.	ა-ფუ ა ტუ-ი, ლშბ.	ა-ფუტ ა ტუ-ი	აფუტებს
რეკ(ავს)	ხსვ.	პ-რკ ა ლ-ი, ლნტ.	პ-რეკ ა ნ-ი (რეკავს, აგდებს საქონელს)...	

ძ. ქართ. სახელისგანაც გვაქვს ზმნა (თვით სახელი კი ზოგიერთ დიალექტშია დაცული და ისიც სხვა მნიშვნელობით: ბხ.თვრ. კპრ: კპრი/პ'შუ ყორ (ბჭის კარი: Цв.-п. е.и.и. 25): (კარი): ხსვ. ა-კრ-ე, ლნტ. ა-კპრ-ე, ლშბ. ა-კრ-ენ-ი (აღებს)...

23. ნამყოუსრული. ნამყოუსრული აწმყოსაგან იწარმოება. აქ სუფიქსთა სიმრავლის გარდა საქმე გვაქვს დიალექტების მიხედვით სხვადასხვაგვარ წარმოებასთან, ამიტომ იგი აწმყოსთან შედარებით საკმაოდ რთულია. აწმყოს ფორმაში ხმარებული პირის აფიქსები, მაქცევრები, თუ ვნებითის ნიშნები და წინდებულები აქ უცვლელად გვხვდება, სხვაობა კი ბოლოსართებში იჩენს თავს. განვიხილოთ ოითოეული დიალექტი ცალკ-ცალკე.

ბალსხემოურში

A. ყველა ჯგუფის -ე სუფიქსიანი ზმნა ნამყოუსრულში ერთნაირად იწარმოება. მაწარმოებელი ბოლოსართია -ა, რომელიც მხოლოდითი რიცხვის I და II პირში უმლაუტითა და -ს ელემენტითაა გართულებული:

	I ჯგუფის	II ჯგუფის	III ჯგუფის
1	ხუამპრ-პს (ვამხადებდი)	ტუიხ-პს (ვაბრუნებდი)	ხუაყტრ პს (ვიწვევი)
2	ხამპრ-პს (ამხადებდი)	ტიხ-პს (აბრუნებდი)	ხაყტრ-პს (იწვევი)
3	ამპრ-ა (ამხადებდა)	ტიხ-ა (აბრუნებდა)	აყტრ-ა (იწვა)
Si	ლამპრ-ა-დ	ლტბ-ა-დ	ლაყტრ-ა-დ
Se	ხუამპრ-ა-დ	ტუიხ-ა-დ	ხუაყტრ-ა-დ
2	ხამპრ-ა-დ	ტიხ-ა-დ	ხაყტრ-ა-დ
3	ამპრ-ა-ბ	ტიხ-ა-ბ	აყტრ-ა-ბ

და ამგვარად: აკრ-ა (აღებდა), იმრ-ა (იბერებდა), აქრ-ა (კრიდა), და სხვა მრავალი.

1) ბქვ. ა-გ თ ა ტუ-ი, ბხ.ბეჩ. ა-დ ტუ ა შ-ი...

B. ჩვეულებრივ -ი'-თ- და ხშირად თანხმოვნით-დათავებულ ზმნათა მაწარმოებლად ნამყოუსრულში -და გვევლინება, რომლის -ა მხოლოდობითი რიცხვის I და II პირში უმლაუტიანი და -ს ელემენტსაც ირთავს:

1. თანხმოვნითდათავებულ I და III ჯგუფის ზმნათა უღლილება:

I ჯგ. ა-ჯიშ	ქსოვს	ა-ჯაბ (ხარშავს)	და III ჯგ. სგურ (ზის)	ქშეც	კენესი	
1 ხუაჯიშ-დანს	კსოვდი	ხუაჯაბ-დანს	ჯაბაშავდი	სგურ-დანს	ვიჯადი ქშეც-დანს	კენესდი
2 ხააჯიშ-დანს	ქსოვდი	ხაჯაბ-დანს	ხარშავდი	სგურ-დანს	იჯადი ქშეც-დანს	კენესდი
3 ააჯიშ-და	კსოვდა	აჯაბ-და	ხარშავდა	სგურ-და	იჯდა ქშეც-და	კენესდა
Si ლააჯიშ-და-დ	ლაჯაბ-და-დ	ლუსგურ-და-დ	ლუქშეც-და-დ			
Se ხუაჯიშ-და-დ	ხუაჯაბ-და-დ	სგურ-და-დ	ქშეც-და-დ			
2 ხააჯიშ-და-დ	ხაჯაბ-და-დ	სგურ-და-დ	ქშეც-და-დ			
3 ააჯიშ-და-ბ	აჯაბ-და-ბ	სგურ-და-ბ	ქშეც-და-ბ			

2. -ი'-თდათავებული ზმნები ორად უნდა დაეყოთ: α. ზმნებად, რომელთა ფუძეში მაცეცერისა და თემისეული -ი'ს მოკვეციის შემდეგ ერთი ჩვეულებრივი (არაგრძელი) ხმოვანი არის სავარაუდებელი და ისიც ან ამოღებულია რედუქციით აწყოში (-ა-, -ე-, -ი- → 0), ან გაუმარცვლოებული (-ო-, -უ- → -ჟ-), და β. ზმნებად, რომელთა ფუძე ასეთსავე შემთხვევაში ერთს გრძელს, ან არაგრძელს ორსა და მეტ ხმოვანს შეიცავს. ნამყოუსრულის საწარმოებლად აქაც, როგორც ზემოთ ვთქვით, -და სუფიქსია გამოყენებული. იგი დაერთვის აწყოს ფუძეს, რომლის -ი ბოლოსართი ნამყოუსრულში აუცილებლად იკვეცება, მაგრამ მისი (-ი'ს) კვალი წინამავალი ხმოვნის გაუმლაუტებითაა გამოაშკარავებული¹ (უმლ. 176-178).

ა. β ტიპის ზმნათა წარმოება ნამყოუსრულში:

აწყოს ფუძე + ნ.უსრულის სუფ.

აწყოს ფ. + ნ.უსრ. სუფ.

1 ხუალაშ-დანს (* ხუალაშ-ი + -დანს) (ვთესავდი)	ხუახტაშ-დანს (* ხუახტაშ-ი + -დანს)
2 ხალაშ-დანს (* ხალაშ-ი + -დანს) (თესავდი)	ხახტაშ-დანს (* ხახტაშ-ი + -დანს)
3 ალაშ-და (* ალაშ-ი + -და) (თესავდა)	ახტაშ-და (* ახტაშ-ი + -და)
Si ლალაშ-და-დ (ვთესავდით)	ლახტაშ-და-დ ვხატავდით
Se ხუალაშ-და-დ	ხუახტაშ-და-დ "
3 ალაშ-და-ბ (თესავდენ)	ახტაშ-და-ბ ხატავდენ

ბ. მაგრამ თუ α ტიპის ზმნაა (ე. ი. ერთმარცვლიანი ფუძის შემცველი და აწყოში შეკუმშული), მაშინ ნამყოუსრულში -ი'ს მოკვეციით ფუძისეული ხმოვანი გაუმლაუტებელი სახით აღდგება:

¹) თემისეული -ო მოკვეცილია, მაგრამ წინამავალი ხმოვანი არ არის გაუმლაუტებული ხტა-რი (ვარ, ხ-ნ რ-ი ხარ, წ რ-ი არის) ზმნის ნამყოუსრულის ფორმაში: ხტა-რ-დანს (ვიყავ), ხ-არ-დანს (იყავ), არ-და (იყო), და ზოგიც სხვა (გვ. 83, შწმ. 2).

აწმყო

მაგრამ ნამყოფსრულში:

- 1 ხუ-ა-ვნ-ი (← ლნტ. ხუ-ა-ვნ-ი) (ცხნავ) ხუ-ა-ვნ-დს (← * ხუ-ა-ვნ-ი + -დს)
 - 2 ხ-ა-ვნ-ი (← ხ-ა-ვნ-ი) (ხნავ) ხ-ა-ვნ-დს (← * ხ-ა-ვნ-ი + -დს)
 - 3 ა-ვნ-ი (← ა-ვნ-ი) (ხნავს) ა-ვნ-და (← * ა-ვნ-ი + -და)
 - Si ლ-ა-ვნ-ი-დ (← ლ-ა-ვნ-ი-დ) (ცხნავთ) ლ-ა-ვნ-და-დ (← ლ-ა-ვნ-ი + -და-დ)
- და ასე ფუძეში აღდგება:

აწმყო

ნამყოფსრ.

- ა- ა-ზუ-ი (აზავებს) ა-ზუ-და (← ზაუ ← ქართ. ზაე-ი) (აზავებდა)
- ი-უდ-ი (ნატრულობს) ი-უდ-და (← უად ნატერა) (ნატრულობდა)
- ა-ქფ-ი (ტვირთავს) ა-ქფ-და (← ქაფ ტვირთი) (ტვირთავდა)
- ი-ნდ-ი (ნაღს იწვევს) ი-ნდ-და (← ნად ← ჰართ. ნად-ი) (ნაღს იწვევდა)
- გარგლ-ი ლაპარაკობს გარგელ-და (← ლნტ. გარგალა ლაპარაკი) ლაპარაკობდა
- ო- ი-ზბ-ი (← ი-ზბ-ი) ვამს ი-ზბ-და¹ (← * ზობ: ზობ-ამ 'მფლანგველი') ქამდა
- ი-თურ-ი სწავლობს ი-თურ-და (← * თორ: ნა-თორ 'ნასწავლი') სწავლობდა
- ა-რშენ-ი (ახსენებს) ა-რშენ-და (← * რშონ: მა-რშონ 'ხსენება') (ახსენებდა)
- ხ-ო-სგუჯ-ი (უბრძანებს) ხ-ო-სგუჯ-და (შდ. სგუჯ-ი, ლშ. სგოჯ-ი 50₁₈:
ბრძანებს, ბრძანება, სგუჯ-და ბრძანება, ბრძანებობდა) (უბრძანებდა)...
ი-წურ-ი სისხლს იღებს ი-წურ-და (← წორ 'სისხლის ფასი') სისხლს იღებდა
- უ- : ი-ქუინ-ი (სუნავს) ი-ქუინ-და (← * ქუინ, ლშ. ქუნ 'სული') (სუნავდა)
- ი-შხინ-ი (ინახავს) ი-შხინ-და (← * შხუნ: ნა-შხუნ 'შენახაბი') (ინახავდა)
- ხ-ო-შურ-ი (წყენს) ხ-ო-შურ-და (← * შურ: შურ-ამ 'მაწყინარი') (წყენდა)
(შდ. უმლ. 177-178)
- ჰ-შხ-ი (წყავს) ჰ-შხ-და (← შხ 'ნახშირი') (წყავდა)
- ი-ყდ-ი (ყიდულობს) ი-ყდ-და (← * ყიდ-ვა: ნასესხებია) (ყიდულობდა)
- ხ-ო-სგდ-ი უჯრებს ხ-ო-სგდ-და (← * სგიდ: ნა-სგიდუ 'ნაყურები')
უჯრებდა.
- ხ-ვ-გდ-ი (ეძინება) ხ-ვ-გდ-და (← * გიდ: მვ-გიდ 'ძილი') (ეძინებოდა)
- ჯ- ა-კლ-ი (კეტავს) ა-კლ-და (← კელ, მგვრ. კილა 'გასაღები') (კეტავდა)
- ა-ზზ-ი (გზავნის) ა-ზზ-და (← * ზზ: აღ-ზზ-ე 'გაგზავნა') (გზავნიდა)
- ა-ნკლ-ი (ზიდავს) ა-ნკლ-და (← * ნკელ: ნა-ნკელუ) (ზიდავდა)
მოსავალს)
- ე- : ა-სტ-ი (წებავს) ა-სტ-და (← სტი 'წებო') (წებავდა)
- ი-ტი-ი (იგერებს) ი-ტი-და (← * ტი: ლა-ტი 'მოსავერებელი')
იგერებდა
- ა-ფთ-ი (ჩერს მატყლს) ა-ფთ-და (← * ფთ: ფთ-ამ 'მჩერი') ჩერდა მატყლს

შენი შვნა. ნამყოფსრულში თემის -ის მოკვეციის შემდეგლა უმლა-უტდება აწმყოფ ფუძეში დაუვიწროებელი და შეუკუმშავი -უ/-უ-:

¹) უმლაუტო -ო- აღდგა.

- 1 სუბ-ი (ვცეკვავე), ნამყოუსრ.ში: სუბ-დსს (← *სუბ-ი + -დსს (ვცეკვავედი)
- 2 სუბ-ი (ცეკვავე) სუბ-დსს (← *სუბ-ი + -დსს (ცეკვავედი)
- 3 სუბ-ი (ცეკვავეს) სუბ-და (← *სუბ-ი + -და) (ცეკვავედა) და სხ.

ასე: ტუბლ-და (← *ტულ-ი + -და) (იდახდა), ხაყლუნ-დბ (← *ხაყლუნ-ი + -და) (ენინოდა), ხოფულ-და (← *ხოფულ-ი + -და) (უბერადა), და სხვა (უმლ. 178).

ე. მთელი რიგი ზმნებისა, რომელთა ძირი ან მარტო თანხმოვნებისაგან ან ხმოვან-თანხმოვნებ¹ისაგან შედგება, ნამყოუსრულში -ი სუფიქსის შემონახვის გარდა ამ უკანასკნელის წინ -ე- ბგერის გამოვლენითაც ხასიათდება (დროის მაწარმოებელი იგივე -და¹):

ე	1 ხუ-რმ-ი (ვიკერ)	ხუა-რმ-ი (ლოგინს	ხუი-რლ-ი ვ(ი)ზრდი
ე	2 ხგ-რმ-ი (იკერ	ხა-რმ-ი ვშლი)	ხი-რლ-ი (ი)ზრდი
ე	3 ხჯ-რმ-ი ¹ (იკერს)	ა-რმ-ი	ი-რლ-ი (ი)ზრდის

ნამყოუსრ.	1 ხუ-რმ-ე-დსს ვიკერი	ხუა-რმ-ე-დსს ლოგინს ვშლი	ხუი-რლ-ე-დსს ვ(ი)ზრდი
	2 ხგ-რმ-ე-დსს იკერი	ხა-რმ-ე-დსს	ხი-რლ-ე-დსს (ი)ზრდი
	3 ხჯ-რმ-ე-და ¹ იკერდა	ა-რმ-ე-და	ი-რლ-ე-და (ი)ზრდიდა

ამგვარადევა: ა-რხ-ე-და (ქნიდა), ხგ-რტყუ-ე-და¹ (ყლაპავდა), რშგ-ე-და² (წველიდა), ა-ლშ-გ-ე-და³ (სახლს ხურავდა), ა-ჰ-ე-და (აცხობდა), რყ-ე-და² (იყვანდა). ა-თ-ე-და (მკიდა), ა-სყ-ე-და (აკეთებდა), და სხვა.

გამოვლენილი -ე- უკანასკნელ ოთხს შემთხვევაში მაინც ფუძის კუთვნილებად შეიძლება ჩაითვალოს, რადგანაც აწმყოში ქვემოცხვანურის მიხედვით ასეთი ფორმები მოგვეპოვება:

1	ლწ. ხუა-თი-ი, ლწტ.	ხუა-თი-ი	ხუა-სყ-ე-და	ხუა-ჰ-ე-და	ხუიყ-ე-და
2	ხა-თი-ი	ხა-თი-ი	ხა-სყ-ე-და	ხა-ჰ-ე-და	ხიყ-ე-და
3	ათი-ი	ა-თი-ი ¹	ა-სყ-ე-და	ა-ჰ-ე-და	იყ-ე-და

ამათგან თუ ჩვენ ნამყოუსრულში

- 1 ჰხ. ხუა-თე-დსს (ემკიდი) და ხუა-სყე-დსს (ვაკეთებდი)
- 2 ხა-თე-დსს (მკიდი) ხა-სყე-დსს (აკეთებდი)
- 3 ა-თე-და (მკიდა) ა-სყე-და და სხვა მივიღეთ და აგრეთვე

¹) გ-ს წინ მიატაციის შესაბამე გვ. 44, წმწ. 1.

²) რ შ გ ე და ← * ი - წ შ გ - ე - და ა. რ ყ ე და ← * ი - წ ყ ე - და: წ (=vocalis) ხმოვანს აღნიშნავს.

³) ნაკიდარში ჩაწერილს ამათი ტიპის ზმნებში -ე- ხანდახან არც კი გვევლინება: ა-ლ წ გ ი-და (|| ა-ლ წ გ - ე - და) (სახლს ჭურავდა), რ შ გ ი-და (|| რ შ გ - ე - და) (წველიდა), ი-დ-ი-და (ქვედასამოსს (შარვალს, ფეხსაცმელს...) იცვამდა), და სხვა (შდ. უშგ. § 24 C). ზოგჯერ მულახელიც არ გაურბის ამგვარ ფორმებს: ა-ლ წ ი-და (|| ა-ლ წ ი-ე-და) (წებადა), ი-ჰ ჰ მ ი-და (|| ი-ჰ ჰ მ ე-და) (მარხულობდა), და სხვა.

⁴) ზსვ. ხუა-თი-ი, ხა-თი-ი, ა-თი-ი და ხუა-სყ-ი, ხა-სყ-ი, ა-სყ-ი, ბხ. ხუიყ-ი, ხუა-ჰ-ი. და სხვა.

ნამყოს მიმლეობის (ბხ. ნა-თჱ-ჟ 'ნამქი' და ნა-სყჱ-ჟ 'ნაკეთები'...) ფორმაშიც -ჟ-ს ბგერინაცვალ -ჱ-ს (გვ. 80) აღვილი დაურჩა, ეს სრულებით გასაგებია. სხვა მაგალითებში კი (ჯრმედა, არშედა და სხვაში) -ჟ-ს დანიშნულება ბალსხემოურის მიხედვით საძიებელი იქნებოდა, რომ აქაც -ჟ-ს ფუძისეულობაზე ეცერული (§ 25 A 2 c) და ნამყოს მიმლეობა (იხ.) არ მივეითებდეს.

ზემოთ ვთქვით: ნამყოუსრულში -ი სუფიქსის შემომნახველი ზოგი ფუძე თანხმონებისაგან შედგებოა (ი-რჱ-ი, ა-რჱ-ი...), მაგრამ ეს დღეს არის. აღრინდელ სვანურში ზოგიერთი ძირის თანხმონანთა შორის რომ ხმოვანიცაა საგულეებელი, ამაში სიტყვის გენეზისი და მოძმე ენებთან შედარება გვარწმუნებს, მაგალითად:

1. ა-რჱ-ი, ძირია: რჱ. მისი ქართული ექვივალენტი რეც-ვა (სა-რეც-ელი...; სვ.: შ = ქართ. ც: Ареа, § 5) გვევალებს, რომ რ-შ ბგერათა შორის 'ხმოვანი ვეძიოთ, და მას ლექსებში დაცულად კიდევ ვპოულობთ: ნაბდარს ხ-ო-რაჱ-გრ-ე-ხ (CM, XXXI, 42₁₄; ქერებს უგებენ [უშლიან]),

2. ხჱ-ტრ-ი (ხელს ავლებს), ნამყოუს.: ხჱ-ტრ-ე-და || ხჱ-ტრ-ი-და (ხელს ავლებდა), -ტრ- წარმომდგარია ტერტისაგან, რასაც აორისტის ფორმაში ვხედავთ: ხ-ა-ტერტ¹ (ხელი წაავლო), თვით ტერტ მიღებული უნდა იყოს ტჱეტ (ქართ. ტოტი-ი ხელი) სახელისაგან, და სხვა.

თემისეული ჰი (თუ ფუძის -ჟ-) რომ ვერ აუმლაუტებს ა- მაქცევიარს (ა-რჱ-ი, ა-ნჱჱ-ი² 'ხედის'...), ესეც ძირში ხმოვნის არსებობას მოასწავებს, რომლის ამოღების შემდეგ -ი (-ჟ-) უძღურია მაქცევიარი ა- დაიმსგავსოსო (*ა-რჱ-ი → ა-რჱ-ი), ვიტყვით, მაგრამ ამ დებულებას ვერ გავაზოგადებთ, რადგანაც არის შემთხვევები, რომ მოსალოდნელი გაუმლაუტება არ მომხდარა³.

ჩანს, ყოველი ერთმარცვლიანი ფუძე ნამყოუსრულში ხმოვანს ვერ აღიღგენს. ასეთები თემისეულ -ის აწყოს ჯგუფის დროებში ინახავენ.

¹) ამის მაგვარი. მულახლების თქმით ჩაწერილი, ხჱ-ძგრ-ი 'აძვრებს, აბრის' ხნა ნამყოუსრულში ფუძის ხმოვანს არ აღიღგენს და -ჟ-საც იშვითად გამოივლენს: ხჱ-ძგრ-ი-და (|| ხჱ-ძგრ-ე-და). აორისტი კი ხჱ-ძგრ გვაქვს. ასევე: ალ-წი — ალ-წი-ე-და || ალ-წი-ი-და (წებადა), აორისტი: ალ-წა...

²) შეიძლება იფიქრა ვისე, რომ -ის რამდენიმე თანხმონიანი უძღვის წინ და ამიტომ ვერ უმლაუტება ა-ო (ა-ნჱჱ-ი), მაგრამ: ა-კლწთხ-ი (ამაღლებს), ხომწრჱჱ-და — *ხომწრჱჱ-ი-და (გხზარებოდა)... მაგალითებიდან ჩანს, რომ თანხმონების არსებობა -ის გავლენას ვერ ანელებს.

³) საილუსტრაციოდ მოვიყვანთ ა-რ ხ-ი, ი-რ დ-ი მაგალითებს, სადაც -რჱ, -რღ- თანხმონანთა შორის ხმოვანი არ არის სავარაუდებელი (ორივე ნასესხებია და ქართ.-მეგრულის მიხედვით ხმოვანი არ ჩანს: რჱ-ე ვა, მეგრ. რღ-უ ლ ან ქართ. * [ხა]რღ-ა), ამიტომ ა- მაქცევიარი გაუმლაუტებული უნდა ყოფილიყო ან თემისეული -ის მიერ ან მის წინ ნავარაუდებ-ჟ-ს მიერ, როგორც ესა გვაქვს ჰ-ს ყ ი, ჰ-ჱ ი, ჰ-თ ი 'შენთხვევებში. უკანასკნელ მაგალითებში რომ ამოღებული -ჟ-ს მიერ უნდა იყოს ა- გაუმლაუტებული, ამას ამტკიცებს: 1. ლენტეხურის ჰ-ს ყ ე, ჰ-ჱ ე, ჰ-თ ი (← *ჰ თ ე ?) და 2. აწყოს ბჱ. ას უმლაუტობა და ნამყოუსრულში -ის უუმლაუტობა: ჰჱ ი — აჱ ე და, და სხვა.

C. თანხმონითდათავებულ ზნათა რიცხვი არც თუ მცირეა. ნამყოფისრულის საწარმოებლად მათთანაც -ღვს (I და II სირისათვის) და -ღა (III პ.) ფორმანტია გამოყენებული, მაგრამ ფუძეს რიგი ცვლილებათა მოსდის:

1. -ჭლ ელემენტით დასრულებული ფუძე ნამყოფისრულში ზემოსენებულ სუფიქსს დაირთავს და უმლაუტობას კარგავს:

ა წ ნ ყ ა :	ნამყოფსრ.	ა წ ნ ყ ა	ნამყოფისრული
1 ხეიღრწლ (ვეღერი)	ხეიღრწლ-ღვს და ასე:	იმშერწლ (ჩივის)	იმშერწლ-ღა
2 ხიღრწლ (წღერი)	ხიღრწლ-ღვს	იხელწლ (დადის)	იხელწლ-ღა
3 იღრწლ (წღერის)	იღრწლ-ღა	ითიწლ (ცდილობს):	ითიწლ-ღა
Si ლიღრწლ-ღ	ლიღრწლ-ღა-ღ	იგწწლ (ქანაობს):	იგწწლ-ღა
Se ხუიღრწლ-ღ	ხუიღრწლ-ღა-ღ	ირწწლ (რიკაობს):	ირწწლ-ღა
2 სიღრწლ-ღ	სიღრწლ-ღა-ღ	იკლწლ (ჩქარობს):	იკლწლ-ღა
3 იღრწლ-ბ	იღრწლ-ღა-ბ	ილგაწლ (ხუმრობს):	ილგაწლ-ღა

ამგვარი ზნების ნამყოფისრულში წარმოებისას მთავარი ყურადღება უმლაუტობას ექცევა და არა -ღა ფორმანტს, რადგანაც უკანასკნელის უგულვებლყოფით ჩვენთვის საინტერესო დრო მაინც არის მოცემული: სვანურს მეტყველებამი ხშირად ადგილი აქვს ასეთ პარალელ ფორმებს: იმღწლ || იმღწლ-ღა (საძრობდა), ისგრწლ || ისგრწლ-ღა (სარკეში იქცირებოდა), იწწიღრწლ-ღა¹ (საიდუმლოდ ბაასობდა), იღწწლ || იღწწლ-ღა (მშობიარობდა). აშკარაა, რომ -ღა ანალოგიით არის გადმოსული და ისიც შედარებით ახალი ხანისაა, რადგანაც მისი გამოვლენა დღესაც არ არის აუცილებელ საპირობად მიჩნეული² (უმლ. 205-6). ამგვარად, -ჭლ ელემენტის ზნების აწყოფისრულისაგან უმლაუტით განსხვავდება. ესაა არსებითი ნიშანი მათ შორის სხვაობის დასამყარებლად. აწყოფისრულში -ა-ს გაუმლაუტება კი შეეძლო მოკვეცილ -ის ან -ე-ს. -ის ვერ დაეუფებოთ, რადგანაც იგი ნამყოფისრულშიც ნაგულისხმები იქნებოდა და ამიტომ, ცხადია (B 2), ჭ (იღრწლ-ღა) მოგვევლინებოდა და არა წ (იღრწლ-ღა). ვკრძება -ე- უკანასკნელი რომ მართლაც ბოლოსართი ჟნა ყოფილიყო აწყოფისრულში, ამას გვაფიქრებინებს შემდეგი: 1. მისი დაკარგვით წინამდებელი ხმოვანი უმლაუტდება (*იღრწლ-ღე → იღრწლ) და 2. -ე სუფიქსიანები ნამყოფისრულში -ა ფორმანტით იწარმოებიან, მაშასადამე, იღრწლ-ღე და მსგავსი მაგალითები ნამყოფისრულში იღრწლ-ღა სახით წარმოგვიდგებოდა, მაგრამ თუ -ა-ს მოკვეცილად ჩათვლით, მაშინ იღრწლ ფორმა სრულებით გასაგები იქნება³. თეორიულად აღდგენილ -ე-ს ლექსებში დაცული შემთხვევები ადასტურებენ:

სიხელწლ (დადიხარ) : ← *სიხელწლ-ღე ...დაშდულდ, სიხელწლ-ღე ცანამტუბას (GM, XXXI, 34_{გ-7}; დათუნავ, დადიხარ ცენას ხევში).

¹) თათბრობდა: Св.-р. СЛОВ. 15-16.

²) I და II პირში -ღვს ყოველთვის გვევლინება.

³) პროფ. აკ. მანძის -ჭლ ელემენტის ზნათა წარმოება ნამყოფისრულში სხვანაირად აქვს აღგენილი (უმლ. 206-207).

- ხიგნალ (დგები) ← * ხიგ(ე)ნალ-ე მერმა ძინარს ხიგენალე (ib., 34₁₇: მეორე დილას დგები)
- ისკნალ (ხტის) ← ისკ(ი)ნალ-ე ბეჩან-ბეჩან ისკინალე (ib., 26₁₈: ქვა-ქვა ხტის)
- იმარალ (ემზადება) ← * იმარალ-ე სოზარ ლექუა იმარალე (ჩემი ტექსტით: სოზარი ქვევით ემზადება)
- ინზორალ (იკრიბება) ← * ინზორალ-ე მგლახ-მგელ[უ] ინზორალე (აქ. შაინძის ტექსტით: მულახ-მუჟალი იკრიბება და სხვა მრავალი (იხ. „ენებითი, მასდარი, მიმღეობა“).

2. ზმნები, რომელნიც ფუძეში -ე- ხმოვანს შეიცავენ, ნამყოფსრულის წარმოებისას -ე-ს წარმოგვიდგენენ -ა-დ. უმეტეს შემთხვევაში -ა- უმლაუტიანია.

ა. -ე-ს ნაცვლად წმინდა ა-ა ისეთ ზმნებში, რომელთა ფუძის ელემენტად -ი-ელ მოგვემოკვება:

ა წ მ ყ ო	ნამყოფსრული	ა წ მ ყ ო	ნამყოფსრული
1	ხუიგნიელ ვიზორები	ხუიგნიალ-დას	იქუჩნიელ კანტოენაზს
2	ხიგნიელ იზორები	ხიგნიალ-დას	ირბიელ სასაზოზს
3	იგნიელ იზორება	იგნიალ-და	იტუნიელ ყვირის, ძიხის : იტუნიალ-და
Si	ლიგნიელ-დ	ლიგნიალ-და-დ	იქშიელ ანჯარებს
Se	ხუიგნიელ-დ	ხუიგნიალ-და-დ	იყუნიელ ზღაერს

მესამესა და მრავლობითი რიცხვის ყველა პირში -და ფორმანტის მოწველება აქაც სავალდებულო არ არის (შდ. ზემოთ); უმისოდაც (-ე-ს ადგილას -ა- კარგად გადმოგვეცემს ნამყოფსრულის ფორმას: იყერიალ-ბ || იყერიალ-დას (აწმ. ფ.: ი-ყერიელ-ბ 'რქენენ, კიდაობენ'); იჭურიალ || იჭურიალ-და (აწმყოში: ი-ჭმურიელ განუწყვეტლივ დარბის)... ცხადია, -და ანალოგიითაა მიღებული. ნამყოფსრულის წარმოება აქაც ინფიქსურია (ფუძეში -ე-ს ადგილას -ა- გვაქვს). კითხვა ისმის: რომელი ხმოვანი უნდა ვივარაუდოთ თემისეულად: -ე თუ -ი? ისევე -ე (* ი-ეხიელ-ე), და აი რატომ: ნამყოფსრულში -ე სუფიქსიანების მწარმოებელია -ა ფორმანტი, რომლის მოკვეცივ წინამავალი -ა- ვერ გაუშლავუტდება: * იჭუნიალ-ა → იჭუნიალ (კითხულობდა), * იფუნიალ-ა → იფუნიალ¹ (კვეხულობდა), და, მართლაც, ეს დაშვება გამართლებულია ლექსებით: ხიჩჩხიელ ← ხიჩჩხიელ-ე: სოზარ, ლანგუარმუ ხიჩჩხიელ² (ჩემი ტექსტით: სოზარ, ცოცხებით (სავაით) იცემები), ლხ. ზაგნიშ ზაგარნ იბირლუჯელეხ (27₈ = ზხ. იბურლუიელხ: გორაკ-გორაკ, მთა-მთა, ბულრაობენ), ...იბაკუჯელეხ (27₁₀ = იბუქუჯელეხ: ეჯახებთან), და სხვა. -ე მასდარშიც ჩანს: ლიყურიელ-ს

1) შდ. უმლ. 207-208.

2) ციოყ ლანგავუ იჩაჩხიალე (CM, XXXI, 32₂₈: ციოყი ცოცხით იცეება): იჩაჩხიელეს ნაცვლად ნახარი იჩაჩხიალე ფორმა ალბათ უმგულურის თავისებურებით აიხსნება (§ 24 B).

მი ლაჯთუნენას¹ (ჩემი ტექსტით: ცემა-ტყეპას მე შეგასწავლიდი), ეჩრუნ ჩორლაძეშ ლილკაფიელე² (იქ ჩორლაძს მოთქმა, და სხვა (იხ. „ვენებითი, მიმლეობა“). მაგრამ

ბ. ფუძეში -ე-ს შემცველ ზმნათა უმრავლესობას -და ფორმანტს გარდა- ნამყოუსრულში -ე-ს ნაცვლად ევლინება, სახელდობრ: -ემ; -ერ ელემენტ- ტიანთ და სხვათ:

აწმყო	ნამყოუსრული	აწაყო	ნამყოუსრული
1 ხტაგემ (ვაგებ)	ხტაგემ-დნს (ვაგებდი), და ასე:	აბემ (აბამს)	აბამ-და
2 ხაგემ (აგებ)	ხაგემ-დნს (აგებდი)	იცხემ (იზრდება):	იცხამ-და
3 აგემ (აგებს)	აგამ-და (აგებდა)	იქტემ (იცეპამს)	იქტამ-და
Si ლაგემ-დ	ლაგამ-და-დ	იცტემ (ხურგზე იკიდებს)	იცტამ-და
3 აგემ-ხ	აგამ-და-ხ	ხოსტემ (ასობს)	: ხოსტამ-და

აგრეთვე: იქტთერ (იბარავს) იქტთარ-და, და სხვა მაგალითებიც, როგორცაა: იკედ (იღებს) იკედ-და ხათერ (ატყობს) ხათარ-და ილდელ (იმწყისი) ილდელ-და თერ (ცნობს) თარ-და...

ეს გარემოება ახსნას საჭიროებს. შეიძლება — ერთის ფონეტიკურისა და მეორის ფონეტიკურ-მორფოლოგიური ხასიათის — მოსაზრების მოყვანა. პირ-ველის მიხედვით -ა- ბგერა -ე-ს აბლაუტად მიიჩნევა³ (როგორც მაგ.: გემო → გამ, ლმ. დეშდუ → ხე. დაშდუ დათვი, ნებოზ → ბზ. ნამოზ⁴ სალამო და სხვა: სახელთა ისტ. 308-311), მეორით კი საგულისხმებელია, რომ ფუძისეული -ე-ს ნაცვლად მივიღეთ -ა- (როგორც ეს -იწელ ელემენტთან ზმნებში მოხდა) და მისი გაუმლაუტება თემისეულმა -ი-მ გამოიწვია. ეს რომ მაგალითით ვთქვათ, ნიშნავს: აწმყოში გეკონდა *აგ-ემ-ი, რომელიც ნამყოუსრულში იქცა: *აგამ-ი -და → აგამ-და (შდ. *ირბიწლ-ე საბაზობს *ირბიწლ-ა⁵ → ირბიწლ საბაზობდა). ჩვენ ამ უკანასკნელი მოსაზრების დამტკიცება შესაძლებლად მიგვაჩნია.

.როგორც ვიცით, ნამყოუსრულის მაწარმოებელი -ა ფორმანტი -ე-თდა-თავებულ ზმნებთანაა გამოკენებული (ატან-ე თლის: ატან-ა თლიდა). იგი -ე-ს ადგილს იჭერს. უკანასკნელი რედუქციით არაა ამოღებული, წინააღმდეგ შემთხვევაში წინა ხმოვანი გაუმლაუტდებოდა. გამოდის, რომ: -ე აწმყოში გვევლი-ნება და -ა ნამყოუსრულში, -ე-სა და -ა-ს ფუნქცია გადატანილი უნდა იყოს -ე-ს შემცველ ზმნებშიც:

¹ ლიყარიელეს მი ლაჯთუნენე (CM, XXXI. 26_ა; ცემა-ტყეპას ზე შეგასწავ-ლი). აღსანიშნავია, რომ უშველს ჩაწერილ ლექსებში ხშირად -იე-ლე-სუფიქსები წარმოდ-გნილია -ი-ალ-ე-ს სახით: ლიყარიელეს მი ლაჯთუნენე (ib., 30₁₁), ლიყარი-ა-ლე დემ გვეროლე (ib., 30_ა; ცემა-ტყეპა არ გვინდა, არ გვარაგებს (?)), იჭტედისლე (ჩემი ტექსტით: კითხავს), და სხვა. უნდა ვიფიქროთ, რომ -იე-ლე- → -იწ-ლე- → იწ-ა-ლე- (გვ. 79, ნწმ. 2), თუმცა ასეთი მონაცვლეობა აწმყოში მოსალოდნელი არ იყო.

² ლეკში ნახმარი ლიკეფიწლე მთქმელმა უშგულელმა ტორილ^ად თარგმნა.
³ ასეც გვაქვს გაგებულნი ერთით წერილში (სახელთა ისტ., გვ. 310-311).

⁴ -ე-ს ადგილას -ა- ხშირად გვხვდება უშგულურს ფორმებში (§ 24 B).

იქტიდილ, ნამყოუსრ.: იქტიდილ. -ე სუფიქსიანი რომ იყო, ეს ალბათ იგრძნობოდა და ამიტომ უმლაუტი არ არის.

იქტიმ, იქტიმ-და. -ი სუფიქსიან ზმნად რომაა გაგებული, ეს ჩანს ა-ს გაუმლაუტებიდან.

ამგვარად, აქ აბლაუტთან კი არ უნდა გვექონდეს საქმე, არამედ ნამყოუსრულის -ა ფორმანტის გამოვლენასთან ფუძეში. შეიძლება შეგვნიშნონ: ნამყოუსრულის საწარმოებლად ორი თუ სამი აფიქსი გამოდისო:

I II I II III
 * -ამ-ღა და * -ი-ნ-ა-ღა (* ავამიქ-და და * ირბი-ნ-ლ-ქ-ღა) ¹, მაგრამ თუ გავითვალისწინებთ, რომ: 1. -ღა ბოლოსართი სხვა შემთხვევათა ანალოგიითაა მიღებული და 2. * ი რ ბ ი ე ლ -ა და მსგავს მაგალითებში -ა იკვეცებოდა და ნამყოუსრულის ფორმა კი საჭირო იყო ფუძით გამოხატულიყო, მაშინ ნათელი იქნება ზემონათქვამი: -ა ფორმანტი ფუძეში გვევლინებაო, და შენიშნული წინააღმდეგობაც მოხსნილად ჩაითვლება. ამის მიხედვით -ე-ს შემცველი ზმნების ნამყოუსრულში წარმოება ინფიქსური გამოდის. და პირველადი ფორმებიც ასეთი იქნებოდა:

აწყო: ი რ ბ ი ე ლ, აღდგენილი სახით: ი რ ბ ი ე ლ-ე
 ნამყოუსრ.: ი რ ბ ი ე ლ, ი რ ბ ი ე ლ-ა

უკანასკნელის პრინციპ-ფორმად * ირბიელა იყო მოსალოდნელი, მაგრამ -ა'ს მოკვეცამ ხელი შეუწყო ი რ ბ ი ე ლ ფორმის წარმოშობას.

აწყო: იგემ, აღდგენილი სახით: იგემ-ი
 ნამყოუსრ.: * იგემ, " " იგემ-ი, და სხვა ასეთები

ორსავე დროში -ი დეკარგულია ², მაგრამ ნამყოუსრულში წინამდევალი ხმოვნის გაუმლაუტებით მისი კვალი ჩანს. ეს მსჯელობა (ინფიქსური წარმოების შესახებ) რომ სწორია, ამას თითქოს ეცერული ადასტურებს (§ 25 A 3 ხ, ც).

აწყოს ფუძეში მოქცეული -ე- (ავემ, იქუთერ, და სხვაში) ინფიქსი არ არის: იგი ისეთსავე როლს რომ არ თამაშობს აწყოში, როგორსაც -ე სუფიქსი ამ ნ-რ-ე'სა და სხვებში, ეს მტკიცდება: 1. ქართულთან შედარებითა (აბ-ემ = აბ-ამ-ს, იქტი-ემ = იცტი-ამ-ს ³...: ქ. ამ- = სე. ემ: $\text{Лпа сѹѣѣица; }^{\text{8}}/_{\text{72}}$.

¹) ანალოგიური მდგომარეობაა ზოგჯერ სახელებშიც: მიცემითი ბრუნვის ფორმაში შეიძლება ერთი ფუნქციის ორი ნიშანი გამოიჩინოს. მიცემითის ფორმანტია ჩვეულებრივ -ხ- მაგრამ -ე'თდასრულებული ან ფუძეში -ე-ს შემცველი სახელები ინფიქსითის გამოსახატად -ე'ს ადგილას -ა'ს გამოივლენენ და -ხ'ს არ მიმართავენ ზემოსყვანურში:

სახ. მიც. ლშხ.

ბხ. მუ ხ ტ ბ ე (ძმა) — მუ ხ ტ ბ ა (ძმას), მაგრამ მუ ხ ე ზ ბ ე (53₂₀) — მუ ხ ე ზ ბ ა ხ (51₂₂, 53₁₈)
 ღ ე რ ბ ე თ (ღმერთი) — ღ ე რ ბ ა თ-ე (ღმერთს), ღ ე რ ბ ე თ (17₂₆) — ღ ე რ ბ ა თ ხ (60₁₉, 68₁₃)

²) აწყოში თემისეული -ის მოკვეცილობა ცნობილია სხვა შემთხვევებითაც: ხსე. ა ჯ ე ზ ლნტ. ა ჯ ე ბ-რ'ი, ლშხ. ა ჯ ბ-ი (ბარშავს), ბხ. დ ე ს გ-ი = ბქე. ვ დ ი ს გ = ლშხ. ა დ ე ს = ლნტ. გ დ ე ს'კ' (დებს), ბალსხ. ხ ო ღ ე შ გ-ი → ბქე. ხ ო ღ ე შ გ = ლშხ. ხ ო ღ ე შ (ართმევს), და სხვა (ქვემოსყვანურში -გ/-ქ'ც სცილდება).

³) ბგერით მოვლენ. II, გვ. 304.

ქ. ა = სვ. ე¹⁾ და 2. აწმყოში მოსალოდნელ * - ე და * - ი თემისეულ ბოლო-სართთა მოკვეციოთ, რომელთა დაკარგვის კვალი აწმყოსა და ნამყოუსრულის ფორმებს უმლაუტის სახით აჩნია (§ 23 ც).

ც. -წშგ-ი და -წსგ-ი ელემენტებიანი ზმნები ისევე იუღლებიან ნამყო-უსრულში, როგორც - ემ და - ერ სუფიქსიანები (იცხ-ემ, იქტთ-ერ, და სხვა):

აწმყო	ნამყოუსრ.	
1 ხოლ-წშგ-ი (ვართმევ)	ხოლ-წშგ-დჰს (← *ხოლ-წშგ-ი +-დჰს)	ხოლ-წშგ-[ი]
2 ხოლ-წშგ-ი (ართმევ)	ხოლ-წშგ-დჰს	ხოლ-წშგ-[ი]
3 ხოლ-წშგ-ი (ართმევს)	ხოლ-წშგ-და (← *ხოლ-წშგ-ი +-და)	
აი ლოლ-წშგ-ი-დ	ლოლ-წშგ-და-დ	
1 დ-ტ-წსგ-ი (ვღებ)	დ-ტ-წსგ-დჰს (← *დ-ტ-წსგ-ი +-დჰს)	დ-ტ-წსგ-[ი]
2 დ-წსგ-ი (ღებ)	დ-წსგ-დჰს (← *დ-წსგ-ი +-დჰს)	დ-წსგ-[ი]
3 დ-წსგ-ი (ღებს)	დ-წსგ-და (← *დ-წსგ-ი +-და)	
აი ლგ-ღ-წსგ-ი-დ	ლგ-ღ-წსგ-და-დ	და სხვა.
3 დ-წსგ-ი-ბ	დ-წსგ-და-ბ	

-და ფორმანტი აქაც ანალოგიით მიღებულად უნდა ვივარაუდოთ.
და ასე: აა-წსგ-ი (მიიქვს, მიძყავს) აა-წსგ-და (← *აა-წსგ-ი +-და ← *აა-წსგ-[ი]) (მიიქვინდა, მიძყავდა)

ხაბტა-წსგ-ი (ახვედრებს : ხაბტა-წსგ-და (← *ხაბტა-წსგ-ი +-და ← *ხაბტა-წსგ-[ი]) (ახვედრებდა)

ამათვე მისდევს: ხეთხ-წლ-ი (ეძებს) : ხეთხ-წლ-და (← *ხეთხ-წლ-ი +-და ← *ხეთხ-წლ-[ი]) (ეძებდა), და სხვადასხვა (უმლ. 207-209).

შ ე ნ ი შ ვ ე ნ ა. არ უნდა ვიფიქროთ, რომ ყოველი - ე - ს შემცველი ფუძე ამათი ტიპისა იყოს. არის შემთხვევები - ე - ს ხელუხლებლად შემონახვისა: იგტნეჟ-ი (წარმოიდგენს) — იგტნეჟ-და (წარმოიდგენდა), ილგენ-ი (ღამეს ათევს) — ილგენ-და (ღამეს ათევდა), ხოლგენ-და (შესაწირავს, მაგ., „უს-ხტაჰ“ უჩინდა, სწირავდა), აღტრეკ-ი (გრებს თოკს ჯოხით) — აღტრეკ-და (გრებსდა)... ასე ალბათ იმიტომაა, რომ - ე - ფუძეში ფორმანტისეული არ არისო, — ვიტყვოდით, რომ იჩხტ (ძოვს) — იჩხტ-და (ძოვდა) და სხვა ასეთი არ გვქონდეს.

3. დანარჩენ თანხმოვნითდათავებულ ზმნათა უმრავლესობის წარმოება ნამყოუსრულში -და ფორმანტით ხდება (§ 23 B 1). მაგრამ ჩვენთვის საინტერესოა თემისეული სუფიქსის გამორკვევა აწმყოში. ამ საკითხსაც ზოგიერთი ზმნის მიმართ შედარებით ადვილად მოველება:

აწმყო	ნამყოუსრ.
აყლ (ნაყავს)	აყლ-და (ნაყავდა)
იწტსდჰნ (წუწნის)	იწტსდჰნ-და (წუწნიდა ²⁾)

¹⁾ В Сванию, 17. Источник. 315. МД, VIII, 1240. А6х. терм. 423. Этруски, 14...
²⁾ ეცრ. იწტსდჰნ-ი — იწტსდჰნ-ი-ჟ, ლნტ. იწტსტჰნ-ი — იწტსტჰნ-და.

ხეშან (ასხია)	ხეშან-და (ება, ესხა ხილი)
აგუშა (ფეკავს)	აგუშა-და (ფეკავდა)...

თუ ფუძე როგორც აწყობაში, ისე ნაწყობის რეგულაციაში ა, ო (, უე) და უ (ს, უი) ხმოვნებს შეიცავს, მაშინ, ჩანს, საკმე გვაქვს -ი ბოლოსართთან, რომლის მოკვეცის შედეგს წარმოადგენს წინამავალი -ა-, -ო- და -უ- ბგერების გაუმლაუტება ორსავე დროში.

მაგრამ: ინყაშ (თავს იქცევს)	ინყაშ-და	თუ ფუძისეული ხმოვნები -ა-,
ხოტუელ (უძღვის)	ხოტოლ-და	-ო- და -უ- აწყობაში უმლაუ-
იშგუემ (ითხოვს)	იშგომ-და	ტიანია და ნაწყობის რეგულაციაში
ითუფე (ისერის თოფს)	ითოფ-და	უუმლაუტო, მაშინ თემისეულ-
იმსახტირ (მსახურობს)	იმსახურ-და	ლად -ე უნდა ვივარაუდოთ,
(ხემსახტირ ¹ (ვემსახურები)	ხემსახურ-დას)	რადგანაც მისი დაკარგვით

აწყობაში უმლაუტეს დაურჩება ადგილი და ნაწყობის რეგულაციაში მოსალოდნელი -ა ფორმანტის მოკვეცისა გამო ფუძეში ხმოვნები წმინდად დაიცემა². -ა'ც, რა თქმა უნდა, მეორად მოვლენად მიიჩნევა (§ 23 C 1).

მაგრამ გასათვალისწინებელია ერთი ფაქტორი: -ი სუფიქსიან ფუძეთა -ო- და -უ- ნაწყობის რეგულაციაში ყოველთვის არ უმლაუტდება, მაგ.: იზობ-და (ქამ-და); აწყობაში კი იზბ-ი (← იზბ-ი ← *იზობ-ი 'ქამს') გვაქვს. როცა აშკარა -ი სუფიქსიანი ზნა უუმლაუტო ფორმას იძლევა ნაწყობის რეგულაციაში, მაშინ, ცხადია, ძნელია გადაჭრით თქმა იმისა, რომ ხემციქულ-და (ემოციქულებოდა, მოციქულებოდა, აწყობაში: ხემციქული) და მსგავს შემთხვევებში უუმლაუტობა ზნის -ე სუფიქსიანობით აიხსნება. აქ -ი'ც შეიძლება ვივარაუდოთ (იხ. ქვემოთ ზნშ. 2).

4. უუმლაუტო ფუძეებთან, როგორცაა: სგურ (ზის) — სგურ-და (იჯდა), სიპ (ტრიალებს) — სიპ-და (ტრიალებდა), შუეპ (სტვენს) — შუეპ-და (სტვენდა), ნტუ (გარბის) — ნტუ-და (გარბოდა, გაიქცეოდა), ხებიდ (ეწევა, ცეცხლი უკი-ლია) — ხებდ-და (ეწეოდა, ცეცხლი ეკიდა), და სხვა, კირს გადაწყვეტა, თუ რომელი ხმოვანია თემისეულად მისაჩნევი (-ე თუ -ი), ან ეგების სხვა ბგერა იყოს მოსალოდნელი (ეთქვათ, -ა), ან კიდევ არაფერი.

უკანასკნელი დებულება ძალაში რჩება ხოხალ (იცის) — ხოხალ-და (იყო-და) და სხვა აშკარად უუმლაუტო ზნების მიმართ. -ე'სა და -ი'ს თემისეულობა აქ, უნდა ვიფიქროთ, გამორიცხულია.

D. ნულსუფიქსიანი ზნათაგან რიგი რელატიურ-გარდაუვალობა ნაწყობის რეგულაციას ფორმანტით აწარმოებს:

¹) თეორიულად დაშვებული -ე ტექსტებით დადასტურებული აღმოჩნდა: მი იმ ხეემსახურ-ე (CM, X, გვ. 182¹⁰, ლექსიკ. 232¹⁰, -20; მე რას ვეშახურები).

²) რომ ფუძის ხმოვანთა უუმლაუტობა ყოველთვის არ არის მაჩვენებელი -ე'ს არსებობისა, ამის საილუსტრაციოდ გამოდგება ისეთი ზნები, რომელთაც აწყობაში -ი სუფიქსი მოეპოვებათ და ამის გამო ფუძის -ა- ხმოვანი უმლაუტისა, ნაწყობის რეგულაციაში კი -ი'ს მოკვეცის შემდეგ -ა- უუმლაუტოა: არ ი — არ-და (გვ. 74. მწ. 1), აჯ აბ — აჯ აბ-და (§ 23 B 1; ზოგიერთის გამოთქმით კი აჯ აბ-და), აგრეთვე იზბ ი — იზობ-და. ჩანს, ფორმათა აღდგენისას მართა უმლაუტზე დაყრდნობა არ შეიძლება.

ა წ მ ყ ო

ნ ა მ ყ ო უ ს რ უ ლ ი

1 მალბტ მიყვარს	ხუალბტ ვუყვარვარ	მალტ-ენ-'და'	მიყვარდა	ხუალტ-ენ-დნს	ვუყვარდი
2 ჯალბტ გიყვარს	ხალბტ უყვარხარ	ჯალტ-ენ-'და'	გიყვარდა	ხალტ-ენ-დნს	
3 ხალბტ უყვარს	ხალბტ უყვარს	ხალტ-ენ-'და'	უყვარდა	ხალტ-ენ-'და'	
ხაგაღ მართებს	— ხაგღ-ენ-და მართებდა	მატკლებ	მენანება	— მატკლზბ-ენ-და	მენანებოდა
მანწამ მრწამს	— მანწმ-ენ-და მრწამდა	ხასკურელ	უყვირს	— ხასკურზლ-ენ-და	უყვირდა
მზხაღ მიხარია	მზხაღ-ენ-და მიხაროდა	ჯიეიბ	გცალია	— ჯიეიბ-ენ-და ¹	გეცალა

ნამყოუსრულის ნიშანია -ენ. -და'ს გამოვლენა სავალდებულო არ არის (მალტ-ენ, ხასკურზლ-ენ და სხვა უმისოდაც ნამყოუსრულს წარმოადგენს), მაშასადამე, -და, როგორც არააუცილებელი ნიშანი, ნაანალოგიარ, მეორად, მოვლენად შეიძლება გამოვაცხადოთ. აწმყოში ხაგაღ, ხალბტ და მსგავს მაგალითთა მიხედვით თემისეულია -ი ან -ე², სხვებში კი კირს მისი გამონახვა. ხატკლზბ-ენ, ხაწშგაღ-ენ (უკადრისობდა, აწმყო: ხაწშგედ) და ხასკურზლ-ენ'ში აბლაუტი უნდა იყოს -ე- ხმოვნისა (სახელთა ისტ. 308...).

შენიშვნა. ზოგიერთი რელატიურ-გადაუვალი ზმნის ფუძისეული -რ ნამყოუსრულში -ნ'თია შეცვლილი:

ა წ მ ყ ო

ნ ა მ ყ ო უ ს რ უ ლ ი

1 მიერი მეცოდება	ხოერი ვეცოდები მიეინ-და	მეცოდებოდა	ხოეინ-დნს	ვეცოდებოდი
2 ჯიერი	ხოერი	ჯიეინ-და	ხოეინ-დნს	ეცოდებოდი
3 ხოერი	ხოერი ³	ხოეინ-და	ხოეინ-და	ეცოდებოდა

და ასე: ხამკირ ეზარება — ხამკინ-და (|| ხამკირ-ენ-და) (ეზარებოდა), ხაჟარ (სწყინდება) — ხაჟარ-და || ხაჟან-და (სწყინდებოდა), ხოშგურ⁴ (რცხენია) — ხოშგუნ-და (რცხენოდა), და სხვა. -რ'სა და -ნ'ს მონაცვლეობა აქ თითქოს შეიძლებოდა -ენ ფორმანტის გაინფიქსებისათვის დაგვებრალებინა (*ხოშგუ-ენ-'რ'! → ხოშგუნ, შდ. აგემ'ის ტიპის ზმნები: § 23 C 2 ხ), რომ სხვა ფორმებში არსებული რ'სა და ნ'ს ალტერნაცია (ლიწნე || ლიწრე 'მორევა', ხოშჟირ-და || ხოშჟინ-და 'წყენდა', და სხვა ასეთები) არ გვაფიქრებდეს (იხ. „კაუზატივი“). -და. უნდა ვივარაუდოთ, ანალოგიითაა მიღებული.

¹ პარალელურად: ჯიეიბ-და. ასევე: ხოცუხ (ეგულება) — ხოცუხ-ენ-და || ხოცუხ-და (ეგულებოდა).

² ხაგაღ'ს თემისეული -ი რომ მოკვეცია, ეს ჩანს ლექსიდან: ლიმზირ ჯაგადი ზ/ძ დღ და ში (CM, XXXI, 2, რა: „შესაწირავი გმართებს დიდისა“), ხოლო მალბტ'ს -ე უნდა აკლდეს. უკანასკნელი კი მასდარშია დაცული: მეძაჟობას ხაბარალიხ: ჩორალზაში ლილატ-ის (ჩემი ტექსტით: მეძაბას აბრალბენ: ჩორალას ტრფობას: ლილატ-ე → ლილბტ).

³ ნაწარმოებია ჟგრ (წყალობა) სახელისაგან.

⁴ ნაწარმოებია ზე. შგჟირ, ლზხ. შგურ (სირცხელი). სახელისაგან.

ნ. -ა სუფიქსა ზმნათა საწარმოებლად ნამყოუსრულში სხედასხვა ფორმანტი გამოყენებული. ზოგი მათგანი -გნ ნიშანს დაირთავს (მაბტ-ა 'მგონია, მადლიერი ვარ' — მამტ-გნ-და' 'მეგონა, მადლიერი ვიყავ', თერ-ა 'ჩანს' — თერ-ნ-და' 'ჩანდა', და სხვა), ზოგიც — რელატიურ-გარდაუფალ ზმნათაგანი — ნამყოუსრულში -რნ ელემენტს გამოივლენს (იხ. „ნამყო წინარეწარსული“):

ა წ მ ყ ო

ნ ა მ ყ ო უ ს რ უ ლ ი

1	მითრა (ვიცნობ)	ხოთრა (მიცნობს)	მითრონ-და	ხოთრონ-დნს
2	ჯითრა	ხოთრა	ჯითრონ-და	ხოთრონ-დნს
3	ხოთრა	ხოთრა	ხოთრონ-და	ხოთრონ-და'

და ასე: ხალა (წყინს) — ხალონ-და (წყინდა), ხაზა (შურს) — ხაზონ-და (შურდა) ხაჩა (ეცინება, უხარია) — ხაჩონ-და (ეცინებოდა, უხაროდა)...

შ ე ნ ი შ ე ნ ა. ამათვე მისდევს ხ ა ჯ ე შ (გავს) — ხ ა ჯ ო ნ - 'და' (გავდა).

-და აქაც ნაანალოგიარია, იგი ხშირად არა ჩანს IIIsა და მრავლობითი რიცხვის ყველა პირის ფორმებში: მითრონ (ვიცნობდი), მითრონ-დ (ვიცნობდი თქვენ), მითრონ-ხ (ვიცნობდი მათ), და სხვა. არც -რნ არის ნამყოუსრულის მაწარმოებელი, იგი ფუძის კუთვნილებაა და წარმოდგენილია ყველა დროში: ათ-ლონ (ეწყინა), ათ-ლონ-ა (წყენია), ათ-ლონ-ნს (წყენოდეს), აგრეთვე ლი-ლონე (წყენა), და სხვა. რადგანაც მასდარში -ე თემისეული არის, ამიტომ შეიძლებოდა გვეფიქრა, რომ ნამყოუსრულის მაწარმოებლად აქ -ა ხომ არ გვევლინებოდა და ხომ არ მოეკვეცა იგიო (§ 23 C 1), მაგრამ ეს ფორმები არც -ა'ს წარმოშობას გვირკვევს აწმყოში და არც ნამყოუსრულის მაწარმოებლებს გვიმდიდრებს.

F. რამდენიმე რელატიურ-გარდაუფალი ზმნა ნამყოუსრულისთვის -გჟ || -გჟა ფორმანტს მიმართავს:

ა წ მ ყ ო

ნ ა მ ყ ო უ ს რ უ ლ ი

1	მზბ	მაბია	ხჭზბ (ვაბივარ):	მზბ-და მზბ-გდა (მება),	ხჭზბ-დნს ხჭზბ-გდნს (ეები)
2	ჯზბ	ხზბ (აბიხარ)	ჯზბ-და ჯზბ-გდა	ხზბ-დნს ხზბ-გდნს (ეები)	
3	ხზბ	ხზბ (აბია)	ხზბ-და ხზბ-გდა	ხზბ-და ხზბ-გდა (ება)	

ამათ გვერდით გვხვდება აგრეთვე: მზბ-გდ, ჯზბ-გდ, ხზბ-გდ (მება...) ფორმატ, მაშასადამე, ეს ზმნა სამი სახით გვევლინება: ხობ-და || ხობ-გდა || ხობ-გდ.

და ასე: ხნგ (ადგას) — ხნგ-და || ხნგ-გდა || ხნგ-გდ (ელგა, ადგა), ხნჭტ (აცვია) — ხნჭტ-და || ხნჭტ-და || ხნჭტ-დ (ეცვა), ხნცტ (კილია) — ხნცტ-და || ხნცტ-და || ხნცტ-დ (← *ხნცტ + გდ'ა' გვ. 97, შნშ. 1) (ეკიდა ზურგზე)... (ფუძეთა და -გჟ || -გჟა ფორმანტის [გვ. 105] შესახებ ცალკე ვილაპარაკებთ).

¹⁾ თერ-ნ-და წარმომდგარია თერ-გ-ნ-და ფორმისაგან. უკანასკნელი (თერ-გ-ნ) და-ცულია ბალსემოურსა და ლენტეხურში. გ რომ ი'დ გადადის, ეს ცნობილია, მაგრამ თუ რატომ იქცა თერ-გ-ნ-და სახე თერ-ნ-და'დ, ეს ასახსნელია.

ტ ა ბ უ ლ ა IX

აწყუო	ნაწყოუხრულო			
თემისეული.	მაწარმოებელი	პ ი რ ი ს	მ ი ხ ე დ ვ ი თ:	
		1	2	3
I. -ე		-ეს	-ის	-ა
II. -ი	a. ორ- და მეტ-მარცლიან ფუძესთან b. ერთმარცლიან ფუძესთან ხმოვნის აღდგენით ან ფუძეშუუკუმშავთან	-და [-ი]-დეს	[-ი]-დეს	[-ი]-და
		c. ფუძეში ხმოვნის აღდგენლად (თან- ხმოვნებისგან შემდგარ ფუძესთან)	-და ა. -ი-დეს -და ბ. -ე-დ-დეს	-ი-დეს -ე-დ-დეს
III. -ო (ნული)	a. -წლ (← * -წლ-ე)	[* -ა]'-და ¹	-წლ-დეს	-წლ-დეს -წლ'-და ¹
	b. -იწლ (← * -იწლ-ე)	[* -ა]'-და ¹	-იწლ-დეს	-იწლ-დეს -იწლ'-და ¹
	c. -ემ, -ერ სუფიქსიანებთან და -ეს შემცველ ფუძესთანაც.	-ა-[* -ი]'-და ¹	-ემ[-ი]-დეს	-ემ[-ი]-დეს -ემ[-ი]-და -ერ[-ი]-დეს -ერ[-ი]-დეს -ერ[-ი]-და და სხვა

შენიშვნა. -ესგ-ი, -ეშგ-ი, -ელ-ი სუფიქსიანებიც უქანასკნელის მაგგვარად იწარმოებიან.

IV. -ა	d. ზოგიერთ აბსოლ. და რელატ.- გარდაუვალთან	1. -გნ'-და ¹	-გნ-დეს	-გნ-დეს	-გნ'-და ¹
		2. -გღა ¹	-გღეს	-გღეს	-გღა ¹
			-გნ'-და ¹	-გნ-დეს	-გნ-დეს
		[ა?]-და ¹	-რნ-დეს	-რნ-დეს	-რნ'-და ¹

[] ფრჩხილებში ჩასმული -ი (თემისეული) და -ა (მაწარმოებელი) აღდგენილია ნაწყოუხრულში.
¹ ფრჩხილებში ჩასმული ნიშნები შეიძლება არ ვიხმართ.

ტაბულაში მოცემული ფორმანტები სამ მთავარ სახემდე შეიძლება დავიყვანოთ და ნაწყოუსრულის მაწარმოებლად -ა, -და და -ენ ბოლოსართები მივიჩნიოთ. მაგრამ ამათი გენეზისის ძიებამდე საჭიროა სხვა დიალექტში ხმარებულ ნიშნებსაც ვიცნობდეთ. ჯერ კი ბალსზემოურის ერთერთი ქვედიალექტის — უშგულურის — ზოგიერთი ფონეტიკურ-მორფოლოგიური თავისებური მოვლენა გავითვალისწინოთ.

24. უშგულურში: A. -ი ვერ აუმლაუტებს წინამავალ ხმოვნებს იმ შემთხვევაში, თუ თითონ დაცულია. რედუქციით ამოღებული -ი- ან -ე- უმლაუტს იწვევს: აკღარ-ი (აშრობს), მაგრამ აკღარ-და (← *აკღარ[-ი]-და) (აშრობდა), აკლაჟ-ი (ლეწავს): აკლაჟ-და (← *აკლაჟ[-ი]-და) (ლეწავდა), აკაფ-ი (აქცევს): ანკაწენე (← *ანკაწენ[-ი]ნე) (წამოაქცევს), აშხი (← *აშხი) (წვავს) აშხიდა (წვავდა), და სხვა.

B. ხშირია შემთხვევა, განსაკუთრებით კი ნაწყო დროებში, ფუძისეული თუ ძირისეული -ეს გარდახმოვნებისა -ა'დ: იმწარწლ || იმწარწლ (იღრუბლებზე),

¹ -ე- დაცულია უშგულურში (§ 24 C) და აქა-იქ იფარულშიც (გვ. 76, 86შ. 3).

იმეფხვლ (იწმინდება, იდარებს) : იმფხვლ¹და¹ (იწმინდებოდა), თჳრა (ბხ. თერა) (ჩანს)... სახელებში: მაჩწნე (ბხ. მაჩწნე) (ყველაზე კარგი), ჳწფჳ (ბხ. ჳეფჳჳ) (მკებნარა), მეყწრჳ (ბხ. მეყწრჳ) (რძალი რძლისათვის)¹... ამიტომ

-ი-ელ ელემენტი აწმყოს გარდა თითქმის ყველა დროში -ი-წლ¹ის სახით გვევლინება: იფჳდიწლ (კვებულობს, ტრაბახობს, თავს იქებს): იფჳდიწლ¹და¹ (კვებულობდა), იფჳდიწლდეს (კვებულობდეს), ჳწფჳფჳდიწლ (დაიკვება, დაიტრაბახა), ხოფჳდიწლა (დაუკვებია)... აქ აბლაუტი აშკარაა².

ც. თანხმოვნებისაგან შემდგარი და ი¹თდათაეებული ჳწნები -ი-ს იკავენ და მის წინ -ე-ს არ გამოივლენენ: არშ-ი-და, ირმ-ი-და, არხ-ი-და, ირდ-ი-და, აღშგ-ი-და, იყ-ი-და, გრტყუ-ი-და, და სხვა (§ 23 B 2 c).

ნ ი მ უ შ ი .

ნამყოუსრულისათვის ტექსტებით მოყვანილი მაგალითები:

...ჳგნგრილ ჳ ი გ გ დ ვოჳ ჳწჳკადი,	უნაგირი გედგა ვოჳ მოჳედილი,
ჳალჳრილ ჳ ი ს დ წ ნ ³ ვოჳ ჳწჳკადი,	აღვირი გედგა ვოჳ მოჳედილი,
თოფილ ჳ ა ს დ წ ნ ³ ბარჯას,	თოფი გედგა მხარს[ზე],
ფოყას ჳ ი რ კ გ დ ჳწჳკად დაწნჳ,	გვერდზე (თედოს) გეკიდა მოჳედილი
ტანის ჳ ა ქ უ დ დაჳ ⁴ ატლასი,	ტანს გეცვა ატლასი, [დაწნა,
ჳწბჳწნ ჳ ა ქ უ დ აბჯარი,	გარეთ გეცვა აბჯარი,
თხუმას ჳ ა გ გ და ჳურჩია,	თავს გედგა ჳური (?),
ტოტწარს ჳ ა ს დ წ ნ და ⁴ ხეწნაჳრი,	ხელთ გედგა ხეწნაგირი (?),
შდჳჳწარს ხო ს დ წ ნ და ³ მარგლიტი,	კბილთ ეღვა მარგალიტი,
ყიას ხ ა ბ გ და (ხ ო რ კ გ და) ჳეშ-	ყელს ება (ეკიდა) ჳეშმარი (?),
თერწარს ხ ო შ გ დ იაგუნდი,	[მარი, თვალთ ეღვა იაგუნდი,
ტოტს ხ ე ჳ ჳ წ ნ ჳწჳკად მადრჳტ,	ხელს[ში] ქონდა მოჳედილი მათრახი,
ჳეშწარს ხ ა ს დ წ ნ და ჩეჳმარი.	ფერხთ ეღვა“ (ეცვა) ჩეჳმები.

ბარბაღე ნი ქარაძის თქმით უნგულში ჩაწერილი ჳექსიდან (შდ. „რავეჳწ: CM, X, განყ. II, გვ. 33. ეგნ. გაბ ჳლიანი. ძველი და ახალი სეანეთი. ტფ. 1925. გვ. 49).

¹) ახლა გასაგები უნდა იყოს, თუ რატომ კვითხულობთ -ე-ს ნაცვლად -ა-ს ივანე ნი-ქარაძის ა და სხვათა მიერ უნგულურის მიხედვით ჩაწერილსა და CM-ში დაბეჭდილ ჳექსებსა თუ ჳლარებში. ცხადია, -ე-ს აბლაუტ -წ-სთან გვაქვს საქმე. მაგრამ ტექსტებში. სამწუხაროდ, სიგრძე და უმლაუტი უგულბეღყოფილია: ა დ მ ა შ ხ ე (CM, X, 190₂₁). იქვე ჳექსიკონში (გვ. 197₆) ნოცემული ა დ მ წ შ ხ ე ფორმა .სწორია (ბხ. ა დ მ ე შ ხ ე გააშავა). ქ ა ნ -ს ა ჳ ე ვ (ib., 182₂₈, 190₂₂). ჳექსიკონში (207₂₈): ქ ა ნ ს ჳ ჳ ე . უნდა იყოს კი: ქ ა ნ ს ჳ ჳ ჳ ე (ბხ. ქ ა ნ ს ჳ ჳ ჳ ე გაიკოცლა, „აღადგინა“). ა თ რ ა და (ib., 188₁₄). იხმარება: ა თ რ ა და (ბხ. ა თ რ ე დ გაქვევია, წასვლია). და სხვა. სახელებში: კ ა ს ა რ (ib., 162₁). გამოითქმის კ წ ს წ რ (კეისარი, ხელმწიფე), ჳექსიკონში (გვ. 213₆) კი არის: კ წ ს წ რ. ნ წ ბ გ ჳ ა (Сван. сѣл., 1204, შწწ.: ბხ. ნებგ ჳ ა შუბლი). ფ ა კ ჳ ნ ა (CM, X, 226₂₈, უნდა: ფ წ ჳ ჳ ნ ა ჳეკვი), და სხვა.

²) მაშასადამე, * ი კ ე ჳ რ ხ ი ე ჳ ხ ი ს ნაცვლად ი კ ე ჳ რ ხ ი ა ჳ ხ ე ფორმა (CM, XXXI, 6; და ჳექსიკ. 82₂₈; კუნტრუშობენ: ბხ. ი კ ე ჳ რ ხ ი ე ჳ ხ , შდ. ჳექსიკ. 82₂₆; ჳ ი კ ე ჳ რ ხ ი ე ჳ ჳ) აბლაუტით აიხსნება (გვ. 80. შწწ. 1).

³) ჳ ი ს დ წ ნ , ჳ ა ს დ წ ნ , ხ ო / ა ს დ წ ნ და ი ნ . „ღღვექტურ ჳწწებ“ში.

⁴) ჳ ა ქ უ დ დაჳ ა ჳლბთ -ჳ-ჳაქუღდა. -ჳ კი ფონეტიკურ ნიდაგზე (თუ სიმღერისას) არის აღმოცენებული. ჳ ა ს დ წ ნ და ხ ე წ ნ ა ჳ რ ი -ჳ-ჳაქუღდა და ხ ე წ ნ ა ჳ რ ი .

და ამგვარად: ...ჯანარე ულვა ზაგარის ჯიგვდა (CM, XXI, 29-10: ხარები ულვა მთაში გედვა), რიგს ხაცულა... (ib., 48, 9, 10, 11: რიგს ევიდა), და სხვა. მი ხვილევარ-დნს, სი ხილევარ-დნს, ეჯა ილევარ-და¹ (ვეაქრობდი...) (CM, XVIII, 94, 30). ასეთი (სამწუხაროდ, ხშირად უუმლაუტო) ფორმები საკმაოდ მოიპოვება C.M.ის სამსავე ნაკვეთში (X, გვ. 230, 231, და სხვა).

გადვიდეთ ბალსქვემოურზე, მაგრამ ჯერ

შენი შვნა. დილაქტების მიხედვით ზოგჯერ ერთსადაიმევე ზმნას აწმყოში თემისეული ბოლოსართი სხვადასხვა აქვს: ბ. ატყბ-ე (ხორცე-ულს წვაეს), აგუწუ-ი (აყენებს, აჩერებს) ლაშხურში იხმარება ატყბ-ი, აგუწუ-ე-ს სახით, ხსე.ლმხ. აქჩ-ე, ლნტ. აქჰჩ-ე (ჭრის), ლექსში გვხვდება აქაჩ-ი (CM, X, 24), ბ. აბაბ-ე (ანიავებს) — ბალსქვემოურად აბაბ-ი, ხსე. აჯაბ (ხარშავს) იმავე ლაშხურშია აჯბ-ი (აჯბ-ი-ხ: 584). თვით ბალსზე-მოურში ვამჩნევთ ასეთს მონაცვლეობას: ხოიმედ-ი || ხოიმედ-ე (პირდება), და სხვა. მაგრამ ეს გარემოება სრულებით ხელს არ გვიშლის მათი დროებში წარმოებისას, რადგანაც ატყბ-ე ბზ.ში ისე იფლდება, როგორც ყოველი -ე სუფიქსიანი ზმნა, და ატყბ-ი ლაშხურში — როგორც -ი სუფიქსიანი.

25. ბალსქვემოურს ბეჩოურისა და ეცერულის მიხედვით ვიცნობთ. დროთა წარმოებაში ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან, ამიტომ მათ ცალ-ცალკე განვიხილავთ მხოლოდ მთავარ თავისებურებათა აღნუსხვით.

A. ეცერულში: 1. -ე სუფიქსიანი ზმნები I და II პირში მხოლოდ ფუძით არიან წარმოდგენილი: a. მათ ნამყოუსრულის მაწარმოებელი ფორმანტი არ მოეპოვებათ, ხ. თემისეული -ე არ ჩანს და მას ვერც დაკარგულად ჩავთვლით, რადგანაც წინამავალი ხმოვანი არ უმლაუტდება, და c. აწმყოს ფუძეში -ე'ს მიერ ამოღებული ან გაუმარცვლოებული ხმოვანი აქ აღდგება, ხოლო მხოლოდ. რიცხვის მესამე პირსა და მრავლ. რიცხვის ყველა პირში უკვე ნაცნობი -ა გვევლინება.

აწმყო

ნამყოუსრული

1 ხუბანდ-ე (ვაკერებ)	ხუბანდ- (ვაკერებდი)	ყულ-	(ვამბობდი, ვიძახდი)
2 ხაბანდ-ე	ხაბანდ-	ყლ-	
3 აბანდ-ე	აბანდ-ა	ყლ-ა	
Si ლაბანდ-ე-დ	ლაბანდ-ა-დ	Se ყულ-ა-დ	
3 აბანდ-ე-ხ	აბანდ-ა-ხ	ყლ-ა-ხ	

აწმყო

ნამყოუსრული

I ჯგ.: ხუასოყ-ე... (ვაგიებ)	1 ხუასოყ	2 ხასოყ	3 ასოყ-ა
ხუაბჟურ-ე... (თავბრუს ვახვევ)	ხუაბჟურ	ხაბჟურ	აბჟურ-ა
ხუალწუნ-ე... (ვჭყლიტ)	ხუალწუნ	ხალწუნ	ალწუნ-ა

¹) ბზ. ხტილტიკარ-დნს (ვეიდულობდი). იტილტიკარ-დნს (ვეაქრობდი), და სხვა.

II ჯგ.: ღუიგ-ე... (ეკარობ)	1 დუიგ	2 დიგ	3 დიგ-ა
კტიშ-ე... (ვტეხ)	კტიშ	კტიშ	კტიშ-ა

ნარედუქციალი სმოენები აღდგებიან:

-ა-: აკრ-ე (ალებს)	1 ხუაკარ	2 ხაკარ	3 აკრ-ა
აქჩ-ე (კრის)	ხუაქაჩ	ხაქაჩ	აქჩ-ა
ამხ-ე (აახლებს)	ხუამახ	ხამახ	ამხ-ა
-ო-: აეუშ-ე (შლის)	ხუაეოშ	ხაეოშ	აეუშ-ა
ხანტუშ-ე (ასხამს)	ხუანგოშ	ხანგოშ	ხანტუშ-ა (sic)
-უ-: აბურ-ე (აბნელებს)	ხუაბურ	ხაბურ	აბურ-ა
ხამნ-ე (აქმევს)	ხუამუნ	ხამუნ	ხამნ-ა (← *ხამუნ-ა)
-ჯ- გორ-ე (სეამს)	ხუოთურ	ხოთურ	გორ-ა, და სხვა

2. -ი სუფიქსიანებიც I და II პირში -ი'ს იკვეცენ, ხოლო მხ. რიცხვის III ზირსა და მრავლ. რიცხვის ყველა პირში -ი'ს შემონახვითა და -ტი'ს დართვით ხასიათდებიან. ეგევე -ტი ზოგჯერ I და II პირის ფორმაშიც ჩანს.

ა. თუ ფუძე ორ- და მეტ-მარცვლიანია, ან ერთმარცვლიანია და შეუქმნება, მაშინ -ი'ს მოკვეცის შემდეგ წინა ხმოვანი გაუმლაუტებული რჩება:

აწმყო	ნამყოუსრული			
1 ხუახტუ-ი (გხატავ)	ხუახტუ გხატავდი	ხუიხტუტი	ვიხატავდი	მიხტუტი მიხატავდი
2 ხახტუ-ი	ხახტუტი	ხიხტუტი		ჯიხტუტი გიხატავდი
3 ახტუ-ი	ახტუტი-ი-ტი	იხტუტი-ი-ტი		მიხტუტი-ი-ტი მიხატავდი
Si ლახტუ-ი-ღ	ლახტუტი-ი-ღ	ლიხტუტი-ი-ღ		ჯიხტუტი-ი-ტი

ალშ-ი (თესავს)	1 ხუალშ-ტი ¹	2 ხალშ-ტი ¹	3 ალშ-ი-ტი
ხუკუტცნ-ი (სწმენდს)	ხუკუტცნ	ხკუტცნ	ხკუტცნ-ი-ტი
აწრან-ი (აწითლებს)	ხუაწრან	ხაწრან	აწრან-ი-ტი
რაგდ-ი (ლაპარაკობს)	რუაგად ურაგად	რაგად	რაგდ-ი-ტი
ადგარ-ი (კლავს)	ხუადგარ	ხადგარ	ადგარ-ი-ტი
ჰედ-ი (ყიდის)	ჰრდ	ჰედ	ჰედ-ი-ტი ¹
იქენ-ი (იხვევს)	ხუიქონ	ხიქონ ²	იქენ-ი-ტი

მაგრამ: ხ. თუ ფუძე ერთმარცვლიანია, მაშინ -ი'ს დაკარგვით ნარედუქციალი ხმოვანი აღდგება, ოღონდ უუმლაუტო (შდ. ზემოთ ა):

აენ-ი (ხნავს)	1 ხუაენ	2 ხაენ	3 აენ-ი-ტი
აშხტ-ი (ლობავს)	ხუაშხატ-ტი	ხაშხატ-ტი ³	აშხტ-ი-ტი
იუღ-ი (ნატრულობს)	ხუიუჲად	ხიუჲად	იუღ-ი-ტი

¹) ამათ მისდევს შეკუმშული ერთმარცვლიანი ზნა იგ ჯნ-ი (← *იგ ჯნ-ი) (ტირის), ნამყოუსრ.: ხუიგ ჯნ (ვტიროდი), ხიგ ჯნ (ტიროდი). იგ ჯნ უღ (← *იგ ჯნ-ღ) || იგ ჯნ-ი-ტი (ტიროდა). შდ. ხუიგ ჯან (ვტიროდი). ხიგ ჯან (ტიროდი). იგ ჯან-ა (ტიროდა მკვდარს...). უკანასკნელი -ე სუფიქსიანია [ამგვარივეა სუფიქსებში: ა/ი ხ მ-ი-ტი (ზომავდა მიწას), ხ/ა ხ ნ-ა (აზომავდა) (აწმყოში: ა/ი ხ მ-ი - ხ ა/ა ხ მ-ე)].

²) ეს ზნა ჩვეულებრივ უუმლაუტოა. ჩაწერილი მაქვს: ხუიკ'ტი'ენ, ხიკ'ტი'ენ'იც.

³) უმლაუტიანია: ხუატყან-ტი. ხატყან-ტი (ხატყც-ი-ტი, აწმყო: ხატყც-ი სცემს, იხ. ზემოთ შმ. 1).

-ა-:	აწყურ-ი (რეცხს)	1 ხტაწყურ	2 ხაწყურ	3 აწყურ-ი-ტ
	ითურ-ი (სწავლობს)	ხტითორ	ხითორ	ითურ-ი-ტ
	ხაპურ-ი (აძლევეს)	ხტაპორ	ხაპორ	ხაპურ-ი-ტ
-უ-:	აშლურ-ი (მარხავს)	ხტაშლურ	ხაშლურ	აშლურ-ი-ტ
	აშხურ-ი (ინახავს)	ხტაშხურ	ხაშხურ	აშხურ-ი-ტ
-გ-:	აკლ-ი (კეტავს)	ხტაკელ	ხაკელ	აკლ-ი-ტ
-ი-:	ათში-ი (არჩევს)	ხტათში-ტ ¹	ხათში-ტ ¹	ათში-ი-ტ
	იყდ-ი (ყიდულობს)	ხტიყიდ-ტ ¹	ხიყიდ-ტ ¹	იყდ-ი-ტ
-ე-:	ხონერ-ი (ახლავს)	ხონერ-ტ ¹	ხონერ-ტ ¹	ხონერ-ი-ტ....

ე. უხმოვნო ფუძეები I და II პირში -ე-ს გამოივლენენ:

ასყ-ი (აკეთებს)	1 ხტასყურ (ხტასყურ)	2 ხასყურ (ხასყურ) ¹	3 ასყ-ი-ტ
ათ-ი (მკის)	ხტათურ (ხტათურ)	ხათურ (ხათურ) ¹	ათ-ი-ტ
გრხ-ი (ქნის)	ხურხურ	ხგრხურ	გრხ-ი-ტ
გრტყურ-ი (ყლაპავს)	ხურტყურ	ხგრტყურ	გრტყურ-ი-ტ...

3. ნულსუფიქსიანთა წარმოებიდან ნ. უსრულში აღსანიშნავია შემდეგი:.

ა. -აღ (= ბზ. -აღ) ელემენტის შემცველები ყოველთვის -აღ'ს წარმოგვიდგენენ და არავითარ სხვა ფორმანტს არ მიმართავენ:

იშდრალ (თამაშობს)	ხტიშდრალ	ხიშდრალ ²	იშდრალ (ეთამაშობდი)...
იკონკალ ზოკაყულად დადის	ხტიკონკალ	ხიკონკალ	იკონკალ ზოკაყულად დადის...
ილჭალ (მოთქვამს, ტრის)	ხტილჭალ	ხილჭალ	ილჭალ (მოვთქვამდი...)
იცხენალ ივარცხნის, ივარცხნება:	ხტიცხენალ	ხიცხენალ	იცხენალ (ვივარცხნიდი...)

ბ. -ელ ელემენტი (ბზ. -ი-ელ'ის ნაცვალი) ნამყოფსრულში -აღ'ად იქცევა. სუფიქსი საჭირო არაა.

ირბელ (ხაბაზობს)	ხტირბალ	ხირბალ	ირბალ (ვხაბაზობდი...)
იქშელ (ამთქნარებს)	ხტიქშალ	ხიქშალ	იქშალ (ვამთქნარობდი...)

¹) ქვემოხანუროს ჩვენებით -ე- (ხ-თ-ე-ტ, ხ-ს-ყ-ე-ტ'ში) ფუძე განეკუთვნება. მოკვეცილ -ის უმლაუტის გამოწვევა არ შეუძლია, როგორც ეს ხმოვანდღგენილ ზემბში დავინახეთ (ხ ტ ა ჯ ა ნ. ხ ა ჯ ა ნ. და სხვა). ეგების ხ ტ ა ს ს ყ ე ტ. ხ ტ ა თ ე ტ'ში III პირის ფორმის ანალოგიით ან -ე-ს წყალობით იყოს ა- მაქცევარი გაუმლაუტებული. შენიშნულია, რომ ბალსქვე-მოურში. განსაკუთრებით კი ლახამულურში. ზოგჯერ ე'საც შეუძლია ა'ს გაუმლაუტება: ლ ა ს ხ ე ტ (მოუბრუნდი)... ლხზ. ა ბ ე მ. ხ ა ფ ხ ე ტ, და სხვა (დაწვრილებით ფონეტიკაში). კერძოდ, ხ ტ ა ს ს ყ ე ტ. ხ ტ ა თ ე ტ შესაძლებელია ლახამულურით მომდინარეობდეს ეცერულში (უუმლაუტოდ ესენი იშვიათად სმენია).

გაუგებარია ხ ტ ა შ ა ს გ ტ, ხ ა შ ა ს გ ტ'ში ა-ს არსებობა.

²) ბალსქვემთ გავრცელებულ ლექსებში გვხვდება თეორიულად მოსალოდნელი ფორმები: ცხმ. ხ ი ზ ე ლ ა ლ ა (ს ე ტ-მ ე ს ტ ი ა ს დადიოდი ს ე ტ-მ ე ს ტ ი ა ს), თერ. ხ ი ლ ზ ი გ ა ლ ა (ლ ა დ რ ე რ ჰ ო კ ე რ სახლობდი ლადრერის ბოლოს)..., ცხმ. ხ ი ფ ა შ დ ე ლ-ა-დ (კვებულობ-დი). და სხვა (იხ. § 23 C, აგრეთვე „ვნებით“).

ე. -ეს შემცველი ფუძეები, როგორცაა -ემ, -ერ, -ეშგ (= ბხ. -ემ გ.ა), -ესგ, აგრეთვე ისგ (= ბხ. -ესგ-ი) და სხვა მსგავსი ელემენტები, -ეს აღგილას -ა-ს წარმოვიდგენენ. ზოგი ზმნა -ჲ ფორმანტს დაირთავს.

აბემ (აბამს)	1 ხტაბამ ¹	2 ხაბამ	3 აბამ
იქტთერ (ქურდობს)	ხტიქტთარ	ხიქტთარ	იქტთარ
ილდეღ (მწყისის)	ხტილდაღ-ჲ	ხილდაღ-ჲ	ილდაღ-ჲ
ხოღეშგ (ართმევს)	ხოღაშგ-ჲ	ხოღაშგ-ჲ	ხოღაშგ-ჲ

3) ლახამულური ნამყოუსრულის წარმოებაში. როგორც ეს ჩვენ ხელთ არსებული ქართვი მასალებით ირკვევა, საკმაოდ განსხვავდება ეცერულისაგან მხოლოდ, რიცხვის I და II პირში:

A. -ე, -ო სუფიქსიანთ თემისეული -ე, -ო ეყვებათ: ა. მათ ადგილს იკერს -ჲ, ს. აწმყოში -ე, -ოს მიერ აწოლებული ან გაუმარცვლოებული ხმოვანი აქ უმლაუტიანი აღდგება და ე. -ეს მოკვეცი თუძის ხმოვანი უმლაუტდება:

	-ა-	-ო-	-უ-	-ა-	-ო-	-უ-
აწმყო	3 ბ. იკარქ-ე (მოულობს)	ასოყ-ე	აბჟურ-ე	აკრ-ე	აეჭმ-ე	აცხლ-ე (რუჟკაჲს)
ნ.უსრ.	1 ხტიკარქ-ჲ	ხთასეყ-ჲ	ხბაბჟური-ჲ	ხტაკარ-ჲ	ხტაეჭმ-ჲ	ხტაცხტილ-ჲ
	2 ხიკარქ-ჲ	ხასეყ-ჲ	ხაბჟური-ჲ	ხაკარ-ჲ	ხაეჭმ-ჲ	ხაცხტილ-ჲ
	3 იკარქ-ა	ასოყ-ა	აბჟურ-ა	აკრ-ა	აეჭმ-ა	აცხლ-ა

(ბილაბალ ბგერათა მფობლად -ჲ ზოგჯერ კარგად არ ისმის).

აწმყო	3 ბ. ადგარ-ი	იკენ-ი	ტულ-ი	აქნ-ი	აშყტიღ-ი	აშხტნ-ი
ნ.უსრ.	1 ხტადგარ-ჲ	ხტიკენ-ჲ	ტტილ-ჲ	ხტაქან-ჲ	ხტაშყდეღ-ჲ	ხტაშხტინ-ჲ
	2 ხადგარ-ჲ	ხიკენ-ჲ	ტტილ-ჲ	ხაქან-ჲ	ხაშყდეღ-ჲ	ხაშხტინ-ჲ
	3 ადგარ-ი-ჲ	იკენ-ი-ჲ	ტულ-ი-ჲ	აქნ-ი-ჲ	აშყტიღ-ი-ჲ	აშხტნ-ი-ჲ

უუმლაუტო ხმოვანადღგენილ ფუძეებს (და სხვასაც) I და II პირში -ჲ ხანდახან ეცერულშიც ახლავს: ხტაკაჲ-ჲ, ხაკაჲ-ჲ (აწმყო: აკაჲ-ე ამართავს). ხაკარ-ჲ (ალებლი). ხაკაჲ-ჲ (კირიდი), ხტაშხტაჲ-ჲ (გვ. 90)..

B. -ემ სუფიქსიანთ -ე ეკუმშებათ. ასევე იკუმშება ფუძის სხვა ხმოვანიცა და ზოგჯერ -გნ ნიშნის -გ-: აწმყო: აბემ, გგემ — ნ.უსრ.: ხტაბემ (ვაბამდი). ხტბემ (აბამდი). აბამ (აბამდა), ხტგემ (ვაშენებდი), გგამ... ამათ მისდევს იგემჲ (იეჭკაჲს) — ხტიგემჲ. იიგემჲ, იგომჲ... ხტიალატნ (|| ხტიალტგნ), ხალატნ (|| ხალტგნ), ხალტგნ...

C. ფუძისეული -გ- → -ა-: ხტიალწინ, ხალწინ, ალწგნა. ხტაკილ-ჲ, ხაკილ-ჲ... (ეცრ. ლტირ, ღირ: გვ. 92). და სხვა თავისებური წოვლენები (მდ. § 25 A).

თორიული დაშვება, რომ -ო სუფიქსიან ზმნათა ყველა პირში -ჲ უნდა ყოფილიყო, ლახამულურით გამართლებულია. ამდენად უკანასკნელს უპირატესობა ენიჭება ეცერულთან შედარებით. -ე სუფიქსიანების წარმოებაში არა გვგონია ეცერული ლახამულურს მისდევდეს. ე. ი. -ე I და II პირში იყვებოდეს და უუმლაუტობა იმითვე აიხსნებოდეს. რითაც ერთმარცვლიან -ო სუფიქსიანებში აიხსნება. -ე სუფიქსიანთ ყველა პირში რომ -ა უნდა აწარმოებდეს. ამას გვაფიქრებინებს მისი განიფიქსება როგორც ეცერულში (იხ. ზემოთ ბ. ე). ისე ლახამულურში: იბურგელ (ქიდაობს) — ხტიიბურგალ, ხიბურგალ, იბურგალ. იქტთერ იქაჲრავს) — ხტიიქტთარ-ჲ, ხიქტთარ-ჲ, იქტთარ. და სხვა. ამდენად აწმყოსაგან ვარსივავებით I და II პირში -ეს მოკვეცა, ან -ემ ელემენტაში -ეს (ხტბემ —* ხტბემი წეუმშეა, ან კიდევ სხვა შემთხვევაში უტყველად შემონახვა (ხოღეშგჲ. ხტილდეღჲ...) და -ჲს დართვა საეკვა ძველი მოვლენა იყოს (ამ მხრით ეცერული თითქოს უფრო ძველ ფორმებს წარმოგვიდგენს). ნამყოუსრულის მაწარმოებლად ლახამულური ახალ (უცნობ) ფორმანტს არ გამოიყოფს, მაგრამ უშჯობესია ამათ შესახებ ლახამულურის შესწავლის შემდეგ ვილაპარაკოთ.

-ესგ'ის ნაცვლად -ისგ არის გამოყენებული ამ ზმნაში:

აწმყო 1 (ხტწესგ ხტწისგ ¹)	ნ.უსრ. (ხტწაასგუტ ხტწაასგუტ ვარჩენდი, წავილებდი
2 ხწესგ ხწისგ	ხააასგუტ ხწაასგუტ
3 აესგ .) აისგ	ააასგუტ .) ააასგუტ

და ასე: ადისგ (ბხ. დწესგი) დებს ხოლისგ (უღდებს, კარს კეტავს) ხტწადასგუტ, ხწდასგუტ, ადასგუტ (|| ადასგუტ)² ხოდასგუტ, ხოდასგუტ, ხოდასგუტ

ეს მაგალითები თითქოს ადასტურებენ იმ შეხედულებას, რის დამტკიცებასაც ჩვენ ზემოთ ვცდილობდით, სახელდობრ: ა ბ ა მ, ი ქ ტ თ ა რ და სხვათა ფუძეში მოქცეული -ა- ინფიქსის როლს თამაშობს (§ 23 C 2 ხ). თეორიულად დაშვებული თემისეული -ი'ს უგულებელყოფა წინა ხმოვან ვერ გააუმლაუტებს (იხ. ქვემოთ). ზოგ ზმნას დაკრთული -ტ ფორმანტი შეუძლებელი არაა აქ ნაანალოგიარი იყოს ისევე, როგორც ეს სხვაგან გვაქვს.

დ. ზოგი უმლაუტიანი ფუძე, რომელთანაც აწმყოში თემისეულად -ე'ს იგულისხმებთ, თუ -ი'ს, სულ ერთია, ნამყოუსრულში უუმლაუტოდ გვევლინება:

აჯაბ (ხარშავს)	ხტაჯაბ	ხაჯაბ	აჯაბ
(იგტეკ) იგეკ (ფქვაეს)	ხტიგეკ	ხიგეკ	იგეკ (შდ. § 23 C 3)
ითეფ (თოფს ისერის)	ხტიითეფ	ხითეფ	ითეფ...

e. -ღ/-გდ ნიშანს იყენებენ აბსოლუტ. და რელატიურ-გარდაუვალები:

შტეპ (სტვენს)	1 შტეპ-დ	2 შტეპ-დ	3 შტეპ-დ	ლუშტეპ-უდ-დ
სიპ (ტრიალებს)	სტიპ-დ	სიპ-დ	სიპ-დ	ლესპ-დ-დ
ხაბ (აბია)	ხტაბ-დ	ხაბ-დ	ხაბ-დ	
ხაქტ (აცვია)	მაქტდ	ჯაქტდ	ხაქტდ	

ამ მხრით ყურადღებას იქცევენ (III პ. ფორმებში) გარდამავალ ზმნათაგან:

იზბ-ი (ჰამს)	ხტიიზტბ	ხიიზტბ	იზბ-უდ	ლიზბ-უდ-დ (გვამიდი...)
იჩო (შვრება)	ხტიიჩტმ	ხიიჩტმ	იჩმ-უდ	ლიჩმ-უდ-დ (გშვრებოდი...)

f. გარდაუვალი ზმნები სხვანაირად იყენებენ არსებულ ფორმანტებს:

1. აყურ-ე (წევს)	ხტაყურ-დ	ხაყურ-დ	აყურ-ა	-დ I და II პირში არ იყო მოსალოდნელი
იტყ-ე (სძინავს)	ხტიიტყ-დ	ხიტყ-დ	იტყ-ა	
2. სგურ (ზის)	სგურ-დ	სგურ-დ	სგურ-და	
ხოხალ (იცის)	ხოხალ-დ	ხოხალ-დ	ხოხალ-და	
არი (არის)	ხტარ-დ	ხარ-დ	არ-და	

აღსანიშნავია გარდაუვალ ზმნათაგან აგრეთვე ღ გ რ-ი (მიდის) ნამყოუსრულში: ღტირ, ღირ, ღგრ-და (დაწვრილებით: „დეფექტ. ზმნებში“).

გ. -ღნ ბოლოსართი როგორც ნულ-, ისე -ა სუფიქსიან გარდაუვალებში აქაც გვევლინება. ამ მხრით სრული მსგავსებაა ბალსზემოურთან, ოლონდ აქ -და'ს დაკრთვას ადგილი არა აქვს:

¹) ხ ტ წ ე ს გ (ვარჩენ, მაგ.. ოჯახს), ხ ტ წ ი ს გ (წავილებ, წაღებას ეპაირებ, მიმაქვს) — ასე ასხვავებდა ზოგი მათ ერთმანეთისაგან, ზოგს კიდევ ა ე ს გ ემაქვებოდა.

²) ა დ ა ს გ ტ. ა ა ა ს გ ტ... უუმლაუტოდ იშვიათად იხმარება.

ხამბაჲ (უკვირს) ხამბე-ჲნ (უკვირდა) ხნხაღ (უხარია) ხნხდ-ღნ (უხაროდა)
 თერა (ჩანს) თერ-გნ (ჩანდა) ხნმეღა (შეუძლია) ხემმეღ-გნ (შეეძლო)
 მი ხტალტ-გნ, სი ხალტ-გნ, და სხვა. -ღ ამათაც არ დაერთვის (შდ. გვ. 84).

ანალოგიურია აგრეთვე ფუძისეული -რ'ს შენაცვლება -ნ'სთან:

ხოერ-ი (ეცოდება)	ხოეინ-დ	ხოეინ-დ	ხოეინ-და ხოერ-ი-ჲ
ხოშგურ (რცხვენია)	ხოშგუნ-დ	ხოშგუნ-დ	ხოშგუნ-და
ხამპირ (ეზარება)	მამპინ-და (მამპირ-გნ)	ჯამპინ-და...	(§ 23 D, შნშ.)

h. 1. -ა სუფიქსიან რელატ-გარდაუვალ ზმნათა რიგი ნამყოუსრულსა და სხვა დროებში -ონ'ს გამოივლენს:

ხალა (სწყინს)	მალონ	ჯალონ	ხალონ (მწყინდა...)
ხაჩა (ეცინება, უხარია)	მაჩონ	ჯაჩონ	ხაჩონ (მეცინებოდა...)
ხოცხა (ურჩენია)	მიცხონ	ჯიცხონ	და სხვა (§ 23 E).

სუბ. წყობის I და II პირის ფორმებიც მსგავსია: მი ხოცხონ, სი ხოცხონ...

2. ხოლო ისეთებს, როგორცაა: ქა წუა (გამოჩანს), ხულტე (აქვს) და სხვა, ნ.უსრ.: ქა წუწანდა (გამოჩანდა), ხულტუნდა¹ (ქონდა)... ცალკე განვიხილავთ. -ღ¹ა ნაცნობია, -წნ კი სხვა წარმოშობისაა (იხ. „ნ. წ.-წარსული“).

ბ. ბეჩორა დიალექტი ტერიტორიულად ბალსზემოურსა და ცხუმარ-ეცერულს შუაა მოქცეული. გავლენა ორისავე ეტყობა, მაგრამ საკუთარიც ბევრი რამ აქვს. განსაკუთრებით ეს ითქმის ნამყოუსრულის შესახებ.

1. -ე სუფიქსიანებს I და II პირში -ა¹გტ ახასიათებს, ხოლო მხოლოობითის IIIსა და მრავლობითის ყველა პირში -ა:

გორ-ე (სვამს)	ხუთრ-ასგუ	ვსვამდი	ხუთრ-ასგუ	სვამდი	გორ-ა	სვამდა
ჰქმ-ე (თიბავს)	ხუჰქმ-ასგუ	ვთიბავდი	ხუჰქმ-ასგუ	თიბავდი	ჰქმ-ა	თიბავდა
ტიხ-ე აბრუნებს	ტუტიხ-ასგუ	ვაბრუნებდი	ტიხ-ასგუ	აბრუნებდი	ტიხ-ა	აბრუნებდა
ქუტიც-ე (კრის)	ქუტიც-ასგუ	ვკრიდი	ქუტიც-ასგუ	კრიდი	ქუტიც-ა	კრიდა

2. -ი სუფიქსიანები ყოველთვის უცვლელად არიან წარმოდგენილნი ნამყოუსრულში (ე. ი. -ი შემონახულია): მხოლოობითის I და II პირისათვის გამოყენებულია -ღანგუ, დანარჩენებისათვის კი — -ღა:

აკლწთხ-ი	ამალღებს	ხუაკლწთხ-ი-დასგუ	ხაკლწთხ-ი-დასგუ	აკლწთხ-ი-და	ამალღებდა
აკლწ-ი	ლეწავს	ხუაკლწ-ი-დასგუ	ხაკლწ-ი-დასგუ	აკლწ-ი-და	ლეწავდა
აწნ-ი	ხნავს	ხუაწნ-ი-დასგუ	ხაწნ-ი-დასგუ	აწნ-ი-და	ხნავდა
იქუღ-ი	კითხოლობს	ხუიქუღ-ი-დასგუ	ხიქუღ-ი-დასგუ	იქუღ-ი-და	კითხოლობდა
ირღ-ი (ი)ზრდის		ხუირღ-ი-დასგუ	ხირღ-ი-დასგუ	ირღ-ი-და	(ი)ზრდიდა
ჰსყ-ი		ხუჰსყ-ი-დასგუ	ხსყ-ი-დასგუ	ჰსყ-ი-და	

შ ე ნ ი შ ვ ნ ა. შეცვლილად ჩანან:

იზბ-ი, ნ.უსრ.: ხუიზბუდასგუ, ხიზბუდასგუ, იზბუდა¹ (შდ. ეტრ.) (კამდა)
 ანღრ-ი (მოღის): ონღურ-დასგუ, ანღერ-დასგუ, ანღერ-და. უკანასკნელი იშვი-ათად ასეც იხმარება: ონღურ-ი-დასგუ, ანღრ-ი-დასგუ, ანღრ-ი-და.

3. ეგვევე -დასგუ, -და'ა ნახმარი ნულსუფიქსიანებთანაც. აწმყოს ფუძე ხელუხლებლად გვევლინება, ამიტომ ფორმანტები საქირონი არიან:

a. -აღ ელემენტი გვაქვს ბზ. -აღ'ისა და ეცერული -აღ'ის ნაცვლად: ისოყალ (გეოზბს) ხუთისოყალ-დასგუ ხისოყალ-დასგუ ისოყალ-და იზელალ (დადის) ხუთიზელალ-დასგუ ხიზელალ-დასგუ იზელალ-და და სხვა (III პირის ფორმებში -და შეიძლება მოიკვეცოსო, — შენიშვნეს).

b. -ეს შემცველი (-იელ, -ემ, -ერ... ელემენტიანი) ფუძეებიც ფორმანტს-ლა დაირთავენ:

იქშიელ (ამთქნარებს)	ხუთიქშიელ-დასგუ	ხიქშიელ-დასგუ	იქშიელ-და
იყარელ (იკემება)	ხუთიყარელ-დასგუ	ხიყარელ-დასგუ	იყარელ-და
გგემ (აშენებს)	ხუთგემ-დასგუ	ხიგემ-დასგუ	გგემ-და
იქუთერ (იპარავს)	ხუთიქუთერ-დასგუ	ხიქუთერ-დასგუ	იქუთერ-და
იკედ (იღებს)	ხუთიკედ-დასგუ	ხიკედ-დასგუ	იკედ-და
ბოლემუგ (ართმევს)	ხოლემუგ-დასგუ	ხოლემუგ-დასგუ	ბოლემუგ-და

საინტერესოა, რომ ამათ მისდევნენ უმლაუტის დაცვით ზმნები:

ხოყელუ (უძღვის)	ხუთიხოყელუ-დასგუ	ხიხოყელუ-დასგუ	ხოყელუ-და
იოთუფ (ისვრის)	ხუთიოთუფ-დასგუ	ხიოთუფ-დასგუ	იოთუფ-და
ხაბ (აბია)	მაბ-გღა ¹	ხაბ-გღა ¹	ხაბ-გღა ¹
ააქუ (აცვია)	მააქულა ¹	ხააქულა ¹	ააქულა ¹

c. ამათგან არც სხვა ნულსუფიქსიანია განსხვავებული:

სგურ (ზის)	სგურ-დასგუ	ხსგურ-დასგუ	სგურ-და
სიპ (ტრიალებს)	სუიპ-დასგუ	სიპ-დასგუ	სიპ-და ¹

ამგვარად, წარმოებისა და ფორმანტების მხრით ყველაზე მარტივი ბე-ჩოური აღმოჩნდა. მაგრამ გულდასმით თუ განვიხილავთ, მაშინ საკმაოდ რთულ მდგომარეობასთან გვექნება საქმე. I და II პირის ნიშნად -ასგუ, -დასგუ კი არ არის მარტო, არამედ: 1. -ასგუ, -დასგუ, 2. -ასგ'ა¹, -დასგ'ა¹ც, 3. ასუ, -დასუ, 4. -ასუ, -დასუ და, უკანასკნელ, 5. -ას, -დას². ყველანი რომ -ასგუ, -დასგუ სუფიქსების ვარიანტს წარმოადგენენ, ეს ერთის შეხედვითაც ცხადია, ოღონდ ესენი ერთნაირად გავრცელებულნი არ არიან: ხანში შესულები ნამყოფსრულის საწარმოებლად ჩვეულებრივ -ასგუ, -დასგუ ფორმანტებს მიმართავენ, მათთან შედარებით ახალგაზრდები (შუახნისანი) კი -ასგუ, -დასგუ¹ს, ხოლო ახალი თაობა -ასუ, -დასუ ბოლოსართებს აბა-

¹) -გნ ბოლოსართის გამოყენებაც ჩვეულებრივია: ხალატ — ხალტ-გნ, ხაბადა — ხაბდ-გნ. ხატკლებ — ხატკლებ-გნ, მიქიბ-მიქიბ-და || მიქიბ-გნ, თერა — თერ-გნ... -რ და -ნს მონაცვლეობით, -ონის გამოვლენითაც არ განსხვავდება ბეჩოური ეცერულისაგან: ხოქარი — ხოქარი-და || ხოქინ-და, ხოშგურ — ხოშგურ-და (|| ხოშგურ-და)... ხაჩა — ხაჩონ, და სხვა.

²) -ას, -დას მსმენია ადგილობრივი შეიღწლელის (სოფლის ახალგაზრდ. სკოლის) მოსწავლე ბერიელ (მაზერელ) ყმაწვილებისაგან, რომელნიც, უნდა ვიფიქროთ, მათივე ბალსუნოვლი ამხანაგების გავლენის გარეშე არ დარჩებოდნენ.

ტონებს. უკანასკნელთაგანვე გაიგონებთ აგრეთვე -ასტუ, -დასტუსა და იშვი-ათად -ასგგ, -დასგგ'საც¹.

რაც შეეხება -ი სუფიქსიანებთან -ჟ ფორმანტის გამოვლენას III პირში (ხოლო-ჟ 'ელოდა, უცდიდა', აწინ-ჟ 'ხნავდა', იშხტინი-ჟ 'ინახავდა', და სხვა), იგი (-ჟ) ეცერულის (§ 25 A 2) გავლენის შედეგი უნდა იყოს.

26. ლაშხურის ცნობილი ტექსტები ნამყოფსრულის დასახასიათებლად საკირო მავალითებს ცოტას იძლევა, ამიტომ უმთავრესად ჩვენს მასალებს დავეყარებით.

1) სოფ. უშხვანარში ყოფნის დროს აღნიშნული სქონდა -ასტუ, -დასტუ და იშვიათად -ასგგ. -დასგგ (ერთი ახალგაზრდის განოთქმის მიხედვით -ასგგ, -დასგგც). ამ სუფიქსების გავრცელების გამოსარკვევად და შესამოწმებლად წავედი სოფ. მაზურში. აქ პირველად მუშაობა მომიხდა თენგიზ და დემეტრე იანთან. რამელიც ზარწუნებდა, რომ ყველაზე ძველი და, მამასადამე, სწორი -ასგგ. -დასგგ არისო, და მისი თქმით ჩაწერილ ამბებსა და პარადიგმებში მხოლოდ ამთ ეხედებით (მართალია, ზოგჯერ -ასგგ. -დასგგ იც გაეპარებოდა, მაგრამ ამას თვითვე ამჩნევდა და მაშინვე ისწორებდა). ექვი შემეპარა ამ ახლად გაგონილ ფორმანტში და შემოწმების მიზნით იქ დამსწრე მასწ. ფილ. კვიციანს ეათარგმინინე ქართულიდან ნამყოფსრულის შემცველი ფორმები. მანაც განსვენებული თენგ. დადემეტრე იანთანის (რამელიც სვანურის კარგ მცოდნედ ითვლებოდა) ავტორიტეტული განცხადების შემდეგ ზნებები -ასგგ. -დასგგ სუფიქსებით აწარმოვა. სხვა დროსა და ცალკე გამოკითხვისას გამოიკვია. რომ მისთვის ს ჟ ი კ არ კ-ასტუ (ეშოულობი) და მსგავსი ფორმები შემთხვევითი ხასიათისა იყო, ხოლო ხ ჟ ა ბ ა რ გ-ასტუ (ვაბარგებდი), დ ჟ ი გ-ასტუ (ვაქრობდი). ხ ჟ ი კ ე კ-ასტუ (ვიკაკვადი), ხ ჟ ა ბ ა ბ ი-დასტუ (ვანაიებდი) და სხვები — ჩვეულებრივი. მისი ოჯახის წევრი ქალები კი -ასტუ. -დასტუ ბოლოსართებს ხმარობდენ. ამიტომ საკირო იყო უფრო ფართო მასშტაბით შემოწმებინა.

დღიურში მიწერია: 14. VIII. 1927 წ. გელა დადემეტრე იანი, კოსტა ვეზდენი (ორივე მაზურიანი. უკანასკნელი 70 წლ., ქართული არ იცის) და პავლე ვაზუღაძე (32 წლ., სოფ. ქართვანიდან: „ავსტრიაში ტყეობის დროს პროფესორებს ვასწავლიდი სვანურს“) გამოკითხულ იქნენ. მათი მოწმობით გვაქვს:

გელა და კოსტა	პავლე	კოსტა	შდ. პავლე
დტიგ-ასგტუ	დტიგ-ასგტუ.	დტიგ-ასტუ ხტაბერგი-დასგტუ (ვთობნდი)	ხტაწინ-დასტუ (ცხნავდი)
ხტიბარგ-ასგტუ	ხტიბარგ-ასგტუ	ხტაწმ-ასგტუ (ვთობადი)	ხტაწმ-ასტუ
ხტიკარქ-ასგტუ	ხტიკარქ-ასტუ	ხტიკედ-დასგტუ (ვილებდი)	ხტიკედ-დასტუ...

გელასა და კოსტას სხვა ფორმა არც ერთხელ არ წამოცთვინათ. უფრო რომ დაერწმუნებოდაყ -ასგგ. -დასგგ ჟ ფორმანტების არსებობაში, ანისთვის ვარიედი ისეთ მავალითებს, რომელთა ფუძეები თვისეული -ის წინ კ. გ. ქს ზეიცადენ (იკონქე. დიგ-ე. იქარქე...), რადგანაც ამ იგერათა ნუზობლად -ას მორტაცია უჩნდება ხოლმე. იმავე დღესვე გამოკითხულ სხვა პირთა შორის ერთი მოხუცი დაბეჯითობით ამბობდა: დ ჟ ი გ-ასგტუ. ხ ჟ ა ლ შ ი-დასგტუ... ხოლო მეორე შედარებით ნაკლები ხნისა: ხ ჟ ი კ ე კ-ასგტუ. და სხვა. ახალგაზრდათაგან ორი გარკვევით ხმარობდა: დ ჟ ი გ-ასტუ. ხ ჟ ი ხ ბ უ დასტუ (კვამდი), ორი კი უსწორებდა მათ: დ ჟ ი გ-ასტუ. ხ ჟ ი კ ე კ-ასტუ. ხ ჟ ი ქ ჟ ი მ-დასტუ... სახით. იყო შემთხვევა, რომ ერთიდაიგივე პირი ნამყოფსრულის საწარმოებლად ამ „სხვადასხვა“ სუფიქსს იშველებდა.

15. VIII. 1927 წ. პეტრე უშხვანისა (სოფ. დოლიდან, მოხუცია) და აფხაზეთის სვანეთში (დალში) გადასახლებული მისი ნათესავის (შუახნისა იყო) გამოთქმით ჩაწერილი მაქვს: ხ ჟ ი კ ა რ ქ-ასგტუ, ხ ჟ ა ლ შ ი-დასგტუ, და სხვა.

ა. -ე, -ი და ხშირად ნულსუფიქსიანს I და II პირში -ის დაერთვის, ხოლო მესამესა და მრავლ. რიცხვის ყველა პირში: 1. -ე სუფიქსიანებს — ა, 2. -ი და ნულსუფიქსიანებს კი -და, -გა ან -გდ. უკანასკნელი ფორმანტები -ე სუფიქსიანებისათვისაც არაა უჩვეულო (თემისეული -ე და -ი, ცხადია, მოკვეცილია). ჯერ პირველი ორი პირის ფორმას გავეცნოთ:

-ე: 1	ხუამარ-ის	ვაზადებდი	ხუამჩ-ის	ვაბეოებდი	ტეხ-ის	ვაბრუ- ნებდი	ხოკუშ-ის	კუ- ტეხბდი
2	ხამარ-ის		ხამჩ-ის		ტეხ-ის		ხოკუშ-ის	
1	ხუაკლათ-ის	ვლეწავდი	ხუადგარ-ის	კკლავდი	ხუაენ-ის		ხუაშხ-ის	ვწავადი
2	ხაკლათ-ის		ხადგარ-ის		ხაენ-ის		ხაშხ-ის	
1	ხუირმ-ის		ხუანტყუ-ის	ვყლა- ჰავდი	ხუასყ-ის		ხუირშ-ის	
2	ხირმ-ის		ხანტყუ-ის		ხასყ-ის		ხირშ-ის	

ო-: ა. -აღ 1 ხუიზელაღ-ის დადიოდი ხუიბრიანღ-ის ვმღეროდი ხუიგნაღ-ის კდბა-
ბოღი
2 ხიზელაღ-ის ხიბრიანღ-ის ხიგნაღ-ის

ბ. -იელ 1 ხუიბერგიელ-ის კვიდაობდი ხუიბქიელ-ის | ხუიფშუდიელ-ის გკვეხლობდი
2 ხიბერგიელ-ის ხიბქიელ-ის | ხიფშუდიელ-ის¹

ც. -ეს: 1 ხუიდეს-ის ვიცავამდი კვედასამოს დ. -ეშ: 1 ხოლემ-ის ვართმევი
(ბხ. ეს-ი) 2 ხიდეს-ის (ბხ. -ეშ-ი) 2 ხოლემ-ის

შ ე ნ ი შ ე ნ ა. ნულსუფიქსა ფუძეში თუ არაგრძელი ხმოვანი მოგვე-
პოვება, იგი -ის ბოლოსართის წყალობით შეიკუმშება:

აწმ.: ხუაგემ	ხუაბენ	ხუიკედ	ხოჯოლტ
1 ხუაგემ-ის ვაგებდი	ხუაბენ-ის ვაბამდი	ხუიკედ-ის ვილებდი	ხოჯოლტ-ის ვუოლოდი
2 ხაგემ-ის	ხაბენ-ის	ხიკედ-ის	ხოჯოლტ-ის

ბ. მესამე და მრ. რ. ყველა პირის ფორმები ასე შეიძლება აღვწეროთ:

1. -ე სუფიქსიანებს -ა ევლინებათ: ამარ-ა (ამზადებდა), ამჩ-ა (აბერებდა), ტეხ-ა (აბრუნებდა), ავგმ-ა (10₇) | აჟმა (არღვევდა, შლიდა), ყულ-ა (33₂; ამბობდა), ავგუზ-ა (73₂; აჩერებდა, აყენებდა)... ზოგჯერ ანალოგიით მიღებული -და, -გდა ფორმანტიც გვაქვს: ამარ-და, ტეხ-და, ყულ-და... ამჩ-გდა, აჟმ-გდა...

2. -ი და ნულსუფიქსიანთ -და ახასიათებს: აკლათ-და (ლევწავდა), ადგარ-და (კლავდა). ტულ-და (75₁; იძახდა), იზელაღ-და (54₆; დადიოდა), ისკნაღ-და (23₁; დახტოდა), ხეკვადიელ-და (33₂; ეკითხებოდა)... მაგრამ თუ ფუძის ბოლოკიდურად თანხმოვნები გვევლინება, რასაც ჩვეულებრივ ადგილი აქვს ერთი მარცვლის შემცველ რედუქციან ფუძესთან, მაშინ ფორმანტად -გდა^ა გამოყენებული: ხაგდ-გდა (62₂; ეძინებოდა, ხატს-გდა² (69₂; არტყამდა), აენ-გდა (ხნავდა), იცხმ-გდა (60₂₇; იზრდებოდა)... აშკარაა, რომ -გ- (-გ-და) ფორმანტის

1) -ე- არ არის გრძელი: ლშ. ი ფ შ ტ დ ი ე ლ = ბხ. ი ფ შ ტ დ ი ე ლ.
2) ხ ა ტ ც გ დ 'ა' ფორმალა იხმარებაო, — შენიშვნა.

კუთვნილებას კი არ წარმოადგენს, არამედ ფონეტიკურ ნიადაგზე განვითარებულს თანხმოდანთვასაყარს. ამას როგორც ზემო მავალითები, ისე აქვე შეპირისპირებული შემთხვევებიც ადასტურებს: ტუხ-და, მავრამ: იტხ-გდა (|| იტხ-ა იბრუნებდა), ხოტხ-გდა (|| ხოტხ-ა უბრუნებდა)... ირმ-გდა (იქერდა), იქდ-გდა¹ (იღებდა), აქჩ-გდა¹ (|| აქჩ-ა კრიდა), და სხვა.

შენიშვნა I. თუ ფუძის ბოლოში თავმოყრილ თანხმოდანთა შორის მოიპოვება უ, მასთან ან დამსგავსებით ან შერწყმით -გ(-და) იქცევა -უ(-და)¹: იქმ-უდა (64₁₁: იცვამდა), ხაშუქრ-უდა-ხ (33₁₇: აჩუქებდენ), ხაქუშ-უდა (ატეხდა), ხოტუდა (71₁₂: ← *ხოტუ + -გდა ეკიდა), ანტყ-უდა (← *ანტყუ + -გდა ყლაპავდა)... (შდ. § 7 A 3). მავრამ მოსალოდნელი უ თუ წყვილბაგისმიერი ბგერის მეზობლად დაკარგულია, მაშინ მეტწილად -გდა გვევლინება: ხეშმგ-გდა (73₁₁: ← *ხეშმგ-გდა სთხოვდა), იზბ-გდა-ხ (64₂₃: ← *იზბ-გდა-ხ კამდენ), იჩმ-გდა (37₁₅: ← *იჩმ-გდა შერებოდა) (შდ. იგნ-უდა 69₁₂: ← *იგუნ-გდა ტიროდა, იქმ-უდა ← იქუმ-უდა)...

შენიშვნა II. -გდა¹ს პარალელურად -გდ სუფიქსიც ხშირია: ხატს-გდ || ხატს-გდა (69₁₉, 19), ხატც-გდ¹ (არტყამდა, სცემდა), აგმ-გდ (დგამდა), იბნ-გდ (იწყებდა), აჯბ-გდ (ხარზავდა), აგრეთვე: ხაშუდ-უდ (აძლევდა), იქმ-უდ და სხვა.

3. ნამყოფსრულის მაწარმოებლად -გნ გვევლინება იმ ზმნებში, რომლებთანაც ზემოსვანურში -გნ იყო ხმარებული: მაწხ-გნ || მაწხ-გნ-და (აწმ.: მაწხ მპირია), ჯალტ-გნ || ჯალტ-გნ-და (აწმ.: ჯალატ გიყვარს), შიდ-გნ (8₄: აკრძალული არ იყო, შეიძლებოდა), ხოკბ-გნ (აწმ.: ხოკბ ცალია), ხასკურელ-გნ¹ და.

4. გარდაუვალ ზმნებთან -გ'ც ჩნდება, ოღონდ მესამესა და მრ. რიცხვის ყველა პირში -ა ახლავს და ფუძის ხმოვანიც გრძელდება:

აწმ.: ხუარ-ი (ვარ) სგურ (ვზივარ) ღური (წავალ) შდ. ხოხალ (იციხ)
 1 ხუარ-დ (ვიყავ) სგურ-დ (ვიჯედი) ღური-ის (წვიდილოდი) ხოხალ-დ (ხუას)
 2 ხარ-დ სგურ-დ ღვრ-ის ღვრ-დ (68₁₀ წადი) ხოხალ-დ (ხას)
 3 არ-და (63₁₃) სგურ-და (69₇) ღვრ-და (71₁₂) ხოხალ-და

III პირში ფუძის ხმოვნის გაგრძელება რომ -და სუფიქსზე არ არის დამოკიდებული, ეს ჩანს სგოჯ-და (51₃: ბრძანდებოდა), ჩუ ეუე-და (59₂₄: დაყუყუებული იყო) და ამით მსგავსი ფორმისაგან. არის თუ არა იგი მახვილის ნიადაგზე წარმოშობილი (იხ. „აორისტი“), თუ სხვა მიზეზითაა გამოწვეული, ეს კიდევ სარკვევია.. ყოველ შემთხვევაში

5. ამავე მიზეზის ნაწყალობები არ უნდა იყოს გრძელი ხმოვნები ისეთ ფუძეებში, სადაც -რ¹სა და -ნ¹ს ალტერნაციას აქვს ადგილი: ხოშგუნ-და (აწმ.: ხოშგურ რცხენია), ხამკინ-და (63₃₀, აწმ.: ხამკირ ეზარება), ხოგუნ-და (ხოგუნ-და-ხ-უ 73₁₈: ებრალებოდესთ, აწმ.: ხოერი ეცოდება), ხაენ-და (← ხაერ მო-

¹ ხ ა რ (ი გ დ წ ა) ფორმალა იხმარებალ.— შენიშნის.

წყენილია)... ვფიქრობთ, -უნ ფორმანტის გაინფიქსებით აიხსნება როგორც ალტერნაცია, ისე ხმოვანთა გაგრძელება (§ 23 D შნშ.).

6. -რნ გამოვლენილი ზმნებიც ისევე, როგორც -უნ ფორმანტით ნაწარმოებნი, ნამყოუსრულის I და II პირში -ღ ნიშანს დაირთავენ, III პირის ფორმებში კი -და შეიძლება არ იყოს:

- 1 თერონ-დ (ხტა/ეს) (ეჩანდი) ხოთრონ-დ („უჩქუდი“, შდ. ხტალტ-უნ-დ (ხტას)
- 2 თერონ-დ (ხა/ეს) ხოთრონ-დ (მცნობდა) ხალტ-უნ-დ (ხას)
- 3 თერონ-და¹ ხოთრონ-და¹ ხალტ-უნ-და¹

და ასე: ხაჯონ-და (70_ა) || ხაჯონ (70_ა), მალონ, ჯაშონ, ხაჩონ-და¹ (შდ. § 23 E).

ამგვარად, -უ, -ი და ნულ-სუფიქსიანები I და II პირში -ის ნიშნით გვევლინებიან, მაშასადამე, ბოლოსართის მიხედვით ფუძეთა უმრავლესობა ერთ სახემდე დაყვანილი. მსგავს მოვლენას მესამე პირთანაც ვამჩნევთ. მართალია, დღეს -ე სუფიქსიანებს -ა ახასიათებს და -ი და ნულ-სუფიქსიანებს კი -და, -გა, -გდ, მაგრამ შეუძლებელი არ არის, როგორც ამაში -ა'ს პარალელურად ანალოგიით მიღებული -და, -გდა ფორმანტების გამოყენება გვარწმუნებს, რომ -ე სუფიქსიანებიც სრულებით დაემსგავსონ დანარჩენთ. ნამყოუსრულში თემისეული -ე და -ი¹ არა ჩანან. უკანასკნელი იგულისხმება თუ არა, ამის მტკიცებაც ძნელია: ბალსზემოურში -ი'ს არსებობის კვალი უმლაუტით ირკვეოდა, ლაშხური კი უუმლაუტო დიალექტია. -ის ფორმანტის მოკვეცილ დარჩენილი ფუძე (შეკუმშულია იგი, თუ შეუკუმშავი) III პირშიც გადადის. თავმოყრილ თანხმოვნებსა და -და სუფიქსს შორის -გ- ვითარდება. იკდ-გდა (იღებდა), ხოედღდა (← *ხოედღ-გდა უძღოდა), ითრ-გდა (|| ითრ-ა)|| ითრ-გღ (სვამდა), ხობნ-გღ || ხობნ-გდა (უბამდა) და სხვათა მიხედვით შეიძლება ვინმემ დაუშვას; რომ: ფორმანტია -გღ || -გდა (-გ- ფორმანტის კუთვნილებაა) და ამიტომ აქვს რედუქციას ადგილი (* იკედ-გდა → იკდ-გდა). მაგრამ თუ მოვიგონებთ, რომ: a. ბოლოკიდური თანხმოვანი თუ ერთია, ფუძეს ყოველთვის -და დაერთვის², b. I და II პირის ფუძე III-შიც გადადის (მაგ., აჯნ: ხტ-აჯნ-ის, ხ-აჯნ-ის, აჯნ-გდა... შდ. თითქმის ყველა -ი სუფიქსიანი), c. თანხმოვანთა საყარად ჩვეულებრივ -გ- გვევლინება და d. -გდა, -გდ დაჯგუფებულ თანხმოვნებთან გვაქვს, მაშინ ჩვენი ზემო მსჯელობა -გ-ს შესახებ, გვეონია, მისაღები იქნება.

სხვა ფორმანტი ზოგ -ი, -ა და ნულ-სუფიქსიანებთან -უნ და -ღ არის.

27. ლენტეხური ბალსზემოურისაგან განსხვავდება შემდეგით:

- A. 1. თანხმოვნებისაგან შემდგარი ფუძე -ეს არ გამოივლენს, -ი'ს იცავს: 1- მგრმ-ი-ღს (ვიჭერდი) ხტირდ-ი-ღს (ვიზრდიდი) მგრშ-ი-ღს კეწავებს ვშლიდი
- 2 ხგრმ-ი-ღს ხირდ-ი-ღს ხგრშ-ი-ღს
- 3 გრმ-ი-და ირდ-ი-და გრშ-ი-და (შდ. გვ. 76).

და ასე: გრხ-ი-და, ანჭყ-ი-და, გრტყშ-ი-და, გშკ-ი-და (წველიდა), და სხვა.

¹) მხედველობაში არ ვიღებთ ათი ი და . (მკიდა) ფორმას.
²) რა თქმა უნდა, მშბ-გღ და¹ || მშბ-და (მება), მშკუღ და¹. (← * მშკუტ + -გ და) || მშკუტ-და (მეცვა), ხტკუღ და¹ (70_ა) || ხტკუტ და¹ (ეკიდა) და მსგავსი რამდენიმე მაგალითის (84_ა, 8_ა, 10) გამოკლებით, რომელთაც სხვა დიალექტშიც ვხვდებით (უზგულურშიც უუმლაუტოა: ხნბგდა, ხნკუტ და, ხნკუღ... შდ. § 23 F).

-ი დაცულია მაშინაც, თუ მის წინ -ე ან -ი- ხმოვანია: ასყეა — ასყეა-და (აკეთებდა), აჭეა — აჭეა-და (აცხობდა), იყეა — იყეა-და (იყვანდა), ათიი — ათიი-და.

ამათ მისდევს ნარედლუქციალი ზმნებიც, მაგ.:

აწმ:	ხტაშხ-ი (ვწვაე)	ხტაშთხტ-ი (ვმარხაე)	ხტიშხტნ-ი	ვინახაე
1	ხტაშხ-ი-დს (ვწვაედი)	ხტაშთხტ-ი-დს (ვმარხაედი)	ხტიშხტნ-ი-დს	ვინახაედი
2	ხაშხ-ი-დს	ხაშთხტ-ი-დს	ხიშხტნ-ი-დს	
3	აშხ-ი და	აშთხტ-ი-და	იშხტნ-ი-და	

და ასე: იყდ-ი — იყდ-ი-და, აკლ-ი — აკლ-ი-და, იქტნ-ი — იქტნ-ი-და, ხოშტრ-ი-და... ერთი სიტყვით, თუ თანხმოვნები დაჯგუფებულია, მაშინ -ი არ იკვეცება.

2. -ე-ს შემცველი -ი სუფიქსიანი და ნულსუფიქსიანი ფუძეები მხოლოდ ფორმანტს დაირთავენ:

აწმ:	ხტითხელ-ი ძეხნი	ხტირბიელ	ეხაბაზობ	მგემე ვაწენებ	ხტილდედ	ეწყსი
1	ხტითხელ-დს	ხტირბიელ-დს	ეხაბაზობდი	მგემე-დს	ხტილდედ-დს	
2	ხითხელ-დს	ხირბიელ-დს		ეგემე-დს	ხილდედ-დს	
3	ითხელ-და	ირბიელ-და ¹		ეგემე-და	ილდედ-და...	

3. უმლაუტიან ფორმათა აარაღელურად არის უუმლაუტოც:

1 ხუტედ-დს || ხოყოლ-დს² (sic) (ფუძლოდი), 2 ხოტედ-დს || ხოყოლ-დს, 3 ხოტედ-და || ხოყოლ-და, იშქტემ — იშქტემ-და || იშკომ-და, ითუეთ-და || ითოთ-და (გვ. 83).

4. -ენ ფორმანტით ნაწარმოებ ზმნათა პარაღელურად -და (-ა)თი ნაწარმოები ფორმებიც მოიპოვებო³, მაგ., ასე (შდ. § 23 D): ხადაკლებ-ენ-და¹ || ხადაკლებ-და, ხალატ-ენ || ხალატ-და, ხაგად-ენ || ხაგად-და (პართებდა), ხოშკურ/ნ-და, თერ-ე — თერ-ენ-და¹ || თერ-ა... აღსანიშნავია, რომ -ენ ფორმანტის დართვით უმლაუტი ქრება: ხხაგად — ხხაგად-ენ-და¹ (შდ. ხხაგად-და).

B. სხვა მხრით კი სრული მსგავსებაა ბალსზემოურთან⁴, სახელდობრ:

1. -ე სუფიქსიანებს -ა აწარმოებს (I და II პირში -ას გვაქვს): 1 ხტაკარ-ას (ვალებდი), 2 ხაკარ-ას (ალებდი), 3 აკარ-ა (ალებდა), Si ლაკარ-ად (ვალებდით), აწყოლოში კი: ხტაკარ-ე (ვალებ), აკარ-ე (ალებს) ფორმა გვევლინება. ნამყოფსრულში -ე, ცხადია, სრულებით არ არის ნაგულეები.

¹) სტუდ. აღ. ქ უ რ ა ს კ ე დ ი ა ნ ი ს სიტყვით -ი ე ლ ე ლ ე ნ ტ ი თ ი თ ქ ო ს ნ ა მ ყ ო ფ ს რ უ ლ შ ი -ი ა ლ დ ი ც ე ლ ე ბ ა მ ო ხ ე უ თ ა მ ე ტ ყ ე ვ ე ლ ე ბ ა შ ი: ხ ტ ი რ ბ ი ა ლ, ხ ი რ ბ ი ა ლ. ი რ ბ ი ა ლ, და სხვა. -დს, -და ამ შემთხვევაში ზედმეტიაო, — თქვა (შდ. § 23 C 2 ა).

²) აღ. ქ უ რ ა ს კ ე დ ი ა ნ ი ს თქმით -ო- მაქცევრის წინ S₁ ხ ტ- შეიძლება დაცულ იქნეს (§ 3 A 2 ბ).

³) მარწმუნებდა აღ. ქ უ რ ა ს კ ე დ ი ა ნ ი და სათანადო მაგალითებიც მოძაწოდა: ხ ა - ლ ს ტ - და...

⁴) რა თქმა უნდა, ნამყოფსრულის ფორმანტების შესახებაა აქ ლაპარაკი. ლენტეხურში რომ რედუქცია მოდუნებულია, მას რომ გრძელი ხმოვნები არ გააჩნია, უმლაუტს რომ -ე-ც იწვევს, ცალკე სიტყვებში ზოომ არ მოგვეპოვება, და სხვა ასეთები, ფონეტიკაში იქნება განხილული სხვა დიალექტთან დაკავშირებით.

ტ ა ბ

ნამყოფსრულის ფორმანტები.

ბალზემოური (ტაბ. IX).

აწმყოში

I. -ე	{	-ე'ს ადგილას	ჰ.	
			1	-ჲს
			2	-ჲს
II. -ი	{	ა. ორ-, მეტ- და ფუძეშუქუმშავ ერთ-მარცვლიანთან	1	-დჲს
			2	-დჲს
			3	-და უშგულ.
		ბ. რედუქციან ერთმარცვლიანებთან ფუძის ხმოვნის ადღგებით	1	-ე-ა-დჲს -ი-დჲს
			2	-ე-ა-დჲს -ი-დჲს
			3	-ე-ა-და -ი-და ¹
1.	{	უხპოვნო ფუძეებთან		
		2.	ხმოვანალუდგენელ ფუძეებთან	

III. -ო (ნული)

{	1. -ჰლ (← * -ჰლ-ე) ელემენტთან	ვცრ.ლნტ. -ჰლ	1	-ჰლ-დჲს		
		ლშხ. -ჰლ	2	-ჰლ-დჲს		
		ბეჩ. -ჰლ	3	-ჰლ-და ¹		
	2. -იჰლ (← * -იჰლ-ე) ელემენტთან	ქვეს.ბეჩ. -იჰლ	1	-იჰლ-დჲს -იჰლ-დჲს		
		ვცრ. -ეჰლ	2	-იჰლ-დჲს -იჰლ-დჲს		
		3	-იჰლ-და ¹ -იჰლ-და			
	3. -ემ, -ერ (← * -ემ-ი, * -ერ-ი) ელემენტთან და ზოგიერთ -ე-ს შემცველ ფუძესთან		1	-ჰმ-დჲს		
			2	-ჰმ-დჲს		
			3	-ჰმ-და, და სხ.		
	4.	-ჰსგ-ი	-ჰშგ-ი	-ჰლ-ი	1	-ჰსგ-დჲს
		ლნტ. -ჰს'კ ¹	(-ემ'კ)	-ჰლ-ი	2	-ჰსგ-დჲს
		ლშხ. -ჰს	-ჰშ	-ჰლ-ი	3	-ჰსგ-და, და სხ.
ბქე. -ჰსგ -ისგ.		-ემ'გ	-ჰლ-ი			

IV. -ო, -ა, -ი

{	5. ზოგიერთ აბსოლუტურ და რელატიურ-გარდაუვალთან	a. 1	-გნ-დჲს
		2	-გნ-დჲს
		3	-გნ-და ¹
	ბ.	1	-გდჲს
		2	-გდჲს
		3	-გდ -გდა.

¹) -ი, -ჰლ/-ჰლ, -ი-ჰლ და სხვა ფუძისეულებია.

უ ლ ა X

დიალექტების მიხედვით

ლენტესური

ლაშური

A. ბეჩოური

B. ეცერული

ბ ა ლ ს ქ ვ ე მ თ უ რ ი

-ჲს	-ასტ.	-ჲსტ.	-ასტ.	-ჲსტ (-ჲსგვ.	-ჲს)	-0 ¹	-ის
-ჲს	-ასტ.	-ჲსტ.	-ასტ.	-ჲსტ (-ჲსგვ.	-ჲს)	-0	-ის
-ა	-ა					-ა	-ა, -და, -გღა ¹
-დჲს						-0 ¹	
-დჲს						-0	
-და	-ი-დასტ.	-დჲსტ.	-დასტ.	-დჲსტ (-დჲსგვ.	-დჲს)	-ი-ტ	-ის
	-ი-დასტ.	-დჲსტ.	-დასტ.	-დჲსტ (-დჲსგვ.	-დჲს)		-ის
-ი-დჲს	-ი-და					-ე-ტ	-და, -გღა ¹
-ი-დჲს						-ე-ტ	
-ი-და						-ი-ტ	
-ალ-დჲს ¹	-ალ-დასტ...					-ალ	-ჲლ-ის.
-ალ-დჲს ¹	-ალ-დასტ...					-ალ	-ჲლ-ის
-ალ-და ¹	-ალ-და					-ალ	-ჲლ-და
-იელ-დჲს	-იელ-დასტ...					-ალ	-იელ-ის
-იელ-დჲს	-იელ-დასტ...					-ალ	-იელ-ის
-იელ-და	-იელ-და					-ალ	-იელ-და
-ემ-დჲს	-ემ-დასტ...					-ამ	-ის
-ემ-დჲს	-ემ-დასტ...					-ამ	-ის
-ემ-და	-ემ-და					-ამ	-გღა ¹ , -და
-ეს ¹ კ-დჲს	-ისგ-დასტ...					-ასგ-ტ	-ჲს-ის
-ეს ¹ კ-დჲს	-ისგ-დასტ...					-ასგ-ტ	-ჲს-ის
-ეს ¹ კ-და	-ისგ-და					-ასგ-ტ	-ჲს-და
-გნ-დჲს	-გნ-დასტ ¹ ...					-გნ	-გნ-დ
-გნ-დჲს	-გნ-დასტ ¹ ...					-გნ	-გნ-დ
-გნ-და ¹	-გნ-და ¹					-გნ	-გნ-და ¹
-გდჲს	-გღ-დასტ ¹ ...					-გღ, -დ	-გღ, -დ
-გდჲს	-გღ-დასტ ¹ ...					-გღ, -დ	-გღ, -დ
-გღა ¹	-გღა ¹					-გღა ¹ , -და	-გღა ¹ , -და

¹) ერთმარცვლიანებში ფუძის უშუშლაუტო ხმოვანი აღდგება I და II პირში და ზოგჯერ -ტ სუფიქსიც დაერთვის (-ი მოკვეცილია).

2. -ი სუფიქსიანებს -ი ეკვეცებათ და მათ ნულსუფიქსიანებთან ერთად -ღს (I და II პ.) და -ღა (III პ.) დაერთვის: ხუახატაჲ-ღს (← * ხუახატაჲ-ი-ღს) (ვხატავდი), ხახატაჲ-ღს (ხატავდი), ახატაჲ-ღა (ხატავდა), ხუაგუჲ-ღს (ფუჲვავდი), აგუჲ-ღა (ფუჲვავდა). ამგვარად: ინაღ-ი — ინაღ-ღა, იჲნაღ-ი — იჲნაღ-ღა, ითჲრა-ი — ითჲრა-ღა, რაგაღ-ი — რაგაღ-ღა¹ (ლაპარაკობდა), აჯაბ — აჯაბ-ღა (ხარშავდა), და სხვა მრავალი. -ი'ს ფარული არსებობა წინა ხმოვნის გაუმლაუტებით² არის გამოაშკარავებული (§ 23 B 2).

შენიშვნა. ზოგიერთი ერთმარცვლიანი ფუძე -ი'ს მოკვეცის შემდეგ აღიდგენს ნარედუქციალ ხმოვანსაო, ვიტყვით: ხოსკღ-ი (უყურებს) — ხოსკიდ-ღა (უყურებდა), იზბ-ი (ჰამს) — იზობ-ღა (ჰამდა), მაგრამ აწმყოში ხოსკიდ-ი, იზბ-ი'ც მოგვეპოვება და ნამყოუსრულის ფორმები ამ უკანასკნელთან უნდა იყოს ნაწარმოები.

3. -აღ ელემენტი -აღ სახით წარმოგვიდგება: ხუიქუთერაღ (ექურღობ) — ხუიქუთერაღ-ღს¹ (ექურღობდი), ხიღარაღ-ღს¹ (მღეროდი), იღარაღ (მღეროდა)...

4. -გღა¹ ფორმანტის გამოყენებაცა და -ონ ელემენტის გამოვლენაც ჩვეულებრივია: a. ხაბ — ხაბ-გღა¹, ხაბუ — ხაბუ-ღა || ხაბუღ (შდ. §§ 23 F, 25 A 3 e, გვ. 98, შნშ. 2)... b. ხაჩა — ხაჩონ-ღა¹, ხაშა — ხაშონ-ღა¹, ხაჯეშ — ხაჯონ-ღა¹...

28. ფუძესთან და თემისეულ ბოლოსართებთან დაკავშირებით მომხდარ ცვლილებებს თუ ყურადღებას არ მივამჩნევთ, მაშინ (ტაბ. IX, X) წარმოდგენილი თითქოსდა მრავალნაირი ფორმანტი შეიძლება სულ რამდენიმე სახემდე დაეფიქსიროს:

თემისეული	პირი	ბზ.ლტ.	ბეჩ.	ვეტრ.	ლაზბ.
I. -ე	1	-ს	-ასგუ	ნული	-ის
	2	-ს	-ასგუ	ნული	-ის
	3	-ა	-ა	-ა	-ა
II. -ი და ნული	1	-ღს	-ღასგუ	ნული (ჲ), -ღ	-ის , -ღ
	2	-ღს	-ღასგუ	ნული (ჲ), -ღ	-ის , -ღ
	3	-ღა	-ღა	-ჲ	-ღა (-ღა -ღა), -ღა
III. ნული, -ი და -ა	1		-გნ		-გნ
	2		-გნ		-გნ
	3		-გნ		-გნ ⁴

¹) ხ ჭ ა ლ ა შ ი (ვთესავ) ნამყოუსრულში ორი სახით იუღლება: ხ ჭ ა ლ ა შ - ა ს ... (ზოგჯერ -ე სუფიქსიანის მსგავსად), ხ ჭ ა ლ ა შ - დ ა ს ... (ჩვეულებრივ კი -ე სუფიქსიანის მსგავსად).

²) თუთარიულად გრძელი ხმოვნები -ე'ს მოკვეცის შემდეგაც არ უმლაუტდებიან: ა ლ ა შ - ი — ა ლ ა შ - დ ა (შდ. § 23 B 2 a), ტ უ ლ - ი — ტ უ ლ - დ ა, ხ ო ფ უ ლ - ი — ხ ო ფ უ ლ - დ ა (იხ. შნშ.), და სხვა.

³) -ღ ს შეიძლება არ დაერთოს I და II პირის ფორმებს, ამით ლენტეხური განსხვავდება ბალსხემოურისაგან (23 C 1).

⁴) რამდენსამე ზნაში გამოვლენილი -ნ ნ/-ონ ნამყოუსრულის ფორმანტად არ მიგვაჩნია (§§ 23 E, 25 A 3 h, 26 B 6, 27 B 4 h), და ამიტომ იგი ტაბულაში (X) არ შევიტანეთ.

უნდა გამოირკვეს ამ ფორმანტა როგორც გენეზისი, ისე მათი ფუნქციაც: თუ რომელი მათგანია ნამყოფსრულის მაწარმოებელი და რომელი პირის მაჩვენებელი. განვიხილოთ უკანასკნელი, მაგრამ ჯერ

შენიშვნა. ცნობილია, რომ ნამყოფსრულსა და აორისტში დასმულ ზმნებს ორი თემა აქვს: „ერთი პირველისა და მეორე პირისათვის მხ. რიცხვში და მეორე მესამე პირისათვის მხოლოდობითსა და ყველა პირისათვის მრავლობითში. ეს ორ-თემიანობა ნამყოფში დამახასიათებელი მოვლენაა სვანურისათვის, რომლითაც იგი არსებითად განსხვავდება ქართულისაგან, რომელმაც ასეთი რამ არ იცის“ (უმლ. 209) და იქვე შენიშვნაშიც ნათქვამია: „ერთი თემა, მაშასადამე, ორი პირისათვის არის განკუთვნილი (მხ. რიცხვის 1 და 2 პ.) და მეორე კი ხუთი პირისათვის (მხ. რიცხვის 3 პ. და მრ. რიცხვის ოთხი პირი: ინკლუზიური, ექსკლუზიური, 2 და 3). ამიტომ სიმოკლისა და სიმარტივისათვის პირველ მათგანს ორთა თემას ვეძახი და მეორეს ხუთთა თემას. ამის მსგავსად ითქმის აგრეთვე: ორთა ფორმები, ხუთთა ფორმები“. ეს თავისებური მოვლენა — ზმნათა ორთემიანობა — უფრო აორისტშია აშკარა, ვიდრე ნამყოფსრულში, მაგრამ უკანასკნელშიც რომ არ არის უგულვებელყოფილი, ეს კარგად ჩანს ზემოთმოყვანილი ნიშნების დაპირისპირისპირებიდან (I და II პირთან: -ჰს, -ღჰს ან ნული ან -ის, III პირთან კი: -ა, -ღა, -ჴ...).

A. ნამყოფსრულის ფორმანტა ფუნქციონათვის. ქართულსა და მეგრულში ნამყოფსრულს -ღ აწარმოებს (თუ, რა თქმა უნდა, -ი სუფიქსიან გარდაუვალებში გამოვლენილ -ო-ს [კვი-ო-ღ-ი, ტირ-ო-ღ-ა]¹ მხედველობაში არ მივიღებთ). არცერთ დროში I და II პირისათვის პირის მაჩვენებელი ბოლოსართი არ მოგვეპოვება, III პირს დროის მიხედვით ცვალებადი სუფიქსი ახასიათებს². სვანურში კი მდგომარეობა საკმაოდ თავისებურია.

ნამყოფსრულს სვანურში: I. -ე სუფიქსიანებისაგან -ა აწარმოებს. ამას ამტკიცებს: 1. ყველა დიალექტში მხოლოდობ. რიცხვის მესამესა და მრავლ. რიცხვის ყველა პირში -ა'ს ხმარება, 2. -ა ფორმანტისავე არსებობა, როგორც ეს მოსალოდნელი იყო, ბალსზემოურ-ლენტეხურ-ბეჩოურის მიხედვით I და II პირში (ეცერულსა და ლაშხურში იგი მოკვეცილად მიგვაჩნია) და 3. ამავე -ა'ს გაინფიქსება -ე-ს შემცველ ფუძეებში ბალსზემოურისა და ეცერულის მიხედვით. გამოსარკვევია: ბალსზემოურ-ლენტეხურის I და II პირში თუ რამ გააუმლაუტა მაწარმოებელი -ა და რას წარმოადგენს -ს, ბეჩოურში -სგუ და და ლაშხურში -ის. თემათა („ორთა და ხუთთა ფორმების“) განსასხვავებლად

¹) და აგრეთვე -ავ. -ამ სუფიქსიანებში სავარაუდებელ -იღსაც (გვ. 105. 209. 2).

²) ვგულისხმობთ. რომ: -ხ (აწმყოსა და კონინქტივებში: წერ-ს, წერდ-ს, წერო-ს) და -ა (ნამყოფსრულსა. აორისტსა და წინარეწარსულში: წერ-ა, წერ-ა, ეწერ-ა) მხოლოდ მესამე პირს უჩვენებს (რიცხვისა და დროის გამოხატვა მას არ ევალდება) და -ენ/-ან (აწმყოსა, კონინქტივებსა და ახალი ქართლის მიხედვით სხვა დროებშიც) და -გს (აორისტში) მხოლოდ რიცხვს უჩვენებს (მდ. წინადად. პრობლ., გვ. 209, 209. 1).

მათი გამოყენება საკირო არ იყო. რადგანაც შესაძლებლობა არსებობდა ეცერულსავე ამ დიალექტებსაც -> მოეკვეცათ ან სხვაგვარად გამოეხატათ ეს სხვაობა (იხ. „აორისტი“). -ა'სთან ერთად მათ დროის მაწარმოებლად ვერ მივიჩნევთ, რადგანაც მხ. რიცხვის განსაზღვრულ პირებში გვევლინებიან. სხვა პირის ფორმებში რომ მოკვეცილი იყვნენ, ეს არსიდან ჩანს. არც პირის ბოლოსართები არიან; რადგანაც: II. სუბიექტური პრეფიქსები უკვე მოგვეპოვება, ხ. I და II პირს სუფიქსი საერთოდ არ ახასიათებს და ც. მხოლოდ ნამყოლსრულში (და მყოფადისეულ პირობითში) იხმარებიან. არც რიცხვის აღმნიშვნელები შეიძლება იყვნენ: მხოლოდბითი რიცხვის რაიმე ნიშნით გამოხატვა საკირო არ არის. მაშასადამე, პირისა, დროისა და რიცხვის კატეგორია ამ ფორმანტებთან დაკავშირებით გამოირიცხულია. ამდენად მათი ფუნქცია გაუგებარი რჩება.

ერთის შეხედვით ბალსზემოურისა და ლენტეხურის -ის შედგენილად მოჩვენება კაცს -> ნამყოლსრულის მაწარმოებლისა და (ლაშხურში არსებული) -ის ელემენტისაგან: -ა + -ის -> -ის. ეგვე -ის შეიძლება იგულისხმოს ვინმემ ბეჩოურ -ასგუ'შიც, ოლონდ ჯერ -ასგუ', -ასგუ', -ასგუ', -ასგუ' და -ასგუ' ნიშანთა ურთიერთობა გამოვიცნოთ. სამი უკანასკნელი (-ასგუ', -ასგუ' და -ასგუ') ორი ძირითადი -ასგუ' და -ასგუ' ფორმანტის გამარტივებულ სახეებად მიიღება, მაგრამ -ასგუ', -ასგუ'ში რომელია პრიმარი? ხმარების მიხედვით ძველად პირველი ჩანს, მაშინ მეორის გაუმლაუტებაში ბრალი ბალსზემოურს დაედებოდა, მაგრამ თუ გავითვალისწინებთ, რომ -ასგუ'ის დასაბამი გამოირიცხული არ არის, რომ ძველიდანვე მომდინარეობდეს, და -ასგუ'ში უმლაუტის გაქრობა ისევე დასაშვებია, როგორც ეს -> ელემენტში გვაქვს (იღრალ მღერის, იზელალ დადის...), მაშინ -ასგუ' || -ასგუ'სა და სხვებში -ის ფორმანტის გულეებას არაფერი დაუდგება წინ¹. მაგრამ

თუნდაც რომ -ის და ასგუ'ის შემადგენლობაში -ის² ელემენტი ვიგულისხმოთ, ჯერჯერობით მიანიც უცნობი რჩება: 1. ბეჩოურში -გუ'სა (-ასგუ') და 2. ბალსზემოურ-ლენტეხურ-ბეჩოურში -ის ნიშნის სადაურობა (უკანასკნელი

¹) არა გგონია. რომ -ასგუ' ნიშანი -ის გ ელემენტის ხმების (ხუჟ და ის გ ედებ, ვ და ის გ დებს) ნამყოლსრულის ფორმების (ხუჟ და ასგუ' ედებდი, ვ და ასგუ' ედებდა) ანალოგიით იყოს მიღებული, მით უმეტეს ასეთი წარმოება ეცერულს ახასიათებს და არა ბეჩოურს.

²) -ე- ელემენტის დაკარგვისა და წინა ხმოვნის გაუმლაუტების ანალოგიური მოვლენა გვაქვს მხ. რ. ნათესაობით ბრუნვაში: ხვ.ლნტ. ქორ (სახლი) — ქორ-ა-შ (სახლის). ფაყუ (ქული) — ფაყუ-ა-შ (ქულის). კოჯ (კლდე) — კოჯ-ა-შ (კლდის)..., სადაც -ა- ფუძისეულია და -შ ნათეს. ბრუნვის ნიშანი. -ა-ს გაუმლაუტება გამოწვეულია -შ-სთან ნაგულეები -ე-თ. ხალხური ლექსებისა და მეგრულ-ქანურის მიხედვით -ე-ს ვეარაულობდით ჩვენ -შ-ს მომდევნოდ (*ქორ-ა-ში, *ფაყუ-ა-ში). მაგრამ როგორც ლენტეხურის ხმოვანდებითი მაგალითები გვარწმუნებს (კა და ნაჯახი — კა დ ა-ე შ ნაჯახის, დ ე ნ ა კალიშვილი — დ ე ნ ა-ე შ კალიშვილის, ნიკო — ნი კო-ა შ ნიკოს). -ე- შეიძლება ვეარაუდოთ -შ-ს წინაც: *ქორ-ა-იშ. *ფაყუ-ა-იშ... რასაც უძველეს სვანურში ვგულისხმობდით (სახელთა ისტ. გვ. 313. განსაკუთრებით გვ. 314. შნშ.), ნათ. ბრუნვაში -ი-ს დაკარგვა ქართულსა და მით უფრო მეგრულში კარგა ბანია ცნობილია (ნიკო-ს. პეტრეს, ნიკო-შ. შ უ ე ა-შ მამის. და სხვა).

მხოლოდ ლაშხურის I და II პ. გვაქვს). შეიძლება სხვაგვარადაც წარმოვიდგინოთ საქმის ვითარება, და -ს მივიჩნიოთ -სგუთისაგან მიღებულად უკანასკნელის გამარტივებით (ე. ი. -გუთის მოკვეცივით), რაც ფონეტიკურად შესაწყნარებელია, მაგრამ ამით საკითხი ვერ გადაიჭრება: მაინც გაუგებარი რჩება 1. -ს, -სგუთ ფორმანტების გაუმლაუტება და 2., როგორც უკვე აღვნიშნეთ, მათი ფუნქცია.

II. -ი-თ- და თანხმოვნით-დასრულებულ ფუძეებს -და აწარმოებს. მისი სახე, როგორც მესამესა, ისე I და II პირში საქმაოდ შეცვლილია:

ბალსზ.ლენტ. ბეჩოური ეცერ.ლაშხ.

I და II პირში: -დს, -გდს -დასგუთ, -გ'დსგუთ... -დ, -გდ

III პირში: -და, -გდა¹ -და, -გდა¹ -და, -გდა¹

აქაც I და II პირში ანალოგიური მდგომარეობაა: როგორც -ს, -სგუთ აიხსნება, იგივე საზომი მთლიანად მიუღდება -დს, -დასგუთ¹საც. გამოსარკვევია, -დ, -და, -გდ, -გდა ფორმანტებში თუ რომელია ძირითადი. -დ(ა) უნდა იყოს ან ნასესხები ან პრექტართულიდან გადმოყოლილი. თუ ნასესხებად ვივარაუდებთ, მაშინ -და (ქართული ნამყოფის რულის -დ და მესამე პირის -ა ნიშანი) უნდა ვიგულისხმობთ გადმოტანილად. მაშინ -დ, -გდ¹თან -ა მოკვეცივად და -გდა, -გდ¹ში -გ- განვითარებულად მიიჩნევა. მაგრამ უფრო სწორი თითქოს მეორე მოსაზრება ჩანს, რომლითაც -დ საერთო, წინარქართულ -დ¹დ მიიღება. უკანასკნელი ეცერულსა და ლაშხურსაც¹ დაცული აქვს, -გ- კი თუმცა მრავალი მაგალითის მიხედვით თანხმოვანთგასაყარად ჩანს, მაგრამ ეგების იგი ფორმანტისეული იყოს (-გდ), როგორც ამას ბზ. მზ-გდა¹ (მება) და მსგავსი შემთხვევები გვაფიქრებინებს. მაშინ -ა, ცხადია, -ა¹თი ნაწარმოები ზმნების ანალოგიით წარმომდგარად მიიღება. გამოდის, რომ ძირითადი ფორმანტია -გდ². მისი მეოხებით, სხვა წერილმანს რომ ყური არ ვუვდოთ. ორი საკითხის მოგვარება შეიძლებოდა: 1. ბალსზემოურსა და ლენტეხურში თემისეული -ი-ს დაკარგვა -გდ ნიშნის გამოწვევულად მიგვეჩნია და 2. ნამყოფის რულის ერთერთი მთავარ მაწარმოებელთაგანი -გნ კი -გდ ფორმანტის ბგერინაცვლად გამოგვეცხადებინა. მაგრამ -გდ¹ის ძირითად მაწარმოებელ ფორ-

¹) ლაშხურში თუ -დს ადგილი უმრავლეს შემთხვევაში -ის ბოლოსათვის უკირავს, ეს ამ უკანასკნელის ანალოგიით გავრცელებასა და -დს დაჯანს უნდა მივწეროთ.

²) დამაფიქრებელია ძველს-ქართულსა და დიალექტებში ნამყოფის რულისა და კონიუნქტივი I-ის წარმოებისას -ავ და -ამ სუფიქსიან ზმნათა ფუძის შეცვლა. სახელდობრ:

შევესწი რ-ე-ე-დ მადლობასა (ანტ.-რავახი. 89²⁷⁻³³) — შევესწი რ-ე-ი-დ-ე-თ (სამღუ-დელმოძღ., ე)

შევესწი რ-ე-ე-დ-ი თავსა თვსა მსხუერბლად (ძვ. სას. პ., რომ¹⁰⁻¹⁷)

შევესწი რ-ე-ი-დ-ა მსხუერბლთა სულიერთა (იხ., ლგ³³)

გამასთელ-ეე-და (ვეეს., 122³³)... კლ-ეე-დ-ეს. უბ-ემ-დ-ა. უბ-ემ-დ-ით. ფარ-ე-ი-დ-ა. დგ-მი-დ-ა (ფერეიდ. 211)... და ასე ზეპოიმერულსა, ჯაბაურსა და სხვაში. თუ დამტკიცდა, რომ შევესწი რ-ე-ი-დ-ა ← *შევესწი რ-ა-ე-ი-დ-ა. ხოლო შევესწი რ-ე-ე-დ-ე ← *შევესწი რ-ა-ე-ი-დ, ე. ი. პირველ მაგალითში -ა-ს რედუქციას აქვს ადგილი და მეორეში კი ამოღებული -ე-ს მიერ წინამავალი -ა-ს დამავაგებს, მაშინ ქართ. ნამყოფის რულის მაწარმოებელ * -ი-დ ფორმანტის შესატყვისად სენურში -გდ თავისუფლად დაიშვება.

II. -ა და ნულ-სუფიქსიანები:

ბალსბ.	უწგულ.	ლენტებ.	ბჭე.			
1 ხუაკლპუ-დმდ	ხუიყიდ-დ-დე	ჰყიდუ-ლობდე	ხუახატპუ-დე			
2 ხაკლპუ-დმდ	ხიყიდ-დ-დე	ხახატპუ-დე	ხაკლპთხი-დე			
3 აკლპუ-დმდ-ს	იყიდ-დ-დე-ს	ახატპუ-დე-ს	აკლპთხი-დე-ს			
Si ლაკლპუ-დმდ-დ	ლოყიდ-დ-დე-დ	ლახატპუ-დე-დ	ლაკლპთხი-დე-დ			
არმეა-დმდ-ს	იკურ-ღეს	არში-დე-ს	ლოჯიმს შლიდეს	გრდი-დე-ს	ირდი-დე-ს	ზრდი-ღეს
ხზბ-გ'დმდ-ს	ხზბ-გ-დე-ს	ხაბ-გ'დე-ს	ხა/აბ-გ-დე-ს	გბას		

ბალსბ.	უწგულ.	ლენტებური			
ილრალ-დმდ-ს	მღეროდეს	ირკალ-დე-ს	ტიროდეს	იქუთერალ-დე-ს	ქურდობდეს
იგზინალ-დმდ-ს	იხმორე-ბოდეს	იფშუდიამ/ელ-დე-ს	კვეხულობდეს	ირბიელ-დე-ს	ხაბაზობდეს
აგამ-დმდ-ს	აშენებდეს	იქუშამ-დე-ს	იკვამდეს	აბენ/მ-დე-ს	აბამდეს
იკალ-დმდ-ს	იღებდეს	ხელდალ-დე-ს	მწყსიდეს	იქუთერ-დე-ს	იპარავდეს
დმსგ-დმდ-ს	ღებდეს	გდმსგ-დე-ს		გდეს-დე-ს	ღებდეს
ხალტენ-დმდ-ს	უყვარდეს	ხატკლპზბენ-დე-ს	ენანებოდეს	ხამპკინ-დე-ს	ენარებოდეს
ხალონ-დმდ-ს ¹		ხალონ-დე-ს ¹		ხალონ-დე-ს	სწყინდეს

ბალსქვემ.

ლ ა მ ბ უ რ ი

იქუტკანი-დე-ს	იწმენდეს, იხოცავდეს	1	ხუადგარ-დე, 2 ხადგარ-დე, 3 ადგარ-დე-ს	კლავ-ღეს
აშდლუი-დე-ს	პარხავდეს		აჯნ-გ-დე-ს ² ხნავდეს	აშხ-გ-დე-ს
იციხენალ-დე-ს	ივარცხნიდეს		იბრინალ-დე-ს	მღეროდეს
ივრ. იდარალ-დე-ს	„კურს კამდეს“		იფშუდიელ-დე-ს	კვეხულობდეს
იქუთარ-დე-ს	იპარავდეს		იკლ-გ-დე-ს	იღებდეს
უდასგუ-დე-ს	ღებდეს		იღმს-დე-ს	იკვამდეს
ხემედგენ-ე-ს	შეელოს		მამადგენ-დე-ს	მშობდეს
ხაქან-დე-ს	მოსწყინდეს	(აწმ. ხაქარ)	მიშგუნ-დე-ს	მოცხვეროდეს...
ივრ. ხაბ-გ-დე-ს	გბას		ხზბ-დე-ს ხზბ-გ-დე-ს	ხზხ-დე-ს (16 ₁)
შუეა-გ'დმდ-ს	სტენდეს		ანტყუდე-ს (← *ანტყუ-გ-დე-ს)	ყლაპავდეს
ბეჩ. იყარელ-დე-ს	იციხებოდეს		ანლრ-გ-დე-ს (55 ₂₂)	ზოდოდეს
„ გემ-დე-ს	აშენებდეს		ხარონ-დე-ს	უხაროდეს
ბჭე. ხოცხონ-ე-ს	(ბეჩ. ხოცხონ-დე-ს)	გრიხოს		და სხვა მრავალი

ნ დ ე || ხ უ ი ბ ნ - გ დ ე (ვიწყებდე), ხ ა მ ჩ ე დ ე || ხ ა მ ჩ - გ დ ე (აბერებდე). და სხვა. პარამ პირველი ფორმები ნაკლებ გავრცელებულია.

¹⁾ ტექსტებში, როგორც მოსალოდნელი იყო, ორივე (-დ-ე, -დ-მდ) ფორმანტი გვევლინება: ხოხალ-დე-ს (CM. XXXI, 34, იტოდეს), ჯიხალ-დე-ს (X. 248₁; ჯიხალ-დე-ს იტოდე) და სხვა.

²⁾ -გ-დ- ფორმანტიან ზნებს კონიუნქტივის III პიროში შეიძლება მხოლოდ -ხ ქონდეს. — თქვეს: აჯნ-გ-დ-ს, აშხ-გ-დ-ს, ხანტუ-დ-ს, და სხვა. შეიძლება აგრეთვე: ხალტენ-ს. (|| ხალტენ-დ-ს უყვარდეს), ხარონ-ს (|| ხარონ-დე-ს), და სხვა (იხ. გვ. 111, მწმ. 1).

B. სამი კითხვაა წამოჭრილი: 1. რომლის — აწმყოს თუ ნამყოუსრულის — ფუძეა გამოყენებული კონიუნქტივი Iის საწარმოებლად, 2. რომელია მაწარმობელი ფორმანტი და 3. როგორია ამ უკანასკნელის გენეზისი. პირველი საკითხის გადაწყვეტა საკმაოდ გააადვილებს უკანასკნელის გაშუქებას.

1. ტაბულიდან (XI) ჩანს, რომ ორისავე დროის ფუძეა მოხმარებული:

1. ბაღს ზემოურში -ჟ სუფიქსიანები აწმყოს ფუძით გვევლინებიან, ნულსუფიქსიანები კი, განსაკუთრებით -წღ, -იწღ: -ემ და სხვა მსგავსი ელემენტისანი, ნამყოში -გნ'ით ნაწარმოები და -წნ გამოვლენილი ზმნებიც — ნამყოუსრულის ფუძით. -ი სუფიქსიანთ ამ მხრით ყურადღებას ვერ ვაქცევთ, რადგანაც ასეთი ფუძის მოცემა აწმყოსაც შეუძლია და ნამყოუსრულსაც.

II. ლენტეხურში ნამყოს -გნ ფორმანტიანი (ხაზიად-გნ-დეს-ს 'უხაროდეს', ხოშუნ-დეს-ს 'რცხვენოდეს'...), -აღ ელემენტისანი (იღარალ-დეს-ს 'მღეროდეს') და ზოგი რელატიურ-გარდაუვალი (ხაბ-გდეს-ს, ხალონ-დეს-ს) ზმნებიდა გვაგულისხმებიანებენ კონიუნქტივ Iში ნამყოუსრულის ფუძეს, თორემ სხვა ნულ- და -ი სუფიქსიანებში არაა ჩანს, თუ რომელი დროის ფუძეა აღებული. -ჟ სუფიქსიანები აწმყოს ფუძით არიან წარმოდგენილნი. ამას ამტკიცებს: 1. მოკვეცილი -ჟ'ს მიერ წინახმოვნის გაუმლაუტება: აჟარ-დეს-ს ('შდ. ნამყოუსრ.: აჟარ-ა 'აღება'), აჟარ-დეს-ს (ნამყოუსრ.: აჟარ-ა 'კრიდა') და 2. ნარელექციად ფუძეებში -ჟ'ს შემონახვა: ასკურ-დეს-ს (სვამდეს, „აჯენდეს“), ხონენ-დეს-ს (ართმევდეს), ლუქუშე-დეს-ს (ვტებდეთ)...

III. ბალსქვემოურში -ჟ სუფიქსიანებისაგან ნამყოუსრულის III პირის ფორმაა ფუძედ აღებული. ამათვე მისდევნენ -გნ ფორმანტიანი და -ონ ელემენტის შემცველი ზმნები და ეცერულში თითქმის ყველა ნულსუფიქსიანი (უკანასკნელებთან ზოგჯერ -ჟ ფორმანტიც შეგვხვდება: ილდალ-ჟ-დეს-ს 'მწყისიდეს'; ხოლაშგ-ჟ-დეს-ს 'ართმევდეს'...). -ი ბოლოსართიანი ეცერულში აწმყოს ფუძით რომ უნდა გვევლინებოდეს, ამას ნამყოუსრულის მაწარმოებელი -ჟ ფორმანტის არგამოვლენა გვაფიქრებინებს (აშუქდი-ჟ 'რეცხდა' — აშუქდი-დეს-ს 'რეცხდეს'; ჰედი-ჟ 'ყიდდა' — ჰედი-დეს-ს 'ყიდდეს'; შდ.: იდასგჟ 'იცვამდა, წააქცევდა' — იდასგ'ჟ-დეს 'იცვამდეს', და ზოგიც სხვა). ბეჩოურში კი -ჟ სუფიქსიანთ გარდა დანარჩენი აწმყოს ფუძეს მოგვაგონებს.

IV. ლაშხურში -გნ სუფიქსი და -წნ ელემენტია ერთადერთი ნიშანი, რომლის მატარებელი ფუძე ნამყოუსრულისად მიიჩნევა, თორემ დანარჩენი -ჟ, -ი და ნულ-სუფიქსიანებისაგან კონიუნქტივი Iის ფუძე შეიძლება აწმყოსაგანაც წარმომდგარად მივიღოთ და ნამყოუსრულისაგანაც.

თუ რატომ არის ფუძეთა გამოყენებაში ასეთი არეგ-დარეგა, ამის პასუხი ჯერჯერობით არა ჩანს. ქართულ-მეგრულთან შედარებითა და თვით სვანურშივე არსებული საკმაო მასალის მიხედვით უნდა ვიფიქროთ, რომ კონიუნქტივი I ნამყოუსრულის ფუძეს იყენებს.

2. კონიუნქტივ Iს ბალსქვემოურსა და ქვემოსვანურში -დ ფორმანტი აწარმოებს, ხოლო ბალსზემოურში -ჟ სუფიქსიანებისაგან -დ და დანარჩენებისაგან -დწღ. მხოლ. რიცხვის მესამე პირში ქართულ-მეგრულის მსგავსად პირის ნიშანი -ის მოგვეპოვება. ფუძეც იცვლება, სახელდობრ:

I. ლენტეხურში: თემისეული -ე იკვეცება და წინამავალი თეორიულად არაგრძელი ა უმაღლესდება. თუ ფუძეში ხმოვანი შეიკუმშა, -ე რჩება (დიგ-დე-ს 'აქრობდეს', მაგრამ: ლგ-დგ-ე-დე-დ ← * ლგ-დიგ-ე-დე-დ 'მე + შენ || თქვენ ვაქრობდეთ', შდ. ზემოთ II). -ი არ იკვეცება, თუ იგი უხმოვნო ან შეკუმშულ ერთმარცვლიან ძირთან არის (გრმ-ი-დე-ს 'იპერდეს' აშხ-ი-დე-ს 'წიავდეს').

II. ლაშხურში თემისეული -ე არის თუ -ი, თუ ნამყოფსრულის ჩვეულებრივ მოკვეცილია და ერთვის -დე, ხოლო თუ შეკუმშული ფუძის ბოლოში თანხმოვნებია თავმოყრილი, მაშინ — გდგ. -გ წინამავალ ტისთან ან შერწყმით, ან დამსგავსებით იქცევა უ'დ (ანტყუდეს ← * ანტყუქ -! -გდე-ს 'ყლაპავდეს', იგუნდეს [69, ასიმილაციით] || იგნ-უდე-ს ← * იგუნ-გდე-ს 'ტიროდეს'; იკუშუდე-ს [ასიმილ.] ← * იკუშ-გდე-ს 'იტეხდეს'...: § 26 B, 36შ. I).

III. ბალსზემოურში თემის -ე გრძელდება და ერთვის დ. -ი და ხელსუფიქსიანების ნამყოფსრულის -და ნიშანმოკვეცილ ფუძეს კი დაემატება -დედ.

3. გენეზისისათვის. კონიუნქტივი I-ის მაწარმოებელი -დე-ე ქართულში, -დე-ა და მისი პარალელი I და II პირში -დე-ე მეგრულში გვიჩვენებს, რომ -დე სვანურში ან ნასესხებია, ან პრექართულიდან მომდინარე. გამოსარკვევია -გდე და ბალსზემოურში -დ, -დედ სუფიქსის წარმოშობა. ქართველურ ენებში კონიუნქტივი I ნამყოფსრულისაგან არის ნაწარმოები ქართულში -ე (ქრამ. იყვან. ავ. § 192 ს 2) და მეგრულში -ა (I და II პირში აგრეთვე -ე; მეგრ. გრამ., § 76) ფორმანტით, ამიტომ ქართულ-მეგრულის მსგავსად სვანური -დე ეგების და იშალოს ნამყოფსრულის მაწარმოებელ -დე'დ და კონიუნქტივი I-ის -ე ნიშნად. მართლაც:

ა. კონიუნქტივი I-ის -ე სუფიქსი დაერთვის III პირში წარმოდგენილ ნამყოფსრულის ფუძეს:

1. ბალსქვემოურში -გნ სუფიქსიან აბსოლ. და რელატიურ-გარდაუევალ ზმნებში: ბჟ. ხამბე-გნ-ეს (უყვირდეს), ხხნ-გნ-ეს (უხაროდეს), ხემედ-გნ-ეს (შეეძლოს), ხალტ-გნ-ეს (უყვარდეს), ბჟ. ხამქირ-გნ-ეს¹ (ეზარებოდეს), და სხვა. -დე'ს ნამყოფსრულში ადგილი არა აქვს და იგი არც აქ მოგვევლინა (§ 25 A 3 გ).

2. ბალსქვემოურშივე -ონ ელემენტიან ზმნებში: ხოცხ-ონ-ეს (ერჩიოს), ხალ-ონ-ეს (წყინდეს), ხაჩ-ონ-ეს (უხაროდეს), ხაშ-ონ-ეს¹ (შურდეს), და სხვა.

3. -გდე'ა ბოლოსართით ნაწარმოებ ზმნებში:

ეცრ.	ხაბ-გდე-ს (ეხას)	ლნტ.	ხაბ-გდე-ს	ლწხ.	ხაბ-გდე-ს
ბჟ.	იჩმ-უდე-ს (შვრებოდეს)		ხაგ-გდე-ს (ედგას)		იჩმ-გდე-ს...

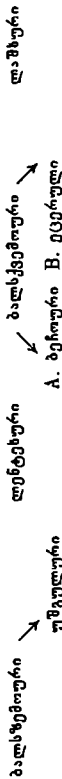
ყველა ამათ მიხედვით შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ -დე'თი ნაწარმოებ ნამყოფსრულის ფორმებს ან სრულებით არ გააჩნდა -ა, რაც ზემოთ გამოთქმული მოსაზრების საბუთად გამოდგებოდა (§ 28 A II), ან თუ მოეპოვებოდა,

¹) ბეჩორში -დე'ც შეიძლებაო, — შენიშნეს: ხა მ ქ ი რ - გ ნ - დ ე - ს, ხ ა ც ხ - ო ნ - დ ე - ს... რაც შესაძლოაა.

ტ ა ბ უ ლ ა XI

კონიუნქციო I-ის ფორმანტები დიალექტების მიხედვით

(ფორმანტებს წინ უძღვის ნამყოფსრულის მაწარმოებლები -ა, -გდ. -გნ ან ფუძის ელემენტები: მ-, -ი, -ი-ულ, -ეჭ, და სხვა.)

აწყოში

I. -ი	-ედ	-ემე	[-ვ]¹-დე, -ე-დე	-ა-დე	-ა-დე	[-ვ]-დე, -გდე
II.	{ <ul style="list-style-type: none"> a. ორ- და მეტ-მარცელ-თან b. ერთმარცელ. (ფუძეში ხმოვნის ადღეკნით) c. უხმოვნო ან ხმოვანაღუ-დგენელ ფუძებთან 	[-ი]¹-დმდ	[-ი]-დე	-ი-დე	-ი-დე	[-ი]-დე, -გდე
III. -ო (ბული)	{ <ul style="list-style-type: none"> 1. -ლა (-ალ, -ალ, -ალ) 2. -ილ (-იელ, -იელ) 3. -ეე -ერ და სხვა 	{ <ul style="list-style-type: none"> -ა-დმდ -ალ-დმდ -ილ-დმდ -ამ-დმდ -პრ-დმდ 	-ი-დე	-ი-დე	-ა-დე	[-ი]-გდე
4. -შე-ი	-აგ-დმდ	-აგ-დე	-ესკ¹-დე	-ი-გ-დე	-ა-გ-დე	-ეს-დე
5. ნამყოფსრული ნიშნით:	{ <ul style="list-style-type: none"> a. -გლა¹ b. -გნ 	-გდ-ე	-გნ-დე	-გნ-დე	-გდ-ე	-გდ-ე -დე
6. -რნ/-ინ გამოყენებთან:	-რნ-დმდ	-რნ-დე	-რნ-დე	-რნ-დე	-ონ-ე	-რნ-დე

1) ოთხგუთხ ფორმებში ჩასმული -ე, -ი მოკვეცილია.

კონიუნქტივი I-ის -ე ფორმანტის გამოვლენისას იგი იკვეცებოდა (შდ. კონიუნქტივი II), მაშასადამე

- უშგულ. იყიდ-დე-ს ← * იყიდდ- (ნამყოუსრ. ფუძე) + -ე-ს (ყიდულობდეს)
- იქჷმ-დე-ს ← * იქჷმდ- + -ე-ს (იცვამდეს)
- ლნტ. ახატჷ-დე-ს ← * ახატჷდ- + -ე-ს (ხატავდეს)
- ბეჩ. ხოყელჷ-დე-ს ← * ხოყელჷდ- + -ე-ს (უძლოდეს)
- ლშე. იკდ-დე-ს ← * იკდდ- „ + -ე-ს (იღებდეს), და სხვა

დასკვნა. -ი და ზოგი ნულსუფიქსიანის კონიუნქტივი I სვანურში წარმოადგენს ნამყოუსრულის ფუძე + -ე-ს¹.

ს. დასკვნის თანახმად -ე სუფიქსიანებშიც მოსალოდნელი იყო III პ. ბხ. აკარზა ე-ს (ბანდავდეს), ამარა ე-ს (ამზადებდეს), ასრყა ე-ს (აგიყებდეს)... და ეცერულში -ი და ნულ-სუფიქსიანებისაგან: იქჷცნიჷ ე-ს (იწმენდდეს), იცხენალ ე-ს (ივარცხნიდეს), ხიქჷთარ ე (იპარავდეს) და მსგავსი ფორმები. ნამდვილად კი გვაქვს -დე. გამოდის, რომ ეს უკანასკნელია კონიუნქტივი I-ის მაწარმოებელი² და არა -ე. საფიქრებელია, რომ -დე ასეთ შემთხვევებში იმ ზმნათა ანალოგიითა მიღებული, სადაც მას მართლაც ადგილი ჰქონდა. იგი აგრეთვე მთლიან, განუწყვერებელ ფორმანტად უნდა ყოფილიყო გაგებული, წინააღმდეგ შემთხვევაში ხან აწმყოსა და ხან ნამყოუსრულის ფუძეს ვერ დაერთვოდა.

ეცერულში -დ-ე, -გ-დე სუფიქსიანთა რიცხვი სულ მცირე უნდა ყოფილიყო, რადგანაც ნამყოუსრული -დ-თი იშვიათადაა ნაწარმოები. საეჭვოა, რომ თითებზე ჩამოსათვლელი მაგალითების (გვ. 92, e) ანალოგიით იგი ყველა ზმნას გასჩენდა. ამიტომ საგულისხმებელია, რომ ძველად ეცერულში ნამყოუსრული ისევე იწარმოებოდა -დ-თი, როგორც, ვთქვათ: ბალსზემოურში, ან ეს -დე ნასესხებია სხვა დიალექტიდან. უკანასკნელი მოსაზრება უფრო სწორი უნდა იყოს.

ბალსზემოურში არსებულ -ჲ-დ და -დედ ფორმანტთა დაშლა საკმაოდ ძნელია. ჯერჯერობით ვვარაუდობთ ასე: ძველად -ი და ნულ-სუფიქსიანებთან გვექ-

¹) ბხ. ხტჷბ-იდ (|| ხტჷბ-დ-დედ ვება). ხჷბ-იდ (|| ხჷბ-დ-დედ ვება). ხჷბ-იდ-ს (|| ხჷბ-დ-დედ-ს ვება), ხჷტჷ-იდ-ს (|| ხჷტჷ-დ-დედ-ს ვეკას... ხტჷალტ-ინ (|| ხტჷალტ-გ-დედ ვეყვარდე), ხალტ-ინ (უყვარდე), ხალტ-ინ-ს (|| ხალტ-გ-დედ-ს უყვარდეს) (შდ. ჯალტ-გ-ნ-ს || ჯალტ-გ-ნ-დ-ს: CM, XVIII, 99, 22 გიყვარდეს), ხხხაჷდ-ინ-ს (|| ხხხაჷდ-ად-გ-ნ-დედ-ს, ლნტ. ხხხაჷდ-დე-ს || ხხხაჷდ-გ-ნ-დე-ს უხაროდეს)... ხტჷალტ-ინ (|| ხტჷალტ-ინ-დედ ვწყინდე), ხალტ-ინ (წყინდე), ხალტ-ინ-ს (|| ხალტ-ინ-დედ-ს წყინდეს), და სხვა მსგავს მაგალითებში რომ ნამყოუსრულის (ხტჷბ-გ-დ, ხჷბ-გ-დ... ხალტ-გ-ნ... ხალტ-ნ...) ფუძესთან -ე სუფიქსია ნაგულისხმები, ეს ჩანს: 1. -გ-ს -ო-დ ქცევით (* ხტჷალტ-გ-ნ-ე → ხტჷალტ-ინ, შდ. ადგ რ-მ-ე → ადირ მ დაიკირა, * აკგ ლ-ე → აკილ დაკიტა...) და 2. ფუძის ხმოების გაშლაუტებით: * ხხხაჷდ-ნ-ე → ხალტ-ინ...

² აკად. ნ. მარის თქმით „... d с тем или иным гласным служит для образования желательного почти во всех яфетических языках (ა. დ d, resp. დე de, ყ., მ. და da, св. დე de): К вопросу ахв. яз. 25.

³) - სიგარძის ნიშანია (ბხ.ში კონიუნქტივი I-ის -დ, უშგ.ლშ.ში -დე ფორმანტის წინ თემისეული -ე რომ გრძელდება, იმის გამოსახატავად ნაშვარი).

ნებოდა -დ + ე, ამათი ანალოგიით -ე სუფიქსიანებმაც მოგვეცეს * ხუპჩე-დღე (ვაბერებდღე), * ხუპჩე-დღე (აბერებდღე), * უპჩე-დღე-ს (აბერებდღეს) და სხვა მსგავსი ფორმები. -ე-ს მოკვეციტ წინა -ე- გაგრძელდა, მივიღეთ უპჩე-დღე-ს (აბერებდღეს), ტინე-დღე-ს (აბრუნებდღეს), და სხვა. შემდეგ კი ალბათ უკანასკნელთა ანალოგიით წარმოიშვა: აკლუ-დღე-ს, ხობღე-დღე-ს, და სხვა. ქრონოლოგიურად ასეთი საფეხურები წარმოგვიდგენია ფუძეთა მიმართ:

1. * აკლუ-დღე III. ანალოგიით * აკლუ-დღე
 ↙ II. ანალოგიით * უპჩე-დღე → * უპჩე-დღე

შემდეგში -დღე ცალკე ფორმანტად იქნა მიჩნეული და დაერთო ი ღ რ ა ლ, ი გ ზ ი ა ლ და სხვა ნამყოფსრულის ფუძეს.

უშგულური ბალსხემოურში აღდგენილ პირველ ორ საფეხურს კარგად გვიდასტურებს, და ამდენად მას ძველი ფორმების შემცველ დიალექტად დავსახავდით, რომ ამ შემთხვევაში ლაშხურის მხრით გავლენის შესაძლებლობა არ გვაფიქრებდეს. თუ უშგულურზე ლაშხურის გავლენა გამოირიცხა, მაშინ -ე-ს გაგრძელება ბოლოში მოკვეცილი -ე-ს კომპენსაცია კი არ იქნება¹, არამედ სხვა ფაქტორით გამოწვეული, რადგანაც უშგ.სა და ლშხ.ში გრძელ -ე-ნიანი (აკლუ-დღე, ლშხ. * იბნე-დღე) ფუფე გვაქვს. ამგვარად, ტაბულაში (XI) წარმოდგენილი -დღე იშლება -დ + -ე-დ (-დღე ← -დღე + -ე): -დ ნამყოფსრულის ნიშანია და -ე კონიუნქტივისა (იხ. ვნებითის კონიუნქტივი II).

30. მყოფადუსრული იწარმოება აწმყოსა (-ე, -ი მოკვეცილ) ფუძისაგან -უნ-ი, ლშხ. -უნ-ი ბოლოსართით. ძირითადი პერევერბები (ან-, ად-/ა-, ეხ-/ას- და ლა-) მონაწილეობას არ იღებენ, ამიტომ ვეძახით მყოფადუსრულს. მნიშვნელობით მათ ქართ. „იტრებეს, იძახებს, ილაპარაკებს“... უდგება, რუსული „შედგენილი“ მყოფადი კი ყოველთვის ფარავს. ქართულად და მეგრულად აღწერიტ გადმოვცემთ: კონიუნქტივი I-ის ფორმა + „იქნება“/„იყუთუ“- მაგალითები

ა. -უნ-ი სუფიქსით: ხსვ. ივნ-უნ-ი (იხნავდეს იქნება), იგმ-უნ-ი (იშენებდეს იქნება), იტხ-უნ-ი (იბრუნებდეს იქნება), იკდ-უნ-ი (იღებდეს იქნება), ხსვ.ლნტ. იმხჩ'უნ-უნ-ი (ინახავდეს იქნება), ბხ.ლნტ. აშხ-უნ-ი (წვაავდეს იქნება)...

საარეისო სათაეისო სასხეისო

- ბხ. 1 ხუპჩამარ-უნ-ი (ვახნავდებდღე იქნება = *ხუპჩე მაროხუბეს*) ხუ-ი-მარ-უნ-ი ხ-ო-მარ-უნ-ი
- 2 ხამარ-უნ-ი ხ-ი-მარ-უნ-ი ხ-ო-მარ-უნ-ი
- 3 ამარ-უნ-ი ი-მარ-უნ-ი ხ-ო-მარ-უნ-ი

და ასე: ალაშ-უნ-ი (თესავდეს იქნება) იმარალ-უნ-ი (ემზადებოდეს იქნება)
 ახტა-უნ-ი (ხატავდეს იქნება) იგზინალ-უნ-ი (იზმორებოდეს იქნება)

¹⁾ -ე ფორმანტის მოკვეციტ რომ ფუძისეული ხმოვანი არ გრძელდება, ამის მაგალითს II ჯგუფის ხმნათა საშუალ-ვნებითი ფორმები იძლევა კონიუნქტივი IIში (იხ.): ბხ. ა ტ ე ხ ს ← ბ ქ ე ლ შხ. ა ტ ე ხ -ე-ს დაბრუნდეს, და სხვა.

ბჭვ. იქუტუან-უნ-ი (იწმენდღეს იქნება), იშდრალ-ნ-ი ← * იშდრალ-ტუნ-ი თთამაშებს ბეჩ. იყარ'იელ-ნ-ი¹, ეცრ. იყარალ-ნ-ი იცეპბოღს იქნება, იღვალალ-ნ-ი იღრენს

II ჯგუფის ზმნებიც ბალსქვემოურში² მხოლოდ ამგვარად იწარმოებიან: ი-ტხ-უნ-ი (იბრუნებღეს იქნება), ი-ტშ-უნ-ი (იტხბღეს იქნება), და სხვა (შდ. ბზ. ი-ტხ-უნ-ი³, ხ-ო-ტხ-უნ-ი, ხ-ა-ტხ-უნ-ი...).

ლნტ. აკარ-ტუნ-ი (აღებღეს იქნება) იკედ-ტუნ-ი (იღებღეს იქნება)
დიგ-ტუნ-ი (აქრობღეს იქნება) იშელალ-ტუნ-ი (ივლის)...
ლშხ. ხოქმ-გნ-ი-ხ (41₁₈; უმატებღენ იქნება), ამჩ-გნ-ი (აბერებღეს იქნება)
ხოტხ-გნ-ი (უბრუნებღეს იქნება), ითრ-გნ-ი* (4₁, 36₃₃; სვამღეს იქნება),

ნებოზუნ ამ იღნ-გნ-ი-ხ (30₃₄; სალამომღე ასე იღხენენ), ი ეჯ ლადელ ინყა-
კუნის სოფელისა ი ედ იღრანის ი იბრანის (25₁₄, 1₁₈; და იმ დღეს
თავს იტყედენ იქნება სოფელში ანდა თთამაშებენ და იმღერენ), და სხვა.

B. -ინ-ი სუფიქსიც არის გამოყენებული. მაგალითები ბალსქვემოურიდან: იტულ-ინ-ი (იძახღეს იქნება, იძახებს), მაგრამ: ხატულ-უნ-ი (უძახღეს იქნება) იქუტუ-ინ-ი (იკენესებს), იბლულ-ინ-ი (ბლაოღეს იქნება, იბლაოღებს. შდ. ხაბ-
იშტუ-ინ-ი (|| იშა-უნ-ი?) (ისტვენს) [ლწლ-უნ-ი უბლაოღეს იქნება) იგვრავლ-ნ-ი (← * იგვრავლ-ინ-ი ლაპარაკობღეს იქნება, ილაპარაკებს), შდ. ხავრავალ-ტუნ-ი (← * ხავრავალ-უნ-ი ელაპარაკებოღეს იქნება)

და ასე: ბალსხ.	ბალსქვ.	ლენტებ.	შდ. ლაშხ.	
იწკულ-ინ-ი	იწკულ-ინ-ი	იწკილ-ნ-ი	წკულ-ნ-ი	იწკიუვლებს
იულულ-ინ-ი	იულულ-ინ-ი	იულულ-ნ-ი	ულულ-ნ-ი	იულავლებს
იღლულ-ინ-ი	იღლულ-ინ-ი	იღლულ-ნ-ი	ღლულ-ნ-ი	იღრენს
(ბეჩ. ირვალ-ნ-ი?)	ირვალ-ნ-ი	ირავალ-ნ-ი	(გარვალ-ნ-ი	ილაპარაკებს

და სხვა მრავალი. ლენტებურშიც რომ -ინ-ი⁴ სავარაუდებელი და არა -უნ-ი ან კიდევ ლაშხურის -გნ-ი, ეს ჩანს ფუძეთა გაუმლაუტებიდან (ირავალ-ნ-ი, ისტული-ნ-ი ← * ი-სტულ-ინ-ი ისტვენს, იტული-ნ-ი ← * იტულ-ინ-ი იძახებს...) და ი-სპ-ინ-ი („იტრიალებს“) და მსგავსი მაგალითებიდან. ლაშხურში კი, როგორც გარვალ-გნ-ი, კიხუნ-უნ-ი ← * კიხუნ-გნ-ი (იკიხენებს)... გვიჩვენებს, აქაც -გნ-ი⁵.

¹ მაგალითები ცოტა მაქვს. თენგიზ დედეშვილის თქმით ამ დროის ზმნებს სათავისო ქვეყლა მოეკრებოდა, რაც სხვებაც დადასტურებს. სასხვისო ქვეყა კი ენების (იხ.) -ე- პრეფიქსითა ნაწარმოები (შდ. ეცერული: ქვევით, შნშ. 2), ხოლო მახერელ მოწაფეთა თქმით ჩაწერილი ხო მ-უნ-ი (უწვაედღეს იქნება), ხოც-უნ-ი (მისთვის ყიდულობდღეს იქნება), — თუ ეს ბალსხელოურის გავლენის შედეგი არ არის, — სხვა ქვეყასაც გვიჩვენებს.

² ეცერულნი (და, როგორც ჩანს, ბეროურშიც) არ იხმარება: * ა მ ა რ-უნ-ი, * ხო-მ ა რ-უნ-ი (შდ. ბზ. ხევით): იქ შეიძლება იყოს მხოლოდ ორი ფორმა: ბჭვ. ი-მ ა რ-უნ-ი (იშხადებღეს იქნება) — ხ-ე-მ ა რ-უნ-ი (უშხადებღეს იქნება), ი-ჩ-ნ-უნ-ი — ხ-ე-ჩ-უნ-ი, და სხვა მრავალი (იხ. „ენებითი“). უკანასკნელი ფორმები კი ბალსხემოულთ ეუცხოვთ.

³ ბზ.ში საარვისო ქვეყა ტიხ-უნ-ი, დიგ-უნ-ი. კიდ-უნ-ი... იქნებაო. რაც შემოწმებას საჭიროებს (შდ. ლნტ. ტიხ-უნ-ი, ლშხ. ტგხ-ნ-ი...).

⁴ ერთერთი მახერელი იგ მ-უნ-ი, ი ტ ხ-უნ-ი⁶ სპარსულურად იგ გ-გ-ნი, ი ტ ხ-გ-ნი⁷ და მსგავს ფორმებს ხმარობდა, მაგრამ უკანასკნელი მართებულად არ მიაჩნდა ბეროურისათვის.

ამგვარად, ზემოსვანურსა და ლენტეხურში (I და II ჯგუფის) გარდამავალ ზმნათაგან მიღებულ მყოფადუსრულში -უნ-ი სუფიქსი გვაქვს, გარდაუვალთაგან მიღებულში კი —ინ-ი, ხოლო ლაშხურში ორსავე შემთხვევაში -გნ-ი ბოლოსართია გამოყენებული.

1. თუ ერთმარცვლიან ფუძეში ხმოვანია ამოღებული, ან. თანხმოვნებისაგან შემდგარი ფუძე გვაქვს, მაშინ -უნ-, -ინ-, -გნ- ფორმანტი არ იცვლება: ბხ.ლნტ. ხოშხ-უნ-ი (← *ხოშხინ-უნ-ი), ლშხ. ხოშხ-გნ-ი (← *ხოშხინ-გნ-ი) შუქავდეს იქნება

ამთხ-უნ-ი (← *აშტუხ-უნ-ი), ბხ. აშდლ-უნ-ი ასაფლავებდეს იქნება

„ „ არშ-უნ-ი ლოგინს შლიდეს იქნება, ხორშ-უნ-ი, ლშხ. ხორშ-გნ-ი...

ბხ. ისტბ-ინ-ი (იცეკვებს), ლნტ. ისპ-ინ-ი (← *ი-სიპ-ინ-ი იტრიალებს, ივლის), ხოლო თუ ფუძე ორ- და მეტ-მარცვლიანია, ან ერთმარცვლიანია და შეუკუმ-შავი, მაშინ ჩვეულებრივ ქვემოსვანურში (განსაკუთრებით კი ლნტ.ში) და შედარებით ნაკლებ ზემოსვანურში ამ ბოლოსართთა თავიკიდურ ხმოვნებს რედუქცია მოსდის. გაუმარცვლოებული -უ- კი წყვილბაგისმიერ ბგერათა მეზობლად (ბალსქვემოურში სხვა შემთხვევაშიც) იკარგვის:

ბხ. იგვრგალ-ნ-ი ← *იგვრგალ-ინ-ი (ილაპარაკებს)
 ბჩ.ბხ. ითვრტინ-ნ-ი ← *ითვრტენ-ინ-ი (იკიბენებს)
 ხსვ. იმსახურ-ნ-ი ← *იმსახურ-ტინ-ი (იმსახურებს)
 ბქვ. იზელალ-ნ-ი ← *იზელალ-ტინ-ი (ივლის)
 ლნტ. გგემ-ნ-ი ← * გგემ-ტინ-ი ← *გგემ-უნ-ი (აშენებდეს იქნება)
 ლშხ. ღვრ-ნ-ი (30_{გგ}) ← * ღვრ-გნ-ი (მიდიოდეს იქნება, წავა)
 ყელ-ნ-ი (21_{გგ}) ← * ყელ-გნ-ი (იტყვის)¹ (დანარჩენი იხ. ზევით)

2. -უნ-ი სუფიქსის გამოყენებისას -აღ/-აღ ელემენტი უმლაუტს კარგავს, და ბხ.სა და ეტრ.ში -იღლ/-აღლ, -ერ, -ესგ-ი, -ენღ-ი... ელემენტი -ჲ/-ჲ → ბხ. ში -ა/-ა/-ა/-ა'დ და ეტრ.ში -ა'დ: ბხ. იჭტდიღლ-ტინ-ი (კითხულობდეს იქნება), ხეთხაღლ-უნ-ი (ეძებდეს იქნება), და სხვა (იხ. ქვევით 3).

შენი შვენა. ფუძის (ძირის) -ე-ც იქცევა -ა'დ -უნ-ი სუფიქსთან: ბხ. იბღელ-ინ-ი — ხაბღაღლ-უნ-ი (გვ. 113), იჲღელ-ინ-ი — ტაღლ-უნ-ი (შდ. ლშხ. ტინღლ-ნ-ი „პეტელანდას იფუაფუ“, „იპეტელებს“), და სხვა.

3. მყოფადუსრული რომ აწმყოს ფუძეს იყენებს, ამას თითქმის ყველა შემთხვევა ამოწმებს, ოღონდ გამოსარკვევია, თუ რატომ არის ბხ.ეტერ.ში -ი-იღლ/-აღლ ელემენტი -ი-აღლ/-აღლად შეცვლილი (ბხ. ირბიღლ-ტინ-ი, ეტრ. ირბაღლ-ნ-ი, შდ. ბგ.ლნტ. ირბიღლ-აჲინ-ი ხაბაზობდეს იქნება). აბლაუტთან რომ საქმე გვეკონდეს, მაშინ მოსალოდნელი იყო უმლაუტიანი -ა/-ა- (*ირბიღლ-

¹) ტ უ ლ-ნ-ი (23_{გგ}; იძახებს), ჟ ი ხ უ ტ-ნ-ი (62_{გგ}; ჟღერდეს იქნება) და მსგავს მაგალითებში შეიძლება ვისმე დაეშვა, რომ ლენტეხურის მაგგვარად თითქოსდა გაუმარცვლოებული -უ- იკარგვის, მაგრამ ლაშხურში, როგორც ი ვ ე-გ-ნ-ი და სხვა გვაჯერებს, მაწარმოებელი ფორმანტია -გ-ნ-ი, და ამიტომ ჟ ი ხ უ ტ-ნ-ი — *ჟ ი ხ უ ტ-გ-ნ-ის ნარედუქციად ფორმად მიგვარჩნია.

ჟნი...); როგორც ეს, მაგალითად, 'ხაბლწლუნი'ში (უბლაღლებს) მოგვეპოვება, და რადგანაც გარდახმონება (აბლაუტი) აქ არა ჩანს, ამიტომ ნამყოუსრულის ფუძის გამოყენების საკითხიც ისმება. მაგრამ იმისდა მიუხედავადაც, რომ მოყვანილი შემთხვევის გარდა ნამყოუსრულის ფუძის მქონედ ჩანან -ჰლ... და ზოგ დიალექტში -ერ, -ეს-ი და სხვა ელემენტური ზმნები (ბხ. ილქალ-ჟნი-ი, ბჟვ. ილქალ-ნი-ი მოთქვამდეს იქნება, ბხ. ილრალ-ჟნი-ი, ბჟვ. ილრალ-ნი-ი, ლნტ. ილარალ-ჟნი-ი მღეროდეს იქნება... ბხ. იქმთარ-ჟნი-ი, ეტრ. იქმთარ-ნი-ი, შდ. ბჟვ. იქმთერ-ნი-ი იპარავდეს იქნება, ბხ. აჰსავ-ჟნი-ი მიქონდეს იქნება, და სხვა), ჩვენ მაინც ვფიქრობთ, რომ ეს მოვლენა უფრო ფონეტიკური ხასიათისაა (ბხ. ა-სყწნ-ჟნი-ი აკეთებდეს, იქნება...), ვიდრე მორფოლოგიურისა, და ამიტომ უკანასკნელ საკითხს გვერდს ვუხვევთ.

ფორმანტთათვის. ის გარემოება, რომ: ი. -ინ- სხვა დროებშიც, განსაკუთრებით ნამყოუსრულში (იხ.), გვევლინება (ბხ. ხოწკულ-ინ-ა [|| ხოწკულ-ა], ბჟვ. ხოწკულ-ინ-ა უწკმუელია, ბჟვ. ხორგაღ-ნ-ა || ოთრაგღ-ინ-ა ულაპარაკია, ლნტ. მირაგაღ-ნ-ა მილაპარაკია, ბხ. ხოქღლ-ინ-ა, ბჟვ. ხოქღლ-ინ-ა უქღაელია, ბხ. ბჟვ. ხოტქულ-ინ-ა [|| ბხ. ხოტქულ-ა]¹ უდახია, და სხვადასხვა) და ხ. -ინ-იან მყოფადის ანალოგიას ქართულში ი- -- ებ აფიქსებით ნაწარმოები მყოფადი წარმოადგენს (ბჟვ. რაგღ-ი ლაპარაკ-ობ-ს — ი-რგაღ-ნი-ი-ლ-აპარაკ-ებ-ს: ორივე გარდამავალი ზმნის სათავისო ქცევაა), შესაძლებლობა იბადებოდა, რომ -ინ- (და -უნ-/-გენ-იც) გარდაუფლთა მათქმურებელ, კაუზატივის (იხ.) ფორმანტად მიგვეღო და ბოლოკიდური -ი კი მყოფადსრულის მაწარმოებლად მიგვეჩნია (§ 31 B 2), მაგრამ, როგორც ირკვევა, ასე არ არის: ეცერულში მაშინ -ისგ ან -ინ-ე (* იწკულ-ინ-ისგ..., შდ. ქა ხაპკინ-ისგ: გვ. 120, შნშ. 5) უნდა გვექონოდა და არა -ი (იწკულ-ინ-ი). თუ რა ურთიერთობაა მყოფადსრულის ფორმანტთა შორის, ან რა წარმოშობისანი არიან ისინი, ეს ჯერ კიდევ გაურკვეველია.

2. მყოფადსრული ღრობი

31. მყოფადსრული მყოფადსრულისაგან ფორმითაც განსხვავდება და მნიშვნელობითაც. მნიშვნელობის მხრით მათ შორის ისეთივე სხვაობაა, როგორიც, ვთქვათ, რუსულში он напишет და он будет писать, он проитет და он будет читать შორის არის, ფორმის მხრით კი ეს დრო ხასიათდება: ძირითადი პრეფერბი (ან-. ად-/ა-, ეს-/ას-, ლა-) + აწმყოს ფუძე + სპეციალი სუფიქსი: -ი, -ინ-ე, ან სხვა. ამ პრეფერბთა დართვით ზმნა ჩვეულებრივ სრული სახისა ხდება, და ამიტომ ამ მყოფადს სრული ვუწოდებ. გვაქვს რიგი მაგალითებისა, რომელნიც ძირითადი პრეფერბისა და აწმყოს ფუძისაგან, ან აწმყოს ფუძისა და სპეციალი ბოლოსართისაგან შედგებიან და ამ დროს განეკუთვნებიან. პირველი (წინდებული + აწმყოს ფუძე) ქართულ-მეგრულისა და რუსულის მყოფადის ანალოგიას წარმოადგენს (წერს — და-წერს, ჭარუნს —

¹) შდ. ლშხ. ხოწკულ-ნ-ა. ხოქღლ-ნ-ა. ხოტქულ-ნ-ა.... ლნტ. ხოწკული-ნ-ა, ხოქღლ-ნ-ა. და სხვა.

დო-ჭარუნს, *nusum* — *na-nusum*), ხოლო მეორე (აწმყოს ფუძე + მყოფადის სუფიქსი) თავის უპრევერბობით ქართულ „იტკვის, იზამს, ივლის...“ და რუსულ *умрет, кажет, сыдет*ის ტიპის ზმნებს მოგვაგონებს, მაგრამ ამათგან სვანური, ფუძეს რომ ანგარიში არ გავუწიოთ, მყოფადის მაწარმოებელი ფორმანტის ქონებით მაინც განსხვავდება. განსხვავება უფრო თვალსაჩინო იქნება, თუ მოვიგონებთ ისეთ ზმნებს, რომელნიც შედგებიან წინდებული + აწმყოს ფუძე + ბოლოსართისაგან.

A. შედგენილობით ბალსწემოურსა და ქვემოსვანურში (უთავრესად ლენტეხურში) I ჯგუფის ზმნათაგან მიღებული მყოფადსრულის ფორმათა უმრავლესობა ძალიან გავს აორისტიასს (საერთო პრევერბით, ფუძითა და ამოღებული მაქცევრით), სხვადასხვაობას მხოლოდ ბოლოსართებში ვამჩნევთ:

ბხ. ა ო რ ი ს ტ ი	ლ ნ ტ.	მ ყ ო ფ ა დ ს რ უ ლ ი
1	ოთ-მეჩ დავაბერე	ათ-მეჩ-ი დავაბერებ
2	ათ-მეჩ	ათ-მეჩ-ი
3	ად-მეჩ-ე	ად-მეჩ-ი

შეიძლება დაეცქვან ვისმე, რომ მყოფადსრული აორისტიასაგან არის ნაწარმოებიო, მაგრამ ეს შეცთობა იქნებოდა, და აი რატომ: აორისტში

არის:	ბხ. 1	ოთ-გ-გ დაედგი	ახტ-ი-კ ავილე	ლოხტ-ამ შეგვავე	ო-დგგ გავაქრე.
	3	ად -გ-ე	ან- კიდ	ლალ-ემ	ა-დოგ
მე.შო კი:	1	ოთ-გემ-ნე1	ახტ-კედ-ნე1	ლახტ-ზუბ-ი/-ნე	ა-დუგე
	3.	ად-გემ-ნე1	ან- კედ-ნე1	ლა-ა-ზუბ-ი/-ნე	ა-დგე...

პირველ შემთხვევაში პრევერბისა და ფორმანტების გამოკლების შემდეგ გვრჩება: -გ-, -კიდ, -ემ და -დგგ, ხოლო მეორეში: -გემ-, -კედ-, -ზუბ- და -დგგ- ცხადად ჩანს, რომ აქ სხვადასხვა ფუძესთან გვაქვს საქმე. უკანასკნელნი (-გემ, -კედ, და სხვა), თუ რედუქციით გამოწვეულ ცვლილებას არ მივიღებთ მხედველობაში, მთლიანად აწმყოში არიან წარმოდგენილნი: გ-გემ (აშენებს), ი-კედ (იღებს), (*ი-ზუბ-ი →) ი-ზბ-ი (← *ი-ზობ-ი კამს) და დიგე (აქრობს). აშკარაა, რომ აწმყოს ფუძე მყოფადსრულში არის გამოყენებული. ეს დებულება ძალაში რჩება მეტწილ ორთემიან (რთულფუძიან: § 41), ძირცვალებად (დეფექტურ, იხ.) და II ჯგუფის ყველა ზმნის მიმართ.

ერთთემიან (მარტივფუძიან: § 41) ზმნებსაც, რომელთაც წინდებულისა და დროის მაწარმოებელი ფორმანტის გარეშე ყველა დროში ერთიდაიგივე ფუძე მოეპოვებათ, ეგვევ დებულება უნდა მიუხედავოდ და ვთქვათ: მყოფადსრული მიიღება: 1. არევერბი + აწმყოს ფუძე, 2. აწმყოს ფუძე + მყოფადსრულის მაწარმოებელი სუფიქსი და 3. პრევერბი + აწმყოს ფუძე + სუფიქსი.

შენიშვნა. წინდებულის დართვას მთელი რიგი ფონეტიკური ცვლილებებისა სდევს თან: ა. ყველა მაქცევარი იქარგვის (ლენტეხურში მხოლოდ სათავისო ქცევის -ი- ნიშანი ქრება), ბ. ამოღებული. -ი-, -ე-, -ო- პრევერბისეულს ა-, -ე-ს იმგავსებს (§ 16 B), ც. ლა- პრევერბთან -ი-

მაქცევარი დაცულია III პ. ფორმებში, ძ. აწმოს ფუძეში შეკუმშული ხმოვანი აქ აღდგება, და სხვა (დაწერილებით § 36 B).

B. 1. პრევერბი + აწმოს ფუძე მნიშვნელობით მყოფადსრულია. ეს ახასიათებს: II ჯგუფის, ძირცვალებადსა და ზოგს ორთემიან ზმნას.

a. II ჯგუფის ზმნებში თითქმის ყველა ძირითადი პრევერბი შეიძლება იქნეს გამოყენებული, მაგრამ ფუძისეული -ის ამოღება მხოლოდდამხოლოდ ა- და ან- წინდებულთ ძალუძთ საარეისო ქცევის ფორმებში. შეკუმშული -ი- უშლაუტებს პრევერბის ა-ს მარტო ზემოსეანურში:

	ბზ.		ბზ.	ბჟგ.
1	ა-ტუხე (← *ა-ტუხე) დავაბრუნებ		ა-კუშე გავტებ	ონ-ტუხე მოვებრუნებ
2	ა-ტხე (← *ა-ტიხე)		ბჟგ. ა-კუშე	ან-ტხე (← *ან-ტიხე)
3	ა-ტხე	"	ა-კუშე ¹	ან-ტხე "
	ბზ.	ბჟგ.	ლნტ.	ლშხ.
1	ა-ღუგე	ო-ღგი.	ჩუა-ღუგე	ო-ღგი (← *ა-ღუგი) (გავაქრობ)
2	ა-ღ გე		ა-ღ გე.	(← *ა-ღიგი)
3	ა-ღ გე		ა-ღ გე	
Si	ა-ლღგიღ	ო-ლღგიღ	ა-ლღგიღ	და სხვა მრავალი

ლენტეხურში ორივე (ა- და ან-) წინდებული² უშლაუტოა³: ან-ტხე (= ხსვ. ან-ტხე მოვებრუნებს), ან-ჟღე (= ხსვ. ან-ჟღე მოიბანს), ა-ღგი, და სხვა. ობიექტური პრეფიქსებისა ან ად-, ეს-/ას-, ლა- პრევერბთა (და აგრეთვე -ა-, -ი-, -ო- მაქცევრიან ზმნებში ან- წინდებულის) გამოვლენისას არც ფუძისეული -ი- იკუმშება და არც უშლაუტსა-აქვს ადგილი: ხსვ.ლნტ. ეჯა ა-მ-ტიხე მი (ოგი დამებრუნება მე), ა-ჯ-ღ-ტიხე სი (დავებრუნებს შენ), ა-ჯ-კუშე (გავ-ტებ, გავტეხს); ხსვ. ა-ჯ-ფიშუღე = ლშხ. ა-ჯ-ფშუღე⁴ (33₃₃; გაგიშეგებ, გაგიშეგებს)... და ასე: ა-ღ-ღიგი, ლშხ. ეღ-ღიგი (გააქრობს); ოთ-ღიგი, ლნტ. ათ-ო-ღიგი (გაუქრობს), ხსვ.ლშხ. ლა-ხტიხე (25₃, CM, XXXI, 86₂₂; დაუბრუნებს, მიუგებს),

¹) შდ. CM, X, 211₃₄₋₅.

²) ეცერულის მსგავსად ლახამულურშიც ამ ფორმათა I პირში ა- წარმოდგენილია -ო-დ: ო-ტუხე (|| ო-ტხე = ბზ. ა-ტუხე დავებრუნებ, შდ. ლშხ. ქანღუ-ტიხე დავებრუნებ), ონ-ტხე (|| ან-ტხე = ბზ. ან-ტუხე დავებრუნებ), და სხვა (შდ. § 3 B 2, 26₈. 3). უშლაუტურშიც ასეა როგორც ამ ფორმებში, ისე -ი-, -ჟ- ნიშნებზეკუმშულ ზმნებშიც, მაგრამ ხანდახან მხოლოდ: ათ-ჟ-ღ-ღიგი || ჩ.ო.თ-ღ-ღიგი (დავემალები), ა-ხ-ჟ-კ-ჯ-რ-ხ || ო-ხ-კ-ჯ-რ-ხ (გავიბანდე)... (§ 3 A 5). ამავე პარაგრაფშია (§ 3 A 5) ნათქვამი, რომ იფარულში S₁-ჟ- ხოჯაჯერ იმსავსებს პრევერბისეულ ა-ს და ო-დ აქცევს მასო. ეს დასკვნა გამოტანილია რამდენიმე (ჩვენი მასწავლებლის) იფარულის მიერ მოწოდებული მასალების მიხედვით. სხვა პირთა თქმით ჩაწერილ ტექსტებში ა-ს ასმილაცია -ჟ-სთან თითქმის არ შეინიშნება.

³) ლენტეხურის ერთერთ ქვედალექტში, ფაყურში კი, უშლაუტია: ა-კუშე (გატეხს) და სხვა.

⁴) ლახამურში საარეისო ქცევის ობიექტურპრეფიქსიან ფორმაში ფუძის -ა-ს შეკუმშვა ჩვეულებრივია: ეი ლოქ ა ა ხ ჯ ტ ე ბ (70₁₀ = ხსვ. ა-ჯ-ხ-ტი ტხე მოვსაობსთო), ა ა ტ ხ ე (= ხსვ. ა-ჯ-ტი ხე დავებრუნებ, დავებრუნებს), ა მ ც უ რ ე (ლნტ.ში ჩუ ა მ ც უ რ ე, ჩ უ ა ჯ-ც უ ტ რ ე; და მსგავსი ფორმები, ხოლო მაქცევრიანებიდან ან-ჟღე შეიძლება, ხსვ. ჩ უ ა-მ ც უ ტ რ ე დამტოვებ. დამტოვებს). ა მ ც უ რ ე ბ (დავტოვებენ), და სხვა.

ქ'ეს-შიდე (43₉; დააყრის), ლნტ. ქ'ანს-ქუთიშე (დაიტეხს), ხსვ.ლშხ. ლა-ხხიპე (61₃, 4¹: შეხებთქს), ლშხ. თი ლე-ჟ-ფიშეჟე (44₂₆: შეიხსნის), ხსვ.ლნტ. ან-ჭიდე, ლშხ. ენ-ჭიდე (← *ან-ი-ჭიდე მოიტანს, მოიყვანს), ო-ხ-ჭიდე (39₇)|| ბხ. ო-ხუ-ჭიდე, ლნტ. ა-ხოჭიდე (← *ან-ხო-ჭიდე მოუტანს, მოუყვანს), და სხვა მრავალი. აღსანიშნავია, რომ ლაშხურში მყოფადსრულის ფუძეში -ი- გვაქვს და არა -გ- (ვგდე — ოხჭიდე, ცურე 'ტოვებს' — ესტორე 'დაიტოვებს'...).

ამგვარადვე I ჯგუფის ზმნებიდან: ბხ. ან-სყენე, ბჟვ. ან-სყენე (აწმყო: ბხ. ასყენე) (გააკეთებს), ად-კუანე, ბჟვ. ად-კუანე (აწმ. აკუანე, აკუანე) (გაადგებს)... ლნტ. ქათ-ო-ხინე (აწმ. ხ-ო-ხინე) წაართმევს, უშკ.იფრ. ო-ხრომე (CM, XX XI. 98₁₃, 14, აწმ. ხ-ო-ჩუმე) = ბხ.ბგ.ლშხ. ო-ხრო (ib., 18₂₂)|| ბხ. ო-ხურო (აწმ. ხორო) (გავუკეთებ, გაუკეთებ, გაუკეთებს), და სხვა.

ბ. ძირცვალებად (დეფექტურ, იხ.) ზმნებს რომ მყოფადსრულში აწმყოს ფუძე აქვსთ გამოყენებული, ამაში ზევით დავრწმუნდით (იხბი --- ლშაჭუმბე-ი, ლშხ. ლე-ჯოზბ-ი: გვ. 116): ბხ.ლშხ. ი-თრე, ბჟვ.ლნტ. გ-თრე (← *ი/გ-თრე სვამს) — ლშ-ჯ-თრე (|| ბხ. ლშ-ჯ-თრე), ლშხ. ლე-ჯ-თრე (? 30₁₂)|| ლე-ჯ-თრე: ლნტ. ლა-ჯ-თრე (დალევს)...

ც. რიგი ორთემიანი (იხ.) ზმნებისა სუფიქსს აღარ საჭიროებს. აწმყოსაგან პრევერბის დართვითა და მაქცევერის უგულებელყოფით განირჩევა:

- 1 ხსვ. ჩოთ-გემ. ლნტ. ჩუამ-გემ (ავაგებ) ხსვ. ჩოთ-ბემ, ლნტ. ჩუას-ბემ (დავებამ)
- 2 ლშხ. ჩუათ-გემ ჩუათ-ბემ ჩუას-ბემ
- 3 ჩუად-გემ ჩუათ-ბემ ჩუას-ბემ

და ასე: ა-თერ (← აწმ. თერ) (იცნობს), ქ'ან-კედ, ლშხ. ქ'ენ-კედ (← იკედ) (აიღებს), ხსვ.ლშხ. ლა-ხთერ (40₂₂: შეატყობს), ხსვ.ლნტ. ლშ-აქუემ, ლშხ. ლე-აქუემ (← იქუემ) (ჩაიცვამს უცებ), ხსვ. ედ-ჩო, ლშხ. ედ-ჩო (39₁₃ ← იჩო) (ჩიქმს, გააკეთებს, იზამს, ჩაიღენს), ბხ. ან-ჩო (გააკეთებს), ბხ. ჩუეს-დესგი = ბჟვ. ჩუეს-დისგ (← დესგი, ადისგ), ეს-დეს (33₂₁ ← ადეს) (დადებს), ლნტ. ად-აქესკ¹ (← აქესკ → აეს), ბხ. ად-აქესგი = ბჟვ. ად-აქესგი (← აქესგი, აქესგი) (წაიღებს, წაიყვანს), ლშხ. ან-აქეს (16₉ ← აქეს) (წამოიყვანს, წამოიღებს), ბჟვ. ოთ-ლეშე, ბხ. ოთ-ლემგი = ლშხ. ოთ-ლემ (← ხოლემგ, ხოლემგი, ხოლემ) (წაართმევს), შდ. ქოთლემშ (24₂₅₋₆)...²

ბალსზემოურში ამგვარადვე წარმოებული ორთემიანი ზმნები (ხსვ. ათბემ 'დააბამს', ად-ქუემ 'ჩაიცვამს', ან-კედ 'აიღებს') ზმირად ანალოგიით მიღებული (-ი)-ე (გვ. 121, ბ) სუფიქსით არიან გართულებულნი: ათბემნე (← *ათ-აბემ-ინ-ე 'დააბამს'), ანკედნე (← *ან-ი-კედ-ინ-ე 'აიღებს'), ლახთერნე (← *ლა-ხა-თერ-ინ-ე 'შეატყობს')... აწმყოს ფუძის -ერ-, -ესგ-, -ემგ- ელემენტი მყოფადსრულში ზოგჯერ არც კი გვევლინება (იხ. „დეფექტ. ზმნები“).

მაგალითები ტექსტებიდან:
 ბხ. ...ტანის ლნხუქუემნე აბჯარის. ...ტანს ჩავიცვამ აბჯარს.
 თხუმას ესტუემნე ზურჩიას, თავს დაეხურავ „დავიღებ“ ზურს (?).

1) შდ. CM, XVIII, 107.
 2) ზმირად ამავე ხასიათისა ქო, ჩუ, სვა, ქა პრევერბიანი აწმყოს ფორმები: ხსვ. ჩუ ხოტერე (CM, XVIII. 103, 19-21: დაუტოვებს), ლშხ. ჩუ იდგარი (მოკვდება), და სხვა მრავალი.

კვშზარს ლ ა ხ ტ დ ე ს გ ი ჩეჭმარაღს.
 მეგრანს ლ ა ხ ტ დ ე ს გ ი ხეშნატრის,
 თუფის ი დაშნაღს ს გ ა ლ ა ხ ტ ბ ე მ ე ე .
 ხანჯრიღს მიშგუა ფოყს ე ს ტ რ ე კ ე ე .
 წგარნი საყრიღს (sic) ¹ ე ი ლ ა ხ ტ ს გ უ რ ი .
 ჭეშგინ ლ ო ხ ტ ტ ი მ მეძაჭე დარაჯღს...

ფეხთ ჩავიცვამ ჩეჭმებს,
 ხელთ („მკლავთ“) „ჩავიცვამ“ ხენავროს (?),
 თოფს და დაშნას „შევიბამ“.
 იარაღს (ხანჯარს?) ჩემს თეძოზე დავიკიდებ,
 წითელ ულასზე შევეჯდები.
 უკან გავევიკიდები მეძაჯე დარაჯღს...

გიორგი ხარზიანის (46 წლ.) თქმით კალას თემში (19. VII. 1927 წელს) ჩაწერილი
 ლექსიდან (შდ. „ასლამაზღლ“: CM, XX XI, გვ. 28₂₂₋₂₄, X, გვ. 104₂₁₋₂₄).

შდ. ლშხ. არშულ-ფატანს ლ ა ხ ტ ს ხ
 ჯგარი სახდ მესყა ფაუს, ს გ ა ლ ა ხ ჯ ე მ მ
 საგულს... ლნარტყს ქ ლ ა ხ ბ ე მ მ... ბაშღჯყს
 ე ე ს გ ე მ მ თხუმი... (41₂₆₋₃₀; შდ. 15₂₁₋₂₃).

საცლებს ჩააცენ ჯგარის სახედ გავე-
 თებულ ჯოხს, ჩააცენ ახალუხს... ქამარს შემო-
 არტყამენ (*გა-შე-აბმენ)... ყაბალახს დაახურა-
 ვენ („დაადგამენ“) თავზე...

შენიშვნა. აწმყოში -ინ-ე სუფიქსის მქონე ორთემიანი (იხ.) ზმენ-
 ბი მყოფადსრულში პრევერბსლა დაირთავენ. უკანასკნელის გამოვლენით
 რედუქცია მოსდის აწმყოს ფორმებში წარმოდგენილ მაქცევიარსა და
 -ინ-ე'ს თავკიდურ -ი-ს, სამაგიეროდ ფუძეში აღდგება უმლაუტიანი ხმო-
 ვანი, რომელიც აწმყოს ჯგუფში შეკუმშული იყო, ლენტეხურში კი -ინ-ე
 აწმყოს ჯგუფშიც შეკუმშულია:

	ა წ მ ყ ო	მ ყ ო ფ ა დ ს რ უ ლ ე ი	
ბხ.	იფხუბ-ინ-ე, ლნტ. იფხუბა-ი იტაცებს — ხსე.ლნტ. ან/დ-იფხუბა-ე	მოიტაცებს	
ხსე.ლშხ.	ხოწუბ-ინ-ე, ლნტ. ხოწუბა-ე კიდებს — ხსე.ლშხ. ო-ბ'ტწუბა-ე ← ლნტ. ა-ხოწუბა-ე		
"	ხა/აბჟ-ინ-ე, " ხაბჟა-ე აბჟენს — ლშხ. 'ლა-ხაბჟა-ე ← " 'ლა-ხაბჟა-ე		
ხსე. "	იფბ-ინ-ე, იფება-ე იყლის — ხსე.ლნტ. ე'ან-ფება-ე ლშხ. ე'ან-ფება-ე		
"	იფუბ-ინ-ე, იფუბა-ე იყვენებს — ხსე.ლნტ. ე'ან-ფუბა-ე მოისყვენებს...		

2. აწმყოზ ფუძე ³ + ხუფიქსი. ასე შედგენილი ზმნა მყოფადსრულის ფორმა
 რომ იყოს, სვანურში მიანიცდამიანიც ხშირი არ არის. ნიმუშად გამოვლება:

სუფ.	ბალსხ.	ბალსქე.	ლენტ.	ლანშ.
-ინ-ე:	აწმ-ინ-ე დაპატიეებს	'ხაწს-ინ-ე	აწ-ინ-ე	ჩუაწინ-ე
	ხაძგრ-ინ-ე აძგრეებს	ხაძგრ-ინ-ე	ხაძგერ-ინ-ე	ხაძგრ-ინ-ე
	სგუეჯ-ინ-ე (← * სგოჯ-ინ-ე) ბრძანებს			ხაწწინ-ინ-ე აჩვენებს
	ითხელ-ინ-ე (← * ითხელ-ინ-ე) იშოვის	=	ითხენ-ე =	ითხელ-ინ-ე (37 ₁₁)
-ი:	ხამნ-ი (ხამნ-ინ-ე) აკმეის = (ხამნ-ინ-ე) ³ = ხამნ-ი = (ხამნ-ინ-ე) ³			
	ხასწრუინ-ი აპატიეებს		ხაშტუმინ-ი =	(ხაშუმინ-ინ-ე 43 ₁₁) ⁴
	ხაბტინ-ი ⁵ აცნობებს, შეატყობინებს ⁵		ხაბაჟინ-ი	(ხაბჟინ-ინ-ე) [სოხოც]

1) საყრულ — 2-3 წლის დაუყვერავი ცხენი.
 2) იგულისხმება -ი, -ე მოკვეცილი ფუძე.
 3) პარალელურად: ბქე. ხამნ-ის გ. ლშხ. ხამნ-ინ-ე... ხამნინე (45₁₁) კი შეეთო-
 მაო, — მითხრეს.
 4) ზოგი ზმნის მყოფადსრული თითქოს აორისტისაგან არის ნაწარმოებიო და არა,
 როგორც ზეე.თაბ. ნათქვამი, აწმყოსაგან, მაგ.:

აწმყო. აორისტი. მყოფადსრული
 ბხ. ი შ გ ტ ე მ, ლშხ. ი შ გ ო. ი შ გ ტ ი მ ი, ი შ გ მ ი ნ. ი შ გ ტ ი მ-ინ-ე, ი შ გ მ ი ნ-ინ-ე (ი შ გ ბ-
 ლნტ. ი შ ტ ე მ (ითხოვს) (73₁₁), ი შ ტ ე მ ი ნ. შ ი ნ-ინ-ე: 17₆₋₆), ი შ ტ ე მ-ი
 ამის გაგარძელება და ⁶ და ⁶ შენიშვნები იხილეთ 120-ე გვერდზე.

ჰ. პრევერბი + აწმყოს ფუძე + მყოფადსრულის მაწარმოებელი ზოლო-სართი ჩვეულებრივი ფორმებია ამ დროისა. სუფიქსი სხვადასხვაა.

ჟ. სუფიქსია: ბზ.ქვეს. -ი, ბქვ. -ისგ || ბეჩ. -ის:

ბზ.ლშხ.

ბზ.

ლნტ.

- 1 ოთ-ხატუ-ი (დავხატავ) ო-ხუმწარ-ი (მოვამზადებ) ჩუათუ-ამეშეხ-ი (გავაშავებ)
- 2 ათ-ხატუ-ი ა- ხმწარ-ი ჩუათ-ამეშეხ-ი
- 3 ად-ხატუ-ი ან- მწარ-ი ჩუად-ამეშეხ-ი

ბზ.

ლნტ.

ლშხ.

ად-ქარ-ი ად-აქარ-ი გაალებს, შენჩოქუი (44₂₁: ← * ჟი ან-ი-ჩოქუი-ი „აიჩოქებს“
 ად-სრყ-ი გააგიფებს ჩვადგვირგვნი (33₁) „დადავირგვინებს“, ჯვარს დაწერს
 ან-გლდეღ-ი ან-იღდეღ-ი მომწყისსი ჩვადმეზრი (30₁₀: ← * ჩუ-ად-ამეზგრი-ი და-
 ლა-ხდინ-ი ლა-ხადინ-ი ათხოვებს ჩვადმეზრი (30₁₀: ← * ჩუ-ად-ამეზგრი-ი და-
 ლოცავს). აღდგენილი ფუძე დაცულია: ლახმეზგრის (? 29₁₁: 25₂₄₋₅)
 ← * ლა-ხ-ამეზგრი-ი-ხ → ლა-ხმეზგრი-ი-ხ (24₂₄: „შეალოცავენ“)...

აღ-ღირაღ-ი (იმღერს) ლნტ. აღ-ზელალ-ი (ივლის)

აღ-ქაწახიწლ-ი (იკუნტრუშებს) ქან-ირბიელ-ი (იხაბაზებს) და სხვა.

აწმყოში არსებული თემისეული -ი არ უნდა იყოს გადმოყოლილი ად-ხატუ-ი, ლნტ. ადაკალაწუ-ი და სხვა მსგავს ფორმებში. -ი მყოფადსრულის მაწარმოებელი რომ არის, ეს ჩანს შემდეგიდან: 1. იგი -ე და ნულ-სუფიქსიანებსაც დაერთვის და 2. მისი ექვივალენტია ბალსქვემოურში -ისგ.:

ბალსქვემოური

ბეჩ.

ბქვ.

- 1 ჟ'ო-ხუმწანდ-ისგ დავაკერებ ოთ-ბერგ-ისგ გაეთობნ ჟ'ო-ხქარზ-ისგ გავბანდავ
- 2 ჟ'ა-ხმწანდ-ისგ ათ-ბერგ-ისგ ჟ'ა-ხქარზ-ისგ
- 3 ჟ'ან-ზანდ-ისგ ად-ბერგ-ისგ ჟ'ან-ქარზ-ისგ

აწმყო

აორისტი

მყოფადსრული

ბზ. ხ ა ყ ლ ე (51₇: ეუბნება) ხ ჰ ქ ჟ ი ნ ს, ლშხ. ხეკვ ხ ჰ ქ ჟ ნ-ი || ხ ჰ ქ ჟ ი ნ-ნ-ე (?) || ხ ჰ ქ ჟ ნ-
 ი-ე, ხ ქ ჟ ნ-ე (9₂₅: ვტყვის)
 ი ქ ჟ თ ე რ (იპარავს) ხ სვ. ლნტ. ა დ ქ ჟ ი თ ხ სვ. ა დ ქ ჟ ი თ-ნ-ე || ეტრ. ლნტ. ა დ ქ ჟ ი-
 თ-ე (ბზ. ლნტ. ა დ ქ ჟ ი თ ე რ || ა დ ქ ჟ ი-
 თ ე რ-ნ-ე: მოიპარავს), და სხვა.

თუ ოთ აიხსენება ეს თავისებური მოვლენა. ამის შესახებ ცალკე (იხ. „ღვეფქტ-ბნებში“).

*) ბზ. ხ ა ბ ჟ ი ნ-ნ-ე, ბქვ. ხ ა ბ ჟ ი ნ-ისგ.

*) ბზ. ა ნ ს ჟ ი ბ ნ-ი (იციელებს) (სუბი ცეკვავს); ლნტ. ქ ა ნ ს გ ა ნ-ი (მოტრიზლდება), ქ ა ნ ს გ ი დ-ი, ბქვ. ქ ა ნ ს გ ი დ-ი, ლშხ. ე ნ ს გ ი დ-ი (63₁₆: გამოიხედავს) და სხვა -ი სუფიქსითაა მაწარმოები, წინამავალი -წ-ნ-ე კი კაუხატვის (იხ.) ფორმანტია.

*) უმგულურში, როგორც მოსალოდნელი იყო (§ 24 A), და ზოგიერთების გამოთქმის მიხედვით იფარულშიც, ფორმანტი -ი წინამავალ ხმოვანს ვერ აუმლაუტებს:

უშვ.: ა დ კ ა რ ი (გაალებს), ა დ კ ა რ ზ ი (გავბანდავს) (შდ. იფრ. ა დ კ ა რ ი. ა დ კ ა რ ზ ი დათამავს)... მაგრამ იფარულშიც: ა დ ჟ ი ზ რ ა ლ ი || ა დ ჟ ი ზ რ ა ლ ი (ითათბირებს, „ისაიდუმლებს“), ა დ ჟ ი ლ ფ ა ლ ი || ა დ ჟ ი ლ ფ ა ლ ი (იფარვატებს, შეუპოვრავს, დაუბრკოლებლად ივლის, მაგ., ცენი)... უკანასკნელის მაგგვარ ფორმათა სულ რამდენიმე მაგალითი მომგბოვება და ისიც ორი თუ სამი პირის გამოთქმის თანახმად არის აღნიშნული.

ბალსქვემოური

ქ'ან-ტ'უ'ემ-ისგ (მოშლის)	ბქ. ქ'ან-კლთხ-ისგ (აამაღლებს)
ად-ბურ-ისგ (დააბნელებს)	ად-ქემ-ისგ (გათიბავს)
ვდ-შდირაწლ-ისგ (ითამაშებს)	ვდ სოყაწლ-ისგ (იგიეებს)
ვდ-ქეშაწლ-ისგ ¹ (დაიმთქნარებს)	= ბეი. ვდ-ქეშეილ-ისგ
ვდ-ყარაწლ-ისგ (იხსუბებს)	, ვდ-ყარ'ი'ელ-ისგ (იციეებს)

ბეჩოურში -ისგ გამარტივებულა -ის ფორმანტის სახით. უკანასკნელი თითქმის გაბატონებული არის ახალი თაობის მეტყველებაში: ქ'ანკლთხ-ის (აამაღლებს), ად-ბერგ-ის (გათოხნის), ად-ქემ-ის (გათიბავს), და სხვა².

ხ. მყოფადსრულის მეორე სუფიქსია -ინ-ე:

ხსვ. ჩუა-შდლუ-ინ-ე (დაასაფლავებს) ბხ. ა-ძა-ინ-ე (CM, XXXI, 98₁₀; დაქლავეს)
 ა-შუტლ-ინ-ე (გარეცხს) ბხ. ა-ქტრ-ინ-ე (დაღორღის)
 ან-ჯბ-ინ-ე (მოხარშავს) ლშხ. ქა-ვდ-ინ-ე-ხ (19₁₁; გაყიდიან), და სხვა
 -ინ-ე უცვლელად გვევლინება:

ა. ზემოსეანურში უმთავრესად საარვისო ქცევის ფუძემეკუმშულ ა- და ან-პრეფერზიან ფორმებში:

ა-ვან-ინ-ე (ლნტ. ა-ვან-ნ-ე დახნავს) ბქ. ან-ქჩ-ინ-ე (ლნტ. ან-ქაჩ-ნ-ე მოჭრის)
 ა-შბტ-ინ-ე („ ა-შბატ-ნ-ე ვაღობავს) ან-შბბ-ინ-ე („ ან-შხებ-ნ-ე შეეკრავს)

შენიშვნა. ქვემოსეანურში ჩვეულებრივ მაქცევრიაანი ან ფუძე-შეუკუმშავი ფორმები გვაქვს და ამით იხსნება, რომ -ინ-ე წარმოდგენილია -ნ-ე'ს სახით (იხ. ქვევით 3):

ხსვ. ა-შბ-ინ-ე = ლშხ. ად-შიხ-ნ-ე = ლნტ. (ჩუ)ად-ა-შიხ-ნ-ე (დაწვავს)
 ან-ჯბ-ინ-ე = „ ან-ჯაბ-ნ-ე = ან-ჯაბ-ნ-ე ან-ა-ჯაბ-ნ-ე (მოხარშავს)
 ა-შუტლ-ინ-ე = ად-შუოდ-ნ-ე = „ ა-შუტლ-ნ-ე || ად-ა-შუტლ-ნ-ე (გარეცხს)...

ჰ. თანხმონებნისაგან შემდგარ ძირებთან, მაგ.:

ბხ. ად-გლშ-ინ-ე = ლნტ. ად-გლშკ-ინ-ე || ად-გლშკ-ნ-ე დახერავს (სახლს...)
 ხსვ. ლნტ. ად-გურტყუ-ინ-ე || „ ად-ურტყუ-ნ-ე = ლშხ. ად-უნტყუ-ნ-ე გადაყლაპავს
 ხსვ. ლნტ. ად-გრზ-ინ-ე = კესვ. ად-გრზ-ნ-ე (დაიჭერს) და სხვა
 ჩანს, კესვ. ში (განსაკუთრებით კი ლშხ. ში) -ინ-ე'ს აქაც რედუქცია მოსდის.

შენიშვნა. ამით ბალსზემოურში პარალელი ფორმებიც გააჩნიათ, სადაც ფუძეში -ე არის გამოვლენილი:

ან-გრდ-ინ-ე || ან-გრდე-მ-ე გახრდის, ად-გრშ-ინ-ე || ად-გრშე-მ-ე დააგებს ლოგინს,
 ად-გრხ-ინ-ე || ად-გრხე-მ-ე (|| ქარხ-ინ-ე) გაჭნის, და სხვა (შდ. § 23 B 2 c). ასე-

1) ად ქეშაწლ-ისგ¹ ში ბოლო -შ- შეიძლება -ეს აბლაუტს წარმოადგენდეს (ან პარადა აორისტის ფუძის [ა დ ქეშაწლ-] - იყოს გაუმლაუტებელი?), ყოველ შემთხვევაში -ეს წაცვად-ლი -შ- მორავოლოგიური ფუნქციის მატარებელი არ არის. ეგვევ გვეთქმის ად ბ ლ უ ლ ა-ლი ის გ (აწმყო: იბ ლ უ ლ ე ლ ბ ლაგის), ად ქ ტ ე ა წ ლ ის გ (აწმყო: ი ქ ტ ე ლ კ ენგის. შდ. ბეჩ. ად ქ ტ ე ტ ი ე ლ ის გ) და სხვათა შესახებ.

2) თეორიულად გრძელი -აჟ -ჟ- ხშირად არ უმლაუტდება -ის 'გა'ის წინ ბეჩოურში: ად უ თ რ-ის გ (გაბრუებს) (ბხ. აწმ. ა ჟ რ ე), ჩ ტ ა დ-ს თ ყ-ის (გაავიებს) (ბხ. ა ს წ ყ ე), ა დ ტ ლ შ უ რ-ის გ (გაატყავებს), და სხვა (ლენტიხურის შესახებ გვ. 102. შფ. 2, უმლ. 222—223).

ვეო ბზ.ში: აღსყე-ან-ე (შეარიგებს), ოთსყე-ან-ე (შეურიგებს), ე'ანსყენე¹,
ლშბ. ე'ანსყენე (გააკეთებს) (შდ. ოთსყენე: ქვევით შნშ. 3).

2. ბალსხემოურსა და ლაშხურში ინ-ე'ს თავკიდური გრძელდება
ფუძის აუსლაურტ -ისთან შეერთების გამო:

ბზ. ათხრინე² (← *ათა-ხრინ-ე) = ლშბ. ათხრინე (39_ა) მოახვედრებენ, აყუთენებენ
[ან-თ-ინ-ე || ანთ-ან-ე] = ანთინე || ან-თი-ინ-ე (მოშკის)...
[შდ. ბზ. აღრ (← *აღ-ა-ი-ი) წაიღებს, წაიყვანს...].

3. მაქცევრიან ფორმებსა ან უმაქცევრო ფუძეშეუკუმშავ ზმნებში ყოველ-
თვის -ნ-ე მოგვეპოვება (იხ. ზევით 1 ა, შნშ.).

ხსვ.ლნტ. ლა-გ-შხუნ-ნ-ე (შდ. ხსვ. ა-შხუნ-ინ-ე) = ლშბ. ლე-გ-შხუნ-ნ-ე (შეინახავს)
ან-ყიდ-ნ-ე (← *ან-ი-ყიდ-ინ-ე) = ენ-ყიდ-ნ-ე (იყიდის)
ან-შხატ-ნ-ე (შდ. შ ხ 1 ა) = ენ-შხატ-ნ-ე (მოიღობავს)
აღ-ჯან-ნ-ე (შდ. შ ხ 1 ა) = ჩუედ-ჯან-ნ-ე (დაინხავს)
აღ-წ'ტ'ერ-ნ-ე (← *აღ-ი-წ'ორ-ინ-ე) = ედ-წ'ორ-ნ-ე სისხლს აიღებს
ბზ. ა-კაფ-ნ-ე (შდ. ლნტ. ქაჭედ-ნ-ე) = აღ-კაფ-ნ-ე (წააქცევს)
ლნტ. ე'ან-ა-ტყაბ-ნ-ე, ბზ. ე'ან-ტყაბ-ნ-ე = ე'ან-ტყაბ-ნ-ე (შესწავას)
-ნ-ე ნარედუქციალი -ინ-ე სუფიქსია. ანლაურტი -ი- ამოღებულია -ე ელემენ-
ტის მიერ. ამას ამტკიცებს:

ა. ფუძის ხმოვნის უმლაურტობა:

ხსვ.ლნტ. ადქაჩ-ნე [= ლშბ. ედქაჩ-ნე] (დაიქრის)
ეცრ. ა-დგარ-ნე (მოკლავს) [= „ ადგარ-ნე (73_ა)], ლნტ. ადადაგარ-ნე
ხსვ.ლნტ. ლამხრეზ-ნე = [ლშბ. ლეგზობ-ნე (56_ა)] (შეჭამს).
ბზ. ლოხფულ-ნე, ეცრ. ლოხფულ-ნე = [ლოხფულ-ნე (64_ა)] (შეუბერავს)...
ბ. ეცერულსა და ლაშხურში პ ი რ ო ბ ი თ ი ს (§ 32) I და II პირის (შხ.
რ.) ფორმებში -ინ ელემენტის გამოყოფენა და
γ. -ინ-ე ბოლოსართის არსებობა (გვ. 121, ბ).

შ ე ნ ი შ ვ ე ნ ა. ხმოვნიდასრულებულ ფუძესთანაც -ინ-ე ფორმანტს
რედუქცია მოსდის:

ბკვ. ან-თი-ნ-ე = ლნტ. ე'ანათი-ნ-ე³ (შდ. ლშბ. ან-თი-ინ-ე) მოშკის ← ეცრ. *თი, ქესვ. *თი.
ლშბ. ჩაღმგა-ნ-ე. (52_ა; დაამწიფებს) ← „ მეა

¹) შდ. ლნტ. ე'ანა-სყე-ნ-ე (← *ეი ანა-სყე-ინ-ე). ტექსტებში ქათასყენე ც
(← *ქათასყე-ინ-ე გაურიგებს) გვხვდება (ზოგს ეს ფორმა ეკუთვნის: ქათასყენე უნდაო).
²) ზოგის გამოთქმით: ათხრინე. ბალსხემოურში ა- პრევერბიან ზმნათა რიგში -ან-ე
გრძელი -ან-თა მკვეს აღნიშნული: აღ-ტ'ერ-ნ-ე (დაშახავს), პ-რ-შ-ტ-ინ-ე (დაარღვევს), აღ-წ'-
რ-ნ-ე (გაწვებავს) და სხვა, უშგულურში კი ხშირად სხვა შემთხვევაშიც: ჩაღ-გ-რ-შ-ნ-ე, აღ-
გ-რ-შ-ნ-ე... თუ რატომ არის ზოგიერთის მეტყველებაში გრძელი -ან- და ზოგიერთისაში პრა-
გრძელი და ისიც არა ყველა (-ან-ე სუფიქსიან) ფორმაში, ეს გამოსარკვევია.
³) უშგულურში ამგვარი შედგენილობის ბზ. ოთსყე-ან-ე ფორმის ნაცვლად ბზ. ოთ-
სყენე (გაუყუთებ, გაუხვდი, შეუურიგებ) გვაქვს.
⁴) შდ. აწინე (← *აწინ-ინ-ე → ლშბ. აწინე || აწინე) = ბზ. *აწინ-ინ-ე (დაა-
რღვევს), ჩუადადინე (← *ჩუ აღ-ად-ინ-ინ-ე -- ლშბ. ჩუადდინე || ჩუადდინე =
ბზ. *ჩუ აღადინ-ინ-ე (დაკლავს)).

4. -ენ-ი /სუფიქსა ორთემიანი ზმნები მყოფადსრულში ასე იწარმოებიან:

ა წ მ ყ ო		მყოფადსრული
ხვ.ლშხ. ხბჟ-ენ-ი, ლნტ. იბჟ-ენ-ე იგებს	—	ხვ.ლნტ. ეწ-ბჟ-ენ-ე, ლნშ. ეენ-ბჟ-ენ-ე
სხვ.ლშხ. ხაჟრ-ენ-ი აბეზრებს	—	ხსრ. ა-ხჟარ-ენ-ე, ეა-ხჟარ-ენ-ე
ლშხ. აკრ-ენ-ი ალებს	—	ჩჟად-კარ-ენ-ე
ბზ. აბჟ-ენ-ი, ჰესვ. ანძა-ენ-ი კლავს	—	(იბ. ზეითი 2) ლნტ. ადაძინ-ე
ალწ-ენ-ი (წებავს)	—	ათ-ლწ-ენ-ე (დააწებავს)
„ა ლჯ-ენ-ი (რგავს, კრავს)	—	ან-ლჯ-ენ-ე შეკრავს ათ-ლჯ-ენ-ე დაოგავს
ნდ. ლშხ. ეალჯენის (37 ₂₂ ; შეკრავენ)	—	ჩჟესლაჯენე (16 ₃₄ ; დაასობს), და სხვა.

შეიძლებადა გვევარაუდა, რომ აქ -ი მოკვეცილი აწმყოს ფუძეა გართულებული პრევერბითა და -ე სუფიქსითაო (ათ-ლანწ-ე ← *ათ- + ალწენ-ე ← *ათ- + ალაწენ-ე, სადაც -ა- გაუმლაუტებელია შეკუმშული -ენ-ით და აწმყოს ფუძეა *ალაწენ), მაგრამ, ჩანს, ეს ასე არ არის: მყოფადსრულის საწარმოებლად აქაც -ინ-ე ფორმანტია აღებული და დართული აქვს -ენ-ი მოკვეცილ აწმყოს ფუძეს: ამას გვაფიქრებინებს: ა. შემდეგი პარალელი ფორმები: ათ-ლწ-ენ-ე, ხვ. ად-გლწ-ინ-ე || ბზ. ად-გლწ-ან-ე || ხვ. ალწ-ინ-ე (გაწებავს), ლნტ. აძძ-ენ-ი (ბზ. აძძ-ენ-ი კლავს) — ჩჟადაძინ-ე (ლშხ. ჩჟადძინე, ბზ. ა-ძძ-ინ-ე: გვ. 122. შწშ. 4) (დაკლავს), ბზ. არშჟ-ენ-ი (არღვევს ტანისამოსს) — არშჟ-ინ-ე (დაარღვევს)... და ხ. -ენ-ი ყველა დიალექტში რომ არაა გამოყენებული ერთისადაიმავე ზმნისათვის: ბზ.ლშხ. ალჯ-ენ-ი = ბჟ.ლნტ. ე/ალჯ-ი, ბზ. ალწ-ენ-ი = ბჟ.ჰესვ. ე/ალწ-ი, ბზ. აგლწ-ი, აგლჯ-ი, ლშხ. აკრ-ენ-ი = ხვ. აკრ-ე, და სხვა.

5. ბალსზემოურსა და ლენტეხურში -ი (ბეჩოურში -ისც) და -ინ-ე ბოლოსართები ზოგჯერ ერთმანეთს ენაცვლებიან:

ბზ.ლნტ. ლაზზებ-ი || ლაზზებ-ენ-ე შეკამს ლნტ. ადაკარ-ი || ადაკარ-ენ-ე ვალებს
 ბზ. ადლირალ-ი || ადლირალ-ენ-ე იმღერს ბზ. ანმარ-ი || ანმარ-ენ-ე მოამზადობს
 ბჟ. ადვან-ისც(?) || ადვან-ენ-ე დაიხნავს და სხვადასხვა ლაშხურში კი -ი'ს-ე სუფიქსია გაბატონებული. -ი ბალსზემოურისასთან შედარებით ნაკლები სიხშირით გვევლინება:

ლშხ. ენბინ-ენ ¹ (38 ₁₉₋₂₀)	=	ბზ. ე'ანბინ-ი/-ენ-ე (დაიწყებს)
ანაყ-ენ (25 ₁₈)	=	ანაყ-ი/-ენ-ე (გამოაცხობს)
ელზელალ-ენ	=	აღზელალ-ი/-ენ-ე (ივლის)
ამზარ-ენ (40 ₂₁)	=	ამზარ-ი/-ენ-ე (დამზოგავს)...

ჩი. და -ინ-ე ბოლოსართების შენაცვლებასთან აქაც, თუმცა იშვიათად, მაგრამ მაინც, გვაქვს საქმე: ჩუ ლეჯობ-ი-ხ (28₂₆) || ჩუ-ლეჯობ-ენ-ე-ხ (15₁₉₋₁₈; შეკუმენ), ლახრდ-ი-ხ (52₂₂) || ლახრდ-ენ-ე-ხ (23₃₀, 25₁₀... მისცემენ), და ზოგიც სხვა. უპირატესობა ამ ზმნათა -ინ-ე ბოლოსართიან ფორმებს ენიჭება: ლ ა ხ რ დ ნ ე ხ უფრო ხშირად იხმარება, ვიდრე ლ ა ხ რ დ ი ხ. -ინ-ე'ს ასეთი გავრცელება, რა თქმა უნდა, ანალოგიას მიეწერება. საინტერესოა, რომ იგი ჯერჯერობით ეცერულსა და ქვემოცანურში ზოგს ორთემიან ზმნას არ დართვია.

¹) ენბინენ (18₂₂) გამასწორებინეს ენბინენის სახით. პირველი საეკვან *ანი-ბინ-ენ-ე ფორმის შედეგი იყო.

დ. ბალსხემოურიში გვაქვს მთელი რიგი ზმნებისა, სადაც (-ი)-ე ფორმანტს -ე სუფიქსი ენაცვლება:

ბ. ან-შყოლ-ე || ან-შყუდ-ნ-ე (ამორეცხს, მაგ., პურს, ქერს... აწმყო: ი-შყუდ-ი).

შდ. ხვ. ად-შყუდ-ნ-ე (გაირეცხს), ა-შყუდ-ინ-ე (გარეცხს)

ად-ცომ-ე (წაისვამს) (აწმ. იცუმ-ენ-ი), შდ. ბ. ად-ცუმ-ენ-ე, ეცრ. ად-ცემ-ნ-ე.

ამათი ტიპისაა უმრავლესობა -ენ-ი სუფიქსა ორთემიანი ზმნებისა:

ილფ-ი || ილფ-ენ-ი (იღებავს) -- ადლაფ-ნ-ე || ადლაფ-ე (შეიღებავს)

ხათრ-ენ-ი (აფარებს) -- ათფარ-ნ-ე || ათფარ-ე (დააფარებს)

და ასე: ადლაფ-ნ-ე || ადლაფ-ე; ანბაფ-ნ-ე || ანბაფ-ე, და სხვა (ზევით: 4). ამათვე მისდევს ზოგი -ინ-ე სუფიქსა ორთემიან ზმნათაგანი: იცხუპ-ინ-ე (იტაცებს) -- ანცხუპ-ნ-ე || ან-ცხუპ-ე (მოიტაცებს), იებ-ინ-ე (იკლს) -- ანეებ-ნ-ე || ან-ეებ-ე (მოიკლს) და სხვა (იხ. გვ. 119, შნშ.). აგრეთვე: ანჯაბ-ნ-ე || ან-ჯაბ-ე (მოიხარშავს), ადვან-ნ-ე || ადვან-ე (დაიხნავს); და სხვა. -ე მყოფადსრულის მაწარმოებლად გამოდის¹. იგი არ შეიძლება იყოს მყოფადში გადმოყოლილი აწმყოს თემისეული -ე, როგორც ესა გვაქვს (ბ. ითრე -) ლაფთარე²ში, და არც -ენ-ე ფორმანტის -ინ- ელემენტის დაკარგვის შემდეგ დარჩენილი -ე.

4. ზოგიერთი ზმნის აწმყოს ფორმას მყოფადსრულის მნიშვნელობაც ენიჭება: იხო (შერება, იხამს) (შდ. ბ. ხაჩო, ბეკეკეს ხეჩო 'უხამს'), ღვრი (ღის, წავა). და სხვა. მოგვაგონდება ქართული სოხოვს, განსაზღვრავს, იცნობს... კონტექსტში ხშირად ვხედავთ აწმყოს მყოფადის მნიშვნელობით: ბ. ჩემ-ზხინდ. აღო ჩუ ესა გუდნი, ხუ იქედ ჯიპრ³ ტყენს ი უშხტარეი ჯასყენე ჩრ (შემინახეთ, თორემ თუ ჩამოვედი, ავიღებ (ვიღებ) მუხის ჯოხს და ერთმანეთზე წავაწვენთ („გაკეთებთ:“) ყველას)... ფორმის თვალსაზრისით ორი უკანასკნელი ზმნა მყოფადსრულთან არც კი არის დაკავშირებული, მაგრამ გვესმის მყოფადად². მეტი მაგალითი საჭირო აღარ არის.

ტ ა ბ უ ლ ა XII

A. მყოფადსრულის ფორმანტები დიალექტების მიხედვით

	ბალსხემოური	ღენტეხური	ლაშხური	ბალსქვემოური
აწმყოს ფუძე (თემისეული)	-უნ-ი	-უნ-ი	-ენ-ი	-უნ-ი
-ე. -ის მოკვეცილ	-ინ-ი	-ინ-ი	-ენ-ი	-ინ-ი (?)

¹ ეცრ. ლნტ. ად-ქტი-თ-ე (მოიპარავს) თუ მიღებული არ არის ად-ქტი-თ-ე ფორმასაგან -რს მოკვეცილ (ლნტ. ად-ქტი-თ-ე || ად-ქტი-თ-ე), მაშინ -ე სუფიქსით ნაწარმოებად ზიიღებება. არ შეიძლება, რომ ად-ცომ-ენ-ი იყოს დაკარგული (აწმყო * იცომენი, მყოფადი * ად-ი-ცომენი?).

² ახას ხახედ ხოყი (SM. XVIII, 119). ბ. ეჩან ხეხედ ხოყი „მას ცოლად უქანს“; ხოყი. praes. v. 3naq. fut.; приведет ему (ib. 21). ეჯ ქიპ სერ მომა მიგქე (ib. 120); ეჯ ქიპ სერ მრმა მიგქე „ის ძაფე აწ არ მიკაეებს, მიძღებს“; მიგქე praes. v. 3naq. fut.; ლიგქე. задерживать (ib. 27)...

B. მყოფადსრულის ფორმანტები

	ბალსზემ.	ლენტეზ.	ლამს.	ბალსკვემოური
1. პრევერბი + აწმყოს ფუძე	ა. -ი	-ი	-ი	-ისკ → ბერ.
2. აწმყოს ფუძე	+ ს. -ინ-ე	-ინ-ე	-ინ-ე	-ინ-ე

შნშ. ბჟ.ში -ინ-ე'ს ნაცვლად -ე

3. პრევერბი + აწმყოს ფუძე (§ 31 B 1) და მყოფადის მნიშვნელობით აწმყო (იხ. ხევათი ურ-მის მხრით ყურადღებას აღარ იკცევს.

32. პირობითი (conditionnel) სვანურში წარმოშობითა და მნიშვნელობით: ქართულ-მეგრულის პირობითის ანალოგიას წარმოადგენს. იწარმოება: მყოფადის ფუძე + ნამყოუსრულის ფორმანტები. უკანასკნელთა გამოყენებაში დიალექტები სხვადასხვაობას იჩენენ, სახელდობრ:

A. ბალსზემოურში მყოფადსრულის

1. თემისეული -ე'ს ნაცვლად (II ჯგუფის; ძირცვალებადსა, -ინ-ე და ბოლოსართიან ზმნებში: § 31 B 1 a, b, 2, 3 h, c) ნამყოუსრულის I და II პირში კი -ის: § 23 A) გვევლინება:

II ჯგ.: ატბ-ის (დავაბრუნებდი), ატბ-ის (დავაბრუნებდი), ატბ-ა (დავაბრუნებდა), ატბ-ა-დ (დავაბრუნებდით)... ძირცვალ.: ლხმთ'გ'რ-ის (დავლევდი)... -ინ-ე სუფიქსიანი: ოკლ-ინ-ის (დავეტყავდი), სხი-ინ-ის (ამოიყვანდი), სძმ-ინ-ა (დაკლავდა)... დაბოლოებით ამათებურნი არიან -ემ, -ერ... ელემენტის შემცველი ზმნებიც. უკანასკნელი მყოფადსრულში ყოველთვის არ რთულდება დენ (-ი)-ე სუფიქსით, აქ კი მისი დართვა ჩვეულებრივია. აგრეთვე ფუძიგული -ე → -ის: ოთბამ-ის (დავაბამდი), ათბამ-ის (დავაბამდი), ათბამ-ინ-ა (დავაბამდა), ოთარ-ის (გავიცნობდი), ათარ-ინ-ა (გავიცნობდა), ატბ-კად-ის (ავიღებდი); ან-კად-ინ-ა (ავიღებდა)... -ის ფუძეში -ე-ს აბლაუტი არ უნდა იყოს. იგი, ვფიქრობთ, გაინფიქსებულ ნამყოუსრულის მაწარმოებელ -ის წარმოადგენს და გაუმლაუტებელია თეორიულად მოსალოდნელი თემისეული -ის მიერ. პირვანდელი ფორმა იქნებოდა:

*ოთ-ბამ-ი (← *ათუ-ა-ბამ-ი) (დავაბამდი) ატბ-კად-ი (*ან-ხმ-ი-კად-ი) (ავიღებდი)
*ათ-ბამ-ი (← *ათ -ა ბამ-ი) ან-კად-ი და სხვა (იხ. § 23 C 2 b)

ათბამ-ინ-ა და მსგავსი მაგალითები ანალოგიით მიღებული (-ი)-ინ-ა სუფიქსით შედარებით ახალი ფორმებია¹ (გვ. 118) და ამიტომ არის, რომ ინფიქსის გაუმლაუტებაში -ინ- ელემენტის თავკიდურ -ის ბრალი არ დავდეთ.

2. -ი ბოლოსართით ნაწარმოები მყოფადსრულის ზმნები პირობითში გრძელი -ი- და -ის სუფიქსით გვევლინებიან: ოთმერ-ის (დავაბერებდი), აღმერ-ის (დავაბერებდა), ოთხატრ-ის (დავახატავდი), აღხატრ-ის (დავახატავდა), აღხატრ-ის-დ (დავახატავდით), ოხმმარ-ის² (მოვამზადებდი), და სხვა.

3. მყოფადსრულის -უნ-ი, -ინ-ი ფორმანტების ბოლოკიდური -ის აღგელი პირობითში -რლ სუფიქსს უჭირავს:

¹ უფრო ახალია ფუძეში უცვლელად -ე შემონახული ფორმები: ანკად-ინ-ა და სხვა.
² თუ ეს ზმნები მყოფადსრულში (-ი)-ე ფორმანტით იქნებოდნენ ნაწარმოებნი, მაშინ პირობითში ზემო მაგალითების მსგავსად იუღლებიან: ოხმმარ-ის-ს, და სხვა.

1 ხუამარ-უნ-ოლ¹ ვაშადებდი იქნებოდა ხუიტუელ-ინ-ოლ ვიძახებდი ილქვალ-უნ-ოლ
 3 ამარ-უნ-ოლ იტუელ-ინ-ოლ იგზინალ-უნ-ოლ

13. ლენტეხური 1. ნაწილობრივ ბალსზემოურს მოგვაგონებს:

ა. -ე სუფიქსიანიები -ა ბოლოსართით იწარმოებიან (I და II პირში -ის გვაქვს): ბ.ლნტ. ლხზუშუინ-ნ-ის² (შეინახავდი), ლხზუშუინ-ნ-ის (შეინახავდი). ლხზუშუინ-ნ-ა (შეინახავდა), ლნტ. ჩუალტგ-ის (გაეაქრობდი), ჩუადგ-ა (გააქრობდა)...

ბ. ორთენიანიები შეკუმშულ (-ი)-(-ე) ფორმანტს დაირთავენ და დაბოლოებად -ის, -ის იღებენ, ოღონდ ფუძისეული -ე ყველა შემთხვევაში უტყველია (უკანასკნელით ბალსზემოურს განესხვავება): ჩუამგემ-ნ-ის (დავდგამდი), ჩუათგემ-ნ-ის (დადგამდი), ჩუადგემ-ნ-ა³ (დადგამდა), და სხვა.

2. მაგრამ ბალსზემოურსას არა გავს -ი სუფიქსიანთა პირობითი:

ა. მყოფადსრულის თუ -უსრულის -ი ბოლოსართის ადგილას -ოლ არის: ჩუათუაქალაშ-ოლ (გაელეწავდი), ჩუათაქალაშ-ოლ (გალეწავდი), ჩუადაქალაშ-ოლ (გალეწავდა)... ქსნირიბიელ-ოლ (იხაბაზებდა), ვღზელალ-ოლ (იარდა), ვნილდელ-ოლ...

აგრევე მყოფადუსრულისაგან: ხუაკარ-უნ-ოლ (ვალებდი იქნებოდა), ხაკარ-უნ-ოლ, აკარ-უნ-ოლ... იყდ-უნ-ოლ (ყიდულობდა იქნებოდა), და სხვა.

შ ე ნ ი შ ე ნ ა. ათულაშ-ოლ-დის, ათალაშ-ოლ-დის (დავთესავდი, და-თესავდი) და მსგავსი ფორმები შეიძლებაო, — მითხრეს, მაგრამ ასეთი რამ ტექსტებში არ მომეპოვება და არც ლაპარაკის დროს მსმენია.

ს. ლაშხურში მყოფადსრულისაგან ნაწარმოები პირობითის ფორმა თითქმის ყველა ზმნისათვის ერთიდაიგივეა. მოსალოდნელი სხვადასხვა სუფიქსი ანალოგიის წყალობით ერთ სახემდეა დაყვანილი: I და II პირში მუდამ -ინ მოგვეპოვება, ხოლო III პირის ფორმებში -ა, რომელიც -ინ სუფიქსში რედუქციას იწვევს ფუძეშეუკუმშავ ზმნებში, ხოლო -ე-ით დასრულებულებში თვით (-ა) არის გაბატონებული: -ინ ფორმანტს ადგილი არა აქვს:

1 ორგემ-ინ	აუაგებდი.	ოთლემ-ინ	წავართმევდი	ოთაგეს-ინ	წავიღებდი
2 ათგემ-ინ	დავდგამდი	ოთლემ-ინ		ათაგეს-ინ	
3 ადგემ- ნ-ა		ოთლემ- ნ-ა		ადაგეს- ნ-ა-ხ	(მკვ: წაიღებდენ)

¹ I და II პირში -დის და III პ. -და არ ერთვის.

² ერთი ლენტეხელი იშვიათად -ე სუფიქსიან ზმნას პირობითში -ოლ ით აწარმოებდა: ლ ა ა ბ ა თ გ რ -ე (შევასმევ) — ლ ა ხ ბ ა თ გ რ -ო ლ (შევასმევდი)... სხვები კი უკანასკნელს უარყოფდენ.

³ ხოგი ლენტეხელი მარწმუნებდა, რომ ა ს ბ ა ბ ე მ -დ ი, ა ს ა ბ ე მ -დ ი, ა ს ა ბ ე მ -დ ა და სხვა შეიძლებაო. სხვათა შორის ბერძნული მოწოდებები (ბალსზემოურსები) დაკინებით ხზარობდენ: ო თ ბ ჳ მ -დ ი, ა თ ბ ჳ მ -დ ი, ა თ ბ ჳ მ -დ ა და მსგავს ფორმებს. რა თქმა უნდა, ქართულის გავლენით: დ ა ე ა ბ ა მ -დ ი, დ ა ა ბ ა მ -დ ი, დ ა ა ბ ა მ -დ ა.

⁴ ალ. ქუარასელიანის სიტყვით -ოლ'ის ნაცულად ნამყოფსრულის -და'უ ხშირს ხმარებაშია: ჩ უ ა თ უ ა ქ ა ლ ჳ ტ -დ ის, ჩ უ ა დ ა ქ ა ლ ჳ ტ -დ ა, ვ ნ ი ლ დ ე ლ -დ ა, და სხვა. იგივე -და გამოიყენება -ის-ე ფორმანტიან ზმნებთანაც: ვ ხ ტ ყ ი დ -დ ის || ვ ხ ტ ყ ი დ -დ ის (ვიყიდდი)... (შდ. ჩ უ ა მ გ ე მ -ნ ის || ჩ უ ა მ გ ე მ -დ ი... აქვე, №68. 3).

და ამგვარად: ლქკ-ნ-ა (67₁₂; იტყოდა), ეანკაჩ-ნ-ა-ხ (8₁₃; ააყენებდენ); ...თელდ ქევს აწინახ¹ ი ჩვადბიზნახ ი ჩვადმდგმნახ ჩის (42₁₄; მთლად ხევს დაპატიებდენ და გააძლებდენ და დაათრობდენ ყველას), და სხვა.

- II. ჯგ. 1 ოტხ-ინ დაეაბრუ-ოთქუიშ-ინ გავუტეხი მსგავსია: ლობთრ-ინ შვესაძლი
- 2 ატხ-ინ ნებდი ოთქუიშ-ინ ლეხთრ-ინ
- 3 ატხ-ა ოთქუიშ-ა ლემორ-ა

მყოფადუსრულის -ი ნიშნის ადგილას აქაც -რლ იხმარება:

ხუიენ-ენ-რლ, ხიენ-ენ-რლ, იენ-ენ-რლ, ირქუალ-ნ-რლ (42₂)², და სხვადასხვა..

D. ეცერულში 1. -ე'თ დასრულებულ ზმნათა პირობითის ფორმები ნამყოუსრულისებურად არიან წარმოებულნი (§ 25 A 1), ე. ი. I და II პირში -ე იკვეცება და მის მიერ შეკვეთული წინამავალი ხმოვანი აღდგება, ხოლო III პირის ფორმებში -ა გვაქვს მუდამ: ჩოქუიშ (გავტეხდი), ჩუქუიშ (გატეხდი), ჩუქუიშ-ა (გატეხდა), ჩუქუიშ-ა (გაიტეხდა), ქოშუქ-ინ (გავრეცხდი), ქაშუქ-ინ-ა (გარეცხდა), ჟ'ოთშუჩინ-ინ (შევინახავდი), ჟ'აღშუჩინ-ნ-ა (შეინახავდა), და სხვა.

როგი ორთემიან ზმნებში ფუძის -ეს აღგილას ნამყოუსრ. -ა იჩენს თავს და ზოგიც დამატებით -ჟ'ს ირთავს (§ 25 A 3 c): ჩოთბამ (დავაბამდი), ჩუათბამ (დააბამდი), ჩუადბამ (დააბამდა), ადგამ (დადგამდა), შაგრამ: ოხკად-ჟ' (ავიღებდი), ახკად-ჟ' (აიღებდი), ახკად-ჟ' აიღებდა, ქოთლაშგ-ჟ' (წავართმევდი), და სხვა.

2. -ისგ სუფიქსი კი პირობითის ყველა პირში შეცვლილია -ასგუ ფორმანტი (უმლაუტს, ცხადია, ადგილი არ ექნება): ჟ'ოხუბანდ-ასგუ (დავაკერებდი), ჟ'ახანდ-ასგუ (დააკერებდი), ჟ'ანანდ-ასგუ (დააკერებდა), ქოთქუცნ-ასგუ (გავიწმინდდი), ჟ'ოხუემ-ასგუ (მოვლიდი), და სხვა.

3. მყოფადუსრულის -ი კი I და II პირში იკვეცება, ხოლო III და შრაველ. რიცხვის ყველა პირში -ჟ'ს იმატებს (§ 25 A 2 a, b):

1 ხუიქუცან-უნ	ხუიბმ-უნ	ხუიმსახურ-ჟენ	უკანასკნელში ფორმანტი -ს -უ- უმლაუტიანი
2 ხიქუცან-უნ	ხიბმ-უნ	ხიმსახურ-ჟენ	
3 იქუცან-უნ-ი-ჟ	იბმ-უნ-ი-ჟ	იმსახურ-ნ-ი-ჟ	

E. ბეჩოურში 1. -ე სუფიქსიანები ნამყოუსრულის ბოლოსართებით (§ 25 B 1) გვევლინებიან პირობითში: ონტხუ-ასგუ (მოვაბრუნებდი), ანტხ-ასგუ (მოაბრუნებდი), ანტხ-ა (მოაბრუნებდა), ლობხუენ-ასგუ (შევკამდი), ლახხუენ-ასგუ (შევკამდი), ლახხუენ-ნ-ა (შევკამდა), ხექ-ინ-ა (ეტყოდა)... ხოლო

2. -ისგ ||-ის სუფიქსიანები ეცერულსავით -ასგუ ფორმანტს იყენებენ: ჟ'ოხკარზ-ასგუ (გაებანდავდი), ჟ'ახკარზ-ასგუ (გაბანდავდი), ჟ'ანკარზ-ასგუ (გაბანდავდა), ანლირალ-ასგუ (იმღერებდა), ანკარ'იელ-ასგუ, და სხვა.

3. ორთემიანები კი I და II პ. -დასგუ, III და შრაველ. რიცხვის ყველა პირში -და ბოლოსართს ირთავენ (ფუძე უცვლელია): ოთგემ-დასგუ (დავდგამ-

¹) ჟ'ანთ ი-ინა (მოჰკიდა) და სხვაში -ინს ჩედუქია არ მოსდის (მდ. ლტ. ჟ'ანდათინა).

²) ირქკალნონ კი კორექტურული შეტომაა.

დი), ათგემ-დასგუ (დადგამდი), ადგემ-და (დადგამდა), უ'ობკედ-დასგუ (ავილებ-დი), უ'პნკედ-და (აილებდა), ჩოსდისგ-დასგუ (|| ჩოსდის-დასგუ, ჩოსდესგ-დასგუ [?]) (დავლებდი), ჩუესდისგ-და (დადებდა), და სხვა.

-ასგუ, -დასგუ ფორმანტების სხვადასხვა სახე: -ასგუ, -დასგუ (-ასგ'უ, -დასგ'უ), -ასუ, -დასუ, და სხვა, რომელთაც პირობითში შეიძლება ქონდესთ ადგილი, ნაცნობია ჩვენთვის ნამყოფსრულიდან (გვ. 95, შნშ. 1).

4. მყოფადუსრულისაგან პირობითი -ოლ სუფიქსით არის გადმოცემული: ხუიენ-უნ-ოლ, ხიენ-უნ-ოლ, იენ-უნ-ოლ, და სხვა.

33. პირობითის ფორმანტთა სადაურობიხათვის. A. 1. მყოფადსრულის -ე სუფიქსიან ზმნათა პირობითში მაწარმოებელი -ა, რომელიც I და II პირში მოკვეცილია ეცერულ(-ლაშხურ)ში, -ას'ის სახით გვევლინება ბალსზემოურში, ასგუ...ისა — ბეჩოურში, და უკანასკნელშივე ზოგიერთ ორთემიან ზმნასთან გამოყენებული -დასგუ (I და II ა.) და -და (III და მრ. რ. ყველა პირში) სუფიქსები ნაცნობია როგორც ნამყოფსრულის ბოლოსართები (ტაბ. X). აგრეთვე ფუძის -ე-ს შეცვლა ბალსზემოურში და ეცერულში -ა-თი განხილული გვექონდა ამავე დროში (ib.).

2. -ოლ/-ოლ პასივის მაწარმოებელია დ გვევლინება ნამყოფსრულში, ამდენად მისი არსებობა მყოფადუსრულის ფუძიან ზმნათა პირობითის ფორმებში (§ 32) ამ უკანასკნელთა ვნებითს ბუნებაზე მიგვიითებებსო, — ვიფიქრებდით, რომ მას ლენტეხურში აშკარად გარდამავალ (აქტიურ) ზმნებში ადგილი არ ქონდეს (§ 32 B 2). -ოლ||-ოლ'იც ნამყოფსრულიდან მომდინარეობს.

3. -ასგუ (ბქვ.) ისეთსავე მიმართებაში უნდა იყოს მყოფადსრულის -ისგ სუფიქსთან, როგორშიც უკანასკნელი ფორმანტის შემცველი ორთემიანი ზმნის ნამყოფსრულის ზოღ-ასგუ (კარს კეტავდა, უდებდა) ფორმა აწმყოს ზოღ-ისგ ფორმასთან გახლავსთ. საერთო მათ ზორის -სგ- არის, -უ კიდევ ნამყოფსრულის მაწარმოებელია (§ 25 A 2. ეს -უ მყოფადუსრულის ფუძიან ზმნათა პირობითშიც გვაქვს: § 32 D), გამოსარკვევად გვრჩება -ა- (*-ა-სგ-უ). იგი ეგების ისეთივე ინფიქსი იყოს ამ შემთხვევაში, როგორიც აბაშის ტიპის ზმნებში გვექონდა (§ 25 A 3 e). მაშინ პირობითის -ასგუ'ში ნამყოფსრულის ორი ფორმანტი გამოიყოფა: ინფიქსი -ა- და ბოლოსართი -უ. ორფორმანტიანობა დაბრკოლებად არ მიიჩნევა, რადგანაც ანალოგიური წარმოების ზმნა არა ერთი და ორი მოგვეპოვება (§ 25 A 3 e), თუნდაც ეს: ხუი-კად-უ, ხიკად-უ, იკად-უ. მაგრამ ასე არ უნდა იყოს, რადგანაც

დადგენილია, რომ -ა აფიქსი (სუფიქსი თუ ინფიქსი) -ე სუფიქსიანებს და ფუძეში -ე-ს შემცველ ზმნებს ახასიათებსთ, აქ კი -ისგ ბოლოსართის ადგილას -ასგუ'ს ვიღებთ. შეიძლება თუ არა დაეუშვათ -ისგ სუფიქსიან ზმნათაგან პირობითის იმგვარივე ინფიქსური წარმოება, როგორიც ეს ან-კედ (აილებს): ანკად-უ (აილებდა) ტიპისაში გვაქვს? ანალოგიური მავალითი ზოღ-ისგ — ზოღ-ასგუ დასაყრდენად ვერ გამოგვადგება, რადგანაც მისი ექვივალენტი ბალსზემოურში ზოღ-ესგ-ი არის და თვით ეცერულშიც ა-ისგ (← *ა-ი-ისგ მიაქვს)

ბ ა ბ უ ლ ა XIII

პირობითი ფორმანტები დიალექტების მიხედვით

	ბალახემოური	დენტური	ლაშური	ბალახემოური	ბ. იცერული
				ა. ბერი	
I. მყოფადურულის -ი მოკვეცილ ფორმას + -ოლ/-ოლ	1. -უნ-ოლ	-უნ-ოლ	-ენ-ოლ	-უნ-ოლ	-უნ-ო, -უნ-ო
	2. "				-უნ-ო, "
	3				-უნ-ი-უ
II. მყოფადურულის ფორმის	1. -ჰს	-ჰს	-ინ-0	-ასეჷ	-0
1. -ეს ადგილას	2. -ჰს	-ჰს	-ინ-0	-ასეჷ	-0
	3. -ა	-ა	-ა	-ა	-ა
2. ბ.კ.ყ. -ი და ბ.ყ. -ისგან ადგილას	1. -ის	-ოლ	-ინ-0	ასეჷ	
	2. -ის	-ოლ	-ინ-0	-ასეჷ	
	3. -ის	-ოლ	-ინ-ა	-ასეჷ	
3. ზოგ ორთემიან ხმანათან (მაგ., -ეშ ელემენტთანთან)	1. -ჰმ-ნ-ჰს	-ემ-ნ-ჰს	-ემ-ინ	-ემ-დასეჷ	-ამ-
	2. -ჰმ-ნ-ჰს	-ემ-ნ-ჰს	-ემ-ინ	-ემ-დასეჷ	-ამ-
	3. -ჰმ-ნ-ა	-ემ-ნ-ა	-ემ. ნ-ა	-ემ-და	-ამ-

და სხვა

ფორმას ენაცვლება ა-ესგ. ჩანს, -ი-ს (-ისგ'ში) კავშირი აქვს -ე-სთან (-ესგ'ში). ამდენად -ასგუ უკანასკნელ შემთხვევაში მოულოდნელი არ იყო, მაგრამ მყოფადსრულის -ისგ'ს კი სხვა დიალექტში -ი ეთანაბრება, მაშასადამე, -ე-სთან არაფერი საერთო არ უნდა ქონდეს, და ამიტომაც, რომ პირობითის -ასგუ'ის გენეზისი უცნობად გვეჩვენება.

4. -ის (ბზ.) ხომ არ შედგება მყოფადსრულის -ი + -ის'ისაგან? თუ მართლა -ის არის, მაშინ ყველა პირში მისი გამოვლენა გვაფიქრებინებს, რომ იგი პირობითის მაწარმოებელი ფორმანტია.

B. წარმოების თვალსაზრისით როგორი ურთიერთობაცაა ნამყოფსრულსა და აწმყოს შორის, ისეთივეა პირობითსა და მყოფადს შორისაც. პირობითში გამოყენებული -ა, (-აჲ/-აჲ), -ჲ და -ასგუ ყველა ნამყოფსრულის ნიშანია და ამდენად მის დამოუკიდებელ დროდ აღიარება არ შეიძლება, ოღონდ ბალსზემოურში ხმარებული სპეციფიკური -ის (-ის?) სუფიქსი მას ფორმის თვალსაზრისით თავისთავად დროდ გვაღებინებს. გამოსარკვევია: არის თუ არა რაიმე კავშირი პირობითის * -ის (-ის?) ბოლოსართსა და ლაშხურში არსებულსა (§ 26 A) და ბალსზემოურში ნამყოფსრულის I და II პირის -ის ფორმანტში ნავარაუდებ -ის (§ 28 A, B) ელემენტს შორის. ისიც გამოსარკვევია: სუფიქსი -ის (?) საკუთრივ პირობითისაა, თუ იგი ოდესღაც ნამყოფსრულის ერთერთი ნიშანთაგანი იყო, რომელიც აქ დაიკარგა და პირობითმა შემოინახა. ამგვარ, გაურკვეველობის გამო რიგი კითხვებისა ღიად რჩება.

3. თუ რამეობითაა

34. თურმეობითი I-ის ფორმა შედგება აწმყოს სახედაო ქცევა + ბალსქვემოურში -უნ-ა, ბალსზემოურ-ქვემოსვანურში -ინ-ა სუფიქსებისაგან. ზმნა უსრული სახისაა, იცვლება ყველა პირის მიხედვით. ქვემოსვანურში ჩვეულები-სამებრ მხოლ. რიცხვის I და II პირში მეშველ. (ხუი, ხი) ზმნას დაირთავს. ითარგმნება ნამყოფსრულით + თურმე (აქედან მისი სახელწოდებაც):

ბალსხ.	ლენტ.	ლაშხ.	ბალსქვ.
1 ხტუგმ-ინა	ხტუგემ-ნა(ხტი)	ხტუგმ-ინნ-ხტი	ხტუგმ-უნა ვუშენებდი თურმე
2 ხგმ-ინა	ხგემ-ნა(ხი)	ხგემ-ინნ-ხი	ხგმ-უნა უშენებდი თურმე
3 ხგმ-ინა	ხგემ-ნა	ხგემ-ინა	ხგმ-უნა უშენებდა თურმე

II ჯგუფის ზმნაც ასე იწარმოება: ბალს. ხტუკტუშ-ინა, ხტუშ-ინა, ლაშხურში ეგვივა უუმლაუტოდ: ხტუკტუშ-ინნ-ხტი, ხტუშ-ინნ-ხი, ხტუშ-ინა, ბკვ. ხტუკტუშ-უნა, ხტუშ-უნა (ვუტეხდი, უტეხდი თურმე)... ხტუშ-უნა (უბრუნებდა თურმე), და სხვა. ამგვარად: ხაფდ-ინა (CM, XXXI, 62²⁰⁻²¹; შდ. მი ხვაფდ-ინა, სი ხაფდ-ინა: ib., 103^{8, 9}, უნდა: მი ხტუპტდ-ინა, სი ხაპტდ-ინა, ეჯა ხაპტდ-ინა 'მე ვაძლევდი თურმე'; აძლევდა თურმე), ლშხ. ქა ხგდ-ინა-ხ (41³⁴; აძლევდენ თურმე), მი ხტუტყ-ინა, [აჯა] ხატყ-ინა (CM, XVIII, 104^{26, 27}; მე ვცემდი

1) ტექსტების მიხედვით -ინ-ა ფორმანტი უნდა ვივარაუდოთ უშვალურშიც (ხა ფდ-ინ-ა, ხატყ-ინ-ა [იხ. ზემოთ], ხათვრ-ინ-ა [CM, XXXI, 64¹⁸; ასწავლიდა თურმე], მი

თურმე). ლშ. ხაბმ-ინა (80₃; უბამდა თურმე), ლეთრას... ჩიქე ზითუნახაჲს ხათუნინახ, ლო... ბელხანჯარს ხაჯდინახ... ი ეჩის ხათრინახ... ოღრ თვითი ქაღმ ხანწურჯინახ (72₁₇₋₂₀; სასმელს... ჯერ მზეთუნახავს ასმევდენ, შემდეგ... ბელხანჯარს მოუტანდენ თურმე... და იმას ასმევდენ... თორემ თითოზე არ გამოაწურავინებდენ), ეჩის საფრებალნახ (58₂₇; იმას ეფერებოდენ თურმე), და სხვა.

-ინა, -უნა სუფიქსების თავიადური ხმოვანი შესაძლებელია შეიკუმშოს: განსაკუთრებით ამას ადგილი აქვს ლენტეხურში: ბხ. ხაკაპ-უნა, ლნტ. ხაკა-ლპუნა (ულეწავდა თურმე), ბქვ. ხახტაპუნა (უხატავდა თურმე), ლშ. ხამარ-უნა (უმზადებდა თურმე)... ეს კი იმის მაუწყებელია, რომ -ინა, -უნა ბოლოსართები იშლებიან -ინ-ა, -უნ-ა ელემენტებად. -ა ეგების ნამყოფსრულის მაწარმოებელი იყოს¹. თუ მართლა -ა ამ ფუნქციის მატარებელი აღმოჩნდა; მაშინ საგულისხმო იქნება ის გარემოება, რომ მხოლ. რიცხვის I და II პირის ფორმები ნამყოფსრულისათვის ჩვეული სუფიქსებით გართულებულნი არ არიან (§§ 23, 25 B). -უნ-, -ინ- ელემენტების შესახებ ესლა გვეთქმის: -ინ- არა ჩანს -უნ-ის ნასუბსტიტუციევად და პირუკუ: -უნ- კიდევ -ინ-ისაგან მიღებულად, რადგანაც -ინ- წინა ხმოვანს აუმლაუტებს (ბხ. ხამარ-ინა 'უმზადებდა თურმე', ლნტ. ხახტაპუნა 'უხატავდა თურმე'...); -უნ- კი უძღურია ამ მხრივ (ბქვ. ხამარ-უნა...²). თუ რა ურთიერთობაა ამათ შორის: სხვადასხვა გზით მომდინარეობენ ესენი, თუ ერთი ფორმანტის სხვადასხვა სახეა, ეს ჯერ კიდევ კითხვად დგას. თურმეობით I ში რედუქცია საკმაოდ მოღუნებულია ზემოსვანურის მიხედვით: ბხ. ხამარ-ინ-ა³, ბქვ. ხამარ-უნ-ა, ბხ. ხატაპ-ინ-ა, ბქვ. ხატაპ-უნ-ა⁴ (შლ. ლშ. ხატაპ-უნ-ა 'უთლიდა თურმე')...

35. თურმეობითი II-ის ფორმები თავისებური შედგენილობისაა. მაგალითებს ბლომად იძლევა ტექსტები:

ბარსს. ⁵	ვეერ.	ბერ.	ლაშს.	ლენტხ.
1 ლგმგამუნ ხტი	ლგმგამნი ხტი	ლგმგამინ ხტი	ლგმგამნლ-ხტი	ლგმგამ ხტი
2 ლჯგამუნ ხი	ლჯგამნი ხი	ლჯგამინ ხი	ლჯგამნლ-ხი	ლჯგამ ხი
3 ლგმგამუნ ლი	ლგმგამნი ლი	ლგმგამინ ლი	ლგმგამნლი	ლგმგამ ლი

ბვათვრ-ინ-ა, სი ხათვრ-ინ-ა (ib., 103₁₋₃)... მ. ზავადსკის კი უშგულურისათვის მი ბვამბუნა, სი ხვამბუნა, აჯა ხვამბუნა... მოჰყავს (გვ. XVIII, ტაბ. I) და იქვე დასძენს, რომ в якутском говоре: хвამбуа არისო (ტაბ. I. №5. 3). უშგულურში ეს ფორმები შესამოწმებელია.

¹) უფრო კი ნამყოფსრულისად (იხ.) ჩანს.

²) უნდა მოვიგონოთ, რომ უსაგან მიღებული • უმლაუტს ვერ იწვევს: ბხ. ხამინ ← * ხამტუნ ← * ხამტუნე (აჰავე)... პირიქით, ე. ი. • ს ადგილას ფონეტიკურ ნიადაგზე აღმოცენებული უ კი წინა ხმოვანს აუმლაუტებს: ლშ. ქენ-უნდუნე, ხსვ. ქენ-უნდუნე (ქენ-უნდუნე) ← ლნტ. ქენ-ინდუნე (მიონდომა)... (კვლავ ულ. 337-346).

³) რა თქმა უნდა, შეიძლება ხამარნა'ც...

⁴) -ინ-ა იშვიათადაა გამოყენებული ბქვ.ში: ხათულ-ინ-ა (ბხ. ხათულ-ინ-ა უბერავდა თურმე)...

⁵) უშგულური, როგორც ტექსტები და ჩვენი მასალები გვიჩვენებენ, ბალსხემოურს მისდევს: ლგმცხამაუნ (CM, XVI, 104₈, olvasva. a roc: ib.₂₂), ლგმცხიპკინ (XXXI, 16₁₃, olvasvaretse — on obxodn...: 92₁₁...), ლგმსკეინინ (ib., 16₁₆, olvasvaretse

ითარგმნება ნა- პრეფიქსიანი მიმღობით + მეშველი ზმნა: ნაშენებარ, ნაშენებხარ, ნაშენება¹. მოყვანილ ფორმებში ყველაზე ახალი ლაშხური ჩანს: აღწერილი ფორმების (იხ.) მსგავსად აქაც მეშველი ზმნის III პირის ლ- ნიშანი ფუძეს შეხორცება და -ე გავრცელებულა (ლემგემნ-ე-ლ ხტი...), სხვა მხრით კი უმთავრესად ეცერულსა ვავს. თურმეობითი II შედგება: ლგ- + შა + (აწმყოს ფუძე +) -უნ-ე, ან ზოგჯერ: ლგ + შა + (აწმყოს ფუძე +) -ე²საგან. აუცილებლივ პრეფიქსებია წარმოდგენილი, სუფიქსები კი ხანდახან (ლნტ.ში ჩეეულებრივ) უგულბელყოფილია. ა. ლგ- თითქმის ყოველთვის ამ სახით გვევლინება, იგი მომდევნო ფორმანტს კუმშავს. ბ. -მ- მიღებულია -შა-საგან. უკანასკნელი დაცულია მუდამ ლენტეხურში და იშვიათად სხვა დიალექტში: ლნტ. ლემშემ ლი, ბხ. ლემშ, ბჟვ.ლხმ.ლნტ. ლემშ (მინავალა)... -შა- ყველა შემთხვევაში უმლაუტიანია: ლნტ. ლემშწან ლი (ნახნავა), ლემშქარ ლი (ნალება)... ბხ. ლემშარ, ბჟვ.ლხმ.ლნტ. ლემშარ, ზხვ.ლხმ.ლნტ. ლემშარდ (ყოფილა)... უკანასკნელ მაგალითებში უმლაუტი მოკვეცილი -ე'ს მიერ არაა გამოწვეული: რადგანაც გვაქვს (ბხ. ლემშარ-ე ლი), ეცრ.ლნტ. ლემშარ-ე ლი და ლემშარ-დ-ე ლი... გაუმლაუტების მიზეზი სარკვევია, ც. -უნ-ე ამ სახით ნაკლებადაა წარმოდგენილი: ეცრ.ლხმ. ლემდაგრ-უნ-ე ლი (ნაკლავა)... იგი ან -ე მოკვეცილია და ამიტომაც გაუმლაუტებული (-უნ-ე → -უნ), ან შეეუმშულია (-უნ-ე → -უნ-ე), ან კიდევ სრულებით არ ახლავს ზმნას. 1. -უნ ჩეეულებრივია ბალსზემოურში, ნაკლებადაა ეცერულ (-ლახამულურ)ში. ფონეტიკურ ნიადაგზე იგი იცვლება -ტინ-ად, ხშირად -ტ-ს. (ბილაბიალობას) კარგავს და გვევლინება -ინ-ად (-უნ-ე → -უნ → -ტინ → -ინ). უკანასკნელი ჩეეულებრივი სუფიქსია ბეჩოურში, ზოგჯერაა ბზ.ში და, რაც საინტერესოა, ხშირია ლაშხურში². მას, რა თქმა უნდა, წინა ხმოვნის გაუმლაუტება არ შეუძლია: ბხ.ეცრ. ლამდაგრ-უნ (ეცრ.ლხმ.ში ლემდაგრ-უნ მესმო-

— он неперыгивал...: 92), თ ხ უ მ დ ე მ ლ გ მ ხ ა რ ე ი ნ (X. 190. с. 100. и др. см.: 193). შეტომები და თარგმანი არ გავისწორებია). აქ აშკარად გამოიყოფა -უნ, -ტინ ბოლოსართი. მ. ზავადსკის კი ლ გ მ შ მ ნ მ ა ლ ე ხ ე ი (XVIII-XIX სს. გვ. XV III, შდ. გვ. XXVIII), ლ გ მ შ დ ი ხ ე ნ მ ა ლ ე ხ ე ი (XVIII-XIX სს. ტაბ. II)... მოჰყავს. პირველი ივ. ივ-ძე ნიჟარაძემ ლ გ მ შ მ ნ მ ა ლ ე ხ ე ი წაიკითხა და უშუალოდ ფორმად მიიჩნია. წერილობაც დადასტურა ეს: „XVIII-XIX სს. ზმნის აზრით იხზარება. თუმცა შეიძლება კიდევ ასე ითქვას: XVIII-XIX სს. ასეთი ფორმები ჩემს ლეგენდა გაიგონო სოფ. უშუალოში“. ივ. თ-ძე ნიჟარაძემ სწორად თვლის ამით და თავის მხრით სხვა ზმნათაგან ნაწარმოებ ანალოგიურ ფორმებს იძლევა: ლ გ მ შ მ ნ მ ა ლ ე ხ ე ი, ლ გ მ შ ი ხ ნ მ ა ლ ე ხ ე ი. მაგრამ: ლ გ მ შ მ ნ მ ა ლ ე ხ ე ი, და სხვა. ესენიცა და მ. ზავადსკის მიერ მოყვანილი სხვა შემთხვევები: ხ ე ტ შ მ უ ნ ე ნ, ლ გ მ შ მ ნ მ ა ლ ე ხ ე ნ ე ნ ს ე... (გვ. XIX, შდ. ტაბ. II) საჭიროა ადგილობრივ შემოწმდეს (უკანასკნელს ჩვენი არ ვიცნობთ, ხ ე ტ შ მ ი ნ ე ნ ს ე კი -შესაბამისია. თურმეობითის მაგალითები იხ. გვ. XV III, XIX, XXIV, XXVI, XXVIII, ტაბ. I. II).

¹) ასეთი ფორმები დასავლურს დიალექტებშია გავრცელებული: იმერულში, რაჭულში...

არ ნაზოგავან ჭერი-ობოლთ, (sic)	ზიხლის თვალთ ნაყურე ბა.
ცოლებს ნართმევან ყმებსაო, ...	ცოლს რომ ნართავა ყოვლიო ² .
არც ნაკითხავან დმერთსაო, ...	მ. დებელი, ხალხური ლექსდა
	(„ივერია“ 1890 წლ., № 251).

²) უმლაუტიანი დიალექტებისათვის დამახასიათებელი ფორმები სხვაც მოგვეპოვება ლაშხურში (ჯერჯერობით: კვლავ უმლ. 345), თუ ეს -ინ მიღებული არ არის -გწინისაგან...

და)¹, ბჱ. ლემდაგრ-ინ ლი, ბჱ.ეცრ. ლემტიხ-ჟინ; ლემჟან-ჟინ, ბჱ.ლშ. ლემჟან-ინ (80₃, 4, 6), და სხვა. 2. შეკუმშული -უნ-ე (-ჟნ-ჟ'ს სახით) გვაქვს ეცერულში (ზოგჯერ ბალსზემოურშიც): ლემდიგ-ჟნე ლი (ნაქრობა), ლემტიხ-ჟნე ლი (ნაბ-რუნება), ბჱ. ლემმაჟ-ჟნელი (იგებდა თურმე)... ფონეტიკურ ნიადაგზე -ჟ- აქაც ეკარგება და ჩვეულებრივ -ნე მოგვეპოვება (ბჱ.)ეცერულში (და ლაშხურში): ეცრ. ლემმარ-ნელი (ნამზადება), ლემჟან-ნელი (ნახნავეა)... ბალსზემოურსა და ლაშხურში III პირის ლ- ნიშნის შეხორცებით -ე გრძელდება: ლშ. ლემჟან-ნელ ხტი (ნახნავეარ), ლემჟან-ნელ ხი (ნახნავეარ), ლემჟან-ნელი (ნახნავეა)... ბჱ. ლემმაჟ-ჟ'ნელი (იგებდა თურმე), ლემგრდელ ხტი (ეყოფილვარ), ლემგრდელ ხი (ყოფილხარ), და სხვა. 3. -უნე სრულებით რომ არ ახლავს, ასეთი ფორ-მები ლენტეხურშია გავრცელებული, სხვა დიალექტში მათ ნაკლებად ვხედე-ბით. ლნტ. ლემზახატაჟ ლი (ნახატავეა), ლემჟარ ლი (ნაწერა)... ბჱ.ეცრ.ლშ. ლემ-ზიგ, ლნტ. ლემზიგ (სახლობდა თურმე), და სხვა (იხ. ქვევით A 2). 4. -უნ-ე'ს ადგილას მარტო -ე იშვიათად გვაქვს (იხ. ლემჟარ-დე ლი, და სხვა ზევით).

A. თავისებურებები:

1. მეშველი ზმნა (ლი, ლიხ) III პირში ჩველებრივ არ ახლავს -ე მო-კვეცილ ფორმებს². მრავლობითობის -ხ პირდაპირ მიერთვის ფუძეს³: ლემჟარდ (CM, X, 244₁₀; ლემარდ), ლშ. ლემარდ (57₂₈, 26; ყოფილა): ლემჟარდ-ხ, ლშ. ლემარდ-ხ (57₁₂; ყოფილან), ბჱ. ლემჟარ, ლშ. ლემჟარ (1₃), ლემჟარ (CM, XVIII, 97₃, 4; ლემჟარ, შდ. ლემარლი: il., 99₁₀): ლემჟარ-ხ, ლემჟარ-ხ (2₃), ლემჟარ-ხ⁴, ლშ. ლემზობინ (ნაქამა) ლემზობინ-ხ (73₃₀, 27; ნაქამან), ლემჟომინ (ნაქნარა): ლემჟომინ-ხ (51₉₋₁₀; ნაქნარან), და სხვა.

2. -უნ-ე (და მისი სხვადასხვა სახე: -ჟნ-ე || -ნ-ე, -ჟნ || -ჟინ || -ინ) ხშირად არ გააჩნია -წლ... და -იწლ... ელემენტთან ზმნებს ბალსზემოურსა და ეცერულ-ში: ლემლირწ/წლ (ნამლერა), ბჱ. ლემგრბიწლ, ეცრ. ლემგრბალ (ნაცხოდა), ბჱ. ლემკჟედიწლ (ნაკითხავეა) (შდ. ბჱ. ლემლირწლ-ჟნ, ლემგრბიწლ-ჟნ, ლშ. ლემზე-ლწლინხ⁵ 55₇)... და აგრეთვე სხვებსაც: ბჱ. ლემზჟებ = ლემზობ-ჟნ (იხ. ზემოთ 3).

3. ლენტეხურში ფუძის ბოლო ხმოვანი უმლაუტიანია: ლემჟაჟწ ლი (ქრი-და თურმე), ლემჟარწლ ხტი (ნამლერვარ)... (-ინ'ს, რომელიც შეიძლება

¹) წარმოების თვალსაზრისით II ჯგუფის ზმნები პირველისაგან არ განსხვავდებიან: ზეგ. ლ გ მ ტ ი ხ - ჟ ' ი ნ || ბჱ.ეცრ. ლ გ მ ტ ი ხ - ჟ ' ნ ე ლ ი (ნაბრუნება), ბჱ. ლ გ მ დ ი გ - ჟ ' ი ნ, ბჱ.ლშ. ლ გ მ დ ი გ - ი ნ. ლნტ. ლ გ მ მ დ ი გ (ნაქრობა), ბჱ.ლშ. ე ი ლ უ / გ მ ხ ე ი ტ - ი ნ (62₂₉; ამონა-წყვეტა)... (აღსანიშნავია, რომ ლშ.ში ფუძის -გ- აქ -ი-დ არის წარმოდგენილი: ჯ გ დ ე - ლ გ მ კ ი დ ი ნ).

²) ლენტეხურში კი ხშირადაა დაცული.

³) ლენტეხურში მრავლობითობის -დ'ც შეიძლება მიერთოს II პირში: ლ გ მ მ დ ი გ - დ || ლ გ მ მ დ ი გ - ხ ი დ (ნაქრობხარათ).

⁴) ტექსტებში ასეთი შემთხვევაც გვაქვს: ლ გ მ მ რ - ე (CM, XVIII, 97₇; ყოფილან), რაც ბალსზემოურში არ იხმარება.

⁵) ლაშხურში კი ჩვეულებრივ -ინ (ან -ნე) დაერთვის: ლ გ მ ლ რ წ ლ - ი ნ ხ (75₂₃), ლ გ მ გ რ ბ ი ე ლ - ი ნ, ლ გ მ კ ო დ ი ე ლ - ი ნ || ლ გ მ კ ო დ ი ე ლ ნ ე ლ ი (ნაკითხავეა), და სხვა.

ახლდეს: ლემპქა-ინ ლი, ლემპქარ-ინ ლი 'ნაღება'... გაუმლაუტება არ ძალუძს: c 1, გვ. 132). ეგვიპტეის ლემსტუქჟის (CM, X, 244₂₂; ბრძანებულა)... შესახებაც (B).

4. ლაშხურში III პირისათვის ორი ფორმაა: -ნე და -ინ ნიშნიანი: ლემპან-ნე-ლი || ლემპან-ინ, ლემკალუ-ნე-ლი || ლემკალუ-ინ (ნალეწა კალოს) და სხვა. ტექსტებში უკანასკნელი სახის მავალითებია უმთავრესად: ...ესრენ მნადობი ლემქიდინხ ამის, ლემქაბინხ ი... ლემზობინხ (ხორაჟ, 35₂₄₋₃₀; თურმე შიმშილობის დროს მონაქონან ამას, ნახარშავან და ნაქამან), ლემქიდინხ ი ლემთვ-რინხ¹ (19₁₄₋₁₅; ანაღებან და ნასვამან)... (ლნტ.ის შესახებ იხ. ზევით 3).

B. თურმეობით IIს (ლგ- + მა-... + ...-უნ-ე) აფიქსებში ლგ- ნამყოს მიმღობის (იხ.) ლგ- უნდა იყოს. ამის სასარგებლოდ ლაპარაკობს: 1 -ე ბოლოსართის გამოვლენა, 2. მეშველი ზმნის გამოყენება და 3. ძირითადი ან-, ეს-, ლა- პრეფერბის მოხმარება. მართლაც, ყველა ეს (ნამყოს მიმღობისაგან ნაწარმოებ) აღწერით ფორმებს (იხ.) ახასიათებს. 1. -ე რომ -უნ- ელემენტის კუთვნილება არ არის, იქიდან ჩანს, რომ -უნ-ის გარეშეც შეიძლება ზმნაში გვექნადეს: ბ. ლემგრდ-ე-ლი, ლშ. ლემარდ-ე-ლიხ (58₂), ეცრ. ლემარდ-ე-ლი... ალმათ -ე'ს მოკვეციის შედეგია ბოლო ხმოვნის უმლაუტი: ლნტ. ლემპან ხი, ლემპარანლ, ლემპანურ (ნაკრეფა), ბ. ლემზელლ (დანავალა), ეცრ. ლემზიგულ და სხვებში. ამათ თუ -უნ-(ე) დაერთო, მაშინ უმლაუტს ადგილი არ ექნება: ბ. ლემზელლ-უნ, ლემღირალ-უნ (შდ. ლემღირალ)... 2. მეშველი ზმნა არა მარტო აწმყოშია დაყენებული, არამედ შეიძლება იყოს ნამყოუსრულსა და კონიუნქტივ Iშიც: ბ. ლემპარ ხეუსტ (ეყოფილიყავ), ლემპარ ხანსტ (ყოფილიყავ), ლემპარ ლანსტ (ყოფილიყო), ლემპარ ხეუსტ (CM, XVIII, 122₁₃; ლემპარხეეს ეყოფილიყო), ლემპარ ხესტ (ყოფილიყო), და სხვა. ასეა სხვა დიალექტშიც: ლშ. ლემპარლას (25₁₈, 58₂₀... ყოფილიყო), ლემპარლასხ (30₄; ყოფილიყვენენ), ლნტ. ლემპარლას² (ყოფილიყო)...³ (სხვა ფორმებთან ხშირად გვაქვს მეშველი ზმნა ნამყოუსრულში, ხოლო იშვიათად კონიუნქტივ Iში). 3. თურმეობით IIსთან ჩვეულებრივია ჩუ, ჟი, სგა და ქა პრეფერბთა გამოყენება, ხოლო (ან-→) ა-, (ეს-→) ე- და ლა- მხოლოდ ზოგიერთთანაა ნახმარი: ესენი მომდევნო -გ- ხმოვანს კუმშავენ (რის შემდეგაც ლგ-ს მიერ შეკუმშული -მა- აღდგება: ლშ. ლემღე-ლინ || აღმალღინ, ბ. ლემპან, ლშ. ლემპან⁴, ლნტ. ლემპან ლი (მინავალა), მაგრამ აღმპან (← *ან-ლემპან მონავალა), ელმპან (← *ეს-ლემპან მინავალა) (შდ. ლნტ. აღმპან ლიხ: CM, XVIII, 105₁ = ეცრ.ლშხ. ოლმპანხ = ლშხ. აღმპანინხ მონავა-

¹) ჩუ ლემპანინხ (28₇) ← ლემპან + ინხ (დანაკლავან).

²) ლენტეხურში, როგორც ჩანს, მეშველი ზმნის მავიგრობა ნამყოში ნამყოუსრულის მაწარმოებელ -გნ სუფიქსსაც შეუძლია: ლემპარ ლას = ლემპარ ლ-გნ (ყოფილიყო).

³) ერთერთი ეცრელი მარწმუნებდა, რომ ლემპარ ხეუსტ, ხანსტ, ლანსტის ნაკვლად შეიძლება მი ხემპარ ხეუსტ, სი ხემპარ ხანსტ, ეჯი ლემპარ ლანსტ ვიხმართოთ. ჩანს, ლგ- გავებულია III პირის სუბიექტურ ნიშნად (შდ. გვ. 2, შწმ. 2).

⁴) ლშ. ლემპანჩინ || ლემპანჩინელი (ამავე გვ. 4). ლემპანჩინი (68₂₆) სწორია. — შენიშნა დანიელ ფოჩიანძე.

ლან') || აღმზნელი¹ 56₉₉; მონავალა), ბეჰ. ელმზლიხ: CM, XVIII, 105₁₉ =
 ეტრ. ოლმზზხ 'მინავალან' = ლზხ. ელმზინ 50₆; მინავალა), ლზხ. აღმალლინ
 (55₁₇₋₁₈; ნალოდინა)... შდ. ჩუ ლგმზინინ (55₁₈; დანაწვაეა), ქა უდ ლგმტიხინხ
 (72₁₈₋₁₉; კვლავ ნაბრუნებან), და სხვადასხვა. სხვა ფორმანტთა (-მა-, -უნ-ის)
 ფუნქცია სარკვევია.

C. მიუხედავად იმისა, რომ თურქობითთა შორის შედგენილობის მხრით
 დიდი განსხვავებაა (თურმ. I რელატიურია, თურმ. II აბსოლუტური. ათიქ-
 სებიც სხვადასხვა გააჩნიათ), საერთო მიანიც ის არის, რომ:

1. ორივეთი გადმოიცემა უნახავი, სხვისგან გაგონილი ამბავი (§§ 34, 35)².

2. ორივე იყენებს აწმყოს ფუძეს. უკანასკნელის -ემ, -ერ, -ნისკი... და
 ძირკვალებად ზმნათა (იხ. „დეფექტ. ზმნები“) აწმყოში ხმარებული ფუძე აქ
 არის წარმოდგენილი: ბხ. ხაბმ-ინა = ლტ. ხაბემ-ნა (უბამდა თურმე), ბეჰ. ხა-
 ქუთერ-ნა, ლზხ. ხაქუთერ-ნა (პარავდა თურმე)... ბეჰ. ლგმემინ ლი = ლზხ. ლგმ-
 ბემნელი = ლტ. ლგმბემ ლი (ნაბამა)... ბხ. ხაღსგ-ინა, ლზხ. ხაღეს-ნა (უდებდა
 თურმე)... ბხ. ლგმდსგ-უნინ, ლზხ. ლგმდეს-ინ (ნადება)... ბხ. ხატყც-ინა
 (გვ. 130, აწმ. ხატყცი — აორ. ხაჯიდ), ხაპუდ-ინა (ძქვე, აწმ. ხაპუდი — აორ.
 ლახუქმი)... ბხ. ლგმთერ-უნ = ლზხ. ლგმთერ-ინ (ნასვამა) (აწმ. ითრე — აორ. ბხ.
 ლანშუ), ბხ. ლუმზომ-უნ (გვ. 133) (ნაქამა) (აწმ. იზბი — აორ. ლალემ)³,
 და სხვა.

3. ორივეში ფუძისეული -მ/-ე → -ზ/-პ ჩვეულებრივ ბალსზემოურსა და
 ზოგჯერ ეცერულში: ბხ. ხაღსგ-ინა (= ლზხ. ხაღეს-ნა 'ართმევედა თურმე'),
 ხაბზლ-ინა (= ბქვ. ხაბელ-უნა 'უბერავდა თურმე')... ბხ. ლგმგსგ-უნინ (= ლზხ.
 ლგმგეს-ინ 'მინაქონა'), ლგმზახ-უნინ (= ეტრ. ლგმჩხ-უნელი 'ნადოვა'), ლგმზამ-უნ
 (= ეტრ. ლგმზამ-ნე ლი)... ხოლო -ი-ელ → -ი-ალ: ლგმერბინალ-უნ (ნაცხობა),
 ლგმქუტიდინალ-უნ (შდ. ლგმქუტიდიელ 'ნაკითხება'), და სხვა. ეცერულში ქი ე-
 → -პ/-ა-: ხაქუთარ-ნა (= ბხ. ხაქუთარ-უნა 'პარავდა თურმე'), ლგმქეშალ || ლგმ-

¹) პირების მიხედვით: ბხ. მი ოლმზხ. ლზხ. ოლმზხნელ ბიი (მონავალვარ). სი
 აღმზხ, ლზხ. აღმზხნელ ხი (მონავალვარ). მი ელმზხ ბტი (მონავალვარ). და სხვა
 (იხ. „ენებით“ის „ნამყოსრული“).

²) მაგალითები ლაშხურის ტექსტებიდან:

ეჰ ლადელ ბეროლს ლგმსყეინხ ლშზხარ,
 თხუმი ხან ცოლ ნახ მზრას ცხიკოროლს,
 ჩუბაჯ ...ხასყენახ ძღვლს ი შინა მეგმი
 დაშნაის ხაჯ ინახ ... დაშნაის... ლგმშმ-
 რინ. დაშნა ლღლაფ ლგმშარ შიხჟუ (23₁₁₋₁₀)
 ...ეჩხაჯ ელმზხინ ლამზგრდ მგლშზხ დი-
 ასახლ... ესრენ ურწყულ ლგმშარ ი ეჯლა
 დელ ლგმბედჟინ. ჯოშელდინ-ი ლგმპ-
 ხინხ... (50₆₋₉).

იმ დღეს „ბერიკას“ ნაყთებან ლაშხელები,
 თავებ წამოაცობდენ თურმე კაცს პატარა გო-
 დარს, კვევით... უყვთებდენ დიდს და ზელში
 ბის დაშნას აძლევდენ თურმე... დაშნას... ნა-
 ლესა. დაშნა შეღებილი ყოფილა ნახშირით.
 ... იქით მინავალა სალოცავად ლაშხიელა დია-
 სახლისი... თურმე უწმიდური (თვიურიანი)
 ყოფილა და იმისათვის ეერ ნაბდავა. რამ-
 დენჯერაც მინავალან...

³) არის შემთხვევები აორისტის ფუძის გამოყენებისაც: ბხ. ხაქუთ-ინა (პარავდა თურ-
 მე)... ლგმქუთ-ინა, ბეჰ. ლგმ/უ მქუთ-ინ (|| ბხ. ლგმქუთ-ინა - ბეჰ. აწმ. ი ქუ-
 თერ) (ნაპარავა), ბხ. ლგმქი-უნ (აწმ. უძქე-ი) (ნაკლავა)... მაგრამ ასეთები შედარებით
 ცოტაა და მათი ახსნაც შეუძლებელი არ არის.

ქეშალნე ლი (= სხ. ლგმქეშინელ || ლგმქეშინელ-ჟენ 'ნამოქნარება'), მაგრამ: ეცრ. ლგმგარბა/ალ ხი (= სხ. ლგმგარბინელ || ლგმგარბინელ-ჟენ ხი), ლგმყარა/ალ¹ (ნაცემა)...
 თურმეობითი II შედარებით I თან ძალიან გავრცელებულია. მაგალითები ზემოთ საკმაოდ არის მოყვანილი და ამით დავემკუფოფილდებთ.

დ რ ო თ ა მ ი რ ა მ ჯ ა ვ ა ზ ი

36. აორისტი. აორისტის ჩვეულებრივს ფორმას შეადგენს: პრევერბი (მარტივი ან რთული) + პირის პრეფიქსი + მაქცევარი (უმეტესად ამოღებული) + -ე ან 0 (ნული) სუფიქსი.

A. პრევერბებისა, პირის ნიშნებისა და მათი ერთმანეთთან დამოკიდებულების შესახებ იხ. §§ 3, 7, 16, მაქცევრების შესახებ კი იხ. ქვევით. ფუძე უმთავრესად იგივეა, რაც აწმყოში გვქონდა თემისეული -ე, -ი-ს მოკვეციტ², ოღონდ აწმყოს ფუძეში მაქცევრის მიერ ამოღებული ხმოვანი აქ აღდგება, სამაგიეროდ ორ- და მეტ-მარცვლიანებში აორისტის მაწარმოებელი -ე სუფიქსის წყალობით ფუძის ჩვეულებრივი (არაგარძელი) ბოლო ხმოვანი შეიკუმშება:

I ჯგ.:	-ე სუფიქსიანები	ბალსხემ.	ბალსქვ.	ლაშხ.	ლენტხ.
აწმყოში	ხსვ. ა-მშ/არ-ე	ან-მშარ-ე	ან-მარ-ე	ან-მშარ-ე	ან-ა-მარ-ე
					მაბზხაღა
ა-ხტპუ-ი, ლნტ.	ა-ხატპუ-ი	ად-ხატუ-ე	ად-ხატუ-ე	ად-ხატუ-ე	ად-ა-ხატპუ-ე
					დახატა
ა-კრ-ე	ა-კპრ-ე	ოთ-კარ-ე	ოთ-კარ-ე	ოთ-კარ-ე	(ათ-ო-კპრ)
					გაულა
ი-ბნ-ე	(←* ი-ბინ-ე)	ვლ-ბინ-ე	ვლ-ბინ-ე	ელ-ბინ-ე	ვლ-ბინ-ე
					დაიწყა

B. ამათი ტიპის ზმნები სხვადასხვა დიალექტისა და პირის მიხედვით:

3. ბხ. ს ა ა რ ვ ი ს ო	ს ა თ ა ვ ი ს ო
1 ოხტ-მშრ (←* ან-ხტ-ა-მშრ)	ვხტ-მშრ (←* ან-ხტ-ი-მშრ) მოგიზხადე
2 ახ-მშრ (←* ან- ხ-ა-მშრ)	ვ-ხ-მშრ (←* ან- ხ-ი-მშრ)
3 ან-მშარ-ე (←* ან- ა-მშარ-ე)	ან- მშარ-ე (←* ან- ი-მშარ-ე)
Si ალ-მშარ-ედ (←* ან-ლ-ა-მშარ-ედ)	ვლ-მშარ-ედ (←* ან-ლ-ი-მშარ-ედ)
Se ოხტ-მშარ-ედ (←* ან-ხტ-ა-მშარ-ედ)	ვხტ-მშარ-ედ (←* ან-ხტ-ი-მშარ-ედ)
2 ახ-მშარ-ედ	ვ ხ-მშარ-ედ
3 ან-მშარ-ე-ხ	ან- მშარ-ე-ხ
ს ა ს ხ ვ ი ს ო	ს ა ხ ე დ ა ო ს ხ ვ ა ფ უ ძ ი ს ა ვ ა ნ :
1 ოხტ-მშრ (←* ან-ხტ-ხ-ო-მშრ)	ლო-ხტ-დიან (←* ლა-ხტ-ხ-ა-დიან) ვათხოვე
2 ოხ-ტ-მშრ (←* ან- ხ-ხ-ო-მშრ)	ლა- ხ-დიან (←* ლა- ხ-ხ-ა-დიან)
3 ოხ-ტ-მშარ-ე (←* ან- ხ-ო-მშარ-ე)	ლა- ხ-დიან-ე (←* ლა- ხ-ა-დიან-ე)
Si ოლ-ტ-მშარ-ედ (←* ან-ლ-ხ-ო-მშარ-ედ)	ლა-ლ-დიან-ე-დ

1) ეს ნაწილი ეცერულში კვლავ შესამოწმებელია.
 2) ორთემიანები (რთულფუძიანები) ქვევით, § 41.

და ასე ზმნებისაგან: ხსე. ა-კალბუ-ი, ლნტ. ა-კალბუ-ი (ლეწაეს), ხსე. ი-ხტაბუ-ი, ლნტ. ი-ხატაბუ-ი (იხატაეს), ზხ. ხ-ო-ეჟმ-ე (უშლის), ი-ნდტენ-ე (ინდომებს):

		ზენოსვან.	ლენტეხ.	ლაშხ.	
საარეისო	1	ოთ-კალბუ.	← ათუ-ა-კალბუ	=	ოთ-კალაბუ გავლწე
	2	ათ-კალბუ	← ათ-ა-კალბუ	=	ათ-კალაბუ
	3	ად-კალბუ-ე	← ად-ა-კალბუ-ე	=	ად-კალბუ ე
	Si	ა/ო-ლ-კალბუ-ე-დ	← ა-ლ-ა-კალბუ-ე-დ	=	ა-ლ-კალბუ-ე-დ

ბხ.ლნტ. ბქე.

სათავეისო	1	ათუ-ხატაბუ, ოთ-ხატაბუ	←* ათუ-ი-ხატაბუ.	=	ოთ-ხატაბუ დაეიხატე
	2	ათ-ხატაბუ	←* ათ- ი-ხატაბუ	=	ეთ-ხატაბუ
	3	ხსე. ად-ხატაბუ-ე ლნტ. ად-ხატაბუ-ე	←* ად- ი-ხატაბუ-ე	=	ედ-ხატაბუ-ე
	Si	ა/ო-ლ-ხატაბუ-ე-დ, ა-ლ-ხატაბუ-ე-დ	←* ა-ლ-ი-ხატაბუ-ე-დ	=	ა-ლ-ი-ხატაბუ-ე-დ

ბალსხ. ეცერ. ლენტეხ. აშხ.

სასხვიისო	1	ე'ობხუ-ეჟემ	ე'ობ-ეჟემ	←	ე'ახო/უ-ეჟემ	=	ე'ო-ხ-ეომ მოვეშალე
	2	ე'ობ-ეჟემ	ობ-ეჟემ	←	ახ-ო-ეჟემ	=	ობ-ეომ
	3	ე'ობ-ეჟომ-ე	ობ-ეჟომ-ე	←	ახ-ო-ეჟომ-ე	=	ობ-ეომ-ე
	Si	ე'ო-ლ-ეჟომ-ე-დ	ო-ლ-ეჟომ-ე-დ	←	ალ-ო-ეჟომ-ე-დ	=	ო-ლ-ეჟომ-ე-დ

სათავეისო	1	ე'ახუნდტინ	←	ე'ახუ-ი-ნდტინ	=	ე'ობ-უნდუნ	მოეინდომე
	2	ახ-უნდტინ	←	ახ-ი-ნდტინ	=	ეხ-უნდუნ	
	3	ან-უნდუნ-ე	←	ან-ი-ნდუნ-ე	=	ენ-უნდუნ-ე	
	Si	ა-ლ-უნდუნ-ე-დ	←	ალ-ი-ნდუნ-ე-დ	=	ელ-უნდუნ-ე-დ	და სხვა

მაგალითებიდან ჩანს, რომ ზემოსვანურსა და ლაშხურში ზმნებს, რომელთაც აორისტის III და მრავლ. რიცხვის ყველა პირში -ე სუფიქსი მოეპოვებათ, რამდენიმე შემთხვევის გარდა (§ 39 B), მაქცევერები -ა- (საარეისო და საზედაო), -ო- (სასხვისო) და -ი- (სათავეისო) შეკუმშული აქვსთ; ლენტეხური კი -ი-ს გამოკლებით ყველა მაქცევეარს -იცავს. ხალხურ ლექსებშიც შეგვხვდება აქა-იქ მაქცევეარ შემონახული ზმნა, როგორიცაა: ზხ. ად-ა-ი-ე¹ (პროზაში: ად ი-ე 'წაიღო, წაიყვანა'), ან-სკინ-ე² (ლენტეხურშიც ასეა. პროზაში კი ინმარება ხსე.ლშხ. ან-სკინ-ე 61₉; 'გა'შობტა), ლშხ. ლა-მა-ა-სინჯჯ-ე (82₁₀; პროზაში: ბხ.ლშხ. ლა-მ-სი-რინჯჯ-ე, 'შემათვალისიერა', 'შემხედა') და სხვა, მაგრამ ასეთნი რიცხვით ცოტანი არიან³. ამიტომაც, რომ ლენტეხურს განსაკუთრე-

¹) ბ ი მ უ რ ხ ო ლ დ მ ა ნ ო ლ ა დ ა ი ე (CM, XXXI. 36₁₆; ბიმურხოლმა მანოლი წაიყვანა).

²) ე ჩ ხ ა ნ კ ო ო ლ დ ა ნ ა ს კ ი ნ ე (ქალაში ჩაწერილი ლექსიდან: იქიდან კოხული გამობტა).

³) მაქცევერები სხვა პრევერებიან დროშიც გვხვდება.. მაგ., კონიუნქტივ IIში, ნამყო-სრულში (იხ.), და სხვა. აღსანიშნავია მ ო რ ი ლ -ჟერხულის ლაშურ სიმღერაში -ა- მაქცევერის შემონახვა მყოფადსრულის ფორმებში: ... უ რ ე ჯ ა ს ი პ ე ნ ე დ ... უ რ ე ჯ ა ჯ ი ჯ ე ნ ე დ ... ბ ა რ -ჯ ა ლ ს ა ჯ ა ბ ყ ი ც ე ნ ე დ (23₄₋₆; ვერ თარგმნეს რიგიანად: - ძველი სიმღერააო. — შენიშვნა).

ბული მნიშვნელობა ენიჭება სხვა დიალექტში თეორიულად აღდგენილ ქცევით ფორმათა შესამოწმებლად. აწმყოს მიხედვით დადგენილი მაქცევრები ლენტეხურისა და ლექსივის დაუხმარებლადაც შეიძლება აორისტში გამოვარკვიოთ, ოლონდ საჭიროა წინდებულთა ხმოვნებზე დაკვირვება. 1. სათავისოს -ი- ყველა შემთხვევაში პრევერბისეულ ა-ს აუმლაუტებს (ლზხ.-ში ე-დ აქცევს), ლასთან -ა-ს სახითაა დარჩენილი, სხვაგან კი იკარგვის: ხვ. ლზ-ა-კვლმზხ-ე (ითევზავა), ბხ. ლზ-ა-წან-ე = ლზხ. ლე-ა-წან-ე (80₁₅; ამოიძრო), ლზხ. ეი ლე-ა-სგურ-ე (70₁₈, 80₁₇; შეისვა), ლე-ა-ყენ-ე (73₁₆; დაიკავა), ხვ.ლნტ. ლზ-ა-ბინ-ე = ლზხ. ლე-ა-ბინ-ე (წამოიწყო, დაიწყო), ბხ. პნ-მზჯე = ლზხ. ენ-მზჯე-ე (54₂₃ ← *ან-ი-მზჯე-ე მოზიდა მოსავალი), ლნტ. ე'ს-გ-ე (← *ეი სს-ი-გ-ე დაიდგა), პდ-ჯირჰე-ე = ხვ. პდ-ჯგრჰე-ე (CM, XVIII, 104) = ლზხ. ედ-ჯირჰე-ე (← *ად-ი-ჯირაჰე-ე დაიჯერა), ხვ.ლნტ. პდ-ბინ-ე = ლზხ. ედ-ბინ-ე (← *ად-ი-ბინ-ე დაიწყო)... 2. ზემოსევანურსა და ლაშხურში სასხვისოს -ო- წინდებულთა ა-, ე- ელემენტს იმსგავსებს და ბალსზემოურში ზოგჯერ თვით მისი ნარელექტიული -ჰ-ც არის დაცული: ეი ლოხესიმნე, ეი ლოხეჰურნე [sic. XXXI, 18, 5; ← *ლა-ხ-ო-სიმნ-ე მოუსმინა, მოუყურა), *ეი ლა-ხ-ო-ჰურნ-ე (მოუსმინა, ყური უგდო). ახლაც იხმარება: ლოხესიმნე, ლოხეჰურნე ← *ლა-ხ-ო-ჰუნ(ა)რ-ე], ლოხებებ (CM, XXXI, 32₃₆ ← ლნტ. ლა-ხ-ო-ბებ შეუბეს), ლოხეჰეჰე'არ-ე¹ (← *ლა-ხ-ო-ჰეჰე'არ-ე შეუჰეჰეიტა), და სხვა (§ 16 B), 3. საარვისოს -ა- მაქცევარი ლაპრევერბთან III პირში ფონეტიკურ ნიადაგზე თითქოს -ა-დ არის ქცეული: ბხ.ლზხ. ლა-ა-ზარ-ე = ბჟე.ლნტ. ლა-ა-ზარ-ე (← *ლა-ა-ზა'არ-ე დაზოგა, მოზოგა), ბხ.ბჟე.ლზხ. ლა-ა-ჰემ-ე (ცოტა მოთიბა)... (გვ. 66, შწმ. 5, შდ.: ბხ. აფხაზ 'აფხაზეთი' [?] — მე-აფხაზ, ლზხ. მე-აფხაზ, ბჟე. მე-აფხაზი 'აფხაზი [აფხაზეთი-დან]', ლზხ. არაკ 4₁, — ლა-არაკ: ალე ლაარაკდ არი 40₂₉; ეს საარაკოდ არის, ბხ. ათუ, ლზხ. ათვი 3₂₂ 'ცხელი, სიცხე' — მა-ათუ-ა, ლზხ. მნ-ათუ-ა 'ცხელბა', ბხ.ლზხ. ავ 'ზეინის სარი, ზეინი' — ლე-ა-ჟე 'საზეინე'...). უკანასკნელი ა (← ა) იმით განსხვავდება სათავისოს ა (← ი)'საგან, რომ ვერ აუმლაუტებს პრევერბთა ა-ს² (უმლ., §§ 9, 30), 4. საარვისოსა და საზედაოს -ა- თუმცა

¹ შეკუმშული -ო- გვევლება აგრეთვე ან- და ეხ- პრევერბიან ზნებში: ოხ ჰეჰეჰე (← *ან-ხ-ო-ჰეჰე დ მოუტანა), ეს ედ ეხ (XXXI, 32₃₆ ← *ეს-ჰ-ო-დეხ დაუდგეს). ეს ეტრიბ XVIII, 114, 10... შდ. ეს ტრიბ: X, 162₂₂; გადასცა, უნასუხა, და სხვა (გვ. 172, შწმ. 5).

² პრეფიქსისეული -ა- კი უმლაუტანი მსმენია. უნირად: ხვ. ათუ მნ-ათუ-ა, ბხ. ხ ჰა-ათუ-ე (ვაცხელებ)... ა ჰ: ბხ. ა-ა-ჟე (ზეინეს)... თვით ხვ. ჰასჰე'არ-ე (ასული) უმლაუტანია მრავლ. რიცხვში: ლ-ა-ჰ-ე-ა (შდ. უმლ., § 30), მაგრამ ეს შედარებით ახალი მოვლენა უნდა იყოს. აღსანიშნავია, რომ აორისტში ფუძის -ა-ც არის წარმოადგენილი და მის ბგერინაცვლად მიჩნეული ა-ც: ა ჰ: ლე-ა-ჟე, ბხ. ა-ა-ჟე, ლზხ. ლე-ა-ჟე (54₁₆; დაზეინული, შდ. ლი-ა-ჟალი pl. ზეინვა, ა ფხ ხ ნ ი კ და ლი-ა-ჟე ხ ნ ი კ აზნანავობა...), აორისტში: ბხ. ა-ა-ჟე, ლზხ. ა-ა-ჟე-ა ლე (54₁₇, pl. დაზეინა), ბხ. ა-ა-ჟე-ა-ჟე (გააცხელა), და სხვა. -ა-ა-ჟე არც თანხმოვან-ხმოვანთგასაყარია (ასეთად ისევ -გ-ა გამოყენებული) და არც -ა-ს ბგერინაცვალი (შდ. ლნტ. მ-გ-ა-ჟე ხ ნ...), იგი შეკუმშული -ა-ს ადგილს იკვრის პრეფიქსიან ფორმებში და წარმოშობით ზოგჯერ ხმოვანთგასაყარად ხმარებულ -ა-ს ხასიათისა გამოდის, ამიტომაც ზემოთ ნათვამი „... საარვისოს -ა- ... ითქმ.:ს -ა-დ არის ქცეული“ო. საჭიროა დაზატებითი მასალების შეკრება.

უკვალოდ იკარგვის, მაგრამ ამ ქცევათა ერთმანეთისაგან გარჩევა შეუძლებელი არ არის: საზედაო ქცევითს ფორმას III პირში ობიექტური პრეფიქსი ახასიათებს: ხსვ.ლშხ. აღ-ხაზუ-ე (ლნტ. აღ-ა-ხაზაჲ-ე დახაზა) — ათ-ხაზუ-ე (← *აღ-ჰ-ა-ხაზაჲ-ე დახაზა), ლნტ. ან-ა-შკად-ე, ლშხ. ან-შკად-ე (გაჰქდა) — სკა ლა-ხ-ა-შკად-ე, სგა ლა-ხ-შკად-ე (79; მიაჰქდა)... (იხ. გვ. 47). სხვა შემთხვევათა შესახებ ქვევით გვექნება ლაპარაკი. თუ რა იწვევს რედუქციას. ეს ჯერ კიდევ გამოურკვეველია.

С. ზნინს ფუძე და -ე სუფიქსი ყველა დიალექტში თითქმის ერთნაირადაა წარმოდგენილი, ოღონდ I და II პირის ფორმათა გადმოცემაში ლაშხური სხვაობას იჩენს. ზემოსვანურსა და ლენტეხურში I და II პირში ფუძის -ა-, -ო-, -უ- ხმოვნები უმლაუტდებიან: -ა-, -ო-||-ჴე- (→ აყერ. -ე-), -ჴ-||-ჴი- (→ აყერ. -ი-) და ამათ გარდა ბალსზემოურში: -ა-, -ო-||-ჴე- და -ჴ-||-ჴი-, ლაშხურში კი ამას, რასაკვირველია, ადგილი არა აქვს. ა. ო. უ. ა, ო, უ ზმოვანთა გაუმლაუტება კი შეკუმშულს (ამოღებულს) ე'ს ან ი'ს შეუძლია (უმლ. § 21 და სხვა). რომელი ვივარაუდოთ აქ მოკვეცილად: -ე თუ -ი?

37. აორისტში ქართულ ზმნათა ფუძეები ორი სახისანი არიან: კუმშვადნი და არაკუმშვადნი. უკანასკნელის ტიპად *წერ-ე (ვ-წერ-ე, ხ-წერ-ე, წერ-ა) და პირველისა *კალ (ვ-კალ, ჰ-კალ, კლ-ა ← *კალ-ა) ფუძე გამოგვადგება. ა ორსავე შემთხვევაში III პირის ნიშანია: მას ნამყოფსრულიდანაც ვიცნობთ (წერ-ა, კლავ-ა) როგორც მხოლოდ III პირის სუბიექტურ ბოლოსართს. მის ფონეტიკურ (სამი — სემი, ძალი — ქედ, ათი — ეჰმდ, აბამ-ს — აბემ'ის მაგგვარად¹⁾) და მორფოლოგიურ ექვივალენტად სვანურში -ე შეიძლება მიგვეჩნია ისევე, როგორც I და II პირში ქართული -ე სუფიქსის (ვწერ-ე, სწერ-ე) შესატყვისად სვანურში მოკვეცილი, მაგრამ თეორიულად აღდგენილი * -ი. მაშინ ხსვ. ოთხაჲ, ათხაჲ, აღხაჲ-ე'ს თითქოსდა უძველეს ფორმას *ათჴ-ა-ზაჲ-ი, ათ-ა-ზაჲ-ი, *აღ-ა-ზაჲ-ე'ს ქართული *და-ვ-ა-ზავ-ე, *და-ჰ-ა-ზავ-ე, და-ა-ზავ-ა მორფოლოგიურად სრულებით დეფარავდა და დასკვნაც ასეთი იქნებოდა: ქართ. -ე (I და II პ.) და -ა (III პ.) = სვან. * -ი (I და II პ.) და -ე (III და მრავ. რ. პირებში). -ი მოკვეცვა და ფუძის -ა-/-ა-, -ო-/-ო-, -უ-/-ჴ- გაუმლაუტდაო, — ეტიკოდით, მაგრამ რაღაა ეს -ე ქართულ ზმნათა I და II პირში? პირისა და რიცხვის მაჩვენებელი ის არ შეიძლება იყოს. თუ იქნება მხოლოდ აორისტის მაწარმოებელი, და ჩვენ სწორედ ასეთად მიგვაჩნია იგი²⁾.

მაშასადამე, ვ-წერ-ე პირველსა და ხ-წერ-ე მეორე პირის ფორმას *წერ-ე +-ა (აორისტის ფუძე *წერ-ე + III პირის ნიშანი -ა) და *წერ-ე +-ე (წერ-ე ფუძეს +-ე-ს მრავლობითობის აღმნიშვნელი სუფიქსი) — III პირის ფორმა უნდა ამოუდგეს. დღევანდელი წერ-ა, წერ-ეს აღდგენილი *წერ-ე +-ა და *წერ-ე +-ე-ს სახეთა რედუქციის შედეგია. ეგვე -ე უნდა ვივარაუდოთ სვა-

¹⁾ ИСТОЧНИК. 315, და სხვა (იხ. გვ. 82).
²⁾ ქართული საენათმეცნიერო საზოგადოების ერთერთ სდომანზე წაკითხულ მოხსენებაში (1927 წლის ოქტომბერი №17/23) I და II პირში -ი და III პირში -ე იყო მიჩნეული სუფიქსად. მაგრამ -ე ბოლოსართის ფუნქციის გათვალისწინების შემდეგ ქართულში სვანურ ზმნათა I და II პირში ჩვენც -ე მივიღეთ. როგორც ამას მაშინ არნ. ჩიქობავა ე ათქვამდა.

ნურშიც. იგი, როგორც აორისტის მაწარმოებელი, ყველა პირისა და რიცხვის ფორმაშია საგულეებელი და არის კიდევ. მართალია, I და II პირში მოკვეცილია. მაგრამ -უს არსებობის კვალი წინა ხმოვანთა გაუმლაუტებით აშკარაა. თვით -უს დაკარგვა ფონეტ. ნიადაგზე უნდა ხდებოდეს. ამითივე სხვაედება „ორთა თემა“ „ხუთთა თემისაგან“ (§ 28, შნშ.:

1 ხს. ოთ-ზანტ	←	ათუ-ა-ზანტ-ე	ამათი ყოველმხრივი	და-ე-ა-ზანტ-ე
2 ათ-ზანტ	←	ათ-ა-ზანტ-ე	შესატყვისია:	და-ჰ-ა-ზანტ-ე
3 ად-ზანტ-ე	←	ლნტ-ად-ა-ზანტ-ე		და- ა-ზანტ-ე-ა

ამ შემთხვევაში სვანურს III პირის ნიშანი თითქოს არ მოეპოვება.

დასკენა. აორისტს სვანურში -ე აწარმოებს. III პირის ფორმაში თუ -ე წარმოდგენილია, მხ. რიცხვის I და II პირში მისი ფარული არსებობა ყოველ ექვს გარეშეა: ზემოსვანურსა და ლენტეხურში ფუძის -ა/-ა-, -ო/-ო-, -უ/-უ- ხმოვანთა უმლაუტობა I და II პირში -უს დაკარგვის შედეგია.

A. უშგულურში -ე-თი ნაწარმოები ზმნების ფუძის -ე/-ე- III პირის ფორმებში -ა/-ა-თი არის შეცვლილი:

1 ოთ-მეშს	გავაშაე	ჩოთ-მეჩ	დავაბე	ოთ-ბელ	გაბებე	ათ-ფეშტიღელ	ვიტრაბახე
2 ათ-მეშს		ჩათ-მეჩ		ათ-ბელ		ათ-ფეშტიღელ	
3 ად-მეშს-ე		ჩად-მეჩე		ად-ბალ-ე		ად-ფეშტიღელ-ე	

ამიტომაც გასაგებია დაბეჭდილი ტექსტების ად-გან-ე (CM, X, 164, ..., ლექსიკონში ად-გან-ე 196₁₃; დააყენა), ლობ-წვან-ე (! XVIII, 113₆; უჩვენა), მად ათნან-ე-ბ (ib., 109₄; არ დაანებეს), მაგ ადმაშხე (X, 190₂₁, pro: მაგ ადმაშხე ყველაფერი გააშაეა), კუპრ ადბალე (XXXI, 20₆; კუპრ ადბალე კუპრი, ტიქ-ქორა ადბერა) და სხვა მსგავს. ფორმას, ნაცვლად ად-გენ-ე, ლახ-წუტენ-ე, ათ-ნებ-ე-ბ...ისა, უშგულურის თავისებურებით თუ ავხსნით (§ 24 B).

B. ბალსკვემოურში -ალ ელემენტიან ზმნებს I და II პირში წინააღმდეგ მოლოდინისა უმლაუტი არ ახასიათებდა:

1 ბხ. ათ-ზელწლ	=	ბქ. ოთ-ზელალ	დავიარე	ოთ-ღირალ	ვიმღერე	ოთ-კონკალ
2 ათ-ზელწლ	=	ათ-ზელალ		ათ-ღირალ		ათ-კონკალ
3 ად-ზელწლ-ე	=	ად-ზელალ-ე		ად-ღირალ-ე		ად-კონკალ-ე

ზოგიერთთა გამოთქმით ეტრ. ოთ-ლეკწლ, ათ-ლეკწლ, ად-ლეკალ-ე (მოვთქვი), ოთ-ღირწლ, ათ-ღირწლ¹, ად-ღირალ-ე (ვიმღერე), ე. ი. უმლაუტიანი ფორმები მაქვს ჩაწერილი, მაგრამ ასეთები ზოგჯერ მსმენია.

C. ეცერულში -ელ ელემენტი -ალ-ის სახით გვევლინება აორისტში:

1 ოთ-ფეშტიდალ	ვიტრაბახე	ოთ-ქეშალ	დავამტნარე	ოთ-ყარალ	ვიცემე
2 ათ-ფეშტიდალ		ათ-ქეშალ		ათ-ყარალ	
3 ად-ფეშტიდალ-ე		ად-ქეშალ-ე		ად-ყარალ-ე	

¹) თეგბი და დეშქელიანი არჩედა ოთ-ღირალს ოთ-ღირწლისაგან: პირველით გამოხატულია. რომ „ესადაეს ჩვეულებრივ ვიმღერე“. ხოლო მეორით — „გარკვეულია“ მოქმედება: „გაულექსეო“. მაგრამ ეს გაახრიალება უნდა იყოს.

D. ბეჩოურსა და უმთავრესად ლენტეხურში ბალსზემოური -ს-ს შესატყვისი -ო-, -უ- ფუძეში ვერ. უმლაუტდებიან (გვ. 121, შნშ. 2):

- 1 ბეჩ. ოთ-სოყ გავაგოე ოთ-ტუმურ გავატყავე ლნტ. ათუა-სოყ ლახუ-ფულ შვებებრე
- 2 ათ-სოყ ათ-ტუმურ ათა-სოყ ლახო-ფულ
- 3 ად-სოყ-ე ად-ტუმურ-ე და სხვა ადა-სოყ-ე ლახო-ფულ-ე

(შდ. ვრც. I ოთსიყ ← *ოთ-სოყ; ოთ-ტუმირ ← *ოთ-ტუმურ, და სხვა).

ყველა ეს თავისებურება (უუმლაუტობა და -ე-ს აბლაუტი -ა-/ა-) ფონეტიკურ ნიადაგზე აღმოცენებული მოვლენაა, და არა მორფოლოგიური ხასიათისა. პირველი უმლაუტის შენელებით უნდა აიხსნას ბეჩოურსა და ლენტეხურში, ხოლო მეორე — ელ'ის ნაცკლად -ალ ეცერულში (ეგების. -აღ'ის შაგიერ -ალ'იც, იხ. B) — სათიქრებელია, რომ ნამყოუსრულის ანალოგიით იყოს მიღებული (ხიქშალ: გვ. 90 და ათ-ქეშალ: C). თუ არადა ა- აქაც ისეთივე აბლაუტი იქნება -ე-სი, როგორც უშვულურში ამ უკანასკნელის გარდანახმოვნები -ა- არის (§ 24 B). აბლაუტის მიზეზი კი ფონეტიკაში უნდა ვეძიოთ. მაშასადამე, ფუძეში მომხდარი ცვლილებებისდა მიუხედავად. მოყვანილ მაგალითთა I და II პ. -ე მანც საულისხმებელია.

38. I ჯგუფის ზმნათა მთელი რიგი და II ჯგუფის ყოველი ზმნა. აორისტში უსუფიქსოდაა წარმოდგენილი:

	I ჯგ.	ხვ.	ლენტ.	ხვ.	ბქვ.				
ფუძეში -ა-	1	ო-ლაფ	შეღებე	ან-ტყუაბ	შეწეი	ო-ჭან	დავებან	ო-ლაშ	დავთესე
	2	ა-ლაფ		ან-ტყაბ		ა-ჭან		ა-ლაშ	
	3	ა-ლაფ		ან-ტყაბ		ა-ჭან		ა-ლაშ	
	Si	ა/ო-ლ-ლაფ-დ		ა-ლ-ტყაბ-დ		ა/ო-ლ-ჭან-დ		ო-ლ-ლაშ-დ	

	ბ. I ჯგ.	ხვ.	ლენტ.	ხვ.	ბქვ.				
ფუძეში -ა-	1	ო-ქკორ	დავეკრი	ა-შუყოლ		ო-შყოლ	გავრეცხე	ოთ-ქონ	შვეფხვიე
	2	ა-ქკორ		ა-შყოლ		ა-შყოლ		ოთ-ქონ	
	3	ა-ქკურ		ა-შყუედ		ა-შყუედ	ეცრ.	ოთ-ქენ	
	Si	ა/ო-ლ-ქკურ-დ		ა-ლ-შყუედ-დ		ა/ო-ლ-შყუედ-დ		ო-ლ-ქუენ-დ	

	ბ. II ჯგ.	ხვ.	ლენტ.	ხვ.	ბქვ.					
ფუძეში -ა-	1	ა-წუხბ	ბავთ-ვალე	ჩუა-შტუხბ	დავას-ფლავე	ბენ.	ლოხ-ტულ	ხვ.	ო-შხუნ	შვეი-ნაბე
	2	ა-წუხბ		ჩუა-შტუხბ			ლა-ხ-ტულ		ა-შხუნ	
	3	ა-წუხბ		ჩუა-შტუხბ			ლა-ხ-ტული		ა-შხუინ	
	Si	ა-ლ-წუხბ-დ		ჩუა-ლ-შტუხბ-დ			ლა/ო-ლ-ტული-დ		ა/ო-ლ-შხუინ-დ	

	ხვ.ლშხ.	ლენტ.	ბხ.ლშხ.	ხვ.ლშხ.					
II ჯგ. a-	1	ო-შედ	დავყარე	ა-დღე	გავაქრე	ქო-ფეტ	გავხვრიტე	ო-ტებ	დავაბრუნე
	2	ა-შედ		ა-დღე		ქა-ფეტ		ა-ტებ	
	3	ა-შიდ		ა-დიგ		ქა-ფიტ (79 ₁)		ა-ტინ	
	Si	ა/ო-ლ-შიდ-დ		ა-ლ-დიგ-დ		ქა-ლ-ფიტ-დ		ა/ო-ლ-ტინ-დ	

b. 1	ო-ქუც	გაუპერ	ა-ცურ	ლა-ტოვე	ქონ-ხუტ	ბაველიტე- გავეწვიტე	ო-კუმ	გაუტეიე
2	ა-ქუც		ა-ცურ		ქან-ხუტ		ა-კუმ	
3	ა-ქუც	ც	ა-ცური		ქან-ხუტ	(61 ₂₄)	ა-ქუც	
	Si	ა/ო-ლ-ქუცი-ღ	ა-ღ-ცური-ღ		ქა-ლ-ხუტი-ღ		ა/ო-ლ-ქუცი-ღ	

უკანასკნელ (b.) ზმნათა აწმყოს ფუძეში (ხვ.ლნტ. ქუციცე, ცურიცე...) -ჟ- ძირი-სეულად ჩანს. ჟ- ჟ-გ-→-უ-ღ. I და II პირის ფორმები: ხვ.ლშხ. ო-ქუც, ა-ქუც, ლნტ. ა-ცურ და სხვა წარმომდგარია: *ო-ქუც (I პ.), *ა-ქუც (II პ.), *ა-ცური (I პ.), *ა-ცური (II პ.) სახეთაგან, სადაც -გ- იგივეა, რაც ა-შგდ, ა-ღგ-სა და მსგავს შემთხვევებში არის. მაშასადამე, II ჯგუფის ა (ო-შგდ ← *ა-ჟ-შგდ, ა-შგდ, ა-შიდ) და ხ (ო-ქუც ← *ა-ჟ-ქუც, ა-ქუც ← *ა-ქუც, ა-ქუცი) ტიპის ზმნები წარმოების მხრით ერთმანეთისაგან არ განსხვავდებიან (უმლ., 212), და ამდენად ამათი მსგავსება ფუძეში -უ-ს შემცველ I ჯგუფის ზმნებთან, როგორცაა: ო-შხუნ, ა-შხუნ, ა-შხუნინ..., შემთხვევითია და არა გენეტური.

ამ ზმნათა ობიექტური წყობის I და II პირის ფორმებში (როცა სუბიექტი მხოლ. რიცხვშია და I პირია, ობიექტი კი II პირი, ანდა სუბიექტია II პირი და ობიექტი არის I პირი) თანხმოდანთასაყარი -გ- ვითარდება და ფუძისეულ ხმოვანს კუმშავს: ა-მ-გ-ტხ (←*ა-მ-გ-ტხ და მამბრუნე), ა-ჯ-გ-ტხ (←*ა-ჯ-გ-ტხ და გაბრუნე), ლნტ. ა-გუტხ, ლშხ. ო-გუ/გტხ (←*ა-გუ-გტხ); ხვ. ა-ნ-გ-ტხ (დაგვაბრუნე), და სხვა (§ 7 A, შნშ., და ქვევით).

A. აორისტში ნულსუფიქსა ზმნები სხვა თავისებურებასაც იჩენენ:

1. ან-, ად-, ლა- და -ეს/ან- პრევერბთა შემდეგ მაქცევიარი ა-, ი- ან -ო- I და II პირის (როგორც სუბიექტურ, ისე ობიექტურ) ფორმებში დაცულია, ფუძის ხმოვანი კი შეკუმშული ჩანს. III და მრავლ. რიცხვის ყველა პირში მაქცევიარი იკარგვის, სამაგიეროდ ფუძის ხმოვანი აღდგება: -ა-, -ო-, -უ- კი უნლაუტიანი იქნება. I. ბალსწემოური:

	ფუძეში: a. -ა-:	b. -ო-:
საბრუნო	1 ოთ-ა-ქუტ (← * ოთ-ა-ქუტარ) გავაგდ	ო-ხუ-რშენ (← * ან-ხუ-გ-რშონ) გაბ-
	2 ათ-ა-ქუტ (← * ათ-ა-ქუტარ)	ა-ხ-გ-რშენ (← * ან- ხ-გ-რშონ) სენე
	3 აღ- კუტ (← * აღ-ა-ქუტარ)	ან-უ/გ-რშენ (← * ან- გ-რშენ) ¹
სათვისო	1 ეს-ჟ-ა-უღ (← * ეს-ჟ-ი-ჟად) ვინატრე	ათჟ-ი-წჟერ (← * ათჟ-ი-წჟორ) ² სისხლ
	2 ეს- ა-უღ (← * ეს- ი-ჟად)	ათ-ი-წჟერ (← * ათ- ი-წჟორ) აიღ
	3 ეს- ჟად (← * ეს- ი-ჟად)	ად- წჟერ (← * აღ- ი-წჟერ)
საშედი	1 ლა-ხუ-ბ-ა-ქარ (← * ლა-ხუ-ბ-ა-ქარ) ³	ეს-ჟ-ა-გუშ (← * ეს-ჟ-ჰ-ა-გოშ)
	2 ლა- ხ-ა-ქარ (← * ლა- ხ-ბ-ა-ქარ)	ეს- ა-გუშ (← * ეს- ჰ-ა-გოშ)
	2 ლა- ხ-ქარ (← * ლა- ხ-ა-ქარ)	ეს- გუშ (← * ეს- ჰ-ა-გუშ)

¹) ფუძეა * რ შ ო ნ (შღ. ლშხ. ან-გ-რ შ ო ნ-ნე 35₁₁₋₂₂. უნდაო: ან-ჟ-რ შ ჟ ენ-ნე, როგორც ეს ბ.შ.ია: ან-გ-რ შ ჟ ენ-ნე ახსენებს). I და II პირში ფუძის -ო- → -ჟ-ღ. თანხმოდანთასაყარია გ.

²) ლ ი-წ ჟ რ-ი (სისხლის აღება), ა-წ ჟ რ-ი (სისხლს იღებს), ნაწარმოებია წ ო რ სიტყვისაგან. რაც „ადამიანის საფასურ“ს (სისხლის ფასს) ნიშნავს.

³) შივაკურე, შივაბი (გაწყვეტილი თოკი, ქაშარი...), წვაადგი.

ც. -უ-:

საბრ.

კონ. | 1 | პბუ-ი-ხუნ (← *ან-ხუ-ი-ხუნ) ¹ ჩაძირველი ჩაე'ი'ყარე | ოთ-ო-შხუნ (← *ოთ-ო-შხუნ) შევუნახე |
| | 2 | პ ხ-ი-ხუნ (← *ან- ხ-ი-ხუნ) | ოთ-ო-შხუნ (← *ოთ-ო-შხუნ) |
| | 3 | პნ- ხუინ (← *ან- ი-ხუინ) | ოთ- შხუინ (← *ოთ-ო-შხუინ) |

მდგომარეობა უცვლელია ფუძეში სხვა ხმოვნის (მაგ.: -ი-, -ე- ან -ე'-ბგერის) შემცველ შემთხვევათა და II ჯგუფის ყველა ზმნის მიმართ:

d. -ე- ფუძეში:

1	ოხუ-პ-სტ (← *ან-ხუ-ა-სეტ) გაეწებე	ლწ-ხუ-ი-შგდ (← *ლა-ხუ-ი-შგედ) ეკადრე
2	ა ხ-პ-სტ (← *ან- ხ-ა-სეტ)	ლწ- ხ-ი-შგდ (← *ლა- ხ-ი-შგედ)
3	ან- სეტ (← *ან- ა-სეტ)	ლწ- ა-შგედ

e. -ი-:

f. -ე-:

1	პბუ-ი-ყდ (← *ან-ხუ-ი-ყიდ) ვიყიდე	ოთ-ო-ჯგრ (← *ოთ-ო-ჯგერ) ეკერთხე
2	პ ხ-ი-ყდ (← *ან- ხ-ი-ყიდ)	ოთ-ო-ჯგრ (← *ოთ-ო-ჯგერ)
3	პნ- ყიდ (← *ან- ი-ყიდ)	ოთ- ჯგირ (← *ოთ-ო-ჯგირ) და სხვა შრავალი

II გვ. სათავ.

სასხ.

სახელაო

1	პ-ხუ-ი-შდ (← *ან-ხუ-ი-შედ) დავიყარე	ოთ-ო-შდ დევუყარე	ეს-ტ-ა-შდ დაეყარე
2	პ ხ-ი-შდ (← *ან- ხ-ი-შედ) (ხილი...)	ოთ-ო-შდ	ეს- ა-შდ
3	პნ- შიდ (← *ან- ი-შიდ)	ოთ- შიდ	ეს- შიდ

სათავისო

სასხვისო

სახელაო

1	პ-ხუ-ი-ქუტ (← *ან-ხუ-ი-ქუტ) მოვიკერი	ოთ-ო-ქუტ დაეუბერი	ეს-ტ-ა-ქუტ მივა-კერი (კამარი...)
2	პ ხ-ი-ქუტ (← *ან- ხ-ი-ქუტ)	ოთ-ო-ქუტ	ეს- ა-ქუტ
3	პნ- ქუტიც (← *ან- ი-ქუტიც) ²	ოთ- ქუტიც	ეს- ქუტიც

სხვა დიალექტიკ ბალსზემოურს მისდევს³, ამიტომ ორიოდე მაგალითი კმარა:

II. ბალსქვემოური:

ხვ.

1	ოხუ-ი-გუტ ⁴ (← *ან-ხუ-ი-გოტ) დავი-ფქვი	ოთ-ო-შხუნ (← *ეი ოთ-ო-შხუნ შე-ვენახე
2	პ ხ-ი-გუტ ⁴ (← *ან- ხ-ი-გოტ)	ოთ-ო-შხუნ (← *ოთ-ო-შხუნ
3	პნ- გუტიც (← *ან- ი-გუტიც)	ოთ- შხუინ (← *ოთ-ო-შხუინ)

II. ჯგ. 1 და 2	ოთ-ო-ქუშ გავრტხე. გავრტხე	ე'ოს-ა-ქუშ დაეატხე, ე'ეს-ა-ქუშ დაა-ტხე
3	ოთ- ქუშიშ გავრტხა	ე'ეს- ქუშიშ დაატხა

¹) ხ უნ (საძირველი), ი-ხ უნ-ი (საძირველს იყრის).
²) შემონახული -ე- მაქცევარი პრევერბისეულ -ა-ს უშგულურშიც აუმლაუტებს: ე' პ-ხ-ე-ი-ქ-ა-ქ-ა' (ავილე), ე' პ-ხ-ი-ქ-ა' (ავილე) და სხვა (შდ. § 24 A).
³) ფონეტიკური მოვლენებილა ასხევეებს დიალექტებს ერთმანეთისაგან, თორემ წარმოების მხრით თითქმის სრული მსგავსებაა ბალსზემოურსა და ბალსქვემოურს, და ხშირად ლენტებურს, შორის: ბხ. შ-თ-ი-წ-ჭ-რ. პ-ხ-ე-ი-ხ-უნ, ლწ-ხ-ე-ი-შ-გ-დ = ბქე. ო-თ-ი-წ-ჭ-რ. ო-ხ-ე-ი-ხ-უნ, ლ-ო-ხ-ე-ი-შ-გ-დ, და სხვა.
⁴) ზოგჯერ ისმის ეტერულში: ო-ხ-ე-ი-ქ-ე, პ-ხ-ი-ქ-ე.

III. ლენტეხური მიუხედავად საერთოდ რედუქციის მოღუნებისა შემთხვევაში სტეა დიალექტისაგან (I და II პ.) არ განსხვავდება:

1 ა-ხ-ი-ქი	(← *ან-ხ-ი-ქანი) მოიკერ	ათუ-შხ	(← *ათ-ო-შხი)	დაეწვი
2 ა- ხ-ი-ქი	(← *ან- ხ-ი-ქანი)	ათ-ო-შხ	(← *ათ-ო-შხი)	
3 ან-	ქანი (← *ან- ი-ქანი)	ათ-ო-შხი	(← ათ-ო-შხი)	

II ჯგ. 1	ათ-ი-დგ	დავიკო	ას-უ-ა-დგ	(ხედ) დავაკო	ათუ-დგ	დაეწვი
2	ათ- ი-დგ		ას- ა-დგ		ათ-ო-დგ	
4	აღ- დიგ		ას- ა-დიგ		ათ-ო-დიგ	

IV. ლაშხური მხოლოდ მეორე ჯგუფის ზმნეაში იჩენს ამ მხრით ყოველთვის მსგავსებას:

1	ო-ხ-ი-ტხ	(← *ან-ხ-ი-ტხი) მოიბრუნე	ლო-ხ-ა-ტხ ¹	ეუპასუე
2	ე- ხ-ი-ტხ	(← *ან- ხ-ი-ტხი)	ლა- ხ-ა-ტხ	
3	ენ-	ტიხ (← *ან- ი-ტიხ: ენტიხ 80 ₂₁)	ლა- ხ- ტიხ	(54 ₃₃ , 69 ₂₂ , 76 ₃₃)
- და ასე: ბხ. ლშხ. ლოხქვიც (79₂₉; ← *ლა-ხ-ო-ქვიცი მოუჭრა, გადაუჭრა); ქათქვიც (62₁₀; „გადასჭრა“, მოსჭრა)... ობიექტ. წყობის I და II პირის ფორმები მხ. რიცხვში: ლშხ. ლოგვაკურ (94₉; მოგვიტევე, „შეგვარჩინე“), ხსვ. ე-მ-ა-გტუშ (დამასხი), ა-ჯ-ი-შტუნ (შეგინახე), ბხ. ლ ა-ა-ტხ = ლშხ. ლა-ჯ-ა-ტხ (დაგებრუნე, გიპასუხე), ბხ. ლ ა-ნ-ა-ტხ (დაგვიბრუნე, გვიპასუხე), ხსვ. ლნტ. ა-ჯ-ი-შხ (დაგიწვი), ა-ჯ-ი-ქტუშ (გაგიტეხე), ლნტ. ა-მ-ა-დგ (დამაქვი), და სხვა.

2. ბალსზემოურისა და ლაშხურის მიხედვით ფუძეში თუ გრძელი ხმოვანია ნაფულვები, ასეთი ზმნეები მაქცევარტ ვერ ინახავენ. III პირის ფორმებში -ა-, -ო-, -უ-, ბალსზემოურისა კი -ა-, -ო-, -უ-, უმლაუტდება, ხოლო უკანასკნელი დიალექტის I და II პირში სიგრძე იკარგვის: ბხ.

1	ეს-ა-ტამ	(← *ეს-ა-ტ-ა-ო-ტამ) გადა-	ო-ხ-ი-ჰონ	(← *ან-ხ-ი-ხ-ო-ჰონ) დაებრუნ-
				დი
2	ეს-	ტამ (← *ეს- ა-ა-ო-ტამ)	ო-ხ-ჰონ	(← *ან- ხ-ხ-ო-ჰონ)
3	ეს-	ტამ (← *ეს- ა-ო-ტამ)	ო-ხ-ჰტენ	(← *ან- ხ-ო-ჰტენ)
1	ლო-ხ-ფულ	(← *ლა-ხ-ი-ხ-ო-ფულ) შეეუბერე	ლო-ხ-ტულ	დაეუბაბე
2	ლო-ხ-ფულ	(← *ლა- ხ-ხ-ო-ფულ)	ლა-ხ-ტულ	
3	ლო-ხ-ფულ	(← *ლა- ხ-ო-ფულ)	ლა-ხ-ტტულ	

ბალსქვემოურში სიგრძელა უგულვებელყოფილი:

I და II პ.	ბქვ. ოს-ტამ	ოხ-ჰონ	ლო-ხ-ფულ	ბქვ. I	ლო-ხ-ტულ
III პ.	ოს-ტამ	ოხ-ჰტენ	ლო-ხ-ფულ		ლა-ხ-ტტულ

და ასე ბალსქვემოურიდან მაგალითები:

1	ოს-ცად	(← *ეს-ა-ტ-ა-ო-ცად) მიუგო	ოთ-ჰონ	(← ბხ. *ათუ-ი-ჰონ) დაეიხიე
2	ოს-ცად	(← *ეს- ა-ა-ო-ცად)	ათ-ჰონ	(← *ათ- ი-ჰონ)
3	ოს-ცად	(ბხ. ეს- ა-ა-ტ-ცად)	ეტრ. ად-ჰენ	(← *ად- ი-ჰონ → ად-ჰტენ)
- ქვემოხანური კი ამით არ მისდევს (გვ. 146).

¹ მხ. რიცხვის I და II პირში გეგული ზმნის გამოყენების შესახებ ქვემოხანურში § 46.

3. ბალსნემოპურში რიგი ზმნებისა აორისტის I და II პირში ფუძის -ე-სა და აგრეთვე -ჲ-საც ჩვეულებრივ -ჲ-დ წარმოადგენს:

- 1 ო-ბჲ-ხნარ (← *ა-ბჲ-ხ-ა-ხნარ) მოფხანე ონ-შხნბ (← *ან-ბჲ-შხნებ) გა-, შგვკოფ
- 2 ა-ბ- ხნარ (← *ა- ბ-ა-ხნარ) ან-შხნბ (← *ან- შხნებ)
- 3 ა-ბ- ხნარ (← *ა- ბ-ა-ხნარ) ან-შხნებ
- 1 ო-შგან (← *ა-ბჲ-შგან გაესინჯე (პირველი მოსავალი), 2 ა-შგან (← *ა-შგან), 3 ა-შგან...

4. უპრევერბო ზმნათა I და II პირის ფორმებში მაქცევარი კუმშავს ფუძისეულ ხმოვანს (თვით ძირშიც ადგილი აქვს ასეთ რედუქციას):

- 1 სვ. ბჲ-ჲ-დგრ (← *ბჲ-ბ-ა-დგრ) ვაძგერე ბჲ-ჲ-სტ (← *ბჲ-ბ-ა-სეტ) გავარტყი
- 2 ბ-ჲ-დგრ (← * ბ-ბ-ა-დგრ) ბ-ჲ-სტ (← * ბ-ბ-ა-სეტ)
- 3 ბ-ა-დგრ, ბერ. ბ-ჲ-დგრ ბ-ა-სეტ, ბერ. ბ- ჲ-სეტ
- 1 ბბ. ბ-ო-სგტუჯ (← *ბჲ-ბ-ო-სგოჯ) ეუბრძანე. სვ.ლნტ. ბჲ-ჲ-ფხბ ესტაცე
- 2 ბ-ო-სგტუჯ (← * ბ-ბ-ო-სგოჯ) ბ-ჲ-ფხბ
- 3 ბ-ო-სგტუჯ ბ-ა-ფხბეკ, ბერ.ლნტ. ბ-ჲ-ფხბეკ

ისგა მადხბ (CM, X, 172₁₀, 110: ნფხბ 'მტაცე'), ისგა ხადხბ (ib.: სტაცე) სვ.ლნტ. 1 ბჲ-ჲ-ყრ, ლზ. ბჲ-ა-ყრ (← *ბჲ-ბ-ა-ყერ) შგვამთხვიე, ეუყაე, დამართე

- 2 ბ-ჲ-ყრ, „ ბ-ა-ყრ
- ბზ.ლზ. 3 ბ-ა-ყერ (63₂₂, 64₄), ლნტ. ბ-ჲ-ყერ. გე-ა-ყერ (XXXI, 22₁₃) გეიყო...

ლაშხურში ბჲ-ა-დგრ, ბ-ა-დგრ, ბ-ა-დგრ (ლნტ. ბ-ჲ-დგრ) და მსგავსი ფორმები იყო მოსალოდნელი და მოგვეპოვება კიდევ. ტექსტებშიც, რა თქმა უნდა, ანალოგიურ ფორმებთან გვაქვს საქმე: ბ-ა-ჟიდ (63₂₂, 74₄; დაარტყა, სცა), სგოჯ (54₂₀; ბრძანა), ბ-ო-სგოჯ (66₃₀; უბრძანა)... I და II პირში: წირ ლოქ გჰაყრ (9₂₄ ← *წირ ლოქ გჲ-ა-ყერ 'გვიწირეო, „წირვა გვიყავიო“), და სხვა. ასევეა: სვ. 1 ჩტემნ, ლნტ. ჩტემნ (|| ჩუმ, ლზ. ჩომ ← *ჩტომინ ← *ტ-ჩომინ) ეკენი ბბ.ბერ. 2 ჩემნ (X, 172₂), ეტრ. ჩემნ, ლნტ. ჩტემ (← *ჩომინ) ეკენი ლნტ. „ 3 ჩტემინ, ეტრ. ჩემინ (← ლზ.უშგ. ჩომინ 52₂₈) ენა

პრევერბით: ლნტ. ა-ჩტემ || ა-ჩტემ ეკენი, ა-ჩტემ ეკენი (იბ. „დეფექტ. ზმნები“), ა-ჩტემინ, ლზ. ა-ჩმინ (67₁), სვ. ა-ჩტემინ ენა, და სხვა.

ამგვარად, § 38ში წარმოდგენილი ზმნები ზოგადად ასე შეიძლება დავახსიანოთ: 1. პირთა არცერთ ფორმაში სუფიქსი არ გვევლინება, 2. ფუძის -ა-/-ჲ, -ო-/-ო-, -უ-/-უ- III პირის ფორმებში სვ.სა და ლნტ.ში უმლაუტ-დებიან, 3. საარვისოს მაქცევარია ნული და პრევერბი კი ა- არის (ტიპი: ა-ქაჩ: ა- პრევერბი + 0 მაქცევარი + ქაჩ უმლაუტიანი ფუძე + 0 ბოლოსართი), 4. II ჯგუფის ზმნათა I და II პირის ფუძეში -ე- არის წარმოდგენილი, 5. ძირითად პრევერბებთან (ან-, ად- და სხვასთან) მაქცევრები დატულია და ფუძის არაგრძელი ხმოვანი I და II პირში შეკუმშული (A 1), 6. თუ ფუძის ხმოვანი გრძელია, მაშინ მაქცევარი იკარგვის და სიგრძეც ქრება I და II პირში (A 2). ამ ავე პირებში: 7. ფუძისეულ -ე-/-ჲ-ს აბლაუტი -ჲ- არის (A 3) და 8. უმთავრესად უპრევერბო ზმნებს ფუძის ხმოვანი ეკუმშებათ (A 4).

ჩამოთვლილ თავისებურებათაგან თუ რომელია სპეციფიკური ამ ზნნათათვის და რით შეიძლება აეხსნათ იგი, შეძლებისდაგვარად გავსცეთ პასუხი.

B. III პირის ფორმებში ფუძის ხმოვანი რომ უმლაუტდება, ამის გამოწვევი შეიძლება იყოს მოკვეცილი -ი- ან -ე-ს სასარგებლოდ ლაბარაკობს აორისტის -ე ბოლოსართით წარმოება (§§ 36, 37). მაგრამ -ე სუფიქსიან და ნულსუფიქსიან ზნნათა შორის საკმაო სხვაობაა: პირველთ I და II პირის ფორმებში -ე-ს ფარული არსებობა ფუძის ხმოვანთა უმლაუტობით აქვს გამოაშკარაებული (ხვ. ოთხაზუტე 'დავხაზე', ათხაზუტე 'დახაზე'), ხოლო III პირში -ე არის (აღხაზუტე 'დახაზა') დაცული, მეორეთ კი — პირიქით: I და II პირში არც -ი და არც -ე არ შეიძლება გააჩნდესთ, რადგანაც ფუძის ხმოვანი უმლაუტოა (ხვ. ოყალ = ლტ. აყულ 'დავწყე', ბხ. ოშგულ 'დავხრჩვე', აყალ 'დანაყე', აშგულ 'დაახრჩვე'), III პირში ფუძის -ა-/-ა-, -ო-/-ო-, -უ-/-უ- ბეგრათა გაუმლაუტება (ხვ. ლტ. აყალ 'დანაყა', ბხ. აშგულ 'დაახრჩო, გავულა') დასაშვებია მოკვეცილ -ე-ს დავაბრალოთ (უმლ., § 22), მაგრამ ამ შემთხვევაში მეუმლაუტე -ი-ს მოქმედებაც ანალოგიური შეიძლებადა ყოფილიყო. ამიტომ ჯერ ასეთი დასკვნა გამოიტანება: უსუფიქსო ზნნებს აორისტში -ე ფორმანტი არ აწარმოებს: უქანასქელი, როგორც დროის მაწარმოებელი ნიშანი, ყველა პირში უნდა მოგვლინებოდა, ნამდვილად კი I და II პირში უგულებელყოფილია. ამ პირთა ფორმებში არც სხვა ნიშანი ჩანს (შდ. უმლ., 211, შნშ. 2). მაშასადამე, გამოდის, რომ წმინდა ფუძისთან გვაქვს საქმე. ამდენად -ე-ს სასარგებლოდ ზემომოყვანილი საბუთი (აორისტის -ე) ვერ გამოდგება.

მაშ, III პირის ფორმებში რა სუფიქსი უნდა ვივარაუდოთ: -ე თუ -ი? — ისევე -ე, იმიტომ რომ: ერთიდაიგივე ზნნა ზოგს დიალექტში უბოლოსართოა და ზოგში კი -ე სუფიქსიანი ან -ე-თი ნაწარმოები:

ბხ. ან-შკაღ, ბჟვ. ან-შკაღ = ლშხ. ან-შკაღ-ე, ლტ. ან-ა-შკაღ-ე (მოკედა), შდ. ლშხ. სკა ლახაშკაღ-ე (79, ← *ლა-ხ-ა-შკაღ-ე) = ლტ. სკა ლახაშკაღ-ე (მიაქედა)

ბხ. ლა-ხ-ტუილ, ბჟვ. ლა-ხ-ტუილ = ლშხ. ლა-ხ-ტულ-ე (66₁) = ლტ. ლა-ხ-ატულ-ე (შესდახა, დაუდახა)

ბხ. ლო-ხ-ფულ, ბჟვ. ლო-ხ-ფულ = ლშხ. ქა ლო-ხ-ფულ-ე (64₂; * გა-შე-უბერა) ← ლტ. ლა-ხ-ო-ფულ-ე (შეუბერა)

ხვ. ეს-გ'უქემ = ლშხ. ეს-გომე, ეესგომე (66_{1, 2} ← * ეი ეს-ჰ-ა-გომე 'დაახხა')

ბხ. ე'ან-ჭუნე (შეხვია), ბჟვ. ად-ჭ'უენ (დაიხვია), შდ. ლშხ. სენს-ჭუნე (70₂₁ ← * სკა ეს-ი-ჭონ-ე?), ენ-ჭონ-ე, ლტ. ად-ჭონ-ე (შეიხვია)

ბხ. ად-ტუენ = ლტ. ად-ტუენ-ე, ლშხ. ედ-ტუენ-ე (დაიხუქა თვალები)

ლტ. ად-კარ (გაილო), ათ-ო-კარ (გაულო) = ხვ. ად-კარ-ე, ლშხ. ედ-კარ-ე (გაილო), ხვ. ლშხ. ოთ-კარ-ე (გაულო კარი), შდ. ჩუადკარ-ე (72₂₁; გაალო)

ლტ. ე'ან-ტყაბ (← * ეი ან-ტყაბ) = ხვ. ლშხ. ე'ან-ტყაბ-ე (← * ეი ან-ატყაბ-ე 'შეწვა')

ბხ. ხაჭუ, ლტ. ხაჭუ, ლშხ. ხეჭუ (59₂₀...) = უშგ. ხაჭუ-ე, ბჟვ. ხაჭუ-ე || ბჟვ. ხეჭუ-ე (პრეკვა), ასეა: ბხ. რაჭუ (|| ლაჭუ), ლტ. ლაჭუ, ლშხ. ლეჭუ (59₁₅) = ბჟვ. რაჭუ-ე || ბჟვ. რეჭუ-ე (თქვა) (იხ. „ღეფექტ. ზნნები“).

უკანასკნელი ფორმები: ხწქუ-ე, ხწქუ-ე ბალსზემოურ (უმგულურ) ლექსებშიც გვხვდება: ფუსტადა ჩორლამას ხწქუე (უფალმა (ბატონმა) ჩორლაას პრქვა)... ხსვ. ქწ/ა-ჯ-კუწარ, ლმხ. ქწჯკუწარ, უპრევერობადა ლექსებში: ჯიკვარ-ე (CM, XXXI, 34₂₀: გადაგიგლო), ქა ხოკვარ-ე (ib., ლექსიკ., 84₃₁)

ხსვ.ლნტ. ად-ქუით, ლმხ. ედ-ქუით-ე (მოიპარა), ბხ. ქა ლოხქუით-ხ (უცებ ნო-პარეს) ← ქა ლოხქუით-ე-ხ: სოზარს დაშნილ ქა ლოხქუითეხ (CM, XXXI, 32₂₄: სოზარს ხმალი მოპარეს), ლმხ. ოთ-ქვით-ე (58₂₉: მო-პარა), და სხვა.

ერთსადამივე დიალექტში პარალელურად გვაქვს: ბხ.ბეჩ. ადირშ||ად-გრშ-ე (ლოგინი გაშალა), ადირხ||ადგრხ-ე (გაქნა, მაგ., ლობიო)... ლენტეხურ-ში ნულ- და ა- მაქცევრიანები: ან-ტყაბ||ან-ა-ტყაბ-ე, ქან-ჯაბ||ქან-ა-ჯაბ-ე, და სხვა.

დასკენა. III პირის ფორმებში -ე სუფიქსი მოკვეცილია. მისი არსებობა (ფარული თუ აშკარა) ჩანს ფუძის ხმოვანთა უმლაუტობიდან, დიალექტებიდან და ხალხური ლექსებიდან. ლაშხური (და ზოგჯერ ლნტ.იც) ამ დებულებას უფრო აძლიერებს: ზემოსვანურის I ჯგუფის ნულსუფიქსიან ზმნათა ძალზე უმრავლესობა აქ -ე ნიშნით არის გადმოცემული, თუნდაც ეს: ხსვ.ლნტ. ქანშხებ (CM, X, 190₂₇) = ლმხ. ქანშხებ-ე (63₂₃: შეკერა): ქაჯ ლოქ ანშხებ-ე (63₁₅: „გამოკერაპტაო“, გამოკერეო).

ხსვ. ათეხ (CM, XVIII, 103₁), ლნტ. ათეხ = ლმხ. ესეახ-ე (დაარქვა), ეს-ეახ-ე-დ (68₂₆: დაარქვით), შესეახ-ე-ხ (68₂₄: დაარქვეს)

ხსვ.ლნტ. ეწყიდ = ლმხ. ეწყიდ-ე (68₂: იყიდა)

ხსვ.ლნტ. აჯან = „ ადჯან-ე (დახნა). აგრეთვე: ხსვ. აშიხ, ლნტ. აშიხ = ლმხ. ადშიხ-ე (ჩვადშიხ-ე 52₁₁₋₁₂: დაწვა), ბხ. ჩოთიძ, ბქვ. ჩოთიძ = ლმხ. ჩოთი-ე (53₃₀₋₃₁) = ლნტ. ჩუათოძი-ე (დაუკლა) (გვ. 68)

ხსვ. ად-ქუიძ = ლმხ. ედ-კვი-ე (65₉, ჩვედკვა-ე 64₃₃...), ლნტ. ად-ქუი-ე (გაიგო)... ამგვარად, III პირის ფორმებში -ე მოკვეცილ ზმნათა ბუნება გაგებულად შეიძლება ჩაითვალოს: ისინი კუმშვადს (კალ ტიპის, § 37) ზმნებს გვანან: ხსვ. ო-ქაჩ (და-ე-ქერ), ა-ქაჩ (და-ქერ), *ა-ქაჩ-ე (* დაქერ-ა). არც ქართულსა და არც სვანურში დროის მაწარმოებელი ფორმანტი არა ჩანს: წმინდა ფუძეა I და II პირში წარმოდგენილი. -ა ქართულში III პირის ნიშანია. თეორიულად -ა'ს ფონეტიკურ-მორფოლოგიური ექვივალენტი -ე უნდა ყოფილიყო სვანურში და აღვადგინეთ კიდეც. გამოდის, რომ აორისტი სვანურში ქართულისებურად იწარმოება. ორსავე ენაში ზმნები იყოფიან ორ ტიპად: 1. -ე'თი ნა-წარმოებად და 2. წმინდა ფუძედ. უკანასკნელთა *-ე III პირის ფლექსიას სვანურში და ყოველმხრივ შეესატყვისება ქართულ -ა'ს. თუ ეს დებულება სწორია, მაშინ ლექსებში ხმარებულ ზმნათა -ი, როგორიცაა: თვეფ მატყვეფი (CM, XXXI, 36₂: თოფი მომარტყა, მესროლა), თვეფ ხატყვეფი ib., 30₂₁: თოფი მოახეფდრა), ეჩხან აზნავირდ იფაშვიდ-ი, აზნავირიდ სვინჩიშ გეზალდ (ib., 32₁₃₋₁₄: იქით აზნაურმა დაიტრაბახა, აზნაურმა სვინჩის შვილმა), ბარჯას ხაჯედ-ი (ib., 12₂₈: მხარს გაართყა), ეკლაჯ-ი-ხ (CM, X, 2₁₆: მიგი-

კრეს), ჩუ ლაჯტგხ-ი-ი¹ (ib., 2₁₆; ჩამოგაბრუნეს), და სხვა, არ შეიძლება მორფოლოგიურად შეფასდეს. -ი აქ არც თეორიულად იყო მოსალოდნელი და არც *^{-ე}ს ნაცვალთა (მას ფონეტიკაში შეეხებოდა). გასათვალისწინებელია ორი გარემოება: 1. თუ *^{-ე} III პირის აღმნიშვნელია და მხოლოდ, როგორ გავიგოთ, რომ იგი მრავლობითი რიცხვის ყველა პირის ფორმაში მონაწილეობს (ხსვ.ლნტ. ა/ო-ლ-ქაჩ-დ 'დაეკერიო', ხსვ. ო-ქაჩ-დ, ლნტ. ა-ქუხანდ 'დაეკერიო': აქაჩ-დ 'დაეკერიო', ა-ქაჩ-ხ 'დაკრეს') და 2. ლა-ლემ, ლა-ლ-შუმ (§ 1 A 4) ზმნებში, სადაც III პირს ლ- პრეფიქსი გამოხატავს, -ე მოკვეცილად ვიგულისხმობთ თუ არა? პასუხისათვის, სამწუხაროდ, მასალა არ მოგვეპოვება. უკანასკნელის შესახებ გვეთქმის: როცა პრეფიქსული წარმოება იყო გაბატონებული, მაშინ ლ- თავსართიანთ, ამ შემთხვევაში ლა-ლ-ემ, ლა-ლ-შუმ^ს, -ე არ უნდა დართოდა, ხოლო როცა სუფიქსურმა წარმოებამ ფეხი მოიკიდა, ლ-ს ფუნქციაც მიიკარგებოდა (რაც ქვემოსვანურიდან ჩანს: § 1 A 4, შნშ. 2), და თავისუფლად მოკვეცილებოდა -ე. ღღევანდელ სვანურში ლა-ლ-ემ, ლა-ლ-შუმ სხვა ზმნებსავე რომ -ე მოკვეცილად მივიჩნიოთ, ამით, გვეგონია, შეცდომას არ დაუშვებთ, თუმცა ეს -ე ანალოგიით მიღებული იქნება. პირველი კითხვა კი უეჭვო პასუხით მაშინ დაკმაყოფილდება, როცა I და II პ. თემასა და III პირის თემას შორის სხვაობის გამოაწვევე მიზეზი გამოაშკარავებული იქნება. ჯერჯერობით ითქმის: ეგების აქ III პ. თემა იმ ზმნათა ანალოგიით იყოს მრ. რიცხვში გამოყენებული, რომელთაც III პ. ფორმებში მართლაც ერთი ფუძე უნდა ქონოდათ (ან-მარ-ე).

C. II ჯგუფის ზმნებს I და II პირში -გ- აქვსთ ფუძეში, III პირის ფორმებში -ი-. პრევერბი ა- არცერთ შემთხვევაში არ უმლაუტდება. რატომ? გამოთქმულია აზრი (§ 19 C 2), რომ ა-ტიხ წარმომდგარია *ად-ტიხ ფორმისაგან. „აღბათ ესეც თუ არის მიზეზი იმისა, რომ მხოლ. რიცხვის მესამე სუბ. პირის ფორმებში (აქედან მერმე მრავლ. რიცხვის ყველა პირის ფორმებში), სადაც ფუძისეული ი შენახულია, ეს ინი არ მოქმედებს პრევერბულ ა'ნზე, რომელიც თეორიულად დახურულ მარცვალშია“ (უმლ., 191). მაგრამ ამას მიზეზად ვერ ჩავთვლით, რადგანაც მყოფადსა და პირობითში იმავე აწინდებულის ქონებისა გამო „მოსალოდნელი იყო, რომ... იგივე სურათი იქნებოდა, ე. ო. რომ აქ არც შეიკუმშებოდა ფუძე და არც უმლაუტს ექნებოდა ადგილი... მაგრამ ფუძეც შეიკუმშულია და უმლაუტიც გვაქვს პრევერბისა:

[ხსვ.] ატხე დააბრუნებს

ატხა დააბრუნებდა

აკუშე გატებს

აკუშა გატებდა და მისთ.

ეგ კიდევ არაფერია. მყოფადის მოთხრობითსა და პირობითში მაშინაც კი არის რედუქცია ფუძის ხმოვნისა და უმლაუტი პრევერბის ხმოვნისა, როცა ან- ნაწილაკია ნახმარი:

[ხსვ] ანტხე მოაბრუნებს

ანტხა მოაბრუნებდა

ანკელე გაწყვიტს

ანკლა გაწყვიტდა“ (უმლ. 192)

¹ იხმარება: ხსვ. ხ ა კ ი დ, ბხ.ეცრ. მ ა ტ ყ შ ი ე ფ, ხ ა ტ ყ შ ი ე ფ, ბხ. ე ჯ ლ ა ჯ ხ, და სხვა.

რიგს ზმნებისაში ფუძის შედგენილობა ანალოგიურია, მაგრამ ფუძის -ი პრეფერბ ა-ს აუმაღლებს ზემოსეანურში:

1 ა-შუბი (ბქ. ო-შიბ) დაწვი	ა-ძიპ (ბქ. ო-ზიპ)	დავალი	ა-კუმბ დაეტენე
2 ა-შიბ	ა-შიბ	ა-ძიპ	ა-ზიპ
3 ა-შიბ	ა-შიბ	ა-ძიპ	ჩუ-ა-ზიპ
			ა-კიმბ
			ა-კიმბ

ამითაც ცხადია, რომ II ჯგუფის ზმნებში ა- პრეფერბის გაუფლავებლობა მის თეორიულად დახურულ მარცვალში მოქცევით ვერ ახსნება¹. მიზეზი სულ სხვა უნდა იყოს. ზემოთ დავადგინეთ, რომ I და II პირში წმინდა ფუძესთან გვაქვს საქმეო, მაშასადამე, ა-ტვხ'ში ფუძის ხმოვანი -გ- იქნება, რომლისაგანაც -ი-ს მიღება, როგორც ეს IIIსა და მრავლ. რიცხვის პირებში მოგვეპოვება, ფონეტიკურად სრულებით ადვილად შეიძლება, მაგ.:

1 ხვ. ო-კვლ დავეტე	ეს ზმნა ნაწარმოებია კვლ	ო-ჯგვრ ვაკუროხე	* ჯგვრ ↓
2 ა-კვლ	(XXXI, 28 ₂₁ , ლშხ. 72 ₂ ;	ა-ჯგვრ	
3 ა-კილ	გასაღები) სახელისაგან	ა-ჯგვრ	

1 „ ოთ-ფირ (გაახმე), 2 ათ-ფირ (გაახმე), მაგრამ 3 ად-ფვრ-ე, ლნტ. ადა-ფვრ-ე (გაახმო) ზმნა ნაწარმოებია ფვრ-ი (2₃₃: გამხმარი) სიტყვისაგან, და სხვადასხვა. -გ- კი, წარმოდგენილია თუ ამოღებული, წინა ხმოვანს ვერ აუმაღლებს: ა-კლ-ი (← * ა-კლ-ი 'კეტავს'), ა-ჯვრ-ი (← * ა-ჯგვრ-ი 'აკუროხებს'), ა-ფრ-ე (← * ა-ფვრ-ე 'ახმობს'), და სხვა. აქედან დასკვნა: გ და გ'საგან მიღებული ი ვერცერთ გარემოებაში ვერ იწვევს უმაღლეს². გ'ს გადასვლას ი'დ ალბათ ხელს უწყობს მახვილი, რომელიც აორისტში უმთავრესად ფუძით წარმოდგენილ ზმნათა I და II პირის ფორმებში პრეფერბზეა თითქოს სავარაუდებელი³, III პირის ფორმაში კი ფუძის ხმოვანზე მოდის. მაგალითები ბალსზემოურიდან:

1 * რ-კაბ გავკვალე (გზა თოვლში)	* რ-კოც ³ დავეკრ (მაგ., თუთუნი)
2 * ა-კაბ	* ა-კოც
3 ა-კაბ (-ა- მახვილიანია)	ა-კუტც ⁴ და სხვა

1) თბილქურთი წყობის სათავისოსა და სასხვისო ქცევის ფორმებშიც ა- პრეფერბი დახურულია, მაგრამ მაინც უმაღლესდება: ხვ. ა-მ-ბ-ტ ტე ← * ა-დ-მ-ი-ბ-ა ტ ა ტე დამიხატა, და სხვა.

2) კვლავ უმლ., გვ. 343. 1 და 2 შეიძლება სხვადასხვა ხმოვნის სუბსტიტუციითაც იყოს წარმოდგარი, სახელოდობ: 1. ო ← 1. უსაგან (* კ უ შ ხ → * კ უ შ ხ → კ ი შ ხ → კ ი შ ხი), 2. გსაგან (ო ← გ: ა-კ ი ლ დაკეტა). II. გ - 1. ოსაგან (ბხ. ან გ ჯ ა ტ ი „სინჯავს“. ათვალეფებს, ხ ა ხ გ რ ხ ე - * ხ ა ხ ი რ ხ ე აქანის, ემუქრება), 2. უსაგან ოს გაშუამავლებით (* ჯ უ მ შ → * ჯ უ მ შ → ჯ ი მ მარილი, აქედან: ხვ. ო-ჯ გ მ დავამარილე, ა-ჯ გ მ დავამარილე... მაშასადამე: უ → ო → გ), 3. ა, ე ხმოვანთაგანაც, მაგრამ დაწვრილებით ფონეტიკაში (ჯვრჯვრობით კი: კვლავ უმლ., გვ. 337-346).

3) „თითქოს სავარაუდებელი“-მეთქი ეამბობ და მაგალითებსაც ვარსკვლავი (რ-კაბ...) იმიტომ დავუსვი, რომ ა- პრეფერბი მახვილიანი არ არის. ზოგჯერ ში. ხი ე. წ. ნაცვალსახელების ხმარებისას (მ'რ კ ა ბ...) და ხშირად ბხ. ლა- წინდებულან ზმნებში მახვილი პრეფერბის ხმოვანზე მოდის.

4) იშვიათად მახვილითურთ მაქვს ჩაწერილი: რ-თ უფ, ა-თუფ, ა-თ უ რ ფ დავკარგე..., და სხვა.

ვინციობაა პრევერბი არ არის, ხვ. ხუტუყუფ გავარტყი { მახვილი-
 მაშინ მახვილიანია თავიღღური ხატყუფ ანია)
 ხმოვანი: ბნ.ეცრ. ხატყუტყ, ბუ.ლნტ. ხატყუფეფ

ლა- წინდებულზე მახვილი უფრო მკაფიოა, ხშირად გრძელდება კიდევ -ა-:

- 1 ლრხტამ შევქამე ლრხტაქღ მივაყულე ლწხტიენ ექვი ავიღე
- 2 ლწხამ ლწხაქღ ლწხიქენ (-წ- მახვილიანია)
- 3 ლალემ ლახტიღ ლწაქენ

- 1 ლრხტაქრე მივაქერე (ერთმანეთს, ვთქვათ, გაწყვეტილი ლვედი, თოკი...)
- 2 ლწხაქრე, მავრამ 3 ლახტქრე (-წ- მახვილიანია) და სხვადასხვა

მახვილის ნაწყალობები უნდა იყოს არა მარტო ლა- წინდებულის ა-ს დაგრძელება, არამედ სხვა თავისებურებაც, სახელდობრ: მახვილის წინ წამოწევა ს მოყვა ალბათ: 1. ძირითად პრევერბთა შემდეგ მაქცევების შემონახვა და ფუძის ხმოვანთა შეკუმშვა: ესთირკ||ათირკ (დავიკიდე), ესირკ||ათირკ (დაიკიდე), ესრქ||აღრქ (დაიკიდა), ოხოწბ (დაფუკიდე), ოხოწბ (დაუკიდე), ოხტწბ (დაუკიდა) (§ 38 A 1). ვგულისხმობთ, რომ მახვილის მატარებელი გახდა მაქცევარი (ოხოწბ) და ამიტომაც იგი გამძლე შეიქნა და დარჩა, სამაგიეროდ ფუძის ხმოვანი დასუსტდა, 2. ეგევე ითქმის უპრევერბო ზმნათა შესახებაც: ხვ. ხუწსგუტ, ხსსგუტ, ბუ.ეცრ. ხასგუტქ (დავარტყი ქვა, ჯოხი..., ვსვლიქე...: A 4), 3. ხმოვნის ამოღებისა გამო თავმოყრილ თანხმოვანთაგან ბოლოკიდური ბგერა იკარგვის. ამის რამდენიმე შემთხვევაა:

- 1 ქ'ონ-კვ, ეცრ. ქ'ონ-კუ, ლნტ. ქ'ან-კუ (← *ან-ტ-კღღ) ^{ამოღ-წყვეტი} ბუ.ლნტ. აწხ-ი-კ ავიღე
- 2 ქ'ან-კვ (← *ან-კღღ) ა ხ-ი-კ
- 3 ქ'ან-კიდ (← *ან-კრღ) ან-კიდ

ასევე: 1 ლწხ. ოთ-ი-კ = ბქვ. ოთ-ი-კღ (← *ათუ-ი-კღღ) გავიხადე (ქვედასამოსი)
 2 ეთ-ი-კ ათ-ი-კღ (← *ათ-ი-კღღ), 3 ე/აღ-კიდ

- 1 ლწხ. ოთ-ა-კუ = ლნტ. ათუ-ა-კუტრ (!← *ათ-ტ-ა-კუტარ) გავაგდე, ვისროღე
- 2 ათ-ა-კუ ათ-ა-კუტრ (!← *ათ-ა-კუტარ)
- 3 აღ-კუტრ ← აღ-ა-კუტარ

ხვ. ო-ფუ, ლნტ. ა-ფუ (← *ან-ტ-ფუშუღღ ← *ან-ტ-ფუშუღღ) ¹ გავუშვი
 ლწხ. ა-ფუ (← *ან-ფუშუღღ ← *ან-ფუშუღღ), მან ანფუ (CM, X, 244; ა-ფიშუღღ, ლნტ. ა-ფიშუტრ (← *ა-ფიშუღღ) არ მოუშვი)

4. მახვილისავე წყალობით თუ ქრება სიგრძე I და II პირის ფორმებში:

- 1 ბუ. ო-ქანტუ (← *ან-ტ-ქანტუ) ^{ხილის (ფრჩხილით ან კბილით) სინჯვა} ლოხტუ-ცად შევუვაღე. გავუვაღე
- 2 ა-ქანტუ (← *ან-ქანტუ) ლოხტუ-ცად
- 3 ა-ქანტუ (← *ან-ქანტუ) ლოხტუ-ცად (იხ. § 38 A 2)

ყველა ეს ფონეტიკური მოვლენა, როგორც ვთქვით, მახვილითაა ალბათ გამოწვეული და ამიტომ პროფ. აკ. შანიძის მიერ ლა- პრევერბთან დაკავშირებით ფრთხილად გამოთქმული მოსაზრება, რომ: „სიგრძე აქ წარმო-

¹) ჩვეულებრივ ქა პრევერბით იხმარება: ბუ.ლწხ. ქრფუ, ბქვ. ქოფუ. ლნტ. ქაფუ. და სხვა.

შობილი უნდა იყოს ნამდვილად მახვილის ნიადაგზე... და [რომ] ძველი მახვილის ადგილი ვივარაუდოთ, უნდა ვითქვოდეთ, რომ ერთ შემთხვევაში (მეორე პ.) იგი პრევერბზე უნდა მოსულიყო და მეორე შემთხვევაში (მესამე პ.) ზმნის ფუძეზე... ორთა ფორმებში წინ წამოწეულ მახვილს ფუძის შეკუმშვისთვის უნდა შეეწყო ხელი და თანაც თანდათანობით თავისი ხმოვანი დაგრძელებინა“ (უმლ., გვ. 199), მისაღები უნდა იყოს.

სხვა დიალექტშიც ანალოგიური მდგომარეობაა, ოღონდ სიგრძესთან დაკავშირებული მოვლენები (ლა-ს ხმოვნის დაგრძელება და I და II პ. ფორმებში სიგრძის გაქრობა) ბალსქვემოურსა და ლენტეხურში, ცხადია, არაა მოსალოდნელი¹, ლაშხურში კი ამათ ადგილი არა აქვს: ლა- არ გრძელდება (ბალსქვემოურსშიც ხომ მრავალ შემთხვევაში ლა- ჩვეულებრივი სახით გვევლინება!) და ფუძეში გრძელხმოვანიანები (ორიოდე მაგალითის გამორიცხვით)² და I ჯგუფის სხვა ზმნებიც -ე ფორმანტი იწარმოებან³, ამდენად სიგრძის დაკარგვა მოუხერხებელია, სხვა მხრით კი მსგავსება:

1 ხვ.ლშ. ონ-ჟუ, ლტ. ან-ჟუ (ონჟუ CM, X, 188₉) (← *ან-ტ-ჯღ) მოვიყვანე, მოვიტანე
 2 ან-ჯგ (CM, X, 230₁₈) (← *ან-ჯღ), 3 ან-ჯრდ
 ბს.ლტ. ა-ხ-ტ-ი-კ, ლშ. ოხ-ტ-ი-კ¹ ავიღე. ლშ. ლოხ-ო (← *ლა-ხ-ტ-ხ-ა-ომ) მივეცი
 ა- ხ-ი-კ ე- ხ-ი-კ¹ ლახ-ო
 ან- კიდ ენ- კიდ ლახ-ომ (იხ. „დეფექტ. ზმნები“)

ამგვარად, II ჯგუფის ზმნათა I და II პირის ფუძეში -გ- რომ არის, იგი III პირში მასზე მახვილის გაძლიერების გამო -ი-დ იქცევა, და ამიტომ ა- პრევერბის გაუმლაუტება ვერ ხერხდება, — ვიტყვით, მაგრამ ამ -გ- და -ი-ს ურთიერთობის შესახებ ბევრი რამ ითქმის. რომ II ჯგუფის ზმნათა ფუძეში -გ- შეიძლება ვივარაუდოთ, ამას ამტკიცებს: 1. ლაშხური, სადაც დროთა I და II ჯგუფში ყოველთვის -გ- გვევლინება (ტბე ‘აბრუნებს’, ტბხ-ა/-და ‘აბრუნება’, ტბდეს ‘აბრუნებდეს’, ანტბხ ‘მოაბრუნე’, ანტბხას ‘მოაბრუნოს’), 2. ლენტეხური, რომლის მყოფადის ჯგუფში ა- პრევერბი ვერ უმლაუტდება (ადგე ← *ადიგე ‘გააქრობს’, ადგა ‘გააქრობდა’), 3. ზემოსვანური და ლენტეხური, სადაც ობიექტის მრავლობითობის -გრ-/-გრ- ფორმანტის გამოყენებისას ა- მაქცევარი არ უმლაუტდება (ბხ. ა-გლ-გრ-ი ‘ხევის ბევრს’, შდ. გილე, ბჟ.ლტ. ა-კუშ-ურ-ი ‘ამტვრევს’, შდ. კუთში ‘ტეხს’...) და დროთა II ჯგუფში -გ-ლა ჩანს ძირში (ბხ. ად-გვლ-გრ-ი ‘დახია’, ბჟ. ჩუალ-კუშ-ურ-ი, ლტ. ჩუალ-ა-

1 ბჟ.	1 ლოხტემ	ლოხტაქდ	ლოხტაქრ	ოსირკ	ეცრ. ოქანტუ
	2 ლახემ	ლახაქდ	ლახაქრ	ესირკ	აქანტუ
	3 ლაქემ	ლახქიდ	ლახქარ	ესრეკ	აქანტუ
ასეა ლტ.შიც:	1 აქტაბ	ლახტაქდ	ლახტაქრ (!)	ასტირკ	ახუწბ
	2 აქაბ	ლახაქდ	ლახაქრ (!)	ასირკ	ახოწბ
	3 აქაბ	ლახაქიდ	ლახაქარ	ასრეკ	ახოწბ. და სხვა

¹ აქ ლენტეხურიც ლაშხურს მისდევს (გვ. 146).
² ლშ. ად-კვლ-ე, ად-კაბ-ე, ლე-გინ-ე, ლა-ხვარ-ე, ეს-რეკ-ე, ჩო-ხწვ-ე, და სხვა. მაგრამ ლოხტაქდ. ლახაქდ. ლახქიდ. ქოთაქტ¹რ. ქათაქტ¹რ. ქანტაქტ¹რ...

კუშ-ურ-ე ← *ჩუა-ა-კუშ-ურ-ე 'დამტვრია'; და სხვა: იხ. „სიტყვათწარმოება“, 4. ყველა დიალექტი, რომელთა აორისტის I და II პირისა და კონიუნქტივი IIის სამივე პირის ფორმებში -გ- არის გამოვლენილი და პრევერბიტული უშლაუტოა (გვ. 141, 164)¹, მაგრამ ამავე ზმნათა ფუძეში -ის გვაშვებინებს: 1. ზემოსვანური და ლენტეხური, სადაც აწმყოს ჯგუფში ამოღებული -ი-მაქცევარ -ა-ს აშლაუტებს (ხ-ს-დგე ← *ხ-ს-დიგე 'აქრობს ზედ', ხანდა 'აქრობდა', ბხ. ხანდგელს, ბჰ. ხანდგადეს, ლნტ. ხანდგედეს 'აქრობდეს ზედ', ხს. პდგე 'გააქრობს', პდგა 'გააქრობდა'), 2. ლენტეხური, სადაც აორისტის I და II პირის ფორმებში საზედაოს -ა- მაქცევარი უშლაუტიანია (ასუ-ა-დგ 'დავაქრე', ათუ-ა-დგ 'გავაქრე', ას-ა-დგ 'დააქრე', ათ-ა-დგ 'გააქრე', და სხვა), და 3. უმახვილო -ი- შეიძლება -გ-დ გადავიდეს, ოღონდ ეს -გ- სხვა გზით ან სხვა (ა. უ) ხმოვანთაგან მიღებული -გ-საგან იმით განირჩევა, რომ მის წინამავალ -ა-ს უშლაუტიანს ვხედავთ (ბხ. ფინდიხ 'ფინთიხი. ტყვია', აქედან: ლ-ფენდიხი 'სატყვიე', წინწილ 'წინწილა': ა-წენწილე 'ჩეკს', ა-სენჯაპტი [= სინჯავ-ს] 'ათვალღერებს'; შეად. ხს. ა-ხერჯაპტი = ხარჯავ-ს და სხვა). როგორ შევარიგოთ ეს ორი შესაძლებლობა: -ი- ვიგულისხმობთ ფუძეში თუ -გ-? გადაჭრილს პასუხს ჯერ-ჯერობით ვერ ვიძლევი, ისე კი -ის სასარგებლოდ სხვა შემთხვევასაც დავასახელებთ, სადაც I და II პირის ფორმებში ი → გ [როგორც, მაგ.: ლნტ. ჩუა-შუხ (*ჩუ ა-ტ-შიხ 'დაფწვი'), ჩუაშუხ (← *ჩუ ა-შიხ დაწვი)], III პირში კი -ი-რჩება, მაგრამ იგი გაგებულ იქნა ალბათ -გ-საგან მიღებულად და ამიტომ უშლაუტი ვერ გამოიწვია². მაგრამ ესეც არ კმარა დასკვნის გამოსატანად: თუ გამოიჩვენა, რომ აქ უშლაუტი ან უგულებელყოფილია, როგორც ეს არა ერთსა და ორს შემთხვევაშია შენიშნული, ან დიალექტთა ურთიერთ ზეგავლენით არის დაკარგული, მაშინ -ის პრიორიტეტობას -გ- ვერ შეეცილება, მანამდე კი კითხვა ღია რჩება (იხ. ქვევით).

დასკვნა. აორისტში ზმნები ან -ე სუფიქსით იწარმოებიან ან ფუძით არიან წარმოდგენილი. უკანასკნელთ შეადგენენ: I ჯგუფის რიგი ზმნებისა და II ჯგ. თითქმის ყველა ზმნა. ხასიათდებიან შემდეგით: 1. სუფიქსი -ე მოკვეცილია III პირის ფორმებში³, 2. ნულმაქცევიანები პრევერბად იყენე-

¹) და 5. თვით აორისტის III პირში -გ-ს დაცვალო, — შეიძლება შენიშნა ვისნე: ლ-ა-ბ ტ გ ბ (CM, X, 164₁₉, 33, 31, 176₁₁, 190₁₃... მიუგო), უ ი ა ნ ტ გ ბ (CM, XVIII, 122₄: ამოაბრუნა), ჩ ე ნ ტ გ ბ (ib., 98₁₆, შდ. ჩ ე ა ნ ტ ი მ: X, 182₃: გაიხოკა, გაიკაწრა, კანი გაიძრო), მაგრამ ესენი საბუთად იმით არ გამოვიყენეთ, რომ უმრავლეს შემთხვევაში -ე- არის: ლ ა ნ ტ ი ბ (CM, X, 246₆, 248₁₉), ე ს ტ ტ ი ბ (XVIII, 114₃, 120₁₆ გადასცა. უკასხუხა), და სხვა. უშგულურში დღეს -ე-ღა (ან ტ ი ბ ... ქ ა - ა ნ ტ ი ბ 25₂: გამოაბრუნა) იმზარება. გამოსარკვევია. თუ რამდენად სწორად არის გადმოცემული ეს (ა ტ გ ბ და სხვა) ფორმები.

²) ლნტ. ჩ ტ ა-შ ი ბ დაწვა. ასეა უშგულურშიც: (ჩ ო შ გ ბ), ჩ ა შ გ ბ, ჩ ა შ ი ბ, (ჩ ო ძ გ ბ), ჩ ა ძ გ ბ, ჩ ა ძ ი ბ დაკალი... ლახაბულურში კი ძირის -ე- თუმცა შეცვლილი არაა, მაგრამ პრევერბი ა- მიწეც არ უშლაუტდება: (ო-შ ი ბ), ა-შ ი ბ, ა-შ ი ბ, (ო-ზ ი ბ), ა-ზ ი ბ, ა-ზ ი ბ.

³) II ჯგუფის ზმნებს, ჩვენთვის ნაცნობი ორიოდე მაგალითის გარდა (ხს. პდ-კ ტ ი ბ = ლშ. ე დ-კ ტ ი-ე. ლნტ. პ დ-კ ტ ი-ე: გვ. 147). -ე ბოლოსართი არცერთ დიალექტში არ შემოუნახავს.

ბენ ა-ს¹ და 3. I და II პირში მახვილს ატარებს წინდებული ან მაქცევარი (?), III პირში კი — შიდა ხმოვანი (ინლაუტი). სხვა თავისებურება (ფუძეში: ა/ა, რ/რ, უ/უ, პრევერბისეულ -ა-ს დაგრძელება აა-ში, სიგრიძის უგულბებლ-ყოფა I და II პირში, და სხვა) გამოწვეულია -ე-ს მოკვეციოთა და მახვილის „მოქმედებით“.

39. 141-6 გვერდზე მოყვანილ ზმნათა თავისებურებად მიჩნეული: A. სა-არვისოს მაქცევრად () (ნულ) ნიშნის არსებობა და B. მაქცევრების შემონახვა I და II პირის ფორმებში, მათთვის სპეციფიკური არ არის. ესენი -ე-თი ნა-წარმოებთაც ახასიათებთ, მაგრამ არა ერთნაირად დიალექტებში:

A. საარვისოს მაქცევარი არის ნული იმ ზმნათა ფორმებში, რომელთა ფუძე I. თანხმოვნებისაგან შედგება (გვ. 76) ან II. ზმნა -ემ სუფიქსიანია:

	ბზ.	ლენტ.	ლანზ.	ბქ.	ევერ.
I. 1	ოთ-გ-რმ	ჩუა-მ-გ-რმ ათუ-რმ	ოთ-გ-რმ	ოთ-გ-რმ	ოთ-ხ-გ-რმ დაეკვე- დაევიორე
2	ათ-გ-რმ	ჩუათ-გ-რმ	ათ-გ-რმ	ათ-გ-რმ	ათ-ხ-გ-რმ
3	ად-გ-რმ-ე	ჩუად-გ-რმ-ე	ად-გ-რმ-ე	ხვ.	ად-ი-რმ
1	ოთ-გ-რზ	ჩუა-მ-გ-რზ ჩუათუ-რზ	ოთ-გ-რზ	ბქ.	ჩოთ-გ-რზ ლოგინი გავაღ- დაევიორე
2	ათ-გ-რზ	ჩუათ-გ-რზ	ათ-გ-რზ		ჩუათ-გ-რზ
3	ად-გ-რზ-ე	ჩუად-გ-რზ-ე	ად-გ-რზ-ე		ჩუად-ი-რზ ბგ. ად-გ-რზ-ე
II.1	ოთ-გ-გ	ჩუა-მ-გ-გ ათუ-გ	ოთ-გ-გ	ბქ.	ოთ-გ-გ ავაგე. ავაშენ
2	ათ-გ-გ	ჩუათ-გ-გ	ათ-გ-გ		ათ-გ-გ
3	ად-გ-ე	ჩუად-გ-ე	ად-გ-ე		ად-ი-გ

მოყვანილ მაგალითებში მაქცევარი ნულია, რაც ცხადად ჩანს მათი აწმყოს ფუძიდან: ხვ.ლენტ. 'ა'გ-რმი, 'ა'გ-რში, 'ა'გ-გემ. აქედან -გ- სხვა დროშიც გადაყვა ფუძეს. ლენტეხურმა რედუქციის მოღონების გამო ჩუად-გ-გე"ში იგი შემოგვინახა, ხოლო ბალსქვემოურმა მახვილის გაძლიერებისა და -ე სუფიქსის მოკვეციის გამო -გ- წარმოგვიდგინა -ი-დ (ად-ი-რმ, ჩუად-ი-რზ, ად-ი-გ. ამასვე ადგილი აქვს ბალსზემოურშიც: ად-გ-რზე || ად-ი-რზ, ად-გ-რზე || ად-ი-რზ 'გაქანა', ად-გ-რზე || ად-ი-რზ CM, X, 186₂₁; დაიკირეს, და სხვა). ბალსზემოურისა და ლაშხურის III პირის ფორმებში (ად-გ-რმე, ად-გ-რზე"ში) თუ -გ- არ დაიკარგა, როგორც ეს ად-გ-ე («*ად-გ-გე)»ში მოხდა, ეს იმიტომ, რომ -გ- აქ თანხმო-ვანთვასაყარად გამოდის. უკანასკნელის ეს ფუნქცია უფრო ნათლად ჩანს სხვა შემთხვევებიდან: ხვ. ე'ან-ე-უ-ნე'უშმდე («*ან-ა-ნე'უშმდე 'დაამოლა'), ბზ. ან-გ-მჯარტე («*ან-ა-მჯარტე 'გააჯარა'), ხვ.ლზ. ად-გ-ნსგელე («*ად-ან-სგელე. 'გაასქელა'), ბზ.ლზ. ად-გ-მბაჟე («*ად-ა-მბაჟე 'განაცვიფრა'), ოხ-გ-ლხინე (53₃₀; *ან-ხ-ო-ლხინე 'მოულხინა'), ბზ. ოხ-უ-ნჩქარე («*ან-ხ-ო-ნჩქარე 'დაუჩქარა'), ბქ. ოხ-უ-მბაჟე («*ან-ხ-ო-ამბაჟე 'უამბო'), ბზ. ან-გ-ნდუნე (ჟან-უ-ნდუნე: X: 182₂, ლექსიც. ჟან-უ-ნდუნე) « ლენტ. ან-ი-ნდუნე² (მოინდომა), და სხვა.

1) ა დ ტ გ ხ (X, 190₂₄) აღბათ = ა დ ტ ი ხ, ხოლო ა ტ გ ხ = ა ტ ი ხ.
2) შდ. ლენტ. ჩუ ად-ან-ე'უშმტე, ად-ან-სკელე, ახ-ო-ლხინე, ახ-ო-მბაჟე. და სხვა.

გვეტყვიან: გ-რმი. გ-რში და სხვა ნულმაქცევრიანები კი არ უნდა იყვნენ. არამედ საარვისო ქცევის ნიშნად გ-ს იყენებენო. მაგრამ გ- რომ აქ ფონეტიკურ ნიადაგზეა აღმოცენებული, ამის დასამტკიცებელ საბუთებს ბგერით მოვლენათა მიმოხილვაში წარმოვადგენთ. საჭიროა აღვნიშნოთ, რომ:

1. გ → ი აორისტის III პირის ფორმებში, თუ ე სუფიქსი მოკვეცილია (ხვ. ოთ-გ-ლწ 'დავმანე'— ად-რ-ლწ 'დავმანა', ოთ-გ-რშ 'ლოგინი დავაგე'— ად-რ-რშ 'ლოგინი დააგო', იხ. ზემოთ), და 2. გ-რმი, გ-რში საარვისო ქცევაში სხვადასხვა ნიშნით გვევლინება დიალექტებში: ხვ.ლნტ. 'გ'გ-რში = ბხ.ქსვ. ა-რში, 'გ'გ-რმი¹ = ბხ.ლშ. ა-რმი (§ 11 A a 2)².

B. ამავე ტიპისა (იხ. A) და აგრეთვე ზოგიერთ სხვა ზმნათ (რომელთა ფუძე თანხმოვნებამდე დასულა) I და II პირში მაქცევრები დაცული აქვსთ:

	ბხ.	ბხ.ლნტ.	ლაშ. ³
	1 ა-ხტ-ი-რმი დავიკირე	ათუ-ი-რშ ლოგინი გავიშალე	[= ოთ-გ-რშ
	2 ა- ხ-ი-რმი	ათ- ი-რშ	ეთ-გ-რშ
	3 ან- გ-რმი-ე	ლნტ. ად- ი-რში-ე ⁴ , ბხ. ად-ი-რში ად-გ-რში-ე ედ-გ-რში-ე]	
ბქვ.	1 ე'ოხტ-ი-რდ გაე'ი'ზარდე	ეცრ. ოთ-ო-რმი ოთ-ხ-ო-რმი	დავეუკირე
	2 ან- ი-რდ	ოთ-ო-რმი ოთ-ხ-ო-რმი	
	3 ან- ი-რდ	ოთ-ი-რმი ოთ-ხ- ი-რმი (sic)	
ბალსზე:	1 ა-ხტ-ი-თ, ბქვ. ოხტ-ი-თ	ხვ. ო-ხ-ო-თ მოვეუშკე	ო-ხუ-ა-თ მოვეშკე
	2 ა- ხ- ი- თ	ო-ხ-ო-თ	ა- ხ-ა-თ
	3 ან- თ-ე (← *ან-ი-თ-ე)	ო-ხ-'ტუ'-თ-ე	ან- თ-ე
ლნტ.	1 ა-ხტ-ა-სყ გაეაკეთე	ლნტ.ბხ. ა-ხტ-ი-სყ გაეაკეთე	ლნტ. ა-ხუ-სყ გავეუშკეთე
	2 ა- ხ-ა-სყ	ხვ.ლნტ. ა- ხ-ი-სყ	ა-ხ-ო-სყ
	3 ან- ა-სყ-ე	ან- სყ-ე	ა-ხ-ო-სყ-ე

¹) გ-ს შესახებ მოხსენება იყო წაკითხული ჩვენ მიერ ქართ. საენათმეცნ. საზოგადოების სხდომაზე 1926 წლის 23 ნოემბერს (ოქმი № 18/21).

²) გ-თი დაწყებული ზმნები ლენტეხურს გარდა ზმირია ეცერულსა და განსაკუთრებით ლახანულურში. უშგულურშიც გვაქვს: მი ი ხუ სყ ი. სი ხ გ სყ ი, აჯ ა გ სყ ი (XXXI, 90ა-აა = ხ ტ ა სყ ი...), და სხვა. ლაშხურში კი ძალიან იშვიათია (აქ. შ ა ნ ი ძ ი ს ტუქსტებით 'ა'უ-ნტყტი გვაქვს. მე კი ა-ნტყტი მსმენია).

³) თანხმოვანფუძიანებიც I და II პირში მაქცევრებს არ იცავენ ლაშხურში (ეთ-გ-რ მ ← *ათ-ი-რ მ დავიკირე. ე'ე ხ-გ-რ დ გაიზარდე. ათ-უ-ნ ტყ უ ← *ათ-ა-ნ ტყ უ გადაყლაპე... ოთ-გ-რ მ დავიკირე. ე'ო ხ-გ-რ დ გაეიზარდე, ო თ-უ-ნ ტყ უ გადაყლაპე...). ლექსში არსებული ა მ გ რ მ ხ ფორმა (მი ე ჯ ლ ა დ ე ლ ს ა ჯ მ ა რ დ ა მ გ რ მ ხ 82; მე იმ დღეს ოსებმა დამი-კირეს) რომ ლაშხური არ არის, ეს ჩანს ლექსის მინაწერიდანაც: აშ გ ჯ ა ს მ ა ლ ა შ ხ ა რ ს შ ჯ ა ნ ხ ე ნ (84; ასე გვსმენია ლაშხელთ სვანეთიდან: იგულისხმება ზემო სვანეთი. ბალსზემო-ურად: ა-მ ი რ მ ხ || ბხ.ლშ. ა-მ გ რ მ ე ხ).

⁴) ლენტეხურში -ი- არ იკუმშება იმ შემთხვევაში, თუ თანხმოვანთა უტვეულო კომპლექსს ექნება ადგილი და მათ დასაცილებლად -გ-ს საჭიროება დაიბადება: ად-ი-რ მი დავიკირა, ან-ი-რ დ გაზარდა თაისთვის... (შდ. გვ. 153). ეგვევა შემჩნეული ნამყოფრულშიც, სადაც -და სუფიქსის წინ თემისეული -ი გვენახება: გ/ი რ მ-ი-და იკერდა, ი-რ დ-ი-და იზრდიდა. და სხვა (რდ. უშგულურის ეგვე ფორმები: § 24 C და ლაშხ. ი რ მ-გ-და, ი რ დ-გ-და... § 26 B).

ლაზური	1	ოს-ა-ბ	დავაბი	ოს-ი-ბ	დავიბი	ოს-ო-ბ	დაევბი	ლოხუ-ა-ბ	შევაბი	
	2	ეს-ა-ბ		ეს-ი-ბ		ოს-ო-ბ		ლა -ბ-ა-ბ		
	3	ეს- ბ-ე		ეს- ბ-ე		ოს- ბ-ე		ლა-ბ- ბ-ე		
ბალსქვემ.	1	ჩოთ-ა-ბ	დავაბი	ჩოთ-ი-ბ	დავიბი	ჩოთ-ო-ბ	დაევბი	სგა	ლოხუ-ა-ბ	შევაბი
	2	ჩუათ-ა-ბ		ჩუანთ-ი-ბ		ჩოთ-ო-ბ		სგა	ლა-ბ-ა-ბ	
	3	ჩუათ-ა-ბ		ჩუანდ-ი-ბ		ეცრ. ჩოთ-ე-ბ		სგა	ლა-ბ-ა-ბ	
ლენტი.	1	ჩუამ-გ-გ	დავღი	ჩუანთუ-ი-გ	დავიღი	ჩუათუ-გ	დაევღი		ასუ-ა-გ	დავადღი
	2	ჩუათ-გ-გ		ჩუანთ-ი-გ		ჩუათ-ო-გ			ას-ა-გ	
	3	ჩუად-გ-გ-ე		ჩუანდ-ი-გ-ე		ჩუათ-ო-გ-ე			ას-ა-გ-ე	

დასკენა. ყველა დიალექტში თანხმოვნებისაგან შემდგარ ფუძიანებს, -ჟ სუფიქსიანსა და ზოგიერთ სხვისაც აორისტის I და II პირის ფორმებში მაქცევრები შემონახული აქვს¹. თუ ზნა -ჟ სუფიქსით არის ნაწარმოები, მაშინ: 1. III პირის ფორმებში მაქცევარი ჩვეულებისამებრ ეკუმშებათ და 2. I და II პირის ფორმებში საარვისო-საზედაოს ა- ნიშანი უშუღაუტდებათ², ხოლო თუ ფუძესთან გვაქვს საქმე (მაგ., ბქე.ში), მაშინ III პირის ფორმებში -ე ნიშანი ეკვეცებათ და ამის გამო -ა-, -ო- მაქცევრები უშუღაუტდებათ³ (საარვისოს ნულ- ფორმანტისა და -გ-ს გამოვლენის შესახებ იხ. § 39 A).

C. -ე'თი ნაწარმოები ზნებიდან რამდენიმე უპრევერობდ იხმარება. ესენი სრული სახისანი არიან და ყოველმხრივ თქე-ა, უოსრ-ა, ბრძან-ა, თხოვ-ა და მსგავსთ მოგვაგონებენ:

¹) თუ ფუძის თავიიდური (ა- გ-...) ხმოვანი მაქცევარს დაემსგავსა და ნეერწყო, მაშინ იგი გრძელდება ბხ.სა და ლშხ.ში და ყველა პირში გვევლინება (სხვა დიალექტში კი გაუგრძელებლად შემოინახება ზოგჯერ):

1	ბხ. ქ ო ხ ო მ ბ ა ტ.	ლშხ. ქ ო ხ ო მ რ ბ ა ტ	შდ. ბქე. ქ ო ხ უ მ ბ ა ტ	(← *ქ ა ა ნ-ხე-ხ-ო-ა მ ბ ა ტ-ე) ეუამბე
2	ქ ო ხ ო მ ბ ა ტ	ქ ო ხ ო მ რ ბ ა ტ	ქ ო ხ უ მ ბ ა ტ	(← *ქ ა ა ნ-ხ- ხ-ო-ა მ ბ ა ტ-ე)
3	ქ ო ხ ო მ ბ ა ტ ე	ქ ო ხ ო მ ბ ა ტ ე (74 ₂₂ , 75 ₁₀)	ქ ო ხ უ მ ბ ა ტ ე	

ტექსტიდან: ქ-ა ო ხ ო ნ ბ ე ე (X. 172₆, 188₇... XVIII. 123₁₀). ქ ო თ ო ნ ბ ე ე (X. 170₁₂) || ქ-ა ო თ ო ნ ბ ე ე (იხ. 4/214₂₁). სხვა შემთხვევები: ა ნ ი ყ ე (X. 162₄, 199₈₋₁₀; მოიყვანა. შეტომები არაა გასწორებული). ბხ. ქ' ა დ ო ყ ე. ლშხ. ქ' ა დ ო ყ ე აიყვანა. ბხ.ლშხ. ა ნ ა მ ბ ა ტ ე (57₃₂...), შდ. ბქე. ა ნ გ მ ბ ა ტ ე იამბო. და სხვა.

²) ბხ.ში ზოგი რთულფუძიანი (მაგ., -ემ ელემენტირანი) ხნა კი უშუღაუტოდ გვევლინება:

1	ოთ-ა-ბ.	შდ. ლნტ. ჩუასტ-ა-ბ	ლშხ-ა-ბ.	შდ. ლნტ. ლახტ-ა-ბ	ესტ-ა-გ
2	ათ-ა-ბ	ას-ა-ბ	ლახ-ა-ბ	ლახ-ა-ბ	ეს-ა-გ
3	ათ- ბ-ე	ას -ა-ბ-ე	ლახ- ბ-ე	ლახ-ა-ბ-ე	ეს- გ-ე

შდ. ბხ. 1 ეს-ტ-ა-დ დადევი. 2 ეს-ა-დ დადევი. ხსე. ოხტ-ა-სყ გაეაკეთე, ან-ა-სყ გააკეთე, და სხვა.

³) ეცერულში * -რ- (-ტე-ს ნაცვლად) ხშირად -ე-ს სახით არის წარმოდგენილი (ჩ ო თ-ე-ბ დაუბა, მაგრამ: ს გ ა ლ ო ხ-ტ-ე-ბ შეუბა). -ტ-ს უგულბეზყოფთა ჩვეულებრივია ეცერულისათვის (კვლავ უმლ.. 337, 368. 3. შდ. СВАН. СЕЛ.. 1203, 368. 2).

ბპ.კეცე.	1	ხუ-ი-თხ ვიშოვე	ხვ. ხუ-ა-ბეინ, ლშ. ხუ-ა-ბეინ, ლნტ. ხუ-ა-ბეინ ვაცონბე
	2	ხ-ი-თხ	ხ-ა-ბეინ ხ-ა-ბეინ ხ-ა-ბეინ
	3	ი-თხ-ე (79 ₁)	ხ-ა-ბეინ-ე ხ-ა-ბეინ-ე ხ-ა-ბეინ-ე

ახ.	1	ხუ-ა-სარტინ ვაპატივე	(აწმყო: ხუ-ა-სარტინ-ე ვაპატივებ)
	2	ხ-ა-სარტინ	ხ-ა-სარტინ-ე
	3	ხ-ა-სარტინ-ე	ხ-ა-სარტინ-ე

ბპ.ლნტ.	1	ხუ-ა-მინ (აწმ. ხუ-ა-მინ-ე) ვაქამე	ხუ-ა-პატიუ ვაპატივე
	2	ხ-ა-მინ	ხუ-ა-პატიუ
	3	ხ-ა-მინ-ე	ხ-ა-პატიუ-ე (78 ₂)

ბალსკეცე.	1	ხუ-ა-წს, ახ. ხუ-ა-წიპ, ლშ. ჩუ ხუ-ა-წიი, ლნტ. ჩუ ხუ-ა-წი ¹ დაეპატივე
	2	ხ-ა-წს ხ-ა-წიპ ჩუ ხ-ა-წიი ჩუ ხ-ა-წი
	3	ხ-ა-წს-ე ა-წიპ-ე ჩუ-ა-წი-ე (40 _{1a}) ჩუ-ა-წი-ე

და ასე: ახ. ხაქუ, ბპ. ხაქუ (პრქვა), ლშ. იპრიანე (10₂₅; იპრიანა), ხაფხიპე (81₉; სტაცა), ქა იპატივე¹ (78₂₀; იპატივა), ხოსგოჯ (66₃₀), ახ. ხოსგუეჯ (უბრ-დანა), ლშ. იშგმინ (73₁₈), ახ. იშგმინ (CM, X, 164₉; ითხოვა), მაწვანედ (ib., 164₄; ← უშგ. მ-ა-წუწნ-ე-დ, ახ.ლშ. მაწუნენდ 'მაჩვენეთ'), და სხვა.

აღსანიშნავია, რომ პროზის მეტყველებაში პრევერბიანი ზმნები ლექსებში უწინდებულად არიან გადმოცემულნი (მაგალითები უშგ.ბ.იდან):

პ რ ო ხ ი თ: ლ ე ქ ს ი თ:

ო-ხ-რამბაბუ (დედეს ისგვა) ხ ო ნ ბ ა ე (CM, XXXI, 12₂₁; დედაშენს) უამბე

ო-ხ-რამბაბუდ ზ ო ი ა ნ ბ ა ე ე დ (ib., 26_{27, 28}) უამბეთ

ა-ჯ-კუბარ (← *ად-ჯ-ი-კუბარ-ე) ჯ ი კ ვ ა რ ე (XXXI, 34₂₈) გადავიგდო, და სხვა².

40. ნამყოფსრულში -გნ- სუფიქსით ნაწარმოები გარდაუვალ-რელატიური ზმნები აორისტში პრევერბსლა დაირთავენ:

A ა.	ნ ა მ ყ ო უ ს რ უ ლ ი	ა ო რ ი ს ტ შ ი			
			1	ხუატკალბ-გნ-დნს ვენანებოლი	ოთ-ტკალბ-გნ-დნს დავენანე
			2	ხატკალბ-გნ-დნს	ათ-ტკალბ-გნ-დნს
ბალსკეცე.	3	ხატკალბ-გნ-და ¹	ათ-ტკალბ-გნ-და ¹ (X, 201 ₁₁) ²		

¹) ჩუ, ქა და სხვა ნათანდებულარ პრევერბიანი ზმნა ბევრი გვეხდება: ქა ხ ა შ ჩ უ ქ რ ე (66₂₁₋₂₂, ბხ. ხ ა შ ჩ უ ქ რ ე) აიუქა, ქა ი შ ჩ რ ჯ ა რ ე ხ (76₁₈, ი შ ჩ ი ჯ ა რ ე ხ ib.₁₉) ირიელუს. ქა ხ ა ბ ტ რ ე ნ ე (70₂₆, ხ ა ბ ტ რ ე ნ ე ib.₁₂), ქა ხ ა წ ე ნ ე (77₂₂) აჩენა, ქა ხ ო კ ვ ა რ ე (XXXI, 10₂₆) „გადაუგდო“, ბგჩ. ჟ ი ნ ხ ო რ ე შ ი ო გ რ ო ვ ა, ჟ ა ჭ ი ბ ი ნ ე „გახსნა“, დაიწყო. ქა ი ს - კ ი ნ ე ვ ა მ ო ზ ბ ა (აქ. შ ა ნ ი ძ ი ს მ ი ე რ ბ ე რ ო შ ი ჩ ა წ ე რ ო ლ ი ლ ე ქ ს ი დ ა ნ), და სხვა.

²) ზოგი აწმყოფს ფორმა აორისტად აქვს ვაგებული ტექსტების გამოცემულს, მაგ.: ქ გ რ ჯ ი ნ ს ჯ ა მ ი ნ ე ხ ს ა ე ი ა შ ი (XXXI, 4₁₇) *накормили нас осетинским хлебом*. ჯ ა - მ ი ნ ე ხ, მართალია, აორისტიკ შეიძლება იყოს (შდ. მაშინე 34₂₆; იხ. ზევით). მაგრამ აქ რომ აწმყოფა, ამაზე ქ გ რ ჯ ი ნ ს (მიც. ბრ.) მიგვიითხებს, და ასე სხვა.

³) როგორც პროფ. აკ. შ ა ნ ი ძ ე მ საშარტლიანდ შენიშნა, ეს სიტყვა ნახსენებია კარ-თულიდან პრევერბითურად: დ ა კ ლ ე ბ [ქა] (ლნტ. ხ-ა-დაკ ლ ე ბ ე ნ ა ნ ე ბ ა). აორისტში ძირის -ე-ბმოვანი ალგეიდგება (* დაკ ე ლ ე ბ) -წ-სთან შენაცვლებით (* დაკალებ). ხმოვანთა ამოღების

ლატკე.	1 ხუასსკ-გნ-დჰს ვძულდი	ლა-ხუასსკ-გნ-დჰს შვევიული
	2 ხასსკ-გნ-დჰს	ლა- ხასსკ-გნ-დჰს
	3 ხასსკ-გნ-და ¹	ლა- ხასსკ-გნ-და ¹
ს. შ. ს.	1 ხუასკურელ-გნ-დ ვუკვირდი	ოთ-საკურელ-გნ-დ ხუას გავუკვირდი
	2 ხასკურელ-გნ-დ	ათ-საკურელ-გნ-დ ხას
ლ. შ. ს.	3 ხასკურელ-გნ-და ¹ უკვირდი	ათ-საკურელ-გნ (59 ₂₄)
ბალსკე.	1 ხულტ-გნ ვუყვარდი	ლო-ხლატ-გნ ¹ შვეუყვარდი
	2 ხალტ-გნ	ლა-ხლატ-გნ
	3 ხალტ-გნ	ლა-ხლატ-გნ

ასეთი ზმნები ჩვეულებრივ ობიექტური წყობისანი არიან. საილუსტრაციოდ ესეც მოვიყვანოთ (დასაწყისში ბალსზემოური მაგალითებია):

ხასდიკ-გნ-და¹, ლზხ. ხასდიკ-გნ-და¹ (წყინდა) — ათ-სასტკ-გნ (ბგერით მოვლ. II, 294), ლზხ. ათ-სასტკ-გნ-და¹ (ეწყინა) (შდ. ათ-სასტკ-გნ-ხ X, 164₃₁, ლექსიკ.: ათსასტკ-გნ-ხ 'ეწყინათ'. ჩვათ-სასტკ-გნ 186₃₇; ლექსიკონში ასიმილაციის გარეშეა: ჩვათ-სასტკ-გნ 'ეწყინა', უასიმილაციოდვე: ად-სასტკ-ე XVIII, 107; იწყინა)...

ხასკურალ-გნ-და¹ (უყვირდა) — ლა-ხსაკურალ-გნ (ათ-საკვრალ-გნ-და X, 172₃₀, ლექსიკ. ათ-საკურალ-გნ-და² 'გაუყვირდა'. ლზხ. ათ-საკურელ-გნ 59₂₈, 77₂₃)

ხალტ-გნ-და¹, ლზხ. ხალტ-გნ-და¹ (უყვარდა) — ხსე. ლა-ხლატ-გნ (X, 168₃₀), ბხ. ლა-ხლატ-გნ-და (184₃₁ — 186₁) ← ლნტ. ლა-ხლატ-გნ-და → ლზხ. ლა-ხლატ-გნ-და¹ (შეუყვარდა), ბხ. ათ-ლატ-გნ-და (X, 246₁₈; მოეწონა)...

ხსგ-ხასსგ-გნ-და¹ (ხასსგგნდა X, 162₄; სძულდა) — ლა-ხსისგ-გნ-და¹ (შესძულდა)

ხაწხ-გნ-და¹, ეცრ. ხაწხ-გნ, ლზხ. ხაწხ-გნ-და¹ (სკიროდა) — ეს-წგხ-გნ-და¹, ბკე. ეს-წგხ-გნ (დასკიროდა), ლზხ. ეს-წგხ-გნ-და-ხ (71₁₈; დასკიროდათ)

წმმდეგ ასიმილაციას ურჩება ადგილი (ათ-ტკალბ-გნ X, 201₁₄, შდ. ლნტ. ათ-ა-დაკლებ-გნ). ტექსტებში ათ-კალბ-გნ (X. 172₁) და ჩვათ-ტკალბ-გნ (X. 182₃) შეტომებს შეიცავს.

¹) პარალელურად ასევე იქნებათ:

ნ.უსრ. 1 ხუალატ-ნ აორ. ლოხ¹ლატ-ნ || ლოხლატ-დ

ეცრ.ლზხ. 2 ხალატ-ნ ლახლატ-ნ || ლახლატ-დ

3 ხალტ-გნ (გვ. 91. მწმ. 1 B) ლახლატ-გნ

უკანასკნელში -ნ და -დს მონაცვლეობა საინტერესო (§ 28 B. აკად. ნ. მარის სიტყვით: ...и в древне-грузинском служит для образования прош. несовершенного и чаще, не в пример I, аориста: K вопросу аНХ. яз. 25, შდ. Ахем., § 26. აქ ლს ქვეშ ნაგულისზმებია ალბათ -ოლ/-ოლ ელემენტი: § 50, ნ კი, რომელიც ნამყოფსრულის მაწარმოებლადა მიჩნეული 1925 წ. გამოსულ გრამატიკაშიც: Грам. гр. яз., § 192 а. არასოდეს არ ყოფილა ამ ფუნქციის მატარებელი, რასაც იქვე მოყვანილი მაგალითებიც ადასტურებს).

²) ყურადღებას იქცევს ნამყოფსრულსა (I კონიუნქტივითურთ) და აორისტში -ეს აბლაუტი -ს-: ხატკლწბ-გნ — ათკალბ-გნ (იხ. ზემოთ), ლახხწრ-გნ-და¹ ← *ლახა-ხწრ-გნ-და მოეფხანა, და სხვა.

ზსვ. მამბუჯ-ენ (მივიკირდა) — ა-მგმბაუჯ-ენ¹ (გამიკვირდა)

ბჟვ. ჯახიდ-ენ, ახ.ლნტ. ჯახიიდ-ენ-¹და¹, ლშხ. ჯახიიდ-ენ-¹და¹ (გიხაროდა) — ბჟვ. ა-ჯხიდ-ენ, ახ. ა-ჯხიდ-ენ-¹და¹, ლშხ. ა-ჯხიდ-ენ-¹და¹ ← ლნტ. ა-ჯახიიდ-ენ-და.

b. ნამყოუსრულის ფუძეში -რ'ს -ნ'ლ შემცვლელი ზმნებიც (§ 23 D, შნშ.) აორისტში პრევერბსლა დაირთავენ:

ზსვ. ხოშგუნ-და, ლშხ. ხოშგუნ-და, ლნტ. ხოშკუნ-და — ზსვ. ლო-ხ'ტ'შგუნ-და, ლშხ. ლო-ხშგუნ-და ← ლნტ. ლა-ხოშკუნ-და (შერცხვა ცოტა)

ზსვ.ლნტ. ხაჟან-და, ლშხ. ხაჟან-და (წყინდებოდა) — ზსვ. ა-ხეან-და, ლშხ. ა-ხეან-და² ← ლნტ. ე'ა-ხაჟან-და (მოწყინდა)

ზსვ. ხამპინ-და || ბჟვ. ხამპირ-ენ, ლშხ. ხამპინ-და, ლნტ. ხამპკინ-და (ეზარებოდა) — ზსვ. ლა-ხმპკინ-და || ეტრ. ლა-ხმპკრ-ენ, ახ. ა-ხმპკინ-და || ა-ხმპკრ-ენ-¹და¹, ათ-მპკრ-ენ (X, 200₃₁), ლშხ. ლა-ხმპკინ-და, ლნტ. ათ-ამპკინ-და

ბზ.ბჟვ. ხოჟინ-და, ეტრ. ხოჟირ-ჰ, ლშხ. ხოჟენ-და (ეცოდებოდა) — ახ. ლო-ხუჟინ-და, ზსვ. ლო-ხეინ-და (X, 248₂₇) || ეტრ. ლო-ხეირი-ჰ, ლშხ. ლო-ხეენ-და.

c. ასევე იწარმოებიან -რნ/ონ ელემენტებიც:

აზ.ლშხ. ხაჩონ-¹და¹, ბჟვ.ლნტ. ხაჩონ-¹და¹ (უხაროდა, ეცინებოდა) — ათ-ჩონ-¹და¹, ლშხ. ჩათ-ჩონ-და (51₁₈, 75₂₅; გაეცინა), ათჩონ-და (X, 164₁₇, 172₂₇, 201₃₀) || ათჩონ (X, 168₂₂, 201₁₈, X VIII, 121₁₃, უნდა: ათ-ჩონ-და 'გაუხარა'), ბჟვ. ათჩონ, ლნტ. ათ-აჩონ-¹და¹ (გაეცინა, გაუხარა), ახ. ხალონ-¹და¹, ბჟვ. ხალონ (წყინდა) — ახ. ათ-ლონ (X, 186₂₀, 200₂₀; ათლონ), ბჟვ. ათ-ლონ (ეწყინა), ბჟვ. ხოცხონ — ლო-ხცხონ, ლშხ. ხაწონ — ლა-ხშონ...

B. -ჯ-ა და -ჰ სუფიქსით ნაწარმოები რიგი ზმნებისა აორისტში შედგენილობის მხრით ისეთივეა, როგორც ზემომოყვანილი მაგალითები, ე. ი. აქაც ნამყოუსრულის ფორმებს წინდებული დაერთვის:

ბზ. ხოსტუნ-და, ეტრ. ხოსტუნი-ჰ, ლშხ. ხოსტუნ-და, ლნტ. ხოსტუნ-და (სტკიოდა) (აწმ. ხოსტუნი, ეტრ.ლნტ. ხოსტუნი) — ო-ხტსტუნ-და, ეტრ. ო-ხსტუნი-ჰ; ლშხ. ო-ხსტუნ-და ← ლნტ. ა-ხოსტუნ-და (ასტკივდა)

ზსვ.ლნტ. ხაფუნ-და, ლშხ. ხაფუნ-და (წყუროდა) (აწმ. ხაფუნ, ეტრ. ხაფერ) — ზსვ. ა-ხეფუნ-და, ლშხ. ა-ხეფუნ-და (62₂₈) ← ლნტ. ა-ხაფუნ-და (მოწყურდა)

ზსვ.ლნტ. ხოხალ-და (X, 6₈), ლშხ. ხოხალ-და (იყოდა) — ზსვ. ლო-ხხალ-და (X, 244₉), ლშხ. ლო-ხხალ-და (70₅₋₆) ← ლნტ. ლა-ხოხალ-და (ეგონა)

ბზ. ხონჯერ-¹და¹, ლნტ. ხორჯენ-და, ეტრ. ხონჯერი-ჰ — ახ. ოთ-ჯერ-და, ლნტ. ათ-ორჯენ-და, ეტრ. ქოთ-ჯერი-ჰ (ახლდა, გაყვა)

¹ სუბიექტ. წყობის I და II პირის ფორმებში -დ რომაა გამოყენებული, ამის ასეთი მაგალითები მომაწოდა ერთერთმა ეტრელმა:

1 ოთ გ მ ბ ა ე-დ	ე ი ლ ო ხ ს ი ს გ-დ	ლო ხ ტ კ ჯ ლ ბ-დ
2 ათ გ მ ბ ა ე-დ	ლა ხ ს ი ს გ-დ	ლა ხ ტ კ ჯ ლ ბ-დ
3 ათ გ მ ბ ა ე-ენ	ლა ხ ს ი ს გ-ენ	ლა ხ ტ კ ჯ ლ ბ-ენ (ნდ. გვ. 157, შნშ. 1, § 27 A 4).

² თუ როგორ მივიღეთ -რ- (ათ ხ ნ დ-გ ნ...), ეს ფონეტიკაში გვექნება განხილული.

³ -ა შეიძლება არ იყოს წარმოდგენილი: ლშხ. ახეანდ. ლახმეკენდ. ხაწხენდ. ეტრ. ახეანდ...

ბხ. ხოლელ-და, ბჟ. ხოლლი-და, ეგრ. ხოლლი-ჴ (ელოდა) — ბხ. ო-ხლელ-და, ბჟ. ო-ხლელი-და¹, ეგრ. ო-ხლელი-ჴ (მოელოდა), და სხვა მრავალა.

მაშასადამე, ნამყოუსრულის ფორმა + პრეფერბი გვაძლევს აორისტს. ამ მხრით ჩინებული მსგავსებააო ქართულთან: უკვირ-და — გა-უკვირ-და, სჟულ-და — შე-სჟულ-და, უკვარ-და — შე-უკვარ-და, წუხ-და — შე-წუხ-და და სხვა, მაგრამ ქართულში ეს თითქოსდა ერთგვარი ფორმები სხვადასხვა შედგენილობისაა: უკვარ-და, სჟულ-და და სხვა შეიცავს ნამყოუსრულის მაწარმოებელ -დ-სა და III პირის აღმნიშვნელ -ა ბოლოსართს, ხოლო შე-უკვარ-და, შე-სჟულ-და და სხვა — ნასახელარი ზმნების მაწარმოებელ -დ-სა და იმავე III პირის -ა ნიშანს. სვანურში კი აორისტი წინდებულთა განირჩევა ნამყოუსრულისაგან. ამდენად ასეთ ზმნათა სრულ და უსრულ სახეზე ვილაპარაკებთ და არა თავისებურ ფორმაზე აორისტში. კონსტრუქცია არ იცვლება, ე. ი. ზმნასთან ხმარებული სახელები ბრუნვაუცვლელნი არიან:

ბხ. ლიც ხაფენდა მწრა წყალი წყურდა კაცს
ლიც ა-ხფენდა მწრა წყალი მოწყურდა კაცს

როგორც ქვემო პარადიგმებიდან ჩანს, ეს ზმნები სხვა მხრითაც საყუბრადლებონი არიან:

1	ხვ. ო-ხ'ჴ'წინ-დ (XVIII, 111 ₂₄)	ლშ. ჟ'ო-ხწინ-დ მოვერიც
2	ა-ხწინ-დ (" ")	ქ'ა-ხწინ-დ
3	ა-ხწინ-და (ქი-ახწინდა X, 252 ₃)	ქა-ხწინ-და (73 ₂₅ ...)

1	ლტ. ან-სჴიპ-დ ბჟ. ონ-სიპ-დ (X, 199 ₂₂₋₂₃)	ეგრ. ონ-სჴიპ-დ მოეტრიალდი
2	ან-სიპ-დ ან-სიპ-დ	ან-სიპ-დ
3	ან-სიპ-და ან-სიპ-და (ლშ. 13 ₃₀₋₃₁)	ან-სიპ-გდ

1 ბხ.ეგრ.ლშ. ლო-ხხჴიდ ← ლტ. ლა-ხჴახჴიდ, 2 ლა-ხხჴიდ ← ლა-ხახჴიდ,
3 ბხ. ლა-ხხჴიდ-და¹, ლშ. ლა-ხხჴიდა (68₁₅...), ეგრ. ლა-ხხჴიდ ← ლა-ხახჴიდა [ლახხვიდახ (X, 21₁₇) || ლახხვიდახ (XVIII, 108₆₋₇, 26-27... შეხვდენ), ეს-ხვიდა (X, 180₁₃), ბქვ. ეს-ხჴიდ, ლშ. ეს-ხჴიდა (68₂₃; დახვდა) (ბხ.ში ლახხჴიდ, ეს-ხჴიდ-და¹ იხმარება)], და სხვა.

1. აორისტის I და II პირის ფორმებში ნამყოუსრულის -დს ფორმანტის ნაცვლად მარტო -დ'ს გამოვლენა² და 2. III პირში -დ'სა და -და'ს პარალელობა ლახხვი-დ-ხ (XVIII, 108₆₋₇) || ლახხვი-და-ხ (X, 246₆³; შეხვდათ), და სხვა, აგრეთვე ეცერულსა და ლაშხურში -დ ფორმანტისავე გამოყენება (ბქვ. ლო-ხ'ჴ'ყინ-დ მი 'შევეცოდე მე', ლო-ხეინ-დ სი 'შევეცოდე შენ', ლშ. ლა-ხლატ-

¹ ზოგი ანალოგიური ზმნა აორისტში -ი³ იკვეცს: ხოსტუენი-და — ო-ხსტუენ-და, ხოცკრი-და — ო-თ-ჴერ-და, და სხვა.

² რა თქმა უნდა, ზოგი ზმნა -დ'ს ფორმანტით გვევლინება:

1	ხოღელ-დ'ს ვუციდი, ველოდი აორისტში: ოხჴელ-დ'ს მოველოდი
2	ხოღელ-დ'ს ოხღელ-დ'ს
3	ხოღელ-და ოხღელ-და, და სხვა

³ ბალსხემოურად: ლახხჴიდ'დახ.

უნ-დ ხას 'შეუყვარდი', და სხვა) გვაფიქრებინებს, რომ ნამყოუსრულის მაწარ-
მოებლად -ღ მივიჩნიოთ და -სს (I და II პირში) და -ა (III პირში) ცალკე
კვიძოთ (იხ. § 28 A II).

C. თავისებურად გვეჩვენებიან:

- a. 1 ბხ. ჩუეს-სგუ, ბჟვ. ჩოს-სგუ, ლზხ. ჩოს-სგუ ლნტ. ჩუასს-სკუ
- 2 ხვ. ჩუეს-სგუ ჩუეს-სგუ ჩუას-სკუ
- 3 „ ჩეეს-სგურ-და (X: 178,) ჩუეს-სგურ-და ჩუას-სკურ-და

- ლზხ. ჩეესგურდა (71₆₋₉), შდ. ჩეესგურდა (X, 168₂₈; დაჯდა), და სხვა.
- 1 ხვ.ლზხ. ჩოთ-ყუ (შდ. ლობჩუყუ: X, 4₁; მიეუწყევი), ლნტ. ჩუათ-ყუ (დავწყევი)
- 2 ჩუათ-ყუ, 3 ჩუად-ყურ-და, ლზხ. ჩუად-ყურ-და (62₂₉; იხ. „ღეფექტ. ზმნები“).

I და II პირში მოკვეცილია როგორც დროის მაწარმოებელი -ღ ფორ-
მანტი. ისე ფუძის ბოლოკიდური თანხმოვანი (ამ შემთხვევაში -რ). უნდა ყოფი-
ლიყო: ბხ. *ჩუესგურდ, ლნტ. ჩუასსკურდ, ბჟვ.ლზხ. ჩოსსგურდ და ხვ.ლზხ. ჩოთ-
ყურდ (I ბ.), რაც ძველი ტექსტებითა და ლენტეხური მართლდება:

მი ჩეესგურდ	სი ჩეესგურდ	აჯა ჩუესგურდა	ჩუესს-სკუ (X: 178-179)	(შდ. XVIII, 101 ₂₄)	ჩოსგურდ	ჩუესს-სკუ (X: 178-179)	ლნტ. ჩუათყურდ
				ჩეესგურდ (X. 178 ₆)	ჩუასგურდ		ჩუათყურდ
				ჩეესგურდა (178 ₆)	ჩეესგურდა		ჩუადყურდა (შდ. ზეპოთ)

ფუძის ბოლო თანხმოვნისა და -ღ სუფიქსის დაკარგვა ეგების აქაც მახვილის
მიერ იყოს გამოწვეული (გვ. 149-151).

ბ. ეს ზმნებიც, როგორც ვხედავთ, ნამყოუსრულის ფორმისაგან აორისტს
წინდებულთა განარჩევენ: სგურ-და (ჯდა) — ჩუეს-სგურ-და (დაჯდა) და სხვა,
მაგრამ: 1. რიგი ზმნებისა ნამყოუსრულში მდგომარეობას გამოხატავს
(ბხ. სგურ-და 'ჯდა', ლგვან-და, ლზხ. ლგვან 50, 'ღა', და სხვა), ხოლო აორისტ-
ში — მოკმედებას, აქტიობას (ჩუეს-გურ-და 'დაჯდა', ესგვან, ესგვან 'დაღა',
და სხვა), ეს კი იმგვარივე პარალელი ფორმების გამოხატავს გვავალეებს სეა-
ნურსიც, როგორსაც ადგილი აქვს ქართულში: წყების: — ღა-წყ-ა, ღე-ების —
ა-ღე-ა, ჯღ-ების — ღა-ჯღ-ა და სხვა; ერთის მხრით, და წყვ-ს — წყ-ა, ღე-ას
— ღე-ა, (ზ-ის [* ჯღ-ის] — ჯღ-...), მეორის მხრით, და 2. ზოგიერთი ზმნის
-და სუფიქსით წარმოებული აორისტის ფორმა პრევერბს გარდა სხვა მხრითაც
განსხვავებულია ნამყოუსრულის ფორმისაგან:

- 1 ბხ. ხუაყურ-სს (ნამყოუსრ. ფორმა ხუაყურ-ე ვწვარ), ხუაყურნლ-დსს ვწვებოდი
- 2 ხაყურ-სს ზმნისა: ხაყურ-ე ხაყურნლ-დსს
- 3 აყურ-ა აყურ-ე იყურნლ-და¹

მაგრამ აორისტში: 1 ჩოთ-ყუ 2 ჩუათ-ყუ 3 ჩუად-ყურ-და, და სხვა
(დაწვრილებით „ღეფექტურ ზმნებ“ში).

აორისტში უკანასკნელი და მსგავსი შემთხვევები თითქმის ნამყოუსრუ-
ლისაგან დამოუკიდებელი არიან -და სუფიქსით ნაწარმოებნიო, მაგრამ აქა-იქ
შემონახული ნამყოუსრულის ფორმები, როგორცაა: ბჟვ.ლნტ. აყურ-და, ლზხ.
ხაწინ-და (14₂, 3, შდ. ბხ. ხენწირ-და 'ერეოდა') და სხვა, გვაფიქრებინებს, რომ

აორისტში -და ბოლოსართით გადმოცემულ ზმნებს ნამყოუსრულშიც -და გა-
 აჩნდა, მაგრამ ზოგი მათგანი დაიკარგა. რაც შეეხება პირველს — მნიშვნელო-
 ბის შესახებ — საკითხს, მას ცალკე განვიხილავთ.

ამგვარად, -გნ სუფიქსიანი, -ონ/-ონ გამოვლენილი და ზოგიერთი -და
 ბოლოსართიანი ზმნის ნამყოუსრულის ფორმები აორისტში პრევერბით რთულ-
 დებიან. I და II პირის ფორმებში ფუძის ბოლო თანხმოვნისა და -დ ფორმან-
 ტის მოკვეცა ფონეტიკურ ნიადაგზეა აღმოცენებული, -და (-დ) სუფიქსის შემ-
 ცველი აორისტის ფორმები თუ უპრევერბოდ ნამყოუსრულში არ მეორდება,
 ჩანს, იგი უკანასკნელში დაკარგულა. ამდენად აორისტის ეს ფორმები დროის
 წარმოების თვალსაზრისით დამოუკიდებელ ფორმებს არ წარმოადგენენ და
 ამიტომ ტაბულაშიც არ შევიტანთ.

ტ ა ბ უ ლ ა XIV

აორისტის ფორმანტები

	A.			B.		
ფუძეში	სუფიქსი	სუფიქსი		ფუძეში	სუფიქსი	სუფიქსი
1 უმლ.	-0 (ნული)	← * -ე		ფ უ	d ე	
2 უმლ.	-0	← * -ე		უ	ე	
3	-ე (§ 36)	-ე (§ 37)		უმლ. -0	← * -ე (§ 38. დასკვნა)	

41. მარტივ- და რთულ-ფუძიანი ზმნები. მარტივეფუძიანია ზმნა, თუ
 მას აწმყოშიც და აორისტშიც (დროის მაწარმოებელი ფორმანტების გამო-
 კლებით) ერთი ფუძე გააჩნია. სანიმუშოდ ეგების ეს ზმნა გამოდგეს: აწმყოში:
 ხობალ (იცის) — აორისტში: ხგ. ლო-ხხალ-და ← ლნტ. ლა-ხობალ-და (ეგონა)
 (გვ. 83)... ხოლო რთულფუძიანია მაშინ, თუ დასახელებულ დროებში სხვა-
 დასხვა ფუძე მოვაოვება. უკანასკნელისათვის გამოდგებიან

A. აწმყოში თემისეული -ი'ს ან -ე'ს მქონე ზმნები:

1. ახტაჷ-ი, ლწხ. ახტაჷ-ი, ლნტ. ახატაჷ-ი — ად-ახატჷ-ე ← ლნტ. ად-ახატაჷ-ე
 ირდ-ი იზრდის ვ/ენგ-რდ-ე ← ლნტ. ვნ-ირდ-ე, ბკვ. ვნ-ირდ
2. -ე: დიგ-ე, ლწხ. დგგ-ე აქრობს ა-დიგ გააქრო
 ამარ-ე, ბკვ. ამარ-ე — ან-მარ-ე, ბკვ. ან-მარ-ე ← ლნტ. ან-
 ლნტ. ამარ-ე...

ფუძეებად გვაქვს აწმყოში: ახატაჷ-ი → ახტაჷ/აჷ-ი, ირდ-ი, დი/გგ-ე და ან/მარ-ე
 ხოლო აორისტში: ად-^აახატაჷ- ბკვ. ლნტ. ვნ-ირდ- ა-დიგ- ან-^ამარ-...
 თემისეული (აწმყოს ფუძის კუთვნილება) -ი, -ე აორისტში არ გადადის.

შენიშვნა. რთულფუძიანებია აგრეთვე -წლ, -ი-წლ... ელემენტარული ზმნები (იხ. „სიტყვათწარმოება“): ამათ მოკვეცილი აქვსთ თემისეული -ე (§ 23 C 1, 2 ა).

B. ორმაგად რთულფუძიანები არიან ზმნები, რომელთაც აწმყოს ჯგუფში არსებული ან მოსალოდნელი თემისეული -ი-ს წინ ფორმანტი გააჩნიათ და აორისტიში კი იგი არ გადაყვებათ. ეს ფორმანტებია:

1. -ემ (← *ე-მ-ი): ხსვ.ლნტ. რაგ-ემ, ლზხ. აგ-ემ — ბხ.ლზხ. აღ-გ-ე; ბქვ. აღ-იგ ← ლნტ. აღ-გ-ე; ქორ აღ-გ-ე (CM, X, 180₁₀; სახლი ააგო, დადგა — ქორს აემ 'სახლს აგებს'), ჩვეს-გ-ე (იხ., 166₃₁), ბქვ. ჩუეს-იგ (დადგა), ბხ.ლზხ. სგა ლა-ხ-გ-ე (75₂₀) ← ლნტ. სკა ლა-ხრ-გ-ე (შეუდგა), და სხვადასხვა. და ასე: ხსვ. ხაბ-ემ, ლზხ. ხაბ-ენ, ლნტ. ხაბ-ენ¹ || ხაბ-ემ (აბამს) — ბხ.ლზხ. სგა ლა-ხ-გ-ე (62₃₁...), ბქვ. სგა ლა-ხაბ ← ლნტ. სკა ლა-ხაბ-ე (შეაბა)...

იქტ-ემ (იყვამს) — ბხ.ლნტ. სგ/კა ლა-ქტ-ე, ეგრ. სგა ლა-ქტ, ლზხ. სგა ლექტ-ე (76₂₀₋₂₁; ჩაიყვა უცებ), ბხ.ლზხ. ეს-ქ-ე (71₁₀), ლნტ. ქას-აქტ-ე (დაახურა, დაათარა), ბხ.ლზხ. ათ-ქტ-ენ (CM, X, 176₂₈; ჩააცვეს)...

იკტ-ემ (იკიდებს) — ბხ.ლნტ. ქან-იკტ-ე, ბქვ. ქან-იკტ, ლზხ. ქენ-იკტ-ე მოიკიდა... იცხ-ემ (იზრდება) — ქან-იკხ-ე, „ქან-იკხ, „ქენ-იკხ-ე გაიზარდა... და მავალითები: ბქვ. ხსვ. ანჭრ-ემ, ხსვ. ხოსგ-ემ (ამხობს), ხოსტ-ემ...

2. -ერ: იქტ-ერი (იპარავს) — ხსვ.ლნტ. ედ-ქტით, ლზხ. ელ-ქტით-ე (მოიპარა) (ეს ერთი მავალითილია ნაცნობი).

3. ბხ. -ნსგ-ი = ბქვ. -ისგ² = ლნტ. -ესკ¹ = ლზხ. -ნს: ბხ. ილ-ნსგ-ი, ბქვ. ილ-ისგ, ლნტ. ილ-ესკ¹, ლზხ. ილ-ნს (იღებს, იყვამს) — ხსვ. სგა ლა-ად-ე, ლნტ. სკა ლა-ად-ე, ლზხ. სგა ლე-ად-ე (ჩაიყვა უცებ), აღ-ნს (ღებს) — ჩუეს-ღ-ე... ასეთია: ბხ. აა-ნსგ-ი, ბქვ. აა-[ი]სგ³, ლნტ. აა-ესკ¹, ლზხ. აა-ეს მიაქვს ხაბტ-ნსგ-ი ხაბტ-ნსგ⁴, ხაბტ-ნსგ¹, ხაბტ-ნსგ ხვედრებს

4. -ნშგ-ი, ბქვ. -ეშგ (ლნტ. -ეშკ)⁵, ლზხ. -ნშ. ამ სუფიქსით ერთი ზმნალა ცნობილი: ბხ. ხოლ-ნშგ-ი, ბქვ. ხოლ-ეშგ, ლზხ. ხოლ-ნშ (ართმევს) — ხსვ.ლზხ. ოთ-ღ-ე (← *აღ-ხოლ-ე 'წართვა')...

შენიშვნა. -ნსგ-, -ნშგ- სუფიქსები აწმყოს ჯგუფშიც უკუღებელიყოფის ბალსზემოურში: ილ-ი || ილ-ნსგ-ი („იღებს“, იყვამს), ხოლ-ი || ხოლ-ნშგ-ი (ართმევს).

5. ბხ.ლზხ. -ნლ-ი, ბქვ.ლნტ. -ელ-ი სუფიქსიც ერთ ზმნას გააჩნია: ბხ.ლზხ. ითხ-ნლ-ი, ლნტ. ითხ-ელ-ი (შოულობს, ეძებს) — ითხ-ე (იშოვა), ხსვ.ლნტ. ქანთხ-ე,

¹) ქვემოხანურში -ემ-ს ენაცვლება -ენ მხოლოდ ამ ზმნაში.

²) -ნსგ მთავრობება მასდარში: ბხ. ლნქტისგ, ბქვ.ლზხ. ლიქტისგ/ქ → ლზხ. ლნქტისგ, ლნტ. ლიქტისგ თქმა (იხ. „ლექსიკონი“).

³) ბქვ. აა-სგ 'მიაქვს' ბერძნულში -ესგ სუფიქსს აღიღებს მყოფადსრულში: აღ-ად-ესგ (შდ. ბქვ. აღ-ა-სგ ← *აღ-ად-ისგ) წაიღებს, ან-ად-ესგ „წამოიძვანებს“.

⁴) პარალელურად ეგრ. ხაბტ-ნსგ. -ნსგ ზოგიერთ ზმნასა გააჩნია სუფიქსად. ჩვეულებრივ გავრცელებულია -ისგ.

⁵) ლენტეხურში კი შეზღუდულია: ხა-ღ-ეშკ-ე ართმევს (ძალით) — ქათა-ღ-ეშკ-ე წართვა.

ლშხ. ქენტხ-ე¹ (← * ქი ან-ითხ-ე 'მონახა'). ვნებითში -ქლ-/-ელ- არ იკვეცება: ბხ.ლშხ. ხეთხ-ქლ-ი (ეძებს) = ბხ. სხთხანლდა², ბერ. სხთხელ-და, ლშხ. ქენტხელ-და, ეცრ.ლშხ. სხთხელი-ჟ (დაძებნა, იკითხა)...

6. -ენ-ი მრავალ ზმნას ახასიათებს. საინტერესოა, რომ იგი ერთსადამივე ზმნას ყველა დიალექტში შეიძლება არ ახლდეს, ლენტეხურში მას ზოგჯერ -ინ-ე ენაცვლება: ლშხ. აკრ-ენ-ი (ხსვ. აკრ-ე, ლნტ. აკარ-ე 'აღებს') — ად-კარ-ე (გაალო), ნრ-ენ-ი (იწერს) (უსტარუნს³ ირენი 50₂₄; პირჯვარს იწერს: ხსვ. იმარ-ი 'იწერს') — ედ-ნრ-ე (დაიწერა) (ჩვად-ნრ-ე 63₂; დაწერა), აძმ-ენ-ი (9₁₇), ლნტ. აძ/ზმ-ენ-ი (|| აძმ-ი), ბხ. აძმ-ენ-ი, ბერ. აძს-ენ-ი⁴, ეცრ. აძს-ენ-ი, ლშხ. აძმ-ენ-ი (კლავს) — ად-ძმ-ე (ჩვად-ძმ-ე 77₆) ← ლნტ. ად-ა-ძმ-ე, ბხ. ა-ძმ, ბქვ. ა-ზიპ, ლშხ. ა-ზიპ (დაკლა), ხსვ.ლშხ.ლშხ. იბე-ენ-ი (ლნტ. იბაე-ენ-ე 'ივებს, გრძნობს') — ქ'ან-ბაე, ლშხ. ქ'ენ-ბაე-ე (იგრძნო, გაიგო), ბხ.ლშხ. ალჯ-ენ-ი (ბქვ. ა/ღლჯ-ი, ლნტ. ჳლჯ-ი 'რგავს') — ბხ.ბერ. ათ-ლპჯ, ლშხ. ჩუად-ლაჯ-ე (დარგო), ბხ. სგანხ-ლპჯ (მიაკრა)...

7. -ინ-ე ხშირია ზმნებში (ლნტ.ში -ინ-ე შეკუმშულად გვევლინება [-ნ-ე] და ფუძის ხმოვანი კი აღდგენილად): ხსვ.ლშხ.ლშხ. იებ-ინ-ე, ლნტ. იებმ-ნ-ე (იცილის) — ქ'ან-ეებ, ლშხ. ქ'ენ-ეებ-ე (მოიცალა), ხოწმ-ინ-ე, ლნტ. ხოწმ-ნ-ე (კიდებს) — ბხ. ო-ხწეებ, ბქვ.ლშხ. ო-ხწებ, ლშხ. ო-ხწებ-ე, ლნტ. ჩუა-ხოწებ (დაკიდა), იშუმ-ინ-ე, ლშხ. იშმ-ინ-ე, ლნტ. იშუმ-ინ-ე¹ (ისვენებს) — ქ'ან-შუმ, ლშხ. ქ'ან-შუმ, ლშხ. ქ'ენ-შომ-ე (მოისვენა), ხსვ.ლშხ.ლშხ. ხორკ-ინ-ე (5₁₅; კიდებს) — ო-ხწიკე, ლშხ. ო-ხრეკ-ე (დაკიდა), ხოხლ-ინ-ე², ლნტ. ხო-ხელ-ნ-ე (უშვებს) — ლო-ხწიკელ, ლშხ. ლო-ხხელ-ე, ლნტ. ლა-ხოხელ, ხსვ. ხაბკ-ინ-ე, ლშხ. ხაბკ-ინ-ე (აბჯენს) — ხსვ. ლა-ხბეკ ← ლშხ. ლა-ხბეკ-ე (მიბაჯინა), და სხვა.

8. ფუძედრეკალია თერ (ცნობს) — ათორ (იცნო). იუირ'იც (მოირტყა, იცემა) ამის მსგავსი რომ არის, ჩანს მასდარიდან: ხსვ.ლშხ. ლი-ყერ (ცემა, შდ. ლი-თერ) და აწმყოს ფორმიდან: იყერ. ფუძედრეკალის შთაბეჭდილებას ახდენს იჟედ (იღებს) — ა/ენ-კიდ ზმნა (იხ. „სიტყვათწარმოება“).

ამგვარად, აწმყოს ჯგუფში წარმოდგენილია და აორისტისაში არა ჩანან: -ემ, -ერ, -ნესგ/-ენსკ/1-ნეს/-ეს, -ესგ/-ისგ, ეშგ/-ეშგ/-ნშ, -ქლ-/-ელ-, -ენ- და -ინ-სუფიქსები (ლშხ.ში -ქლ-ისა და ლნტ.ში -ეშგ/ისა ფუძესთან შეხორცება ახალ მოვლენად უნდა ჩაითვალოს). ამ მხრით სევანური მოძმე ენებს მოგვაგონებს:

¹) ლაშურში ქენტხ-ქლ-ე¹ (66₁₈, 19, ენთხ-ქლ-ე 73₁₀) გვაქვს. ჩანს, -ქლ- შეიძლება ფუძეს შეეხორცოს, როგორც ეს ვნებითშია.

²) წარმომდგარია უშკუტს სტარუნს ირენი ფორმისაგან. უკანასკნელი ტექსტებშია დატული: უშკუტ სტარუნს ირენი (CM, XVIII, 99; ბხ. სტარუნს იმარი) პირჯვარს იწერს (იხ. აკ. შანიძე, შემთხვევა ბერძნული სიტყვის აუზნაობის ფორმით სესხებისა სევანურში: „ტფ. უნივ. მოამბე“, ტ. V, გვ. 254-256).

³) -ენ- ბერძნულში ფუძის კუთვნილება გამხდარა: აძს-ენ-ი — ადგ-ა-ენ-ე (← * ად-ა-ს-ენ-ე).

⁴) ზოგიერთის მეტყველებასში -ინ-ე მესმოდა: ბხ. ხოხლ-ინ-ე, იშუმ-ინ-ე, და სხვა.

ქართულშიც ხომ აწმყოს ფუძისეული -ავ, -ამ, -ემ, -ემ და სხვა, მეგრულში -უნ, resp. -უნ, -ან, -ენ, -ინ (მეგრ. გრამ., § 71, შდ. ჭან. -ამ, resp. -ავ, -უშ/-უფ; ჭან. გრამ., § 81) აორისტიში არ გადაყვება. ზოგს ამათგანს შესატყვისი მოქმედება სვანურში, მაგ.:

a. -ემ = ქართ. -ამ: ხვ. სოსტ-ემ (არჭობს) = უსკ-ამ-ს, სვ. იცხ-ემ = *ისხ-ამ-ს (სვ. გ ← ქ. ს: ბხ. ი-ცხ ← სხ-ალი: ჩქი. იაჰუი. 846), და სხვა (გვ. 81).

b. -ენ- და ქართ. -ემ ფორმანტების ურთიერთობის შესახებ ქვევით („სიტყვათწარმოება: ფორმანტათვის“).

42. კონიუნქტივი II აორისტის -ე მოკვეცილ ფუძეს იყენებს (თავის პრევერბით, მაქცევრით, პირის ნიშნებით). კონიუნქტივი II-ის მაწარმოებლებია: -ა, -ე, -ი. მხოლოდობით რიცხვში III პირს უჩვენებს -ს ბოლოსართი (როგორც ეს ქართულ-მეგრულშია). სამივე (-ა, -ე, -ი) ნიშანი დაახლოებით ასე შეიძლება განაწილდეს:

A. თუ აორისტის III პირის ფორმებში ზმნას -ე გააჩნია, კონიუნქტივ II-ში მას -ა აწარმოებს:

	ხვ.ლმბ.	ლნტ.	ბქვ.ლნტ
აორისტი	აღ-კალტ-ე	აღ-აკალპტ-ე	გალეწა
კონიუნქტ. II: 1	ოთკალტ-ა	ათუაკალპტ-ა	გავლეწო ბქვ. ე'ოხმარ-ა, ლნტ. ე'პხტუ-
2	ათკალტ-ა	ათაკალპტ-ა	შხმარ-ა წარ-ა
3	აღკალტ-ა-ს	აღაკალპტ-ა-ს	შხმარ-ა-ს
Si	ა/ოლკალტ-ა-ღ	ალაკალპტ-ა-ღ	ოლმარ-ა-ღ, შლმარ-ა-ღ
Se	ოთკალტ-ა-ღ	ათუაკალპტ-ა-ღ	ოხმარ-ა-ღ, შხტმარ-ა-ღ
2	ათკალტ-ა-ღ	ათაკალპტ-ა-ღ	შხმარ-ა-ღ
3	აღკალტ-ა-ხ	აღაკალპტ-ა-ხ	შხმარ-ა-ხ

B. ფუძედრეკად (II ჯგუფის) ზმნებს ჩვეულებრივ -ე აწარმოებს (ფუძის -ი- → ე-: ცხადია, -ჟი-ც → -ჟ-). აორისტიში: ადიგ (გააქრო), აკუშ (გატეხა):

კონიუნქტ. II: 1	ოდგ-ე, ლნტ. აღუგ-ე	გაეაქრო	ოკუშ-ე, ლნტ. აკუშ-ე	გატეხო
2	აღგ-ე		აკუშ-ე	
3	აღგ-ე-ს		აკუშ-ე-ს	
Si	ა/ოლდგ-ე-ღ		ა/ოლკუშ-ე-ღ	
Se	ოდგ-ე-ღ, აღუგ-ე-ღ		ოკუშ-ე-ღ, აკუშ-ე-ღ	
3	აღგ-ე-ხ		აკუშ-ე-ხ	

C. თუ აორისტის III პირის ფორმებში -ე მოკვეცილია, კონიუნქტივ II-ში ძალიან ხშირად -ი გვაქვს. მას შეუძლია ფუძის ხმოვნის ამოღება ზემოსვანურსა (და ლაშხურში), ლენტეხურში კი ვერც კუმშავს და ვერც აუმლანუტებს (რაც ფონეტიკურად საინტერესოა). აორისტიში: ხვ.ლნტ. ანქაჩ (მოჭრა) (ბალსზემოურში ჩვეულებრივ აქაჩ 'დაჭრა' გვაქვს), ანტუერ (ისწავლა):

1	ხვ. ანქაჩ-ი	ლნტ. ანქაჩ-ი	ბხ. ანტუერ-ი, ბქვ. ანტუერ-ი, ლნტ. ანტოორ-ი
2	ანქაჩ-ი	ანქაჩ-ი	ანტუერ-ი
3	ანქაჩ-ი-ს	ანქაჩ-ი-ს	ანტოორ-ი-ს

ხსვ.	ლნტ.	ბხ.	ბქვ.	ლნტ.
Si ა/ოლქი-ი-დ	აღქაი-ი-დ	აღ ვხუთურ-ი-დ	ოხთურ-ი-დ	ვხუთორ-ი-დ
3 ანქი-ი-ხ	ანქაი-ი-ხ	ან თურ-ი-ხ		ანთორ-ი-ხ

და ასე აორისტში:

კონიუნქტივი II ში:

ხსვ.ლნტ.	აჯან	ხსვ.	აჯ-ი-ის, ლნტ.	აჯან-ის	დახანს	
	აშყურდ		აშყურდ-ის	აშყოდ-ის	რეცხოს	
ბხ.	ქაპრდ, ეტრ.	ქაპედ, ლნტ.	ქაპურდ	ქა/აპურდ-ის	ქაპურდ-ის	გაყიდოს

ხსვ. ანჯაბ — ანჯაბ-ის (მოხარბოს), ანშხატ — ანშხატ-ის (მოლობოს), და სხვა. ა-, ან- პრევერბიან ზმნებში რედუქციას ადგილი არა აქვს მაშინ,

1. თუ ფუძეში თეორიულად გრძელი ხმოვანია ნეარაულები ბალსქვე-მოურში: ბქვ.ლნტ. აღაშ (= ბხ. აღაშ 'დათესა') — ბქვ. აღაშ-ის (ლნტ. აღაშ-ის = ბხ. აღაშ-ის 'დათესოს'), ბეგ. აშკად (დაქედა) — აშკად-ის (დაქედოს), და სხვა.

2. თუ ბალსქვემოურშივე ზმნა -ე ფორმანტითაა ნაწარმოები:

ხსვ.	აშლქლუ	დამარბა	— ბხ.	აშლქლ-ის =	ბქვ.ლხმ.	აშლქლ-ის	დამარბოს
„	აშხტინ	შეინახა	—	აშხტინ-ის =		აშხუნ-ის	შეინახოს...

ანდა 3. თუ ზმნა სხვა (სათავისო, სასხვისო, საზედაო) ქცევითაა ¹:

ხსვ.	აღჯან	დაინა	—	აღჯან-ის (ლნტ. აღჯან-ის)	დაინას	
	ანშხატ	მოიღობა	—	ანშხატ-ის	მოიღობოს, ადწურ-ის	სისხლი აიღოს...

შენიშვნა. ამ პირობათა გარეშეც გვხვდება ფუძეშეუქმშავი ზმნები: ხსვ.ლხმ. აკილ (დაკეტა) — აკელ-ის, მაგრამ || ბხ. აკელ-ის (შდ. ხსვ. აკელ-ის³ 'დაკეტოს', ასევე: ბხ.ბეგ. ანშიმ (მოზომა) — ანშემ-ის || ბხ. ანშემ-ის (მოზომოს), ბხ.ლნტ. ჩუმინ (ქნა) — ჩუმინ-ის || ჩუმინ-ის (ქნას)...

აორისტში -ე-თი წარმოდგენილ ზმნებს კონიუნქტივი II ში რომ -ა აწარმოებს, ხოლო დანარჩენთ (ფუძეშეუქმშავთ, -ე მოკვეცილთ) -ი, ეს კარგად ჩანს შემდეგი დაპირისპირებიდან:

ხსვ.	აღკარ-ე	ლნტ.	აღკარ	გაიღო	—	ხსვ.	აღკარ-ა-ხ.	ლნტ.	აღკარ-ის	გაიღოს
ლხმ.	ანშკად-ე	ბხ.	ანშკად	დაქედა	—	ლხმ.	ანშკად-ა-ხ.	ბხ.	ანშკად-ის	დაქედოს
ლნტ.	ათოლაშ-ე,	ბქვ.	ათლაშ	დაუთესა	—	ლნტ.	ათოლაშ-ა-ხ.	ბქვ.	ათლაშ-ის	დაუთესოს...

D. -ა, -ე, -ის განაწილებასთან დაკავშირებით საჭიროა შემდეგი ითქვას:

1. II ჯგუფის ზმნებს მართა -ე მხოლოდ ბალსქვემოურში (და ლახა-მულურში) აწარმოებს, სხვა დიალექტებში კი მის პარალელურად -ა (ბალსზე-

¹) ლახამულურში საარვისო ქცევის ფორმებშიც არ იკუმშება ფუნის ხმოვანი ასეთ ზმნებში: ანქაი-ის, ანჯაბ-ის, ქაჯან-ის, და სხვა.

²) აღ. ქურასკედ დიანის სიტყვით ლენტეხურში ასეთი პარალელი ფორმები იხმარება: ადჯან-ის || ადჯან-ის. ანშხატ-ის || ანშხატ-ის, ადწორ-ის || ადწორ-ის, აშხუნ-ის || აშხუნ-ის, აკელ-ის (ხსვ. აკელ-ის) || აკელ-ის 'აკელ-ის'...

³) ლახურში კი უმეტესად -ა გამოყენებული. რაც იმით აიხსნება. რომ ეს ზმნები აორისტში -ე-თი არიან ნაწარმოებიან: ადკელ-ე, ანჯაბ-ე, ანქაი-ე, ადშყოდ-ე, ანჯაბ-ე — ადკელ-ის, ანჯაბ-ის, ანქაი-ის, ადშყოდ-ის, ანჯაბ-ის. და სხვა

მოურში), -ი (ლენტეხურში) და -ა, -ი (ლაშხურსა და უშგულურში) არის გამოყენებული: ბჟვ. ადგგ-ე-ს = ბზ. ადგგ-ე-ს||ადგგ-ა-ს = ლნტ. ადგგ-ე-ს||ადგგ-ი-ს = ლზზ. ადგგ-ე-ს||ადგგ-ი-ს||ადგგ-ა-ს¹, (უშგულურშიც² ასეა ალბათ ლაშხურის გავლენით: ადგგ-ე-ს/-ი-ს/-ა-ს 'გააქროს'). სხვა ქვეყაშიც, ცხადია, ვგვევ ფორმანტები იქნება: ოთკუშ-ე-ს||ოთკუშ-ი-ს||ოთკუშ-ა-ს = ლნტ. ათოკუშ-ე-ს||ათოკუშ-ი-ს (გაუტეხოს), და ასე: ხსვ. ანჭგდ-ე-ს = ლზზ. ელჭდ-ი-ს (47_ა)||ელჭდ-ე-ს||ელჭდ-ა-ს (გადიხადოს), ჩვედგუკიხ (44_ა): დამივარონ, განიმტკიცონ), ანჭდ-ე-ს (CM, X, 166_ა)||ბზ.ქვს. ანჭდ-ა-ს||ქვს. ანჭდ-ი-ს (მოიტანოს), და სხვადასხვა.

2. I ჯგუფის (აორისტის) -ე მოკვეცილი ზმნების საწარმოებლად -ის გარდა -ე'ც ხშირს ხმარებაშია. უკანასკნელს ბალსზემოურსა და ქვემოცანურში -ა ენაცვლება:

ჩუემინ, ეტრ.ლზზ. ჩემინ, ლზზ. ჩომინ (ქნა) — ბზ.ლნტ. ჩუემინ'ნ-ე-ს||ჩუემინ'ნ-ა-ს (CM, XVIII, 105_ა; ჩეემინაბ ქნან), ბეჩ. ჩუემინ-ე-ს, ეტრ.ლზზ. ჩემნ-ე-ს, ლზზ. ჩომნ-ა-ს (53_ა)||ჩომნ-ე-ს (ქნას).

ლალემ, ბჟვ.ლზზ. ლა'ლემ, ლნტ. ლალემ (შეკამა) — ბზ. ლალა'მ-ე-ს||ლალა'მ-ა-ს, ქვს. ლალე'ემ-ა-ს (ხორაჯ, 34_ა)||ლალე'ემ-ე-ს, ბჟვ.ლზზ. ლა'ლემ-ე-ს... ბზ. ლახა'შ, ლზზ. ლახა'შ, ბჟვ. ლახა'შ, ლნტ. ლახა'შ-ე — ბზ.ლზზ. ლახა'შ-ე-ს||ლახა'შ-ა-ს||ლზზ. ლახა'შ-ი-ს, ბჟვ.ლზზ. ლახა'შ-ე-ს, ლნტ. ლახა'შ-ა-ს (ასვას)...

და ასე: ხსვ.ლნტ. ვნთიშ (აირჩია) — ვნთიშ-ე-ს||ბჟვ.ლნტ. ვნთშ-ე-ს||ლნტ. ვნთშ-ა-ს/-ი-ს, ბზ. ვნთი/შ-ე-ს||ვნთი/შ-ა-ს, ლნტ. ე'ანტყაბ-ი-ს||ე'ანტყაბ-ა-ს... ერთსადამივე ზმნასთან სხვადასხვა ფორმანტის გამოყენება (როგორც ეს ქართულშიც შეინიშნება: შეიპურ-ა-ს||შეიპურ-ო-ს. ზემომიერული: წევიდ-ე-ს||წევიდ-ო-ს...) ანალოგიის ნაწყალობებია. ამიტომ არის ძნელი წესის დადგენა, თუ რომელ -ე მოკვეცილ ზმნას აწარმოებს -ი და რომელს -ე. ერთი კი ცხადია: ეცერულში -ე'ს არ ენაცვლება -ა: ბჟვ. ვდიბ (= ბზ. ვდბ-ე 'დაიბა') — ვდიბ-ე-ს (დაიბას), ადიგ (= ბზ. ადგ-ე დადგა) — ადგგ-ე-ს (დადგას), და სხვა.

E. ზმნები, რომელთა აორისტის ფორმები ნამყოუსრულისაგან პრევერბითლა განსხვავდებიან, კონიუნქტივ IIს კონიუნქტივი Iის მსგავსად აწარმოებენ, ე. ი. სხვაობას უკანასკნელთა შორისაც პრევერბი ამყარებს:

	ნამყოუსრ.	კონიუნქტივი I	კონიუნქტივი II
ლნტ.	სიბ-და	სიბ-დ-ე-ს	ან-სიბ-დ-ე-ს
ხსვ.ლნტ.	ხოხალ-და	ხოხალ-დ-ე-ს, ხოხალ-დ-ე-ს	ლო-ხუხოლ-დ-ე-ს, ლო-ხოხალ-დ-ე-ს,
ლზზ.	ხოხალ-და	ხოხალ-დ-ე-ს	ლო-ხოხალ-დ-ე-ს, ლნტ. ლა-ხოხალ-დ-ე-ს
ხსვ.	ხალტ-გნ-'და'	ხალტ-გნ-დ-ე-ს, ხალტ-გნ-ე-ს	ლა-ხალტ-გნ-დ-ე-ს, ლა-ხალტ-გნ-ე-ს
ლნტ.	ხალტ-გნ-'და'	ხალტ-გნ-დ-ე-ს	ლა-ხალტ-გნ-დ-ე-ს
ლზზ.	ხალტ-გნ-'და'	ხალტ-გნ-დ-ე-ს	ლა-ხალტ-გნ-დ-ე-ს
ბზ.ლზზ.	ხალონ-'და'	ხალონ-დ-ე-ს, ხალონ-დ-ე-ს	ათ-ლონ-დ-ე-ს, ათ-ლონ-დ-ე-ს
ბჟვ.ლნტ.	ხალონ-'და'	ხალონ-ე-ს, ლნტ. ხალონ-დ-ე-ს	ათ-ლონ-ე-ს, ათ-ალონ-დ-ე-ს

¹ ზოგმა ასეთი ფორმაც ჩამაწერინა ლენტეხში: ადგგ-ა-ს, აცურ-ა-ს (შდ. აცურ-ე-ს, აცურ-ი-ს).

² ზოგს უშგულელს -ე'ს ხმარება ეჩოთირებოდა, ტექსტებში კი -ე'ა.

და ასე: ლმხ. ლა-ხშონ-დ-ე-ს (6₁₀, 7₁₅), ბხ. ლა-ხშონ-დენდ-ს, გკვ. ლა-ხშონ-ე-ს, ლნტ. ლა-ხაშონ-დ-ე-ს (შეშურდეს)... ამათვე მისდევენ ის ზმნები, რომელთაც აორისტიში ნამყოუსრულის -და უჩნდებათ: ბხ. ლახხბურდ-დენდ-ს, ვცრ. ლახხბურდ-ე-ს, ლმხ. ლახხბურდ-ე-ს (6₂), ლნტ. ლახახბურდ-ე-ს (შეხედეს), ისგა ლოხგუდირ-დ-ე-ს (CM, XXXI, 56₇₋₈, ბხ. სგა ლოხბუგუდირ-დენდ-ს 'ხელი მოკიდოს'), და სხვა. მაგრამ ესენი ახალ ფორმანტს არ გამოიყოფენ: აქაც იგივე კონიუნქტივი Iის -ე, -დ-ე, -დენდ ნიშანი ჩანს.

შენიშვნა. შეიძლება კონიუნქტივი IIის ფუძე იყოს წარმოდგენილი და მაწარმოებელი მოეკვეციოს ბალსზემოურსა და ლენტეხურში. უკანასკნელის ფარული არსებობა კი ფუძის ხმოვნის გაუმლაუტებით ან -გ-ს -ი-დ შეცვლით აშკარადგება ხშირად. III პირის -ს, რა თქმა უნდა, დაკუთვლია:

შდ. აორ.

- ლნტ. 1 ადრუაგარ-ი || ადრუაგარ მოვკლა ადრუაგარ ათუაეახ-ი (|| ათუაეახ ?)
- 2 ადაგარ-ი || ადაგარ ადაგარ ათაეახ-ი (|| ათაეახ ?)
- 3 ადაგარ-ი-ს || ადაგარ-ს ადაგარ ათაეახ-ი-ს (|| ათაეახ-ს?)

ბხ. ათლონ-დენდ-ს || ათლონ-ს¹, ქრთეჟედ-ი-ს → ქრთეჟოდ-ს (გაუძღვეს), ლახხბურდ-დენდ-ს || ლახხბურდ-ს, ლნტ. ლახახბურდ-ე-ს || ლახახბურდ-ს² (შეხედეს), ბხ. ათხინდ-ენდ-ს || ათხინდ-ინ-ს (გაუხარდეს), ლახხარბ-ენდ-ს || ლახხარბ-ინ-ს (შეეხარბოს), ლახლატ-ენდ-ს || ლახლა/ატ-ინ-ს (sic)³... (შდ. „ენებითი“).

ამგვარად, კონიუნქტივი IIის მთავარი ნიშნებია -ა, -ე, -ი. ძირითადი -ე უნდა იყოს: იგი კონიუნქტივი Iის მაწარმოებელიც არის (§ 29 B 3). ამათი შესაბამისია ქართულში კონიუნქტივი IIის -ა, -ე და ალბათ პერმანსივის -ი (ქმნ-ა-ს/ქმნ-ე-ს, ქმნ-ი-ს).

43. ბრძანებითი სვანურში არ იწარმოება: იგი სხვადასხვა დროის ფორმებს სესხულობს, სახელდობრ:

A. 1. და დებითი ბრძანებითი ა. II პირისათვის იყენებს აორისტის ფორმებს (როგორც მხოლოდობით რიცხვში, ისე მრავლობითში):

	ბრძანებითი = აორისტს		ბრძანებითი = აორისტს
შეიძლება.	ე'ახსსყ, ლმხ. ე'ახსსყ	გააკეთე	ჩუაკუშე გატებე
	ჩუათახატბუ → ჩუათახატბ/აუ	დახატე	ანკე მოიტანე, მოიყვანე
	ხგ. ჩგემქარ (CM, XVIII, 98 ₂₀)	გამიღე	ე'ანკე ამოწყვიტე
შეიძლება.	ე'ახსყედ, ლნტ. ე'ახსსყედ	გააკეთეთ	ჩუაკუშედ გატებეთ
	ჩუათახატბუედ ← ლნტ. ჩუათახატბუედ	დახატეთ	ანკიდდ მოიტანეთ
	ხგ. ემქარედ (CM, XVIII, 98 ₁₀)	გამიღეთ	ე'ანკიდდ ამოწყვიტეთ

1) ლნტ.ში ათა ლონ-ს, ლახაშონ-ს... შეიძლებაო. ასევე ლახალატ-გ-ნ-ს, ლახადაკლედ-გ-ნ-ს... ფორმებს „გამოთქვამენ“ო.
 2) ლაშხურშიც არისო: ლახხბურდ-ს და სხვ. სანტერესოა ათხინდ-ენდ-ს, ათხინდ-ენდ-ს და ათხინდ-დ-ე-ს (?) ფორმათა პარალელობა.
 3) შდ. კონიუნქტივი Iში: ჯალტ-გ-ნ-ს (გვ. 111, შნშ. 1).

და ასე: აჯუი ჩემენ (CM, X, 172₇) ჩუემენ (ib., 238₃; ასე ქენი), ჩომინდ (ib., ქენით), ადღერ მუშკიდთე. ახშკადენი... ჰუნგირ ჟათაჲ¹ (ib., 170₂₁₋₂₂; წადი მქედელთან, გააქედინე... უნაგირი დაადგი), ზ. აჩადლი ი ჟ'ხმეჟრედ (ib., 176₁₃; წადით და გაიგეთ), ლმ. ესტახედ (68₂₀; დაარქეთ), და სხვა მრავალი. ეს ფორმები აორისტიზაციის იმიტოლად განსხვავდებიან, რომ ე. წ. სი, სკაპ ნა-ცვალსახელები ზმნას ჩვეულებრივ არ ახლავს, ფუძისეული ბოლოკიდური ბგერები აქ უფრო ხშირად იკვეცება და პრევერბიც უკუღმეზღველიყოფის, ვიდრე აორისტიზმ, მაგ. ზ. აღერ¹ (ძოდი), აღერ¹, ლნტ. ადი (წადი), ქაფუ. ქაფუ (← "ქა აფუშუდ 'გაუშვი'), ხაქად¹ (დაარქი), და სხვა (იხ. „ენებითი“), ხოლო

ბ. შესამე პირისათვის კონიუნქტივი II-ის ფორმებს სესხულობს: ჟ'ანა-სყას → ჟ'ანსყას (გააკეთოს), ჩუადახატაჲს → ჩუადახატუას (დახატოს); ჩუა-კუშე/ი/ას (გატეხოს), ანჟედე/ი/ას (მოიტანოს), ზვ. ამქარახ (გამიღონ), და სხვა.

გ. I პირისათვისაც კონიუნქტივი II-ს მიმართავს მრავლობით რიცხვში: ჟ'ალასყად → ჟ'ა/ოლსყად (გავაკეთოთ), ჩუალახატაჲდ → ზ. ლმ. ჩუალახატუად.

შენიშვნა. ვინიცობაა ზმნა დროთა II ჯგუფში არ იწარმოება, მაშინ ბრძანებითი ამ ზმნის დროთა I ჯგუფის ფორმებს მიმართავს: ხარდ, ზ. ლნტ. ხარდს (იყავი), ხარდად, ლმ. ხარდად (იყავით), ზ. სგურ-დს, ლნტ. სკურდს, ბქ. ლმ. სგურდ (იჯედი), სგურდად, სკურდად, ლმ. სგურდად (ისხედით)... III პირისათვის: ზ. არდდს, ლმ. არდეს, ბქ. ლმ. ლნტ. არდეს (იყოს), ზ. სგურდდს, ლნტ. სკურდდს, ლმ. სგურ-დდს, ბქ. ლმ. სგურდდს (ისხედენ), და სხვა.

ამ ფორმებით გამოხატული ბრძანება კატეგორიული ხასიათისაა (ე. ი. ნაბრძანების შესრულება სავალდებულოა), მაგრამ

2. თუ ბრძანებითში ნამყოფსრულის ფორმებია გამოყენებული, მაშინ ბრძანება თხოვნითი ხასიათისა² იქნება: ეტ. ლმ. ხსყეუ (აკეთე), ეტ. ხაკარ, ლმ. ხაკარუ, ლნტ. ხაკარს, ბქ. ხაკარსგუ (აღე. „დაიწყე გაღება“), ცხირს ხაცყენდას, ეჩხა ნიცს ხავგვას (CM, X, 170₁₇; ზ. ცხირს ხაცყენს ი ეჩხაუ ლიცს ხავგუმს 'ჩხირი არქვე და წყალი ასხი მასში'), ზ. სი ლოცს ხი-ჩოდს ი მეჯრადდს (ib., 172₁₈; შენ ილოცე და მეხვეწე), ლმ. იშგენ სად-გვმარს ხაკრენის ლოქ (72₃₂; სხვა სადგომები აღეო), ეჯგვარს ახლელის (17₂₂; იმგვარს ელოდე), და სხვა. ზეითი შენიშვნაში მოყვანილი შემთხვევებიც ძალიან ხშირად ასეთი შინაარსისანი არიან. განსაკუთრებით გავრცელებულია

¹ შეტომები არაა გასწორებული (ზ. აღერ მეშკიდთე. ახშკადენი... ჰუნგირ ჟ'ათაჲ).

² აღსანიშნავია, რომ ქართულ დიალექტებში „თხოვნისა და ხეწვის ელფერი გადაკ-რავს“ ე. წ. მეორე ბრძანებითს, რომელიც ნამყოფსრულის -ოდ/-იდ ნიშნების შემცველ ნამყო მრავალგზითის ფორმებს იყენებს: ფშაურში: ...ა ნახოდი. თუშურში: ხკითხიდი. კვესურ-ულში: ღნახიდი, და სხვა (S₂O₃ ქართულ ზმნებში. გვ. 154-5, 158, 162, 167...). მნიშვნელობისა (სვანებსაც მრავალგზითად ესმის) და ნაწილობრივ წარმოების მხრით სვანურსა და ფშაურ-თუშურ-კვესურულს ნორის მსგავსებაა.

ორივე მნიშვნელობით ახ. ლგრდსს (იარე), ბხ.ბგჳკჳს. ლგრდ¹ (68₁₁, ეკლ.პაპ. ლირ (წადი), ლგრდად, ლხ. ლგრდად (იარეთ, წადით)...

B. უარყოფითი ბრძანებითი კი ყველა პირისათვის აწმყოს ან კონიუნქტივი IIის (თუ ზმნას უკანასკნელი დრო არ გააჩნია [იხ. ზემოთ შწმ.], მაშინ კონიუნქტივი Iის) ფორმებით სარგებლობს. 1. აწმყო გამოყენებულა ნომ (ლხ. ნომ), ლხ. ნემ (ნუ) ნაწილაკთან: ნომ ხიჩო ლნტ. ნო!ში ხიჩო → ნოხჩო, ლხ. ნემ ხიჩო (ნუ შერები), ნომ! ნემ იჩო (ნუ შერება), ახ. ნომ ნომის ხიგუნი, იგუნი (ნუ ტირი, ტირის), ლნტ. ნომ რაგაძი (ნუ ლაპარაკობ, ლაპარაკობს), ნომ! ნემ ხიჩოდ (ნუ შერებით), და სხვა.

2. კონიუნქტივი II (ან I) კი ნომა, ბხ.ლხ. ნოსა. ლნტ. ნოსა (არ) ნაწილაკთან იხმარება: ბხ.ლხ. ნომ'ადმას ბხ. ნოსა ადმას. ბჳ. ნომ'ადმას. ლხ. ნომ'ადმას (ნუ წაიღებს, არ წაილოს), ლნტ. ნომა!ნოსა ('ნო) ჩომინეს, ახ. ბეჩ. ნომა ჩუმინეს (არ ქნას), ლხ. ნომა ოგუგა ნამ (94₁₀: არ შეგვიყვანო ჩვენ), ჩუ ნომა'ადლაგრად (sic CM. XVIII, 120₁₁, p.10: ახ. ჩუ ნომა ადგრიდ 'არ მოკლათ'), ეტრ.ლხ. ნომა ჩემნედ (არ ქნათ), ბხ.ლხ. ნოსა... ათკალო 172₁₁: არ გაალო), ახ. ნოს'აშმიხად (არ დამიწვათ), და სხვა მრავალი.

ბრძანებითში ფორმაწარმოების თვალსაზრისით ახალი არაფერია. ტაოყოფითი ნაწილაკები² (ნაირ-ნაირი გვხვდება სვანურში და) იმდენად საინტერესოა არიან, რომ ცალკე იქნებიან განხილულნი.

დროთა მისამე ჯგუფი

44. ნაწყოსრული -ა სუფიქსით იწარმოება. ჩვეულებრივ ორი ქცევა გააჩნია: სასხვისო და საზედაო:

A. სასხვისო ქცევის I ჯგუფის ზნა:

მიმწ/არ-ა	მიმზადებია
ჯიმწ/არ-ა	ჯიმზადებია
ხომწ/არ-ა	უმზადებია
ხომწ/არ-ა-ბ	უმზადებიათ

II ჯგ. ზნა:

მიკტრ/იშ-ა	ნიტეხია
ჯიკტრ/იშ-ა	ჯიტეხია
ხოკტრ/იშ-ა	უტეხია
ხოკტრ/იშ-ა-ბ	უტეხიათ

[ბხ.ლხ. მიმწ-ა, მიკტრ-ა, ბჳ.ლნტ. მიმწ-ა, მიკტრ-ა, და სხვა].

	ბხ.ლნტ.	ლხ.	ბხ.ლნტ.	ლხ.
პრეფიქსით	წ-მიმწ/არ-ა	ე-მიმწ-ა	წ-მიკტრ/იშ-ა	ე-მიკტრ-ა
	წ-ჯიმწ/არ-ა	ე-ჯიმწ-ა	წ-ჯიკტრ/იშ-ა	ე-ჯიკტრ-ა
	ო-ხ'ტრ/მწ/არ-ა ← ლნტ.	ახომწ-ა	ო-ხოკტრ/იშ-ა ← ლნტ.	ათ-ოკტრ-ა
	წ/ო-გუმწ/არ-ა	ო-გუმწ-ა და სხვა	წ/ო-გ'ტრ/იშ-ა	ო-გკტრ-ა

1) ლაშხურში ლ გ რ დ ფორმის შენაშნა ბრძანებითში გვიჩვენებს. რომ იგი -დ ფორმანტით ყოფილა ნაწარმოები ნაწყოსრულის I და II პირში, მაგრამ დღეს მას -ის ნიშნაში ლ გ რ ი ს ენაცვლება (გვ. 105, შწმ. 1).

2) ზოგიერთის შენიშვნით ბხ.ში ნ ო მ. ნ ო მ ა. ნ ო მ ი ს. ლ ხ. შ ი ნ ო მ. ნ ო. ნ ო მ ა = ნუ, ხოლო ნ ო ს ა = არ.

ბ. საზედლო ქცევა ყველა ჯგუფის ზმნას გააჩნია:

I ჯგ. ხსვ.ლშხ.	ლნტ.	III ჯგ. ¹ ბზ.ყრ.ლშხ.	ლნტ.
ქა-ზხატჷრ/ენ-ა	ა-მ-ს-ახატაჷ-ა დაზხატეია	მალტჷრ/ენ-ა	მალატენ-ა მყვარებია
ათ-ხატჷრ/ენ-ა	ას-ახატაჷ-ა დაზხატეია	ხალტჷრ/ენ-ა	ხალატენ-ა ყვარებია

და ამგვარად: სასხვისო ქცევისათვის: ბზ.ლშხ. მიღრალ-ა, ბჟვ. მიღრალ-ა, ლნტ. ნიღარალ-ა (მიმღერია), ბზ. ხოქუღდიღლ-ა (უზგ. ხოქუღდიღლ-ა), ბერ.ლშხ. ხოქუღდიღლ-ა, ლნტ. ხოქუღდიღლ-ა, ყრ. ხოქუღდიღლ-ა (უკითხავს), მაგრამ ყრ. ხოქუღცა/ელ-ა ('უკენისა', აწმყო: იკუტეელ): ბზ. ესტღ-ა = ბჟვ.ლშხ. ოსღ-ა (80_{აგ}: დაუღვია), ხსვ. ქა ლოჰ/ხოდ-ა (C.M, XVIII, 99₁₆) = ლშხ. ქა ლოხზოდ-ა (57₁₇) ← ლნტ. ქა ლახორ'ოდ-ა (მიუცია), ბზ.ლშხ. ოხ'რ'ტიხ-ა, ბჟვ. ოხტიხ-ა ← ლნტ. ახორტიხ-ა (მოუბრუნებია)... საზედლო ქცევისათვის: ხარა (66_გ), ბჟვ.ლნტ. ხარ-ა (ქონია), ბზ.ლშხ. ხახლენ-ა (66_{ჰგ}), ლნტ. ხახალ-ა, ყრ. ხახლენ-ა (ცოდნია), ბზ.ლნტ. სგა ლახმუშგვარენ-ა (51_გ: სტუმრებია), ლშხ. ქასტიზენ-ა (§ 19 C 3 ა)...

-ა ბოლოსართი სუბიექტურ წყობაშიც დაკულია. ზემოსვანურში არის: მი ან სი ეჩას, ეჯაჰარს ხომნ/არ-ა მე ან შენ მას, მათ ვეზხადებეივარ, უმზადებეიხარ ნჰა " ხომნ/არ-ა-დ, ლომნ/არ-ა-დ ჩვენ მას, მათ ვეზხადებეივართ სი მი, ნჰა მიმნ/არ-ა, ნიმნ/არ-ა შენ მე, ჩვენ მ/გვიზხადებეიხარ მი სი, სგაჰ ჯიმნ/არ-ა, ჯიმნ/არ-ა მე შენ, თქვენ გიზხადებეივარ, და სხვა

ხოლო ქვემოსვანურში მხოლ. რიცხვის I და II პირის ფორმებს ქართულის მსგავსად მეშველი ზმნა ზუი (ვარ) და ხი (ხარ) დაერთვის:

	ლა შ ხ უ რ ი	ლენტესური
მი ეჯის, ეჯაჰარს	ხომარ-ა-ხუი	ხუმარ-ა-ხუი, და სხვა
" "	ოთმერ-ა-ხუი	ათუმერ-ა-ხუი მე მას, მათ დაუბერებეივარ
სი	ოთმერ-ა-ხი	ათომერ-ა-ხი შენ მას, მათ დაუბერებეიხარ
ნაჰ " "	ოთმერ-ა-დ, ოლმერ-ა-დ	ათუმერ-ა-დ, ალომერ-ა-დ და სხვა
სი მი, ნაჰ	ემმერ-ა-ხი, ოგმერ-ა-ხი	ამმერ-ა-ხი, აგუმერ-ა-ხი
მი სი, სგაჰ	ეჯ/აჰმერ-ა-ხუი	აჯმერ-ა-ხუი

ანალოგიური მდგომარეობაა საზედლო ქცევაშიც:

სი მი ხსვ. ამმერ/ენ-ა, ლშხ. ამმერენ-ა-ხი, ლნტ. ამამერ-ა-ხი შენ მე დამბერებეიხარ მი ეჯას " ოთმერ/ენ-ა, " ოთმერენ-ა-ხუი, " ათუმერ-ა-ხუი მე მას დაუბერებეივარ უნდა აღინიშნოს შემდეგი:

1. ნამყოსრული დროთა II ჯგუფის ფუძეს იყენებს. ამას ამტკიცებს:

ა. ძირცვალებად და ბ. რთულფუძიან ზმნათა აორისტის ფუძის აღება:

აწმყო	ა ო რ ი ს ტ ი	ნ ა მ ყ ო ს რ უ ლ ი
ა. ყღე	ამბობს	რჰქ, ლჰქ, რჰქ, ლჰქ
იზი	ქანს	ლალ-ემ, ლა/ლ-ემ (გვ. 3)
		ხოქტ-ა
		ხომ-ა
		უთქვას
		უქამია

¹) II ჯგუფის ზმნები იხ. „ენებითა“ში.

აწვეო	აორისტი	ნამყოსრული
ბ. ივ-ემ იქეთ-ერ იპარავს	ინენებს იპარავს	წდ-გ-ე, ედ-გ-ე. წდ-ივ-ე, წდ-ივ-ე ხო-გ-ა (ლნტ. ხო-გვმ-ა) უდგამს წდ-ქეთ-ე, ედ-ქეთ-ე ხო-ქეთ-ა, ხო-ქეთ-ა მოუპარავს
ბზ. წმმ-ენ-ი	კლავს	წ-მმმ დაკლა ხო-მმ-ა (- ხო-მმ-ა: XXXI. 14. 108 ₂₃₋₂₁) უკლავს

შენიშვნა. ქართულში ნამყოსრული ჩვეულებრივ აწმყოსაგან მიღება (ხატავ-ს — დაუ-ხატავ-ს...). მაგრამ გვაქვს აორისტის ფუძის გამოყენების შემთხვევებიც (აქ-ებ-ს — აქ-ო — უქ-ი-ა), სვანურში კი პირიქით: აორისტის ფუძის ხმარებაა ჩვეულებრივი ნამყოსრულში, მაგრამ აწმყოსიც არ არის ზოგჯერ უგულვებელყოფილი, განსაკუთრებით ლენტეხურში:

აწვეო	აორისტი	ნამყოსრული
ბაპტედ, ხაქტედ, ხაქტედ	ლახტემ, ლახემ, ლახტემ, ლახტემ	ხსე. ხო-პტედ-ა, ქა ლოპ/ხოლ-ა, ლშხ. ლოხტოდ-ა, ლნტ. ლახხოოდ-ა მიუცია
კ/ავ-ემ	ად-გ-ე. ად-ივ-ე, ად-გვ-ე	ხსე. ხო-გ-ა, ლნტ. ხო-გ-ემ-ა უგია
ჩოთგ-ა (56 ₁₁)	← ლნტ. ჩათოთგ-ა ჩათოთგ-ემ-ა	ქორ დაუდგამს სახლი. ლოხგ-ა (იხ.) ← ლნტ. ლახოგ-ემ-ა შეუდგამს, მაგრამ: ლნტ. კიშხ ასოგ-ემ-ა ბჩჩეფ ფეხი დაუდგამს ქვახე.
იქეთ-ერ	წდ-ქეთ	ლშხ. ეტ. ლშხ. ხოქეთ-ერ-ა მოუპარავს, და სხვა.

2. II ჯგუფის ზმნათა ფუძის -ი- გრძელდება ბალსზემოურსა და ლაშხურში: ხორინ-ა (4_{1ა}), ოხ'ტ'ინ-ა (4_{1ა}; დაუბრუნებია), ოხ'ტ'ინ-ა (57₂₈; აულია, გაუწყვეტია), ოთკურნა (გაუტეხია), და სხვა.

3. პრევერბიან ზმნებში სასხვისოს -ი- მაქცევარი (I და II პირში) ჩვეულებრივ ყველა დიალექტში იკუმშება¹: ა-მმეჩ-ა. ლშხ. ე-მმეჩ-ა ← *აღ-მმეჩ-ა (დამიბერებია) (მიმჩ-ა ← ლნტ. მიმეჩ-ა 'მიბერებია'), ა-ჯმეჩ-ა, ლშხ. ე-ჯმეჩ-ა ← *აღ-ჯმეჩ-ა (დაგიბერებია) (ჯიმჩ-ა ← ლნტ. ჯიმეჩ-ა 'გიბერებია') და სხვა, ხოლო -ო- მაქცევარი ლენტეხურშიღაა დაცული, სხვებში კი ამოღებულია: ოთმეჩ-ა ← ლნტ. ათ-ო-მეჩ-ა (დაუბერებია) (ხომჩ-ა ← ლნტ. ხომეჩ-ა 'უბერებია'... უმლ., § 12).

ა. -ი- ლენტეხურში თანხმოვანთა უჩვეულო კომპლექსს შორის შეინახება: ა-მირმ-ა (ხსე. ა-მერმ-ა, ლშხ. ე-მერმ-ა), ა-ჯირმ-ა... (გვ. 154, შწშ. 4).

ბ. -ო- ლენტეხურს გარდა სხვა დიალექტშიც შეიძლება იყოს ზოგჯერ დაცული ან 1. ლექსებში², მაგ., ლშხ. ოხოთაჯა („უშობია“), ოხოჯიდა (მოუყვანია 84_{12, 13})... ან 2. ხმოვინთაწყებულ ზმნასთან ხან ცალკე (ლშხ. ოთოჯ-რა 64.; დაუწერია), ხან კიდევ თავკიდურ ხმოვანთან შერწყმითა და ბალსზემოურ-ლაშხურში გაგრძელებით³: ლშხ. ჩოთოშვახ (58₄; დაუნთიათ), ქოხოშ-ბეჯა (58₂₈₋₂₉)⁴...

¹) ლენტეხურში მაქცევართა და ვნებითის მაწარმოებელთა შორის მხოლოდ -ა-ს მოსდის რედუქცია: სასხვისოს -ი-ცა და ვნებითის -ი-ც წარმოშობით იგივე სათავისოს -ი- უნდა იყოს (გვ. 39-40. 1929 წლის ოქმი № 6/88).

²) ლექსებში ზოგჯერ ძირის ხმოვანიც არ არის შეკუმშული: ჯ ი და გ არა (CM, XXXI, 22₁₂ → ჯ ი დ გ არა) გიკლავს. მიქარა ე ა (იხ. 8₁₁ → მი ქ რ ა ე ა) მიკარავს, მიქრია, და სხვა.

³) ანალოგიური მდგომარეობაა -ა- მაქცევართან: ლახხარა (56₂₈) / ლახხარა შედგომია, ათხხა და (გვ. 18). და სხვა.

⁴) -ო- შეიძლება შეერწყოს თავკიდურ ა- ე- ო- ხმოვნებს, სხვას კი არა. რაც შემდეგიდან ჩანს: ლშხ. ყოხუნშვა (56₁₁; ე ი ე ს-ჰ-ო-უნ შ ვ ა. ბხ. ოთგლშვა) დაუხურავს (სახლი),

შენიშვნა. -ო- ალბათ შეკუმშვამდე იმსგავსებდა პრევერბისეულ ა-. ე-ს: ლზ. ოხოკიშა (84₁₁, ← *ან-ხოკიშა: გამოოჩეკია), და სხვა. რედუქციის შედეგი -ჟ- ხანდახან შენახულია ან-. ლა-. ე-ს პრევერბიან ზმნებში: ოხვრდა (CM, XXXI, 28₁₆, ← ლტ. ახოვიდა 'მოუყვანია'); ოხვსიპა ეი (CM, XVIII, 118₅; მოუქნეგია), ეი ლოხვკრდა (XXXI, 40₂₇; აულია), ესეთონა (XVIII, 105₅ → ესთონა¹ ის₁₁; უსწავლებია), ესევიპა X, 172₃₃, pro: ესუსიპა 'გადაუქცეგია'. და სხვა². მაშასადამე, ახოვიდა (ლტ. → ოხოვიდა ლზ. 84₁₃) → ოხჟრდა (ბხ.) → სე. ოხვრ/იდა (XXXI, 98₁₆), ან არადა: ახოვიდა → ახჟრდა → ოხვრ/იდა. უფრო პირველია მისაღები. ჩანს: -ჟ- კი არ არის წინ გადასული (ახჟ → აჟხ) და აჟ დიფთონგი -ო-დ (ოხ-) ქცეული, როგორც ეს შეიძლებოდა ეფიქრა ვისმე. არამედ იგი წინდებულის ხმოვან-ელემენტის დამსგავსების შემდეგ -თავის ადგილასვე³ ქრება (გვ. 138, იხ. 12 გვერდზე დასახელებული ლიტერატურა და აგრეთვე Спих. ირგ. 19, განსაკუთრებით კი: უმლ. 190).

4. საზედაო ქცევის ფორმებში -ენ-, ბზ.ლზ. -ენ- ელემენტი ისე ხშირად გვევლინება, რომ თითქოს იგია მაწარმოებელი (ხაყ-ენ-ა 67₁₁, ბგ.ლტ. ხაყ-ენ-ა⁴ 'ყოლია' ← ხაყ-ა 'ყავს', და სხვა შრავალი). მაგრამ მისი გამოვლენა რომ ყოველთვის სავალდებულო არ არის. ეს მტკიცდება პარალელი ფორმების არსებობით: ბზ.ლზ. ხარ-ა (51₃₃; 62₁) | ხარ-ენ-ა (62₃₃; ქონია), ხახლ-ენ-ა (2₃₁), ლტ. ხახალ-ა (ცოდნია), ლზ. ათარ-ა | ათარ-ენ-ა (54₂₈), ბზ. ათხარ-ა (|| ათხარ-ენ-ა 'უთქვამს'), და სხვა. ლენტეხურში -ენ- შედარებით ნაკლებ არის გამოყენებული⁵: ბზ.ეკრ. ათხატჟ-ენ-ა = ლტ. ათახატაჟ-ა (დახატვია), და სხვა. ქართულშიც მსგავსი მოვლენა შეინიშნება (გვ. 176).

5. -ენ- და -იელ- ელემენტები უშგულურში რომ -ჰხ- და -იჰლ- სახით არის შეცვლილი და ეცერულში -ელ — აღ'ად, ეს ფონეტიკურ ნადაგზე უნდა აიხსნას: უზგ. ხალტ-ჰნ-ა (= ბზ.ლზ. ხალტ-ენ-ა 81₉; ყვარებია), ხალტ-ჰნ-ა (CM, XXXI, 62₃₃; ხალვანა = ბზ.ლზ. ხალვ-ენ-ა 1₁₃; ქონია), ხარდ-ჰნ-ა (CM, XVIII, 104₄; ხარდ-ჰნ-ა = ბზ.ლზ. ხარდ-ენ-ა 'ყოლია')... ოთფეშტდიჰლ-ა (CM, XVIII, 116₁; ოთფეშტდიჰლ-ა = ბზ. ოთფეშტდიელ-ა 'დაუტრბახებია'),

ბზ. ათ ჟ ე ნ ე ნ ა. ბქვ. ათ ჟ ე ნ ე ნ ა დასძინებია... ზოგს დიალექტში კიდევ -ო-სთან ერთად თავიდურა ხნოვანიც იკუმშება და მათ ადგილას -გ- ჩნდება: ბქვ. ოხ ჟ ე მ ბ ა ჟ ა ← *ა-ი-ო-ა-გ-მ ბ ა ჟ ა. ლტ. ახოჰბბაჟა უამბია, და სხვა.

¹) გრძელი ხმოვნები (-ი-, -ო-) ჩვენ მიერაა ჩამატებული.

²) ჟ- ხანდახანა დატული ბალსხემოურში, ბალსქვემოურში კი შედარებით იწვიათად (ლანხურში სულ არ გვხვდება). აკ. შ ა ნ ი ძ ი ს ლაბამულურს ტექსტებში არც თუ იწვიათადა იგი წარმოადგენილი: ოხ ჟ ე კ ი და აულია. ოხ ჟ ს კ ი ნ ა ჩ უ ჩამომბარა და სხვა.

³) ბალსქვემოურში. განსაკუთრებით ბეჩოურსა და ლახამულურში (ზოგიერთის გამოთქმის მიხედვით ხშირად ეცერულშიც) საზედაოს -ა- უნლაუტანიანა არა მარტო ბქვ.ლზ. ხაყ-ენ-ა, ხარდ-ენ-ა, ხარ-ენ-ა და მსგავს შემთხვევებში, არამედ ხაჰ-ენ-ა (← ლტ. ხახალ-ენ-ა), ხალტ-ენ-ა (← ლტ. ხალატ-ენ-ა) და სხვებში. სადაც იგი მოსალოდნელი არ იყო.

⁴) გაქვას ასეც: ხახალ-ენ-ა, ხარ-ა || ხარ-ენ-ა, ათახატაჟ-ენ-ა, და სხვა.

და სხვა მრავალი (§ 24 B). ეგრ. ოთფა/ემ'ტ'დალ-ა, ოთბლულალ-ა¹ (აწმ. იბ-
ლულელ 'უბდავლია'), და სხვა (შდ. გვ. 141).

6. აწმეოს მნიშვნელობის -ა'ზე დათავებულ რეგლაციურ-გარდაუვალ
ზნნათა რიგი ნამეოსრულში -ენ-/-ენ- ელემენტს ჩაირთავს: ხნ/ამთქტ-ა (68₂;
სპევეია) — ბხ. სამთქტ-ენ-ა. ეგრ.ლნტ. ხმთქტ-ენ-ა. ლ.ხ. ხამთქტ-ენ-ა (68₂;
სპევეია), ბხ.ლწ. ხაქონ-ა (61₁). ლტ. ხაქონ-ა (ახვევია) სგა ხაქონ-ენ-ა (55₁₇;
ლწ. ხაქონ-ენ-ა² (შებვეული ყოფილა); და სხვა. ხნ/ამთქტ-ა, ხაქონ-ა ('M.
X. 166₂) და ამათ მაგვევარი ზმნები ხაენ-ა (X. 244₁₃). ხაშხ-ა... (გვ. 42), ხს.
ლწ. ხნერ-ა, ლწ. ხნერ-ა (89₄; 'აწერია), ხაფრ-ა (83₁₁, 22), ლწ. ხაფარ-ა
(აფარია), და სხვადასხვა — ყველა ნამეოსრულის ფორმაა წარმოშობით.
რაც მათი ნამყო წინარეწარსულში წარმოებით ნტკიცდება (§ 45).

შენიშვნა. ზოგჯერ ნამეოსრულის ფორმებში ზნნის ძირი უკეთ
არის დაცული. ვიდრე აორისტისაში, მაგ.: ხეწა/ანდ (ნახა), ხოწრა (უნა-
ხავს), ხს. ქა წტა (ჩანს); ძირია წტ. რაც მიმღობაშია წარმოდგენილი:
ბხ. ლაწტეტუ ('სანახავი', სახე), ლაწშ. ლალუმ, ლაქშ (გვ. 3: დალია)
ხწ/ო-შტ-ა (დაულევია): ძირია შტ. რაც მეგრულით (გე-შტ-ი 'დალიე')
უნდა მომდინარეობდეს სვანურში და ქართულში სჟ (სჟ-აჰს, სჟ-ა) ძირს
შეისატყვისებს. და სხვა³.

ამგვარად, რომელი ჯგუფისა და ქცევისაც უნდა იყოს ზნნა. ყველას
ნამეოსრულში -ა აწარმოებს. ამ მხრით სვანური მეგრულსა გავს (მეგრ. გრამ..
§ 101). ქართულისაგან კი საკმაოდ განსხვავდება.

45. ნამყო წინარეწარსულს ნამეოსრულისაგან აორისტში გამოყენებულ
ენებისთის მაწარმოებელი ბოლოსართი ასხეავენს, სახელდობრ: -ა სუფიქსის
აღვილს აქ იჭერს IIIსა და მრავლ. რიცხვის ყველა პირში ბხ. -ჰნ. ლწ. -ან/-ენ;
ეგრ. -ჰნ და ბგ.ლნტ. -ან, სხვა მხრით კი ნამეოსრულის ფუძე უმეტეს შემთხ-
ვევაში უცვლელია; მაგ.:

	ბალსხემ.	ლაწხური	ეგრ.	ლუნტ.	
ნარ. მიხტატუ-ა	მიხტატუ-ა	მიხტატუ-ა	მიხტატუ-ა	მიხტატუ-ა	მიხტატუა (იგი ნე)
ნ.წ.წ. მიხტატუ-ჰნ	მიხტატუ-ჰნ/-ენ	მიხტატუ-ჰნ	მიხტატუ-ჰნ	მიხტატუ-ჰნ	პეხატა (იგი ნე)
წ.წ.წ. მიხტატუ-ჰნ	მიხტატუ-ჰნ/-ენ	მიხტატუ-ჰნ	მიხტატუ-ჰნ	მიხტატუ-ჰნ	გეატა (. ზენ) *
წ.წ.წ. მიხტატუ-ჰნ	მიხტატუ-ჰნ/-ენ	მიხტატუ-ჰნ	მიხტატუ-ჰნ	მიხტატუ-ჰნ	ეატა (. მას)

¹) ეგრულში -ელ ელემენტს -ალ შედარებით იშვიათად ენაცვლება: უმათერესად ხ ო -
ჰ ტ ე ლ -ა. ხ ო კ ტ ე ლ -ა და მსგავსი ფორმები მსმენია.

²) რაც შეეხება -ან- ფორმანტის გამოკვლენას ზნნებში. რაგორიკია: ხს. ხ ო წ კ ტ ე ლ -
ი ნ -ა. ლწ. ხ ო წ კ ტ ე ლ -ა, ლნტ. ხ ო წ კ ტ ი ლ -ნ -ა (აწმ. წ კ ტ 'უ ლ -ი) 'უ წ ა მ ე ვ ე ლ ი ა'. ბქე. ო თ -
რ ა გ დ ი -ნ -ა, ლნტ. ა თ ო რ ა გ ა ჰ დ -ნ -ა (აწმ. რ ა გ დ ი. ლნტ. რ ა გ ა ჰ დ -ი) 'უ ლ ა პ ა რ ა კ ი ა'. და
სხვა (გვ. 115). ეს -ან- მყოფადსრულშიც (გვ. 113) არის: გამოსარეკვეია მათი ურთიერთობა
(იხ. „სიტყვათწარმოება“; გვ. 236).

³) ჩანს. აორისტის III პირის ფორმებში ძირი ყოველთვის სრულად არ ყოფილა წარ-
მოდგენილი: უკანასკნელის სარკვევად ნამეოსრულსაც კონია მნიშვნელობა.

ენის თვალსაზრისით სუბიექტია III პირი („იგი“) და ობიექტია I, II და III პირი („მე, შენ, მას“). ზმნის შედგენილობა არ იცვლება მაშინაც, თუ სუბიექტად მოგვევლინა I, II და III პირი მრავლობით რიცხვში (მრავლობითობის ნიშნები, რა თქმა უნდა, დაერთვის): ახ. სგამ მი მიხტატუ-წნ-დ (თქვენი მე მეხატეთ), წან სი ჯიხტატუ-წნ-დ (ჩვენ შენ გეხატეთ), ეჯგარ მი მიხტატუ-წნ-ხ, ეცრ. მიხტატუ-წნ-ხ (ისინი მე მეხატენ), ლშ. სგამ მი მიმარ-წნ-წნ-დ¹, (თქვენი მე მეზადეთ), და ასე სხვა დიალექტშიც. მსგავსი ავებულებიდან II ჯგუფის ზმნებიც: ახ. მიკუთშ-წნ. ლშ. მიკუთშ-წნ/-წნ. ეცრ. მიკუთშ-წნ, ბეჩ.ლნტ. მიკუთშ-წნ (მეტეხა); და სხვა. პრევერტიან ფორმებშიც, რა თქმა უნდა, ეგვე სუფიქსი გამოყოფა: ახ. ჩუწ-მხატუ-წნ, ლშ. ე-მხატუ-წნ/-წნ, ეცრ. წ-მხატუ-წნ, ლნტ. წ-მხატუ-წნ (დამეხატა)... II ჯგუფის: ახ. წ-ჯკუთშ-წნ, ლშ. ე-ჯკუთშ-წნ, ეცრ. წ-ჯკუთშ-წნ, ლნტ. წ-ჯკუთშ-წნ (გაგეტეხა)... (ამათ მისდევს თურმეობითი I: ახ. ხანგმ-წნ-წნ, ეცრ. ხანგმ-წნ-წნ, ლშ. ხანგმ-წნ-წნ...).

საჭიროა აღინიშნოს შემდეგი:

1. ნამყოსრულის საზედაო ქცევის ფორმებში წარმოდგენილი -წნ-/-ენ- ელემენტი ნამყო წინარეწარსულში ხშირად არის უგულებელყოფილი: ეცრ. ათხატუ-ენ-ა, ბხ.ლშ. ათხატუ-ენ-ა — ეცრ. ათხატუ-წნ (|| ათხატუ-ენ-წნ), ლშ. ათ-ხატუ-წნ/-წნ, ღხ. ათხატუ-წნ (|| ათხატუ-ენ-წნ = ლნტ. ათახატუ-ან: დახატვო-და); ეცრ. ათკარ-ენ-ა (გაღებია) — ათკარ-წნ (|| ათკარ-ენ-წნ გაღებოდა), ბხ.ლშ. ახმარ-წნ-ა — ახმარ-წნ/-წნ (|| ახმარ-ენ-წნ), ახ. ახმარ-წნ (მოზადებოდა), და სხვა. როგორც (შედარებით ცოტა) მასალა გვიჩვენებს, -ენ- ჩვეულებრივ დაცულია ბეჩოურში (ჩუათჯან-ენ-ან, ეწაჯკლთხ-ენ-ან ‘აგმალღებოდა’...), ბალსზემოურში კი არა ჩანს: ათკარ-წნ, ათჯან-წნ, და სხვა. უკანასკნელ დიალექტში -წნ- მაშინაც არ არის გადმოყოლილი, როცა მას ლენტეხურის იმავე მაგალითებში ვხვდავთ: ლნტ. ხანმტუ-ენ-ან² = ახ. ხანმტუ-წნ³ (სჩვეოდა)...

2. თუ I და II პირი სუბიექტია მხოლოდობით რიცხვში, მაშინ ასეთი ფორმები იყო მოსალოდნელი:

	ბალსხ.	ეცრ.	ლენტე.	ლაშხ.
1	ხტაყ-წნ-წნ	ხტაყ-ენ-ენ	ყვლოდი ათუაქაჩ-ენ	ოთქაჩ-ენ (ხტე/ას) დავეროდი
2	ხაყ-წნ-წნ	ხაყ-ენ-ენ	ათაქაჩ-ენ	ათქაჩ-ენ (ხე/ას)
3	ხაყ-წნ-წნ	ხაყ-ენ-წნ	ათაქაჩ-ან	ათქაჩ-წნ
•	Se ხტაყ-წნ-წნ-დ	ხტაყ-ენ-წნ-დ	ათუაქაჩ-ან-დ	ოთქაჩ-წნ-დ

მაგრამ III პირის ფორმებში ხმარებული ბხ. -წხ, ლშ. -წნ/-წნ, ეცრ. -წნ, ლნტ.-ან სუფიქსი მხოლოდობითი რიცხვის I და II პირში შეჭრილა და დღეს

¹ ლენტეხურისათვის ასეთსავე ფორმებს იძლევა ალ. ქურასკედიანი: მიმარ-ან-დ || მიმარ-ენ-დ, მიხატატუ-ან-დ || მიხატატუ-ენ-დ, და სხვა.
² ახახატატუ-ა || ახახატატუ-ენ-ა, ახაკარ-ა || ახაკარ-ენ-ა, ახამარ-ა || ახამარ-ენ-ა, და აქედან: ახაკარ-ან || ახაკარ-ენ-ან, ახამარ-ან || ახამარ-ენ-ან... ლაშხურშიც ასეა ნამყო წინარეწარსულში: ათკარ-ენ-ა — ათკარ-წნ-წნ || ათკარ-წნ-წნ... და სხვა.
³ და ასე ბალსზემოურში: აჯკლთხ-ენ-ა — აჯკლთხ-წნ-წნ აგმალღებოდა, ხანგმ-წნ-ა — ხანგმ-წნ-წნ, და სხვა.

ბზ. ეტრ. ლნტ. ლშბ.

I პირში ხტუაყენ-ჰნ ხტუაყენ-ჰნ ათუაქაჩ-ან, ოთქაჩ-ჰნ-ენ (ხტეს) და II პირში ხაყენ-ჰნ ხაყენ-ჰნ ათაქაჩ-ან, ათქაჩ-ჰნ-ენ¹(ხეს) არის გგბატონებული. თუ ლენტეხურში ჯერ კიდევ (I და II პირში) „ძველი“ (ათუაქაჩ-ენ) და „ახალი“ (ათუაქაჩ-ან...) ფორმების პარალელობაზე ასეთი ისე მიითითება, სამაგიეროდ სხვა დიალექტში მოსალოდნელი „ძველი“ ფორმები ხტუაყენ-ჰნ, ეტრ. ხტუაყენ-ენ, ლშბ. ოთქაჩ-ენ და სხვა არ იხმარება (იხ. § 56).

3. აწმყოს მნიშვნელობის -ა სუფიქსიანი ზმნები იმ შემთხვევაში შეიძლება ნამყოსრულისად ჩათვალონ (§ 44 B 6), თუ ისინი ნამყო წინარეწარსულში -ა'ს ადგილას სათანადო ფორმანტს გაიჩენენ, მაგ. ასე: ბზ.ლშბ. ხოყდან-ა (3_გ), ეტრ. ხოყდან-ა, ლნტ. ხოყდან-ა (უკავია, უქირავს, დაუნინნავს) — ხოყდან-ჰნ (CM, X, 168₂₆; ხოყდანან), ლშბ. ხოყდან-ენ-ენ, ეტრ. ხოყდან-ჰნ, ლნტ. ხოყდან-ან (ეჭირა), ხა/ამოქტუ-ა (სჩევია) — ბზ. ხამოქტუ-ჰნ, ლშბ. ხამოქტუ-ჰნ, ეტრ. ხამოქტუ-ენ-ჰნ (სჩევოლა), და სხვა.

შენიშვნა I. ესენი ხშირად დაირთავენ ნამყოსრულის -და ნიშანს და ხშირადვე ნამყოსრულით ითარგმნებიან: ხულტუ-ა (აქეს) — ბზ. ხულტუ-ჰნ-და¹, ლშბ. ხულტუ-ჰნ-და¹ (37₇, 40₁₃), ლნტ. ხულტუ-ან-და¹, ეტრ. ხულტუ-ჰნ-და¹ (ქონდა), ეტრ. ქა წტუ-ა — ქა²წტუ-ჰნ-და¹, ბზ. ქა წტუ-ჰნ-და¹² (გვ. 93, ხ 2), და სხვა (შდ. გვ. 87, შნშ. 4).

შენიშვნა II. რიგი ზმნებისა -ა- მაქცევიარს ვნებთის -ეთი ნეიცვლის: ხაფხ-ა (გვ. 42, CM, X, 244₁₃; ქევა) — ბზ. ხეფხ-ჰნ-და¹ (იხ., 246₂₆; ხეფხ-ან), ლშბ. ხეფხ-ჰნ-და¹, ეტრ. ხეფხ-ჰნ (ერქევა), ლშბ. ხნარ-ა, ბზ.ეტრ. ხნარ-ა (აწერია) — ხეწერ-ჰნ-და¹ (63₆; 9₉, 4₁₁, 79₉), ბზ. ხეარ-ჰნ-და¹, ეტრ. ხეარ-ჰნ (ეწერა), ბზ.ლშბ. ხაბე-ა (9₉; გონია)... — ბზ. ხებე-ჰნ-და¹, ლშბ. ხებე-ჰნ (ეგონა), სგა ხაშქან-და (79₉; „აქედია“) — სგა ხეშქან-და¹/ჰნ (ეგედა), და სხვა. მაგრამ ზოგჯერ ესენიცა და ამათი მსგავსი ზმნები ყოველთვის და ყველა დიალექტში როდი დაირთავენ ნამყო წინარეწარსულში გამოყენებულ -ჰნ, -ჰნ, -ჰნ ბოლოსართს, არამედ ხშირად მიმართავენ ნამყოსრულში ნაცნობ -ონ ელემენტს (გვ. 93, ხ 1) ან -ენ მაწარმოებელს (გვ. 83-84, D):

	ბზ.	ლშბ.	ლნტ.	ბქ.
ხოცხ-ა (გვ. 42)	ხოცხ-ჰნ-და ¹	ხოცხ-ჰნ	ხოცხ-ან-და ¹	ხოცხ-ონ ერიაი
ხა/ამოქტუ-ა („)	(იხ. ზევით)	ხემოქტუ-ჰნ-და ¹	ხემოქტუ-ჰნ	ხემოქტუ
ხაბე-ა, ხაბე-ა	(იხ. ზევით)		ხაბე-ენ-და ¹	ხებე-ენ ეგონა.

¹) -ჰნ ფორმანტის პარალელურად -ჰნ ხშირად იხმარება ლაშხურში ყველა პირსა და ქცევაში: ხედნი ხეკვეს მრდ ოთქარენ (72₃₁-73; რომელიც არ უნდა გაელო), და სხვა.

²) დროთა III ჯგუფში ორი ქცევა ჩვეულებრივი: სახვისო და სახელო (§ 44, ამთში შედის -უანი ენებითიც), ქა წტუ-ა კი საარვისოა (სახელო იქნება: ხა წტუ-ა 'აბადია, გაანია'). ქა წტუ-ა'ს მსგავსი სხვა მაგალითი უცნობია, და ესეც ყველა დიალექტში (მაგ., ლაშხურში) არ გვხვდება (ლენტეხურში კი წტუ-ა — წტუანდა, მი წტუანდი, სი წტუანდი შეიძლება), ამიტომაც ნათქვამი, რომ „ნამყოსრულის ფორმითა და აწმყოს მნიშვნელობით ხმარებულ“ ზმნებს „საარვისო ქცევა არ მოეპოვებათ“ (§ 13).

და ასე: ლნტ. ხეყახ-ზნ. ხებაე-ზნ. ხამმედ-ზნ-ა' და... ლნბ. ხეყხ-ზნ, ხემედ-ზნ... ვვაქეს ასეთი პარალელი ფორმებიც: ეტრ. ხეშხ-ან || ხეშხ-ზნ. ხემედ-ან || სენედ-ზნ (შეეძლო)... ან ერთსადაიმავე ფორმაში შეიძლება ადგილი ქონდეს -ა- მაქცევრისა და ენებითის -ე-ს მონაცვლეობას: ახ. ხაზნ-ან || ხეზნ-ან (ზნედ ქონდა). ლნტ. ხამარ-ზნ ხეარ-ზნ (ეწერა), სკა ხაშკად-ზნ || ეეშკად-ზნ... ან შეიძლება სუფიქსებიც ენაცვლებოდნ ერთმანეთს: ეტრ. აეარ-ან ხეარ-ზნ... ახ. ხებე-ან-ა' || ხაბე-ზნ (ეგონა), ლნტ. ხეკკარ-ან || ხაკკარ-ზნ-ა' და სხვა. ნამყოუსრულის -და, -ზნ (ან ერთად: -ზნ-და) ფორმანტიების ენებითის -ე-ს. ან კიდევ ორისავე (-ე- --- -ზნ) ნიშნის გამოყენება იმით უნდა იყოს გამოწვეული, რომ ნამყოუსრულის ფორმებს აწმყოს მნიშვნელობა მიეცა და წინარეწარსულისას კი — ნამყოუსრულისა. უკანასკნელი მნიშვნელობა სათანადო ფორმანტით იქნა გამოხატული (ხეყე-ზნ. და სხვა). ხოლო საზედაო ქცევის ფორმა ნამყო წინარეწარსულის სუფიქსით წინარეწარსულისავე მნიშვნელობას ატარებს:

ნამყოუსრული		ნამყო წინარეწარსული	
წამყოს მნიშვნელობით	ნამყოუსრულის	წინარეწარსულის მნიშვნელობით	
ახ. ხამმედ-ა' შეეძლია	ხემმედ-ან	შეეძლია	ხამმედ-ან შეძლება და
ხაკკარ-ა ედარდება	ხეკკარ-ან	ხეკკარ-ან	ხაკკარ-ან
ლნბ. მამოქტ-ა მჩვევია	მემოქტ-ან	მჩვევია	მამოქტ-ან/ან ² და სხვა.

უკანასკნელთათვის ნამყოუსრულის ფორმები ხამმედ-ა და სხვა კი არ იქნება. არამედ -ნ-/-ენ- ელემენტის შემცველი ახ.ლნბ. ხან/ხამმედ-ენ-ა, ხაკკარ-ენ-ა და ხან/ამოქტ-ენ-ა. რაც ეცერულითა და ლენტეხურით დატულია კიდევ ნამყო წინარეწარსულში: ლნტ. ხამმედ-ენ-ან, ხაკკარ-ენ-ან, ხანმოქტ-ენ-ან, ეტრ. ხანმოქტ-ენ-ან და სხვათა სახით (-ნ-/-ენ- იხ. § 44 B 4). ამათ ჩინებულად უდგება ქართულის ანალოგიური შემთხვევები: ჰგონ-ია = ხაბე-ა ე-გონ-ა = ხ-ე-ბე-ან-ა და | ხაბე-ზნ) ერთის მხრით და ჰგონ-ენ-ია = ხაბე-ენ-ა. ჰგონ-ოდა (|| ჰგონ-ებ-ოდა) = ხაბე-ან (* ხაბე-ენ-ან = ლნტ. ხაბე-ენ-ან) მეორის მხრით (შდ. აგრეთვე: აგვ-ია — ეგვ-ა, სცმ-ია სცმ-ოდა, და სხვა). თუ რომელია უფრო ძველი ჰგონია თუ ჰგონებია, ახ. ხანმოქტ-ა თუ ხანმოქტ-ენ-ა, ამის განხილვაში აქ არ შევალთ, ვიტყვი მხოლოდ, რომ ორივე ნამყოუსრულია და ადრინდელი პირველი ფორმები უნდა იყოს (ჰგონ-ი-ე, ხანმოქტ-ა), და სხვა.

46. კონიუნქტივი III ნამყო წინარეწარსულისაგან იწარმოება. ფორმანტად გამოყენებულია ენებითის კონიუნქტივი II-ის ბოლოსართი, სახელდობრ: ახ.ლნბ. -ენ, ბჟ.ლნტ. -ენ || ბჟ. -ენ-ე. მხოლოდობით რიცხვში III სუბიექტ. პირის ნიშანი არის (როგორც ეს I და II კონიუნქტივშია) -ს:

1) ს ა მ მ ე დ ა უნდაო. — წენინა ერთობა მულახელმა.
 2) ახ. ხ ა მ მ თ ქ ტ ა ნ და მ ე მ თ ქ ტ ა ნ ს შორის ასეთი განსხვავებაა: მ ე მ თ ქ ტ ა ნ 'პიველა კოტა ხანს'. მ ა მ თ ქ ტ ა ნ კი 'მჩველა ყოველთვის'. — მიმტყცებდა ერთი იფარელი.

ბალსხ.ლშხ.	ეცო.	ლემტი.	ლაში.
1 ხუაყ-ენ-ენ	ხუაყ-ენ-ენ ეყოლოდე	ათუჟაჩ-ენ	ოთჟაჩ-ენ დეკროდე
2 ხაყ-ენ-ენ	ხაყ-ენ-ენ	ათაჟაჩ-ენ	ათჟაჩ-ენ
3 ხაყ-ენ-ენ-ს ¹	ხაყ-ენ-ენ-ს	ათაჟაჩ-ენ-ს	ათჟაჩ-ენ-ს

ბალსქვემოურში -ენ ფორმანტს -ე'ც შეიძლება ახლდეს: ეცრ. ხოხტაჟ-ენ-ე-ს, ოთ-
 ბატუ-ენ-ე-ს (დაეხატოს), ათკუშურ-ენ-ე-ს (|| ათკუშურ-ენ-ს დამსხვრეოდეს),
 ბეჩ. აშგ-ენ-ს || აშგ-ენ-ე-ს (ამეგოს)... ხშირად გვაქვს ასეთებიც: ეცრ. ათკუშურ-
 ენ-ს ე, ბეჩ. ოთჯან-ენ-ს ე (დაეხანას), და სხვა (იხ. „ენებით“ის „კონიუნქტივი
 II“). მაგალითები ტექსტებიდან: ხარენხ (CM, XVII, 122₁₅, უნდა: ბხ.ლშხ.
 ანარენხ 'ქონოდესთ'), ახთანენს (ib., 104₂; ბხ.ლშხ. ახთენენს 'დაბადებოდეს'),
 ბხ.ლშხ. ხოჩღენს (53₁₉; ყოფილიყოს), ხეკეს ხეჩარენს (47₂; უნდა ეწეროს)...

A. უნდა დავიხსოვოთ, რომ: 1. კონიუნქტივი I-ის მაწარმოებელი -დე ხში-
 რად არის დამატებული კონიუნქტივი III-ის ფორმებს ლაშხურში: ათკალუ-ენ-
 დე-ს (გალეწვოდეს), ათმეჩ-ენ-დე-ს (დაბერებოდეს)... სხვა დიალექტში კი იგი
 დაერთვის -ა ბოლოსართიან აწმყოს მნიშვნელობის ისეთ ზმნებს, რომელნიც
 წარმოშობით ნამყოსრულისად ითვლებიან (§ 45, 3): ბხ. ხულუ-ენ-დე-ს, ლტ.
 ხულუ-ან-დე-ს (|| ხულუ-ენ-ს, ხულუ-ენ-ს 'ქონდეს'), ლშხ. ჯიცხ-ენ-დე-ს, ლტ.
 ჯიცხ-ან-დე-ს (|| ჯიცხ-ენ-ს, ჯიცხ-ენ-ს 'გერჩიოს')... ამ ზმნათა ნამყო წინარე-
 წარსულის ფორმები შეიძლება უცვლელად გადავიდეს კონიუნქტივ III-ში და
 -დჲდ, -დე, -ე ნიშნებით იქნეს ნაწარმოები: ბხ. ხულუ-ან-დე-ს, ლშხ. ხულუ-ან-
 დე-ს (40₂₂), ეცრ. ხულუ-ან-დე-ს, ბეჩ. ლტ. ხულუ-ან-დე-ს, ეცრ. ქა წუ-ან-დე-ს
 (გამოჩანდეს) (შდ. ხემედ-ენ-ე-ს 'შეიძლოს'), ლტ. ჯიცხ-ან-დე-ს, და სხვა,
 2. ლაშხურში ამათ ზოგ შემთხვევაში მარტო -ს ახლავს ნულჯან-ს (52₁₆ ||
 მულუ-ან-დე-ს || მულუ-ენ-ს || მულუ-ენ-დე-ს 'მქონდეს')...

B. საერთოდ დროთა III ჯგუფის შესახებ შემდეგი ოთქმის: მნიშ-
 ვნელობით მთლიანად უდგება ქართულისას, ჩვეულებრივ ობიექტური წყობისაა
 და მიცემით ბრუნებაში დაყენებული სახელი რეალ სუბიექტად, მოქმედად,
 არის გაგებული, ამიტომაც, რომ III პირი მრავლობით რიცხვში -ხ'ს ითხოვს:
 ბხ.ლშხ. ეჯაჩარს ხაყენა-ხ (მათ ყოლიათ), ხაყენა/ან-ხ (ყოლოდათ) (სხვა დია-
 ლექტშიც ასეა: ხულუ-ა-ხ, ლტ. ხულუ-ან-და'-ხ, ხულუ-ან-დე-ხ, და სხვა: § 4 A 2,
 კვ. 24, შნშ. 4-6), მაგრამ ქართულისაგან განსხვავდება შემდეგით: III ჯგუფის
 დროთა შორის მკიდრო კავშირია სვანურში: ნამყოსრულის ფუძე ბოლოსართის
 კამოკლებით მთლიანად მეორდება ნამყო წინარეწარსულსა და კონიუნქტივი
 III-ში: ბხ ხოხტაჟ-ა, ხოხტაჟ-ან, ხოხტაჟ-ენ-ს (უხატავს, ეხატა, ეხატოს)...
 ქართულში კი პირიქით უკანასკნელ დროთა ფუძე სხვაა და ნამყოსრულის
 კიდევ სხვა, მაქვეყნებაც შეცვლილია.

1) პირველი -ენ- ფუძისეულია (იგი მასდარშიც გვაქვს: ლიყ-ენ-ე ყოლა), ამით აიხსნება
 ორი -ენ-ის არსებობა: ხაყ-ენ-ენ-ა. ხალუ-ენ-ენ-ა და მსგავს მაგალითებში. რაც ბალსხ-
 მოურის მიხედვით იშვიათია სხვა შემთხვევაში. სხვა დიალექტში კი ნამყოსრულში გამოვლენი-
 ლი -ენ-ა/-ენ- ხოჯაჯრ შეიძლება დაეყუდ იქნას კონიუნქტივი III-შიც: ბეჩ. ათჯან-ენ-ენ-ს
 (|| ათჯან-ენ-ენ-ს დახენოდეს), ეცრ. მაკუშურ-ენ-ენ-ს (? || მაკუშურ-ენ-ს დამსხ-
 რეოდეს). და სხვა.

47. კონიუნქტივის ფორმები, განსაკუთრებით. კი კონიუნქტივ IIIისა, არც ისე ხშირად გვხვდება სვანურში, რადგანაც ქართულ „მცა“ს შესატყვისი-
 -უ (→-ჲ), ოჲ, უჲ, ოღ... ნაწილაკებია ხმარებაში. ფრაზაში, სადაც ნაწი-
 ლაკს ექნება ადგილი, ზმნა უთუოდ კონიუნქტივის მნიშვნელობისაა. უკანასკ-
 ნელის გარდა ყველა დროის ფორმასთან შეიძლება მათი გამოყენება:

მიშვევივ ცოდ ჯარ (CM, XVIII, 102 ₁)	ჩემი-მცა ცოდვა გაქვს
ლშხ. მაღილუ ლოქ ხერი (53 _{1,6})	მაღლი-მცა ექნებაო
ეცრ. ე'ოლ ოსქენ... ღერდახულ	დაბრუნდა-მცა... მიდიოდეს-ცეც
ლნტ. ეიჲ ანჯაბბ	მოხარშეს-მცა
ფისევ ხაბა (XVIII, 91 ₅ , 97 ₄ , ლშხ. 82 ₄)	ფისი-მცა სხნია
ლუჯაშე-უვ ესგავაშაჲნა ტვრტ (ib., 104 ₄)	რძითა-მცა ავსებია ხელი
ბხ. ეჩასუ ხომარაჲნ	მას-მცა ემზადებინა
„ ნაჲ სრჲ ჯიხტარჲჲნდ	ჩვენ შენ-მცა გეხატეთ

III პირის ბრძანებითშიც ეგვევ ფორმებია: ეახად უვ ათჲჲხ (XVIII, 103₁:
 სახელად-მცა დაარქვა), ლშხ. ეჩისუ ხადა (52₂₇; იმას-მცა ყავდა), ფაყვა კაცხს
 უვ ლახბე... ქა ნოსა უვ ადფიშე (XVIII, 103₃, 4: ტექსტების მაგალითები
 არაა გასწორებული) (ქუდის წვერს-მცა შეაბა... არ-მცა გაიხსნა)... (§ 18 A 2).

48. მეშველი ზმნა ახალს ქართულში დაერთვის გარდაუვალი (მდგომა-
 რეობითი) ზმნის მხ. რიცხვის I და II პირის ფორმას აწმყოში: ვ-ზი-ვარ,
 ზი-ხარ, ვ-გა-ვარ, გა-ხარ... და დიალექტებში: იმერ.-გურული: ვ-ტირი-ვარ,
 ვ-კვირი-ვარ, და სხვა. ქვემოსვანურშიც ალბათ ასე იყო თავის დროზე: ლშხ.
 სგურ-ხტი, ლნტ. სკურ-ხტი (ვზივარ), ლშხ. სგურ-ხი, ლნტ. სკურ-ხი (ზიხარ)...
 მაგრამ დღეს მეშველი ზმნის გამოყენებაში ქვემოსვანური (ზემოსვანურში ამას
 სრულებით არა აქვს ადგილი) დიდად განსხვავდება ქართულისაგან, სახელ-
 დობრ: ა. მეშველი ზმნის აწმყოს ფორმები I და II პირში დაერთვის აწმყოსა,
 სამსავე კონიუნქტივისა, ნამყოსრულსა, მყოფადუსრულსა და -სრულსა და
 თურმეობით Iში, ხოლო ნამყოს ფორმები — აორისტსა და ნამყო წინარე-
 წარსულში, და ხ. ისიც ყოველგვარ ზმნას. ლაშხურში უშუალოდ წინამავალი
 ხმოვანი გრძელდება:

ლშხ. ლუ/გა-ხტი	ლნტ. ლუ/გა-ხტი	ვდავარ (გვ. 2, 26შ. 2) ქვს. ატგხ-ხეს დააბრუნე
ხაშარჲ-ხი	ხაპარე-ხი	აშხადებ
ხოტხჲ-ხტი	ხუტხე-ხტი	ვებრუნებ
ოღჲ-ხტი	აღჲგე-ხტი	გაეპრობ

ლშხ. ოთკალაჲ-ხტიჲ = ლნტ. ათჲა-
 კალაჲ-ხტიჲ გავლწჲ
 და სხვა მრავალი (გვ. 3, 26შ. 1).

აღსანიშნავია, რომ ლაშხურს ტექსტებში ასეთი შემთხვევა სულ რამ-
 დენიმედა მოიძებნება: აშმარ ჯარხვი (51₁₄: მაღლობელი „გყავ-ვარ“), სი ლოქ
 ერ ხამურჯონი (78₃₄: შენ რომ „აპირებ-ხარ“ო), საუბარში კი ძალიან ხშირად
 დაურთავენ მეშველ ზმნას. რა თქმა უნდა, ვნებითშიც ასეა: სი ლოქ ლახ ეი
 მესგარონი (62₈₋₉: შენ რომ ზედ „მეჯდომები-ხარ“ო) (§ 53 B).

შენიშვნა. ხტეს, ხეს ნამყოუსრულის ფორმებს იმ შემთხვევაში
 დაერთვის, როცა ნამყოუსრულის I და II პირში ბოლოსართები არ ჩანს.

მაგ.: ლნტ. ხუარდ-ხუეს = ხუარდანს (ვიყავი), ხარდ-ხეს = ხარდანს (იყავი), ლშ. ლუ/უგდ-ხუეს || ხუას (ვიდექი) (შდ. ხუამარ-ის 'ვაშაღებლი'), და სხვა.

3 5 6 3 0 0.

49. ვნებითი კონსტრუქციითა და ხშირად წარმოებითაც ქართულისას გავს. A. I ჯგუფის (აქტივ) ზნათა კონსტრუქციის ბრუნვაცვალებადი ობიექტი ვნებითში სუბიექტი ხდება და სუბიექტი კიდევ მოქმედებით¹ ბრუნვაში ან თანდებულის მიცემითში დაისმება, ბრუნვაცვლელი ობიექტი კი, თუ ახლავს, მიცემითშივე რჩება. ორსახელიანთა (ერთობიექტიანთა) მავნებითებელია ი-, ხოლო სამსახელიანთა (ორობიექტიანთა) — ე-. აირველ შემთხვევაში აბსოლუტური ფორმები გვაქვს, მეორეში კი — რელატიური: ბხ.

ერთობიექტიან ზნათა აქტივი კონსტრუქცია

ვნებითი კონსტრუქცია

ბევშე	ა-გუშ-ე	ლიც-ხ	ლიც	ი-გუშ-ი	ბევშეშე ბევშეშანკა
ბავში	ახსამს	წყალს	წყალი	ისმება	ბავშით ბავშისაგან
მარე	ა-კმ-ე	ლარა-ა	ლარე	იკმ-ი	მაროშ მარახანკა
კაცი	თიბავს	სათიბს	სათიბი	ითიბება	კაცით კაცისაგან

ორობიექტიან ზნათა აქტივი კონსტრუქცია

ვნებითი კონსტრუქცია

ბევშე	ბ-ა-გუშ-ე	ლიც-ხ	ეჩა-ხ	ლიც	ბ-ე-გუშ-ი	ბევშეშე ბევშეშანკა	ეჩახ
ბავში	ახსამს	წყალს	მას	წყალი	ესმება	ბავშით ბავშისაგან	მას
მარე	ბ-ო-კმ-ე	ლარა	მეჭებელ-ხ	ლარე	ბ-ე-კმ-ი	მაროშ მარახანკა	მეჭებელ-ხ
კაცი	უთიბავს	სათიბს	მეზობელს	სათიბი	ეთიბება	კაცით კაცისაგან	მეზობელს

თანდებულის მიცემითში, განსაკუთრებით კი მოქმედებით ბრუნვაში, დასმული სახელი ვნებითთან ნაკლებად გვხვდება. ჩვეულებრივი კონტექსტია: ჯა ი-სპ-ი (CM, X, 170₂; იგი (თვით) 'გადასიქცევა), ლშ. ...დაჯ ლოქ ხეწუნხ... ეჩქა სერ ჩუ ი-სოყ-ი მარე (94₁₋₂: „დავი“ ეჩვენებათო... |მაშინ აქე“ გოძდება კაცი), ...ჩუ ი-ჰუნეტა-ი ლგამარაშალ, ჩუ ერ ი-ფრ-ი, ჩუ ი-შხ-ი სგამენჰი მეშხა ფექშალ ი-სყ-ი (ხორაჯ, 27₇₋₉: იქულიტება სულუგუნსავით, რომ გახმება, დაიწყება შიგნით და შავ ფქვილსავით კეთდება)... ხორაშდ ბ-ე-ბდინ-ი ამის (ib., 37₁₇₋₁₈: კარგად ეკიდება ამს (მაგ., ცეცხლი), ჯანარ-ს ერ კინჩხარ ბ-ე-დჯუშ-ი-ბ (ib., 7₅₋₆)=ბხ. ჯანარ-ს ერ კინჩხარ ბ-ე-დწუშ-ი-ბ (ლნტ. ბ-ე-დაწუშ-ი-ბ 'ხარებს რომ. კისერი უშავდებათ'), და სხვა.

B. II ჯგუფის ზნათაგან საშუალ-ვნებითი ფორმები მიიღება. აქტივის კონსტრუქციის ობიექტი აქაც სუბიექტდება და ბრუნვაცვლელი ობიექტი უცვლელადვე წარმოგვიდგება, ბრუნვაცვალბადი სახელი კი არა ჩანს¹. საშუალ-ვნებითი ფუძის „ღრეკითა“ და აფიქსების გამოყენებით იწარმოება: აქტივის ფუძის -ი/გ- ხმოვანს -ე- შეენაცვლება და აწმყოს ჯგუფში -ენ-ით

¹) არა ჩანს აბსოლუტურ ფორმებთან, რელატიურებთან კი იშვიათად გვევლინება მიცემითში -ხ ან ეჩა თანდებულთ ან მოქმედებითში (შდ. I ჯგუფის ზნათა ვნებითი კონსტრუქცია: A).

როთუღდება. ასეთი ფორმა აბსოლუტურია და ორსახელიანთაგან მიიღება. თუ ამას -ო- მაქცევარი ან საზედაოს -ა-ს ნაცვლად ვნებითის -ე- პრეფიქსი დაერთო, ფორმა რელატიური იქნება და აქტივ კონსტრუქციაში სამსახელიანი (სასხვისო ან საზედაო ქცევის) ზმნა შეესატყვისება:

ზურაღ დო/გვ-ე ლემახტუ ¹	ლეშეხ ლეგნ-ი ← ლნტ. ლეგ-ენ-ი
ქალი აქობს ცეხლს	ცეხლი ქრება
ლწხ. ძარღჟს... ჩუ ქურ-ე (89 ₁₆ ...17)	იცხ... ჩუ ქვერ-ნი (ხორაჯ, 9, ...)
ძარღუს... დალაობს	მსხალი დალაობა
ლწხ. ...მწარას მახმელ ხ-ო-ჯღ-ე ხეფხვქ'ერაღ-ხ (37 ₂₅)	მეგმარხ ხ-ო-ჯღ-ენ-ი... სოკ (ხორაჯ, 1, 2-3)
კაცს ნასპინძელი მოუტანს „სეფისკვერებს“	იეებს „მოუღის“... სოკო
ეჯა ხ-ა/ა-ქტე-ე ეჩას თხუშ	თხუში ხ-ე-ქტე'ც-ენ-ი გჩას ეჩხწქა
იგი ქრის მას თვის	თავს ეკრება მას მისგან
ხ-აქტუ-ე. ლწხ. ხ-ა-კუშ-ე ატეხს	ხ-ე-კუშ-ენ-ი, ლნტ. ხ-ე-კუშ-ენ-ი ატყ-დება

ხ-ო-ხ-ე უბეთქს — ხ-ო-ხმ-ენ-ი, ლნტ. ხ-ო-ხემ-ენ-ი უსკდება, და სხვა (§§ 9 A. B, 11 B. 12 B).

საქიროა დავძინოთ შემდეგი:

ა. 1. ი- ან -ე- პრეფიქსით ნაწარმოები ვნებითი ფორმები ჩვეულებრივ -ი ბოლოსართით არიან დასარულებულნი აწმყოში: ი-გტუშ-ი, ხ-ე-გტუშ-ი, ლნტ. ი-გტუშ-ი (აქტივი: ა/ა-გტუშ-ე, [ი-გტუშ-ე], ხ-ო-გტუშ-ე, ხ-ა/ა-გტუშ-ე, ლნტ. 'ხ'-ა-გტუშ-ი...), ი-მჩ-ი, ხ-ე-მჩ-ი, ლნტ. ხ-ე-მეჩ-ი (აქტივი: ა/ა-მჩ-ე, ლნტ. ა-მეჩ-ე: § 9 A 1), ხს.ღშხ. ჩუ... ი-ფრ-ი (ხორაჯ, 4₂₂: გახმება), — ჩა-ფრ-ე (89₁₇: გა-ახმობს). და სხვადასხვა, მაგრამ არა ყოველთვის. არის შემთხვევები, რომ:

ა. -ი ბოლოსართი მოკვეცილია და წინა ხმოვანი ამის გამო გაუძლავებულია: ხს.ღნტ. ი-მარგ (CM, X, 210₂₅: ვარგა, გამოდგება), ბხ. ი-მარჯუ (მარჯვობს), ბხ.ეცრ. ხეშან (ღშხ. ხეშან 4₃₀: აბია, ასხია)...

ბ. -ი'ს ნაცვლად -ა შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ზოგიერთ ზმნაში და ისიც ზოგს დიალექტში: ბხ. ხტრ-ი || ხტრ-ა (ვიქნები), ხრ-ი/ა (იქნები), რ-ი/ა (იქნება), ლნტ. ხტირ-ი/ა, ირ-ი/ა, ირდ-ი/ა (იქნება), მერ-ი/ა (მექნება), ბხ. ქა ხედ-ა (გადალახავს მდინარეს..., ედება), ხეხტ-ა (ღშხ. ხეხტ-ი 'ხვდება'), და სხვა (შდ. § 53 D, შწხ. ქართულშიც ასეა: ის იქნებ-ი-ს → იქნებ-ა)...

ც. სუფიქსად -ე არის სავარაუდებელი -ჭლ..., -ი-წლ... ელემენტის ზმნებთან. ესენი ვნებითში -ე- თავსართით იწარმოებიან: ბხ. ხემარჭლ, ლშხ. ხემარჭლ (24₁₀), ლნტ. ხემარჭლ (ემზადება)... ბხ. ხეჭტდიელ², ლშხ. ხეჭტდიელ, ლნტ. ხეჭტდიელ, ეცრ. ხეჭტდიელ (ეკითხება)... -ე დაცულია ლექსებში: კოჯას დალი ხელღვაქალ-ე (CM, X, 3₁₆: „ქლდეს დალი ეშობიარება“), ჯეჭვრალ-ე ფუსდა მიშგუ (ჩემი ტექსტი: გეხვეწები, ბატონო (უფალო) ჩემო), ლშხ. გოგა დოდას ხესემწალ-ე, დოდა ყურშაჟს ხესემწალ-ე (86₉, 10: გოგა დოდას შველასა თხოვს, დოდა ყურშას შველას თხოვს), და სხვადასხვა³. აგრეთვე -ე გეხვედება

¹) სახელები ბალსემოთურიდანაა აღებული.
²) ლექსში -იელ → იალ: ხ ე ლ ა ქ ს ი ა ლ ე (CM, XXXI, 38, უნდა: ბხ. * ხ ე ლ ე ქ ს ი ე ლ - ე → ხ ე ლ ქ ს ი ე ლ) „ილექსება“ (გვ. 80, შწხ. 1).
³ * შდ. § 23 C, უმლ. 220.

ასეთ მაგალითებშიც: ლნტ. ხელჩ-ე (CM, X, 2₃, 233₁₈) -- ბხ.ლშ. ხელჩ-ე (მწყისის, დარაჯობს), ლნტ. ხეთერ-ე (ეტყობა)...

ძ. -ე'ც შეიძლება მოეკვეცოს და წინა ხმოვანი გააუმლაუტოს: ბხ.ეკრ. ხემ-ცი/უჭტილ (ემოციულობა, მოციულობს), ბხ.ეკრ.ლნტ. ხემსახური (ემსახურება), ბხ. ხენყაბუ (ერთობა), ხეშგუბმ, ლნტ. ხეშკუბმ (თხოვს), და სხვა. [შდ. გვ. 83].

ე. -ე- თავსართის გამოყენებისდა მიუხედავად ზმნას -ა ბოლოსართი აქვს შემონახული: ბხ.ლშ. ხეთრ-ა (1₆: აჩნია)...

2. ი-, ე- პრეფიქსითა და -ი სუფიქსით ფუძედრეკალი ზმნებიც იწარმოებიან ბალსზემოურსა და ქვემოსვანურში. ფუძის -ი/ე- ხმოვანი -ი-დ არის წარმოდგენილი და ბალსზემოურ-ლაშხურში გრძელდება: დეგ-ნი (ქრება) — ი-დრგ-ი (იქრობა), კუბეშ-ნი (ტყდება) — ი-კუბეშ-ი (იტყვება), ტეხ-ნი (ბრუნდება) — ი-ტეხ-ნი (იბრუნება) — ხ-ე-ტეხ-ნი (ებრუნება), ხ-ე-კუბეშ-ნი (ეტყვება)... ბეჩ.ლნტ. ი-დრიგ-ი, ი-კუბეშ-ი, ხ-ე-ტეხ-ნი, და სხვა. უკანასკნელი ფორმები ბალს-ქვემოურში ზოგიერთსა ეეკვებოდა (შდ. ქართ. გლჯა-ს — გლჯა-ემა — გლიჯება, ცვეთს — ცვეთა — ი-ცვით-უმა...).

3. ლექსებში საშუალ-ენებით ფორმებს დართული აქვს -ი?ლა მარცვალი: მაგა ისგა ქეხენილა, ქამეგ მამა ტეხენილა (CM, XXVI, 44₁₆₋₁₉, შდ. ქეხნი, ტეხნი ← ლნტ. ქეხნი, ტეხნი: ყველა შედის, გარეთ არ ბრუნდება), თბავ ესერ კოჯა შედებენილა (ib., 42₁₇: ზევით კლდე ნელა იწვევაო, „მიჩოჩავსო“), და ასე სხვა (ib., 44₃, 1, 34₁₀, CM, X, 2₁₂¹). მარცვლისათვის კი არ უნდა იყოს -ლა დართული, არამედ კინობითის -ილა ნაწილაკი უნდა იყოს, როგორც ეს გვაქვს: დედბერილა (XXVI, 44₁₆ ← * დედბერ + ილა → დედბერელ 'დედაბერი'), გერგვილ (ib., 44₁ ← * გიორგი + ილა → გერგვილ), ამგვარილა (ib., 36₉, 11 ← * ამგუბარ + ილა → ამგუბარელ 'ამგვარი'), და სხვა (-ილა'ს შესახებ: სახელთა ისტ., 300, E b).

4. ლენტეხურში -ენ-ი ფორმანტი არ იკუმშება: ტეხ-ენ-ი (→ ხე.ლშ. ტეხ-ნი), დეგ-ენ-ი, ხ-ე-ტეხ-ენ-ი... (ასეა ზოგჯერ ლექსებშიც: იხ. ზემოთ 3).

B. რთულფუძიანები შემდეგს ცვლილებებს განიცდიან:

1. ენებითი დროთა I ჯგუფში აქტივის აწმყოს ფუძეს იყენებს: ბხ.ეკრ. ხ-ე-ბმ-ი (ებმება ← ხ-ა-ბემ² 'აბამს'), ლნტ. ი-გემ-ი (იღვმება ← გემ 'ღვამს'), ბხ.ლშ. ხ-ე-გ'შ-ი ← ლნტ. ხ-ე-გემ-ი (იღვმება) (გვ. 48), და სხვა. მაგრამ თუ რთულფუძიანი (ორთემიანი) ზმნისაგან ნაწარმოებქენებითის ენებითის მნიშვნელობა აქვს, მაშინ -ეშ, -ერ, -ეშგ-ი, -ეშგ-ი, -ეშ-ი, -ინ-ე, -ენ-ი ელემენტები ხშირად ეკვეცება და ი-/-ე- — ი აფიქსები დაერთვის, ხოლო თუ აქტივის მნიშვნელობა აქვს, მაშინ კი დაცულია.

¹) ამათ მისდევს ს გ უ ე ჯ ი ზნა: ბ უ ტ ი ლ ლამთილს ს გ ე ე ჯ ე ნ ი ლ ა (ib., 2₁₄: ბუტილი ცოლოურს, სიმურისას, „სამამთილოს“ ბრძანდება).

²) ენებითში -ო სუფიქსი ისეთ გარდაზავალ ზმნებსაც დაერთვის, რომელთაც თემისეული -ო მოკვეცილი კონდათ: ბხ.ეკრ. აჯაბ (ხარშავს) — ი-ჯ-ბ-ი (იხარშება), ი გ უ ე მ | ე ტ რ ა ი გ ე მ |, ლნტ. ი გ უ ე მ |, ლშ. ი გ უ ე მ (იფქავს) — ი-გ-უ-ბ-ი, ი-გ-უ-ბ-ი, ლნტ. ი-გ-უ-ბ-ი (იფქება), და სხვა.

პასივის შინაარსით

აქტივის შინაარსით

იქტო-ერ: ლნტ. ე-ქტიო-ი, ბზ. ქა ე-ქტიო-ი || ბზ.ლშხ. ქა ე-ქტიო-ი „იპარება“
 იქტიო-ერ: ქა ხ-ე-ქტიო-ი. ქა ხ-ე-ქტიო-ი | ქა ხ-ე-ქტიო-ი „ეპარება“ — ხ-ე-ქტიო-ერ პარავს
 ბზ.ქესვ. ი-თხ-ქვილი-ი ი-თხ-ი იშოვება ხ-ე-თხ-ი ეშოვება — ხ-ე-თხ-ქვილი-ი ეშებს

ეს ელემენტები ვნებითის მნიშვნელობის ფორმებშიც გვხვდება:

ბზ. აძქ-ენ-ი, ქესვ. ა/აძქ-ენ-ი კლავს — ი-ძქ-ი, ი-ძქ-ი || ლნტ. ი-ძქ-ენ-ი იკვლება
 „ ხაჟხ-ენ-ი, ლშხ. ხაძშხ-ენ-ი არქმევს — ხ-ე-ქხ-ი, ლშხ. ხ-ე-აშხ-ენ¹-ი ერქმევა
 „ აშ-ქეს-ი, ქესვ. ა/აშ-ქეს მიაქვს. წაიღებს — ქა ი-ა || ლნტ. ქა ა-ქეს-ი წაიღება
 ბზ.ლშხ. ხოხლ-ინ-ე, ლნტ. ხოხელ-ნ-ე უშვერს — ლნტ. ხ-ე-ხელ¹-ი, ბზ.ლშხ. ხ-ე-
 ხლ-ი || ლშხ. ხ-ე-ხლ-ინ-ი (შეეშვირება), ბზ.ლშხ. იშ¹ქ¹შ-ინ-ე (ისვენებს) —
 ბზ. თი ი-შუბ-ინ-ი (შდ. გვ. 122, შნშ. 2), ლშხ. ი-შ-ინ-ი (ისვენება)
 და ასე: ი-ბ-ი, ი-გ-ი, ხ-ე-ბ-ი, ხ-ე-გ-ი || ბზ.ყრ. ი-ბ-ი, ლშხ. ი-ბ-ი ← ლნტ. ი-ბემ-ი
 (იბმება), ლშხ. ხ-ე-ბ-ი ← ლნტ. ხ-ე-ბემ-ი (ებმება)... (იხ. ზემოთ, აგრეთვე
 გვ. 48), ლშხ. ქა იქუთერ-ი, ქესვ. იდ-ქ/ეს (იდებს) — ი-დ-ი, ლნტ. ი-დეს-ი
 (იდება), და სხვა¹.

მყოფადის ჯგუფში კი აწმყოში გამოვლენილი ელემენტები არაა ჩანს: ბზ.ყრ. ი-ბ¹შ-ი (იბმება) — ად-ბ-ი, ლშხ. ედ-ბ-ი (დაიბმება), და სხვა (§ 53 D).

50. ნამყოფსრული A. -ი ან მის მონაცვლე -ა სუფიქსიანი საგან სხვადასხვაგვარად იწარმოება დიალექტებში:

ბალსხ.	ლენტებ.	ლაშხური	ბეჩოური	ეყერული
1 ხტ-ი-შხ-რლ-დნს	ხტ-ი-შხ-ოლ-დნს	ხტ-ი-შხ-რლ	ხტ-ი-შხ-ი-დახტ... ეწყოლი	ხტ-ი-ხეუ
2 ხ-ი-შხ-რლ-დნს	ხ-ი-შხ-ოლ-დნს	ხ-ი-შხ-რლ	ხ-ი-შხ-ი-დახტ... იწყოლი	ხ-ე-ხეუ ²
3 ი-შხ-რლ-და ¹	ი-შხ-ოლ-და	ი-შხ-რლ-და ¹	ი-შხ-ი-და	იწყოლა
1 ხტ-ე-შხ-რლ-დნს	ხტ-ე-შხ-ოლ-დნს	ხტ-ე-შხ-რლ	ხტ-ე-შხ-ი-დახტ... ეწყოლი	
3 ხ-ე-შხ-რლ-და ¹	ხ-ე-შხ-ოლ-და	ხ-ე-შხ-რლ-და ¹	ხ-ე-შხ-ი-და	ეწყოლა, და სხვა

ბზ. ხტ-რ-ა/ი (ვიქნები) — ხტ-რ-რლ (ვიქნებოდი), რა/ი (XXXI, 56₁₈; ირა იქნება) — რ-რლ (იქნებოდა), ბზ.ლშხ. ი-სპ-რლ (X, 168₁₄; 212₂₃; ლნტ. ისპოლ 'იქცოდა'), ბზ.ლშხ. ხესგვრ-რლ-და (64₁₀; აჯღებოდა), ხეკონ-რლ (23₁₄), ლნტ. ხეკონ-ოლ (ეხვია), და სხვა. 1. ჩანს, ქვემოსვანური და ბალსზემოური ვნებითისაგან ნამყოფსრულს ერთნაირად აწარმოებენ: -ი/ა¹ს ადგილს იქერს -რლ/-ოლ. -ი ნამყოფსრულში არ ივარაუდება, წინააღმდეგ შემთხვევაში უმლაუტთან გვექნებოდა საქმე: ბზ. ი-შპრ-ი (მზადდება) — ი-შპრ-რლ-და¹ (მზადდებოდა), ლნტ. ი-დგარ-ი (კვდება) — ი-დგარ-ოლ-და (კვდებოდა)... -დნს (I და II პირში) ახალი დანართია: იგი შეიძლება არ ვიხმაროთ ლენტესურში, ლაშხურში სულ არ გვევლინება, და არც პირობითშია (§ 54) საქირო, III პირის ფორმებში კი -და¹ს გამოყენება სავალდებულო არ არის. ბალსქვემოურში ი- თავსართიანი

¹ თერ (ენობს) — ბზ. ი-თჳრ-ი (ლნტ. ი-თირ-ი, ლშხ. ი-თ რ-ი იცნობა) — ფუძემო
 ასეთი ცვლილება სხვა ზნნასაც ახასიათებს. საქიროა მათი თავის შოყრა და ცალკე განხილვა.
² ვგირდებოდი. გირდებოდი, გიყდებოდა.

ენებითი გარეგნულად არაფრით არ განსხვავდება სათავისო ქცევისაგან: ბჟ. ი-შე-ი-და (იწვავდა, იწვევოდა), ვერ. ი-ჟნ-ი-ჟ (იხნავდა, იხენებოდა)... არც ე- თავსართიანია წარმოების თვალსაზრისით სხვანაირი: აქაც ნაცნობი -ჟ დაერთვის: ხ-ე-რ-ი-ჟ (ექნებოდა), ხ-ე-ხტჟ-ი-ჟ (ეხატებოდა), და სხვადასხვა. ეტრათულში ანგარიშგასაწევია შემდეგი მოვლენა: ერთმარცვლიან შეკუმშულ ზმნათა სათავისო ქცევის ფორმებში -ის მოკვეცილი I და II პირში ფუძის ხმოვანი არ უმლაუტდებოდა, ენებითში კი ჩვეულებრივ უმლაუტიანია. -ჟ ზოგჯერ აქაც დაერთვის (შდ. § 25 A 2 ხ):

ს ა თ ა ვ ი ს ო

ენებთი

1 ხუ-ი-ქაჩრ'ი	ვიკრიდი	ხუ-ი-ქაჩრ'ი	ვიკრებოდი	ხუ-ე-ქაჩრ'ი	ეკრებოდი
2 ხ-ი-ქაჩრ'ი	იკრიდი	ხ-ი-ქაჩრ'ი	იკრებოდი	ხ-ე-ქაჩრ'ი	ეკრებოდი
1 ხუ-ი-სოყ	ვიგიჟებდი	ხუ-ი-სეყ	ვიგიჟდებოდი		
2 ხ-ი-სოყ	იგიჟებდი	ხ-ი-სეყ	იგიჟდებოდი		
1 ხუ-ი-შდულ	ვიმარხავდი			ხუ-ე-შდულ	ემარხებოდი
2 ხ-ი-შდულ	იმარხავდი			ხ-ე-შდულ ¹	ემარხებოდი...

2. -ი და -ე მოკვეცილი ზმნები ისე იწარმოებიან ნამყოფსრულში, როგორც აქტივისაში: ა. -ი მოკვეცილები: ბჟ. ხეშან (აბია) — ხეშან-და, ლშ. ხეშან-და (ება), ვერ. იმარგ — იმარგ-დ (ვარგოდა), ლშ. ხემზერ — ხემზერ-და¹ (ელოცებოდა), ბჟ. ხელდელ (მწყისი) — ხელდელ-და (მწყისდა) (შდ. ხეთხე-ლი — ხეთხელ-და ეძებდა)... ხ. -ე მოკვეცილები: ბჟ. ხეშგუმ, ლშ. ხეშგო (თხოვს) — ხეშგომ-და¹, ლშ. ხეშგ-გდა (73_გ; თხოვდა), ბჟ. ხემციქული — ბჟ. ხემციქულ-და¹, ვერ. ხემციქულ³ (ემოციქულებოდა)... -ზლ..., -ი-ჟლ... ელემენტები ჩვეულებისამებრ იულლებიან: ბჟ. ხეჟრალ — ხეჟრალ-და¹ (ცხვეწებოდა), ბჟ. ლშ. ხეცვალ-და (69_გ; ეჩხუებოდა), ვერ. ხეწრალ⁴ — ხეწრალ (აგინებდა), ლტ. ხელეშკალ — ხელეშკალ-და¹ (ართმევდა)... ბჟ. ხეჟულიალ-და¹, ლშ. ბჟ. ხეჟდელილ-და⁴ (33_გ), ლტ. ხეჟულიელ-და, ვერ. ხეჟულალ (ეკითხებოდა)...

3. ჩვეულებრივ იცვლებიან ამ ტიპის ზმნებიც: ლშ. ხემდ-ე-ხ (31_გ), ლტ. ხემდ-ე-ხ (ამადლიან) — ხემდ-ა-ხ, ხემდ-ა-ხ (ამადლიდენ), ლტ. ხეთერ-ა (ეტყობოდა), ხელეჩ-ა (დარაჯობდა), ხეთრ-ა — ლშ. ხეთრ-რნ-და¹ (აჩნდა), და სხვა. ფორმანტებისა და წარმოების მხრით აქ არაფერია ახალი.

B. ფუძედრეკალი (II ჯგუფის) ზმნებიც ერთნაირად არ იწარმოებიან:

1) ზოგიერთისაგან ამ შემთხვევაშიც უუმლაუტო ფორმები მაქვს ჩაწერილი: ხ ჟ-ი-ს ო ყ, ,,ხ ჟ-ე-შ ხ უ ნ ვენახებოდი", და სხვა.

2) ბჟ. ვერ. ხესგუ (შენის) — ხესგუ ჟ-და. ვერ. ხესგუ-უ-დ (შენოდა) — -ე მოკვეცილი რომ არის. ამას ლაშხური გვიჩვენებს: ხესგუ-ი (ხორაჯ 11_გ; უხდება) (შდ. ხესგუ-ი: CM. XXXI, 64_გ; ლტ. ხესგუ-ი შ).

3) ლშ. ხეაღერ (ესახლერება) — ხეაღორ (ესახლერებოდა) (ხეაღერ ← *ხეაღორ-ე ა ჟ რ ა სახლერა).

4) ნამყოფსრულის -ა შემონახულია ლექსებში: ხეცუნალ-ა-ხ მეჩი ნაგჭურს (დასცინოდნ მოხუც ნაგჭურს), ხელგაცელ-ა-ხ მეჩი ნაგჭურს (ემახრებოდენ მოხუც ნაგჭურს), კახრაშარ ხეჟულილ-ა-ხ (კახრაშლები ეკითხებოდენ), და სხვა (ამოღებულია ა. შანიძის ტექსტიდან: პირველი ორი თარგარშია ჩაწერილი, უკანასკნელი კი — ბეჩოში).

	ბალს.ლენტეხ.	ეცერული	ბეჩოური	ლაშხური	
1	ტუბე-ენ-დს	ტუბე-ენ	ტუბე-ნ-ი-დასგუ...	ტეხ-ნ-რლ	ვბრუნდებოდი
2	ტეხ-ენ-დს	ტეხ-ენ	ტეხ-ნ-ი-დასგუ...	ტეხ-ნ-რლ	ბრუნდებოდი
3	ტეხ-ენ-და	ტეხ-ნ-ი-უ.	ტეხ-ნ-ი-და	ტეხ-ნ-რლ-და	ბრუნდებოდი

ბხ. ხუ-ე-ტეხ-ენ-დს, ხო-ტეხ-ენ-დს. ლნტ. ხუ-ე-ტეხ-ენ-დს¹. ხუტეხ-ენ-დას¹ (ვუბრუნდებოდი), ეცრ. ხ-ე-კუშ-ენ-ი-უ (ატყდებოდა; უტყდებოდა საიდუმლო-ში), ლშ. გედ-ნ-რლ-ხ (54₁₁; მოდიოდენ), ქა ხოჩდ-ენ-რლ-ხ (60₂₆; „გაქცე-ოდათ“), და სხვა. ჩანს, ლაშხური I ჯგუფის ზმნათა ანალოგიით აწარმოებს სა-შუალ-ენებობებს (I ჯგ. ხეშ-რლ-და — II ჯგ. ხეტხენ-რლ-და¹). სხვა დია-ლექტები კი I ჯგუფის -ი სუფიქსიან აქტივ ზმნათა მავგვარად აწარმოებენ. ბალსზემოურში -და და ლენტეხურში -დს, -და შეიძლება არ ეხმაროთ: ტეხ-ენ... მაშასადამე, -დს, -და ახალი დანართია (იხ. § 54):

51. კონიუნქტივი I ნაცნობი ფორმანტებით იწარმოება (§ 29).

	ბალს.	ლაშხ.	ლენტ.	ბალსკვ.	
1	ხუ-ი-შხ-რლ-დღ	ხუ-ი-შხ-რლ-ღე	ხუ-ი-შხ-რლ-ღე	ხუ-ი-შხ-ი-ღე	ვიწვოდი
2	ხ-ი-შხ-რლ-დღ	ხ-ი-შხ-რლ-ღე	ხ-ი-შხ-რლ-ღე	ხ-ი-შხ-ი-ღე	იწვოდი
3	ი-შხ-რლ-დღ-ს	ი-შხ-რლ-ღე-ს	ი-შხ-რლ-ღე-ს	ი-შხ-ი-ღე-ს	იწვოდეს

ანალოგიურია -ე- პრეფიქსიანიც: ხ-ე-შხ-რლ-დღ-ს, ქვსვ. ხ-ე-შხ-რლ-ღე-ს. ბკვ. ხ-ე-შხ-ი-ღე-ს (ეწვოდეს)... და ასე: ლშ. ხეთხრლღეხ (ხორაჯ, 4₇; ეშვოვ-ბოდესთ), ლნტ. ხედგაროდღეხ (ა/უქცდებოდენ), და სხვა მრავალი. -ი ან -ე სუფიქსმოკვეცილები ჩვეულებისამებრ (-რლ/-რლ ფორმანტის გამოუვლენელად) იწარმოებინ: ბხ. ხეშან-დღ-ს, ლშ. ხეშან-ღე-ს (ხორაჯ, 8₇; ებას, ესხას), ბხ. ხეშკომ-დღ-ს, ლნტ. ხეშკომ-ღე-ს (თხოვდეს), ლშ. ხენუკოჯ-ღე-ს (10₂₁; „ენუქვებოდეს“), ეცრ. ხეჭუღალ-ღე-ს, ლნტ. ხეჭუღელიღ-ღე-ს (ეკითხებოდეს); ლნტ. ხელეშკალ-ღე-ს (ართმევდეს)...

	ბალს.	ლშ.	ლენტეხ.	ბალსკვ.	
II ჯგ. 1	ტუბე-ენ-დღ	ტეხ-ნ-რლ-ღე	ტუბე-ენ-ღე	ტუბე-ნ-ი-ღე	ვბრუნდებოდი
2	ტეხ-ენ-დღ	ტეხ-ნ-რლ-ღე	ტეხ-ენ-ღე	ტეხ-ნ-ი-ღე	ბრუნდებოდი
3	ტეხ-ენ-დღ-ს	ტეხ-ნ-რლ-ღე-ს	ტეხ-ენ-ღე-ს	ტეხ-ნ-ი-ღე-ს	ბრუნდებოდეს

და ასე: ხუ-ე-ტეხ-ენ-დღ, ლშ. ხუ-ე-ტეხ-ენ-რლ-ღე, ლნტ. ხუ-ე-ტეხ-ენ-ღე, ბკვ. ხუ-ე-ტეხ-ენ-ი-ღე, ბხ. ხ-ო-ტეხ-ენ-დღ, ლშ. ხ-ო-ტეხ-ენ-რლ-ღე... (ვუბრუნდებოდი), და სხვა მრავალი. ჩანს, ენებიტის კონიუნქტივი I-ი აქტივის კონიუნქტივი I-ის მსავალად ხმარობს -ღე, -ღე მწარმოებელ ბოლსკვართებს და იყენებს აწმყოს ფუძეს -ი სუფიქსიანი ზმნებისას მხოლოდ ბალსქვემოურში, ხოლო დანარჩენების (ე. ო. -ი, -ე მოკვეცილი) და ბალსზემოურსა და ქვემოვანურში -ი სუფიქსიანი ზმნებისაგან — ნამყოფსრულის ფუძეს. ამდენად, არც წარმო-ებისა და არც ნიშნების მხრით აქაც ახალი არათერია.

¹ ლაშხურში შხ. რიხვის III პირში კონიუნქტივი I-ის მწარმოებელი -ღე შეიძლება არ იყოს წარმოდგენილი: ტეხ-ნ-რლ-ს, ი-გ-რლ-ს (? იდგმებოდეს), ი-შხ-რლ-ს (|| ი-შ-ნ-რლ-ღე-ს იწვოდეს), ი-ჯ-რლ-ს (|| ი-ჯ-ნ-რლ-ღე-ს იხენოდეს), და სხვა (გვ. 107, შწმ. 2)..

52. მყოფადუსრულისათვის ცოტა მაგალითები მომეცოვება. რაც არის. იმათ მიხედვით ასეთი სურათია: სუფიქსად გამოყენებულია იგივე -უნ-ი; ლწმ. -გნ-ი (§ 30), რომელიც დაერთვის -ი და -ე მოკვეცილ ზმნათა ნამყოფსრულის ფუძეს: ლწმ. ხ-ე-ბრიწლ-ნ-ი (← * ხე-ბრიწლ-გნ-ი), ბე. ხედრალ-ნ-ი; ლწტ. ხელა-რალ-ჩუწ-ი (← * ხელარალ-უნ-ი 'უმღეროდეს იქნება'), ლწმ. ხეშაწლ-ნ-ი-დ (65₂₇; ეომებოდეთ იქნება), ბხ. ხემწარწლ-ტნი-ი (← * ხემწარწლ-უნ-ი 'ემზადებოდეს იქნება'), ბე. ლწმ. ხეჭუდიელ-ნ-ი (← ლწმ. * ხეჭუდიელ-გნ-ი); ბხ. ხეჭუდიწლ-ტნი-ი (← * ხეჭუდიწლ-უნ-ი¹); ლწტ. ხეჭუდიელ-ნ-ი (ეკითხებოდეს იქნება), ბე. ლწმ. ხერბიელ-ნ-ი (← ბე. * ხერბიელ-უნ-ი), ეცრ. ხერბალ-ნ-ი (← * ხერბალ-უნ-ი 'უცხოვდეს იქნება'), ბე. ხეტულ-უნ-ი || ხეტულ-ინ-ი (უძახოდეს იქნება), ბხ. ხეჭუთწარ-ტნი-ი, ლწტ. ხეჭუთერ-ჩუწ-ი (პარავდეს იქნება)... ეგვეე ფორმანტები დაერთვის -ი სუფიქსიან (I და II ჯგუფის) ზმნათა ნამყოფსრულის ფუძეს, ან უკეთ: აწმყოს ფუძეს, რომლის -ი ბოლოსართის ადგილან-რლ გვეკვნიება ლაშხურში: ჳედ-წ-რლ-ნ-ი (30₂; მოდიოდეს იქნება), ტეხ-წ-რლ-ნ-ი, I (← * ტეხ-წ-რლ-გნ-ი² 'ბრუნდებოდეს იქნება'), ი-შხ-რლ-ნ-ი (← * ი-შხ-რლ-გნ-ი³ 'იწვოდეს იქნება'), ი-კანწ-რლ-ნ-ი (21₃; წაიქცევა), ხ-ე-ტხ-ენ-რლ-ნ-ი (უბრუნდებოდეს იქნება), ხ-ე-ლკ-რლ-ნ-ი (59₁; ხვდებოდეს, წაწყდებოდეს იქნება), ჯ-ე-ლკ-რლ-ნ-ი (11₆; გხვდებოდეს, გემართებოდეს იქნება) (შდ. ხ-ე-ლკ-ი 40₂; შეხედება), ხეკვდენ-რლ-ნ-ი (40₂; აკლდება), ხეკვკრ-რლ-ნ-ი-ხ (62₁; ეკრებოდეს იქნება), და სხვა. ბალსზემოურსა და ლენტეხურში ამათ მისდევს I ჯგუფის ზმნათაგან: ბხ. ლწმ. ი-ბ-რლ-ნ-ი (იბმებოდეს იქნება), ხ-ე-ბ-რლ-ნ-ი (← ბხ. * ხ-ე-ბ-რლ-უნ-ი, ლწმ. ხ-ე-ბ-რლ-გნ-ი), ლწტ. ხ-ე-ბემ-ოლ-ნ-ი (ებმებოდეს იქნება), ბხ. ლწმ. ი-გ-რლ-ნ-ი⁴ || ლწმ. ი-გმ-რლ-ნ-ი, ლწტ. ი-გ'ემ-ოლ-ნ-ი (იდგმებოდეს იქნება), და ასე ლენტეხურში: ი-შხ-ოლ-ნ-ი, ხ-ე-შხ-ოლ-ნ-ი, ი-ხგ-ოლ-ნ-ი (ესახლება), ი-შმეხ-ოლ-ნ-ი (შავდებოდეს იქნება); და სხვა. II ჯგუფის ზმნათა -ი სუფიქსის ადგილს -ტნი-ი იჭერს ბალსზემოურსა და ლენტეხურში და -ენ ელემენტს აბლაუტი მოსდის ბალსზემოურში: ი-ტხ-წ-წ-ტნი-ი⁵, ლწტ. ტეხ-ენ-ჩუწ-ი (ბრუნდებოდეს იქნება), ბხ. ი-დგ-წ-წ-ტნი-ი⁶ (ქრებოდეს იქნება), ლწტ. ჳედ-ენ-ტნი-ი (ან ლაშხურის მსგავსად: ჳედ-ენ-ოლ-ნ-ი 'მოდიოდეს იქნება')... ბხ. ხ-ე-ტხ-წ-წ-ტნი-ი || ხ-ე-ტხ-წ-წ-ნ-ი, ლწტ. ხ-ე-ტხ-ენ-ტნი-ი (← * ხ-ე-ტხ-ენ-უნ-ი 'უბრუნდებოდეს იქნება'), ბხ. ხედგ-წ-წ-ნ-ი, ლწტ. ხოდგ-ენ-ნ-ი (უქრებოდეს იქნება)... ბალსქვემოურშიც ამავე (-ე- — -უნ-ი) აფიქსებით იწარმოებიან I ჯგუფის ზნენბი,

¹) აქაც და ქვევითაც აღდგენილია მყოფადსრულის ფორმანტები და არა ფუძე (აწმყოს ფუძეა: ბხ. ხ-ემწარწლ. ხ-ეჭუდიწლ. ხ-ეჭუთერ, ეცრ. ხ-ერბელ. ლწტ. ხ-ეწარწლ. ნამყოფსრულისა კი ხ-ემწარწლ. ხ-ეჭუდიწლ. ხ-ეჭუთწარ. ხ-ერბალ. ლწტ. ხ-ემწარწლ. და სხვა. ლაშხურსა და ბეჩოურში -წლ. -იელ... ელემენტები ზმენბი ერთი ფუძის მატარებელნი არიან აწმყოსა და ნამყოფსრულში (§§ 26, 25 B).

²) ფუძის აღდგენით: * ტეხ-ენ-რლ-გნ-ი. * ი-ში-ი-ხ-რლ-გნ-ი.

³) I ჯგუფის ზმნათა რიგისაგან ასეთი ფორმები ზოგს ბალსზემოურში ვერ ვაწარმოებინე, ზოგი კი ლაშხურისებურ ფორმებს ასახვლებდა: ი-ბ-რლ-ნ-ი. ი-ეს-მ-რლ-ნ-ი ესაოდეს იქნება. ი-ბ-რლ-ნ-ი ითიბებოდეს იქნება... (იხ. გვ. 113, 96წ. 2).

⁴) მისალადნელი იყო: ტეხ-წ-უნ-ი, დეგ-წ-უნ-ი... (← * ტეხ-წ-უნ-ი... დეგ-წ-უნ-ი ← * ტეხ-ენ-უნ-ი...).

ოლონდ მათ ვნებითის მნიშვნელობა არ აქვს: ესმისთ როგორც აქტივის სასხვისო ქცევა: ხ-ე-ვნ-უნ-ი (უხნავდეს იქნება), ხ-ე-მარ-უნ-ი (უმზალდბდეს იქნება), ხ-ე-კმ-უნ-ი (უთიბავდეს იქნება), ხ-ე-ბმ-უნ-ი, და სხვა.

53. მყოფადსრული A. I ჯგუფის ზმნათაგან მიიღება პრეფერბი + აწმყოს ფუძე + -ი სუფიქსი:

	ბალახ.ლენტ.	ბალსკე.	ლაშ.	დაეწევი	მეორ.
1	წოტ-შიხ-ი	ოთ-შიხ-ი	ოთ-შიხ-ი	დაეწევი	ჩოთ-ხეყ-ი გაგვიღებდი
2	წო-შიხ-ი	წო-შიხ-ი	ეთ-შიხ-ი	დაიწევი	ჩუწო-ხეყ-ი გაგიუღები
3	წდ-შიხ-ი	წდ-შიხ-ი	ედ-შიხ-ი	დაიწევა	ჩუწდ-ხეყ-ი გაგიუღება
1 ბხ.	წოტ-შიხ-ი	ოთ-შიხ-ი	ოთ-შიხ-ი	← ლენტ.	წოტ-ე-შიხ-ი დაეწევი
3	წო-შიხ-ი	წო-შიხ-ი	ეთ-შიხ-ი	← „	წო-ე-შიხ-ი დაეწევა

და ასე: ხსე. წდ-გი (CM, X, 170₁₆, 180₉; ადგი 'დაიდგმება'), ბხ. წდ-ფიშრ-ი (ib., 182₇; ადფიშრი 'გამრავლდება'), ეს-ტ-სიპ-ი¹ (ib., 172₁₇; ესსვიპი² 'გადავიქცევი')... ლშ. ქა ერ ენ-ჯაბ-ი (ხორაჟ, 37₁₆; რომ გამოიხარშება), 'ესენ-მარ-ი-ხ (32₃, მოემზალდებიან), ქედ-გაშო-ი (25₃₀; გათავდება)... ქა იმჟა ლე-ხრაგ-ი (ხორაჟ, 2₂₇; რაც კი შეაგვიანდება), ეთ-ლაკ-ი (12₂₇; შეხვდება)... ეცრ. ლწ-ხშტინ-ი (შეენახება), ქათ-ჰედ-ი (გაეყიდება)... ბხ.ლენტ. წდ-ქწჩ-ი (დაიჭრება), ლენტ. წდ-გემ-ი, წს-ტ-სიპი, ლწხ-ე-რაგ-ი, ქათ-ე-უედ-ი, და სხვა მრავალი.

1. მხოლოდ -ე- პრეფიქსია დაცული და ისიც³ ლენტხეურში. ი- დაჟ-ე-ყველა დიალექტში მაშინლა შემოინახებიან, თუ ზნის თავკიდურ ხმოვანს შეერწყმიან: ლშ. ედრქვი (29₁₁), ბხ. პდრქუი (შდ. იქვი 'ითქმება'), ლშ. ეხერი (23₂₇, შდ. ხერი) ხინობ (ექნებათ ლხინი)...

2. მყოფადსრულში -ი სუფიქსით აქტივი და ვნებითი ხშირად ზემთხვევა ერთმანეთს (ბხ. ჩუადატუ-ი 'დახატავს' — ჩუადატუ-ი 'დაიხატება', ან კიდევ ჩუადატუ-ი 'დაიხატავს' ყოველ მხრივ გავს ვნებითს), მაგრამ ეს -ი წარმოშობით სხვადასხვა ჩანს: აქტივის -ი ბალსკეფმოურის -ისგ'ს შესატყვისებს (შეიძლება უკანასკნელისაგან მომდინარეობდეს კიდევ)⁴, ვნებითის -ი კი აწმყოს ფუძისა უნდა იყოს (ლშ. ი-ჯბ-ი — ან + ი-ჯაბ-ი → ენ-ჯაბ-ი). ამდენად, I ჯგუფის ზმნათა წარმოება მყოფადსრულში ემსგავსება II ჯგუფისას.

B. II ჯგუფის ზმნათა მყოფადსრულის ფორმა წარმოადგენს პრეფერბი + აწმყოს ფუძე:

	ბალსხ.	ბალსკე.	ლაშ.	ლენტ.
1	წწ-ტუტენი	ოწ-ტუტენი	ოწ-ტუტენი	აწ-ტუტენი მოვბრუნდები
2	წწ-ტენი	წწ-ტენი	აწ-ტენი	აწ-ტენი მოვბრუნდები
3	წწ-ტენი (CM, X, 199 ₂₁)	წწ-ტენი	აწ-ტენი (65 ₂₈)	აწ-ტენი მოვბრუნდება

¹) იმ ზნებსაკი კი, რომელთაც აწმყოში -ი ქონდათ მოკვეცილი, მყოფადსრულში აღუდგებათ იგი: ბხ. ი მწ რ გ — წ წ წწ/გ რ გ-ი, ი მწ რ ჯ ტ — ჩ ტ წდ მ წ რ ჯ ტ-ი. და სხვა.

²) S₁ ტ განიფიქსებულია.

³) თუ -ისგ' ბოლოსართი ბეჩოურში წინამავალ თვორიულად გრძელი -ო...ს ხშირად ევრ -უნლაუტებდა, ვნებითის -ი კი ჩვეულებრივ აუშლაუტებს: წდ-ს რ ყ-ი გაგიუღება (ახალ-გაზრდები ამ შემთხვევაშიც გაურბიან უშლაუტს).

და ასე: ლშხ. ქმ-ტხენი (16₂₃; გაბრუნდება), სგან-ტხენი (ილ₂₆; შემობრუნდება), ხსვ. ან-ჟდენი (CM, XVIII, 98₁, ლშხ. ან-ჟდენი 9₆; მოვა), ლშხ. ა-ჟდენიხი (71₂₂) = ლნტ. ად-ჟდენიხი (მიაწვევ, მიხვალ), ლშხ. სი ქობჩენიხი (63₁₉) ← ლნტ. ქა ხოჩენიხი (შენ წამოუხვალ, გამოექცევი), და სხვა.

C. რელატიურ-გარდაუვალ ზმნათა მთელი რიგისაგან ენების -ე- — -ი აფიქსები აწარმოებს. ესენი ფორმით აწმყოა და მნიშვნელობით მყოფადი:

ა წ მ ყ ო

მ ყ ო ფ ა დ ი

ბხ.ლწხ. ხარ, ჯკვ.ლნტ. ხარ აქვს ხ-წრ-ი (59₂₈), ხ-ერ-ი ექნება
 ხსვ.ლნტ. ხალატ უყვარს ხ-ელ-ტი ← ლნტ. ხ-ელ-ტი ეყვარება
 ბხ.ლნტ. ხამედა (გვ. 42) ბხ. ხ-ე-მეღ/ნდ-ი || ლნტ. ხ-ე-მეღ-ი, ლშხ. ხნ/ე-
 მმეღ-ი (41₁₈), ეტრ. ხ-ე-მეღ-ი (შეეძლება), ხსვ.ლშხ. ხასდიკ (წყინს) — ხ-ე-სდიკ-ი
 (59₂₇₋₂₈; ეწყინება), ლშხ. ხამრა (აწერია) — ხმრაი (47₇; ეწერება)... ასევეა:
 ხაშა (შურს) — ბხ. ხ-ე-შტენი, ეტრ. ხ-ე-შენ-ი, ლშხ. ხ-ე-შონ-ი, ბგ.ლნტ. ხ-ე-შონ-ი
 (ეშურება), ხალა (წყინს) — ხელწნ-ი, ხელენ-ი, ხელონ-ი, ხელონ-ი (ეწყინება),
 და სხვა (შდ. ქართული: უკვარ-ს — ეკვარება, სპულ-ს — ეპულება...). რა თქმა
 უნდა, ენებით სათანადო აქტივისაგან არის ჩვეულებრივ ნაწარმოები, რო-
 გორც მაგ., ე-კვარ-ება ← ი-კვარ-ება, სვანური: ხ-წ-მრ-ი ← ი-მრ-ენ-ი (იწერს),
 ნ-ელ-ტი ← ეტრ. ი-ლტ-ენ-ი (იყვარებს), ბხ. ხ-ე-შტენ-ი ← ი-შონ-ე (იშურებს), და
 სხვა, მაგრამ არა ყველა: რიგს აქტივი სრულებით არ გააჩნია, მაგ., ხწრ-ისა
 და სხვათ, ამიტომაც ნათქვამი: რელატიურ-გარდაუვალთაგან ენების -ე- — -ი
 აწარმოებს.

შენიშვნა I. ზოგი ამგვარი წარმოებისა და მნიშვნელობის ზმნა
 -ენ-/-ენ- ელემენტს გამოივლენს: ხაყა (ყავს) — ბხ.ლშხ. ხ-ე-ყ-ენ-ი (15₁₀,
 29₂₇...), ბკვ.ლნტ. ხ-ე-ყ-ენ-ი (ეყოლება), ხულტა/ე — ბხ.ლშხ. ხ-ე-ღ-ენ-ი
 (43₂₈), ბკვ.ლნტ. ხ-ე-ღ-ენ-ი (ექნება), ხოცხა (ურჩევია) — ბხ.ლშხ. ხ-ე-ცხ-
 ენ-ი (47₁₈), ბკვ. ხ-ე-ცხ-ენ-ი (CM, XVIII, 91₂; ერჩივნება), და სხვა.
 ხსვ.ლშხ. ხ-ე-კვდ-ი (19₂₁, 36₃₃... შდ. მეკვადი CM, X, 4; მენდომება) ←
 ლნტ. ხ-ე-კუდ-ენ-ის პარალელურად ხმარებულ ხსვ. ხ-ე-კუდ-ენ-ისა (CM,
 XXXI, 103₂₁; ენდომება) და ხ-ე-ყრ-ენ-ის (88₂₂, XXXI, 58₂₁; დაემართება,
 ჯეყარანი XVIII, 99₆; დაგემართება) და სხვათა -ენ-ი არ აღირევა
 ზემოთმოყვანილი მაგალითების -ენ-ენ-ში: უკანასკნელი ფუძისეულია, მას
 ნასლარშიც (იხ.) ვხედავთ, ხეკუდენი, ლნტ. ხეყრენი... -ენ-ი კი II ჯგ-
 ზმნათა მედიო-პასივების დამახასიათებელია (§ 49 B).

შენიშვნა II. მყოფადის მნიშვნელობა აქვსთ ენებითის აწმყოს
 ფორმებს იმ შემთხვევაში, თუ მათ ნაცვლად აწმყოში სხვა ზმნა იხმა-
 რება, მაგ.: ხოსგდი, ლნტ. ხოსკიდი (უყურებს) — ხეწდენი, ლნტ. ხეწე-
 დენი (ნახავს), შრი, არი (არის) — ირდი (იქნება), ლი (არის) — ი/ირი
 (იქნება)...

მართალია, ესენი მყოფადად ესმისთ, მაგრამ ეს გარემოება ხელს არ უშლის პრევერბის დართვას, მით უფრო მაშინ, თუ უკანასკნელს მნიშვნელობაში ნუანსი შეაქვს: ლნტ. ხერ-ი/ა -- უოდ აერბეშტ ზა ლ ა ხერ-ი/ა (ვიდრე ოცი წელი „შეექნება“ (შეუსრულდება), ლშ. ...ე ხოლა შიემ ეჯხვი, ექპ აედურდ ზაჲსა მაგ ხოლა გარ ხელკი მარას ჩინოვშ ი ამლა გვიცხა (17₁₂₋₁₄: თუ ცუდი ხელისა შეგხვდება („დაგხვდება“), მაშინ მთელ წელიწადში ყველაფერი ცუდილა შეგხვდება კაცს ყველაფრით და ამისათვის გვიჩვენია) -- ხოლა კუმატ ერ ესამა ეთ ლაკი (← *ად-ხელაკი 12₂₆₋₂₇: ცუდი „კვიმატი“ რომ თუ რამე შეგხვდება)... ანდა პრევერბის დართვით ზმნა ჩვეულებისამებრ სრული სახისა ხდება: ხს. ხელტი (ეყვარება) -- ლა-ხლატი-ი, ლშ. ლე-ხლატი (შეუყვარდება), ზხ. ხ-ე-ქხ-ი (ერქმევა) -- ათ-ქაბ-ი (დაერქმევა); ხ-ე-წდ-ენ-ი (ნახავს) -- ლშ. ეთ-წდ-ენ-ი (13₃), ხს. ათ-წდენი (ნახავს), და სხვა¹.

D. რთულფუძიანი ზმნები მყოფადში ჩვეულებრივ მარტივდებიან: ხს. ად-გ-ი (დაიდგმება), მაგრამ აწმყოში: ი-გ-ი || ახ. ი-გმ-ი (იდგმება)... განსაკუთრებით კი ასეთ ფორმებში ბოლოკიდურ -ის წინ შეიძლება -რლ მოგვევლინოს: ახ. ად-გ-ი || ად-გ-რლ-ი, ლშ. ედ-გ-ი || ედ-გ-რლ-ი (დაიდგმება), ახ. ათუბ-რლ-ი (დაეებმები), ათ-ბ-რლ-ი, ლშ. ეთ-ბ-რლ-ი (დაეებმები, დაეებმება), ლშ. ხეხვი-ი (19₃₄: ხედება) || ხეხ-რლ-ი-ხ (18₂₄: ხედებიან), ბე.ლნტ. ხეხ-ოლ-ი (შეხედება), ახ. ლა-ხხ-რლ-ი (← *ლა-ხეხუ-რლ-ი), ლნტ. ლა-ხეხ-ოლ-ი (შეხედება), ლშ. ესტ¹-რლ-ი (51₃₇), ახ. ათც-რლი (გაუწყრება), ახ. ლა-ხხ-რლ-ი, ლშ. ლეხმ-რლ-ი || ლეხმ-ი/ა, ლნტ. ლა-ხეხ-ოლ-ი (დაეწევა), და სხვა.

შენიშვნა. ვნებითის -ი სუფიქსი მყოფადში -ა'ს შეინაცვლებს ზოგჯერ: ლშ. მი ოსწუხ-ა (მე დავჭირდები), სი, ეჯი ესწუხ-ა (შენ დასჭირდები, ის დასჭირდება), ემფენ-ა (მომწყურდება)... ახ. ათუბრლ-ა (დაეებმები) ათბრლ-ა (დაეებმები/ა), ახ. რა-ა, ლნტ. ირა-ა (CM, X, 250₆, 182₃...), ახ. ხერ-ა, ლნტ. ხერ-ა (CM, XVIII, 92₆: ექნება) (XX XI, 20₄, 22₂₆, 24₂₃, 94₆, 7), და სხვა (ეცერულში -ი'ლა გვაქვს).

ნ ი შ უ შ ი .

მყოფადის (აქტივი და პასივი) ფორმები ტექსტებიდან:

ლშ.: ... ეჩენლო ქენ გენი ლეჩნეჭრ მუ. ენკედ ეშუეკი არაყს. ქა დი ნე მიჩა ლეთრელღრი დნნათე, ჩკუესრო ქკი მინა სკობინ. ჩკადმეხროი... არაყს ჩუ ლეათქრე ი დნნას ქა ლახრდნე ჯოხუშდ მანათს ი ედ თუმანს... მაგ ჩკედკაჩნე, ალაარე ლიბრალ ი ლილრალ ეესჲ ლეხსკში... აერხი ლქქნეხ... სახლინახობ ლწთ ძღდე ხინ ხეროხ... ეი ერ ენბაქენხ სახლი-

იმის შემდეგ ადგება სასიძოს ნაჲა. აი-ღებს ერთ კიპა არაყს, მივა პის სარძლო ქა-ლიწილთან, დაიჩქებს მის წინ. დალოცავს... არაყს დაღვეს და ქალიშვილს მისცემს ხუთ მანეთს და ან თუმანს... ყველა გაიგებს. ამათი სიმღერა და თაჲაში ვისაც შეესმება... ზოგი იტყვიან... „სახლისნახვის“ ღამეს დიდი ლბინი ეეებათ... რომ გაიგებენ „დანიშნის“

¹) აწმყოს ისეთი ფორმაც. რომელსაც აწმყოს მნიშვნელობაც შეიძლება ქონდეს და მყოფადისაც: ი ჩო. პრევერბს დაირთავს: ხს. ად-ჩო (გვ. 118. c), და სხვა.

ნაბო ლტის. კანკედენის უწა-მაწად ი
ეჯაბსნი ხინ ხერის... აერხი... მუყსგიდ
კედნი. ჩუ ერ ედკჳნი... ნებონენ აწ
ილხნენის... ლითოფი გეჳარ ხერის... ხანი
თხუმ ხეგნის ლგზანდ მეჳარ მაწეწარ
ადინეხ... ჩრეწლ ჩჳსდენი... ეგწლო
აეს ლეჳა ღკრინი... მეს ლეჳა კედნოლ-
ნი... აწ იხელწლნი (30კ-ჟ).

ლაქს. მოგლენ „უწია-მაწად“ („უპატრე-
ბელ-მაპატრებლად“) და იმათაც ლხინი ექ-
ნებათ...ზოგო... „მუყესგად“ (დაუპატრებლად)
ნოდის (შოვა). რომ გაეგებს... საღამოწდ ასე
ილხენენ... თოფის სრალაც ძალიან ექნებათ...
ლორის თაჳ ედებათ ნიწნად... ძალიან
შოჳალი წაჳლენ... სიძჳნა დარჩება... ამის
შემდეგ ხან ზეჳო წჳა... ხან ქეჳეთ შოვა...
ასე იელის.

54. პირობითი მყოფადის ფუძეს იყენებს. მყოფადსრულისა საერთოდ
და მყოფადსრულის I ჯგუფის ვნებითის -ის ადგილას (ეცერულის გამოკლე-
ბით) ნამყოფსრულში გამოვლენილი -ოლ/-ოლ ფორმანტი ჩნდება: მყოფად-
უსრულისაგან: ლშ. ი-მჩოლნ-ოლ, ხემჩოლნ-ოლ, ხერბიელნ-ოლ, ტენოლნ-ოლ...
ბხ. ხეტხანნ-ოლ, ხემარალტუნ-ოლ, ხერბილტუნ-ოლ, ხებოლტუნ-ოლ... ლნტ. ბე-
ბოლნ-ოლ, იზგოლნ-ოლ, კედენტუნ-ოლ... (შდ. § 32). მყოფადსრულისაგან:

A. ბალსხ. ლენტ. ბეოჳორი ლანხორი ეცერ.
1 ათჳ-შიხ-ოლ ათჳ-შიხ-ოლ ოთ-შიხ-ოლ ოთ-შიხ-ოლ ოთ-შიხ დაიწჳებოლნი
3 ად-შიხ-ოლ ად-შიხ-ოლ ად-შიხ-ოლ ედ-შიხ-ოლ ად-შიხ-იჳ დაიწჳებოდა
და ასე: ბხ.ჟგ. ადგან-ოლ (დადგებოდა), ლშ. ქენგენ-ოლ (ადგებოდა), ირ-
ოლ (38₁₆; 41₉), ბე.ლნტ. ირ-ოლ (იქნებოდა), ბხ.ლშხ. ხერ-ოლ (8₃₃; ექნებო-
და), ხელტ-ოლ (ეყვარებოდა), ხებ-ოლ (ეცლებოდა), ხელჳენ-ოლ-ხ (ხორაჳ,
18₁₄), ბხ. ხელტუნ-ოლ-ხ, ლნტ. ხელტუნ-ოლ-ხ (ექნებოდათ), ლშხ. ეი ერ ენხუ-
რჳელოლ... ჩჳესგჳოროლხ ეშხუდ (23₁₈₋₁₉; რომ მოგროვებოდა... დასხდებო-
დენ ერთად)...

შენიშვნა. მ. ზავადსკისა და თავისუფალი სვანის გრამატი-
კულ მიმოხილვაში -ოლ წარმოდგენილია -ოლ-ის სახით: ხებოლნუელ,
ხებოლნუელ... ათგუჳელ (CM, X, გვ. XIX, ტაბ. I, და სხვა, შდ.
Einführ. 125), ხირეელ, ხირეელ, ირეელ¹ (სვან. გრამ. 93 = CM, X,
გვ. XVII). ტექსტებშიც გვხვდება ასეთი ფორმები: აგნქა მჳა ად ჩე ე მ-
ნელ (CM, XVIII, 99₁₉₋₂₀; ამის გარდა რა „იქნებოდა“ (მოხდებოდა;
кроме этого что могло случиться: ib., 100₁₋₂), მუ ხამა მოდ ჯერ-
დუელ² (ib., 107, ჯერდოლ = ჯერდუელ ib.₁₄; бнх бнх у тебѣ) მამა
როგორ არ გეჳოლებოდა как не бнть отцу у тебѣ: ib., 125₂₁₋₂₄).
თავისუფალი სვანისა და გ. და ივანე ნიქარაძეების წერილობით
ცნობათაგან ჩანს, რომ უშგულურს თავის დროზე პირობითის ასეთი
წარმოება ახასიათებდა, დღეს კი -ოლ ნიშანილა გვაქვს (ყოველ შემთხ-
ვევაში სხვა ფორმა მე არა მსმენია). საინტერესოა, რომ ივანე ივ-ძე

1) მ. ზავადსკის. (და ამის მიხედვით შემდეგ დირს) -ოლ- გადმოცემული აქვს -უჳ-დ.
თავისუფალ სვანს კი -ჳ-დ.
2) შეტოამები არაა გასწორებული. ჩვენთვის საინტერესოა მაგალითები ასე იქნებოდა:
ა. დ. ქ. ე. მ. -ოლ → ა. დ. ქ. ე. მ. -ოლ. ჯერდ-ოლ.

ნიჟარაძემ ამ ფორმების სისწორე სიტყვიერადაც დაადასტურა¹. -ჭლ რომ შეიძლება ყოფილიყო ხმარებული, ამაში ლენჯერული გვაჩვენებს, სადაც პდშხ-ჭლ (დაიწვებოდა), პნპარ-ჭლ (მომზადდებოდა) და სხვა დღესაც ჩვეულებრივია. -ჭლ-ის შესახებ ასეთი კითხვაა შეგვიძლია დავსვათ: იგი გაუმლაუტებული ხომ არ არის -ი სუფიქსის მოკვეთის გამო: მყოფ. ათუბ-რლ-ი — პირობ. * ათუბ-ჭლ, მაგრამ ეს არ უნდა იყოს ასე, არ უნდა იყოს იმიტომ, რომ მყოფადსრულში -რ/ოლ-ი ბოლოსართები სულ რამდენაზე ზმნას გააჩნია, და ძალიან საეჭვოა, რომ იგი ანალოგიით სხვებს დართვოდა, განსაკუთრებით კი მყოფადსრულისაგან მიღებულ პირობითის ფორმებს. არც ის არის სათიქრბელი, რომ -რლ-ი ყოფილიყო მყოფადსრულის მაწარმოებელი ყველა ზმნისათვის. ამას ისიც უნდა დავძინოთ, რომ -ის მოკვეთით -რლ (ყოველ შემთხვევაში დღეს) არ უმლაუტდება: ბხ. ათუბრლი — პირობ. ათუბ-რლ² (დავებმებოდი), ლხბ-რლ-ი/ა (დაეწევა) — ლხბ-რლ (დაეწეოდა), და სხვა³.

¹) იგი წერილითაც პარწაუენებს: „xupux, xipux, ipux — ეს სიტყვები ასე შეიძლება ითქვას xupox, xipox, ipox. როგორც სხანს, შეიძლება ითქვას „yex“ და შეიძლება „ox“... აქ ისე განოდის, როგორც ქართულ ენაში: „წეიდა“ და „წავიდა“. თუმცა სხვა და სხვა პირობად ითქმევა. მაგრამ ახრი ერთი და იგივეა“ (ყნს ჭდ წაკითხვა ივ. ნიჟარაძეს კუთვნიან. შდ. CM, X, ტაბ. I. შვშ. 6).

²) ზოსალოდნელი იყო და ეწმარობთ კიდევო ჩუთ ათუბ-რლ-ი... ადგ-რლ-რლ და სხვათ. მაგრამ უფრო ათუბ-რლ. ადგ-რლ არის გავრცელებული. ჩვენც ეს უკანასკნელი გვაქვს ჩაწერილი. აღსანიშნავია, რომ პირობითის ფორმები ნამყოფსრულის ბოლოსართებით არ არის გართულებული (არა გვაქვს: ათუბ-რლ-რლ-დსს. და სხვა).

³) * ხეირ-ჭლ, ხირ-ჭლ, ირ-ჭლ-ისათვის (ხაეადსკით: ხეირ-ეელ. ხირ-ეელ. ირ-ეელ: გვ. XVII, თავისუფალი სვანით: ხეირ-ეელ, ხირ-ეელ. ირ-ეელ: გვ. 93) ეგების რამე ნიშნელობა ქონდეს ლექსებში გავრცელებულ ხეიროლე, ხიროლე. იროლე ფორმებს:

1 მი ხეიროლე (მი ხეიროლე კოჯა დალი CM, X, 4; მე ვარ კლდის დალი. მი ხეიროლე მგ რხაბეგი: XXXI, 28; მე ვარ მურხაბეგი),

2 სი ხიროლე (ივას მერდე სი ხიროლე X, 4; ზუდამ მყოფი შენ იქნები [дв жияи ты доаго]), ლშხ. სიე თაჯბედილ ხიროლე, ისგუ კიშხილ ქაღალ ლამწკენ 83₃₀₋₃₁: შენ თუ თავბედილი ხარ. შენი ფეხი მაჩვენე).

3 აჯა ჩიროლე (აღი კლი მავ იროლე X, 3; ეს კვილი რამკა არის [что означают эти стон]. ცაჯ ი მერხელ უე იროლე XXXI, 34; ეკალი და კინჰარიმკა არის [будут колючки и краива])...

და ასე: მეროლე (დედეშ ნატოხე მავ მეროლე XXXI, 28; დედის ნაბრუნები. „რამკა მაქვს“ [რად მიხდა: я не хочу, чтоб мать вернула!]),

ჯეროლე (ლედელი ხოლაჯ ჯეროლე XXXI, 34; დედ ცუდმცა გაქვს),

ხეროლე (იეშხვი მიკვ თქერეშ ხეროლე (XVIII, 92; ერთი რქა ოქრასი ექნება [одна рог у него будет золотой]), და სხვადასხვა.

ტექსტებსა და ლექსიკონებში ეს ფორმები ხან თარგმნილია აწმყოთი, ხან მყოფადით და ხან კი ნამყოთი (!): იროლე бует (X, 6; ხეიროლე, ხიროლე: XXXI, 82; 28, 10⁴, 29, 28; და სხვა), ხეიროლე я ния (я есмь: X, 8; 23²)... ეგების ეს მყოფადის ფორმები იყოს და -ეს მოკვეთით გვერდეს მიღებული ხეირ-ჭლ. და სხვა.

B. II ჯგუფის ზმნათაგან გვაქვს:

ბალსბ.	ბენ.	ლაშბ.	ვერ.	ლნტ.
1 ვნ-ტუხენ	ონ-ტხენ-ოლ	ონ-ტხენ-ოლ ¹ ხუას ¹	ონ-ტეხენ ¹	ან-ტუხენენ- ¹ დსს ¹
2 ვნ-ტხენ	ვნ-ტხენ-ოლ	ან-ტხენ-ოლ ¹ ხას ¹	ვნ-ტეხენ	ან-ტეხენ - ¹ დსს ¹
3 ვნ-ტხენ	ვნ-ტხენ-ოლ	ან-ტხენ-ოლ- ¹ და ¹	ვნ-ტხენ-ი- ¹ ტუ	ან-ტეხენ - ¹ და ¹

და ასე ბხ. ხეშყდენ (X, 180₃₃, 184₄, 233₂₀) = ხეშყდენ-და (იხ., 176₂₇). ვერ. ხეშყდენი-ტუ, ბენ. ხეშყდენ-ოლ (მოაგონდებოდა, ეხსომებოდა), ვსდენ-ოლ. ლწა. ასდენ-ოლ (89₁: დარჩებოდა), ქა მწა ოხსედნოლხ (19₃₂: რაც გადაურჩებოდათ)... ჩანს, ნამყოფსრულისებურად აწარმოებენ პირობითს ეცერული და ქვემოსვანური, -ი¹ს იკვეცს ბალსზემოური (და აგრეთვე ლენტეხური), ხოლო ბეროური -ი¹ს ადგილას -ოლ¹ს ხმარობს. თუ ვივარაუდებთ, რომ -დსს, -და ბალსზემოურსა და ლენტეხურში უახალი დანართია ნამყოფსრულში, მაშინ ჩვენი დებულება (§ 33 B) აქაც ძალაში დარჩება: პირობითი იგივე სრული სახის ნამყოფსრულია (ბეროურში -ოლ ეგების I ჯგუფის ზმნათა ანალოგიით იყოს დართული: ვდშიხ-ოლ — ვნტხენ-ოლ).

55. თურმეობითი I ცა და II ც აქტივის თურმეობითთაგან (§§ 34, 35) -ოლ/-ოლ- ფორმანტილა განსხვავდება: იგი ჩაერთვის ზმნის (ხშირად ვნებობითში გამოვლენილ) ფუძესა და თურმეობითის ნიშანთა შორის.

A. თურმეობითი I ისათვის მაგალითები:

ბალსხემ.	ლაშბ.	ლენტეხ.	ბალსქვემ.
1 ხუბ-ოლ-ნა	ხუბ-ოლ-ნა-ხუი	ხუბემ/ნ-ოლ-ნა	ხუბ-ოლ-ნა ვებმებოდი თურმე
3 ხაბ-ოლ-ნა	ხაბ-ოლ-ნა	ხაბემ/ნ-ოლ-ნა	ხაბ-ოლ-ნა ებმებოდა თურმე
შდ. აქტ. ხაბმ-ინა	ხაბმ-ინა	ხაბემ-ნა	ხაბმ-უნა უბამდა თურმე

აღსანიშნავია, რომ -ოლ/-ოლ- ფორმანტის შემდეგ იკუმშება -ინა/-უნა¹ს თავიიდური ხმოვანი -ი/-უ-. ზსვ.სა და ლშხ.ში -ემ ელემენტი არა ჩანს: ლნტ. ხაბემ/ნ-ოლ-ნა = ზსვ.ლშხ. ხაბ-ოლ-ნა. ეს ალბათ იმით აიხსნება, რომ ვნებობითის ფუძეა აღებულიო (§ 49 B 1), ვიტყვით, მაგრამ რადგანაც ვნებობითში -ემ ელემენტი შეიძლება დაცული იყოს; ზსვ.ლშხ. ი-ბ-ი || ი-ბმ/ნ-ი (გვ. 48).... ამიტომ ზემო მაგალითთა პარალელურად ასეთი ფორმებიც მოგვეპოვება:

1 ბხ. ხუბმ-ოლ-ნა	ლშხ. ხუბემ/ნ-ოლ-ნა-ხუი	ბქვ. ხუბმ-ოლ-ნა
2 ხაბმ-ოლ-ნა	ხაბემ/ნ-ოლ-ნა	ხაბმ-ოლ-ნა

და ასე: ბხ.ლშხ. ხაგ-ოლ-ნა || ბხ. ხაგმ-ოლ-ნა. ლწხ. ხაგმ-ოლ-ნა, ბქვ. ხაგ-ოლ-ნა || ხაგმ-ოლ-ნა (უშენდებოდა თურმე, შდ. § 34)... -ოლ/-ოლ- ჩვეულებრივ დაერთვისთ: ბხ.ლშხ. ხამარ-ოლ-ნა, ბქვ.ლნტ. ხამარ-ოლ-ნა (უმზადდებოდა თურმე), ბხ.ლწხ. ხადგარ-ოლ-ნა, ბქვ.ლნტ. ხადგარ-ოლ-ნა (უქვდებოდა თურმე), ბქვ. ხანტაჟ-ოლ-ნა, ლნტ. ხახატაჟ-ოლ-ნა (ეხატებოდა თურმე), ლშხ. ხაზდ-ოლ-ნა

1) პარალელურად: ო ნ ტ უ ხ ე ნ.
 2) მოვბრუნდებოდი, მობრუნდებოდი. მობრუნდებოდა.

ვად (5მ₃₁): ლნტ. ხაჭოდ-ოლ-ნა, სხვ. ხაჭოდ-რ/ოლ-ნა ჭად (ეძლეოდა თურმე ნატერა), ლნტ. ხაქაჩ-ოლ-ნა (ეკრებოდა თურმე), და სხვადასხვა.

II ჯგ. ბალსხენ.	ლწხ.	ლენტეხ.	ბალსქვევ.
1 ხტაქტშენ-იქინა	ხტაქტშენ-რლ-ნა-ხტი	ხტაქტეშენ-ნა	ხტაქტეშ-ოლ-ნა
3 ხტაქტშენ-იქინა	ხაქტშენ-რლ-ნა	ხტაქტეშენ-ნა	ხტაქტეშ-ოლ-ნა

და ასე: ბხ. ხტხან-ნა², ლწხ. ხატხენ-რლ-ნა, ლნტ. ხტეხენ-ნა || ხტეხ-ოლ-ნა, ბქვ. ხტხ-ოლ-ნა (უბრუნდებოდა თურმე), ბქვ. ხნდგ-ოლ-ნა, ლნტ. ხნდგენ-ნა³ || ხნდგ-ოლ-ნა (უქრებოდა თურმე), ლწხ. ძღღ ხოჩამდ ხახლენ-რლ-ნა, მარა უმზადად დეშერ ხაჩდენ-რლ-ნა (51₄₋₅: ძალიან კარგად (უხედებოდა) უმაპინძლდებოდა თურმე, მაგრამ უმუშევრად ვერაფერ წაუვიდოდა თურმე), და სხვა. II ჯგუფის ზმნები სხვადასხვაგვარად იწარმოება: ბალსზემოურსა და ლენტეხურში აწმყოს -ი მოკვეცილ ფუძეს ემატება [-უ/ი]ნა, ლაშხურში კი -რლ [-ი]ნა, ხოლო ბალსქვემოურსა და ისევ ლენტეხურში -ენ-ი მოკვეცილთ დაერთვისთ ბალსქვემოურში -ოლ[-უ]ნა, ლენტეხურში კი -ოლ[-ი]ნა. ბალსზემოურში -ენ- → -ან-². ფუძეში -ე- გვაქვს: იგი დატულია ლენტეხურში, ხოლო ზემოსვანურსა და ლაშხურში ამოღებულია, მაგრამ: ზემოსვანურში მისი არსებობა სახედაოს -ა- მაქცევრის უმაღუტობით აშკარავდება.

B. თურმეობითი II:

ბალსხენ.	ლწხ.	ლენტეხ.
1 ლგმზმ-რლ-უნ ხტი	ლგმზენ-რლ-ნელ ხტი	ლგმზენ-ოლ ხტი
3 ლგმზმ-რლ-უნ 'ლი'	ლგმზენ-რლ-ნელი ლგმზენ-რლ-ინ	ლგმზენ-ოლ 'ლი'
ბქვ. 1 ლგმზმ-ოლ-ინ ხტი ეტრ.	ლგმზმ-ოლ-ნე ხტი	ვიბმებოდი თურმე
3 ლგმზმ-ოლ-ინ 'ლი' „	ლგმზმ-ოლ-ნე ლი.	იბმებოდა თურმე

ბხ. ლგმზმ-რლ-უნ, ლწხ. ლგმგემ-რლ-ინ, ლნტ. ლგმგემ-ოლ 'ლი', ბქვ. ლგმ-გემ-ოლ-ინ || ეტრ. ლგმგემ-ოლ-ნე ლი (შენდებოდა თურმე)...: აქტივისაგან -რლ-/ -ოლ- ფორმანტი და ეცერულში ფუძის -ე-ს უაბლაუტობადა ასხვავებს ამათ (შდ. § 35). აქაც შესაძლებელია -ემ ელემენტი არ გადმოყვეს: ბხ. ლგმგ-რლ-უნ⁵, ლწა. ლგმგ-რლ-ინ, ბქვ. ლგმგ-ოლ-ინ, და სხვა (შდ. ზემოთ, იხ. „თურმ. I“). სხვა შემთხვევები შედარებით მარტივია: ბხ. ლგმდაგრ-რლ-უნ⁶, ბქვ. ლგმ-

1) აკ. შანიძის ბერძენურ ტექსტებში კი ხტაქტშ-ოლ-უნა (უტყდებოდა თურმე) გვაუდება.

2) ზოგი ბალსზემოელის გამოთქმის თანახმად ხტხ ხან-უნა'სა და მსგავს (ხნდგ ვნ-უნა ა...) ფორმებს ვიწვრდი, მაგრამ -უ- ერთიგვარობათ: არ ისმისო. თუ ხტხ ხან-უნა და სხვა ასეთთა არსებობა დადასტურდა, მაშინ -უნა ბალსზემოურშიც უნდა ვივარაუდოთ.

3) ხნდგ ენ ნინა'ც ამავე მნიშვნელობისააო. — მარწმუნებდა ტფილისში მყოფი ერთი ლენტეხელი. თუ მართლა არის ასეთი ფორმა. მასში -ენ-ა განმეორებული ხომ არ იქნება: ხნდგ ენ-ინ-ინა? ანალოგიურია I ჯგ. ზნაყ: ხნგემ-ინ-ინა (შდ. ხნგემ-ინა უდგამდა თურმე). რაც შესაწმენდელია.

4) გვანტერესებს სუფიქსები.

5) იშვიათად იხმარებაო ასეთი ფორმა.

6) ან ლგმდაგრ ზლ (-ი დგარ ზლ) კვდება.

დაგრ-ოლ-ინ || ეტრ. ლემდაგრ-ოლ-ნე ლი, ლშხ. ლემდაგრ-ოლ-ინ¹ (კვდებოდა თურმე), ახ. ლემქაჩ-ოლ-უნ, ლნტ. ლემქაჩ-ოლ ლი (იჭრებოდა თურმე), ახ. ლემ-შიხ-ოლ-ჟ/ინ ხუტი, ლნშ. (ლემშიხ-ოლ-ინ ||) ლემშიხ-ოლ-ნელ-ხუტი, ბკვ. ლემშიხ-ოლ-ინ || ეტრ. ლემშიხ-ოლ-ნე ხუტი, ლნტ. ლემშოხ-ოლ ხუტი (ვიწვოდი თურმე), ლნშ. ლემთხ-ოლ (? ხორაჯ, 30₄₋₅, შდ. ლნტ. ლემშთხ-ოლ ლი) || ლემთხ-ოლ-ინ, ახ. ლემთხ-ოლ-უნ (|| ლემთხშალ-ოლ-ინ 'იშოვებოდა თურმე'), ახ. ლშხ. ლემსგურ-ოლ-ჟ/ინ-ხ (28₆), ბკვ. ლემსგურ-ოლ-ინ-ხ, ლნტ. ლემსსკურ-ოლ-ხ (დასხდებოდენ თურმე), ახ. ლემქშალ-ოლ-ინ, ბკვ. ლემქემ-ოლ-ინ || ეტრ. ლემქემ-ოლ-ნე ლი, ლნტ. ლემქემ-ოლ (ითიბებოდა თურმე), და სხვადასხვა.

II ჯგ. ბალსხემ.	ლაშხ.	ლენტხემ.
1 ლემქან-ჟინ ხუტი	ლემქან-ოლ-ნელ-ხუტი	ლემქანხემ ხუტი
3 ლემქან-ჟინ 'ლი'	ლემქან-ოლ-ნელი ლემქან-ოლ-ინ	ლემქანხემ 'ლი'
	ბკვ. 1 ლემქან-ოლ-ინ ხუტი ეტრ. ლემქან-ოლ-ნე ხუტი	ვბრუნდებოდი თურმე
	3 ლემქან-ოლ-ინ ლემქან-ოლ-ნე ლი	ბრუნდებოდა თურმე

და ასე: ახ. ლემქედ-უნ, ლნტ. ლემქედენ 'ლი', ლშხ. ლემქედ-ოლ-ინ (51₄), ბკვ. ლემქედ-ოლ-ინ (მონაველა), ახ. ლემდგ-ჟინ 'ლი', ლშხ. ბკვ. ლემდგ-რ/ოლ-ინ, ლნტ. ლემდგემ² 'ლი' (ქრებოდა თურმე), ახ.³ ლემქეშ-ჟინ 'ლი', ლნშ. ბკვ. ლემქეშ-რ/ოლ-ინ 'ლი' || ეტრ. ლემქეშ-ოლ-ნე ლი, ლნტ. ლემქეშ-ემენ 'ლი' (ტყდებოდა თურმე), და სხვადასხვა. ჩანს, -ენ-ი ზემოსვანურსა და ლაშხურში და -ი ლენტხურში უგულვებელყოფილია. -ეს შემცველ ფუძეს თურმეობითის (*-უნ-ე → 1. -უნ → -უნან → -ინ და 2. -ნე) ნიშანი უშუალოდ დაერთვის ბალსხემოურში, ხოლო -ოლ-/-ოლ-ის ჩართვით — ბალსქემოურსა და ლაშხურში. ენებისთობას აქ ფუძისეული -ე- გამოხატავს (§ 49 B), -ოლ-/-ოლ- კი გვიანდელი „კეთილშენადენი“ უნდა იყოს (ეგევე ითქმის „თურმეობით I“ ის შესახებად: იხ. ზემოთ A). ბალსხემოურში ფუძის -ე- → -ა- და სუფიქსია -უნ → -უნის → ინ⁴, ბალსქემოურ-ლაშხურში -ო/ოლ-ინ და ეცერულში -ოლ-ნე, ლაშხურში -ოლ-ნე + ლ⁵, ლენტხურში კი თურმეობითის მაწარმოებელი ბოლო-სართი არა გვაქვს (ლემ-ტენენ)...

აღსანიშნავია, რომ -ოლ-/-ოლ- გვხვდება ნამყოუსრულსა (შემდეგ აქედან კონიუნქტივ Iსა და პირობითში), თურმეობითებსა და, რაც საინტერესოა, მყოფადსრულშიც. ამდენად, იგი ნამყოუსრულის მაწარმოებლად კი არ გამოდის, არამედ ენებისთის ერთერთ ფორმანტად დროთა I ჯგუფში.

¹) ჩუ ლემდაგრ-ოლ-ინ ეს რენ (ხორაჯ, 31₂₈₋₂₉, შდ. ლემდაგრ-ინ 65₆). ქესე. ეს რენ, ხსე. ეს ნან ← ლშხ. ეს ნერ 'თურმე' არცთუ ხშირად ახლავს თურმეობითებს, მაგრამ მიუხედავად ამისა მნიშვნელობის მიახლოებით მინც გადმოსაცემად 'თურმე' ვიხმარეთ.

²) ლემდგემ-ო-ლიც შეიძლება, — შენიშნა ერთმა, სხვებმა კი უარყვეს.

³) შდ. ლიტერატურიდან: CM, X, გვ. XVIII-XIX, ტაბ. I, II.

⁴) უშგულურშია: ლემქან-ხუტი ინ || ლემქან-ხ-ინ, ლემქან-პ-ინ სკდებოდა თურმე, და სხვა.

⁵) -ლ'სათვის გვ. 206.

ღ რ ო თ ა მ ი ო რ ა ჯ გ უ შ ი

56. ა ო რ ი ს ტ ი. A. I ჯ გ უ შ ი ს ზ მ ნ ა თ ა გ ა ნ ე ს ფ ო რ მ ე ბ ი ა ჩ ე ე უ ლ გ ბ რ ი ვ ი :

	ბაღსხემ.	ბაღსქვემ.	ლაშხ.	ღენტეხ.
აბსოლუტ	1 ათეშის-ან	ჩ ო თ შ ი ს - ე ნ	ათშის-ენ	ათეშის-ენ და ვიწვი
	2 ათშის-ან	ათ შ ი ს - ე ნ	ეთშის-ენ	ათშის-ენ და იწვი
	3 ადშის-ან	ბეჩ. ადშის-ან, ეტრ. ადშის-ან	ედშის-ან	ათშის-ან და იწვა
	Si ადშის-ან-ღ	ადშის-ან-ღ, ოღშის-ან-ღ	ედშის-ან-ღ	ადშის-ან-ღ და სხე.
რღტ	1 ათეშის-ან	ჩ ო თ შ ი ს - ე ნ	ათშის-ენ ← ათე-შის-ენ	დავეწვი
	3 ათშის-ან	ათშის-ან	ათშის-ან ← ათე-შის-ან	დაიწვა

და ასე ტექსტებიდან: ლშხ. ვჩქა სნ ეხსლუარენ (75₇; მაშინ შენც გაცოცხლ-
 დი), მგძლირ ლას-რ ენზესკან, ლემესეი ეერთებდან (52₃₋₄; სველი იყო და
 გაშრა, ცეცხლზე გათბა), ბხ. ანმარან (XVIII, 108₆; ეტრ. ანმარან, და სხვა:
 ib.₂₄₋₂₅), ჩუაღმეჩან (ib., 123₂; ჩუაღმეჩან 'დაბერდა'), ლშხ. ქედგათუან (84₄;
 გათავდა)... ეესცღგრან (53₁₀; დაეხა), ბხ. სგესშუღუნდ (X, 182₁₇; ისგა
 ესშუღუნდ 'ჩაიხრჩვით') (იხ. X, 197₂₆₋₂₇; XVIII, 112₂₄₋₂₅; XXXI, 108₁₅₋₁₇;
 21-23)... ახთენან (X, 202₇;... ახთენან 'დაეხადა'), ლაქქარაჯან (XVIII, 119₆;
 ლაქქარაჯან) = ლშხ. ლეხქარაჯან (68₁₄ ← ლტ. ლაქქარაჯან 'მიეკარგა'), და სხვა
 მრავალი. ი- და ლენტეხურის გამოკლებით ე- — ენებითის მაწარმოებელი პრე-
 ფიქსები — რომ ამოღებულია და მათი მეოხებით წინდებულის ა- უმლაუტ-
 დება ან ლაშხურში ე-ღ იქცევა, ეს შენიშნული იყო (§ 16 B 1), აქ საინტერე-
 სოა სუფიქსი. ესაა ე-ენ, რომელიც ბაღსხემოურის გამოკლებით ყველა დიალექ-
 ტის I და II პირშია წარმოდგენილი, ხოლო III პირის ფორმებში სახეცვლილია,
 სახელდობრ: ბაღსხემოურში ე-ენ → ან, ლშხ. ან, ბეჩ.ლტ. ან და ეტრ.ში
 ან, დამატებით ბზ.ში ე-ენ I და II პირშიც ქცეულია ან-ად¹. თუ ე-ის გადა-
 სვლა ა-ღ ნაცნობია (გვ. 80), სამაგიეროდ გამოსარკვევია, თუ: 1. რა აგრძე-
 ლებს ბზ.ლშხ.ში ან, ან'ს და 2. რა უკარგავს უმლაუტს ბეჩ.ლტ.ში ან'ს?
 როგორც ჩანს, ლშხ.შიც შესაძლებელი ყოფილა აბლაუტი: ე-ს ქცევა ა-ღ.

თავისებურებები: 1. ი- (ხშირად) და ე- (იშვიათად) თავსართები
 მაშინდა შეიძლება იყვნენ დაცულნი, თუ ა. პრევერბს ადგილი არა აქვს (ლშხ.
 ხნტუნ 'გაიქეცი'... შდ. გვ. 156), რაც იშვიათი მოვლენაა, ხ. თუ ფუძის თავ-
 კიდურ ხმოვანს შეუერთდა და ბზ.ლშხ.ში გაგრძელდა: ლშხ. ქედნტუნ (ბზ.
 ქაღნტუ), ბეჩ.ლტ. ქაღნტუნ¹ (გაიქცა), ლშხ. ჩუედნლან² (61₁₇), ბხ. ქაღნ-
 ლან³ (ტანთ გაიხადა), ბხ. ჩუედნთან (X, 176₃₋₄; ჩუედნთან), ლშხ. ჩუედნ-

¹) უმუგულური, რა თქმა უნდა, ბაღსხემოურს მისდევს, მაგრამ ახალგაზრდების მეტყვე-
 ლებაზე რომ ლაშხური ახდენს გავლენას, ეს ჩანს ასეთი ფორმებიდან: 1 ქ'ეხ მან რენ ||
 ქ'ეხ მან რენ (მოგზაუბდი), 2 ქ'ეხ მან რენ || ქ'ეხ მან რენ (მოგზაუბდი), 3. ქ'ენ მან რენ (მოგ-
 ზადა), და სხვა, სადაც I და II პირში ე-ენ ბოლოსართი შეიძლება უცვლელად წარმოვიდგინო
 და ყველა პირში უმლაუტიანი პრევერბისეფლი ა-კი ე-ღ (შდ. ლშხ. 1 ქ'ო ხ მან რენ,
 2 ქ'ეხ მან რენ, 3 ქ'ენ მან რენ).

²) შდ. ჩუე თე აქან (76₁₁) დაუკერძა, ეთეაშთქან (68₁₂) დაუმაკა, და სხვა.
 აქ ე- პრეფიქსი ფუძის თავკიდურ ა- ხმოვანს ვერ უერთდება და ამიტომაც ცალკე წარმოდგე-
 ნილი (ზნა ნაწარმოებია აქ მან რე 'ვერძი, მოყვარე კაცი') და აშთქე [მავე] სახელოვანსაგან.

თანხ, ლნტ.ბეჩ. ჩუპდითანხ (შდ. ვცრ. ჩუპდღოშანხ 'გაიყენენ'), და სხვა (გვ. 155, შნშ. 1), ც. თუ ლა- წინდებულთა გამოყენებული: ბხ. ლ-ა-თენან (XVIII, 119₁; ლწითანან), ბეჩ.ლნტ. ლ-ა-თენან, ლშ. ლე-ა-თენან (გამოჩნდა ბხ. „უტებ“, ლნტ. „ცოტა“: გვ. 66, შნშ. 5), და სხვა (შდ. გვ. 138) და დ. თუ ლნტ.ში ი-ს ამოღებით თანხმოვანთა დაჯგუფებაა მოსალოდნელი: ე'ან-ი-რდან (ალიზარ-და), ჩუპდ-ი-რშან (გაიშალა ლოგინი), და სხვა (გვ. 154, შნშ. 4, გვ. 171, ა), სხვა დიალექტში კი -გ- გვაქვს: ბხ. ე'ან-გ-რდან, ვცრ. ე'ან-გ-რდან, ლშ. ე'ენ-გ-რდან, ბხ. ჩუპდ-გ-რშან, შდ. ლშ. ენ-გ-გზარკან (80₇; „მომეგზავრა“)... (გვ. 153-154).

2. ლანხურში III პირის ფორმები ხშირად ნამყოფსრულის -და ნიშნითაა გართულებული: ედშინან-და (80₂₅; დაიწვა), ჩუდებურან-და (61₂₃; დაბნელდა), ჩუ ერ ედრუნან-და... ედნებუზან-და (ib.₂₅, 29-30; რომ გათენდა... „მოსალამოვ-და“), ლეხმუშგვარან-და-ხ სვა (54₂₁ = ბხ. სვა ლანხმუშგვარან, X, 217₆; ლანხ-მუშგვარანხ შეესტუმრა), და სხვა. -და ჯერ კიდევ შეხორცებული არაა და ამიტომ, რომ ასეთი პარალელი ფორმები გვაქვს: ეშ ლეხქარკან (73₂₀₋₂₁) — ეშ ლეხქარკან-და (81₁₀; ისე „შემოქრა“)...

3. ზემოსვანურსა და ლენტეხურში (განსაკუთრებით კი ბალსზემოურში) რიგს ვნებთი ზნებისას უმთავრესად III პირში -ან/-ან/-ან ბოლოსართი ეკვე-ცებათ: ბხ. ვდკაფ, ბეჩ.ლნტ. ვდკაფ (XVIII, 119₆) = ლშ. ედკაფ-ან (20₃₁; წაიქცა), ხგ. ვხფას (ib., 123₃; ახფას) ← ლნტ. ვხფას = ლშ. ეხფას-ან („გა-მოუვიდა, გამოვიდა“); ბხ. ლანხინანუ, ბჰვ. ლანხ/პინტამ = ლშ. ლეხინანანუ-ან (დაესიზმრა), და სხვა.

შენიშვნები. ა. ამ ფორმათ უშუალოდ შეიძლება დაერთოს მრავლობითობის -ხ: ბხ.ბეჩ. ათლაკ ხ (XVIII, 118₁₁) ← ლნტ. ათელაკ-ხ = ლშ. ეთლაკ-ან-და-ხ (69₂₅; წააწყდენ)... ხ. ესენი ფორმანტმოუკვეცლა-დაც გვევლინებიან: ბხ. ვდკაფ-ან, ბეჩ.ლნტ. ვდკაფ-ან, ბხ. (ვხფას-ან), სვა ლანხმუშგვარ || სვა ლანხმუშგვარ-ან (უკანასკნელში -ან'ის მეოხებით -ანხმოვანი შეიკუმშა) ← ლნტ. სვა ლანხმუშგვარან'ი (შდ. ზემოთ 2) (შეესტუმრა), ბხ.ვცრ. ჩუპდლუაფ || ბხ. ჩუპდლუაფ-ან, ვცრ. ჩუპდლუაფ-ან, ლნტ. ჩუპდილლუაფან'ი (ლშხ. ჩუდდღლლუაფ-ან 'მოიშობიარა'), ლნტ. ლანხეს-ნაქან'ი (დაესიზმრა)... ც. სვალდებულ არაა ერთსადიამევე ფორმას-ან... ნიშანი ყველა ხსენებულ დიალექტში მოეკვეცოს, მაგ., ბხ. ჩუპდ-ლანანუ-ან და ვცრ. ჩუპდლანანუ-ან'ის პარალელურად ჩუპდლანანუ გვაქვს, მაგრამ (ბეჩ. ჩუპდლანანუ-ან და) ლნტ. ჩუპდლან-ან (შდ. ლშხ. ჩუდლანან-ან 60₂₁; დაორსულდა)... კი უცვლელად რჩება, დ. -ან/-ან/-ან'ის (წარმომდგარის -ენ'ისაგან) მოცილებით ფუძის ხმოვანი არ უმლაუტდება: ვხფას ← ვხფასან'... ე. ზოგ ამ ზმნათაგანის I და II პირში -ან/-ენ არ არის ნავარაუდები და ისე იუღლება, როგორც უსუფიქსო ფუძეკუმშვადი ზმნა (გვ. 142-145, A), ოღონდ ფუძის ხმოვანი III პირის ფორმებში არ უმლაუტდება:

ბხ. 1	ოთ-ე-ლკ	ბჰვ. ოთ-ე-ლკ	ლნტ. ათე-ე-ლკ	=	ლშხ. ოთლაკ-ენ	წააწყდენი
2	ათ-ე-ლკ	ათ-ე-ლკ	ათ-ე-ლკ	=	ეთლაკ-ენ	
3	ან-ლაკ	(XVIII, 118 ₂₀₋₂₁)	ათ-ლაკ	=	ეთლაკ-ან	

და ასე: ბზ. 1 სთქაფ = ლშხ. ოთქაფ-ენ წავიქვეცი ბზ. ქსთიტიტ = ლშხ. ქწორტიტ-ენ გავიქვეცი
 2 სთქაფ = ეთქაფ-ენ ქწოტიტიტ ქწორტიტ-ენ
 3 სლქაფ ელქაფ-ენ ქწორტიტიტ ქწორტიტიტ-ენ

ხსვ. 1 ოთ-ე-ქედ, ლნტ. სთქ-ე-ქედ (შეეცთი), 2 ბზ. ათ-ე-ქედ, ბქვ.ლნტ. სთ-
 ე-ქედ (შეეცთი), 3 ხსვ. სთქად ← ლნტ. სთ-ე-ქად^{ან1} (შეეცთა)... უმეტესობას
 კი I და II პირში -ან/-ენ შემონახული აქვს: ბზ. სთქლანტუ-ან (დაეორ-
 სულდი), ლზბუნენანტუ-ან (დავეისზმრე), სთქლტუაფ-ან (ვიშწობიარე)... f.
 ბალზემოურში ზოგს -ან მოკვეცილ ფორმას შეიძლება ნამყოფსრულის
 -და/-გდ ნიშანი გაუჩნდეს: ქწორტიტიტ-^{ან1} || ქწორტიტულ (CM, XVIII, 113₁₈:
 ადიტიტვა 'გაიქცა'), უშგ. ჩნდლტუაფ-და (იმწობიარა)...

B. II ჯგუფის ზმნები ამ სახით წარმოგვიდგებიან: 1. ა ბ ს ო ლ უ ტ უ რ ი :

ბალსხ.	ბალსქვ.	ლანხ.	ლენტებ.
1 ა-ტუბ	ა-ტუბ (ბერ. ა-ტუბებ, ა-ტუბებ)	ა-ტუბ ←	ა-ტუბებ დავბრუნდი
2 ა-ტა	← ა-ტა	ა-ტა	ა-ტა დაბრუნდი
3 ა-ტაზ	ეცრ. ა-ტაზ, ბერ. ა-ტაზ	ა-ტაზ	ა-ტაზ დაბრუნდა

აბსოლუტურებში პრევერბად გამოიყენება ა-, ან- და ლა-¹. ფუძისეული -ე-
 ბალსზემოურის I და II პირში იკუმშება და წინდებულის ა- უმილაუტდება:

1 ბზ. * ან-ტუ-ედ (XVIII, 110 ₂₁)	ბქვ. ონ-ტუედ ლშხ. ონ-ტუედ ← ლნტ. ან-ტუედ	ზოვედი
2 * ან-ტედ (XVIII, 117 ₃)	ან-ტუედ	ან-ტუედ ან-ტუედ მოხვედი, მოდი
3 ან-ტად (X, 199 ₃₀ ...)	ან-ტა/ად	ან-ტად (59 ₃₂ ...) ან-ტად მოვიდა

და ასე: ა-ტა/აზ (76₁₂, X, 200₁₃...: დაბრუნდა) — ან-ტა/აზ (53₁₅, ib.: მო-
 ბრუნდა), ა-ტა/ად — ან-ტა/ად, ა ჩა/ად — ან-ჩად (გვ. 67)... ან-პა/არ (X, 199₁₅,
 ლშხ. 61₅: აფრინდა, ახტა), ა-სა/ად (X, 200₁₂: დარჩა), ან-ჟა/აცხ (63₅, XVIII,
 120₁₆), ეცრ. ან-პაცხ, ბერ. ან-ააცხ (გაილიცია), და სხვა მრავალი.

ლა- პრევერბი კი (მაგალითები ცოტა მაქვს) ბალსზემოურსა და ლაშ-
 ხურში გრძელდება ყველა პირში და ლაშხურში -ა-ც ახლავს მას.

1 ბზ. ლა-ტუბ ← ლნტ. ლა-ტუებ	ლშხ. ლა-ტუებ	შდ. ეცრ. ლა-ტუებ	დავიხიე, დავიწიე
2 ლა-ტა ← ლა-ტა	ლა-ტა	ლა-ტა	დაიხიე, დავიწიე
3 ლა-ტაზ ²	ლა-ტაზ	ლა-ტაზ	დაიხია, დავიწია
1 ლა-პერ ← ლა-პერ	ლა-პერ	ლა-პერ	წამოვბტი, წამო- ვბტი (ვეფრინდი)
2 ლა-პარ ← ლა-პარ	ლა-პარ	ლა-პარ	
3 ლა-პარ (X, 182 ₃₁ , 216 ₂₀ , XVIII, 176...)	ლა-პარ	ლა-პარ	

ასე: ბზ. ლა-ჩად (ეცრ. ლა-ჩად, ბერ. ლა-ჩად მივიდა, გასწია), ბზ. ლა-ქუბებ,
 ლშხ. ლა-ქუბებ, ლნტ.(ბერ.) ლა-ქუბებ (ახტა), ბზ. სგა ლა-ქად (X, 190₂₋₃: ისგა
 ლა-ქად შემოვიდა) (შდ. ეილაქად ib., 184₁₀: ამოვიდენ), ეცრ. ლა-ქად, ლნტ.

¹ წინდებულ-თანდებულები არ გვაინტერესებს, რადგანაც ჩვეულებრივია მათი ხმარება
 აქაც: ჩთა ჩა/ად (64₂₁ ჩავიდა, ლშხ. ქაჩად (78₁₆) გ/წავიდა, უშგ.ეცრ. ისგა აჩად
 (XVIII, 117₄) შევიდა...

² მყოფადსრულშიც ასეა: ლშხ. 1 ლა-ტუბენი, 2 ლა-ტუბენი, 3 ლა-ტუბენი,
 ბზ. ლა-ტუბენი, და სხვა.

ლა-ჯად, ლშ. *ქი ლალ ლოკვედ ბგლემთე ქი (ლექსიდან 83₁₇; მივედი ბგლემს), ლრჷკჷედ (მივედი), ლნჷკედ (მიხვედი), ლნჷჯად (მივიდა), და აღბათ სხეაც ასე. გამოსარკვევია, თუ რატომ გრძელდება ლა-¹ და რა არის -ჲ- ლაშხურში: ლა-ს შემდეგ ა- პრეფერბი შეუძლებელია ვივარაუდოთ (ძირითადი პრეფერბები არ ერთდებიან: § 14 B 1, გვ. 59, შნშ.), -ჲ-ც არ შეიძლება ფორმანტი იყოს, წინააღმდეგ შემთხვევაში ასიმილატიას დაურჩებოდა ადგილი და გვექნებოდა: * ლნ-ჲ-კედ, * ლნ-ჲ-ჯად და არა ლნ-ჲ-კედ, ლნ-ჲ-ჯად.*

შენიშვნა I. უშგულურში ფუძის -ე- მხ. რ. I და II პირში არ იკუმშება, იქცევა -ჲ-დ: 1 ონ-ტჷბ (ბზ. შნ-ტჷბ, ბქ. ლშ. ონ-ტჷტჷებ 'მოვ-ბრუნდი'), 2 ან-ტჷბ (XVIII, 107₁₆₋₁₇, 117₂₀, XXVI, 72₄₋₅; ბზ. შნ-ტჷბ, ბქ. ქსვ. ან-ტებ 'მობრუნდი')... [შდ. ტექსტების მაგალითები:
1 ო-ტაბ (X, 200₁₆₋₁₉) ო-ჩაფ (X, 202₂₆, გაუხდი ონ-ჷყად (X, 200₁, გადმოვარდი
2 ა-ტაბ ა-ჩაფ 237₂₁₋₂₂) გაიდი ან-ჷყად 236₂₂-237₁) გადმოვარდი
ასე: XVIII, 93₂₉, X, 237₄,... (ფუძეში ივარაუდება: ო-ტჷბ, ა-ტჷბ...)].

შენიშვნა II. ლექსებში ამათ -ი აქვსთ დართული: იფართე ისგა ონჯვადი (X, 3₃, პროზით: იფართჷსგა ონჯჷვად 'იფარში მოვედი'), უღვირ ზაგარიდ ონჯვადიდ (ib., უღვირ მთად მოვედით), აშლა მი მადმა ონფაში (ib., 3₁₉; ამისათვის მე არ ვინაღვლე, ვიზრუნე)², ან: ონ-ჯვედი (XXVI, 2₁₃, 19, 4₆; მოვედი), სი ანჯედი³ (ib., 98₁₇₋₁₈; მოხვედი) (შდ. -ის შესახებ გვ. 147-148).

2. რელატიური საზედაო და სასხვისო ქცევითი ფორმები. პირველი გადმოიცემა ყოველთვის ენებითის -ე-თი (გვ. 50):

ბალსხეჲ.	ბალსქეჲ.	ლაშ.	ლენტჷ.
1 ოთ-ე-ჷჩ	ოთ-ე-ჷჩ	ოთ-ე-ჷჩ ←	ჷთ-ე-ჷჩ მოვეშორდი, თავი დავანებე
2 ათ-ე-ჷჩ	ჷთ-ე-ჷჩ	ეთ-ე-ჷჩ ←	ჷთ-ე-ჷჩ
3 ჷთ-ჷჩ	ბჷჩ. ჷთ-ჷჩ, ეტრ. ჷთ-ჷჩ	ეთ-ჷჩ ←	ჷთ-ე-ჷჩ

და ასე: X, 20₁₂₁₋₂₂, 238₁₈₋₁₉ = XVIII, 114₂₀₋₂₁, 94₁₉, ბზ. ლნ-ე-შდ, ლშ. ლეხ-ე-შდ (29₃; შეეწიე), ბზ. ეტრ. ლნ-შად ← ლნტ. ლნ-ე-შად → ლშ. ლეხ-შად (შეეწია, უშველა), ბზ. ეტრ. ქი ლნ-შყად (X, 208₂₃, 217₂₁) ← ლნტ. ქა ლნ-ე-შყად (მოავონდა), ბზ. ეტრ. სგა ლნ-შდჷბ (შემოელია), და სხვა (გვ. 57).

რაც შეეხება სასხვისო ქცევას, აქ III პირის ფორმებილია „წესიერად“ წარმოდგენილი: ლშ. სგოთ-შყად (65₂), ბზ. სგოთ-შყად, ბქ. სგოთ-შყა/ად ←

¹) მახვილის ნიადაგზე ლა-ს ვაგარძელება არ არის საფიქრებელი (§ 38 C). საინტერესოა, რომ დან. ფოჩიანს ლა- გრძლად არ მიაჩნია: ლოატეხ, ლაატეხ, ლაატაბ... მისივე სიტყვით ლოატეჲედ, ლაატეჲედ, ლაატეჲედ და სეველა, რომ იხმარებოდეს (ბალსხე-მოურში არის: 1 ლჷკეჲედ, 2 ლჷჯედ, 3 ლჷჯად).

²) ლი-ფეშ 'დალა' (ბზ. ჩჷთ-აფშ: X, 237₆; დაილალა, ბზ. ეტრ. ქჷმ-ფეშ ← ლნტ. ქჷმ-ფეჲაშ დავილალე), გადატანით: ზრუნება, „ნაღვლობა, ჩივილი“, ხე.ლნშ. ფეშნი ილღება, ზრუნავს... ხეფეშენი ← ლნტ. ხეფეშენი ილღება (გვ. 41).

³) III პირისათვისაც გვ ფორმა ნაჩვენები: აჷჯა ანჯედი (ib.) იგი მოვიდა,

ლნტ. სკათ-ო-შყად (შე-, ჩაუვარდა), ბხ.ეცრ. ოთ-ჩაშ (XXXI, 18₂; ოტჩაშ შეტომადა), ბერ.ლზხ. ოთ-ჩაშ (გაუსწრო), ზხ.ეცრ. ოთ-შდახ, ბერ.ლზხ. ოთ-შდახ (X, 186₁₄; გაუთავდა), ოთ-ჩაშ/აღ (X, 225₃₁) ← ლნტ. ათ-ო-ჩაღ (წაუვიდა, გაეცა), ბხ.ეცრ. ლონს'ჟი-ჟანღ, ბერ. ლონ-ჟად (XVIII, 108₂; „შემოუვიდა“, შეეყარა). ბხ. ჩონ-ჟი-ჟანღ → ეცრ. ჩონ-ჟანღ, ბერ.ლზხ. ჩონ-ჟანღ (61₂) ← ლნტ. ჩუბან-ო-ჟანღ (ჩამოვიდა, ჩამოხტა, მაგ., ცხენიდან)... მხ. რიცხვის I და II პირშიც -ო- მაქცევარი უნდა გვექნოდა და გვაქვს კიდევ ზოგს დიალექტში:

1 ბჰვ.ლზხ. ჩონ-ო-ჟანღ ← ლნტ. ჩუბან-ო-ჟანღ ჩამოხტა ჩოთ-ო-გჰვ ← ათ-ო-ო-გჰვ გაუშფელი
 ჩონ-ო-ჟანღ ← ჩუბან-ო-ჟანღ ჩამოხტა ჩოთ-ო-გჰვ ← ათ-ო-გჰვ გაუშფელი

ყველაზე უკეთ სასხვისო ქცევის ფორმები ლენტეხურშია დაცული:

1 ქა ლახ-ო-ჟანღ გაუშფელი ახ-ო-ო-გჰვ ათ-ო-ო-გჰვ დავებრუნდი ათ-ო-ო-ჩაღ (ბერ. ოთ-ო-ჩაღ
 2 ქა ლახ-ო-ჟანღ (საიდუმლოში) ახ-ო-გჰვ ათ-ო-გჰვ ათ-ო-ჩაღ ოთ-ო-ჩაღ
 3 ქა ლახ-ო-ჟანღ ახ-ო-გჰვ ათ-ო-გჰვ ათ-ო-ჩაღ → ოთ-ჩაღ)

ზემოსვანურში კი გაუმლაუტებელი -ო- (ე. ი. ო → ჟი), ან ზემოსვანურსა და, რაც საყურადღებოა, ლაშხურში ვნებითის -ე- იქერს სასხვისოს -ო- მაქცევარის ადგილს:

1 ბხ. ჩონტეჟხ, ბერ.ლზხ. ჩონს'ჟი-ჟანღ ჩამოხტა ხსე. ჩოთ-ე-გჰვ გაუშფელი ბხ.ბერ.ლზხ. ოთ-ე-ჩაღ
 2 ჩონტეჟხ ჩონტეჟხ ჩოთ-ე-გჰვ ოთ-ე-ჩაღ

1 ბხ. ლონტეჟანღ გამოოუტყდი ოხტეჟად მოოუვედი ოთჟეთოჟ დავეკარგე ოხტეჟახ
 2 ქა ლახტეჟანღ ოხტეჟად ოთჟეთოჟ ოთჟეთოჟ ოხტეჟახ
 3 ქა ლახტეჟანღ ოხტეჟანღ ოთჟეთანღ ოთჟეთანღ ოხტეჟახ²

ტექსტებშიც ასეა: 1, 2 ლონტეჟანღ, 3 ლახტეჟანღ (? XXXI, 92₁₋₃; ნი ლო-ხეჟანღ, სი ლახტეჟანღ, აჯა ლახტეჟანღ = ლნტ. 1 ლახო/ოჟანღ, 2 ლახოშანღ, 3 ლახოშანღ, შდ. ბხ. 1, 2 ოთ-ე-ჟანღ 'მიეუხტი, მიუხტი', 3 ოთ-ჟანღ 'მიუხტი'), და სხვა. სასხვისოს -ო- მაქცევარზე მიგვიითებს -ჟი- კომპლექსის არსებობა (ოხტეჟად, ოთჟეთოჟ...) და პრევერბისეული ა-საგან ასიმინაციის გზით მიღებული ო- (ჩოთ-ე-გჰვ...). მაგრამ არის მთელი რაგან შემთხვევებისა, სადაც მხ. რიცხვის II პირში (აღბათ I პირშიც) საზედაოს ფორმა გამოყენებული:

1 ო ხ ჟი-ე-ჟად (ლნტ. ახუჟად) მოუვედი
 2 ბჰვ. ახ-ე-ჟანღ ლზხ. ეხ-ე-ჟანღ ბხ. ახ-ე-ჟანღ (|| ოხტეჟად ← ლნტ. ახ-ო-ჟანღ) მოუხვედი
 3 ეცრ. ოხ-ჟანღ ბერ. „ ოხ-ჟანღ ოხ-ჟანღ ახ-ო-ჟანღ მოუვიდა

1 ოთ-ე-ჩაღ (XVIII, 107₂), 2 ბხ.ეცრ. ა/ათ-ე-ჩაღ, ლზხ. ეთ-ე-ჩაღ, 3 ბხ.ეცრ. ოთ-ჩაღ (ib.გ), ლზხ. ოთ-ჩაღ
 1 ეცრ.ლზხ. ოთქეთოჟ (შდ. ლნტ. ათოჟეთ ბხ. ოთჟეთხ, შდ. სახედ. ოთქეთხ
 ეცრ. ათოჟეთ, ლზხ. ეთოჟეთ ათოჟეთ ოთჟეთ || ათეჟხ ათეჟხ
 3 „ ოთჟეთანღ, „ ოთჟეთანღ ათოჟეთანღ) ოთ ჟანღ ათეჟხ...

მხოლოდებითი რიცხვის II პირში საზედაოს ფორმა ხშირია. ობიექტური წყობის ფორმებში -ე- გვაქვს:

1) ბეროურში ჩ ო ხ ჟ ე ჟ ხ ჟ ი ც იხმარება.
 2) მოუტბრუნდი, მოუტყვი, მოუტრუნდი, მოუტყვი, მოუტრუნდა, მოუყვა.
 3) ფრ. გერ ლი ა ნ ი ს სიტყვით მხოლოდ 1, 2 ო ხ ო-ჟანღ, ო თ-ო-ჩაღ, ო თ-ო-ო-ჟი ფ...

შეიძლება.

S O ბალსხ.	ბქვ.ლნტ.	ლშხ.	ბალსხ.	ბქვ.ლნტ.	ლშხ.
1 2 აფ-ე-ჯღ	აფ-ე-ჯღ	ეფ-ე-ჯღ	მოგიველი	აფ-ე-თქფ	აფ-ე-თქფ
2 1 აფ-ე-ჯღ	აფ-ე-ჯღ	ეფ-ე-ჯღ	მოწიხველი	აფ-ე-თქფ	აფ-ე-თქფ
2 1 აფ-ჯღ-ღ	ბქვ. აფ-ჯღ-ღ	აფ-ჯღ-ღ	მოგიხველი	აფ-თქფ-ღ	ლნტ. აფ-თქფ-ღ
3 1 ბხ.ეცრ.	აფ-ჯღ (XVIII, 102)	მოწიხვიდა...	1 2 ბხ.	აფ-ე-ჩღ (XXXI, 71 ₁)	გაგაწეო...

რელატიურ ფორმებში ვენებითის -ე-ა თუ სასხვისოს მაქცევაარი -ო- → -ტე- → -ე- მხ. რიცხვის I და II პირში ყოველთვის წარმოდგენილია და კუმშავს ფუძისეულ -ე-ს (ოთ-ე-ყჩ ← ლნტ. ათუ-ე-ყჩ ← *ათუ-ე-ყჩ...), ხოლო სსვ.ლშხ.ის III პირის ფორმებში იმ შემთხვევაში იქნება დაცული, თუ ზმნა უპრევერბოა (ლნტ.ში კი ჩვეულებრივ შენახულია):

1	ბე-ე-წღ	ენახე	ბხ. ბე-ე-მხ = ლნტ.	ბუხს შდ.	ეცრ. ხ-ო-ტხ	დაეცი
2	ხ-ე-წღ	ნახე	ხ-ე-მხ	ხ-ო-მხ	ხ-ო-ტხ	დაეცი
3	ხ-ე-წღ, ბეჩ.ქესვ.	ხ-ე-წღ (69, XVIII, 111 ₁)	ხ-ო-მახ	ქესვ. ხ-ო-მახ	ხ-ო-ტხ	დაეცა

ფუძეში მუდამ -ე- ივარაუდება. იგი უცვლელად გვევლინება აბსოლუტურთა ბქვ.ქესვ.ის I და II პირში, ხოლო III პირის როგორც აბსოლუტურს, ისე რელატიურს ფორმებში იქცევა ბხ.ეცრ.ში -ა-ღ და ბეჩ.ქესვ.ში -ა-ღ (შდ. A).

57. კონიუნქტივი II-ის ფორმებია A. I ჯგუფის ზმნათაგან:

	ბალსხემ.	ლშხ.	ლენტებ.	ბალსქვემ.
აბსოლუტ.	1 ათქშის-ენ	ოთშის-ენ	ათქშის-ენ	ოთშის-ენ-ე დაიწევა
	2 ათშის-ენ	ეთშის-ენ	ათშის-ენ	ათშის-ენ-ე დაიწევა
	3 ადშის-ენ-ს	ედშის-ენ-ს	ადშის-ენ-ს	ადშის-ენ-ე დაიწევა
რელ.	1 ბხ. ათუშის-ენ	ლშხ. ოთშის-ენ ← ლნტ.	ათუ-ე-შის-ენ	ბქვ. ოთშის-ენ-ე დაიწევა
	3 ათშის-ენ-ს	ეთშის-ენ-ს ←	ათ-ე-შის-ენ-ს	ათშის-ენ-ე-ს დაიწევა

1. ვენებითის ი- და -ე- თავსართთა შესახებ § 56 A 1.

2. ლაშხურში აქაც დაერთვის კონიუნქტივი I-ის -ღე ფორმანტი: ... ალგ სგდღნრღნ-ღე-ს ი მრღ ეღქარღნ-ღე-ს (22₁₉: ეს ჩაიწეროს და არ გაქრეს), ხეკვს ეღღნღნ-ღე-ს (43₁₆: უნდა გასტანოს, გაძლოს), ჩეღეკერღნ-ღე-ღ (ib. 25: დავეკრღღღღღ)... (შდ. ხოღღღღღ-ღე-ს 22₄: ეჭიროს, ხეღღღღ-ღე-ს 44₁₈: § 46 A 1).

3. აქაც მაწარმოებელი ფორმანტი არ გააჩნია აორისტში -წნ (/წნ-ან) მოკვეცილ ზმნებს (§ 56 A 3):

1 ბხ.	ათრტუ	გაიქცე	ათლწკ	წავაწყღე	ათქკწფ	წაიქცე	ათქქწღ	შევეშალო	ათღღწე ¹
2	ათრტუ		ათლწკ		ათქწფ		ათქქწღ		ათღღწე
3	ადრტუ-ს ²		ათლწკ-ს ²		ადკწფ-ს		ათქქწღ-ს		ადღღწე-ს

ფუძის ხმოვნის გაუმლაუტება (ათლწკ-ს...) -ენ ან -ე ბოლოსართის მოკვეცილ უნდა იყოს გამოწვეული, რაც ბალსქვემოურ-ლენტებურით მტკიცდება თითქოს:

1) ვიმშობიარე.
 2) მრ. რიცხვშიც იგვევ ფუძეა დაცული: ათ რ ტ უ-ღ (გაიქცეთ), ათ ლ წ კ-ბ (წავაწყდენ, გაუარონ), და სხვა ისევე, როგორც ეს ეცერულს ახასიათებდა აორისტში: ლ წ ხ მ უ შ გ ტ ა რ-ა (ესტუმრენ)...
 3) ანდა: ათ ლ წ კ-ი-ღ-ს, ან ხ ფ წ ს-ი-ღ-ს (გვ. 196, შნშ. f.)

1 ლნტ. ათუთუ-ენ	ათუთუ-ენ	ათუთუ-ენ	ათუთუ-ენ	ათუთუ-ენ
3 ათუთუ-ენ-ს	ათუთუ-ენ-ს	ათუთუ-ენ-ს	ათუთუ-ენ-ს	ათუთუ-ენ-ს
1 შდ. ბჳ.	ათუთუ-ენ	ბჳ.	ათუთუ-ენ	ათუთუ-ენ-ენ
3	ათუთუ-ენ-ს		ათუთუ-ენ-ს	ათუთუ-ენ-ენ-ს

და ასე: ბზ. ლნტუთუ-ენ-ს = ბჳ. ლნტუთუ-ენ-ენ-ს = ლნტ. ლნტუთუ-ენ-ს-ს ესტუმროს
 ლნტუთუ-ენ-ს = ვტრ. ლნტუთუ-ენ-ს = ,, ლნტუთუ-ენ-ს-ს დაესიზმროს
 მაგრამ: ბზ. ათუთუ-ენ-ს = ბჳ. ათუთუ-ენ-ს = ,, ათუთუ-ენ-ს-ს გამოვიდეს

შენიშვნა. ზოგს ამათვანს ბალსზემოურშიც შეიძლება ახლდეს
 -ენ: ალტუ-ენ-ს, ალტუ-ენ-ს, ლნტუთუ-ენ-ს, და სხვა³.

B. II ჯგუფის ზმნათვან:

	ბალსზემ.	ლენტეხ.	უშე.ლშხ.	ბალსქვემ.
აბსლუტ 1	ათ-ტეხ ა-ტუტეხ	ა-ტუტეხ	ათ-ტეხ-ე	ათ-ტეხ-ე ბჳ. ა-ტ-ე-ტუ-ე
2	ა-ტეხ	ა-ტეხ	ა-ტეხ-ე	ა-ტეხ-ე დაბრუნდე
3	ა-ტეხ-ს	ა-ტეხ-ს	ა-ტეხ-ე-ს	ა-ტეხ-ე-ს დაბრუნდეს
ლნტ. 1	ლნტ-ტეხ ← ლნტ-ე-ტეხ	[→] ლშხ.	ლოხ-ტეხ-ე	ლოხ-ტეხ-ე დაეუბრუნდე
3	ლნტ-ტეხ-ს ← ლნტ-ე-ტეხ-ს		ლოხ-ტეხ-ე-ს	ლოხ-ტეხ-ე-ს დაეუბრუნდეს

და ასე: ლშხ. ხ-ე-კ-ე-ის ეხუტე-ის ქა (88₁₀, შდ. ლნტ. ხ-ე-ტუ-ის ლნტ-ტეხ-ს ისკა 'უნდა გამოვიდოს')... უბრევერობდ: ლშხ. ხ-ე-თელ-ის (59₂₀) → ბზ.ლნტ. ხ-ე-თელ-ს (შეეხოს, მიეკაროს), ლშხ. ხო-ა-ეხ-ის (6₂₁) → ბზ.ლნტ. ხო-ა-ეხ-ს (დაეცეს).
 ორისავე ჯგუფის ზმნებში -ს III პირის სუბიექტური სუფიქსია. კონიუნქტივის მაწარმოებელი -ე ბალსქვემოურში ყველგან და ლაშხურში კი მხოლოდ II ჯგუფის ზმნებში უკვე წარმოდგენილია, ხოლო სხვა დიალექტში (ბალსზემოურ-ლენტეხურში) არა ჩანს. შეიძლება ვისმე აორისტი III პირის ფორმებში არსებული -ჰნ, -ჰნ, -ჰნ, -ჰნ ბოლოსართის კონიუნქტივ IIში -ჰნ, -ჰნ⁴ და II ჯგუფის ზმნებში ფუძის -ჰ, -ჰ⁵ს ქცევა -ჰ-დ სუფიქს -ჰ⁶ს გაინფიქსებით ან მასთან ასიმილაციით აეხსნა (მაგ., *აღშა-ჰნ + -ე-ს → ადშა-ჰნ-ს, *ატა/ახ + -ე-ს → ატეხ-ე-ს → ატეხ-ს), მაგრამ 1. კონიუნქტივი II რომ აორისტის ფუძისაგან იწარმოება და 2. რომ უკანასკნელის ადგენილი ფუძე სწორედ ისეთია, როგორც კონიუნქტივ IIში გვაქვს, ვფიქრობთ, -ე მოკვეცილი უნდა იყოს. მაშასადამე, მოველით: 1 *ათ-ი-შიხ-ენ-ე, 2 *ათ-ი-შიხ-ენ-ე, 3 *ად-ი-შიხ-ენ-ე-ს და 1 *ატ-ეხ-ე, 2 ატეხ-ე, 3 ატეხ-ე-ს...

შენიშვნა. ე ფორმანტის გენეზისისათვის უმნიშვნელო არ უნდა იყოს -ე ნაწილაკის ჩვეულებრივი ხმარება კონიუნქტივებთან ბალსქვემოურში: ე ხოხალდეს || ხოხალდეს ე (რომ იცოდეს), ე ხტაბარდე || ხტაბ-

¹) ბჳ. ლნტისტა-მ-ე-ს. აორისტში ბჳ. ლნტ/ხისტამ დაესიზმა (1 ბჳ. ლო-ხ-ტისტამ, ვტრ. ლო-ჰ-ტისტამ-ენ დაესიზმრე, 2 ბჳ. ლნტისტამ, ვტრ. ლნტისტამ-ენ დაესიზმრე).
² ანდა: ახფასიდ-ს (გვ. 196, 65 შ. ჟ).
³ ლაშხურში ყველგან -ჰნ გვევლება.
⁴ არ განსხვავდებიან ამათვან: 1 ბზ. ლო-ტეხ, ლშხ. ლო-ტეხ-ე, 2 ბზ. ლნტეხ, ლშხ. ლნტეხ-ე, 3 ბზ. ლნტეხ-ს, ლშხ. ლნტეხ-ს-ე, ლნტ. ლნტეხ-ს-ს და სხვები.

რიდე ე (რომ ვწერდე), აარიდეს ე (რომ წერდეს), ახვრიდენს ე (რომ გახრდოდეს)... ადგილის ასე ცვლა: ხან ზმნის თავში და უფრო ხშირად ბოლოში მოქცევა (ხოგჯერ თავშიც და ბოლოშიც ხმარება: ბქვ. აშ ე ხოხალდეს ე „ქე რომ იცოდეს“..) ე'ს თავისთავადობის მათწყებელია, და მართლაც იგი ცალკე გვხვდება და ნიშნავს 'რომ', (თუ): ჩუ ე სოხალდეს ე (რომ იცოდეს), ბგ. ჩუ ე ჩუემინე ე (თუ ქნა), ეჯნემ ალი ე ჩუემინეს ე (მან თუ ეს ქნას)... მისი ექვივალენტია ერ 'რომ' (ბხ. ერ აარიდედეს 'რომ წერდეს', ლშხ. ჩუ ერ იმჩი: ხორაჟ, 14₁₇; რომ დაბერდება, ლნტ. ჩუ ერ || ე ხოხალდეს 'რომ იცოდეს'... შდ. ბხ. ჰე 'თუ': ჰე აარიდედეს || აარიდედეს 'ჰე' 'თუ წერდეს', და ლშხ. ე ლე აზობი: ხორაჟ, 13₂; თუ შექამს). ჩვენთვის საინტერესოა ე წარმომდგარია -ერ'ისაგან და ერ კიდევ — ერე'საგან (ერე = რომ): ხეკუტეს ერე → ხეკუტეს ერ → ხსვ. ხეკუტეს ე 'უნდა რომ' (ლშხ. არაკდ არი, ერე მეთხაარას ლოქ ე ჯაცი წვერ მო ხეთხრლდეს... ხორაჟ, 3-4₁; არაკად. არის, რომ მონადირეებს „ეაცი-წვერი“ [მცენ.] რომ არ ეშოვებოდესთო...). კონიუნქტივის ნიშანი -ე (ხოხალდ-ეს, ადგვ-ეს, აკვლ-ეს, ადშის ენ-ეს, ატხვ-ეს, ხოხტატენ-ეს¹) თუ პრექართული არ არის (შდ. იცოდ-ეს, მისც-ეს, გაქრ-ეს...), შეიძლება და, გვეონია, ერე'საგან წარმომდგარად მიგვეჩნია².

II ჯგუფის ზნებთან დაკავშირებით აღსანიშნავია შემდეგი:

1. სასხვისო ქცევის ფორმები აქ კარგადაა წარმოდგენილი (შეკუმშული -ო- მაქცევრის მიერ დამსგავსებულია -ა პრევერბისეული):

	ბქვ.	ბხ.	ლნტ.	ერ.
1 და 2	ჩოთაჟე → ჩოთაჟე	← 1	ჩუათაჟე	2 ჩუათოჟე გაუძლო ხოთაჟე დაეეცა ჩოთაჟე → ჩოთაჟეს ← ჩუათოჟეს

და ასე: 3 ლნტ. ჩუახოქებს → ბხ. ჩოხტუქებს, ბქვ. ლშხ. ჩოხტუქებს (ჩამოხტეს), 1 ბხ. ოთთუტეფ = ლნტ. ათუთუტეფ, ბქვ. ლშხ. ოთთუტეფე (დაეეკარგო)... (შდ. გვ. 197-198)¹.

შენიშნა. ის ან II პირის ობიექტობისას ასეთი ფორმებია:

ხო მი ბხ. ლნტ.	ამთუტეფ	ბქვ.	ამთუტეფ	ლშხ.	ემთუტეფ	დამეკარგო შენ მე
ხო ხი	„	აჯოტეფ	„	აჯოტეფე	„	ეჯოტეფე დამეკარგო მე შენ
ეჯა ნაა	„	აჯოტეფეს	„	ოგ'ეოტეფეს	„	ოგოტეფეს დამეკარგოს იგი ჩვენ...

ის გარემოება, რომ ა. მაქცევარი შეკუმშულია ლენტეხურშიც და ბ. დროთა I ჯგუფში ი- ქცევის ნიშანი გამოგვევლინებოდა ანალოგიურ შემთხვევებში, გვავალებს, რომ ობიექტურ თავსართთა შემდეგ სასხვისოს -ი- მაქცევარი დაწესვით და არა ენებითის -ე-, როგორც ეს აორისტში (გვ. 198) გვაქვს (-ე- ლენტეხურში ყოველთვის შემონახულია: ახ-ე-ქემ-ს, ლახ-ე-ტეს: გვ. 197). ამგვარად, ამთუტეფ წარმომდგარად ჩანს *ა-მ-ი-

1) შდ. ლშხ. ჰე აარიდეს ე ქე თუ წერდეს, ჩუ ხოხალდეს ე ქე რომ იცოდეს...

2) მაგალითები სხვადასხვა დიალექტიდანაა აღებული.

3) ქანურ-მეგრულის კონიუნქტივის წარმოება სენაურისას მოგავს (1927 წლ. ოქმი № 10/76).

4) დროთა I ჯგუფში (იგულისხმება მყოფადსრულიც) სასხვისოს მაქცევარი ყოველთვის ჩანს.

თჭეფ'ისაგან და ბხ. ოთთჭეფს — ლნტ. ათ-ო-თჭეფს'ისაგან (შდ. ხსკ.ლშხ. მ-ი-წდენი 'მომიღის'). გამოღის, რომ აორისტის მხ. რ. I და II პირში -ე- არის და III პ. ფორმებში -ი-: ლნტ. სი მი ვმ-ე-თჭეფ და სკპ ნწ პგტუ-თჭაფ-ღ (← *აგტუ-ი-თჭაფ-ღ?). უკანასკნელი გამოსარკვევია.

2. ფუძის ბოლოკიდური -ღ იკარგვის განსაკუთრებით მხ. რიცხვში. აჩწ/აღ'ისაგან მოველოღით:

1 *ოჩეღ ან *ოჩეღ-ე გვაქვს კი: ოჩე, ლნტ. აჩეღ წაიღე ხეღწე || ლშხ. ხეღწე-ხეღ ენახო
2 *აჩეღ *აჩეღ-ე აჩე¹ წახეღე ხეწე || ხეწეხი ნახო
3 *აჩეღ-ბ *აჩეღ-ე-ბ აჩე-ბ (10₂) წაიღეს ხეწე-ბ (7₁₇)² ნახოს

და ასე: ოთჩებ (78₃) ← ლენტეხურში ათოჩებ (წაუვიღენ), ანწწ/აღ (მოვიღა) — ანწეს (32_{1,3}, XVIII, 103₁, 27: მოვიღეს), ლშხ.ბხ. ქრწხ'ტწეს (77₁₆) ← ლნტ. ქა-ხოწეს (გამოუვიღეს), ასწ/აღ (დარჩა) — ასეს (დარჩეს), ხეკტწწ/აღ (უნდოღა) — ხეკტეს (უნდოდეს), და სხვა. აწკე, ლშხ. ემწე (მომიხვიღე), აჯკე, ლშხ. ეჯ/აწკე (მოგვიღე), აწკეს, ლშხ. ემწეს (მომივიღეს), ბხ.ლნტ. პგტრეს (წაგვივიღეს)... (იხ. ზემოთ შწწ.).

წწ. 1 და 2 ოთჩე ← ლნტ. ათოჩე → 1 ათჭრე წაუვიღე, წაუხვიღე
წწ. 3 ოთჩე-ს ← ათოჩე-ს წაუვიღეს, და სხვა

-ღ რომ მოკვეცილად იგრძნობა, ეს ჩანს მრავლ. რიცხვის I და II პირის ფორ-მათაგან, სადაც ზოგი სვანის რწმუნებით ორი -ღა რის საჭირო და იხმარება კიდევ: აჩეღ-ღ (წახვიღეთ), ანწეღ-ღ (მოხვიღეთ), ლნტ. ანწეღ-ღ (მოვიღეთ), ხეწეწეღ-ღ (ენახოთ), და სხვა. ხშირად კი ერთი (მრავლობითობის) -ღ მსმენია: ხეწეწეღ-ღ (ენახოთ), ხეწეღ-ღ (ნახოთ), ა/ოლჩეღ-ღ ან ლჩეღ-ღ (წავიღეთ)...

შენი შვენა. ბრძანებითში (§ 43) ვნებითი აქტივისებურად გავლ-იყენება: ლშხ. ჟი ლოქ ლემთქებნენ (69₃₁: „შემომიჯღელიო“), აჩეს (წავი-ღეს)... ბკვ.ლშხ. ნომა ანფეშე (X, 4₁₀), ლნტ. ნომა ანფეშ, ბხ. ნომა აფეშ (არ ინაღვლო), ნომა აჩე || ლშხ. ნო აჩე (არ წახვიღე), ბხ.ლშხ. ნოსა ანწე (XXXI, 97₂₀₋₂₁), ლნტ. ნოსა ანწე = ნომა ანწე || ქვეს. ნო ანწე (არ მოხვი-ღე), ბხ.ეცრ. გუღ ნომა || ბხ. ნო მ მ ა აწეს (არ მიხვიღეს), და სხვა. -უ, -ოღ... ნაწილაკები, რა თქმა უნდა, ვნებითებთანაც იხმარებიან: ეცრ. შიშ-ღოდ ჟანწწღ (ახლავეცა გამოვიღა), ლშხ. ჩუ ლოქუ ელკგრძნდაღ (43₁₉: დავკერძდითმცაო), ბხ.ლშხ. ჟრუ რ/ლოქ'ტუ' აჩწ/აღ (55₂₆), ლნტ. ჟიუ ლოქ აჩაღ (ავიღამცაო) (§§ 18 A 2, 47)... მეშველი ზმნის დართვაც ჩვეულებ-რივია: ლშხ. ჯოდ ლოქ სი აწდენიხი ეჩაჰ, ფიშირ... მწრას ლოქ ეთლაკნხი (71₂₂₋₂₃: ვიდრე შენ მიხვალ (ააწევე) იქამღეო, მრავალ... კაცს წააწყღე-ბიო)... (§ 48).

1) CM, XVIII, 102₁₀, 114₁₇.

2) CM, XXXI, 104₂₈ 29.

დროთა მისამე ჯგუფი

58. II ჯგუფის ზნნათა საზელო ფორმები წარმოების თვალსაზრისით არ განსხვავდება I ჯგუფის ზნნათა ამავე ფორმებისაგან: აქაც იგივე -ა- მაქ- (ევეარი, ნამყოსრულში -ა, ნამყო წინარეწარსულში -ჰნ, -ჰნ, ჰნ, -ან და კონი- უნქტივ IIIში -ჲნ, -ჲნ, -ჲნე ბოლოსართები მოგვებოგება. ამათი აქ მოყვანა მართლდება საშუალ-ენებითის ფუძის ქონებით (§ 49 B).

ნსრ.	ლანხ.	ზეზოსე.	ლენტებ.
უპრევერ-ბილ	1 ხტ-ა-წდ-ა (/ჰ-ხტი)	ხტ-ა-წდ-ა	← ხტ-ა-წდ-ა „ენახევიარ“
	2 ხ-ა-წდ-ა (/ჰ-ხი)	ხ-ა-წდ-ა	← ხ-ა-წდ-ა დანახისარ
	3 ხ-ა-წდ-ა	ქა ხ-ა-წდ-ა (XVIII, 121 ₁₁ , 31)	← ქა ხ-ა-წდ-ა დანახია

და ასე: ხე. ხაშთხა (← ხაშლხა XVIII, 107₁, 12) = ლნტ. ხაშტეხა 'დალეგია'), ხე. ხასლა ← ლნტ. ხასელა („არჩენია“), ხე. ხაქტლახ (XXVI, 66₂; ხაქელახ), ლშ. ხაქტლახ ← ლნტ. ხაქტელახ (ნდომიათ)...

პრევერბით	1 ლოხ-ტებ-ა-ხტი	ლოჩ-ტებ-ა	← ლახტ-ა-ტებ-ა 'ხტი' მოვბრუნებეარ
	2 ლახ-ტებ-ა-ხი	ლახ-ტებ-ა	← ლახ-ა-ტებ-ა 'ხი'
	3 ლახ-ტებ-ა	ლახ-ტებ-ა	← ლახ-ა-ტებ-ა

ჩვეულებრივ ობიექტური წყობის ფორმები გეხვდება: ამ-ჲდ-ა ← ლნტ. ამ-ა-ჲდ-ა (მომსელია), აჯ-ჲდ-ა (X, 4₁₂) ← ლნტ. აჯ-ა-ჲდ-ა (მოგსელია), ახ-ჲდ-ა (77₂₁) ← ლნტ. ახ-ა-ჲდ-ა (მოსელია), ათ-სედ-ა ← ლნტ. ათ-ა-სედ-ა (დარჩენია), ლახ-სედ-ა (41₂₋₃) ← ლნტ. ლახ-ა-სედ-ა (შერჩენია), და სხვა მრავალი.

1. უპრევერბო ფორმებში ფუძისეული -ე- (ლენტებურის მსგავსად) ხში- რადაა დაცული ლექსებში: ცოდა გვიშგვე ნოე ხაშლხა (X XXI, 28₉, 42₂₁, 103₉, 110; ცოდვა ჩენი ნუმცა დალეგია), ქა ხაგვეწა (ib., 30₄, 84₁₉₋₂₀, ლნტ. ქა ხაგტეწა 'გაძერომია'), ხაჩედა (ib., 30₄, ლნტ. ხაჩედა → ხე. ხაჩადა 'წასელია, გაქტეგია'), ლშ. მასელა (85₆; „მარჩენია“), და სხვა.

2. უშეგულურში -ე- ყველგან -ა-დ ქეულა: ნოტ ხაშლხა (ლექსიდან), ხაჩაშა (X XXI, 18₇, 103₂₈₋₂₉; ხაჩაშა ← ლნტ. ხაჩეშა 'გაუსწრია'), ლახნადა (ib., 86₁₁₋₁₂; ლახნადა ← ლნტ. ლახაშედა 'შეწეგია'), ათგაქა (XVIII, 96₃₀ ← ათგექა ib., 132₆ ← ლნტ. ათაგექა 'გაძლებია'), და სხვა მრავალი.

ნამყო წინარეწარსულში:

	ლანხ.	ბალხ.	ბალსქემ.	ლენტებ.
	1 ხტ-ა-წდ-ჰნ/ჲნ	ხტ-ა-წდ-ჰნ	ხტ-ა-წდ-ა/ჰნ	← ხტ-ა-წდ-ჰნ „ენახელოდ“, დამენახა
	2,3 ხაწდ-ჰნ/ჲნ	ხაწდ-ჰნ	ხაწდ-ა/ჰნ	← ხ-ა-წდ-ჰნ
	1 ლახტებ-ჰნ/ჲნ	ლახტებ-ჰნ	ლახტებ-ა/ჰნ	← ლახტ-ა-ტებ-ჰნ მოვბრუნებოდი
	2,3 ლახტებ-ჰნ/ჲნ	ლახტებ-ჰნ	ლახტებ-ა/ჰნ	← ლახ-ა-ტებ-ჰნ

კონიუნქტივ IIIში:

1	ხტ-ა-წდ-ჲნ	ხტ-ა-წდ-ჲნ	ხტ-ა-წდ-ჲნ	← ხტ-ა-წდ-ჲნ „ენახელოდ“, დამენახოს
3	ხაწდ-ჲნ-ხ	ხაწდ-ჲნ-ხ	ხაწდ-ჲნ-ხ	← ხ-ა-წდ-ჲნ-ხ
1	[ლახტებ-ჲნ	ლახტებ-ჲნ	ლახტებ-ჲნ	← ლახტ-ა-ტებ-ჲნ მოვბრუნებოდი
3	ლახტებ-ჲნ-ხ (§ 47)]	ლახტებ-ჲნ-ხ	ლახტებ-ჲნ-ხ	← ლახ-ა-ტებ-ჲნ-ხ

ბზ.ლშ. ლახტეხ-ენ-ს = უშგ. ლახტახ-ენ-ს... (შდ. წყ. 44-46). ფუძეში ყოველთვის -ე- ივარაუდება. იგი ზემოსივანურ-ლაშხურში იკუმშება მხოლოდ უპრევერბო ფორმებში.

შ ე ნ ი შ ე ნ ა. ნამყოსრულში -ენ- ელემენტი თითქმის მხოლოდ ქვე-მოსივანურში, უფრო კი ლაშხურში, გამოივლინება: ხსვ. ხაყრა, ლშ. ხაყრა (X, 231₇) ← ლნტ. ხაყრა — ლშ. ხაყრ ენ-ა (89₉), ლნტ. ხაყერ-ენ-ა (დამართვია), ბზ. ხაახა (XVIII, 122₁₀; ვი: ხაიხა), ლშ. ხაახა ← ლნტ. ხააეხა, ბჟვ. ხაჷხა — ლშ. ხაახ ენ-ა (57₄), ლნტ. ხააეხ-ენ-ა (მოხვედრია), ხსვ. ლწხ. ათქემა (75₂₋₃) ← ლნტ. ათაქემა — ლშ. ათქემ-ენ-ა (67₁₉; გაყოლია), ხსვ. მჰკუშა, ლშ. მაკუშა ← ლნტ. მჰკუშა — ლშ. მაკუშ ენ-ა ← ლნტ. მჰკუშ-ენ-ა („მტეხია“), და სხვა¹ (გვ. 172).

59. აღწერილი ფორმები შედგენილობით ქართულისას გავს: ნამყოს მი-მლეობა + მეშველი ზმნა. მიმლეობა (I ჯგუფის ზმნებისაგან) ლგ- — ე და (II ჯგუფისაგან) მე- — ე აფიქსებითაა ნაწარმოები. შედგენილი ზმნა აბსოლუტური სახეობის ვენებითს წარმოადგენს. შედგენილ ზმნას იმიტომ ვუწოდებთ, რომ ზმნას უახლოვდება იგი ძირითადი (ან-, ა-, ეს-, ლა-) პრევერბის გამოყენებით, პირის ნიშნის ჩართვითა და III პირში მეშველი ზმნის უგულვებელყოფით. ნამყოსრულში უნდა გვეჩონოდა, მაგალითად, ასეთი ფორმები: ლგმ/არე ხტი (მომზადებული ვარ), ჩუ ლგმიხ ხტი (დამწვარი ვარ), მეტხე, ლნტ. მეტეხე ხტი (დაბრუნებული ვარ), ხსვ.ლშ. მექურე ლი (დამპალია), და სხვა, და გვაქვს კიდევცო, — იფიქრებდა ვინმე, მაგრამ ესენი ხომ არაფრით არ განსხვავდებიან მეშველზმნიანი ჩვეულებრივი სახელისაგან: მს/არე ხტი (კაცი ვარ), მეტხე ხტი (დამბრუნებული ვარ)... და ამდენად ამათი შედგენილ ზმნებთან „დაახლოვება“ მოუხერხებელია. ზმნას მოგვაგონებს კი

I ჯგ.	ბზ.ლშ.	ბალსქვემ.	ლენტეხ.	
1	ჩო-ლშიხ-ქლ-ხტი	ჩო-ლშიხე ხტი	ჩტა-ლშიხე ხტი	(← * ად-ლგ-შიხ-ე) დამწვარვარ
2	ა-ლშიხ-ქლ-ხი	ო-ლშიხე ხი	ა-ლშიხე ხი	დამწვარხარ
3	ა-ლშიხ-ქლი	ო-ლშიხე ლი	ა-ლშიხე ლი	დამწვარა

II ჯგ.	ბალსხ.	ლაშხ.	ბალსქვემ.	ლენტეხ.	
1	წ-მტეხელ-ხტი	ე-მტეხელ-ხტი	ო-მტეხე ხტი	წ-მტეხე ხტი	დაებრუნებულვარ
2	წ-მტეხელ-ხი	ე-მტეხელ-ხი	ო-მტეხე ხი	წ-მტეხე ხი	დაბრუნებულხარ
3	წ-მტეხელი	ე-მტეხელი	ო-მტეხე ლი	წ-მტეხე ლი	დაბრუნებულა

და ასე ტექსტებიდან: ბზ.ლშ. აღმერელი (56₆; მოღრუბლულა), ქალგათოქელი (58₁₂; გათავებულა), აღქარქელი (XVIII, 118₆; აღქარველი 'დაქარგულა'), ლშ. ჩჰალდაგრელხი (75₄; მომკვდარხარ)... ბზ. ამგედელი (ib., 110₁; ამგედელი) = ლშ. ემგედელი (67₁₄) ← ლნტ. ამგედე ლი (მოსულა), და სხვა.

¹) ბზ. ხაყრ ენ-ა, ვცრ. ხაჷხენ-ა, მჰკუშ ენ-ა და ზოგიც სხვა შეიძლება, და იქვე დასაქმდნენ იშვიათად ვხარობთო. ბზ. სგა მჰკუთ იშენ-ა, ლნტ. მჰკუთ იშენ-ა, ლშ. სგა მჰკუთ იშენ-ა (ჩამცივება) კი ნაწარმოება იკუთ რ. ი. ი. საგან.

1. პრევერბისეული ა- ზემოსვანურ-ლაშხურში და ე- ბალსკვემოურ-ლაშხურში S_1 უსთან სუბსტიტუციით ო-დ არის ქცეული¹: ბხ.ლწხ. ო-ლმარელ ხუტი, ბჟვ. ო-ლმარე ხუტი ← *ა-უ-ლემან/არ-ე ხუტი, შდ. ლნტ. ა-ლმარე ხუტი (მო-მზადებულვარ), და სხვა (შდ. ვ-შობილ-ვარ, და-ვ-ბადებულ-ვარ)...².

2. ა- (← *აღ-) წინდებული ძალიან ხშირად იხმარება, ან-, ეს-, ლა- შე-დარებით იშვიათად. ან-, ეს-ს თანხმოვან-ელემენტი ეკვეცება: ბხ. უსმაცხელი, ლშ. ქემაცხელი (72₁₂), ლნტ. ქამეცხელი, ბჟვ. უომეცხელი ← *უი, ქა ან-მე-მეცხ-ე ლი (გამოლიციებულა), ბხ. ამვედელი, ბჟვ. ომვედელი (იხ. ზემოთ) ← *ან-მე-მეც-ე ლი³ (მოსულა)... ბხ. ელსიპელი (X, 166₂₈₋₂₉, 172₂₆, 206₇; ელსიპელი → ელსიპელი), ბჟვ. ო-ლსიპელი ← *ეს-ლგ-სიპ-ე ლი = ლნტ. ალს-ი-სი-პელი⁴ (ლშხ. ალსიპელი 55₁₀; გადაქცეულა)... ისეა როგორც ლამჩედლი (XXXI, 40₂₆; შესულა) = ბხ. ლამჩედლი || ლამჩედელი, (ბგ. ლომჩედლი ←) ლნტ. ლამჩედელი (მი-, შესულა), ლნტ. ლალსკიდნელი (|| ალსკიდნელი, ბგ. ლოლსკიდნელი 'გამო-უხედავს'), ბხ. ლალმჩენლი (შებერებულა), და სხვა.

3. II ჯგუფის ზნათა აღწერითს ფორმებში ლი, ლის (ე. ი. III პირში) ხშირად არ იხმარება: ლნტ. ამვედ → ბხ. ამვედ (XXXI, 40₂₁; ამვედ), ბჟვ. ომ-ვედ, ლშ. ემვედ (55₁₃) = ლშხ. ემვედელი (60₂) და სხვა იხ. ზემოთ, ლნტ. ამე-ჩედ-ბ-ბ → ბხ. ამჩედ-ბ, ბჟვ. ომჩედ-ბ, ლშხ. ემჩედ-ბ (76₃) = ბხ. ამჩედლის, ბჟვ. ომჩედლის (წასულან), და სხვა. I ჯგუფისაში კი თითქმის ყოველთვისაა წარმოდგენილი, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ 1 სვ. ჩოლდაგარ, ლნტ. ჩუალდაგარ ხუტი (მომკვდარვარ), 2 ბხ.ლწტ. ჩუალდაგარ, ბჟვ. ჩოლდაგარ ხი (მომკვდარხარ), 3 ჩუალდაგარ, ჩოლდაგარ 'ლი' (შდ. ლშხ. ჩუალდაგარელი 57₆; მომკვდარა) მაგალითს, რომელთანაც ლა არ გვხვდება.

თავისებურებანი: 1. პრევერბები კუმმავენ მიმლეობის მაწარმო-ებელ ლგ-⁶ და ზემოსვანურ-ლაშხურში ქე- თავსართთა ხმოვნებს. პრევერბისე-

¹) II ჯგუფისაში ამას ადგილი არა აქვს: ბხ. ამჩედელ ხუტი, ლშხ. ემჩედელ ხუტი წავსულვარ (§§ 3 A 5, 7 B 2).

²) ფონეტიკურად ყურადღებას იქცევს უშვულურის ეს ფორმები: 1 ლგმგანმჩ ხუტი, ლგჟოხინჩ ხუტი, მაგრამ: 2 ლგმგანმჩ ხი, ლგჟოხინჩ ხი, 3 ლგმგანმჩ ლი, ლგმჟოხინჩ ლი (გვ. 131-132, 96^შ. 5), სადაც ბოლოკიდური -ჟ I პირში ნაწარადებ S_1 უსთან სუბსტიტუციით -შ'დ წარმოგვიდა.

³) ამტეხელი, ლშხ. ემტეხელი, ბჟვ. ომტეხელი ← ლნტ. ამეტეხელი და მსგავსი მაგალითებში ორივე ან- და აღ- პრევერბი შეიძლება ვივარაუდოთ: ამტეხელი... ← 1. *ან-მეტეხელი 'მო-ბრუნებულა' და 2 *აღ-მეტეხელი 'და-ბრუნებულა', და სხვა (ამათ გარკვევაში კონტრექსტი გვეულის).

⁴) ლენტეხურში უნდა ყოფილიყო: *ას-ლგსიპელი, მაგრამ -ლ- ჩაერთო ას-ს და -ჟ- იქცა -ი-დ: ალს-ი/გ-სიპელი, შდ. ალს-ი/გ-გენელი დამდგარა, და სხვა (გვ. 56).

⁵) როგორც IIIში, ისე მდ. რ. I და II პირშიც შეიძლება მეშველი ზნის უგულბებელ-ყოფა ლენტეხურში: 1 ამვედ-ლ (|| ამვედ ზხიდ = ბხ. ამვედ ხუტი ოლ).

2 ამვედ-ლ (|| ამვედ ხილ = ამვედ ხიშდ XXXI, 20₁₁, 26₁₀, 71₆), შდ. გვ. 133, 96^შ. 3.

⁶) ლგ- არ იკუმშება ცნობილ შემთხვევებში: ბხ. აღნტელი (XVIII, 120; აღი-ტულიხ), ლშხ. აღნტელი, ლნტ. აღუტელიხ გაქცეულან, ლნტ. ჩუალდმარავე-ლეღი გამრავლებულა (გვ. 154, და 96^შ. 4).

ული ა- უმლაუტდება ბალსზემოურსა და ლენტეხურში, ე-ღ იქცევა ლაშხურში მე-ს რედუქციის შემდეგ. წინდებულისავე ა-, ე- ელემენტები ყველაგან ო-ღ გვევლინება ბალსქვემოურსში. თუ I პირში ო-ს არსებობა გასაგებია (იხ. ზემოთ 1), II და III პირში მისი ხმაირება გაუშართლებელია (ანალოგიით ასხნა კი ჭირს): ლნტ. ჩუალქაჩელი = ბჟე. ჩოლქაჩელი ← * ა-ღ-ქაჩ-ე ლი (დაქრილა)... ლნტ. აშბეტეხ = ბჟე. ომტეხ...

2. მეშველი ზმნის III პ. სუბიექტური თავსართი ლ- მიმღობითს ფორმასაა შეხორცებული ბალსზემოურ-ლაშხურში და -ე აღბათ მახვილის ნიადაგზე გრძელდება:

1	ოლმეჩელ ხტი	(შდ. ბჟე. ოლმეჩე ხტი,	ლნტ. აღმეჩე ხტი	დავებერებულვარ
2	აღმეჩელ ხი	ოლმეჩე ხი	აღმეჩე ხი	
1 ბხ.	აშჩედელ ხტი	ლწხ. ემჩედელ ხტი	(შდ. ბჟე. ომჩედე ხტი	წავესულვარ
2	აშჩედელ ხი	ემჩედელ ხი	ომჩედე ხი	

უპრევერბო ფორმებშიც ასეა: ლგშხელ ხტი („მწვარეარა“), ლგშხელ ხი („მწვარხარა“), მეჩედელ ხტი (წასულვარ)... აშქარაა, III პირის (აღმეჩელი, ავმეჩედელი, მეჩედელი...) ფორმის ანალოგიითა ეს წარმომდგარი (უმლ. 195).

შენიშვნა. უშგულურში თუმცა ლ- I და II პირში არ გადაყვება, მაგრამ მიმღობის ბოლოკიდური -ე მაინც გრძელდება: აშბეტენ ხტი, აშბეტენ ხი, აშბეტენლი, მეტენ ხტი, და სხვა¹ (შდ. ამტედებვი: XXXI, 22₃₀, 24₁₀, 3, 36... ამტედები: 71₁, 78₁₂... ჩველგანებვი: XVIII, 116₁₄).

3. ბალსზემოურ-ლენტეხურში II ჯგუფის ზმნისაგან მიღებულ მიმღობას ბოლოკიდური -ე ყველა პირში მაშინ ეკვეცება, თუ პრევერბიანია იგი:

1 ბხ.	აშქედ ხტი	ლნტ. აშქედე ხტი	(შდ. ვიარ. ომქედე ხტი	ლწხ. ემქედელ ხტი
2	აშქედ ხი	აშქედე ხი	ომქედე ხი	ემქედელ ხი
3	აშქედ 'ლი'	აშქედელ 'ლი'	ომქედ'ე ლი'	ემქედ 74 ₁)

და ასე: აშჩედხტი, აშჩედხი (XXXI, 71₁₅₋₁₇; ამჩედებვი...), და სხვა. უარევერბოთ კი (ბალსზემოურსა? და) ლენტეხურშილა შეიძლება მოექვეცოს ყველა პირში: მეტედ ხტი (მოვსულვარ), მეტედ ხი (მოსულხარ), მეტედ ლი || ლნტ. მეტედ (მოსულა) (შდ. მეშყედებვი, მეშყედხი XXXI, 94₂₆, მეშყედლი ib., 40₁: არაა გასწორებული), და სხვა, ხოლო ბალსქვემოურსა და ლაშხურში მართო პრევერბიანს ეცლება -ე და ისიც III პირში: ბჟე. ომტეხ = ლწხ. ემტეხ (60₆, გვ. 205)².

ნამყო წინარეწარსულსა და კონიუნქტივ IIIში ნამყოსრულის ფორმათა სახელადი ნაწილი უცვლელად იხმარება, მეშველი ზმნა კი პირველთან ნამყოშია დასმული, ხოლო მეორესთან კონიუნქტივში:

6. წ.წ. ბალსზემ. ლაშხ. ბალსქვემ. ლენტეხ.

1	ოლშიხელ ხტაშხტი	ოლშიხელ ხტას	ჩოლშიხე ხტაშხტი	ჩტალშიხე ხტა/ეხ	დავწვარეყავ
3	ოლშიხელაშხტი	აღშიხელას	ოლშიხე ლაშხტი	აღშიხე ლა/ეხ	დანწვარეყავ

¹) შდ. უშგ. ლგმგაშმენ ხი, ლგმშიხენ ხი, და სხვა (გვ. 131-132, 255. 5).

²) ლაშხურ ტექსტებში -ე მოკვეცილი უპრევერბო ფორმაა გვევლებ: მეშყედ (78₆₋₈: დავარდნილა), მაგრამ ეს უმართებულად მიიჩნეის.

	ბალსემ.	ლაშ.	ბალსკემ.	ლენტეხ.
1	ამტახელ ხუასტ	ემტახელ ხუას	ომტახე ხუასტ	ამტახე'ი ხუა/ეს
3	ამტახელასტ	ემტახელაბ	ომტახე ლასტ	ამტახე'ი ლა/ეს

და ასე: ბხ. მეტხელ ხუასტ, ლწხ. ემვედელას (59₁₁; მოსულიყო), და სხვა. პრე-ვერბიან ფორმებს აქაც შეიძლება -ე მოეკვეცოს ბალსემოურსა და ლენტე-ხურში: ბხ. ამტახ ხუასტ (შდ. ბკვ. ომტახე ხუასტ. ეცერულში ჩაწერილი მაქვს: ომტახეშ ხუი, ომტახეშ ხუასტ, და სხვა), ლწტ. ამტახე ხუა/ეს, ბხ. ამჩედ ხუასტლ (XXXI, 71₁₆; ამჩედხვასვლ, და სხვა იქვე)...

შენიშვნა. ლაშხურში სახელად ნაწილს ხშირად დაერთვის ნამყო წინარეწარსულში ხმარებული -ან სუფიქსი (§ 45): 1 ოლშიხელ-ან ხუას, 2 ალშიხელ-ან ხას, 3 ალშიხელ-ან, ასევე: 1 ემტახელ-ან ხუას, 2 ემტახელ-ან ხას, 3 ემტახელ-ან¹, და სხვა. ლენტეხურში კი, ალ. ქურასპე-დიანის სიტყვით, ასეთი ფორმებიც გვხვდება: ალშიხენ ხუას, ხას, ლას, ან ალშიხე ხუან, ხან, ლან: პირველ შემთხვევაში -ენ სახელად ნაწილსაა დართული, უკანასკნელში კი -ან — მეშველ ზმნას. ეს გარემო-ებაც ამ ფორმათა „ზმნურობა“ზე მიგვითითებს (იხ. ზემოთ).

კნქტ. III: ბხ.	ლაშ.	ბალსკვ.	ლენტეხ.	
1 ოლშიხელ ხუესტ	* ოლშიხელ ხუესე	ოლშიხე ხუესე	ალშიხე ხუესე	დამწვარიყო
3 ალშიხელესტ	* ალშიხელესე	ოლშიხე ლესე	ალშიხე ლესე ²	დამწვარიყოს

და ასე: ბხ. ალმარელესტ (მომზადებულიყოს), უწგ. ალთანელეს (X, 248₂; ალთენელეს), ბკვ. ოლთატე ლესეს (დაბადებულიყოს), ომტახე, ლწტ. ამტახე ლესეს...

შენიშვნა. თურმეობითი II (§§ 35, 55 B) იგივე აღწერითია და ჯობდა მისი აქ მოყვანა, რომ ფუძითა და მნიშვნელობით თურმეობით I-თან დაკავშირებული არ ყოფილიყო.

ლიტერატურა

1. გ. როხენი, Ros. 62, 64-70 (=ფრ. მახულერი, Grundriss, 201-202, 208-209),
2. პ. უსლარი, I'pax. o'pax, 107-110, 112-114, 115-120,
3. მ. ხავადსკი, CM, X, გვ. XI-XXXII, ტაბ. I, II (=ა. დირი, Einführ. 119-126),
4. თავისუფალი სვანი, სვან. გრამ. 92-95,
5. მ. ჯანაშვილი, ქართ. გრამ. 36, 77-79, 86-90, 97-98, 106-107, 114, 121,
6. ა. შანიძე, უმლ. 176-197, 205-214, 220, 222-223, და სხვა (გვ. 34). ამ უკანასკნელის გარდა ყველა დანარჩენი შეტოვებს შეიცავს.

ს ა შ უ ა ლ ი ზ მ ნ ა ბ ი .

60. საშუალ ან უფრო სწორად გარდაუვალ ზმნათაგან რომ სათანადო ფორმანტის დართვით გარდამავლები მიიღება, ეს ცნობილია ქართველურ

1) შდ. თურმეობითი II (§§ 35, 55 B) + -ან: 1 ლგმშიხნელ-ან ხუას, ლგმში-ხლნელ-ან ხუას, 3 ლგმშიხნელ-ან, ლგმშიხლნელ-ან, და სხვა.
 2) კონიუნქტივი III საერთოდ და მით უფრო ამ შემთხვევაში ნაკლებად იწარმოება სა-კუთარი ფორმებით (§ 47).

ენებში (გვ. 235). სვანურში, როგორც ჩანს, პირუკუც ხერხდება: გარდამავალთაგან გარდაუვალთ ვილებთ, სახელდობრ:

A. როთუფუძიან ზმნათაგან -ემ ელემენტის უგულუმბელყოფით შეიძლება გვექნეს რელატიური (და ეგების აბსოლუტური) ფორმები:

	ბხ.	ბქვ.ლნტ.	ლშხ.	ბხ.ლშხ.	ბქვ.ლნტ.	
ხა/ნბ-ემ/ნ აბამს	— ხწ	ხწ	ხწ	აბია	ხობ	ხობ უბია
იქტ-ემ	იყვამს	— ხწქტ	ხწქტ	ხწქტ	აცვია	
ოცტ-ემ	იკიდებს	— ხწცტ	ხწცტ	ხწცტ	კიღია	ხრცტ ხოცტ კიღინ
ჩა'გ/აგ-ემ	აგებს	— ხწგ	ხწგ	ხწგ	ადგას	ხრგ ხოგ უდგას, ლ-გგ

ლშხ. ლგგ დგას (ნაშასადაზე, ხაგ ← *ხ-ო-გვ, ხწგ ← *ხ-ა-გვ).

რატომ გრძელდება ბალსზემოურსა და ლაშხურში მაქცევარი -ა-, -ო- (ხწბ, ხწბ, ხრბ...) და რატომ არის უმლაუტიანი -ნ-, -ა- ხწბ, ხწბ'სა და სხვებში და რატომ არ არის ხწგ, ხაგ'ში, ეს გამოსარკვევია. -ემ აქ არ იგარაუდება და ამდენად უმლაუტი მის გამოწვეულად არ ჩაითვლება.

B. II ჯგუფის ზმნათაგან მიღებულ საშუალ (აბსოლუტურ და რელატიურ) ფორმათა ფუძეში -ი- არის გამოვლენილი და სუფიქსი არა ჩანს:

ე ნ ე ბ ი თ ი

ს ა შ უ ა ლ ი

გეპ-ენ-ი → ხვ.ლშხ.	გეპ-ენ-ი ძლებს	—	გიპ (ხორაჯ, 37 ₃ ძლებს, ხა-გიპ (47 ₁₁) „ძლებს“, ჯერდება, ხო-გიპ (64 ₂₁ , XVIII, 105 ₃) უძლებს
ხეშედ-ენ-ი →	ხეშედ-ენ-ი ეშეელება	—	შიდ (5 ₃₀ , XX XI, 60 ₂₁) წეიძლება, აკრძალული არაა, ვარგა, ხა-შიდ (ხორაჯ, 27 ₃) შველის
ხედ-ენ-ი →	ხედ-ენ-ი რჩება	—	ხვ. ხიდ დარჩენილია, ხა-ხიდ დარჩენილი აქვს, კშთენია

და ასე: ხაშყიდ (51₄; ახსოვს), ხაცხიბ (3₃₁, XX XI, 103₂₅; არტყია), ხაგ.ლნტ. გწი, ლშხ. გუ ხაქტიშ (გულგატეხილია), ხატიხ (უბრუნდება), ხვ. ხაპიე, კვსვ. ხაპიეჯ (ხორაჯ, 24₄; დამალულია)... ხობიც (X, 186; შეუძლია, ძალუძს), ბხ.ქვსვ. ხოქტიშ, ბქვ. ხექტიშ (უტყდება, მაგ., საიდუმლოში), და სხვა. პრევერბით: ხვ. ან-ტიხ (ბრუნდება აქეთ, უკან), ე-ტიხ (ბრუნდება იქით), ეს/შ ტიმ, ლნტ. ას-ა-ქიმ (მისდევს) (გვ. 69, უმლ., § 32), მყოფადსრულის მნიშვნელობით: ბხ.ლშხ. ეს-გიჟხ (31₃), ლნტ. ას-ა-გიჟხ (დაამაგრდებიან, დასჯერდებიან), ხვ.ლშხ. ა-ხეჟიმ (19₃₈, XX XI, 12₃) ← ლნტ. ა-ხაჟიმ (აწმყო: ხაჟიმ მისდევს) (მოყვება, გამოეკიდება), და სხვადასხვა (გვ. 210, შმშ. II).

უღლილების თვალსაზრისით საშუალი ზმნები იწარმოება მხოლოდ დროთა I ჯგუფში და ფორმებით არ განსხვავდება გარდამავალთაგან, ამიტომაც გამოყოფილი არ არის. კერძოდ კი აქ მოყვანილთაგან განვიხილავთ უქანასქნელთ (B'ს. A იხ. § 23-29). აწმყოში ჩვეულებრივია:

1 ხვ. გეჟიპ,	ლნტ. გეჟიპ,	ლშხ. გიპ	ბტი ეძლებ	ბტაშყიდ, ქვსვ. ბტაშყიდ	«ბტი» ვახსოვარ
2 გიპ		გ ი პ ხ ი		ხაშყიდ	ხაშყიდ «ხი»
3 გიპ		გ ი პ		ხ ა შ ყ ი დ	
Si ლგ-გიპ-დ		ლგ-გ ი პ-დ		ლ ა შ ყ ი დ	

1) ი ც ხ-ემ და სხვათაგან საშუალი არა გვაქვს.

და ასე: ბხ.ლწბ. ცვირხ (22₁₂; დარჩენ), ხტაშიდ 'ხტი' (ეშველი) (იხ. XXXI, :102₃₁, 103₁₂₋₁₃), ხსე. ონ-ტ'ტი'იხ, ბა. ე-ტუბიხ... (გვ. 69), და სხვა.

ნამყოუსრულსა და კონიუნქტივი Iში შეიძლება ამათ ნაცნობი ფორმანტები დაერთოს (ტაბ. X, XI) და გვექნეს:

1 ბხ.ლწტ. ხოტიხ-დწს', ბეჩ. ხოტიხ-დახტ... ეშველი ლწბ. ხტაშედ-ღწ-დ ხტახ ეახსოვდი
3 ხოტიხ-და ხოტიხ-და უშვებოდა ხაშედ-ღწ-და¹ აახსოვდა

ბხ.ჰესე. ხასიდ-და (ჩამო-, და-რჩენილი ქონდა), ხაჰიმ-და (მისდევდა)... შიდ-და || ლწბ. შიდ-ღწ (? მკ.: შეიძლებოდა, ვარგოდა), გიჰ-და (ძლებდა)... ბეჩ.ჰესე. ხორიკ-და-ხ || ბხ. ხორკ-გდა-ხ (XXVXI, 22₂₆, 79₃₉₋₄₁; ეკიდენ)... ხობიცი-და || ხსე. ხობცი-ღწ, ლწბ. ხობცი-ღწ, ლწტ. ხობიცი-ღწ (შეეძლო), და სხვა. კონიუნქტივი Iში: ბხ. ხოტიხ-დწ-ს, ბეჩ.ლწტ. ხოტიხ-დწ-ს, ხაშყიდ-დწ-ს (აახსოვდეს), ბხ. ხობცი-ღწ-დწ-ს, ბჰვ. ხობცი-ღწ-ე-ს, ბეჩ.ლწტ. ხობიცი-დწ-ს || ლწტ. ხობიცი-ღწ-დწ-ს, ლწბ. ხობცი-ღწ-და-ღწ-ს, და სხვადასხვა. მაგრამ ეგევე ზმნები ხსენებულ დროებში ძალიან ხშირად ისე იუღლებიან, როგორც II ჯგუფის საშუალ-გნებითები, სახელდობრ: აბსოლუტურები საშუალ-გნებითიებიან. მაგ., ნამყოუსრულში (§ 50 B):

ბხ.ლწტ. ლწბ. ეტრ. ბეჩ.
1. გტიჰ, ლწბ. გიჰ ხტი — გტიჰ-ენ-დწს გიჰ-ნ-რლ გტიჰ-ენ გტიჰ-ნ-ი-და-ხტ... ეძლებდი
3 გ ი ჰ ძლებს — გიჰ-ენ-და² გიჰ-ნ-რლ გიჰ-ნ-ი-ტი გიჰ-ნ-ი-და³
ქქტ. Iში: 1 ლწტ. გიჰ-ენ-და ბხ. გიჰ-ენ-დწ-დ ლწბ. გიჰ-ნ-რლ-დწ (/წ-ხტი) ბჰვ. გიჰ-ენ-ი-და
3 გიჰ-ენ-დწ-ს გიჰ-ენ-დწ-დ-ს გიჰ-ნ-რლ-დწ-ს გიჰ-ენ-ი-დწ-ს

ხოლო რელატიურები დროთა II ჯგუფის უპრევერბო საშუალ-გნებითთა ფორმებად წარმოგვიდგებიან:

აწმყო ნამყოუსრული კონიუნქტივი I
1 ხტაშიდ ეახსოვარ ხსე. ხტეშედ, ჰესე. ხტეშედ 'ხტახ' ეახსოვდი ხტეშედ || ლწბ. ხტეშენ-ხტი
2 ხაშყიდ " ხეშედ ხეშედ 'ხახ' ხეშენ || ხეშენ-ხი
3 ხაშყიდ ბხ.ეტრ. ხეშედ, " ბეჩ. ხეშედა ხეშენ-ს (შდ. გვ. 202).

და ასე: ხაჰიმ (სდევს) — ნამყოუსრ. 1 ხტიჰემ, 2 ხეჰემ, 3 ხეჰს/ამ, ხსე. 1 ხტიჰემ, ჰესე. ხტიჰემუ, 2 ხეჰემ, ხეჰემუ, 3 ხეჰს/აჰ, ხეაჰტუ (ვემალებოდი...), ხაზტიბ (3,1; ამოდის წყალი...) — ხეზტიბ/აბ... კონიუნქტივი I: ბჰვ.ლწბ. 1 ხტიჰემ-ე, 2 ხეჰემ ე, 3 ხეჰემ-ე-ს, ბხ.ლწტ. 1 ხტიჰემ, 3 ხეჰემ-ს... გვაქვს პარალელი ფორმებიც: ხორიკ-და, ხორა/აკ³ || ბჰვ. ხორკ-ღწ (ეკიდა), ხობიცი (X, 234₁₋₂) — ხობიცი-და || ხობცი-ღწ... (იხ. ზევი:) || სე. ხონა/აც (შეეძლო)... კონიუნქტივი I: ბხ. ხობცი-ღწ-დწ-ს || ხობცი-ინ-ს || ხობცი-ს, ლწბ. ხობცი-ღწ-ს (იხ. ზემოთ) (შეეძლოს), და სხვადასხვა.

შენიშვნა I. უპრევერბო ფორმები რომ ნამყოუსრულისად არის გაგებული, ჩანს იქიდანაც, რომ III პირში -და სუფიქსი დაერთვის ბალს-

1) ლენტეხურში 1 ხტუტიხ-დწს ნიშნავს 'ვაჭვბდი'.
2) პარალელურად ბეჩ. 1 გტიჰ-დასგტი... ლწტ. გტიჰ-დწს, 2 გიჰ-დასგტი... გიჰ-დწს, 3 გიჰ-და...
3) ეტერულში ხორაკ || ხორაკ-წნ. -წნ გნებითის მაწარმოებელი უნდა იყოს (§ 56).

ზემოურში: ხაქიმ (45₃₈, X, 176₂₀: მისდეეს) — ბხ. ხეჰჰმ-და (მისდევა), ხორიკ (64₂₁: კილია) — ხორაჰკ (XXXI, 105₁: ხორაჰკ) || ხორაჰკ-და (ib., 10₂₁: ხორაჰკ-და 'გეილა')... აქედან I და II პირში:

1 ხეჰჰმ-დჰს (XXXI, 104 ₃₀₋₃₁ : ხეჰჰამდას)	ხეჰჰმ-დჰს ვჰეელოდი	ხეჰჰმ-დჰს
2 ხეჰჰმ-დჰს	ხეჰჰმ-დჰს	ხეჰჰმ-დჰს ¹

შენიშვნა II. დროთა II ჯგუფის პრევერბილა ასხევებს ნამყო უსრულისა და კონიუნქტივი I-ისაგან:

აორ. 1 ბხ. დჰხეჰეჰე	ბჰე.ლშხ. ლოხეჰეჰე	ლნტ. დჰხეჰეჰე მოვაგონდი
2 დჰხეჰეჰე	ლშხ. დეხეჰეჰე, ბჰე. დჰხეჰეჰე	დჰხეჰეჰე
3 დჰხეჰეჰე (X, 208 ₁₈)	დეხეჰეჰე, „ დჰხეჰეჰე/ად	დჰხეჰეჰე
ქნტ. II. ბხ. დჰხეჰეჰე, ბჰე. ლოხეჰეჰე, „	ლოხეჰეჰე (/ჰ-ხეჰე)	ლნტ. დჰხეჰეჰე მოვაგონდე
2 ხსე. დჰხეჰეჰე	დეხეჰეჰე (/ჰ-ხი)	დჰხეჰეჰე
3 დჰხეჰეჰე-ხ	დეხეჰეჰე-ხ	დჰხეჰეჰე-ხ

და ასე აორისტში: 1 ხსე.ლშხ. ოთეჰეჰე, ლნტ. ათეჰეჰეჰე, 2 ბხ. ათეჰეჰეჰე, ლნტ. ათეჰეჰეჰე, ლშხ. ეთეჰეჰეჰე, 3 ხსე. ათეჰეჰეჰე/ამ, ლშხ. ეთეჰეჰეჰეჰე ← ლნტ. ათეჰეჰეჰეჰე (ib. X, 201₂₁₋₂₂, შდ. X\III, 94₁₉: გავედიე, გავეკიდე)... ხეცხა/ამ (ერტყა) — ხეცხა/ამ (X, 176₁₁), ლშხ. ეხეცხა ← ლნტ. ხეცხა (მოერტყა)... კონიუნქტივი IIში: ბხ. ხეცხეჰე-ს, ბჰე. ხეცხეჰე-ე-ს, ლშხ. ეხეცხე-ე-ს, ლნტ. ხეცხე-ს... მყოფადსრულსაც პრევერბით ვარჩევთ აწმყოსაგან: ხასიდ — ბხ.ლშხ. ლა-ხსიდ ← ლნტ. ლა-ხასიდ (შერჩევა, გამორჩევა), ხაგიჰ — ლნტ. ას-აგიჰ (დამაგრდება), ხაცხიბ — ბხ.ლშხ. ა-ხეცხიბ ← ლნტ. ა-ხაცხიბ (მოერტყება).

¹) ამგვარად, ბალსხემოურში შეიძლება გვექნეს: 1. 2 ხორიკ-დჰს || ხორიკ-დჰს (|| ხორიკ-დჰს), 3 ხორიკ-და || ხორიკ-და || ხორიკ-და || ხორიკ-და, ან: 1 ხეჰჰმ-დჰს || ხეჰჰმ-დჰს-დჰს დამალული ვიყავ. ანდა: ხეჰჰმ-დჰს || ხეჰჰმ-დჰს-დჰს || ხეჰჰმ-დჰს-დჰს-დჰს ვჰეელოდი...

თაჲი მუჲჲჲჲ

სიტყვათწარმოება

61. ფორმანტები ორგვარია: სიტყვისმცველი და სიტყვისმწარმოებელი. სიტყვისმცველია ქართველურს ენებში ბრუნვისა, პირისა და ზმნებში რიცხვის ნიშნები, დანარჩენი კი ქცევისა, გვარისა, დროისა, სახელებში რიცხვისა და სხვადასხვა სიტყვისმწარმოებელია¹. აქ გვანტერესებს ნაწმნარი სახელები.

1. მასდარი იწარმოება ლი- პრეფიქსით. უკანასკნელი მეტწილად დავრთვის აწმყოს უმაქცევრო ფუძეს:

აწმყო	მასდარი	აწმყო	მასდარი
ო/ღ-ორე	სვამს — ლი-ორე (19 ₁₂)	სმა ლშბ. ა-ღწხ	დებს — ლი-ღწხ
ო-შხი	იწვავს — ლი-შხი	წვა ბხ. ო-ღრწლ	მღერის — ლი-ღრწლ
ხო-გემ	უგებს — ლი-გემ (59 ₃₉)	აგება ეტრ. ხე-ქუღელ	კითხება — ლი-ქუღელ
ო-ქუთერ	იპარავს — ლი-ქუთერ	პარვა	კითხვა და სხვა მრავალი

II ჯგ. ტი-ტე, ო-ტე... — ლი-ტე ბრუნება, საშ.-ენებითი კი ლი-ტე „ბრუნება“, *возвратная* კტი/უში, ო-კუშე... — ლი-კუშე ტება „ „ ლი-კუშე ტყლომა, და სხვადასხვა

ყოველთვის აწმყოს ფუძეა გამოყენებული მასდარისთვისო, ამას ვერ ვიტყვი, რადგანაც გვაქვს:

პრო, არი არის	— ლი-რღე (59 ₁₂ , XXXI, 40 ₁)	ყოფნა
ხალა წყინს	— ლი-ღწწე, ბქვ.ღწწე, ლი-ღწწე	წყენა ხაშა შურს — ლი-შწწე
ხულტა/ე აქვს	— ლი-ღწწე, „ „	ღწწე კონება, და სხვა

II ჯგ. კედ'ენი მოდის, მოვა — ლი-კედ (64₁, X, 219₁₈) მოსვლა, და სხვა.

შ ე ნ ი შ ე ნ ა I. სახელთაგანაც იწარმოება მასდარი ლი- თავსართით: მერი მოხუცი — ლი-მჩ-ე-ღწწე, ლი-მჩ-ე ბერება, ბხ.ეტრ. ლი-მჩ-ე, ლწწ. ლი-მჩ-ე, ბეჩ. ლი-მჩ-ე, ლშბ. ლი-მჩ-ე სიბერე, ბერობა, ბხ. ლი-მჩ-წლ, ლშბ. ლი-მჩ-წლ, ლწწ. ლი-მჩ-წლ ბერობა

ქვეს.ეტრ. ლი-მჩ-წლ (67₂₂), ბხ. ლი-მჩ-წლ ეახში — ლშბ. ლი-მჩ-წლ (იხ₁₁₈), „ეტრ. ლი-მჩ-წლ, ლწწ. ლი-მჩ-წლ, ბხ. ლი-მჩ-წლ ეახში, და სხვა (გვ. 40),

მოელს რიგს ნასახელარ ზმნებისას აწმყოში და ნასახელარ მასდართ საერთო ფუძე მოეპოვება, მაგრამ არის არცთუ ცოტა შემთხვევები, როცა ნასახელარი მასდარი გვაქვს და ზმნა კი არა: მწ/არე (კაცი) — ბხ.

¹) მიუხედავად ამისა ზნის კატეგორიები აქ იმგვარივე თანამიმდევრობითაა განხილული, როგორცათაც ეს მიღებულია (შდ. ავტორის: „მეტყველების ნაწილებისათვის კართულში“, ჟურნ. „კულტურული აღმშენებლობა“, 1930 წლის № 7-8, გვ. 742, და შემდ.).

ლი-მწარ-ტ, ლზ. ლი-მწარ¹ (69₁₁₋₂₂, X, 219₄; ლი-მარ), ბჟვ.ლნტ. ლი-მარ (ქაცობა), მეჩი — ლი-ნაჩ-ტ (XVIII, 110₄, 113₂)... (იხ. ზემოთ), დი-ღ-გეზალ (დედა-ღა-ღ-შვილი) — ზხ. ლი-დი-ტ - ლი-გზალ-ტ, ზე.ლზხ. ლი-დი/ნი-ლი-გზელ (შდ. 45₆), ეცრ. ლი-დი-ლი-გზალ, ლნტ. ლი-დი-ტ - ლი-გეზალ (დედა-შვილობა), მუ-გეზალ (მამა-შვილი) — ახ. ლი-მუტ - ლი-გზალ², ბჟვ. ლზხ. ლი-მუ¹ღ - ლი-გზელ (იხ.), ლნტ. ლი-მუტ - ლი-გეზალ (მამა-შვილობა), ხსვ. ხეხტ-კაშ, ჰესვ. ჰეხტ-კაშ (ცოლ-ქმარი) — ახ. ლი-ხეხტ - კაშ (X, 231₂₆₋₂₇; ლიხახვ - ლიკაშ), ჰესვ. ლი-ეხვ - ლი-კაშ (14₇, 33₁₁) || ლნტ. ლი-ეხტ - კაშ, ბჟვ. ლი-იხტ - კაშ || ეცრ. ლი-ხეხტ - ლი-კაშ (ცოლ-ქმარობა), ფუსტ¹დ/ტ/ნ (ბატონი) — ხსვ. ლი-ფუსტ (X, 248₁₉), ლნტ. ლი-ფუსტ, ლზხ. ლი-ფუსნ (94₈; ბატონობა), და სხვა (CM, X, გვ. LIX-LXVI, 6, 46-54, 218-219. XXXI, 89-91. სუფიქსების შესახებ § 22).

შენიშვნა II. აწმყოსა და მასდარს რომეც ექნეს საერთო ფუძე, შეუძლებელი არ არის ფონეტიკური ხასიათის ცვლილებები მოხდეს ან აწმყოში ან მასდარში: ი-ზ-ბ-ი (კაშ) — ბხ.ბერ.ლნტ. ლი-ზტებ → ეცრ. ლი-ზებ, ლზხ. ლი-ზობ (20₇ ← * ლი-ზობ-ი 'კაშა'), იჩო (შერება) — ბერ.ლნტ. ლი-ჩტემ → ეცრ. ლი-ჩემ, ლზხ. ლი-ჩომ (89₇; ქმნა), მაშასადამე, იჩო ← * იჩომ (გვ. 71, შნშ. 1), და სხვა.

ლიტერატურა: Ros. 69-70. Грамм. очерк, 116, 120. CM, X, გვ. IX-X, XIII-XIV, XXXVIII-XXXIX. ქართ. გრამ. 11. Einführ. 127, და სხვა.

2. განყენებულ სახელს აწარმოებს მა- პრეფიქსი:

მა-ლატ (XVIII, 119₂) სიყვარული, die Liebe (ბხ. ლი-ლატ-ტ, ჰესვ.ეცრ. ლი-ლათ ყვარება, lieben)

მა-ხალ ცოდნა, das Wissen (ბხ. ლი-ხალ-ტ, ბჟვ.ჰესვ. ლი-ხა/ან ცოდნა, wissen) და ასე: მა-ყალ (9₇, XVIII, 113₁₃; შიში), მა-ზიგ (XXXI, 32₁₇; მა-ზიგ, შდ. XVIII, 106₂; მა-ზგვ), ლზხ. მა-ზიგ (18₁₉; ქირი, სენი), მა-მპირ (8₆) ← ლნტ. მა-მპირ (სიზარმაცე), მა-ჟარ (X, 246₁; მოწყენა), ეცრ.ლზხ. მა-ტკლე/ებ (66₃) ← ლნტ. მა-დაკლამ (ნანება, შეცოდება), ახ. ნა-ვიდ (ძილი), და სხვა (უმლ., § 15, სახელთა ისტ. 301). ფუძის უმუშაუტობა (მა-ხალ, ბხ. მა-ქტამ, ბჟვ. მა-ქტამ 'მადლობა', და სხვებში) უნდა დაბრალდეს მოკვეცილ -ა სუფიქსს, რომელიც ზოგან დაცულია კიდევ: ბხ.ლზხ. მა-სტუნ-ა (XXXI, 54₂₂, 93₂₁; მა-სტუნ-ა → ბჟვ.ლნტ. მა-სტუნ 'ტკივილი'), ბხ. მა-ლონ-ა, ლნტ. მა-ლონ-ა (|| → ლნტ. მა-ლონ 'წყენა'), ზხ. მა-შონ-ა (შური), ხსვ. მა-პტდა, ლნტ. მა-ტოდ-ა (მისაცემი, საჩუქარი — ფული, ნივთი... ქალისათვის), ბხ. მწ-ლტრ-ა, ლზხ. მა-ლტრ-ა (46₂₉), ბჟვ. მწ-ლტრ-ა ← ლნტ. მწ-ლტრ-ა (ფიცო), ბხ. მწ-ქტც-ა - მაქტუნ-ა, ლზხ. მა-ქტც-ა - მა-ქლუნ-ა (46₈), ლნტ. მა-ქტც-ა - მა-ქლონ-ა (გადამწყვეტილება-გასამლოლი?)... (შდ. ხსვ. მწ-ათუ-ა, ლზხ. მწ-ათუ-ა 12₁₄, ლნტ. მა-ათუ-ა 'ცხელება'). ამგვარად მა-წარმოებლად გვექონია მა- — ა აფიქსები.

შენიშვნა, ბალსნემოურში ფუძისეული -ე ამ ფორმებშიც იქცევა -ა-დ: მა-ლტუნ (XVIII, 115₉; ეცრ. მა-ლტუნ), ლზხ. მა-ლტუნ (42₁₇), ლნტ.

¹) ლ-ე-კ რ-დ - ლ-ი-მ წ რ (კრძ-კაცობა), ლ-ი-კ რ-დ - ლ-ი-მ წ რ (76₁₇) დაკრძ-კაცობა.

მალტან (ქონება), ბხ.ეცრ. მა-ტკლან (იხ. ზემოთ), ბხ. მ-გტნანბ („ფიქრი“), და სხვა (CM, X, გვ. LXVI-LXVII, ნა. XXXI, 93).

3. მსგავსსავე სახელებს აწარმოებს -ა ბოლოსართი უმთავრესად II ჯგუფის საშუალ-ვნებით ფუძეთაგან. ბალსზემოურში ფუძის -გ- → -წ-:

ხეშტ-ა (74 ₁₁),	ბხ. ხეშტ-ა წყვეტ, ქლეტა	ლი-ხეშტ წყდომა
ცტერ-ა (31 _ა),	ცტერ-ა ტოვება. დალ-ტი	ბხ.ეცრ. ლი-ცტერ დალ-ტი
ქქეთ-ა (39 _ა),	ქქეთ-ა ტრა, წყდომა	ლი-ქქეთ ტრა, გაწყვეტა
ქქეშ-ა	ქქეშ-ა ტყდომა	ლი-ქქეშ ტყდომა

და ასე: ლწხ. კვედ-ა (40₂₂: კლება), ლწხ. კუმში, ეცრ. ქქინიმიგენემ, ლწტ. კუმში ბერ-ა (12₂₆) = ბხ. კუმში ბერა (XXXI, 56₂₀: ბარა)¹ (საქონლის კლება, ზარალი), დეგ-ა, ბხ. დგ-ა (დალატაკება, დაფსება, გაქრობა), და სხვა.

შენიშვნა. -ა მოკვეცილი იშვიათია: ლწხ. კვედ (65₁) → ხსკ. კუშდ, ლწტ. კუშდ, ნათ. ბრ. ბხ. კუშდ-წ-ში (§ 67 B).

I ჯგუფის ზმნათაგან გვაქვს: ცხემ-ა-რქქემ-ა (16₁₂₋₁₃) = ბხ. ცხემ-ა იქმ-ა (← I ჯგ. ლი-ცხემ ‘ზრდა’, II ჯგ. ლი-ქემ ‘მატება’) (ზრდა-მატება), დაგრ-ა (XXXI, 56₁₀: სიკვდილი), ბხ.ლწხ. გვ/არგლ-ა (5₃₀) ← ლწტ. გარგალ-ა (უმლ., § 31)...

4. -ობ (← ქართ. -ობ-ა) ხშირად არის გამოყენებული -ა'ს ნაცვლად (განსაკუთრებით ქვემოციხურში) ქართული -ობ-ა'ს მნიშვნელობით: ბქ.ლწხ. ცტერ-ობ → ბხ. ცტერ-ობ (ტოვება, „ლალატობა“) (ლწხ. ცკერ-ა ხეუხი || ცკერ-ობ ხეფის 31_{8, 10}: მიტოვება გამოვია, მოყვება), ლწხ. კვედ-ობ (3₁₇), ხსკ. კუშდ-ობ (ნაკლებობა), ბხ.ბერ.ქსვ. დაგრ-ობ (31₂₀: მკვლელობა), ბხ.ლწხ. გვ/არგლ-ობ (4₁₈: *ლაპარაკობა), ბხ.ბერ.ლწხ. ქაჩ-ობ (45₂₀₋₂₁: ტრა, ჭრილობის მიყენება), და სხვა. ხშირადვე ვხვდებით ჩვეულებრივს ან ნაზმნარ სახელებთან: შად-ობ (XVIII, 97₂₇ → შა-იდ ‘შიშშილი’), ლწხ. შად-ობ (3₁₇: შიშშილობა), ბქვ. შადარ-ობ, ბხ. შადარ-ობ (შიშშილიანობა), ლწტ. ხაზბიან-ობ, ამახობ, ლწხ. ამახობ (მტრობა), ხსკ.ლწტ. მუს-ობ (XVIII, 97₃ ← მუს ‘თოვლი’) (თოვლობა), წორ-ობ (45₂₀: გარიგება), და სხვა მრავალი. -ობა დატულია: ლწტ. ნათი-ობა, ლწხ. ნთთ-ობა (68₈: ნაწილობა, განაყოფი, ნათესაობა)...

62. მიმღეობა სამისავე (აწმყოს, ნაწყოს, მყოფადის) დროისა გვაქვს.

A. აწმყოს მიმღეობა მიიღება მასდარის ლი- მოკვეცილ ფუძისაგან

1. მგ- თავსართით ჩვეულებრივ: მგ-თრე (მსმელი), მგ-მწარე (მომამზადებელი), მგ-შხი (მწველი), მგ-წნი ← ლწტ. მგ-წანი (მხენელი), მგ-გემ (25₁₆: მშენებელი), მგ-თხეელი (48₁₇: მძებნელი), ბხ. მგ-წესგი, ლწტ. მგ-მესკ, ლწხ. მგ-მეს (32₂₂), ბქვ. მგ-მესგ (წამლები), ბხ. მგ-წჭი (XXXI, 30₂₉), ბქვ. მგ-წსი, ლწხ. მგ-წყენი (? 25₁₃) || მგ-წი (33₂₆), ლწტ. მგ-წი (მბატყებელი)... II ჯგუფისა: მგ-ტხე (მბრუნებელი), მგ-ტდე (ხორავ, 12₁₁: მომტანი)... მგ- → მუ-: მუ-ქუშე ← *მგ-ქუშე (მტეხი), მუ-ქუტე (მჭრელი)... I ჯგუფისა: მუ-შხტნი (შემნახველი),

¹) ლი-ბერ დაკლება, მგ-ბრ-ენი ← ლწტ. მგ-ბერ-ენი (მებრება?) მაკლება,

მუ-ქემე (73₁₀: ჩამცმელი), მუ-თური (X, 250₂₈) ← ლნტ. მუ-თურეი (მასწავ-
ლებელი), ხსვ. მუ-ჭტიდი, ლშხ. მუ-ჯდი (19₂₇: მიმცემი)... (§§ 3 B 1, 7 A 3,
გვ. 97, შწმ. 1).

2. მე- თავსართით -წლ..., -იელ... ელემენტები უმთავრესად და II
ჯგუფის საშუალ-ენებითი ჩვეულებრივ: ბხ. მე-გვრალ, ლშხ. მე-გვრალ, ეცრ.
ლნტ. მე-ვრალ, ბერ. მე-ვრალ (მხვეწელი, მვედრებელი), მე-ზელალ, მე-ზე-
ლალ (89₃₁), მე-ზელალ (მოსიარულე)... ბხ. მე-ბვრეიელ, ქესვ. მე-ბვ/ორგეილ
(20₁₆), ბქვ. მე-ბვრეელ (მოქიდავე)... და ასე სხვა გარდაუვალოვან: ბხ. მე-
თხუბარ, ბქვ.ლნტ. მე-თხუბარ (XVIII, 123₃), ლშხ. მე-თხუბარ (2₂₃: მენადირე,
მონადირე)... II ჯგუფის საშუალ-ენებითი: მე-ქემ (48₁₅: მიმდევარი), ქა
მე-წედ (7₁₄: მნახველი), მე-შედ (XVIII, 102₂: მშველელი), მე-ტებ (რომელიც
ბრუნდება), მე-კუმ (მეტეხი), მე-ქედ (43₂₀: მომსვლელი), მე-დეგ (რომელიც
ქრება), მე-ჩედ (წამსვლელი), და სხვადასხვა. ლენტეხურში ხშირად ფუძის
-ე → -ა: მე-ტახ, მე-კუმ, მე-ქად, მე-დაგ 1... ამით მოკვეცილი უნდა ქონდესთ
ის სუფიქსი, რომელიც მასდარში ივარაუდება (§ 61,1), რაც ცხადად ჩანს შემ-
დეგიდან: ლი-რდე (ყოფნა) — მე-რდე (5₂, X, 4₁₈: მყოფი, აქედან: ლეგმერდე
'ავადმყოფი'), ლი-ზეგ (სახლობა) — მე-ზეგ (19₁₁, XVIII, 97₆: მოსახლე), მე-
ყურე (X, 168: მწოლარი), მე-სტურე (34₂₉), ლნტ. მესტურე (მჯდომარი), ლნ-
ზი, ლიზი (წასვლა) — მეზი, მეზი (წამსვლელი, ხსვ. მე-გენი (XVIII, 104₃₂, შდ.
ლნტ. მუ-გუპანი მტირალი), მე-დგარი, მე-დგარი (36₂₀: მომაკვდავი, მკვდა-
რი), და სხვა. მასდარში წარმოდგენილი ბოლოსართი იშვიათად მოიკვეცება:
ლშხ. ლი-ქონე (ხევეა) — ქა მე-ქონ (ხორავ, 22₁₁, შდ. ლნტ. ქა მექონე 'რომელიც
გარს ეხევეა')...

შენიშვნა. მე-ს ზოგჯერ მე- ენაცელება: ლშხ. მე-გვრალ || მე-გვ-
რალ (50₂), ლნტ. მე-გვრალ || მე-გვრალ, ლშხ. მე-რვალ || მე-რვალ (36₂₈,
შდ. ბხ. მე-ლვალ, ბქვ. მე-ლვალ), ლნტ. მე-რევალ || მე-რევალ (ლშხ. მე-
რევალ 37₁₄: მტირალი, მომთქმელი); ბხ. მე-რბიელ, ბერ. მე-რბიელ, ეცრ.
მე-რბელ = ქესვ. მე-რბიელ || მე-რბიელ (მცხობი, ხაბაზი)... (შდ. მე-თერ
'მცნობი' — ბქვ. მე-თერ 'მკითხავი, მარჩიელი').

3. მო- პრეფიქსით ისევ გარდაუვალები: ლშხ. მო-გექ (ხორავ, 19₉, 10:
შდ. სვ. მე-გექ 'გამძლე'), ბხ.ლნტ. მო-მარგ (XVIII, 122₁₂), ლშხ. მო-მარგ
(ლნტ.ეცრ. მე-მარგ 'ვარგისი'), ბხ.ბერ.ლშხ. მო-ლალატ (ლნტ. მე-ლალ 'მოყვარული').
ბხ. მო მზირ, ლშხ. მო-მზერ (მე-გვრალ 50₂₀, შდ. ბხ.ეცრ. მე-მზირ, ბერ.ლშხ.
მე-მზერ || ლშხ. მე-მზერი ← ლნტ. მე-მეზერ || მე-მეზირ 'მოლოცველი'), ხსვ. მო-სიბ
(მოსამსახურე), ქესვ. მო-სიბ (მბრუნავი), ბხ. მო-შდაბ, ლშხ. მო-შდაბ (7₂),
ლნტ. მო-შტაბ (|| მე-შტაბ, მე-შტაბ, ბქვ. მე-შდაბ 'მომუშავე, მკეთებელი'), ბხ.

¹) და ასე: მე-ქე/ამ, მე-წე/ად, და სხვა. ალ. ქურასპედიანი ასე არჩევდა: მე-ქე ეშ
(გამტყდარი), მე-ქედ (მოსულა)... (გვ. 206), ხოლო მე-ქე აშ (მეტეხი). მე-ქად (მომსვლელი)...
არისო (შდ. ბერ.ლნტ. მე-ცხამ, ბხ. მე-ცხამ ← ეცრ.ლშხ. მე-ცხემ 'მოხარლი'). შეიძლება
ორივე მე-შე/ად || მე-შად. ვიხსაროთ.

მო-ნწირ (მომრევი), ლშხ. მო-თაჲლ (5₈₋₉), ლნტ. მო-თაჲლ (|| მე-თაჲლ, ხვ. მე-თაჲა/ალ 'მოწადინე'), ლშხ. მო-სყალ (45₂₁: გასარიგებელი), და სხვა.

შენიშვნა I. როგორც ჩანს, მო-ს შეიძლება შეენაცვლოს: ა. მე-: ლშხ. მო-ლრალ (42₂₂) = ლნტ. მო-ლარალ (ახ. მო-ლრალ-ა pl.) || ლნტ. მე-ლარალ, ბჟვ. მე-ლრა/ალ, ახ. მე-ლრაჲლ (მომღერალი), და სხვა, ს. მე-: ლშხ. მო-ნწჳარი (37_{28, 27}) || მე-ნწჳარი (! 37₁), ახ. მო-ნწჳარი, ლშხ. მუ-ნწჳარი (37_{12, 15; 16}), ახ. მუ-ნწჳარი (შდ. ლნტ. მე-ნწჳარი || მო-ნწჳარი || მე-ნწჳარი 'შემწევი'!) (დანარჩენი იხ. ზემოთ).

შენიშვნა II. მო- თავსართი შეიძლება დაერთოს აქტივ ზმნათა ფუძესაც: ახ. მოზნან (X, 222₂₂: მოზნან) = ახ. მგზნანი, ლშხ. მგზნანი, ლნტ. ბჟვ. მგზნანი (მომვლელი), და სხვა.

შენიშვნა III. ქართულის მსგავსად წარმოებული ან ქართულიდან შესული მო- პრეფიქსიანი ფორმებია: ახ. ლნტ. მო-მსახური, ლშხ. მო-მსახურ (73₂₈: მოსამსახურე), ლშხ. მო-სულაჲ (36₁₆: მესაფლავე), მოზხარებ (23₂₆: მეზიარე), მო-მჩიან (49₈, შდ. ახ. მო-შჩიტარ), ახ. ეტრ. მო-ლლატ (XXXI, 95₂₄: მო-ლლატ), მე-ლლატი, ლშხ. მე-ლლატი...

4. მა- პრეფიქსით II ჯგუფის საშუალ-ვნებითები: მა-შედ (27₃, 88₂₁, X, 4₇, XVIII, 101₈), ბჟვ. ლნტ. მა-შედ → ახ. მა-შად, ლნტ. მა-შად (მარგებელი) (შდ. მე-შედ 'მშველელი'), ლშხ. მა-ჯედ (24₁₉) → ახ. ეტრ. მა-ჲად, ბჟვ. ლნტ. მა-ჲად (მოსაველი) (შდ. მე-ჲედ → ლნტ. მე-ჲად 'მომსვლელი'), ლშხ. მა-ზეჲ (3₁₆) → ახ. ეტრ. მა-ზჲჲ, ბჟვ. ლნტ. მა-ზჲჲ (ითქმის წყაროზე... ამომსვლელი, წყარო), ლშხ. მა-თხედ (90₂₁, მა-თხედ ერ ხეთხენი: ხორაჲ, 13₆₋₈: მონადეხი რომ „მოედება“, შეხედება) → ახ. მა-თხჲ (მონადეხი, ლამურა), ბჟვ. ლნტ. მა-თხჲ (მონადეხი), და სხვა (შდ. ზევით 2). ფუძის -ე-, როგორც ჩანს, ხდება ახ. ეტრ. -ა- და ბჟვ. ლნტ. -ა- (შდ. § 61, 3). ასევეა III ჯგ. ზმნისაგან: ახ. მა-ჲოლ, ლშხ. მა-ჲოლჲ (43₁) = ლნტ. მე-ჲელჲ („მამლოლი“, გამძლოლი) (შდ. ლშხ. მა-შენ → ახ. ეტრ. მა-შან, ბჟვ. ლნტ. მა-შან 'ნაყოფი, რაც ასხია').

შენიშვნა. ლშხ. მა-ფეშ → ახ. ეტრ. მა-ფჲშ, ბჟვ. ლნტ. მა-ფჲშ (და-ლილობა) წარმოებით თუმცა ზემო მაგალითებს გავს, მაგრამ ეს nom. ახstr. უნდა იყოს (§ 61, 2, შდ. ახ. მა-ფჲშ-არ, ეტრ. მა-ფჲშ-არ ← * მა-ფეშ-არ, ლნტ. მა-ფეშ-არ 'დალილი').

(აწყოს მიმღობის მაგალითები იხ. X, გვ. LXVI-LXVIII, 7, 56-57, 221-223. XXXI, 94, 96).

B. მყოფადის მიმღობა ვნებითა. იწარმოება 1. ლე- პრეფიქსით მას-ღარის უ-ლი-თავსართო ფუძისაგან: ლე-თრე (1₁₈, 3₁₆: სასმელი), ლე-მჲარე (მოსამზადებელი), ლე-შხი (საწვავი), ლე-ჲნი (4₁₄) ← ლნტ. ლე-ჲნი (სახნავი), ლე-გემ (ასაგები), ლე-თხენელი (48₁₆: საძებნი), ახ. ლე-ჲესგი, ლნტ. ლე-ჲესკ.

1) ბხ. ლშხ. მე-ნჯარი (20₂₉, შდ. X, 178₁₆: მე-ნჯარი! = მონჯარი? X, 178₂₂), ეტრ. მე-ნჯარი მზღებელი.

ლზხ. ლე-ჲეს (10₇), ბჟვ. ლე-ისგ (წასალები), ბხ. ლე-წჷი, ლზხ. ლე წჷენი || ლე-წი (39₁₇), ლნტ. ლე-წიი, ბჟვ. ლე-წსი (დასაბატიყებელი)... II ჯგ.: ლე-ტხე (დასაბრუნებელი), ლე-ქდე (5₁₂, XVIII, 97₁₄: მოსატანი), ჩუ ლე-ქტუე (46₃: გადასაწყვეტი, გასაქრელი)... მედიო-პასიეთაგან: ქა ლე-ტხე (67₂: გასაბრუნებელი, უნდა გაბრუნდეს), ლე-ქდე (მოსასვლელი), ლე-წედ (სანასავი)... და ასე ბოლოსართმოკვეცილი სხვა ფორმებიც: ლე-კედ (68₃₀: ასალები), ლე-რექტ (41₃: ტანსაცმელი), ბხ. ლე-ზელწლ, ლზხ. ლე-ზელწლ, ეტრ. ლე-ზელწლ, ბერ. ლე-ზელალ (სასიარულო), ბხ. ლე-რბიწლ, ბერ. ლე-რბიელ, ეტრ. ლე-რბელ (საცხობი), ლე-ზეტებ (X, 164₉) → ეტრ. ლე-ზებ, ლზხ. ლეზობ (40₃₁: საქმელი), ლზხ. ლე-ჩომ (40₃₀), ბერ. ლნტ. ლე-ჩუმ → ეტრ. ლეჩემ ← ბხ. ლე-ჩუმე (X, 170₂₂, ლზხ. ლე-ჩმე 82, ლექსიდან: საქნარი), სვ. ლნტ. ლე-ლწტ (X, 218₆), ლზხ. ლე-ლატ (78₁₃: საყვარელი, შესაყვარებელი)...

2. ლა- პრეფიქსიც მყოფადის მიმღობას აწარმოებს მასდარის ფუძისაგან¹, ოღონდ ბოლოსართებშია ცვლილებები, სახელდობრ: ა. -ე'თი დასრულებულები უქანასკნელის ნაცვლად -ა'ს გამოიფლენენ, ე. ი. მაწარმოებლად ლა- — ა გამოდის: ლა-თრა-ა (20₅, X, 188₁: დასალევი ადგილი ან ჭურჭელი), ლა მწარა-ა (მოსამზადებელი ადგილი...), ლა-ყურა-ა (64₂₁, XXXI, 34₆: საწოლი), ლა-სკურა-ა (71₉), ლნტ. ლა-სკურა-ა (საჯდომი), ლა-რდ-ა (3₂₅, XVIII, 119₁₃: სამყოფი, ბინა), ლზ-ზგ-ა, ლზხ. ლა-ზგ-ა (12₆: სასახლე 'ადგილი')... II ჯგ. ლზ-ტხ-ა, ლზხ. ლა-ტხ-ა (დასაბრუნებელი, გადასახდელი, მაგიერი, საფუარი), ლზ-ჯდ-ა, ლზხ. ლა-ჯდ-ა (67₁₆: მოსატანი), ქა ლზ-კტშ-ა, ლზხ. ქა ლა-კშ-ა (67₂₆: გასატეხი, სატეხი), და სხვადასხვა, ხ. -ი'თ დაარულებულები კი -ი'ს იცავენ ბალსქვემოურსა და ლენტეხურში და იკვეცენ ბალსზემოურსა და ლაშხურში²: ბჟვ. ლნტ. ლზ-შიი → სხ. ლზ-შიხ, ლზხ. ლა-შიხ (X, 184₁₀. ერთმარცვლიანებში, როგორც ვხედავთ, ფუძის შეკუმშული ხმოვანი აღდგება), და ასე:

ბჟვ. ლა-ჟნი	ლნტ. ლა-ჟნი	← ბხ. ლა-ჟწ	ლზხ. ლა-ჟან (80 ₇)	სახნავი (ადგილი)
ლზ-ს'გ'დი	ლზ-სკდი	ლზ-ხგდი	(X, 3 ₉)	ლა-ხგდი (90 ₂₂)
ლა-თური	ლზ-თური	ლა-თურ	ლა-თორ	სახედი
ლა-შდლუი	ლა-შთხუი	ლა-შდლუე	ლა-შდლუხ	სასწავლებელი, სასამარანი

ბჟვ. ლზ-კტწანი ← ლნტ. ლზ-კტუეანი → ბხ. ლზ-კტწან (X, 215₃₀), ლზხ. ლა-კკტწან (72₁₆: სახოცი), და სხვა მრავალი. დავძენთ, რომ ეს წესი თავიდან ბოლომდე არაა გატარებული: ბალსზემოურ-ლაშხურში -ი წარპოდგენილია ზოგჯერ ლექსებში და ჩვეულებრივ თანხმოვნებისაგან შემდგარ ფუძიანებთან: ლექსებიდან: ლაჟანი (84₅, X, 2₅), ლა-ბერგი (X, 2₃: სათონი), ლა-ჯაბი (XXXI, 85₂₆: სახარში), ლზხ. ლა-სგიდი (27₄)... თანხმოვნიან ფუძიანებთან კი:

¹) მიმღობებში მასდარის ფუძე რომაა გამოყენებული, ეს ჩანს II ჯგ. მედიო-პასიე და დეფექტურ ხმნათაგან: ლ ი-კედ (მოსლა) — მაკედ, მა-ჟწ/ად (მოაველი), მე-ჟწ/ად (მომსვლელი), ბხ. ლი-ჩუ მე, ეტრ. ლი-ჩემ, ლნტ. ლი-ჩუმ (ქნა) — მე-ჩუმ მე, მე-ჩემ მე, მე-ჩუმ მე (მწეელი, მწეელი), ლი-რ დე (ყოფნა) — მე-რ დე (მყოფი), ლა-რ და (სამყოფი), და სხვა (აწმყე ქ ედ-წი ← ლნტ. ქ ედ-წი ნოდის, მოვა, ი ჩ წერება, პ/არ ი არის).

²) ლაშხურში -ა'ც მოკვეცილია ლა-ქაჩ (ხორაჯ, 40₄-ს || ლა-ქა-ა) ← ლნტ. ლა-ქაჩა-საკრელი.

გვსგ.ბგ.	ლა-რმი	ბგ. ლწ-რმი	ბს. ლა-რმე-ა	საჯერი
	ლა-რში	ლწ-რში	ლა-რშე-ა	საგებზი
	ლა-რხი	ლწ-რხი	ლა-რსე-ა	* საგენი, გასაგენლი

ბალსქვემოურში ლა-ს გაუმლაუტება გამოწვეულია იმ შექმმული -ე'ს მიერ, რომელიც ბალსწემოურში უკვე ფუძისეულადაა (გვ. 76—77) წარმოდგენილი: ეცრ. ლწ-რდი ← ბს. ლა-რდეა (საზრდელი), ლწ-შგი = ბს. ლა-ლშგეა (დასახურავი, სახურავი), და ასე: ბს. ლწყეა (ასაყვანი), ბგ. ლწ-თი ← ბს. ლა-თეა = ლნტ. ლწ-თიი, ლწწ. ლა-თიი¹ (სამკალი) (შდ. ლნტ. ლწ ჰეა 'საცხოზი', ლწ-სყეა 'საკეთები'), ბს. ლწთეა (X, 243₂₉; ლათეი 'საყოფი')... ამათ გარეშე სხეაც: ლშა. ლა ნქლი (XXXI, 66₁₇ → ბს. ლა-ნქილ 'მოსაზიდი ადგილი'), (ღგკ.)ლშა. ლა-შევიდელი (XVIII, 98₃ → ბს. ლა-შევიდილ ← ლნტ. ლწ-შევიდელი → ბგ. ლა-შევიდელი (შდ. გვ. 233: სარეციხი), ლწწ. ლა-თხელი (69₂, 74₆) → ლა-თხელ (73₁₀, 75₉) = ეცრ. ლა-თხელი, (ღგკ.)ლნტ. ლწ-თხელი, ბს. ლა-თხელ (სადებნი)... და პირუტყუ: ბალსქვემოურ-ლენტეხურში -ი ეყვეცება: ბს.ლნტ. ლა გტწწ (XVIII, 92₆ ← ლნტ. ლი-გტწწი 'ტირილი'), ლწწ. ლა-გვან (34₆; ქელეხი), ბს. ლნტ. ლა-ტტწწ (XVIII, 96₂₁₋₂₂; ლა-ტვამ) ← ბგ. ლა-ტტმი (სალოცავი, საყდარი), ხსვ. ლწ-არ², ლშა. ლა-არ (63₃ ← ხსვ. ლი-ირ-ი, ლშა. ლი-ირენ ი 'წერა') (წერილი, წიგნი, საწერა), ბს.ლწ. ლწწ (11₂₀), ბგ.ლნტ. ლაწ (← ლწ/იზი 11₁₆; წასე-ლა) (სავალი)... -ა მოკვეცილი აქვსთ ფორმებს: ლა-ზელალ (75₂₁), ბგ. ლა-ზე-ლალ, ლნტ. ლა-ზელალ (სასიარულ), ლა-წვრალ (58₁₀), ბგ.ლნტ. ლა-წვრალ (სახვეწნი), ლა-ბრწ/ალ (1₁₆; XVIII, 104₁), ლნტ. ლა-ბრალ (საბანი), ხსვ.ლწ. ლა-ლტწწ/ალ (8₁₀; XXXI, 54₁₇; სავაქრო)... ლწ/ა-თხტარ (55₂₂), ბგ.ლნტ. ლა/ა-თხტარ³ (XVIII, 109₂₇; სანადირო), ბს.ლწ. ლა-შგომ, ლნტ. ლა-შგომ (სათხოვი), ხსვ.ლწ. ლა-ჟოლ'ტი⁴ (სადლოლი), და სხვა. სუფიქსად -ა'ს გვავერაუდებინებს: ა. ბოლო მარცვლის უმლაუტობა⁵ (ლა-ლრალ, ბგ. ლა-ლრალ, ლნტ. ლა-ლრალ 'სასიმღერო, სიძღერა'...), ბ. ფუძის -ე-ს შეცვლა -ა-დ ზემოსვანურსა და ლენტეხურში: ბს. ლწ-რბიწლ, ბგ.ლნტ. ლწ-რბიწლ, ეცრ. ლწ-რბალ ← ლწწ. ლა-რბიწლ (საცხოზი)... და ც. მასდარში *-ე სუფიქსის არსებობა (§ 67 B). -ი იგულისხმება ბოლოსართად: ბგ. ლწ-მსგ (|| ეცრ. ლწ-მასგტი 'წადალები'), ლწ-დისგ (|| ეცრ. ლწ-დასგტი⁶ sic 'სადები') და სხვებში, რომელთა მასდარა -ი'თ უნდა ყოფილიყო თავის დროზე დასრულებული. ალბათ -ი'ს მოკვეციის ბრალია, რომ ფუძის -ე- ბალსწემოურ-ეცერულში -ა-დ არის შეცვლილი (ბგოურ-ლენტეხურში კი -ა-დ: უმლაუტს ადგილი არა აქვს):

1) ლწწ. ლა-წი (39₁₅, ბს. ლწ-წი) საპატიეებლი.
 2) ეცრ. ლწ-არ წიგნი, ლწ-არ ი საწერი.
 3) ლნტ. ლა-თხურა || ლწ-თხტარ.
 4) ლა-ზო ბ საქელი, ხსვ. ლა-გო ბ, ლნტ. ლა-გო თ, ლწწ. ლა-გ თ ე საფუკევი... რომელთა მასდარში -ი გვეგულება (* ლი-ზ თ ე ბ-ი, * ლი-გ თ ე ბ-ი...), -ე სუფიქსიანთ მისდევნენ, ამიტომ უმლაუტებ ყურადღების მიქცევისას სიფრთხილვა საჭიროა.

ბზ.ეცრ.	ბეჩ.ლნტ.	ლშხ.
ლა-გამ	ლა-გამ	ლა-გემ (2 ₁₈) საშენებელი, ასაგები
ლა-ლდღლ	ლა-ლდალ	ლა-ლდელ სამწყსო
ბზ. ლ-ქჷთარ	ეცრ. ლ-ქჷთარ	ლა-ქჷთერ საქურდი

ასევეა II ჯგ. საშუალ-ენებითი მასდარისგან მიღებული ყოველი მიმღეობა:

ბზ.ეცრ.	ბეჩ.ლნტ.	ლშხ.
ლა-ტახ	ლა-ტახ	ლა-ტეხ (3 ₂₆) დასაბრუნებელი
ლა-კად	ლა-კად (შდ. XXXI, 22 ₁₃)	ლა-კედ (ხორაჲ, 2 ₆) ასაღები

ლა-წად, ლა-წად, ლშხ. ლა-წედ (6₂₂: სანახავი), და სხვა მრავალი. -ი'ს მოკვეცილობაზე მიგვივითებებს: ბზ. ლა-თხზლ (= ლშხ. ლა-თხნლ'ი'. ლნტ. ლ-თხელი, ეცრ. ლა-თხელი 'სადებნი'), ლა-ლწშგ, ეცრ. ლა-ლწშგ (= ბეჩ. ლ-ლწშგ, ლშხ. ლა-ლწშ ← ბზ. * ლა-ლწშგი → * ლა-ლწშგი 'წასართმევი'), ლ-აწსგ (= ლნტ. ლა-აწსგ sic, ლშხ. ლა-აწსგ 78₁₃, ბჰვ. იხ. ზემოთ ← ბზ. * ლ-აწსგი → ლ-აწსგი: 'წასაღები, წასაყვანი'), და სხვადასხვა (X, გვ. LVIII-LIX, 6, 44-46, 215-218. XXXI, 85-89, იხ. § 67).

მიუხედავად იმისა, რომ ლე- და ლა- ორივე ერთს ფუძეს დაერთვის, მიღებელი ფორმაც ორსავე შემთხვევაში ვნებითი გვარის მეოფადის მიმღეობა და ქართულადაც თითქმის ერთნაირად ითარგმნება, მათ შორის მაინც საკმაო განსხვავებაა: ლე- პრეფიქსიანი, ძველი ტერმინით რომ ვთქვათ, ადიექტივია, ლა- არეფიქსიანი კი სუბსტანტივი. პირველით ნაჩვენებია, რომ ობიექტი ამათუბი მოქმედებისთვის ახ მდგომარეობისთვისაა დანიშნული, მეორით კი გამოხატულია „სამდგომარეობო“ ან სამოქმედო ადგილი (loc. actionis) ანდა ნივთი (იარალი), რომლითაც ესათუის მოქმედება სრულდება, მაგ.:

ლე-ორე დასაღვი (წვალი...) — ლა-ორ-ა ა. ადგილი, სადაც სვანენ, ხ. ჭურჭელი, რითაც სვამენ¹ ლე-ბრწ/წლ... საბანი² — ლა-ბრწლ, ბჰვ. ლა-ბრალ, ლნტ. ლა-ბარალ საბანაო (ადგილი...) ლე-ტხე დასაბრუნებელი... — ლ-ტხა, ლა-ტხა დასაბრუნებელი (გზა...), საფუარი, ტვირთის ასატანი აღმართი... (ავტორის: ნე-, ნე-, ნა- პრეფიქსებისათვის ქართულში, გვ. 140-141).

C. ნამყოს მიმღეობაც ვნებითია. იწარმოება სხვადასხვა აფიქსით.

1. ლე- — ე ფორმანტები დაერთვის უმთავრესად ნამყოს ფუძეს:

აწყუო	აო რ ის ტი	ნამყოს მიმღეობა
ექჷთერ	წდ-ქჷთო, ლშხ. ედ-ქჷთო-ე	ლე-ქჷთო (ბჰვ. ლუ-ქჷთერ) ნოპარული
იგემ	ბზ. წდ-გ-ე ← ლნტ. წდ-გ-ე → ლშხ. ედ-გ-ე	ლე-გ-ე აგებული
იზბი	ლალ-ემ, ბჰვ. ლწ'ლ'-ემ, ლნტ. ლალ-ემ	ლე ლწმ-ე, ლემ-ე (XXXI, 64 ₂) შექმული
ი.გარე	ლაწშ, ლშხ. ლალ-გშ, ბჰვ. ლნტ. ლაგშ	ლშხ. ლწშემ → ბზ. ლწშე, ბჰვ. ლუშემ, ლნტ. ლუშ'ე ¹ შესმული

ამათი მსგავსია: ბზ. აწსგი, ბჰვ. აწსგ... (წაიღებს, წაიყვანს) — ბზ. ლშხ. აღ-ა-ე... (წაიღო) — ლგ-ა-ე (54₂₆: წაღებული), ბზ. ხოღწეგი... (ართმევს)

¹) ლათრა место, где пьют воду, ლათრა сосуд, которым пьют (XVIII, 98, შშ. 22).
² ბზ. ლე-ბრწლი.

— ხსვ.ლწბ. ქრ/ოთ-ღე (წაართვა) — ქა ლგ-ღე (წართმეული), და სხვადასხვა. აწმყოს ფუძეც გვხვდება ზოგ შემთხვევაში: ლწტ. ლგ-გემ-ე (იხ. ზემოთ), ლგ-ბემ-ე || ლგ-ბ-ე (დაბმული), ირკინე, ლწტ. ირეკნე (იკიდებს) — ხსვ. ქ'ს-რეკ, ლწბ. ჩტეს-რეკ-ე, ლწტ. ჩტ'ს-რეკ (დაიკიდა) — ეტრ.ლწბ. ქა ლგ-რკინ-ე (5₁₅-16₁ შდ. ლწბ. ქა ლგ-რ'კ, ბხ.ლწტ. ლგ-რეკ¹ 'გადაკიდებული')... ბხ. ლწქტ'რსგ, ლწბ. ლწქტ'რს, ბჰვ.ლწტ. ლწქტ'რსგ/კ (თქმა) — ? (ამბობს) — ბხ. რწქტ, ლწბ. ლწქტ... (თქვა) — ბხ. ქა ლწქტ'რსგ (? X, 190₂; ქა-ლუქტისგ), ლწტ. ქა ლუქტისკ = ბხ. ქა ლწქტ, ლწტ. ქა ლუქტ'ე¹, ლწბ. ლწ-ქტ'ე¹ (12₂; ლწქკ); ბჰვ. ქა ლუქტე (თქმული), და სხვადასხვა. ითარგმნება -ილ (-ულ) ბოლოსართიანი მიმღეობით. ლგ- — ე ჩვეულებრივ გამოყენებულია აორისტში -ე¹თი ნაწარმოებ და ხმოვან-თანხმოვნისა ან თანხმოვან-ხმოვნისაგან შემდგარ ფუძეებთან: ლგ-მარ-ე (16₃), ბჰვ.ლწტ. ლგ-მარ-ე (XXXI, 92₁₉; მომზადებული), ჩუ ლგ-ქმ-ე (ხორაჯ, 15₃₀) ← ლწტ. ჩუ ლგ-ქემ-ე (მოთიბული), ჩუ ლგ-გნ-ე (11₃₀. დიდლგ-გნ-ე 45₂; დედობილი, გეხალდღგენე ib.2-3, X, 168₂₅; შეილობილი...) ← ლწტ. ლგ-გენ-ე (დიდ-ლგგენე...) (დაყენებული), ქა ლგ-გნ-ე, ლგ-გენ-ე (გაცილებული, გაშვებული). ეი ლგ-ფრ-ე (89₄₋₆; „ახმობილი“), ეი ლგ-ბდინ-ე (38₁₇; მოკიდებული, ცეცხლმოკიდებული), ხსვ. ლგ-თ-ე, ჰვსვ. ლგ-თი-ე || ლწბ. ლგ-თიი (მომკილი), ბხ. ლგ-წქ-ე. ბჰვ. ლგ-წს-ე, ჰვსვ. ლგ-წე-ე (38₂₈; დაპატიებული), ლწბ. ლგ-ყ-ე, ბჰვ.ლწტ. ლგ-ყ-ე (აყვანილი)... ქა ლუ-წურღ-ე, ბჰვ.ლწტ. ქა ლუ-წურღ-ე (X, 186₂; გა-თხოვილი), ლწბ. ჩუ ლწკვან-ე (75₁₅; გაცილებული), ეტრ. ლუ-გუწერშღ-ე (ავსებული), ბხ. ქა ლუ-გუტე, ეტრ. ქა ლუ-გუტ, ლწტ. ლუ-გუტე, ლწბ. ლუგუგე (34₁₅; დაფ-ქული), და სხვა. აორისტის III პირში -ე მოკვეცილ და თანხმოვნებისაგან შემდგარ ფუძეებთან მარტო ლგ- გვაქვს: აორ. ად-გარ, ადგარ (მოკლა) — ლგ-დგარ (XVIII, 115₂), ლწბ. ლგ-დგარ (35₂; მკვდარი, მოკლული), ქწ/აჭუედ, ქაჭედ, ქაჭუოდ (გაყიდა) — ქა ლუ-აჭუედ, ქა ლგ-აჭედ, ლწტ. ქა ლუ აჭედ, ლწბ. ქა ლუ-აჭოდ (გაყიდული). ლუ-აჭუედ, ლუ-აჭედ... (მო/იცემული);

ბხ. აშღქღტ, ეტრ. აშღქღტ, ლწტ. აშტუიხტ ← ლწბ. აშღუღხტ² დაპარხა — ლუ-შღქღტ, ბჰვ. ლუ-შღქღტ, ლწტ. ლუ-შტუიხტ ← ლწბ. ლუ-შღუღტ¹ (71₁₈) დაპარხული ბჰვ. ქ'წაირღ ← ლწტ. ქ'წაირღ → ლწბ. ქ'წაირღე გაიხარდა — ლწბ. ხგა ლგ-რღ (ხორაჯ, 23₃). ლწტ. სკა ლგ-რღე¹ წებრდილი (შდ. ბხ. ქო ლი-რღ² აღწრდილი)

და ასე: ლწბ. ჩუ ლწშგ (7₁₆), ბხ. ჩუ ლწშგ || ბხ.ლწბ. ლწშგ-ე, ლწტ. ჩუ ლწშგ (მოწვევლილი), ბჰვ.ჰვსვ. ლგ-რმ = ბხ. ლი-რმ || ბხ.ლწტ. ლგ-რმ-ე (დაქერილი) (შდ.

¹) ბო წ ბ ი ნ ე. ლწტ. ხო წ ე ბ ნ ე (უკიდებს) — ეტრ. ლგ-წ ბ ი ნ ე-ე, ბხ.ლწტ. ლგ-წ ე ბ | ლწტ. ლგ-წ ი ბ (დაკიდებული), ეტრ. წ ს ე ნ ი, ბხ. წ ძ ე ნ ი, ლწტ. წ ძ ე ნ ი (კლავს) — ეტრ. ლგ-ს ე ნ ე, ბხ. ლგ-ძ ი ბ, ჰვსვ. ლგ-ძ ი ე (დაკლული), ხ ე თ ხ ე წ ე ლ ი (ეძებს) — ლგ-თ ხ ე || ლწბ. ლგ-თ ხ ე ლ, ლწტ. ლგ-თ ხ ე ლ-ე, და სხვადასხვა.

²) ლაშხურში რიგი -ე¹თი ნაწარმოები ხვნებისა აორისტში მიმღეობას ლგ-თი წარ-მოკვიდგენს.

³) -ე სუფიქსმოკვეცილ თანხმოვანფუძეებთან ლგ-თავსართი ბალსხემოურში ლი-ღ იქ ცევა (აღბოთ მახვილის წყალობით): ბხ. ქა ლგ-რ ხ ე → ქა ლ ი რ ხ = ბჰვ.ჰვსვ. ჩუ/ქ. ლგ-რ ხ || ლწტ. ქა ლგ-რ ხ ე (გაყნილი), ბხ.ლწტ. ჩუ ლგ-რ ლ ე → ბხ. ჩუ ლ ი რ ლ = ჰვსვ ჩუ ლგ-რ ლ (გაშლილი ლოგინი)...

ლგ-სყე 'გაკეთებული', ქა ლგ-ქე 'გამომცხვარი', და სხვა ზემოთ), ლგ-შიხ (92₁₇, XXXI, 30₆) || ლნტ. ლგ-შხ-ე (დამწვარი), და სხვადასხვა. II ჯგუფის ზმნათაგან გამოყენებულია აორისტის ფუძე, რომლის -ი- სმოფინი (ბალსზემო-ურ-ი) ლაშურში გრძელდება: ლგ-ტნხ (4₁₀), ბჟვ.ლნტ. ლგ-ტინხ (დაბრუნებული) (ლწხ. თხუშ ლგ-ტინხ ib. 'თავდახსნილი'), ლგ-ჟნდ (39₆), ლგ-ჟიდ (მოტანილი), ჩუ ლგ-ფხნ/იე (36₁₃; გაშლილი), ეი ლუ-ხტნ/იტ (71₂₃₋₂₄ ← * ლგ-სტნ/იტ: აპოწყვე-ტილი), ქა ლუ-სტნ/ირი (62₁₈; ვანზე დატოვებული)... ასევე: ჩუ ლგ-კნ/იდ (22₁₁; ჩამოღებული, მოსდილი) (ლგ-კნ/იდ 'გაწყვეტილი': ბხ. კედ, ლწხ. კვდე 'წყვეტს' — ან-კიდ 'გაწყვეტა, გაჟლიტა', შდ. ლგ-თირ, ლწხ. ლგ-თირ 'ცნობილი': თერ 'ცნობს' — ა-თირ 'იცნო'), და სხვა. ფუძის ხმოვნის გაუმლაუტება (ლგ-ქაჩ [= ლწხ. ლგ-ქაჩ: ხორაჯ, 5₂₉] 'დაჭრილი', ბხ. ლწხ. ლგ-თუტერ → ეტრ. ლგ-თერ [= ლწხ. ლგ-უ-თორ 3₂₁] 'ნასწავლი', ლუ-ზტერ [XVIII, 93, XXXI, 4₁₅] → ეტრ. ლგ-ზერ [= ლწხ. ლგ-უ-ზორ 82₁₃] 'შეკრებილი'...) იმის მომასწავებელია, რომ სუფიქსად -ი ან -ე-ს სავარაუდებელი. -ი გვაქვს ლექსებში: ლგ-ჭათ-ი (X, 3₁₂, 7₁₀ = ლნტ. ლგ-ჭათ, ბხ. ლწხ. ლუ-ჭათუნ-ე 'დაწყვეტილი'), ლგ-თიში-ი (ib., 24₂, XXXI, 20₁₁, 16; ლგ-თიში 'ჩიხული'), ლგ-შკად-ი (X, 242₂₃, XXXI, 22₂₁, 25 = ბხ. ლგ-შკად ← ლწხ. ლგ-შკადე, ბჟვ.ლნტ. ლგ-შკად 'მოკვდილი'), ლუ-ზეერ-ი (XXXI, 2₂) || ლუ-ზორ-ი (ib., 8₃, ib. ზემოთ) (კრებული), და სხვა. მიუხედავად ამისა მოკვეცაღად -ე ზოლოსართი მიგვაჩნია, იმიტომ რომ: ა. მაწარმოებელია ლგ- — ე (იხ. ზემოთ), ხ. გვაქვს პარალელი ფორმები: ხსვ. ლგ-კრ-ე ← ლნტ. ლგ-კარ-ე → ბჟვ.ლნტ. ლგ-კარ, ლწხ. ლგ-კარ, ლწხ. ჩუ ლუ-ტკუნ ე (40₈, 9), ლნტ. ჩუ ლუ-ტკუნ-ე || ლუ-ტკუნ-ე → ბხ. ჩუ ლუ-ტკუნ, ლნტ. ჩუ ლუ-ტკუნ (დახუჭული), ქვავ. ქა ლგ-ფრ-ე (ხორაჯ, 29₁₆, 17) → ქა ლგ-ფერ (ib., 22₃₃; გამომხ-მარა); ხსვ. ლგ-ლუარ ე (X, 244₁₀) → ხსვ. ლწხ. ჩუ ლგ-ლუვ/არ (7₁₀₋₂₁) ← ლნტ. ლგ-ლაფხრ-ე (დაფარებული), ქვავ. ჩუ ლგ-არ-ე → ხსვ. ჩუ ლგ-არ (დაწერილი), ბხ. ლგ-ზხ-ე (→ ბხ. ლგ-ზიხ), ლწხ. ლგ-ზგზ (76₂₂; ვაგზაქნილი)... და ე. აღწე-რითს ფორმებში თითქმის ყველა ნამყოს მიმღობას, თუ პრეფერბი დაერთო, -ე გამოველინება (ბხ. ჩუალტკუნელი 'დახუჭულა'... § 59). ჩანს, -ი ლექსების ნაწყალობებია¹ (გვ. 241). ამგვარად, ნამყოს მიმღობის მაწარმოებელ აფიქსთაგანი არის ლგ- — ე.

მაგალითები: X, გვ. LXVI, 7, 54, 219-220. XXXI, 92—93.

2. მგ- — ე-ე ფორმანტები ზოგჯერ ენაცვლება ლგ- — ე-ს: ლუ-ტტნრ || ხსვ. ლუ-ტტნრ-ე, ლწხ. ლუ-ტტარ (37₂₁) = მუ-ტტნრ, ლწხ. მუ-ტტარ (ib., აგრეთვე 72₁₁; ანთებული, მოკიდებული, ქვავ. მუტტნრ 'სანთელი'), ბხ. ლგ-ტტნ-ე, ლნტ.

1) ბალსზემოურში II ჯგ. ზმნათაგან ლგ- პრეფიქსით მიწლებას იშვიათად აწარმოებ-
დენ, ზოგი კი ლგ ტნხ და სხვა მგავს ფორმებს ბალსზემოურად არა ცნობდა.

2) დასაწვავია, რამ ზოგ შემთხვევაში ეს -ი ნაშთი იყოს კნ-ნობითის -ილ ფორმანტისა
ლწ მოკვეცის გზით, რასაც გვაუიკრებინებს: მეტყუთეფი (მგშ. ლგქსიდან, შდ. მეტყუთეფი
XXXI, 6₂) — მეტყუთეფილ (ლწხ. მეტყუთეფილ 276₇ ← * მეტყუთეფილ — ილ გაძრო-
ბილი, კანგალილი, გაყვლეფილი), ლგშკადი (X, 242₂₃) ← ლწხ. ლგშკადილ 27₈, და
სხვა.

ლგ-ტყაბ¹ → ბჟვ. ლგ-ტყაბ, ლწხ. ლგ-ტყაბ (18₃₁) = მგ-ტყაბ, ლწხ. მგ-ტყაბ (იხ.: შემწყარი), ახ. ლგ-ტრ-ე = მგ-ტირ (XXXI, 68₁₀; სველი), ლწხ. ლგ-ძლირ || ლგ-ძლრ-ე = ჰჟსვ. მგ-ძლირ (22₂; სველი), ზგვრ. ძღვადღვირი, ლწხ. ქა ლგ-ნაჟ-ე¹, ზსვ. ქა ლგ-ნყ-ე = ქა მგ-ნაჟ, ლწხ. ქა მგ-ნაყ (35₄; გამომცხვარი), და სხვა. ფუძეში ხმოვანი უმლაუტდება: მგ-კარ (X, 4₁₇; ლწხ. მგ-კარ მ₂₂; ვალებული, ლია), მგ-ჯაბ¹ (X, 223₆, ლწხ. მგ-ჯაბ 18₁₆; მონარშული), ვტრ. ქა მგ-შგტინ (→ ქა მუ-შგტინ = ქა ლუ-შგტინ, ახ. ქა ლუ-შგტინ^რ), ქა მუ-ცხტაპ, ლწხ. ქა მუ-ცხტაპ (ამოღებული ხმალი ქარქაშიდან...), ახ. მგ-ჰაბ (გავეალული)... -ი რომ არის ბოლოში: მგ-ში (გასივებული), ზსვ. მგ-პი, ჰჟსვ. მგჟ (მწიფე)... და სხვაში, აქ -ი ფუძისეულია (შდ. ლგ-ში-ე 'გასივებული', ლწხ. ლი-ში-ენი, ზსვ. ლწხ. ლი-ში-ე 'სივება', ვტრ. ლი-პი-ე 'მიღწევა', ახ. ლი-პი-ე 'დაწევა, მწიფება', ვტრ. ლი-პი 'მწიფება') ისევე აღბათ, როგორც მგ-ჰე (გამომცხვარი), მგ-სყე (17₁ = ლგ-სყე: გვ. 219-220)ში -ე გვაქვს (ლწხ. ლი-ჰე-ჟ, ლი-სყე-ჟ: შდ. გვ. 76). ბოლოსართად -ე უნდა ვივარაუდოთ. მასასადამე, ნამყოს მიმღობის მაწარმოებლად მგ- —-ე აფიქსებიც გამოდის.

მაგალითები: X, გვ. LXVII-LXVIII, 7, 223. XXXI, 96.

3. II ჯგუფის ზმნათა მედიო-პასივ ფუძეთ მიმღობად აქცევს მე- —-ე ფორმანტები: მე-ტხ-ე (15₂₄) ← ლწხ. მე-ტხე-ე (დაბრუნებული), მე-ჟღ-ე (ხო-რაჟ, 39₁₅) ← ლწხ. მე-ჟღ-ე (მოსული), მე-ჩღ-ე (5₄) ← მე ჩღ-ე (წასული), მე-ქტე-ე (31₃₁; XV III, 118₂₁₋₂₂) ← მე-ქტე-ე (გაქრილი, ვადაწყვეტილი), მე-ქტრ-ე (XVIII, 116₄, ხორაჟ, 5₁₆) ← მე-ქტერ-ე (დამპალი), და სხვა მრავალი.

მაგალითები: X, გვ. LXVII, 7, 221-222, XXXI, 94.

4. ნა- თავსართი უმთავრესად აწმყოს ფუძეს იყენებს თემისეული -ი, -უ'ს უგულუბელყოფით: ნა-ზობ (ხორაჟ, 6₉; ნაჰამი), ლწხ. ნაწენ, ბჟვ. ნამუნ (ნაჰმევი), ვტრ. ნა-ღისგუტ, ბეჟ. ნა-ღისგ, ლწხ. ნა-ღეს (ნადები), ბჟვ. ნა-მსგ'უ¹, ლწხ. ნა-მეს (წანალები), ვტრ. ნა-ღეშგუტ, ბეჟ. ნა-ღეშგ, ლწხ. ნა-ღეშ (71₂₇; ნართ-მევი)... ნაკლებად არის გამოყენებული აორისტის ფუძე: ახ. ნაჰტუ, ვტრ. ლწხ. ნაჰტუ, მაცრამ ახ. ნაჰტისგუტ (X, 233₁₂; ნაჰესგ), ბჟვ. ნაჰტისგ, ლწხ. ნაჰტის (92₁₆, შდ. ნაჰტ 75₂₅), ლწხ. ნაჰტისყ (ნათქვაძი), ლწხ. ნაშუ, ლწხ. ნაშუ (ნასვამი), და სხვა. ითარგმნება ნა- პრეფიქსიანი მიმღობით.

თ ა ვ ი ს ე ბ უ რ ე ბ ე ბ ი დ ა ნ ა ლ ს ა ნ ი შ ნ ა ვ ი ა შ ე მ დ ე ვ ი :

ა. ფუძის ხმოვანი არსად არ უმლაუტდება: ნა-ღვარ (71₂₂, X, 221₁₉), ახ. ნა-ღვარუ (ნაქლავი), ნა-ხტაუტ ← ლწხ. ნა-ხტაუტ (ნახატი), ნა-მშაუტ (XVIII, 97₁₃; ნაშაჰე!), ლწხ. ნა-მშაჟ (შდ. ნაშაჰ 4₂₈; ნამუშევეარი), ლწხ. ნა-ზეღლ, ახ. ნა-ზეღლლუტ, ბჟვ. ლწხ. ნა/პ-ზეღლალ (ნასიარულები), ზსვ. ნა-ჰოდ (X, 250₁₀), ჰჟსვ. ნა-ტოდ (მინაცემი), ნა-თორ (10₂₈; ნასწავლი), ნა-შხუნ (X, 162₂₃; შე-ნანახი)...

¹) ზსვ. ლწხ. თ ა შ მ მ გ ჯ ა ბ „ხარშული ყველი“, საველია (შდ. ლგ-ჯაბ, ლწხ. ლგ-ჯაბ).

ბ. განსაკუთრებით ხშირად ბალსხემოურში და ხანდახან სხვა დიალექტში ნამყოს მიმღობა გართულებულია -ჟ'თი: ნა-რდ-ჟ (18₃₀: ნამყოფი), ახ. ნა-მარ-ჟ, ლნტ. ნა-მარ-ჟ (ბჟგ.ლზხ. ნა-მა/წარ 'ნამზადები'), ახ.ლნტ. ნა-კარ-ჟ (ეგრ. ნა-კარ 'ნაღობი'), ახ.ეგრ.ლნტ. ნა-შხატ-ჟ (ლზხ. ნა-შხატ 'ნაღობი, ღობე'), ახ.ლზხ. ნა-ჟ¹ (XVIII, 110₁₈: ნაჟე, ბჟგ.ლნტ. ნა-ჟ (ნავალი, კვალი), ახ. ნა ჰირ-ჟ (XXXI, 64₃: ნაჟირე), ეგრ.ლნტ. ნა-ჟირ-ჟ² (განაჟირი, ნაწრომი), და სხვა. II ჯგუფის აქტივ ფუძეთაგან მიღებული მიმღობაც -ჟ'ს ირენს: ხგ. ლნტ. ნა-ტიხ-ჟ (XXXI, 28₂₁: ნატიხე, ლზხ. ნა-ტიხ³ 'ნაბრუნები'), ახ.ეგრ.ლნტ. ნა-კიდ-ჟ (ბჟგ. ნა-კიდ, ლზხ. ნა-კიდ 32₁: ანაღები), ახ.ლნტ. ნა-კუთიშ-ჟ (ბჟგ. ნა-კუთიშ, ლზხ. ნა-კვიშ 86₆: ნატეხი), და სხვა.

ც. ფუძისეული -ე- იქცევა -ა-დ -იულ, -იულ, -ელ ელემენტში, ხოლო სხვა შემთხვევაში -ა-დ ბალსხემოურში, -ა-/-ა-დ ეცერულში და -ა-დ ლენტეხურში: ახ. ნა-რბილ-ჟ, ლნტ. ნა-რბილ-ჟ, ეგრ. ნა-რბალ = ბჟგ.ლზხ. ნა/ა-რბიელ (ნა-ცხობი)... ახ.ეგრ. ნა-გამ || ახ. ნა-გამ-ჟ (XXXI, 56₁₃: ნაგამ, ib.₁₃: ნაგამსე dat.), ლნტ. ნა-გამ-ჟ = ბჟგ. ნა-გემ, ლზხ. ნა-გემ (50₁₃: ნაგები, ნაშენები), ახ. ნა-თხალ-ჟ, ლნტ. ნა-თხალ-ჟ = ლზხ. ნა-თხელ (71₂₆: ნაძებნი), ახ. ნა-აჰსე-ჟ, ლნტ. ნა-აჰსე-ჟ (sic), ეგრ. ნა-აჰსე-ჟ = ლზხ. ნა-აჰსე (წინაღობი), ახ. ნა-დჰსე-ჟ (XXXI, 97₂: ნადასგე), ეგრ. ნა-დასე-ჟ, ლნტ. ნა-დას'კე-ჟ = ლზხ. ნა-დეს (50₁₄: ნაღები), ახ. ნა-დჰსე-ჟ, ლნტ. ნა-დჰსე-ჟ = ბჟგ.ლნტ. ნა-დჰსე(კ) || ლნტ. ნა-ლეშ-კალ, ეგრ. ნა-ლეშ-ჟ, ლზხ. ნა-ლეს (ნართმევი), ახ.ეგრ. ნა-ლდ-ჟ, ლნტ. ნა-ლდ-ჟ = ბჟგ.ლზხ. ნა-ლდ (ნამწყისი); ახ. ნა-ჰუთარ-ჟ⁴, ეგრ. ნა-ჰუთარ, ლნტ. ნა-ჰუთარ-ჟ = ბჟგ.ლზხ. ნა/ა-ჰუთარ (58₂₁ || ახ. ნა-ჰუთარ-ჟ, ბჟგ.ლნტ. ნა-ჰუთარ 'ნაპარი'), და სხვა. II ჯგუფის მედიო-პასივთაგან ნაწარმოებ მიმღობაში -ე- → ახ. -ა-, ლნტ. -ა-: ახ. ნა-ტახ-ჟ, ლნტ. ნა-ტახ-ჟ = ეგრ. ნა-ტეხ-ჟ, ბჟგ. ნა-ტეხ-ჟ, ლზხ. ჩუ ნა-ტეხ (37₂₆: დანაბრუნები), ახ. ნა-ჰად-ჟ, ლნტ. ნა-ჰად-ჟ, = ეგრ. ნა-ჰედ-ჟ, ბჟგ. ნა-ჰედ, ლზხ. ნა-ჰედ⁶ (44₂₆: მოსული), ნა-წად-ჟ, ნაწად-ჟ = ნა-წედ-ჟ, ნა-წედ, ნაწედ (13₅: ნანახი), და სხვა⁶.

¹) ნა ხ მ ა რ (X, 244₁₁, 250₁₂ სიძღმ), უნდა: ბჟგ. ნა ხ ჟ რ ← ახ. ნახჯარ (pl.).

²) -ჟ იშვიათად „გაინფიქსდება“, ან უფრო სწორად: დამიგავსებს წინამავალ -გს და თვით დაიკარგება: ახ. ნა მ ხ უ რ ← ნა-მ ხ რ-ჟ (შდ. ეგრ. ნა-მ ხ რ, ლზხ. ნა-მ ხ რ 91₂: ნალოცი), მაგრამ: ახ. ნა-ხ გ ზ-ჟ (ლზხ. ნა-ხ გ ზ 73₂₁: ნაგაენი), ლზხ. ნა-ხ ე მ (31₂ ← *ნა-ხ გ მ-ჟ) || ნა-ხ გ მ (30₂₃: ზომა, ნაზომი).

³) -ჟ ზოგჯერ მრ. რიცხვში გამოვლინება: ლზხ. ნა ა ჟ ხ ნ ი კ (53₃: ნამხანაგარი) — ნა ა ჟ ხ ნ ი კ-ჯ რ (75₂: ნამხანაგარები), ეგრ.ლზხ. ნა-შ დ ე ბ (ბხ. ნა შ დ ჰ ბ ჟ, ლნტ. ნა შ-ტ ა ბ ჟ ნასესები) — ლზხ. ნა-შ დ ე ბ-ჯ რ (94₉, ეგრ. ნა-შ დ ე ბ-ჯ რ...) ნასესებნი, „თანა-ღებნი“, და სხვა, ან შეიძლება რომელსაზე სხვა ფორმაციც გააზონდეს იგი.

⁴) ლნტ. ნა-თ ა ნ-ჟ (XXXI, 54₁₀ ← *ნა-თ ე ნ-ჟ) = ნა-თ ა ჟ ნაზომი, ახ. ნა-ჰ ა ჟ-ჟ, ლნტ. ნა-ჰ ა ჟ-ჟ (ib., 97₁ || ნა-ჰ ა ჟ: X, 250₁₁) ← ეგრ.ლზხ. ნა-ჰ ე ჟ (ხორაჟ, 4₁₀), ბჟგ. ნა-ჰ ე ჟ ნაქებნი.

⁵) მრ. რ. ნა-ჰ ე ჟ-ჯ რ (3₂₁, 11₂₀, 20₂₃: ნა-ჰ ე ჟ-ჯ რ კი ზოგს მართებულად არ მიაჩნდა)...

⁶) ტექსტებში ხმარებული ნა-ყ ე რ-ჟ (XXXI, 68₁₅: ნაყერი) = ახ.ეგრ.ლნტ. ნა-ყ ი რ-ჟ, ბჟგ. ნა-ყ ი რ.

d. იშვიათად გვაქვს ბოლოში -ი: ბზ. ნწთი, ლწზ. ნწთი (51₂₁), ბკვ. ნწთი (XVIII, 97₁₃), ლნტ. ნათი (ნაწილი, ნათესავი) (ალბათ ← ბზ.ლზხ. ლწთე 'გაყოფა'), ლზხ. ნა-თიი (იხ. ქვემოთ) (ნამკი), და ტექსტებიდან: ნა-თხვარ-ი (X, 186₁₆, ნათხუარი 224₃) = ბზ. ნწ-თხუარ-ჲ, ლწზ. ნა-თხუარ, ბკვ. ნწ-თხუარ, ლნტ. ნა-თხუარ (ნანადირევი), (ნა-ზმი XVIII, 114₇) = ხვ.ლნტ. ნა-ზიმ, ბზ. ლნტ. ნა-ზემ (ზომა, ნაზომი) (ლნტ. ნა-ზემ 'ნაზომი')...

e. თანხმონეებისაგან შემდგარ ფუძეებთან გამოგვევლინება -ე- ბალსქვემოურში, ხოლო (-ე- →) -წ- ბალსზემოურში: ეცრ. ნა-რდ-ე-ჲ, ბგზ. ნა-რდ-ე-ჲ → ბზ. ნა-რდ-ა-ჲ = ლნტ. ნა-რდ-ჲ, ლზხ. ნა-რდ (ნაზარდი, გაზარდილი), ეცრ. ნა-რშ-ე-ჲ, ბგზ. ნა-რშ-ე-ჲ → ბზ. ნა-რშ-ა-ჲ = ლნტ. ნა-რშ-ჲ, ლზხ. ნა-რშ (ნაგები ლოგინი), ბკვ. ნა/ა-რმ-ე-ჲ → ბზ. ნა-რმ-ა-ჲ = ლნტ. ნა რმ'ჲ, ლზხ. ნა-რმ (ნაკვები, დაჭერილი), ნა/ა-რხ-ე-ჲ → ნა-რხ-ა-ჲ = ნა-რხ'ჲ (ნაქენი), და სხვა, შდ. ნა/აყ-ე-ჲ → ბზ. ნაყ-ა-ჲ = ლნტ. ნაყ-ა-ჲ, ლზხ. ნაყ || ნაყ-ე-ა (ანაყვანი), ნა/აყ-ე-ჲ → ბზ. ნა-სყ-ა-ჲ = ლნტ. ნა-სყ-ა-ჲ, ლზხ. ნა-სყ-ე-ა (ნაქნარი), ლნტ. ნა-ქა-ა-ჲ = ლზხ. ნა-ქ-ე-ა (ნაცხობი), ბგზ. ნაშგ-ე-ჲ → ბზ. ნაშგ-ა-ჲ = ლზხ. ნაშგ-ე-ა (7₄) || უფრო: ნაშგ (7₁₇), ლნტ. ნაშგ-ჲ (ნაწველი), ბკვ. ნა/ა-თ-ე-ჲ = ლნტ. ნა-თი-ჲ (იხ. ზემოთ d).

მაგალითები: X, გვ. LXVIII-LXIX, 7, 57-58, 223-224. XX XI, 96-97.

ნა- პრეფიქსთან ერთად სუფიქსიცაა მოსალოდნელი: ბოლოსართად ვერც -ი და ვერც -ე ვერ იქნება, რადგანაც ფუძე ყოველთვის უშუღაუტოა¹ (იხ. a). გამოვლენილი -ი და -ე, განსაკუთრებით უქანასქნელი, ფუძისეულია (გვ. 76), -ჲ კი ასახსნელია: იგი შეიძლება ყოფილიყო -ო'ს ნარედუქციული სახე (უცხო → ბზ.კვს. უცხუ, ეხო → ხვ. პაზუ, ლზხ. ძეზუ [7₃], ლნტ. პაზუ... Св.-р. СЛОВ. 23), მაგრამ -ო'ს არ მოველით. მეგრულის მსგავსად აქ ბოლოსართი უნდა იყოს -ა, რომელიც მოკვეცია (სახელთა ისტ., გვ. 299 C). ამგვარად, მაწარმოებლად ჩანს ნა- — ა.

D. უარყოფითი მიმღობა იწარმოება უ- — ა აფიქსებით. ფუძე უმთავრესად აწმყოდანაა აღებული: უ-მწ/არ-ა (მოუმზადებელი), უ-თწნ-ა (უსმელი, მაგ., ცხოველი), ბზ.ლზხ. უშუ-ა, ბკვ.ლნტ. უშუ-ა (უსმელი წყალი, კაცი...), უ-ქალა-ა (XVIII, 92₁₈), ლნტ. უ-ქალა-ა (უღეწავი), უ-გა || ლზხ. უ-გმ-ა ← ლნტ. უ-გემ-ა (უგები, უშენებელი) (შდ. ხვ.ლნტ. უ-ცხ-ა, ლზხ. უ-ცხმ-ა: ხორავ, 13₁₈₋₁₉ ← ლნტ. უ-ცხემ-ა 'გაუზრდელი'), უ-შხ-ა (უწვეავი), უ-წნ-ა ← ლნტ. უ-წან-ა (უხნავი), უ-ა-ა → ეცრ. უა || ლნტ. უ-აეს-ა → ლზხ. უ-აეს-ა (წაუღებელი), ბზ. უ-წმ-ა, ბკვ. უ-წს-ა, კვს. უ-წა-ა-(მწაად 30₂; უმატიყებელ(-მატიყებლად"), ბზ. ლზხ. უ-თხელ-ა (69₃), ლნტ. უ-თხელ-ა || სვ. უ-თხ-ა (უნახავი, უპოვარი), უ-ზე-ლწლ-ა, ბკვ.ლნტ. უ-ზელალ-ა (უვლელი), უ-რბიწლ-ა, კვს.ბგზ. უ-რბი-ელ-ა, ეცრ. უ-რბელ-ა (უცხობი), უ-მწერ-ა (63₁₂) ← ლნტ. უ-მწერ-ა (გაუგებარი), უ-ჯბ-ა-უ-ტყბ-ა (ხორავ, 16₁) ← ლნტ. უ-ჯაბ-ა - უ-ტყაბ-ა (უხარშავ-უწვეავი), უ-მწ-ა - უ-დგარ-ა ← ლნტ. უ-მეწ-ა - უ-დგარ-ა (უბერებელ-უკვდავი), და სხვა (უმლ., § 6).

¹ ტექსტების უშუღაუტოანი ფორმა ნა-ჩგვმ (X, 252₄) თუ *ნა-ჩგმიწისაგან არაა მიღებული, რაც საეჭვოა. მაშინ შეტოვით დაბეჭდილად ჩაითვლება, უნდა: ნა-ჩომ (34₂₈, XXXI, 64₁₈; ნაქნარი).

1. II ჯგუფის აქტივთა ფუძის -ი- არ იკუმშება, ბალსზემოურ-ლაზხურში, ბირიქით, იგი გრძელდება: უ-ტნი-ა (4₁₃), ბჰ.ლნტ. უ-ტნი-ა (უზრუნებელი), და ასე: უ-წნი/ი-ა (24₇: მოუტანელი), ჩუ უ-ქწნი/ი-ა (19₂: უწყვეტელი)...

2. -ა ბოლოსართი ზოგჯერ იკვეცება: ზ.ლზხ. უ-ლკ-ა ← ლნტ. უ-ლაკ-ა → ჰვს. უ-ლაკ (40₂₈: შეუმთხვევი), ზს.ლზხ. უ-ტკლებ-ა ← ლნტ. უ-დაკლებ-ა → ბზ. უ-ტკლპბ-თ ← ლნტ. უ-დაკლპბ (უნანებელი), ბზ. უშმნ-ა ← უშმდგნ (დაუვიწყარი)...

შენიშვნა. II ჯგუფის მედია-პასივთა უარყოფითი მიმდობაც უსუფიქსოა: ფუძის -ე → ბზ.ეცრ. -ა-, ბჰ.ლნტ. -ა-, ბალსზემოურში მიმდობის ფორმა -თ-ითა კიდევ გართულებული: ლნტ. უ-წლ ა → ბჰ.ლნტ. უ-წლ, ეცრ. უ-წლ, ბზ. უ-წლ-თ = ლზხ. უ-წლ (39₂₂), და ასე: ლნტ. უ-წლ-ა → უ-წლ, უ-წლ, უ-წლ-თ = ლზხ. უ-წლ (მოუსვლელი), უ-ტნი-ა → ბჰ. უ-ტბ, ეცრ. უ-ტბ, ბზ. უ-ტბ-თ = ლზხ. უ-ტბ... ესენი ჩვეულებრივ ვნებითი ბრუნვის ფორმით გვევლინებიან: უ-წლ-დ, უ-წლ-დ, უ-წლ-დ-დ (XVIII, 110₈, 22: უნახავად), ლნტ. უ-დგ-ა-დ || უ-დაგ-დ, ბზ. უ-დგ-თ-დ (გაუქრობლად).

მაგალითები: X, გვ. LXXI, 8, 61-62, 229. XXXI, 101.

63. აწმყოს (-ი, -ე სუფიქსმოკვეცილი) ფუძე გვხვდება აგრეთვე სხვა სახელებშიც, სახელდობრ: A. ნა- — უნ აფიქსებით ნაწარმოებ მასალის სახელწოდებებში: ლზხ. ნა-გმ-უნ, ზს. ნა-გმ-უნ ← ლნტ. ნა-გემ-უნ (ასაშენებელი მასალა: ქვა, კირი, ხე-ტყე...), ლზხ. ნა-ბმ-უნ, ზს. ნა-ბმ-უნ ← ლნტ. ნა-ბემ-უნ („საბელი“, საბმელი მასალა: თოკი), ბზ.ეცრ. ნა-მზგ'ურ-უნ (X, 223₂₈: упрямые), ლზხ. ნა-მზურ-უნ (10₁₄, X, 176₁₂) ← ბჰ.ლზხ. ნა-მზგ'რ-უნ ← ლნტ. ნა-მეზგ'ურ-უნ (სალოცავი მასალა: შესაწირავი), ზს.ლნტ. ნა-ჩდ-უნ, ლზხ. ნა-ჩდ-უნ (ბორაჟ, 32₈: ჩასარევი მასალა პურში, მკვადში: ყველი, ლობიო), ბზ. ბჰ. ნა-ლმგ-უნ (XXXI, 97₁₁), ლნტ. ნა-ლმკ-უნ, ლზხ. ნა-ნმგ-უნ (2₁₈: სახურავი მასალა: ყავარი, ფიქალი ქვა), ბზ.ლზხ. ნა-ტუს-უნ (58₄), ბჰ.ლნტ. ნა-ტუს-უნ (საქმეველი), ლზხ. ნა-ვდ-უნ (31₁₅) ← ლნტ. ნა-თოდ-უნ = ზს. ნა-ბთდ-უნ (მისაცემი), ზს.ლზხ. ნა-დფ-უნ || ლზხ. ნა-დფენ-უნ (ბორაჟ, 2₁₄, 17₁₈), ლნტ. ნა-ლაფ-უნ (საღეპავი)... ზს. ნა-სყ-უნ, ლზხ. ნა-სყ-უნ ← ლნტ. ნა-სყე-უნ (საკეთებელი), ლზხ. ნა-ყ-უნ, ბზ. ნა-ყ-უნ, ბჰ. ნა-ყ-უნ ← ლნტ. ნა-ყე-უნ (შეკამანდი) (← ბზ.ლზხ. ლნტ. ლიყე-მ 'აყვანა'), და სხვა. II ჯგ. ნა-ვდ-უნ, ლზხ. ნა-ვდ-უნ (11₁₉: მოსატანი, გადასახდელი)... -უნ ბოლოსართის შემდეგ, როგორც ამას ლაზხურში მრ. რიცხვის ფორმები გვიჩვენებს (თავ ნა-გვ-უნ 88₂₀₋₂₁ სხვადასხვა წამალ? — მრ. რ. თავ ნა-გვ-უნ-ჯ-არ 11₈, ნა-ყ-უნ-ი ნა-სყ-უნ-დ: ბორაჟ, 11₁₂₋₁₃: შეკამანდის საკეთებლად — მრ. რ. ნა-ყ-უნ-ჯ-არ-ე ნა-სყ-უნ-დ ib., 33₃...), -თ ივარაუდება, რომელიც წინა -უ-ს მეზობლობის გამო ალბათ დაიკარგა (შდ. § 62 C 4 b). -უნ ბოლოსართის გაუშლალუტებლობა ალბათ -ა'ს მოკვეცის ბრალია: მაწარმოებელი ნა- — უნ-ა უნდა იყოს.

B. დანიშნულების სახელთა საწარმოებლად ზემოხსენებულ ფუძეს დაერთვის ბზ. ნა- — ურ-თ, ლნტ. ნა- — ურ, ლზხ. ნა- — ურ, ბჰ. ნა- — იერ

(|| ნა- — ურ), ეცრ. ნა- — -|უერ (|| ნა- — ურ) და ითარგმნება -ის თვის, სა- — -ად...: ბხ. ნა-გმ-ურ-ჟ, ლნტ. ნა-გემ-ურ, ლშხ. ნა-გემ-ურ (4₃₈, 45₁₀), ბეჩ. ნა-გემ-იერ || ნა-გემ-ურ, ეცრ. ნა-გემ-ერ || ნა-გემ-ურ (აშენებისათვის, დასადგმელად),

ბხ. ნა-ჯნ-ურ-ჟ ლნტ. ნა-ჯან-ურ ლშხ. ნა-ჯნ-ურ ბეჩ. ნა-ჯნ-იერ || ნა-ჯნ-ურ
 ეცრ. ნა-ჯნ-ერ || ნა-ჯნ-ურ (დახვინათვის, მაგ., ქირა)

II ჯგ. ნა-კეშ-ურ-ჟ ნა-კეშ-ურ || ნა-კეიშ-ურ ნა-კეშ-ურ ნა-კეშ-იერ || ნა-კეშ-ურ
 ეცრ. ნა-კეშ-ერ || ნა-კეშ-ურ (გატეხისათვის)

1. ბალსზემოურში -ურ → -ურ ისევე, როგორც ეცერულსა და ლენტეხურში -ურ → -ური → ბილაბიალი ბგერის მეზობლად -ირ: ეცრ. ნა-ტხ-ური (|| ნა-ტხ-ურ-იერ sic = ბეჩ. ნა-ტხ-ურ-იერ), ლნტ. ნა-ტხ-ური || ნა-ტხ-ური (დაბრუნებისათვის), ეცრ. ლნტ. ნა-ლაშ-ური (|| ეცრ. ნა-ლაშ-ურ-იერ 'თესვისათვის'), ლნტ. ნა-ზ-ური = ბეჯ. ნა-ზ-ურ-იერ (sic) || ეცრ. ნა-ზ-ურ (სელისათვის), ლნტ. ნა-თი-ური (ლშხ. ნა-თი-ურ), ეცრ. ნა-თ-ური (|| ნა-თ-ურ 'მკისათვის')... -ური → -ირ: ბხ. ნა-ხტაჟ-ურ-ჟ, ეცრ. ნა-ხტაჟ-ური (|| ნა-ხტაჟ-ურ) ← ლნტ. ნა-ხტაჟ-ური (დახტავისათვის)... შდ. მედიო-პასივი: ბხ. ნა-ჯდ-ურ-ჟ, ლშხ. ნა-ჯდ-ურ, ბეჩ. ნა-ჯდ-იერ, ეცრ. ნა-ჯდ-ერ || ნა-ჯდ-ური ← ლნტ. ნა-ჯედ-ური (მოსვლისათვის), ბეჩ. ნა-ჯედ-იერ, ეცრ. ნა-ჯედ-ერ-ური (ნახვისათვის)...

შენიშვნა I. თუ ფუძეში რ მოიპოვება, სუფიქსისეული -რ- → -ლ- (დისიმილაციის გზით) ბალსზემოურსა და ქვემოსვანურში: ბხ. ნა-კრ-ულ-ჟ, ლნტ. ნა-კარ-ული, ლშხ. (ნა-კრ-ულ ||) ნა-კრენ-ულ = ბეჩ. ნა-კრ-იერ, ეცრ. ნა-კრ-ერ (გალეხისათვის), ლნტ. ნა-სკურ-ილ || ნა-სკურ-ული, ლშხ. ნა-სგრ-ულ (51₃₇₋₂₈) = ბეჩ. ნა-სგურ-იერ, ეცრ. ნა-სგურ-ერ (ჯდომისათვის), ლნტ. ნა-ჯგრ-ული || ნა-ჯგურ-ული, ლშხ. ნა-ჯგრ-ულ (37₁₇, ეცრ. ნა-ჯგრ-ური 'კურთხევისათვის'), ლნტ. ნა-რმ-ურ/ილ (ეცრ. ნა-რმ-ერ 'დაქერისათვის'), ლშხ. ნა-ქითერ-ულ (ბეჩ. ნა-ქითერ-იერ || ნა-ქით-იერ 'მოპარვისათვის')¹...

შენიშვნა II. ბალსზემოურში -ურ-ჟ-ის ან პარალელურად, ანდა ზოგჯერ მარტო -იერ გვხვდება: ნა-ჯგრ-ულ-ჟ || ნა-ჯგრ-იერ/ლ (კურთხევისათვის), ნა-რდ-იერ (ზრდისათვის)... ლენტეხურშიც ასეა: ნა-ქით-ურ || ნა-ქით-იერ, და სხვა.

2. -აღ, -აღ ელემენტი კარგავს უმლაუტს, -იელ... კი → ბალსზემოურში -ილ, ლნტ. -იალ, ეცრ. -აღ'ად, ხოლო -ნესგ-ი, -ნეშგ-ი, -ნელ-ი... ბალსზემოურშივე -ურ-ჟ სუფიქსის დართვისას იქცევა -აშგ-, -აშგ-, -აღ-ად: ბხ. ნა-ზელალ-ურ-ჟ, ლნტ. ნა-ზელალ-ური, ეცრ. ნა-ზელალ-ერ (ბეჩ. ნა-ზელალ-იერ, ლშხ. ნა-ზელალ-ურ 'სიარულისათვის')... ბხ. ნა-რბილ-ურ-ჟ, ლნტ. ნა-რბიელ-ურ, ეცრ. ნა-რბალ-ერ (ლშხ. ნა-რბიელ-ურ 'ცხობისათვის')... ბხ. ნა-დშგ-ურ-ჟ (ლნტ. ნა-დეს-ური, ლშხ. ნა-დეს-ურ, ბეჩ. ნა-დისგ-იერ, ეცრ. ნა-დისგ-ური || ნა-დისგ-ურ-იერ 'დადებისათვის'), ბხ. ნა-აშგ-ურ-ჟ (ლნტ. ნა-აესგ-ური, ბეჩ. ნა-აესგ-იერ, ეცრ. ნა-აესგ-ერ 'წალეხისათვის'), ბხ. ნა-ლშგ-ურ-ჟ (ლნტ. ნა-ლემკალ-ურ, ბეჩ. ნა-

¹ ბალსზემოურში ნა-ს გ რ-ურ-ჟ, ნა-ქით ვ რ-ურ-ჟ და სხვა დისიმილაციის გარეშე ფორმებიც მსენია, ლშხ. ნა-თ ხ ელ-ულ (73₁₇) კი ნა-თ ხ ელ-ურ'ად გაასწორეს.

ღეშგ-იერ, ლშხ. ნა-ღეშ-ჟერ 'წართმევისათვის'), ბხ. ნა-თხვალ-ჟერ-ჟე (ლნტ. ნა/ათხე/ალ-ჟერ, ეცრ. ნა-თხელ-ერ 'ძებნისათვის'), ბხ. ნა-ქჟითარ ჟელ-ჟე, ლნტ. ნა-ქჟითე/არ-ჟილ...

შენიშვნა. აღნიშნულ ფუძისეულ ხმოვნებს ეგვევ მოსდის -უნ (იხ. A) ბოლოსართის გამოყენებისას: ბხ. ნა-რბილ-უნ, ლნტ. ნა-რბიე/ალ-უნ, ეცრ. ნა-რბალ-უნ (ბერ.ლშხ. ნა/არბიელ-უნ 'საცხობი')... ბხ. ნა-მჰსგ-უნ (ლნტ. ნა-მესკ-უნ, ბერ. ნა-მესგ-უნ 'წასაღები'), და სხვა. -ჟერ-ჟე, -ურ რომ უძლავუტიანია, ჩანს, -ჟა მოკვეცილი (შდ. გვ. 221). ბალსზემოურში -ჟე ასახსნელია (შდ. გვ. 222).

რაც შეეხება -ლა (-თვის) თანდებულიან მასდარის ფორმებს, რომელთაც ანალოგიური მნიშვნელობა აქვსთ, ისინი წარმოების თვალსაზრისით ინტერესს მოკლებულნი არიან: ლიშხილა (წვისათვის), ლიმა/არელა (მზადებისათვის), ლიგემლა (აშენებისათვის), ლიქჟითერლა (ქურდობისათვის)... (შდ. ბხ. ისეჟილა 'შენთვის', ბხ.ღზხ. მარალა, ბევ.ღნტ. მარალა 'კაცისათვის'...).

64. ნაზმნარ ხახელთაგან სხვადასხვა აფიქსის წყალობით კვლავ ახალი ხახელები იწარმოება:

A. 1. -ი, -ე სუფიქსმოკვეცილი მასდარი + ბხ. -ალ-ჟე, ლნტ. -ალ-ჟე, ლშხ. -ალ-დ, ბერ. -ალ-დ, ეცრ. -ალ-დ გვაძლევს ფორმებს, რომელთა თარგმნა-მდე თანდებულიანი მასდარით შეიძლება:

ბალსხ.	ლენტებ.	ლაშხ.	ბერ.	ეცერ.
ლიმნარ-ალ-ჟე	ლიმარ-ალ-ჟე	ლიმნარ-ალ-დ	ლიმარ-ალ-დ	ლიმარ-ალ-დ
ლიკლაჟ-ალ-ჟე	ლიკალაჟ-ალ-ჟე	ლიკლაჟ-ალ-დ	ლიკლაჟ-ალ-დ	ლიკლაჟ-ალ-დ
ლიგ-ალ-ჟე ¹	ლიგემ-ალ-ჟე	ლიგმ-ალ-დ	ლიგ'მ'-ალ-დ	ლიგმ-ალ-დ
II გვ. ლიტბ-ალ-ჟე	← ლიტებ-ალ-ჟე	ლიტბ-ალ-დ	ლიტბ-ალ-დ	ლიტბ-ალ-დ
" პასივი "	← ლიტებ-ალ-ჟე	"	"	" ²

ან ამავე მნიშვნელობისაა ბალსზემოურში, ბერძოურსა და ლენტეხურში -ი, -ე მოკვეცილი მასდარი + -ალ, -ალ + ჩიქდ 'ვიდრე':

ბხ. ლიმნარ-ალ ჩიქდ ბერ.ღნტ. ლიმარ-ალ ჩიქდ (|| ლნტ. ლიმარ-ალ-დ, შდ. ლშხ. ხემოთ)³
ლიტბ-ალ ჩიქდ ლიტბ-ალ ჩიქდ ლნტ. ლიტბ-ალ ჩიქდ (|| ლიტბ-ალ-დ)³

ბხ. ლიგმ-ალ ჩიქდ, ბერ. ლიგემ-ალ ჩიქდ ← ლნტ. ლიგემ-ალ ჩიქდ || ლიგემ-ალ-დ (აშენებამდე), და სხვა, ხოლო ლაშხურში ეგვევ -ალ სუფიქსიანი მასდარი + -ნუნ (-მდე) თანდებული: ლიმნარ-ალ-ნუნ (მომზადებამდე), ლიტბ-ალ-ნუნ (დაბრუნებამდე), ლიგმ-ალ-ნუნ (აშენებამდე), ლიჯგარ-ალ-ნუნ - ლიშარა-ალ-ნუნ (3მ₂-ა-1: კურთხევა-ხელისგახსნამდე)... (შდ. ნაქლაქარ-ნუნ 1.; ნაქლაქე-ვა-მდე...).

1) ბალსზემოურში -ემ, -ნგხ, -ნშგ- და სხვა ამ წარმოების ფორმებში უგულვებელყოფილია: ლი-დ-ალ-ჟე (დადებამდე), ლი-ნ-ალ-ჟე (წაღებამდე), ლი-დ-ალ-ჟე (წართმევამდე), ქა ლი-ქ-ჟე-ალ-ჟე (მოპარვამდე), და სხვა (იხ. „ღეშგ-იერ. ზნებნი“).

2) მომზადებამდე, ლეწვამდე, აგებამდე, დაბრუნებამდე.

3) მომზადებამდე, დაბრუნებამდე.

2. -ი, -ე მოკვეცილი მასდარი + ბხ. -იელ (-იერ), ბეჩ.ქვსვ. -იელ (|| ლშხ. -იერ), ეტრ.(ბეჩ.) -ელ გამობატავს მოქმედების დროს:

ბხ. ლიქნ-იელ. ბეჩ.ლშხ. ლიქნ-იელ ← ლნტ. ლიქნ-იელ ეტრ. ლიქნ-ელ (ხენის დრო, „ხენობა“) ლიქლპ-იელ(რ) ლიქლპ/აჟ-იელ ← ლიქლპ-იელ ლიქლპ-იელ (ლევვის დრო, „ლევობა“)

ლით-იელ, ბქვ.ქვსვ. ლითიელ (← ქვსვ. ლითი + იელ, ეტრ. ლითი-ელ 'მკის დრო'), ბხ. ლიქჩ-იელ, ლშხ. ლიქჩ-იელ ← ლნტ. ლიქა/აჩ-იელ (sic სიმინდის, ტყის ქრის, გაკაფვის დრო), ლშხ. ლიქლაჟ-ეერ (19₂₇) = ბეჩ. ლიქლაჟ-ელ...

3. ეგვეე მასდარი + ბხ. -წლ, ლშხ. -წლ, ლნტ.ეტრ. -წლ, ბეჩ. -აღ გამობატავს იმავე მოქმედების დროს ან აბსტრაქტულ სახელს: ბხ. ლიქმ-წლ, ბეჩ. ლიქმ-აღ, ეტრ. ლიქმ-წლ (თიბვის დრო), ბხ. ლიგმ-წლ || ლიგმწლ-წლ, ლშხ. ლიღმ-წლ, ბეჩ. ლიღგიმ-აღ, ეტრ. ლიღგიმ-წლ || ლიგმ-წლ ← ლნტ. ლიღგიმ-წლ, ლიგმ-წლ (აშენების დრო, მშენებლობა), ბხ. ლიტხ-წლ, ლშხ. ლიტხ-წლ, ბეჩ. ლიტხ-აღ, ეტრ. ლიტხ-წლ ← ლნტ. ლიტეხ-წლ (დაბრუნების დრო), ბხ. ლიღმ-წლ-წლ (XVIII, 102₃, 22; ლიღვეალ-წლ 'მშობიარობის დრო')...

შენიშვნა. ეს ფორმები ან ერთსადაიმავე დიალექტში შეიძლება იხმარებოდეს პარალელურად, ან ერთი ერთ დიალექტში იყოს გაბატონებული და მეორე მეორეში: ლშხ. ლიქლაჟ-იელ || ლიქლაჟ-წლ (პირველი უობიანო: ლევვის დრო), ლნტ. ლიშხ-იელ || ლიშხ-წლ (წვის დრო, „წვობა“) ... ბხ. ლიქმ-წლ (იხ. ზემოთ) = ლნტ. ლიქმ-იელ, ლშხ. ლიღმ-წლ = ლნტ. ლიღმ-იელ, ეტრ. ლიღმ-იელ (თესვის დრო)...

B. მა- — * -ა აფიქსებიან სახელს (§ 61, 2) ხშირად დაერთვის ქართულ -ი-ან, -ი-ერ... ბოლოსართების შესატყვისი ბხ. -წრ, ლშხ. -წრ, ბქვ.ლნტ. -წრ სუფიქსი: ბხ. მწზგ-წრ, ბქვ.ლნტ. მწზგ-წრ, ლშხ. მწზგ-წრ (92₄; ჰირიანი, სნეული), ბხ. მწად-წრ, ბქვ.ლნტ. მწად-წრ (← მწიდ: XVIII, 97₂₈, ლშხ. მწად 'შიშშილი') („შიშშილიანი“, მშიერი), ბქვ.ლნტ. მწხად-წრ (← მწხად 'სიხარული'), ლშხ. მწხად-წრ (7₂₂; სიხარულით) და სხვა¹.

C. -ა სუფიქსიან აბსტრაქტულ სახელთ (§ 61, 3) თუ დემატა -ი, მივიღებთ ქართულისებურ ტირია, წუნია, ხტუნია, კრეკია, ჰარია და მსგავს ფორ-

¹) ნაზნარ სახელთაგან სხვადასხვა მაწარმოებელი აფიქსის გამოყენებაზე იმიტომ ვჩერდებით, რომ ამ გზით შესაძლებელი ხდება ზოგი უკვე ხმარებიდან გასული ან ფონეტიკურ ნიადგაზე სახეშეცვლილი ნაზნარი ფორმის აღდგენა, მაგ.: ბხ. მწბ-წრ, ლშხ. მწაბ-წრ, ბქვ.ლნტ. მწბ-წრ (მადარი), ბხ. მწშდ-მწრ, ლშხ. მწშდ-წრ (3₁₉), ბქვ. მწშდ-მწრ (X, 221₀), ლნტ. მწშტ-მწრ (მთვრალი), ბხ. მწაბ-მწრ, ლშხ. მწაბ-წრ (37₂₂), ბქვ.ლნტ. მწაბ-წრ (ფხიზელი) და სხვა ისე შედგენილი, როგორც ბხ. მწად-წრ... მაგრამ უკანასკნელის აბსტრაქტული სახელი მწა-ად (შდ. § 61, 2) ყველგან დატულია, მოსალოდნელი მწა-ბიხ, მწა-შდგმ კი მხოლოდ ზოგან გვხვდება: ლშხ. მწა-ბიხ, ლნტ. მწა-ბიხ (← ბხ. მწა-ბა-სიმაძღრე), ბხ.ბეჩ. მწა-შდგმ, ლნტ. მწა-შტგმ (სიმთვრალე)... ასევე ბხ. უ-ტწა-ჟი, ეტრ. უ-ტწა, ბეჩ.ლნტ. უ-ტაბ რომ წარმოდგარია ლშხ. უ-ტეხ 'ისაგან და ყველა კი ლნტ. უ-ტეხ-ა'საგან (§ 62 D, შნ შ), ეს ნაწილობრივ ნა-ჟტეხ-ი'დანაც (იხ. § 64 D 2) ჩანს.

ფონეტიკის თვალსაზრისითაუ საინტერესოა სხვადასხვა აფიქსით წარმოებული ნაზნარი სახელები: ბხ. მწაჟმწ (მადლობა) — მწაჟმწრ (მადლობელი) გრძელი ხმოვანი საერთოდ არ იკუმშება, აქ კი ამას აღდგენა აქვს...

მებს: ლშხ. გეჰა-ა, ბხ. გეჰა-ა → ეცრ.ლნტ. გეჰა (ან ნათესაობით ბრუნვაში ბხ. გეჰა-ა, ბეგ. გეჰა-ა „ძლებია“) (= მეგეჰა || ლნტ. მეგეჰა 'გამძლე'), ლშხ. პეჰა-ა (ხორაკ, 24_{1ა}), ლნტ. პეჰა-ა, ბხ.ბეგ. პეჰა-ა (კვსვ. მეპეჰა || ლნტ. მეპეჰა, ხსვ. მეპეჰა 'მალია')... ლშხ. კეჰა-ა (ხორაკ, 20_{3ა}), ბხ.ბეგ. კეჰა-ა → ეცრ.ლნტ. კეჰა (მეჰეჰა || ლნტ. მეჰა 'კებნია, მებნარა'), ლშხ. შდგმა-ა (32₆), ბხ.ბეგ. შდგმა-ა → ეცრ. შდგმა, ლნტ. შტგმა („თრობია“, მათრობელა), და სხვა. ქვემო — ლშხ. ლეღა-ა (40₉), ბხ.ბეგ. ლეღა-ა → ეცრ.ლნტ. ლეღა (ხორკის მოყვარული) (← ლეღა 'ხორცი' + -ა...), ლშხ. თაშა-ა, ბხ.ბეგ. თაშა-ა → ეცრ.ლნტ. თაშა (ყველის მოყვარული) (← ხსვ.ლნტ. თაშ, ლშხ. თაშ 7₃; ყველი + -ა...), ლშხ. ქონა-ა (ქონის მოყვარული) და სხვა მაგალითების -ა-ა... და გეჰა-ა..., ლშხ. ქურა-ა („ლობია“) და მსგავს ფორმათა -ა-ა... წარმოშობით სხვადასხვა უნდა იყოს (შდ. მეშა-ა ← მუშა + -ა, ჰალა-ა ← ჰალა + -ა 'მდინარე': უმლ., § 30).

D. უარყოფითი მიმღობისაგან (§ 62 D) აბსტრაქტული სახელი მიიღება.

1. ზოგჯერ -ობ სუფიქსის (§ 61,4) დართვით: ლნტ. ურმა-ობ (უჭერლობა), უღი'გა-ობ (უქრობლობა)... -ა'ს მოკვეციტ: უხატა-ობ (← *უხატა-ობ 'უხატველობა'), და სხვა, რაც სხვა დიალექტში თითქმის არ გვხვდება, ან

2. ჩვეულებრივ ნა- — ი მასუბსტანტივებელ ფორმანტთა დართვით. უარყოფითობის უ- რედუქციის გამო იქცევა უ-დ და -ა კი იკარგვის: ბხ. ნა-უმარ-ი, ლშხ. ნა-უმარ-ი, ბჟვ. ნა-უმარ-ი, ლნტ. ნა-უმარ-ი (← *ნა-უმარ-ი 'მოუმზადებლობა'), ხსვ.ლნტ. ნა-უმარ-ი, ლშხ. ნა-უმარ-ი (უხენელობა), ხსვ.ლშხ. ნა-უმარ-ი, ლნტ. ნა-უმარ-ი (უღეწველობა), ნა-უმარ-ი || ხსვ.ლნტ. ნა-უმარ-ი (უმენებლობა), ბხ.ლშხ. ნა-უმარ-ი¹, ბჟვ.ლნტ. ნა-უმარ-ი (XVIII, 102; წაუსვლელობა), ბხ.ლშხ. ნა-უმარ-ი, ბჟვ.ლნტ. ნა-უმარ-ი (დაუბრუნებლობა)... მედიოპასივი: ნა-უმარ-ი (დაუბრუნებლობა), ნა-უმარ-ი (32₁₅; მოუსვლელობა), ლშხ. ჩუ ნა-უმარ-ი (46₂), ლნტ. ნა-უმარ-ი, ბხ. ნა-უმარ-ი (შეურიგებლობა)...

შენიშვნა. ნა- — ი ე. წ. ადიექტივებს ასუბსტანტივებს: ბეგი (მაგარი) — ნა-ბეგი (|| ლნტ. ნა-მბეგი 'სიმაგრე, ძალი'), შუიღბა, ლნტ. შუიღობ (← ჰართ. მშვიდობა) — ბხ. ნა-შუღობ-ი, ბეგ. ნა-შუღობ-ი → ეცრ. ნა-შუღობ-ი, ლნტ. ნა-შუღობ-ი, ლშხ. ნა-შუღობ-ი (16₁₃; სიმშვიდე, მშვიდობა), ფიშირ (მრავალი) — ნა-ფიშირ-ი, ლშხ. ნა-ფიშირ-ი (16₁₃; სიმრავლე)... ამგვარადეა მიღებული: ბხ. ნა-უმარ-ი, ბჟვ.ლნტ. ნა-უმარ-ი → კვსვ. ნა-უმარ-ი (13₂₅, 31₁₀ ← *ნა-უმარ-ი, ჰართ. უმარ-ისაგან), და სხვა (უმლ., § 6). ნა- — ი სხვადასხვა აფიქსით ნაწარმოებ სახელებთანაც

¹) პრეფიქსის ბოლოკიდური და ზნის ფუძის თავიკიდური ხმოვნების შეერთებით ვიღებთ გრძელ ხმოვნებს ბალსემოურსა და ლაშხურს: ბხ. ლი- + ი რ-ი, ლშხ. ლი- + ი რ-ი → ლი რ ი, ლი რ ე ნი (შდ. ბჟვ. ლი ი რ, ლნტ. ლი ი რ (წერა), ლი- + უ ყ-ი → ბალსემოურსა და ლაშხურს ლი რ ყ ი (წაგარაშდ. ბჟვ. ლი რ ყ, ლნტ. ლი რ ყ 'აყენა'), და ასე: ლი- + ა ხ-ი → ლი რ ი (წაგლა), მენი (წამსვლელი), ლნ- + ხ (სავალი), ნა- + ხ (ნავალი, კვალი), ბხ. უ- + ხ (უსვლელი) (აქედან: ნა-უ-ხ-ი), ბხ. მენქი რ ს, ლშხ. მენქი რ ს (68; მოქმედი), და სხვა მრავალი.

გვხვდება: ჯამშა ← ლნტ. ჯამაშა (ლონე) — ხვ. ლე-ჯმშჳ, ლშხ. ლე-ჯმშჳ, ლნტ. ლე-ლჯამშჳ (მაგარი, ლონიერი), აქედან: ბქვ. ნა-ლჯამშჳ-ი, ბხ. ნა-ლჯამშჳ-ი, ლშხ. ნა-ლჯამშჳ-ი (64₄), ლნტ. ნა-ლჯამშჳ-ი (ლონე), ბხ. ნა-ჩხნტუჳ, ბეჩ. ნა-ჩხეჳ, ეცრ.ლშხ. ნა-ჩხეჳ, ლნტ. ნა-ჩხაჳ (განახდომი) — ბხ. ნა-ჩხნტე-ი, ეცრ. ნა-ჩხნტე-ი (X, 164₅; ნა-ჩხნტოჳ || ნა-ჩხნტეოჳ 'სიგამხდრის გამო, სიგამხდრით': § 67 B), ლნტ. ნა-ჩხნტე-ი (სიგამხდრე)...

65. ნაზმნარ სახელთათვის. ნაზმნარ სახელთ ჩვეულებრივ ფუძელა აქვსთ საერთო ზმნასთან. ამის გარდა მასდარს შეიძლება ახასიათებდეს ერთ-ერთი ამ ეი, ჩუ, სკა, ქა პრევერბთაგანი და მიმღეობას დასახელებული წინდებულის გარეშე (გვ. 62) დრო და გვარი:

სკა ლიზი (70 ₁₂), სკა, ლნტ. სკა ლიზი შესელა	ქა ლი/იზი (ხორაჳ, 40 ₃₂₋₃₁)	გასელა
ჟი ლეზი, ჟი ლეჟი	ასასულელი	ქა ლეთოჳ (ხორაჳ, 14 ₂)
ბხ. ჟი უზა, ბქვ.ლნტ. ჟი უჳა	აუსულელი	ქა უთოჳ („ 13 ₃₁ — 14 ₁), ბეჩ. ქა უთოჳა გაურეველი

ქა შიფტე (78₂) ← ლნტ. ქა შიფტე გახერტილი, და სხვადასხვა.

A. რიგი ნაზმნარი სახელებისა დროთა ვითარებაში საკმაოდ დაშორებულია ზმნას და დღეს ჩვეულებრივი სახელისაგან ძნელადღა გაიარჩევა (ასეთ სახელებში დროისა და გვარის კატეგორია არა ჩანს და პრევერბიც არ ახლავს მათ):

ლუ-ხდუჳეჳ, ბქვ. ლუ-ხდუჳიჳე (X, 4₁, 7₁), ლშხ. ლუ-ხდუჳ (72₃₁), ლნტ. ლუ-სტუჳიჳე (|| ლუ-სტუჳიჳე) „წნული“, ნაწნავი (შდ. ლშხ. ნა-ხდუჳ 14₃₁; ნაწნავი)

ლგ-დგარ, ლშხ. ლგ-დგარ (35₂) მკედარი

ლა-რდ-ა ბინა, სამყოფი

ბხ.ლნტ ლა-კუჳეჳ (XVIII, 96₂₁₋₂₂), ბქვ. ლა-კუჳეჳ-ი „სალოცავი“, ეკლესია

ლა-ცხნირ (61₁₂), ბქვ. ლა-ცხნირ (X, 186₆; ლა ც ხ ნ ი რ) ← ლნტ. ლა-ცხნირ სავარცხელი

ლა-სგიდ, ბქვ. ლა-სჯადი, ლშხ. ლა-სგიდ (83₂₆, XXV₁, 28₂₆, 88₁₄) ← ლნტ. ლა-სჯადი სახედი...

ლე-რეჳეჳ (X, 250₆, ხორაჳ, 30₆) ტანისაშოსი

ბხ. ლე-ზიჳ (X, 3₂), ლშხ. ლე-ზეჳ (11₁₇) საგზალი...

ნა-შხატ-ე, ლშხ. ნა-შხატ ლობე

ბხ.ლნტ. ნა-კეტლაჳ-ე, ბქვ.ლნტ. ნა-კეტლაჳ „ნაჳულაჳი“

ბხ. ნა-ჳედან-ე, ბქვ. ნა-ჳედან ← ლნტ. ნა-ჳედან დანანიჳნი, დანაკაევი

მგ-ჳიოდ (X, 170₂₆, 223₆) მკედელი, აქედან: ქესე. მგ-ჳიოდ-ჳა მკედლიანი...

კომპოზიტებში: თაშმგჳაბ (← თაშ ეველი + მგ-ჳაბ ნოხარჳული), ლშხ. თაშმგჳაბ საჳმელია ცერმგჳაჩ ზომა, ლშხ. ცერმგჳაჩ (← ცერი ცერი + მგ-ჳაჩ ამართული)...

ამ გზით არის მიღებული რიგი სახელებისა მცენარეთა, ადგილთა და სხვათა: ლშხ. მგეჳ მგსგ დი (ხორაჳ, 21₂₅; „მზისმზერი“, მზესუმზირა), მგბჳ-ლლ (ib., 19₂₀; მგბჳლლ ← აბჳლე 'ბერავს')¹ (მცენარეა), შიარე მგბრალჳნლ

¹) მგბჳლლ ალ ბალახს ერ იხბი ეჳ-მაჳ, ეჳჳი ხახლა, იმეჩ მებჳლლ. ჩაბჳლე (19₃₀₋₃₁).

მგბჳლლ ალ ბალახს ლახ ჳსა იხბი ეჳმაჳ, შიშდ ხოჳერი, ლიტხუნეს ხაბნსჳჳე... ეჳმაჳ ერ იხბიჳ, პერს ხატხუნლჳჳე 'ი ჩა-ბჳლე (16₃₀₋₃₁; 27-28).

„მგერავი“ ამ ბალახს რომ შჳჳამს საჳო-ნელი, ისე „მჳეჳე“, როგორც „მუბულოლი“ გაბერავს.

„მუბულოლი“ ამ ბალახს თუ რომ შჳჳამს საჳომელი, მაშინვე წყენს, პირღებინებას აწყებინებს... საჳონელი რომ კამენ (წიჳ), პერს არწყებინებს და გაბერავს.

(ib., 33₁₈)¹, მუდუწროლ (ib., 17₂₃ ← აღუწე 'წელავს')², მუბუღირროლ (ib., 17₆)³ (მცენარეებია), ლაფულა (ib., 72₃), ლაფულა (← ლი-ფუ/ულ-ი 'ბერვა') (ბუშტი, საბერი, ზოგან) მცენარეა), ბხ.ლზხ. ლეცირი (ib.₂₇), ბჟვ. ლეცირი (← ბხ. პირი, ვტრ. პირი, ლზხ. აცირე 'ფუქენის', 'კანს ხდის') (მცენარეა)... ბხ.ვტრ. მე/ილაწად || ვტრ. მეგელაწად, ბჟვ. მეტლაწად, ლნტ. მიელაწად ('მზის-სანახი') = ლზხ. მეტლაწად ('მზისამოსავალი', აღმოსავლეთი)... ვტრ. მიფუწ-დუნა, ბჟვ. მეგემუწდუნა, ლზხ. მეგუწდუნა, ლნტ. მიეგუწდუნა (მზეთუნახავი)... ბხ. *ლეგჰჰერ (X, 166₄...: ლეგჰჰერ ← ლიგჰჰე 'ფქვა') → ლეჰჰერ, ბჟვ. ლეჰჰერ, ლზხ. ლეგჰერ (14₁₇), ლნტ. ლეგჰერ 'წისქვილი')... ამიტომია, რომ

B. ამათთან შეიძლება ვიხმაროთ ისეთი აფიქსები, რომელნიც ჩვეულებრივს სახელებს ახლავან, მაგ.:

1. -პრ... (= -იან, -იერ): მჰად-პრ, მჰად-პრ, მჰად-პრ ('შიმშილიანი': § 64 B), ლზხ. ლათთუნ-პრ (37₆), ბხ. ლათთუნ-პრ (ლნტ. ლათთუნ-პრ-ი 'სათუ-თუნე, ქისა'), ლზხ. ლაწვდ-პრ (ხორაჟ, 25₂₀₋₂₁ ← ლაწვდ ib., 12₁₇ + -პრ), ბხ. ლაწვდ-პრ, ბჟვ.ლნტ. ლაწვდ-პრ (← ლიწვდ/ი 'წურვა') (საწური), ლზხ. ლაჩ-დინ-პრ, ბხ. ლაჩდინ-პრ (XXXI, 66₂₃₋₂₆: ლაჩდინარ), ბჟვ.ლნტ. ლწ/აჩდინ-პრ (← ბჟვ.ლნტ. ლაჩდინე, ბხ.ლზხ. ლაჩდინე 'რევა') (სარევი)... შდ. ბხ. ბაჩ-პრ, ლზხ. ბეჩ-პრ (ქვიანი), ბხ. კუბდ-პრ, ლზხ. კუბტ-პრ, ლნტ. კუბატპრ (← ქართ. კუბატ + -პრ 'კუბატანი') (ხორციანი პური) (-ონ სუფიქსი, 309).

2. -ჰაქ: ბხ. ლეზუბ-ჰაქ, ბჟვ.ლნტ. ლეზუბ-ჰაქ → ვტრ. ლეზუბ-ჰაქ, ლზხ. ლე-ზობ-ჰაქ (სასაქმელე), შდ. ზეჰ-ჰაქ, ზეჰ-ჰაქ (საშეშე) (სახელთა ისტ. 301).

3. კნინობითის ნაწილაკები: -რლ, -ოლ, -ნი/ილ... ბხ.ლზხ. ლარდ-რლ (← ლარ-და ბინა + -რლ), ლნტ. ლარდ-ოლ = ბჟვ. ლარდ-ილ (ბინაქი), ლზხ. მეფტრლ (ხორაჟ, 8₃) ← ლნტ. მეფტოლ = ხსვ. მეფტნი/ილ (ნახვრეტი პატარა)... -ჟულ, -ულ: ლზხ. ნახუიტულ (38₂₂), ხსვ.ლნტ. ნახუიტულ (ნაქერი)... -გლდ: ბხ. ნაზულდ, ბჟვ.ლნტ. ნაზულდ (← ნაზულდა: XXI, 34₉) = ლზხ. ნაზულ (← *ნა/აზუ 'კვალი' + -გლდ/-გლ), შდ. ხსვ. დწდულდ, ლნტ. დწტულდ (სახელთა ისტ. 300, E), და ასე სხვა ფორმანტები:

ა. -ინ: ლზხ. მეშდმინ (73₁₈ ← *მეშდმე + -ინ 'მთრობელ-იან-ი?'), ლნტ. მეშტმიან (|| მეშტმე || მეშტმია 'მათრობელა'), ლზხ. მუქჰცინ (6₃₁ ← *მუქჰცე + -ინ 'მკრეღ-იან-ი'), ბხ. მუქჰცინ, ლნტ. მუქჰციან (მკრეღი: თვალი, დანა...), და სხვა.

ბ. -ია: ბჟვ. მუქჰნია ('მესულიე', გლახა, საძაგელი), ბხ.ლზხ. მუშკრია (6₁₂₋₁₃; ხორაჟ, 36₁₈: მაწყინარი)...

1) შიარე მებრანჯნოლ აღ ბალახს ნეცინ ზელეგის დამბანინებელი ამ ბალახს ბალარ ხარ, ანროჟ შიარს იბრანლხ ბობშარ წერილი ფოთლები აქვს, ამით ზელეგს იბა-სანი მეჭაფ (33₁₂₋₁₇).
ნენ ბავშვები საპნის ნაცვლად.

2) ამოგლეჯის დროს თუ გაიწედა, ბაჰაპურს მაქმევენო, — ამბობენ მწყემსი ბავშვები (შენიშნა არტ. ონიანმა).

3) ნაწარმოება ბუღ ღრე'საგან (მტვერავს) (...ბუღ ღრე'ს ფუშკედ ib.წ: მტვერს უშვებს, აცენებს).

C. უფრო საინტერესოა ნაზმნარ სახელებთან უკანასკნელთა მაწარმოებელი ფორმანტების გამოყენება:

მა-ყალ შიში (§ 61, 2) — ხსვ. ლე-მყალ, ლშხ. ლე-მყალ (მ₂₀) ← ლნტ. ლე-მყალ საშიში
 ლა-სეტრა, ლნტ. ლა-სეტრა (§ 62 B 2) — ლა-ლხეურ/ტრა (X, 164₄), ლნტ. ლა-ლხეურ-ა საჯღომი
 ლა-ზგა, ლშხ. ლა-ზგა სასახლო (ადგილი) — ბხ. ლა-ლზიგა (sic), ლშხ. ლა-ლზიგა (XXXI, 24₁₂), ლნტ. ლა-ლ-ზიგა (ლექსეზშიც ასეა, შდ. ლალზიგალი: ლექსიდანეე) სასახლე (ადგილი: XXXI, 87₂₈₋₂₉ ყაძისა, место для жительства)...

და ასე სხვადასხვა სახელთან სხვადასხვა აფიქსი გვხვდება: ლი-ლ-ყურ ← ლნტ. ლი-ლა-ყურ (წოლა სხვასთან), ბხ. ლი-ლგემალ, ლნტ. ლი-ლგემალ... (აშენება), აქედან: ბხ. ლგ-ლგემალ-ე → ლშხ. ლგ-ლგემალ-ე, ლნტ. ლგ-ლგემალ-ე → ბქვ. ლგ-ლგემალ-ე (შენებული), ბხ. (ნა-ლგემალ-ტ?) || ნა-ლგემალ-ტ (sic), ლშხ. ნა-ლგემალ (ხორაჯ, 21₁₆), ეცრ. ნა-ლგემალ, ლნტ. ნა-ლგამ, ბქვ. ნა-ლგემ || ნა-ლგემალ (ნაშენი, ნადგამი), ბხ. ნა-ლზიგ-ტ, ლშხ. ნა-ლზიგ, ბქვ. ნა-ლზიგ ← ლნტ. ნა-ლზიგ-ტ || ნა-ლ-ზიგ-ტ (ნასახლები) (შდ. ნალზიგეტი XVIII, 99₁; ნასახლებზე¹⁾)... ხსვ. ქტინღმგენე (X, 244₂₇) || ეცრ. ქტინიშგენე (sic), ლშხ. ქუნღმგენე (6₃₄, 75₃₂; სულდგმული), ბა.ლშხ. ქახელღმღე (30₁₈, X, 250₂; ქახელღმღად ენებითი ბრუნვა). (სახელდებული), ხსვ. ლგ-მგეც (შეძლებული), ლგ-მგეც (X, 250₂; გაკვირვებული)... ბხ. ნა-მსაღ-ტ, ბქვ. ნა-მსტედ (sic), ლშხ. ნა-მსედ-ჯ (19₃₉) ← ლნტ. ნა-მა-სად-ტ (ნარჩენი), ბხ. ნა-მჩაღ-ტ ← ლნტ. ნა-მა-ჩაღ-ტ (შდ. კინ. ფორმა: ნამჩედულ XXI, 34₈ → ბხ. ნამჩაღულ: ნავალი, განაქცევი), ბქვ. ნა-მქარ-ტ ბქვ. ნა-მქარ-ტ¹) (მოკრილი ხის ძირი), ნა/ა-მშტირ (5₈; ნანგრევი) || ლშხ. ნა-მხორ (55₈; ძველი სახლი) ← ნა-მხორ-ტ, რადგანაც მრ. რ. გვაქვს ბხ.ლნტ. ნა/ა-მშტირ-ტ-ალ, ლშხ. ნა-მხორ-ჯ-ალ (1₇; ნანგრევი), ნა-მშინ-ტ (ხორაჯ, 15₁₄) ← || ლნტ. ნა-მა-შინ-ტ (ნაწვავი), ნა-მხოშ (X, 248₈₄₋₂₅), ბხ. ნა-მხოშ-ტ (ნაუფროსები)...

66. ფორმანტები ზმნასა და ნაზმნარ სახელებში. სხვადასხვა სახისა და დანიშნულების რიგი სუფიქსებისა გვხვდება ზმნაშიც და ნაზმნარ სახელშიც.

A. სა შ უ ა ლ- ვ ნ ე ბ ი თ თ გვიწარმოებს აქტივთაგან

1. ბხ. -ალ, ლშხ. -ალ, ეცრ.ლნტ. -ალ, ბქვ. -ალ (← *-ალ-ე):

აქტივი	საშ.ვგებ. ბხ.	ლშხ.	ეცრ.ლნტ.	ბქვ.
ა-მარ-ე ამზადებს —	ა-მარ-ალ	ა-მარ-ალ	ა-მარ-ალ	ა-მარ-ალ ეზადება
ა-წვირ-ილ-ე ათხოვებს —	ა-წვირ-ალ	ა-წვირ-ალ	ა-წვირ-ალ	ა-წვირ-ალ თხოვდება

და ასე: ი-მრ-ე ← ლნტ. ი-მერ-ე (იბერებს) — ბხ. იმრ-ალ, ლშხ. იმრ-ალ, ეცრ. იმრ-ალ, ბქვ. იმრ-ალ ← ლნტ. იმერ-ალ (ბერდება), ირქტ-ი ← ლნტ. ირექტ-ი (იმოსება) — ირქტ-ალ, ირქტ-ალ, ირქტ-ალ, ირქტ-ალ ← ლნტ. ირექტ-ალ (იმოსება), აღწ/უწ-ე (წელავს) — იღწწ-ალ, იღწწ-ალ (ხორაჯ, 22₈), ეცრ.ლნტ. იღწწ-ალ, ბქვ. იღწწ-ალ (იწველება), ბხ.ლშხ. ინზორ-ე-ხ, ბქვ. ინზორ-ე-ხ ← ლნტ. ინაზორ-ე-ხ

¹⁾ ნა ლ ზ გ გ (ib, შნშ. 31) жила, жилище.

(იკრებენ) — ინზორ-აღ-ხ, ინზორ-აღ-ხ, ინზორ-ა/აღ-ხ ← ლნტ. ინზორ-აღ-ხ (იკრიბებთან)... II ჯგ. ვნებითთაგან: იკრ/იში (იტეხება) (გვ. 181) — იკრ/შ-აღ, ლშხ. იკრ/შ-აღ, ვცრ.ღნტ. იკრ/შ-აღ, ბგ. იკრ/შ-აღ (ტყდება, აცივდება), ბხ. იხტრ-აღ (შდ. ლნტ. იხტიტ-აღ), ვცრ. იხტრ-აღ (|| ხტეტნი: წყდება, იჟლიტება)... რელატიური ფორმებია: ხემარ-აღ, ლშხ. ხემარ-აღ (5₁₄... ემზადება), ბხ. ხეკრ/შ-აღ... (აცივდება), და სხვა მრავალი (უმლ., § 18).

2. ბხ. -იელ, ბგ.ჰესე. -იელ, ვცრ. -ელ:

აქტივი: აფშედ-ი ← ლნტ. აფშტე-ი აქებს, იქედ-ი = ლნტ. იქედენ-ე¹, იცხენ-ე ივარცხნის

	ბალსხ.	ბგ.ლშხ.	ლნტ.	ვცრ.			
საწესო	ო-ფშედ-იელ	ო-ფშედ-იელ	←	ო-ფშტე-იელ	→	ო-ფშედ-იელ	ტრახახობს
	ო-ქედ-იელ	ო-ქედ-იელ	←	ო-ქედ-იელ	→	ო-ქედ-იელ	კითხულობს
	ო-ცხენ-იელ	ლშხ. ო-ცხენ-იელ	(6 ₁₃)	ო-ცხენ-იელ			ივარცხნება

და ასე: ბხ. ა-გზ-გენ-ე (კომავს) — ი-გზ-იელ (იზმორება), კრეც (კენესის) — ბხ. ი-კრ/შ-იელ, ბგ. ი-კრ/შ-იელ (კენესის) ← ლნტ. ი-კრ/შ-იელ → ვცრ. ი-კრ/შ-იელ (კენესის)... II ჯგ.: ბხ. იტხ-იელ, ბგ.ჰესე. იტხ-იელ, ვცრ. იტხ-იელ (შდ. ბხ. იპრ-იელ, ლნტ. იპერ-იელ, ბგ. იპორ-იელ, ვცრ. იპორ-იელ 'დაფრინავს')... რელატიური ფორმებია: ხეტხ-იელ, ხეტხ-იელ → ვცრ. ხეტხ-იელ (უბრუნებს)... (უმლ., § 20).

შენიშვნა I. -აღ... და -იელ... გამოყენებულია აგრეთვე II ჯგუფის ვნებით ფუძისთან -ურ- სუფიქსის შემდეგ (ფუძის -ე- გრძელდება ბალსხემოურსა და ლაშხურში): ბხ. ი-ღნგ-ურ-აღ, ლშხ. ი-ღნგ-ურ-აღ, ვცრ. ლნტ. ი-ღნგ-ურ-აღ, ბგ. ი-ღნგ-ურ-აღ (თანდათან ქრება)... ხედნგ-ურ-აღ/აღ, ბგ. ხედნგ-ურ-ა/აღ || ლნტ. ხედნგენ-აღ (უქრება), ბხ. ხეტრ-ურ-აღ, ლშხ. ხეტრ-ურ-აღ, ვცრ.ღნტ. ხეტრ-ურ-აღ, ბგ. ხეტრ-ურ-აღ (უბრუნდება ხშირად), ბხ. ხეკრ-ურ-აღ, ლშხ. ხეკრ-ურ-აღ (77₁₄), ბგ. ხეკრ-ურ-ა/აღ (თანდათან, დღე-დღეზე მოუდის), ლნტ. ხედნგურ-იელ (უქრება), და სხვა. რადგანაც -აღ... და იელ... ერთი ფუნქციისანი არიან, ამიტომ შეიძლება მათს მონაცვლეობას ექნეს ადგილი (ამ შემთხვევაში -ურ-ს ბალსხემოურისა და ეცერულის გამოკლებით რედუქცია მოსდის): ბხ. ხეჩედ-ურ-აღ, ლშხ. ხეჩედ-ურ-აღ, ბგ. ხეჩედ-ურ-ა/აღ || ბხ. ხეჩედ-ურ-იელ, ლშხ. ხეჩედ-ურ-იელ, ბგ.ღნტ. ხეჩედ-ურ-იელ (ექცევა, გაურბის), ბხ. ხეტრ-ურ-იელ, ლშხ. ხეტრ-ურ-იელ, ლნტ. ხეტრ-ურ-იელ (შდ. ზემოთ)... სხვა სუფიქსით: ვცრ. ხეპეც-ინ-აღ, ბგ. ხეპეც-ინ-აღ = ბხ. ხეპეც-უნ-აღ (ემალება), შდ. ხედნგ-უნ-აღ-ხ (ერთმანეთს აბრალებენ)... ასეთივე მონაცვლეობაა: იცხენ-იელ (იხ. ზემოთ) = ვცრ. იცხენ-აღ, ბგ. იცხენ-აღ, და სხვადასხვა.

შენიშვნა II. არის შემთხვევები ორისავე ელემენტის ერთ ფორმაში გამოვლენისა: ბხ. ითა-აღ-იელ, ლშხ. ითა-აღ-იელ (5₁₀) = ბხ. ითა-აღ, ლშხ. ითა-აღ (7₂₄), ლნტ. ითა-აღ (ცდილობს), ლშხ. იკვად-აღ-იელ-ხ

¹ ბალსხემოურსა და ლაშხურში ი ქ ე დ ა ნ ე კითხულობს (წიგნს), ბხ. ი ქ ე დ ი ე ლ... კი კითხულობს (აზბაჯს...).

(19₁₆: იგებენ)... ბზ. ხეჰედ-იელ-ვლ, ლზხ. ხეჰედ-იელ-ვლ, ბჟრ. ხეჰედ-იელ-ვლ, ლნტ. ხეჰედ-იელ-ვლ → ეტრ. ხეჰედ-ელ-ვლ (ეკითხება)...

B. ობიექტის სიმრავლის გამოსახატავად გამოყენებულია:

1. ბზ. -ვლ-ი, ლზხ. -ვლ-ი, ბჟვ. -ვლ-ი, ლნტ. -აღ-ი¹: ხსე. ატურ-ე ← ლნტ. ატურ-ე, ლზხ. ატურენ-ი (ანთებს სანთელს) — ბზ. ატურ-ვლ-ი, ლზხ. (ატურ-ვლ-ი ||) ატურენ-ვლ-ი, ბჟვ. ატურ-ვლ-ი, ლნტ. ატურ-ალ-ი (ანთებს სანთლებს), ბზ. ამარ-ვლ-ი, ლზხ. ამარ-ვლ-ი, ბჟვ. ამარ-ვლ-ი, ლნტ. ამარ-ალ-ი (ამზადებს ბევრს ← ამარ-არ-ე ამზადებს), ბზ. ნთ-ვლ-ი, ლზხ. ნთ-ვლ-ი (29₁₄), ბჟვ. ით-ვლ-ი, ლნტ. ით-ალ-ი (იყოფს ბევრს), ბზ. ასყ-ვლ-ი, ლზხ. ასყ-ვლ-ი (ხორაჟ, 31₈: აკეთებს ბევრს, მრავალს), ლზხ. ანყ-ვლ-ი-ბ (მ₁₇: აცობენ), ბზ. ხოცყან-ვლ-ი-ბ (X, 21₄: ხოცყანალის 'კეტავენ, ხზავენ ურდულით'), და სხვადასხვა.

2. ბზ. -იელ-ი, ბჟრ. ჰესე. -იელ-ი, ეტრ. -ელ-ი: აშუედ-ი ← ლნტ. აშუედ-ი (რეცხს) — ბზ. აშუედ-იელ-ი, ბჟრ. ლზხ. აშუედ-იელ-ი ← ლნტ. აშუედ-იელ-ი → ეტრ. აშუედ-ელ-ი (რეცხს ტანისამოსს), ბზ. აქუმდენ-ი, ლზხ. აქუმდენ-ი (კეცს) — ბზ. აქუმდენ-იელი, ლზხ. აქუმდენ-იელი (კეცს ბევრს, ფარდაგს)... ამავე ფუნქციისა ბზ. -იელ-ე, ლზხ. -იელ-ე ფორმანტი: იხტრ-ი (ხორაჟ, 14₂) ← ლნტ. იხტრ-ი (კრებს) — ბზ. იხტრ-იელ-ე, ლზხ. იხტრ-იელ-ე (იგროვებს) (შდ. ლზხ. ახტრ-იელ-ე: ხორაჟ, 32₁₇₋₁₈ აგროვებენ) = ეტრ. იხტრ-ელ-ი, და სხვა.

შენიშვნა. -იელ-ი... და -ვლ-ი... ერთმანეთს ენაცვლებიან: ბზ. ათ-შენ-იელ-ი = ეტრ. ათშინ-ვლ-ი (არჩევს), ბზ. აძან-იელ-ი = ლზხ. აძვენ-ვლ-ი (5₁₄: კლავს ბევრს საქონელს)...

3. ბზ. ლზხ. -გრ-ე, ბჟვ. ლნტ. -გრ-ე: ხიპ-ე, ლზხ. ხეპ-ე (ხეთქს) — ბზ. ლზხ. ახპ-გრ-ე, ბჟვ. ლნტ. ახპ-გრ-ე (ხეთქს ბევრს), ცილ-ე, ლზხ. ცელ-ე (აპობს) — აცლ-გრ-ე, ბჟრ. ლნტ. აცლ-გრ-ე, (მეტათვისით) აცრ-ელ-ე (გვ. 68, შნშ. 3), შდ. აგლ-გრ-ე, აგლ-გრ-ე → ეტრ. აგრ-ელ-ე (გლეჯს), აბლ-გრ-ე → ეტრ. აბრ-ელ-ე (ხევის, აპობს)... დისიმილაციით: აწკრ-ელ-ე, აწკრ-ელ-ე (← *აწკრ-გრ-ე... 'აპობს წკირებად'), აშხრ-ელ-ე, აშხრ-ელ-ე (← *აშხრ-გრ-ე... 'აპობს')... ასიმილაციით: აქუმ-შრ-ე, აქუმ-ურ-ე (← *აქუმ-გრ-ე... 'ამტვრევს'), აქუმ-შრ-ე, აქუმ-ურ-ე (ქრის), აფშედ-ურ-ე, ბჟვ. აფშედ-ურ-ე (← *აფშედ-გრ-ე 'უშვებს' (გვ. 97, შნშ. 1), და სხვა. -გრ-ე, -გრ-ე ფორმანტი ხშირად გვხვდება II ჯგუფის ზმნებთან, ხოლო ბირველისასთან იშვიათად, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ ლექსებსა და ეცერულს, საიდანაც ესლა მოგვეყავს: ხორაშ-გრ-ე-ბ (გვ. 77 → ბზ. ხორაშ-ელ-ე? 'უშლიან, უგებენ'), ხოგამ-გრ-ე-ბ (XXXI, 42₁₆, 105₁₋₃) → ეტრ. ხოგამ-გრ-ე-ბ ('უღვა-მენ', შდ. ეტრ. ლზხ. აფახ-ურ-ე 'მეტსახელებს არქმევს')...

შენიშვნა I. -გრ-ე, -გრ-ე და -ვლ-ი, -ვლ-ი'ც მონაცვლეობენ: ბზ. ხორაშ-ელ-ე || ხორაშ-ვლ-ი, ეტრ. ხორაშ-გრ-ე || ხორაშ-ვლ-ი (უშლის ლოგინს), აგმ-გრ-ე || აგმ-ვლ-ი (აშენებს, აგებს სახლებს)...

შენიშვნა II. -იელ... და -გრ... ელემენტები ფორმები შეიძლება გართულდენ -ვლ-ი ნიშნით: ბზ. ახტრ-იელ-ვლ-ი, ლზხ. ახტრ-ელ-ელ-

[¹] უმლ. გვ. 176, შნშ. 1].

წლ-ი (5₁₉ აგროვებს), ბზ. აკტშ-ურ-წლ-ი, ბჟვ. აკტშ-ურ-წლ-ი, ლნტ. აკტშ-ურ-ალ-ი (ამტერებს), ეცრ. აგმ-გრ-წლ-ი, აგტშ-ურ-წლ-ი = ბზ. აკტშ-წლ-ი (ასხამს), ბზ. ალჯ-გრ-ე || ალჯ-გრ-წლ-ი (რგავს), ლშხ. აშყტდ-იელ-წლ-ი (რეცხს)...

C. კაუზატივის აწარმოებს -უნ-: ხაშხ-უნ-ე, ლშხ. ხაშხ-უნ-ე (აწვევიანებს), ხსჯ. ხაშხ-უნ-ე, ლშხ. ხაქმ-უნ-ე (ათიბვინებს), ხსჯ. ხაქრ-უნ-ე (აღებინებს კარს)... II ჯგ.: ხსჯ ლნტ. ხაბხ-უნ-ე, ლშხ. ხაბხ-უნ-ე (აბრუნებინებს, პირსაღებინებს), ხსჯ. ლნტ. ხაბდ-უნ-ე, ლშხ. ხაბდ-უნ-ე (ახდევინებს), და სხვადასხვა.

ა. თუ ზმნის ფუძე ერთმარცვლიანია და შეუკუმშავია, ან ერთმარცვლიანზე მეტია და შეკუმშულია, მაშინ -უნ-ე-ს რედუქცია მოსდის და იქცევა -ტნ-ე-დ, უკანასკნელი კი ბაგისმიერი ბგერის მეზობლად წარმოვიდგება -ნ-ე-დ: ლშხ. ხამარ-ტნ-ე, ეცრ. ლნტ. ხამარ-ტნ-ე ← ბზ. ხამარ-უნ-ე (ამზადებინებს), ლნტ. ხაგემ-ნ-ე ← ხსჯ. ხაგემ-უნ-ე, ლშხ. ხაგემ-უნ-ე (აშენებინებს), ხაკალ-ტნ-ე = ლნტ. ხაკალ-ტნ-ე (← * ხაკალ-ტნ-უნ-ე 'აღეწვინებს'), ლშხ. ხაზელ-წლ-უნ-ე (73₉; ატარებს, არონინებს), და სხვა.

ბ. ბალსემოურში ფუძის -ე/-წ- → -წ/-წ-დ: ხააჰგ-უნ-ე, შდ. ეცრ. ხააჰგ-უნ-ე = ლნტ. ხააჰგ-ტნ-ე, ლშხ. ხააჰგ-ტნ-ე (წაღებინებს)...

1. -უნ-ე-ს ნაცვლად შეიძლება მოგვევლინოს -ალ-ტნ-ე, ბჟვ. ლნტ. -ალ-ნ-ე, ანდა ბზ. -წ-ტნ-ე, ბჟვ. ლნტ. -ა-ტნ-ე (← * -ა/ალ-უნ-ე): ბზ. ლშხ. ხამარ-ალ-ტნ-ე → ბზ. ხამარ-წ-ტნ-ე¹, ბჟვ. ხამარ-ალ-ნ-ე (ამზადებინებს), ლშხ. ხაქმ-ალ-ტნ-ე = ბზ. ხაქმ-წ-ტნ-ე (ათიბვინებს), ლნტ. ხახატა-ტნ-ალ-ნ-ე = ბზ. ხახატა-წ-ტნ-ე (ახატვინებს).

შენიშნა. -უნ-ე ან -ალ-ტნ-ე ხშირად დაერთვის -უნ-/-ტნ- ნიშნიან კაუზატივის ფორმას: ლნტ. ხაგემ-ნ-უნ-ე (← * ხაგემ-უნ-უნ-ე 'აშენებინებს'), ბჟვ. ხამარ-ნ-უნ-ე (ამზადებინებს)... ლშხ. ხაშხ-უნ-ალ-ტნ-ე, ლნტ. ხაშხ-უნ-ალ-ტნ-ე → ბჟვ. ხაშხ-უნ-ა-ტნ-ე, ბზ. ხაშხ-უნ-წ-ტნ-ე (|| ხაშხ-წ-ტნ-ე 'აწვევიანებს'), ბჟვ. ხაქმ-უნ-ალ-ნ-ე, ბჟვ. ხაქრ-უნ-ა-ტნ-ე = ბზ. ხაქრ-წ-ტნ-ე (აღებინებს კარს), ლშხ. ხაგემ-უნ-ალ-ტნ-ე → ბჟვ. ხაგემ-უნ-ალ-ნ-ე, და სხვა.

-ალ-/-ალ- ობიექტის სიმრავლის (§ 66 B 1) ან მოქმედების ჩვეულებრივობის (§ 66 A) მაჩვენებელია, -უნ- კი, როგორც დავინახეთ, შეიძლება ორჯერ გვხვდებოდეს ხანდახან: ლშხ. ხაბხ-უნ-ალ-უნ-ე² (ხორაჯ, 16₉₈), ბჟვ. ხაბხ-უნ-ა-ტნ-ე (აბრუნებინებს), ლშხ. თი ხანდ-უნ-ალ-უნ-ე-ბ (46₃₃; მოანდომინებენ), ლნტ. ხატარ-ალ-ტნ-ე (ანთებინებს)... თარგმნიან კი ყველას ერთნაირად.

2. ლშხ. -ას-ტნ-ე ← ეცრ. ლშხ.³ -ასგ-ტნ-ე ფორმანტი ან -ი, -ე მოკვეცილ აწმყოს ფუძეს დაერთვის, ან -უნ-/-ტნ- ნიშნიან კაუზატივის ფორმას: ეცრ. ლშხ. ხაქმ-უნ-ასგ-ტნ-ე (ათიბვინებს), ხა-ქრ-უნ-ასგ-ტნ-ე (აღებინებს კარს), ჩუ ხაქმ-უნ-ასგ-ტნ-ე (ატეხინებს), ეცრ. ხაშხ-უნ-ასგ-ტნ-ე || ხაშხ-უნ-ა-ტნ-ე || ხაშხ-უნ-ე

¹) ბალსემოურში თუ მართლა -ლ- არის დაკარგული, რამ გააუმლატა -ა- (ხამარ-ალ-ტნ-ე → ? ხამარ-წ-ტნ-ე), — ეს გამოსარკვევია.

²) ტექსტების ლიზი ლახბინანენებ (XXXI, 32; სიარული დაწვევინებს), ლაჯ-ბინანენებ (ib., 86; დაგაწყებინებს)... უნდა შესწორდეს ასე: ლჩხი ლახბინან-ალ-ტნ-ე-ბ, ლაჯ-ბინან-ალ-ტნ-ე-ბ → ლახბინანენებ, ლაჯ-ბინან-ტნ-ე-ბ.

³) -ას-ტნ-ე-ბ ← -ეს-ტნ-ე-ბ: ლშხ. ხაქმ-უნ-ას-ტნ-ე || ხაქმ-უნ-ეს-ტნ-ე-ბ, და სხვა.

(აწვევინებს)... ლშხ. ხაბნ-ჰს-ჰნ-ე (37₁₃, ხორაჲ, 16₂₂) = ხაბნ-ჰლ-ჰნ-ე (37₁₆; აწ-ყებინებს), ხაფნ-ჰს-ჰნ-ე (აწყურებს). და ზოგიც სხვა (-ჰნ- ელემენტი ჩვეულებრივია, -ჰს-ჰნ-... კი ყველგან არ იხმარება). უკანასკნელი (-ჰს-ჰნ-...) მნიშვნელობით იგივეა, რაც -ჰნ-.

შენიშვნა I. მ. ზავადსკით კაუზატივის მაწარმოებლად -ჰნ-სუფიქსიც (X, გვ. XI-XIII) გვაქვს და -ჰს-გ-ჰნ-იც (ალბათ: -ჰს-გ-ჰნ-), ოლონდ -ჰს-გ- ბოლოსართიანი კაუზატივის ფორმები „помогать¹: хвабмунасгуне; хвабмунасгде, хвабмунасгдас...“ (ტაბ. I, იხ. აგრეთვე გვ. XVIII, XIX).

შენიშვნა II. ლაშხურში -ჰნ-დ-ჰნ-ე ელემენტიანი ფორმაც გვაქვს: ხაჩმ-ჰნ-დ-ჰნ-ე-ხ (38₆) = ახ. (ხაჩმ-ჰნ-ჰ-ჰნ-ე-ხ? ||) ხაჩჲ'მ-ჰ-ჰნ-ე-ხ (აქნევინებენ)².

გარდამავალ ზმნათაგან ნაწარმოები კაუზატივი საზედაო ქცევისაა: ა/ა-შხ-ი (წევას) — ხ-ა/ა-შხ-უნ-ე (აწვევინებს), ლალ-ჲმ, ლა/ალ-ემ (შეჰამა) — ხნ/ამ-ნ-ე (← * ხ-ა-ჲ/ემ-უნ-ე? აქმია)... ხოლო გარდაუვალთაგან მიღებული -ჰნ- ფორმანტიანი ზმნები გარდამავალია და საარვისო, სათავისო ან სასხვისო ქცევისაა: ი-ჲე-ე (სძინავს) — ა-ჲე-უნ-ე (აძინებს), ი-ზგ-ე (სახლობს) — ა/ა-ზგ-უნ-ე (ასახლებს), ლი-რდ-ე (ყოფნა) — ა-რდ-ჰნ-ე (აყენებს, აშენებს ცხოველთ), ი-რდ-ჰნ-ე (იყენებს, იშენებს), ხე. ი-ჩხჲ (ძოვს) — ა-ჩხ-უნ-ე (← * ა-ჩხჲ-უნ-ე 'აძოვებს'), ახ. ქუთჰან (ინძრევა) — ა-ქუთ-უნ-ე (ანძრევს), ხო-ქჰბ-ი (გვერდს უვლის) — ხ-ა-ქჰბ-უნ-ე → ლშხ. 'ხ-ა-ქჰბ-ჰნ-ე (ხორაჲ, 5₂₁; გადამალავს, ააცილებს, გვერდს აახვევინებს), ახ. დეცხ-ნი (იღვიძებს) — ა-დცხ-უნ-ე (აღვიძებს), ლტ-ხალბტ (უყვარს) — ი-ლატ-ჰნ-ე (იყვარებს)...

შენიშვნა I. -ჰნ-ე'ს დართვისას ზმნის ბოლო მარცვლის -რ- არა ჩანს: მის ადგილს თითქოს გაინფიქსებული -'ჲუნ- იჭერს: ა-ყურ-ე (წევს) — ა-ყურ-ე, ლშხ. ა-ყურ-ე (← * ა-ყურ-უნ-ე? 'აწვევს'), თერ-ა/ე (ჩანს) — ბა. ეტრ. ა-თნ-ე, ლშხ. ა-თნ-ე ← ლტ. ა-თენ-ე (← * ა-თერ-უნ-ე? 'აჩენს, ამხილებს'), შდ. ი/გ-თრ-ე (სვამს) — ა-თურ-ე (← * ათერ-უნ-ე? 'ასმევს საქონელს': შდ. გვ. 84, შნშ., 93, გ, 97, ხათრე ასმევს: იხ. „ღვეფტტ. ზმნები“).

შენიშვნა II. -ჰნ- სახელებისგანაც აწარმოებს გარდამავალ ზმნებს: ლიც (წყალი) — ა-ლც-უნ-ე (რწყავს), მი/გჲ (მზე) — ა-მე-უნ-ე, ქესე, ა-მე-უნ-ე (ამზეურებს) (კვლავ უმლ. 343), ახ. ტრშოხჲ (ოთხი) — ა-ტრშოხ-უნ-ე³ („აოთხებს“, აქვენებს), თჰრ (ჩირქი) — ა-თჰრ-უნ-ე (აჩირ-

¹) ეტრ. ხჲაქრ-უნ-ა ს-გ-ჲ-ე ვეხმარები და ვალებინებ კარს, ხჲაქრ-ა-ჲ-უნ-ე ვეხმარები და ვახატვინებ (შდ. ხჲაქრ-ა-ჲ-უნ-ე || ხჲაქრ-ა-ჲ-უნ-ე 'ვახატვინებ'), ხჲაქრ-მ-უნ-ა ს-გ-ჲ-ე ვეხმარები და ვაბმეფინებო, — ამიხსნეს იასონ გურჩიანმა და ფრანკულ და შალვა გერლიანებმა. ლტ. ხაბატაჲალნე და სხვები ნიშნავს: აიძულებს და ახატვინებს, ან: ეხმარება და ახატვინებს.

²) ხაჩმუნდჲე (12₂₀), ხაჩმუნდჲე (27₂₀) გაასწორეს: ხაჩმუნდჲენე 'ხ' აღ, ხოლო ხაჩმუნდჲენე (34₁₀, შდ. XXXI, 26₁₃, 24) უდრისო ხაჩმუნდჲენე 'ხ'.

³) შდ. ბხ. ა-ქ-მ-უნ-ე (← * ა-ქ-ჲ-უნ-ე. კვამლი + -უნ-ე) კვარტლავს, ხაბალ შია — ხაბალ-უნ-ე აშიგებს...

ქებს) ამგვარივე დანიშნულებისაა -ჟრ-ე-/-ურ-ე: ტუფ (ტყავი) — ბხ.ლშხ. ა-ტფ-ჟრ-ე, ბჟვ. ა-ტმ-ურ-ე (ატყავებს), ბხ.ლშხ. ჯაქ (ჭაქა) — ბხ.ლშხ. ა-ჯქ-ჟრ-ე (ჭაქებს აყრევენებს), შდ. ბხ. ნწთ-ი (ნათესავი, მოკეთე) — ი-ნთ-ურ-ე (ნათესავად იკიდებს), შდ. ეცრ. ბაჟურ (← ბაჟ გონება + -ურ უგონებო) — ა-ბჟურ-ე (აბრუებს) (§ 22).

-უნ ე'ს გარდა საშუალო ზმნებს გარდამავლად გვიწარმოებს სათანადო მაქცევრის გამოვლენით

ა. -ე სუფიქსი: სგურ, ლნტ. სკურ (ზის) — ა-სგჟრ-ე, ა-სკჟრ-ე („აჯენს“), ხოცგხ (ეგულება) — ბხ. ი-ნცგხ-ე (იგულებს), ხვ.ლნტ. ხოჯან (სუნი სდის) — ბხ.ლნტ. ხოჯნ/ან-ე, ეცრ. ხოჯნ-ე (სუნს უდენს), სიპ (ტრიალებს) — ხვ. ვ-სპ-ე (აბრუნებს)...

ბ. -გნ-ე: ბხ. ი-გზ-იელ (იზმორება) — ა-გზ-გნ-ე (კიმავეს), სიპ (ტრიალებს) — ლშხ. ა-სპ-გ/უნ-ე, ლნტ. ვ-სპ-გნ-ე, ხვ. ვ-სპ-უნ-ე (ატრიალებს)...

გ. -ინ-ე: ხო-ეიბ (სცალია) — ი-ეიბ-ინ-ე ← ლნტ. ი-ეიბ-ნ-ე (იცილის), ბხ.ლშხ. ი-კვლდ-ვ/ალ, ბჟვ.ლნტ. ი-კვლდ-ვ/ალ (ჩქარობს) — ხო-კვლდ-ნ/ინ-ე (შდ. გვ. 163, შნ შ. 4 'უჩქარის'), წყქუ/ულ-ი (წყმუის) — ბხ. ა-წყქუილ-ნ-ე ← ბჟვ. ა-წყქულ-ინ-ე, კვს. ა-წყქუ/ულ-ნ-ე || ლნტ. ა-წყქუილ-ნ-ე (აწყქუილებს), და სხვა.

დ. -ენ-ი: ხა-ბე-ა ← ლნტ. ხა-ბაჟ-ა (გონია) — ი-ბე-ენ-ი, ლნტ. ი-ბჟენ-ე (← *ი-ბაჟ-ინ-ე 'იგებს'), ხაჟე/არ (მოწყენილია) — ხვ.ლშხ. ხაჟრ-ენ-ი (აბეზრებს)... (§ 41).

შენიშვნა. არის შემთხვევები ამ ფორმანტთა მონაცვლეობისა: ეცრ. ი-ლტ-ენ-ი (იყვარებს), ხვ. ხა-ლტ-ენ-ი (აყვარებს) = ი-ლტ-უნ-ე, ლნტ. ი-ლატ-ტნ-ე (იყვარებს), ხა-ლტ-უნ-ე, ლნტ. ხა-ლატ-ტნ-ე (აყვარებს), ხვ. ხა კვ-უნ-ე = ლშხ. ხა-კვ-გნ-ე (29_{გგ}: ურჩევს, ანდომინებს), ხა-ტ/შხ-ენ-ი = ლნტ. ხა-ტახ-ნ-ე (← *ხა-ტახ-ინ-ე 'არქმევს') (გვ. 119, შნშ., 122)...¹

ფორმანტები -ილ-ე, -ან-ე, -უნ-ი, და სხვა, რომელნიც გამოყენებულნი არიან როგორც პირველადს ზმნებთან, ისე სახელთა გასაზმნავებლად: ბხ. ვ-გჟშ-ილ-ე, ეცრ. ა-გჟერშ-ლ-ე, ლნტ. ა-გოშ-ლ-ე (ავსებს) (შდ. ბხ. ვ-გჟშ-ე), ლშხ. ხაკვდ-ან-ე (38_{1,5}: აკლებს, ანდომინებს), ი-ფლუშ-ან-ე (იდლოლებს), ბხ. ხეკდ-უნ ი (შეესვლება), და სხვა, საჭიროა მეტი მასალების მიხედვით იქნეს შესწავლილი.

D. -უნ-ი → ლნტ. -ტნ-ი ფორმანტიანი ზმნები გამოხატავენ ნატურას: ლშხ. ხაწდ-უნ-ი, ხვ. ხაწდ-უნ-ი = ლნტ. ხაწდ-ტნ-ი (ნახვა ენატრება), ლშხ. ხაწ-უნ-ი, ბხ. ხაწ-უნ-ი, ბჟვ. ხაწ-უნ-ი (|| ეცრ. ხაწ-ტნ-ი), ლნტ. ხაწ-უნ-ი (წასვლა ენატრება)... ან -უნ-ე: ბხ. ხაქმ-უნ-ე = ეცრ. ხაქმ-უნ-ი, ლშხ. ხაქმ-უნ-ი, ლნტ. ხაქმ-ნ-ი (თიბვა ენატრება), ბხ. ხალაშ-ტნ-ე = ეცრ. ხალაშ-უნ-ი, ლშხ. ხალაშ-ტნ-ი, ლნტ. ხალაშ-ტნ-ი (თესვა ენატრება), და სხვა.

[მაწარმოებელთა ბოლო -ე და -ი აწმყოსეული სუფიქსებია: § 21].

ყველა ეს ნაწარმოები ზმნა იუღლება ჩვეულებრივ:

1) ბხ. ხეკდ-ი ცთობა (საქმეს), ა-ქდ-უნ-ე (ავთუნებს), ხა-ქდ-უნ-ი. გადააცთენს (მაგ., ტყვია).

ბზ. ატურ-აღ-და (ანთებდა), ან-ტურ-აღ-ე (აანთო სანთლები, შდ. ან-ტურ-ე), ლზხ. ქად-აღ-აღ-ე (68₁; გაყიდა), ენ-აღ-აღ-ე (54₂; ამოიყვანა), ბზ. ჩუადგომ-აღ-ე-ხ (X, 164₁₆; ჩუადგომალეხ 'დაიჭირეს') (შდ. X, 238₁₁₋₁₇)...

აშუტიდიღ-და (X, 250₈; რეცხდა), ლზხ. ეან-ხურ-აღ-ე (74₁₈; შეკრიბა)...
ად-კუშ-ურ-ე, ბჟე. ად-კუშ-ურ-ე (XVIII, 114₃), ლნტ. ად-ა-კუშ-ურ-ე (და-ამტვრია)...

ეან-მეგრ-აღ-ე (X, 250₂₉; გაკვავებინე), ლზხ. ქათ-აღ-აღ-აღ-ე-ს (გაატა-ნინოს)...

ხაწად-აღ-და (← * ხაწად-აღ-ი-და 'ენატრებოდა ნახეა'), და სხვადასხვა.

ლზხ. ლი-აღ-აღ-ე (მოწყურება), მე-აღ-აღ-ი (39₁₀) || მე-აღ-აღ-ე (დამპატივებელი), ნა-აღ-აღ-აღ-აღ (14₃₄; ნაქენები), და ასე მრავალი.

რაც შეეხება აღ და -იღ... ელემენტთან, ისინი სხვადასხვაგვარად იწარმოებიან დროთა II და III ჯგუფში: ა. რიგი ზმნებისა ამ ელემენტთა იცავს ყველა დროში და ისე იუღლება, როგორც სათავისო ქცევის აქტივი ზმნა (დროთა II ჯგუფში):

ბზ. ად-აღ-აღ-ე, ლზხ. ედ-აღ-აღ-ე, ბჟე. ლნტ. ად-აღ-აღ-ე და იარა

ად-აღ-აღ-ე, „ ედ-აღ-აღ-ე, ბჟე. ად-აღ-აღ-ე, ეცრ. ად-აღ-აღ-ე იტ-რაბახა (შდ ქართ. თამაშ-ის — თამაშ-ა, მღერ-ის — თმღერ-ა), და სხვა.

ბ. რიგი აღ, -იღ'ს იკვეცს და ვნებითდება: მაწარმოებლად გვევლინება აორისტის ჯგუფში 1. -ენ ფორმანტი (§ 56), ან 2. ნამყოუსრულის ნიშნები (ტაბ. X):

1. ან-აღ... ემხადება — ან-აღ-ან, ლზხ. ენ-აღ-ან, ბჟე. ლნტ. ან-აღ-ან, ეცრ. ან-აღ-ან მომხადდა

იკვეცა... იმოსება — ეან-აღ-ან, ლზხ. ეენ-აღ-ან, ეცრ. ეან-აღ-ან შემოსა

2. ხეჭუდიღ... ეკითხება — ლხეჭუდიღ (XVIII, 113₃₋₇), ლზხ. ლხეჭუდიღ (74₁₀) ← ლნტ. ლხეჭუდიღ, ეცრ. ლხეჭუდიღ-ი შეეკითხა, აქედან კონიუნქტივ II ში: ბზ. ლხეჭუდიღ-ედ-ს შეეკითხოს...

3. არის შემთხვევები ამ ელემენტთა შემონახვისა და ვნებითის ნიშნის დართვისა: ბზ. იღ-აღ, ლზხ. იღ-აღ (ტანთ იხდის) — ბზ. ად-იღ-ან, ლზხ. ჩუად-იღ-ან (61₁₇; ტანთ გაიხდა), ბზ. ირბიღ (ხაბაზობს) — ქან-აღ-იღ-ან (იხაბაზა)...

შენიშვნა I. დიალექტები სხვადასხვაგვარად აწარმოებენ ერთსა-დაიმავე ფორმას: ეცრ. ირბელ — აორისტი: ქან-აღ-აღ (იხ. ზევით 3), მაგრამ ლზხ. ენ-აღ-აღ-ე, ეცრ. ლნტ. ი-ტბენ-აღ-ხ, ლზხ. ი-ტბენ-აღ-ხ (7₉; იფურთხებიან) — აორისტი: ლნტ. ჩუად-ტბენ-ან-ხ, ეცრ. ად-ტბენ-აღ-ე-ხ, მაგრამ ლზხ. ჩუად-ტბენ-აღ-ან-ხ (იფურთხეს), და სხვა.

შენიშვნა II. როგორც ვნებითი, ისე საშუალ-ვნებითი ზმნები დროთა II ჯგუფში ნამყოუსრულისა და კონიუნქტივ I-ის ბოლოსართე-ბით გვევლინებიან: ბზ. ხეჭუდიღ (ართმევს) — აორისტი 1 ან-ბი-ღ (გა-მოვართვი), 2 ან-ბი-ღ, 3 ან-ბი-ღ (ლხეჭუდიღ XVIII, 119₂, შდ. ქა-

1) ბზ. რ. I და II პირში ნამყოუსრულის მაწარმოებლები არა გვაქვს: 1 ლხეჭუდიღ, 2 ლხეჭუდიღ (იხ. 24-25).

ლახბიშდლა X, 188₂₂, ლშხ. ქვაბიშდა 68₁)... კონიუნქტივი II: 1 ვხტბიშდ, 2 ვხბიშდ, 3 ვხბიშდ-ს... და ასე: ხეწალ || ხეჰა (ეწყევა) — ლხხბილ¹ (დაეწია), ლხხბილ-ს... (დაეწიოს), ლხხბილი/ა (დაეწევა)... ხეტუალ (უწყყრება) — ათეტუდ (გაუწყყრა), ათეტუნდ-ს (გაუწყყრეს), ათეტალი (გაუწყყრება)...

არის შემთხვევები, რომ აწმყოს ჯგუფში ზმნა ენებითის -უ- პრეფიქსიანია, აორისტიკაში კი საზედაოს -ა- მაქცევრია: ბხ. ხესგუტ-და (შეგნოდა) — ეს-სგუტ-და (დაშეგნა), ხესგტრი (აჯგდება) — ლახსგურდა (X, 217₁ ← * ლახსგურ-და 'შეაჯდა'), ათსგურ-და (X VIII, 101₂₁₋₂₂; დაჯდა), ხეზვი (ტკივა) — ახზიგ-და (ატკივდა), და სხვა, ანდა აწმყოს ჯგუფში სათავისო ქცევისაა ზმნა, ხოლო აორისტიკაში ენებითია: იტყე (სძინავს) — ათუტდა (დაეძინა) (შდ. ადუტდა 'დაიძინა'), და სხვა. აქ, აშკარაა, ფორმათა არევისთან გვაქვს საქმე: ენებითის დაკარგული, ან ეგების არწარმოებული ფორმები, შევსებულია სხვებით.

67. ფორმანტათვის. ნახმნარ სახელთა მაწარმოებლებიდან ჩვეულებრივ პრეფიქსია წარმოდგენილი, სუფიქსი კი ხშირად მოკვეცილია. უკანასკნელის აღსადგენად საჭიროა მივმართოთ წარმოებულ პირველადს სახელებს, ხალხურ ლექსებს, ნახმნარ სახელთა ბრუნებასა და მოძმე ენებს. ჩვენ მოველით ნახმნარ სახელებში შემდეგს აფიქსებს:

	პრეფიქსი	სუფიქსი		პრეფიქსი	სუფიქსი	
მასდარისათვის	ლი-	— -ო, -ე	ნამყოს მიმღობ.	მე-	— -ე	
აბსტრაქტ. სახელ.	მა-	— -ა	" "	ნა-	— -ა	
[" "]	— -ა		უარყოფითი მიძღობ.	უ-	— -ა	
" "	— -ა		მასალის სახელ.	ნა-	— -უნ-ა	
აწმყოს მიმღობ.	მე-	— -ო, -ე	დანიშნულების სახელ.	ბხ. ნა-	— -ჭრ-ე	
" "	მე-	— -ო, -ე		ლნტ.	ნა-	— -ჭრ-ე
" "	მო-	— -ო, -ე		ლშხ.	ნა-	— -ჭრ-ე
" "	მა-	— -ა		ბეჩ.	ნა-	— -იერ-ე
მყოფადის	ლე-	— -ო, -ე		ეცრ.	ნა-	— -ერ-ე
" "	ლა-	— -ა	მოქმედების დროისა:	მასდარი	+	— -ალ-ე
ნამყოს	ლგ-	— -ე	"	"	—	— -იელ-ე,
" "	მე-	— -ე				და სხვა

A. ზოგი აქ მოყვანილი აფიქსთაგანი პირველადს სახელებთან გვხვდება ამავე დანიშნულებით, მაგ.: 1. აწმყოს მიმღობის გ. მე- აწარმოებს პროფესიის აღმნიშვნელ სახელს: ბხ.ეცრ.კვსე. მე-ლც-ი (X, 223₁₁; მეწყლე) (← ლიც წყალი), ლშხ. მუ-ფსჯნ-ი (9₁₃; მებატონე) (← ფუსნ ბატონი), ბხ.ეცრ.კვსე. მუ-თხტმ-ი (X, 242₁; მეთაური) (← თსტომ), ბხ.ლშხ. მე-ჩჰ/ჰე-ი, ლნტ. მე-ჩაფჯრ-ი (მეცხენე) (← ჩჰ/ჰ/ჰე 'ცხენი'), ლნტ. მე-ხამ-გრ-ი (მელორე) (← ხჰმ ლორი), და ამგვარად: ლშხ. მუ-ჯნჯნ-ი (2₁₂; მეონიანე) (? ← ჯონჯან გვარია), მე-ნაფხურ-რულ (ხორაჯ, 21₁₇; მცენარეა) (← ქართ. ნაფხურ-ი, და იქვე სხვადასხვა), ხ. მე-: ლნტ. მე-ჩჰე (მეცხენე), ლშხ. მე/ე-ლოლჯჰ-ი (მეცხვარე)...

შენიშვნა. მა- — ი აფიქსებიც ამავე ფუნქციისა ჩანს: მა-ხტმ-ი (უფროსი) (← ხოშა დიდი, უფროსი), ბხ.ეცრ.ლნტ. მათხტმ-ი (მეთაური)...

1) C.M., XXXI, 89₁₈₋₂₀, ისგალხხბიდა (X, 212₄) დაეწია.

2. მყოფადის მიმღეობის ლე- და ლა- ხშირად იხმარება: ა. ლე-: ლე-ფყუტ, ლზ. ლე-ფ'აყუტ-ი (← *ლე-ფაყუტ-გ-ი 'საქუდე') (← ფაქუტქუდი), ზს. ლნტ. ლე-ხამ (სალორე) (← სამ ლორი), ბხ. ლე-ხეხტ-ქვშ (საცოლქმრო) (← ხეხტ-ქვშ 'ცოლ-ქმარი'), ლე-ქვშ-გ-ი (52₂₁), ბჟვ. ლე-ქვშ გ-ი ← ლნტ. ლე-ქაშ-გ-ი (საქმრო) (← კვშ/ამ ქმარი), და სხვა, ხ. ლა-: ზს. ლნტ. ლა-ხამ (სალორე), ლ-ქირ, ლშ. ლა-კირ (58₈ ← კირ) (საკირე), ლა-ლობ (სასკე) (← ზს. ლნტ. ღუებ → ეტრ. ღებ სკა), ბხ. ლა-მურყვამ (XVIII, 97₈ ← მურყუამ კოშკი) (საკოშკე), ლზ. ლა-მარ (|| ლა-მარ-ჟლი-ი 56_{9, 10}: საკაცო), ლა-ჩან-გ-ი, ლა ტნ-ნ-ი... (16_{13...}: საცხენე, სახარე)... (ნე-, ნი-, ნა- პრეფიქსებისათვის, 140-141). უკანასკნელთ -ა აქვსთ მოკვეცილი (ლალთაშა X, 242₂₈ ← *ლა-ლა-თაშა 'საყველე')...

3. ნამყოს მიმღეობის ლე- და ნა- ხშირადვე გვხვდება, ოღონდ პირველი ქონებას აღნიშნავს: ა. ლე-: ლე-ფყუტ, ლზ. ლე-ფაყუტ (ქუდიანი), ლე-ქან, ლშ. ლე-ქან (ხარიანი), ლშ. ლე-ქამშ, ზს. ლე-ქამშ (XVIII, 92₂₈ ← ქამშა ძალი, ღონე) (ღონიერი, მაგარი), ლშ. ლე-ზურალ-ლე-ბობშ-ლე-ღაქმარ-ღ (36₂₉-30: „ქალიან-ბავშვიან-ვაჟიანად“), და სხვა, ხ. ნა-: ნა-თხმ (32₈: ნათავერი), ლზ. ნა-ზრმამ (17₁₈ ← ზრმამ 15₇: ახალი წელი) (ნაახალწლევი), ნა-ქვთაშ (24₈ ← ქვთაშ (ნაქუთაისევი), ბხ. ლშ. ნა-ქვან-ტ' (38₈), ბჟვ. ნა-ქამ, ლნტ. ნა-ქამ (← ბხ. ქამ: გვ. 66) (გარეული, სტუმარი), და სხვა. მოკვეცილი სუფიქსების აღდგენა აქაც ბრუნების მეოხებით მოხერხდება. ამდენად, ეს წარმოებული სახელები პრეფიქსებისათვის არიან საინტერესონი, სუფიქსების მხრით კი ცოტა მასალას იძლევიან.

B. ნაზმნარ სახელთა ბ რ უ ნ ე ბ ი ს ა ს ნათესაობითსა და ზოქმედებით ბრუნვაში ხშირად აღდგება ის ფორმანტი, რომელიც სახელს მოკვეცია:

მას დარში დაკარგული აქვსთ ა. -აღ..., -იღ, -იღ ელემენტით -ე. იგი ნათესაობით ბრუნვაში გამოიხდება: ბხ. ლშ. სგა ლიქნალ-ე ლშ. სალამ (39₂₈: შემოსვლის სალამი), ლიღრალ-ე ბხ. დარტ, ლშ. დრო, ლნტ. ლიღარალ-ე დრო (სიმღერის დრო), ლშ. ლიქნალ-ე მიშისა (29₂₁: დაურწყების კვირაში), ბხ. ლიღარალ-ე, ლშ. ლიღარალ-ე პიღ, ლნტ. ლიღარალ-ე პიღ (გათენების პირი)... ბხ. ლიქნალ-ეღ-ე სერდე (კითხვის ჯავრი), ლზ. ლიღარალ-ე დრო (ხენის დრო), ბხ. ლიღარალ-ე-შ, ლშ. ლიღარალ-ე-შ (გამოცხობის), და სხვა-დასხვა (გვ. 78-80), ხ. საშუალ-ენებით -ი: ლიტხ-ი-შ (დაბრუნების), ბხ. ლიღარალ-ე-შ (ტყდომის)... ც. -ა: ბხ. ლიღარალ-ე-შ (ყვარების), ლიღარალ-ე-შ (ცოლქმრობის)...

-ა აღუდგებათ: ა. აბსტრაქტულ სახელებს: ბხ. მალტ-ა-შ, ლნტ. მალატ-ა-შ (სიყვარულის), ზს. მახლ-ა-შ, ლნტ. მახალ-ა-შ (ცოდნის), ლნტ. მახალ-ა-შ (შიშის), ბხ. მალტა-ა-შ (ქონების), და სხვა (§ 61, 2).

ბ. -ობ სუფიქსიანთ: ზს. ლნტ. დაგრობ-ა-შ, ლშ. დაგრობ-ა-შ (მკვლელობის), ბხ. ცუტრობ-ა-შ, ბჟვ. ცუტრობ-ა-შ, ლზ. ცუტრობ-ა-შ (ტოვების), ზს. კუტრობ-ა-შ (ნაკლებობის), და სხვა (§ 61, 4).

ც. ლა- პრეფიქსიან მყოფადის მიმღეობას: ზს. ლაქნი-ა-შ (სახნაის), ლა-კლუტი-ა-შ (სალეწის), ბხ. ლაბარალ-ა-შ, ლნტ. ლაბარალ-ა-შ (საბანის), ბხ. ლა-ქუტი-ა-შ (საკითხაის), ლნტ. ლაგამ-ა-შ (საშენებლის), ბხ. ლარბი-ა-შ,

ლნტ. ლარბილა-ვ-შ (საცხობის), ბხ. ლაშგა-ვ-შ (საწველის), ბხ.ეცრ. ლა/არბი-
 ვ-შ (საქერის), ლნხ. ლალხნი-ა (9₃₃: სალხინო), და სხვა (§ 62 B 2, შდ. ლამურ-
 ყვამე X VIII, 99, საკოშკის: § 67 A 2). -ა რომ ნავარაუდებია ბოლოსართად,
 ეს მოქმედებითი ბრუნვიდანაც ჩანს: ბხ. ლალრალ-ლ-უშტ || ლალრალ-ლ-ოშტ (ეცრ. ლალ-
 რალ-ლ-შტ), ლნტ. ლალარალ-ლ-უშ, ლნხ. ლაბრალ-ლ-უშ (29₁₆ ← *ლალარალ-ა-ლ-
 -შტ, *ლაბრალ-ა-ლ-შტ: სიმღერით) (შდ. ბხ.ლნხ. ლარდ-ლ-შ 34₂₈ || ლარდ-
 ლ-შ 64₂₆ ← ლარდ-ა-ლ-შტ 'ყოფნით'), ლნხ. ლაცადუნ-ლ-უშ (21₁₇₋₁₈), ლნტ. ლა-
 ცადუნ-ლ-უშ (შენაცვლებით, მორიგეობით), ლაცუ-ლახომრალ-ლ-უშეი (X X X I,
 2₂₄) = ლაცულ-ლახმარალ-ლ-უშეი (ჩვენი ტექსტით: სიცილ-ხუმრობით), ბხ.ლნხ.
 ლაკვრალ-ლ-უშ (50₃₃: ვედრებით), ლნხ. ლამროთხ-ლ-უშ (52₃₃: მორთხებით)... (შდ.
 ლნტ. წვეთ-წვეთობლ-ლ-უშ 'წვეთწვეთობით').

დ. ნა- თავსართით ნაწარმოებ ნამყოს მიმღობას: ბხ.ეცრ. ნამშატ-ვ-შ
 (X VIII, 97₁₃: ნამუშევის), ზგ.ლნტ. ნარდ-ლ-ვ-შ (ნამყოფის), ბხ. ნახტატ-ვ-შ,
 ლნტ. ნახატატ-ვ-შ (ნახატის), ეცრ. ნაქტ-ვ-შ (ნათქვამის), ბხ.ეცრ. ნაშტტ-ვ-შ
 (ნალობის, ლობის), ბხ. ნაზელალ-ლ-ვ-შ, ეცრ. ნაზელალ-ვ-შ (ნასიარულების), და
 სხვა (§ 62 C 4), ასევე სხვა შემთხვევებიც (უმლ., § 6, სახელთა ისტ. 298-301).

შენიშვნა. ნაზნარი სახელები ხშირად თავისებურად იბრუნებიან,
 მრავლ. რიცხვის ნიშანიც ზოგჯერ სხვა ფორმანტია, მაგრამ მათ პირ-
 ველადს სახელებთან დაკავშირებით განვიხილავთ.

ც. ლექსებში აქა-იქ დატულია აღრინდელი ფორმები: ხობინახ ლიზი,
 ლიჩედი (X X X I, 10₉: უწყიათ წასელა), ჯიბინახ ლიშმალ-ე (დაგიწყიათ ომი),
 ეჩიშ ლრცუნალ-ე (იმის სიცილი), შდ. ლეცლურალ-ე-დ-ლეგლურალ-ე-დ (ჩემი
 ტექსტით უნდა: ლეცლურალ-ლეგლურალ-დ 'დასაგლეჯ-დასახეველ'), და
 სხვა (გვ. 78-80, სახელთა ისტ. 301-303).

დ. მოძმე ენებთან შედარებითაც გამოირკვევა ზოგი რამ, მაგ., ნამყოს
 მიმღობის ნა- — *ა- მეგრულშია დატული: ბხ. ნაჯანტ ← *ნაჯან-ა = მეგრ. ნა-
 ხონ-ა (ნახნაი), ბხ.ლნხ. *ნა-სგოჯ-ა, მეგრ. ნა-ზოჯ-ა (ნაბრძანები)... (სახელთა
 ისტ. 299), კაუზატივის -უნ- (§ 66 C) ქართულში გვაქვს შემონახული: ხტ-ი-ს
 — ა-ხტ-უნ-ებ-ს, გაი-ქვ-ა — კაა-ქვ-უნ-ა, მრწ-ი-ს — შვა-მრწ-უნ-ებ-ს, ა-ცხ-უნ-ებ-ს,
 მოი-მკეარ-უნ-ა, და სხვადასხვა.

შენიშვნა. ნაზნარი სახელების მაწარმოებელ აფიქსთა რიგი რომ
 ან მოძმე ენებიდანაა ნასესხები, ან პრექართულია, ეს ცხადია. მაგ., ნა-
 სესხებია: მუ-: ლნხ. მე-ქორწილ (32₂₆: მექორწილე), მე-სუფელ (25₁₂, 36₁₈:
 მესოფელ), ქა მე-ლაკ-მე-შუკ (50₃₆: „წამწყდომ-მეგზური“), შდ. მე-ღუნ-ე
 (36₃₁) || მე-ღუნინ = მეჩიტიფე..., მო-: ლნხ. მო-თაშლ (5₈₋₉: მოცადინე),
 მო-სულაჟ (36₁₀: მოსაფლავე), მო-ხეჯსალ (36₁₆: მოხევესე)... -ობ: დაგრ-ობ,
 კუბდ-ობ... (§ 61, 4), და სხვა, მაგრამ პრექართული უნდა იყოს: ლი-
 (§ 61, 1), ლე-, ლა- (§ 62 B) ← *ნი-, ნე-, 'ნა- (ნე-, ნი-, ნა- პრეფიქსე-
 ბისათვის, 149-150), მ- (ქცეული მ-ღ-დ: § 62 A), და სხვადასხვა („სიტ-
 ყვათწარმოებისათვის ქართველურ ენებში“ ცალკე).

არ შეიძლება ითქვას, რომ მოკვეცილი სუფიქსები ყოველთვის იმ სახით აღდგებიან ნათესაობით ბრუნვაში, ან მოძმე ენებთან შედარებისას, ან წარმოდგენილი იქნებიან ხალხურ ლექსებში, როგორც იხილი უნდა ყოფილიყვნენ, რადგანაც:

1. ბრუნებისას დიალექტები ერთმანეთს არ მისდევნენ: ბზ. ლიღრაღლ-ღ დრაღღ (იხ. ზემოთ) = ეგრ. ლიღრაღლ-ი-შ, ბგ. ლიღრაღლ-ი||ლიღრაღლ-ღ დრეღღ, ლნტ. ლიღრაღლ-ი-ღ-ში დრაღღ (სიმღერის დრაღღ)... ბზ. ლიღრაღღლ-ღ-შ = ეგრ. ლიღრაღღლ-ი-შ, ბგ. ლიღრაღღლ-ი-შ||ლიღრაღღლ-ღ-შ (ხაბაზობის)... ბზ. ნამშაღღ-ღ-შ (იხ. ზემოთ) = ლშხ. ნამშაღღ-ი-შ (313; ნამუშეღღის), ბგ. ნამშღღ-ღ-შ = ბგ. ნამშღღ-ი-შ, ლშხ. ნამშღღ-ი-შ (ნავალის), ბგ. ნამშტღღ-ღ-შ = ბგ. ნამშტღღ-ი-ღ-შ (ღობის)... ბზ. ლაღრაღლ-ღ-შ, ბგ. ლაღრაღლ-ღ-შ = ეგრ. ლაღრაღლ-ღ-შ (სიმღერით), ზსვ. ლაღრაღლ-ღ-შ (იხ. ზემოთ), ლშხ. ლაღრაღღღ-ღ-შ (2712; საფერხულოს), შდ. ბჟვ. ლიღრაღღ-ღ-შ (წვის), ლიღრაღღ-ღ-შ (ხენის), ბგ. ლეღრაღღ-ღ-შ (საწვავის), მგზღღ-ღ-შ (მწველის), და სხვა, ბზ. მარშღღ-ღ-შ = ლშხ. მარშღღ-ი-შ (3526; ხსენების), ლშხ. მეღრაღღლ-ი-შ (899) = ბგ. მეღრაღღლ-ღ-შ, ლნტ. მეღრაღღლ-ი-შ||მეღრაღღლ-ღ-შ (მოსიარულის), და სხვადასხვა.

2. ნამყოს მიმღობის ლგ- -ე აფიქსიანი მაგალითებიც იშვიათად გვხვდება ლექსებში: ლშხ. ლგ-შკად-ე მიჩა აჯგარე (279; მოკვედილი მისი აბჯარი) = უშგ. ლგ-შკად-ი მინე თოფარე (XXXI, 224; მოკვედილი მათი თოფები)... ნათესაობით ბრუნვაში ზემოსვანურსა და ლაშხურში -ი- აღდგება: ბზ. ლგშკად-ი-შ, ლშხ. ლგშკად-ი-შ (ლნტ. ლგშკად-ღ-შ), ლნტ.ეგრ. ლგშკად-ი-შ (კედილის), ბზ. ლგშკაღ-ი ეგგარ, ლშხ. ლგშკაღ-ი ეგგარ (ხორაჯ, 529-30) = ლნტ. ლგშკაღ-ღ ეგგარ (დაქრილის წამალი) (შდ. ლნტ. ლგშკად-ღ-შ), ბზ. ლგშხ-ი-შ ← ბჟვ. ლგშხ-ი-შ|| ლნტ. ლგ-შხ-ღ-შ (დამწვარის) (სახელთა ისტ. 298), და სხვადასხვა.

3. სუფიქსებში მოძმე ენებიც ვერ ემთხვევიან ერთმანეთს: *ნა-იღრაღღ = მგგრ. ნა-ჭარაღღ, მაგრამ ნა-წერ-ი, ლნტ. უ-წანაღღ = მგგრ. უ-წონ-უ, მაგრამ უ-წანაღღ-ი... ამდენად, სუფიქსების აღდგენისას საჭიროა ამათ სიტრთხილით მოვეპყროთ, განსაკუთრებით ხალხურ ლექსებს, სადაც ერთიდაიგივე ფორმა სხვადასხვა ნიშნით გვევლინება (ჯერჯერობით: სახელთა ისტ. 306, შნშ. 2).

შენიშვნა. -ენ- ელემენტი ჩნდება როგს I ჯგუფის ზმნებისაში: ლშხ. აკრ-ენ-ი (აღებს), ბზ. აჰჰ-ენ-ი (კლავს)... ნაზმნარ სახელებში: ლი-ძმ-ენ-ი... (§ 41 B 6), II ჯგუფის აწმყოსეულ დროთა ენებითებში: ტებ-ენ-ი (§ 49 B) და დროთა III ჯგუფის საზედაო ქცევის ფორმებში: ხალტ-ენ-ი... (§ 44 B 4). ყველა ამ შემთხვევაში ქართულშიც -ებ- გვაქვს: აღ-ებ-ს, დ-ებ-ა, დგ-ებ-ი-ს, ჰგონ-ებ-ია, და სხვა. მორფოლოგიურად -ენ- = ქართ. -ებ-. უკანასკნელსავით -ენ- სვანურში მააქტივებელია (გვ. 236, d): ხაცხბი (არტყია) — ზსვ. ლშხ. ხეტხბ-ი ← ლნტ. ხეტხბ-ი (შემოღრტყმული ექნება), ხოლო ზსვ. ლშხ. ხეტხბ-ენ-ი ← ლნტ. ხეტხბ-ენ-ი (შემოღრტყმება), და ასე:

ხასიდ დარჩენილი აქვს — ხესღ-ი ← ლნტ. ხესღ-ი დარჩენილი ექნება, ხესღ-ენ-ი ← ლნტ. ხესღ-ენ-ი დარჩენილი

ქართ. დროთა III ჯგუფში -ენ- არის: უსესხ-ებ-ია — უსესხ-ნ-ია... გა-
უსეფ-ნ-ია, უეიდ-ნ-ია, უთხოვ-ნ-ია... ეეიდ-ნ-ა, გაეებდ-ნ-ა, და სხვა. კითხვა
ისნის: რაა საერთოა ქართ. -ებ-, -ენ- [-ემ, -ეგ...] და სვან. -ენ-ს შორის?
მაგრამ მათ შესახებ ცალკე (ჯერჯერობით: ბგერით მოვლენ. II, 298).

ლიტერატურა.

1. მ. ხავედსკი, СМ, X, გვ. X-XI, XII-XIII, XIV, XVIII შენიშვნით, XXI, XXXIX, XLI, XLVI, ტაბ. II,
 - *2. მ. ჯანაშვილი, ქართ. გრამ. 9, 11, 70, 91, 108...
 - *3. ნ. მარო, К вопросу о нх. яз. 15-16, 38, და სხვა წერილებში,
 - *4. აკ. შანიძე, უმლ. 181, 195-196, 200, 201-204, 214,
 5. ა. დირი, Einführ. 124, 127-128,
 6. გ. დევტერსი, Das khartwelische Verbum (Leipzig, 1930), §§ 117-122, 401, 403, 404 და სხვადასხვა (ეს საყურადღებო გამოკვლევა, სამწუხაროდ, ხოლოდ მაშინ შეეძღ-
ლით დაგვეშუალებდნა, როცა გვერდები წიკრული იყო, ამიტომ იგი სათანადო აღგი-
ლას არ არის გამოყენებული).
- სხვა აუტორთა ნაშრომებში მაგალითებურაა მოყვანილი: თავისუფალი სვანი, სვან. გრამ. 85, 86, 89, 95, და სხვა.

68. II ჯგუფის ზმნისათვის. გამოიკვია, რომ ფუძედრეკადებში -ი/-ე და
-ე- ენაცვლებიან ერთმანეთს: აქტივ ზმნასა თუ ნაზმნარ სახელებში -ი/-ე გვაქვს,
ხოლო პასივებში -ე-: ლნტ.

ქიდე- მოაქვს	—	ქედ ეწი	ზოდის ლე-ქედ-ე მოსატანი	—	ლე-ქედ მოსასვლელი
ან-ქიდ მოიტანი	—	ან-ქად ← *ან-ქედ	მოვიდა	ჟ-ქიდე-ა	მოუტანელი — ჟ-ქედ-ა მოუსვლელი,
ხო-ქიდე-ა	მოუტანია	—	მე-ქედ-ლი	მოსულა	და სხვადასხვა (ბგერით მოვლენ. II, 297).

საშუალში -ი- აღმოჩდა: სიდ (დარჩენილია)... (§ 60 B). დამატებით მოსა-
ყვანია: სახელი ბზ.ლშ. ქიდ (32_ა; ძღვენი), ბაც (3_ა; შეიძლება), და ზმნა:

ბ.	აქტივი	საშუალ-ვნებითი
3 ხვ.	ბიდე, ლშ. ბგდე ლერის	ბზ.ლშ. ბგდ-ნ-ი, ბქვ. ბგდ-ნ-ი / იღვრება
3 ხვ.ლნტ.	შიდე, ლშ. შგდე ყრის	ბზ.ლშ. შგდ-ნ-ი, ბქვ. შგდ-ნ-ი ← ლნტ. შგდ-ენ-ი იყრება
3 ხვ.ლშ.	ჩუა ბიდე დაღვარა	ბზ. ჩუაბგდ, ლშ. ჩუაბგდა, ბქვ. ჩუაბგდ დაიღვარა
3	ჩუა შიდე დაღვარა	ბზ. ჩუაშგდ, ლშ. ჩუაშგდა, ბქვ. ჩუაშგდ, ლნტ. ჩუაშგდა დაიყარა

და სხვა დროშიც ასე: ბზ.ლშ. მიბნდა (მიღვრია), და სხვადასხვა. საშუალ-
ვნებითში -ე-ს მოველოდით, აქ კი -ე- გვაქვს, და პირუკუ: აწმყოს ჯგუფში
აქტივშიც -ე-ა და საშუალ-ვნებითშიც: ი-კედ (იღებს), ბზ.ლნტ. კედ (= ლშ.
კედ 'წყვეტს, თლეტს') — ბზ. კედ-ნ-ი (წყდება), და სხვა. საქიროა დაგროვდეს
ნასალელი და სათანადოდ გაშუქდეს ეს საინტერესო II ჯგუფის ზმნები ქარ-
თულ-მეგრულის მოშველებით: ბზ. ლი-ტყეი (რღვევა, მავ., ნაყრისა), შდ.
ტყე-ი, ლი-ფეშგ (ხსნა), შდ. მეგრ. ფეშ-ე-ა, ლი-ფეშკ (სკლომა), ჟდ. ფეშკა,
მეგრ. ფეშკა, ლი-ჰერ, შდ. ფერ-ენა, და სხვა. ანდა: ლი-ფტ-ე ← *ლი-ფტ-ე
(ხერტა), შდ. ფტ-ე (X, 186_ა; ხერელი), ფტ-ერო... ფუძედრეკადი ზმნები
ქართულ-მეგრულშიც საყურადღებოა: ცქიტ-ს — ცქიტ-ა, ცქიტი, კვენტ-ს —
კვენტ-ა, კვინტი... მეგრ. „სქილიდერი“ (ტოვებული, რჩენილი) — სქილადირი
(დამრჩალი), და სხვა (ჯერჯერობით: ბგერით მოვლენ. II, თ. II).

თავი მეშვიდე

დეფექტური ზმნები

69. დეფექტურ ან თავისებურ ზმნად მიიჩნევა ყოველი პირნაკლი, რიცხვნაკლი, დრონაკლი... ზმნა.

A. პირნაკლი და იმავე დროს რიცხვნაკლია ე. წ. მეტეოროლოგიურ მოვლენათა აღმნიშვნელი ზმნები, როგორცაა: უჩხ-ე (წვიმს, უჩხა 'წვიმა'), შდუ-ე (თოვს)... ამგვარივეა: ირპ-წლ (Св.-р. с. 101. 27: თენდება), იმერ-წლ (იღრუბლება, მერე 'ღრუბელი'), იგტწლ-წლ (იღარებს), და სხვადასხვა. იცვლებიან ესენი მხ. რიცხვის III პირში დროთა მიხედვით: უჩხა (წვიმდა), უჩხ-ხედს (წვიმდეს), ჩტანუჩხე (იწვიმა)... ირპწლ'და' (თენდებოდა), ჩტწლრგწწნ (გათენდა) (გვ. 237), და სხვა მრავალი. ფორმების მხრით აქ ახალი არა-ფერია.

შენიშვნა. ზოგი გარდაუვალი ზმნა პირნაკლი და რიცხვნაკლია, მაგრამ მათ შესახებ ქვევით.

B. დრონაკლი მაშინაა ზმნა, თუ იგი დროთა ჯგუფებში სხვადასხვა ძირით წარმოგვიდგება. მათ ჩვენ ძირცვალებად ზმნას ვუწოდებთ. ასეთია

1. მეშველი ზმნა. იულებდა ზოგიერთ დროში ყველა პირში:

აწმყო	ნამყო	კონიუნქტ.	მყოფადსრ.	პირობ.
1 ხტ-ი	ვარ	ხტ წსტ ვიყავ	ხტ-ნრო/ა	ვიკნები
2 ხ-ი	ხარ	ხ-სტ იყავ	ხ-ნრო/ა	იკნები
3 ლ-ი, მ-ი-ჭ	ლ-სტ იყო	ლ-ესტ იყოს	ნრო/ა	იკნება
Si ლ-ი-შ-ლ	ლ-სტ-ლ	ლ-ესტ-ლ	ლ-ნრო/ა-ლ	და სხვა
Sc ხტ-ი-შ-ლ	ხტ-სტ-ლ	ხტ-ესტ-ლ	ხტ-ნრო/ა-ლ	(შდ. გვ. 188, შნ შ.)
2 ხ-ი-შ-ლ	ხ-სტ-ლ	ხ-ესტ-ლ	ხ-ნრო/ა-ლ	
3 ლ-ი-ხ	ლ-სტ-ხ	ლ-ესტ-ხ	ნრო/ა-ხ	

სამი ფუძეა აღებული: ი, ა/ესტ და არ. ყურადღებას იქცევენ: ა. III პირის სუბ. პრეფიქსი ჯ- (§ 1 A 4), ხ. მხოლ. რიცხვის III პირში -ზ და მრ. რიცხვის I და II პირში -მ- ბეგრების გამოვლენა. ესენი სხვა დიალექტში არა ჩანან (ბჭ.ჭესვ. ჯ-ი, ჯ-ი-დ, ხტ-ი-დ, ხ-ი-დ), მათი დანიშნულება ასახსნელია (§ 2 B 1), ც. -ესტ ფუძის თავისებური უღლილება: ფუძის -ეს გადასვლა ზემოსვანურ-უშგულურში -მ-დ და ქვემოსვანურში -ა-დ¹, -ჟ-ს უგულბებელყოფა უშგულურსა

¹ ქვემოსვანურში ხ ტეს, ხეს, ლეს... ფორმებიც გვაქვს.

და ქვემოსვანურში, კონიუნქტივის საწარმოებლად -ე'ს გამოყენება უზგულურ-ბალსქვემოურ-ქვემოსვანურში და -ჲ'ს დაკარგვა ბალსქვემოურში: თითქოს იგი ნამყოს მაწარმოებელი ფორმანტი იყოს ზემოსვანურში (§ 28 A III), ძ. კონიუნქტივი ფუძის -ე-ს დაგრძელება ლაზურში (ღესე...) და ე. არ ფუძისაგან წარმოებული ენებითის აწმყოს ფორმების მყოფადსრულად გაგება (მაგალითები სხვა დიალექტიდან ²: ლს|| ლსვე: X, 216₂₅, ლასე: ib., 250₆... ხეასე, ხასე: XXXI, 88₁₂₋₁₃ = ლზ. ლას: 26₂₅, ხჲას, ხას... კონიუნქტ.: ლეს XVIII, 110₁₂, უზგ. ლესეს = ლზ. ლესეს 6₃ || ლესს 53₁, უზგ. ხვესე, ხესე XXXI, 89₁₉₋₂₀, 104₁₇₋₁₈... იხ. § 1 A 4, 8 A 1). რელატიური ფორმები მარტო არ ფუძისაგან მიიღება: ხერი/ა (ექნება)... უკანასკნელი ნაწარმოებია ვრ-ი, არ-ი ზმნისაგან.

2. ვრ-ი, არ-ი (არის, იმყოფება). ამისაგან მიღებული აბსოლუტური და სასხვისო ქცევის რელატიური ფორმები აწმყოსა, ნამყოსრულსა და კონიუნქტივ I ში გვხვდება: აწმყოში: 1 ხჲ-ვ/არ-ი, 2 ხ-ვ/არ-ი, 3 ვ/არ-ი, და 1, 2, 3 ხორი (ლზ. ხორი? 'უვის') (ტექსტები: XXXI, 72₂₅₋₂₉, 95₂₅₋₂₈...),

	ბალსხ.	ბქვეპესე.	ბეჩ.	ბალსხ.ლნტ.
ნ.უ.ს. რული	1 ხჲ-არ-ღს (X, 244 ₈)	ხჲ-არ-ღ ხჲ-არ-ღასვე ვიყავ	ხორ-ღს ვყავდი	
	2 ხ-არ-ღს	ხ-არ-ღ ხ-არ-ღასვე იყავ	ხორ-ღს (XVII, 91 ₆)	
	3 არ-ღა (X, 162 ₃)	არ-ღა, ლზ. ვრ-ღა	იყო ხორ-ღა (X, 3 ₆)	
წქტ. I	1 ხჲ-არ-ღელ	ბქვ.ლნტ. ხჲ-არ-ღე, ლზ. ხჲ-არ-ღე ვიყო ბზ. ხორ-ღელ	ვყავდე	
	3 არ-ღელ-ხ	არ-ღე-ხ	ვრ-ღე-ხ იყოს ხორ-ღელ-ხ ვყავდე	

დანარჩენ დროებში: მყოფადსრულსა და პირობითში, თურმეობითში, დროთა III ჯგუფში და ნაზმნარ სახელებში -რ-ღ- ძირია გამოყენებული. მყოფადსრულში ენებითის აწმყოს ფორმა ხმარებაში: ი-რ-ღ-ი (იქნება) (1 ხჲ-ი-რ-ღ-ი, 2 ხ-ი-რ-ღ-ი, ხ-ე-რ-ღ-ი (ექნება), აქედან პირობითში: ი-რ-ღ-ოლ (იქნებოდა), ხე-რ-ღ-ოლ (ექნებოდა), თურმ.: ლგმარღ || ლგმარღელი 'ყოფილა', ნამყოსრ. ხარ-ღ-ენ-ა (ყოლია), ნამყო წინარეწარსული ხა-რ-ღ-ენ (ყოლოდა), ხა-რ-ღ-ენს (ყოლოდეს), ლ-ი-რ-ღ-ე (ყოფნა)... ხოლო სხენებულ დროებსა და აგრეთვე დროთა I ჯგუფის საზედაო ქცევის ფორმებში გამოყენებული არ ძირი ² მეშველი ზმნის ფუძედ გვევლინება:

წ. უსრ.	1 მვრ (X, 220 ₂₆)	ბქვ.ლნტ. მარ ლნტ. მარი	ღე ¹ მაქს ქა მვრ ქა მარ	ღე ² ნეყოფა
	3 მვრ (X, 116) ³	მარ მარი	მაქს ქა მვრ ქა მარ	ღე ² ნეყოფა
	1 მვღ მვღ-ღა	ლზ. მვღღ (← * მა-არ-ღა)	ბქვ. მად	ლნტ. მად მკონდა
3 მვღ მვღ-ღა ⁴	მვღა (64 ₁₀ ← * მა-არ-ღა) ⁵	მად	ხად (XVIII, 112 ₃)	ხად ქონდა
წქტ. I	1 მვღ-ღელ-ს → მვც მვც-ე-ხ	ლზ. მვღ-ე-ხ	ბქვ.ლნტ. მად-ე-ხ	მკონდეს
	3 მვღ-ღელ-ს → მვც მვც-ე-ხ	მვღ-ე-ხ (3 ₇)	მად-ე-ხ (XXXI, 79 ₃₃)	კონდეს

1) ადგილის ეკონომისათვის მაგალითები მხოლოდ ბალსხემოურიდან მოგვყავს: იშვით შემთხვევაში სხვა დიალექტსაც მივმართავთ.
 2) უფრო სწორად: რ ძირი.
 3) ჯ ვრ (ვაქს) ლექსში ჯ ა ბ სახით გვხვდება (შ უ მ ქ დ მ მ ე ჯ ა ბ XXXI, 42): გზა ბრსად ვაქს.
 4) -ღა ახალი დანართია.
 5) Св.-р. сгов. 27.

კონიუნქტივ Iში ნამყოუსრულის ფორმა ფუძედაა გამოყენებული, სხვა დროებში კი ჩვეულებრივი ფორმებია: ბხ. ხარ-ა (ყოლია, ქონია), ხარ-ან (ყოლოდა, ქონოდა), ხარ-ან-ს (ყოლოდეს, ქონოდეს) ¹, ლემარ (ყოფილა), და სხვა. პრევერბი თუ დაერთო, ზმნა სხვა შინაარსისა გახდება: ათ-ხნდ || ათ-ხნდლა (თქვა), ათ-ხარა (უთქვამს), ათ-ხერი (იტყვის), ა-ხნდ || ა-ხნდლა (მოუვიდა, მოუხდა, შეექნა), ა-ხარა (მოსვლია, შექნია), ლა-ხნდ (შეუდგა), ლა-ხარა (შედგომა, მოხლომა), ქანხდ (ეყო), ქა-ახარა → ქანხარა (ყოფნია), და სხვადასხვა (იხ. გვ. 18, 20, Св.-р. с.108. 5).

3. ზი (ძვეს), მაგრამ: ზესდან'და! (იღვა), ზესდენ'დელ'ს (იღვას), რელატიური ფორმა: ხაზ (აძვეს), ხოზ (უქვეს), ხაზ-ღდა || ხაზ/სდან'და' (ეღვა. XVIII, 91₁₁: ხასდენ, 94₁₀₋₁₁: მასდენ 'მეღვა', ჯასდენ 'გეღვა'), ხოზ/სდან'და' (მზდენ, ჯოზდენ) (ხოსდანდა: X, 4₁₃, 234₁₁ 'ეღვა'), ხაზდენს || ხაზდენდელს, ხოზდენს (ეღვას), მაგრამ: ხედი (ეღება), შდ. ეტ.ლნტ. ხაზ (აძვეს, აცვია), ხოზ (უძვეს), ეტ. ხასდა, ლნტ. ხაზ'ღა (ეცვა), ეტ. ხასდეს-ს, ლნტ. ხაზ'ღეს-ს (ეცვას), ეტ. ზე ² (ძვეს), ზესდა (იღვა)...

4. ხედა (უფლის, შეუპოვრად გაღის, მაგ., წყალში) — ენებითის აწმყოს ფორმაა. ნამყოუსრ. ხედ-რლ, კონიუნქტ. I ხედ-რლ-დელ-ს, მყოფ. ლ-ხედ-რლ-ი/ა, მაგრამ:

აორ. 1 ლოტახდ კონიუნქტ. II ლოტახდ-დელ || ლოტახდ
3 ლახანდ ლახანდ-დელ-ს || ლახანდ-ს

ორსავე შემთხვევაში (ზი, ხაზდენ... და ხედა, ლახანდ...) ძირია გამოსარკვევი.

5. ღერი („ღის“, წაეა) (1 ღერი, 2 ღერი: XVIII, 107₁₀), პრევერბით:

1 ონ-ღერი (X, 244 ₈ ← ონ-ღერი X, 2 ₁₀)	ეს-ღერი (X, 206 ₁₀	ეს-ღერი ³ (X, 78 ₁₀)	მივიღარ
2 ან-ღერი (XXXI, ← ან-ღერი ib., 98 ₁₅₋₁₆)	ეს-ღერი (XVIII, ←	ეს-ღერი	ზიღიხარ
3 ან-ღერი 71 ₃₁₋₃₂ ← ან-ღერი) მოღის	ეს-ღერი (107 ₁₀ ←	ეს-ღერი	(XXXI, 78 ₁₀) მიღის

აქედან სხვა დროებში (ნამყოუსრ. და კონიუნქტ. Iში) ჩვეულებრივი ფორმები გვაქვს:

ნამყოუსრ. 1 ღურ-ღან ონ-ღურ-ღან ეს-ღურ-ღან კონიუნქტ. I ღურ-ღელ ონ-ღურ-ღელ
3 ღერ-ღა ან-ღერ-ღა ეს-ღერ-ღა ღერ-ღელ-ს ან-ღერ-ღელ-ს...

საინტერესოა ბრძანებითში ღერღ (← ღერ-ღანს 'წადი') (§ 43 A 2).

მყოფადსრულში 1 ოღრი (XXXI, 73₃₁₋₃₂ || ოღრინე მსწენია: ოღრინე წაველ
3 აღრი 98₇₋₈) || აღრინე აღრინე'ც წავე

აქედან პირობითში: აღრიანს (წახვილოდი), აღრინა (წავილოდა), და სხვა. მყოფადსრულის ფორმებიც რომ აწმყოს ღერი ფუძისაგან არის ნაწარმოები აღ- პრევერბით ან აღ- — ინე პრევერბ-სუფიქსით, ეს ჩანს Siს ფორმიდან: აღ-ღრი-ღ || აღ-ღრ[ი] + ინე-ღ (წაველთ), აორისტში კი სხვა ზმნა შემოდის:

¹) თარგმანი მიახლოებითა: ქართულად შესატყვისი ფორმით ვერ გადამოცემა.
²) ლენტეხურში ლ-ღ დ (ძვეს), ლ-ღ ზ და (იღვა) (შდ. გ დ ე სი 'ღებ') თუ მართლა იხმარება, მაშინ აჲ ლ- პრეფიქსი: ზმნათა რიცხვი კიდევ ერთით გადიდება (§ 1 A 4).
³) დრჩხილებში მოკლეული ფორმები ლექსებში გვხვდება: ...

- აორ. 1 ოღურა (XVIII, მოვიდა ოღურა წავედი (ზრ. რიცხვა და კნტ. IIში III პი-
- 2 აღურა 111₇₇₋₇₈, მოხვედა აღურა წახვედი რის ფუძეა გაპყენებულა: ონ-ჭუჟად-
- 3 ან-ჭად XXVI, 98) მოვიდა ანად წავიდა მოვედით, ო-ჩად წავედით...).

I და II პირში წარმოდგენილი ფორმები რომ ერთისადაიმავე -ღურ- ფუძისაგანაა მიღებული, ეს მტკიცდება ტექსტებში დაცული შემოხვევებით:

- 1 ოღურა (XVIII, 110, X, 202₁₈, 208₁₇, XVIII, 107₂₀ = ოღურ
- 2 აღურა (X, 180, XVIII, 107₂₀, XXXI, 73) = აღურ, რაც უშუალოდ ძველ ფორმებად მიანიშნავს.

აღ- მი- პრევერბია, რომელიც თანხმონებითა წყებულ ზმნათა წინ ა-ღ გადადის ხოლმე (გვ. 67), აქ კი და იშვიათად სხვა ზმნაშიც შემონახულია (აღწოდ, XVIII, 114; აღ-ჭად 'მივიდა', აქედან კონიუნქტივი II: 1 ოღ-ჭვე, 2 აღ-ჭე, 3 აღ-ჭეს: ib., 108₂₁). ამგვარად, ერთმანეთს უპირისპირდება ო-ღურ — ოღ-ღურ და ა-ღურ — აღ-ღურ. აღ- წინდებულის საწინააღმდეგო მიმართულებების არის ან- (§ 19 C 1). გამოდის, რომ ო-ღურ, ა-ღურ წარმომდგარია ონ-ღურ, ან-ღურისაგან, რასაც საევეოს ხდის თანხმონებითა წყებულ ზმნათა წინ ან-ის უცვლელობა (1 ონ-ჯაბ, 2 ან-ჯაბ, 3 ან-ჯაბ 'მოხარება', შდ. გვ. 145).

ირკვევა, რომ დროთა I ჯგუფში ღური ფუძეა ხმარებაში (მყოფადში დიკარგვის), ხოლო აორისტის I და II პირში ღურ (აღ- წინდებულთან ღ- აქაც ქრება). კითხვა ისმის: ხომ არ არის ღურ-ი და ღურ ერთიდაიგივე (რასაც გვაფიქრებინებს ლნტ. 1 აღურა 'წავედი', 2 ლნტ.ლხმ. აღურა || ლხმ. ღურ 'წახვედი, წადი', ლნტ. ქან-ღი/ღურ 'მოდი' და ეტრ. 1 ღურა 'წავიდოდი, მივიდოდი', 2 ღურ 'წახვიდოდი, მიდიდოდი'), და თუ არ არის, უკანასკნელი (ღურ-ი) II ჯგ. ხე-ღურ-ენი (← ლნტ. ხე-ღურ-ენი 'შორდება') ზმნის აბსოლუტური სახე ხომ არაა? გადასაწყვეტია ეს კითხვაც და ა-ღურ-ის ა- წინდებულის პირვანდელი სახე.

აორისტის მრავლ. რიცხვსა და კონიუნქტივ IIში, აგრეთვე დროთა III ჯგუფში, შემოტანილია II ჯგუფის ჯენი (მოდის) და ხოჩენი (მიუდის, გაურბის) ზმნები. პირველს ყველა ფორმა გააჩნია ბალსქვემოურ-ქვემოსვანურში, ბალსქვემოურში კი არა გვხვდება აორისტის I და II პირში მოსალოდნელი ან-ჭედ, ან-ჭდ, და არც აღ-→ ა- პრევერბი ისმარება ამ ზმნასთან, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ ორიოდ კომპოზიტს, როგორიცაა:

- 1 გუდ ა-ჭედ — ბქვ.ლხმ. გუდ ოჭედ მიხედი ლეგა ა-ჭედ — ლნტ. ლეგა აღ-ჭედ ავად გახედი
- 2 " ა-ჭედ " " ა-ჭედ მიხედი " ა-ჭედ " აღ-ჭედ
- 3 " ა-ჭად " " ა-ჭა/აღ მიხედა " ა-ჭად (Сн.-р. с.109. 35-36)

მეორე — ხ ო ჩ დ ე ნ ი — ზმნას აბსოლუტური ფორმები დროთა II ჯგუფში გააჩნია. ან- პრევერბი მასთან ზემოსვანურში არ შეიძლება (გვ. 67).

რელატიური ფორმები აწმყუსა, ნამყოუსრულსა და კონიუნქტივ Iში მიიღება ჯენი ზმნისა და ლნში მასდაჩისაგან:

- მა-ჭენი მომიდის, მაგრამ ხმირად: მნო, ე-მნო მიმიდის ა-მნო მომიდის ა-მნო მომიდის
- ჯო-ჭენი მოვიდის ჯნო, ე-ჯნო მივიდის ა-ჯნო მოვიდის ა-ჯნო მოვიდის
- ხო-ჭენი მიუდის ხნო, ეხ-ნო მიუდის ო-ნო მოუდის ა-ნო მოსდის

და აქედან: ნამყოუსრული ეხ-ნო-და ო-ხტნ-და ა-ნწ-და...
 ამგვარად, სკლის გამოსახატავად სვანურში მონაცვლეობით გვაქვს: ღურ(ი)/ (ა)ღურ, ჯენ(ნი), (ხო)ჭედენი, (ბ)ტნ(ი) [← * ზწ] ზმნები. რაც შეეხება

იხელწლ (დადის) და ხრზნას (უვლა), ესენი სხვა ზმნას არ ინაცვლებენ, და ამიტომ არ მოგვყავს, თუმცა უკანასკნელი ყველა დროში არ იწარმოება (სახელდობრ, აწმყოს ჯგუფში: *Св.-р. с.10в. 11*).

შენიშვნა. თანხმონითდაწყებულ ზმნათა წინ ან- და ად-, თუ ად- გადასული არაა ა-დ, ყველა პირში გვხვდება, ამიტომ შეცთომებით დაბეჭდილი ტაბულა II ასე უნდა შეიცვალოს:

პირი	ზოლოთითი რ.		ზრავლობითი რ.	
	A. ხმ.დაწყ. ფ.	B. თანხმ.დაწყ. ფ.	A. ხმ.დაწყ. ფ.	B. თანხ.დაწყ. ფ.
1 ხტ-,	* ჰტ-	ტ-	{ Si ლ- —-დ	ლ-ჯ- —-დ
2 ხ-,	* ჰ-	0-	{ Se ხტ-, * ჰტ- —-დ	ტ- —-დ
			ხ-, * ჰ- —-დ	0- —-დ
3 ლ-,	0-	0-	ლ-, 0- —-ბ	0- —-ბ

6. იზი (← იზტი X, 210₂₀: ← * ი-ზობ-ი 'ქამს', 1 ხტიზი, 2 ხიზი, მასდარი ლი-ზტებ ib. 'ქამა') ჩვეულებრივ იუღლება აწმყოს ჯგუფში (იზობ-და 'ქამდა': გვ. 83, შწმ. 2, ლ-აზტებ-ი || ლ-აზტებ-ნე 'შექამს': გვ. 118, ხ), 1 ლახტ-შ-ა || ლახტ-შ-ე (შექამო), 2 ლახ-შ-ა/ე (შექამო), ლა-ლ-შ-ა-ს || ლა-ლ-შ-ე-ს (შექამოს... გვ. 3), ხრმ-ა (უქამია), ხრმ-ან (ექამა), ხრმ-ენ-ს (ექამოს)... ეშ ძირი = ქართ. ჰამს: ჰ ბერის ექვივალენტის დაქარგვის გამო სვანურში ეშ გაგრძელებულა (შდ. *Яш. Яагн. 825, შწმ. 3*).

შენიშვნა. ხა-შამ (უქამს), ხა-შამ-დახ (X, 164₈, 230₂₀₋₂₁: უქამ-დენ), ლახ მამ (შეუქამა), ლახტ-მამ-ა (შეუქამია), ლახტ-მამ-ენ-ს (შეექამოს), ლი-შამ (შექამა... *Св.-р. с.10в. 12*), ძირად გამოიყოფს მამს (შდ. ზემო-შემს).

7. ითრე (← ი-თგრ-ე 'სვამს', 1 ხტითრე, 2 ხითრე, მასდარი ლი-თრ-ე) აწმყოს ჯგუფშილა გვხვდება (ითრ-ა 'სვამდა', ლ-ა-თგრე 'დალევს': გვ. 118, ხ), II და III ჯგუფის დროებში კი გვაქვს:

1 ათრ. ლოხტუშ (გვ. 3) კანონიქტ. II: ლოხტუშ-ა		ლოხტუშ-ე ვსვა	ნ.სრ. შრუტ-ა მისვამს		
2 ლახ-ჯუშ		ლახ-ჯუშ-ა		ლახ-ჯუშ-ე	ჯრუტ-ა გისვამს
3 ლა-ჩიშ		ლა-ეჯუშ-ა-ბ		ლა-ეჯუშ-ე-ბ	ხრუტ-ა, და სხვა

თითქოს ორი ძირიაო: გუ და გუტ. პირველი გამარტივებული უნდა იყოს -ტის დაქარგვით (გუტ → გუშ). ეს, ჩანს, ნასესხებია მეგრულიდან (გვ. 173, შწმ.). საზედაო ქცევის ფორმებშიც ეგვევ ძირები გვევლინება: ხათრ-ე (ასმევს ადამიანს), ხათრ-ა (ასმევდა), ხათრ-უნი (ასმევდეს იქნება), ლა-ხთგრე (შეასმევს: XXXI, 86₇₋₈), მაგრამ აორისტში: 1 ლოხტუშ (შეასმევი), 2 ლახჯუშ (შეასმევი), 3 ლახჯუშ (ასმევი), აქედან კონიუნქტივი IIში: 1 ლოხტუშ-ე || ლოხტუშ-ა (ვასვა), 2 ლახჯუშ-ე/ა (ასვა), 3 ლახჯუშ-ე/ა-ს (← ლა-ხ-ა-ჯუშ-ე/ა-ს: ძირია გუტ) (ასვას: *Ср.-р. с.10в. 17*). დროთა III ჯგუფში თგრ ძირისაგან ნაწარმოები კაუზატივის ფორმებია გაბატონებული: ნამყოსრ. ხო-თუნ-ა (უსმევი, დაუღვეინებია), ნამყო წინარეწარსულში: ხო-თუნ-ან, ლოხ-ტ-თუნ-ან (დაეღვეინებინა) .. აწმყოს ჯგ.: ათუნე (← * ა-თგრ + -უნ-ე? 'ასმევს საქონელს'), ათუნა (ასმევდა), აორისტში: ად-თუნ-ე, და სხვა (გვ. 235, შწმ. 1).

8. ხაჭტილი (← *ხა-ჰოდ-ი 'ადლეეს', 1 ხუაჭტილი, 2 ხაჭტილი, მასდარი ლი-ჭელი¹ X, 6₄: მიცემა) ნაწარმოებია *ჰოდ ძირისაგან. უკანასკნელი არა მარტო აწმყოს ჯგუფში გვხვდება (ხაჭტილ-და [X, 229_ა] 'ადლეედა', ლახჭტილ-ი/-ნი || ლა-ხ-ხედ-ნი [XXXI, 88₁₁₋₁₂ ← *ლა-ხ-ა-ჰოდ-ინ-ე] || ლახოლი [X, 190₄ ← *ლა-ხ-ა-ჰოდ-ი] მისცემს...), არამედ დროთა III ჯგუფშიც: ნამყოსრული ხო-ჭტილ-ა || ლოხუ-ჰოდ-ა (← *ლა-ხო-ჰოდ-ა 'მიუცია'...), ხოლო აორისტში ასეთი ფორმებია:

აორი-სტ	1 ლოხო (XVIII, მივეცი	II	ლოხომ-ე		ლოხომ-ა	მივეცი
	2 ლახო 114 ₁₄₋₁₆ , შდ. გვ. 151)		ლახომ-ე		ლახომ-ა	
	3 ლახტემ (← *ლახომ-ე → ლხო. ლახომ 4 ₂)		ლახომ-ე-ხ		ლ-ხომ-ა-ხ	

აქ კი ძირია ომ (= ქართ. იემ²): ო-ს გაგრძელება ალბათ გამოწვეულია თავ-კიდური თანხმოვნის დაკარგვით. სხვა (საარვისო, სასხვისო) ქცევებისა და ენებთის ფორმები მხოლოდ ჰოდ (Сн.-р. с.10в. 37-38) ძირისაგან მიიღება:

აწმყო: 3	ჰოდ-ი	ყოდის	ხო-ჭედ-ი	გაუყოდის	ი-ჭედ-ი	იყოდება	ხე-ჭედ-ი	ეყოდება
აორ.	1 ო-ჰოდ	გაუყოდე	ოთ-ო-ჭედ	გაუყოდე	ქოთ-ჰოდ-ან	გაუყოდე	ქოთ-ჰოდ-ან	გაუყოდე
	2 ა-ჰოდ		ოთ-ო-ჭედ		ქოთ-ჰოდ-ან		ქოთ-ჰოდ-ან	
	3 ა-ჭედ		ოთ-ჭედ		ქოდ-ჰოდ-ან		ქოთ-ჰოდ-ან	

9. ყლე (ამბობს, იძახის) (1 ყული, 2 ყლე) აბსოლუტური ზმნაა, იულ-ლება აწმყოს ჯგუფში (ყლ-ა 'ამბობდა', ყლ-ედ-ს 'ამბობდეს'). მყოფადსა, დროთა IIსა და III ჯგუფში კი აღებულია *ქქე ძირი:

აორისტი კონიუნქტ. II. მყოფადსრ.

1 რუქქარ' (რუქქარ) ლქქა	ვთქვი	რუქქა-ა/ე	(ლუქქა-ა	ვთქვა	რუქქენ-ი	რუქქენ-ინე
2 რუქარ' ლქქა	თქვი	რუქქა-ა/ე	ლუქქა-ა	თქვა	რუქქენ-ი	რუქქენ-ინე
3 რუქქ	ლუქქე	ლუქქენ ²	რუქქა-ა/ე-ხ	ლუქქა-ა-ხ	თქვას	რუქქენ-ი რუქქენ-ინე

(გვ. 170, ტექსტებიდან: რუქქ XVIII, 115₆ ← რექქ ib., 120₁₄ || ლუქქ X, 215₂₉: 'თქვა', ლუქქედ X, 216₂: 'ვთქვათ', ლექქენი XVIII, 96₆: 'იტყვის'...).

საზედაო ქცევის ფორმებშიც ეგვეე ძირებია გამოყენებული: ხაყლ-ე (ეუბ-ნება) (1 ხეაყლე XVIII, 122₁₂, 2 ხაყლე), ხაყლ-ა (ib., 117₁₄: ეუბნებოდა) (ლექსებში: 1 ხუაყელი, 2 ხაყელი, 3 ხაყელი XXXI, 102₁₀₋₁₂)... მაგრამ

1 ხუქქარ' ვთხარ, ვარქუ	ხუქქა-ა/ე	ვთხარა	ხუქქენ-ი		ხუქქენ-ინე	ვერყვი
2 ხუქარ' ვთხარ, არქუ	ხუქქა-ა/ე	ვთხარა	ხუქქენ-ი		ხუქქენ-ინე	ვერყვი (გვ. 120,
3 ხუქქ (ხუქქენ) ვთხარ, ჰრქუა	ხუქქა-ა/ე-ხ	ვთხარას	ხუქქენ-ი		ხუქქენ-ინე	ვერყვის წმ. 2)

(ტექსტებიდან: ხექქარ, ხექქარ, ხუქქ XVIII, 101₁₇₋₁₈, 104₁₃₋₁₄, X, 230₉₋₁₁, ქა ხუქქენ XVIII, 120₆: 'უთხარას', ხექქენი XXXI, 103₂₉₋₃₀: 'ვერყვის', ჯაქქენინე XVIII, 120₆: 'ვერყვის', ხუქქენინე [ლექსიდან] 'ვერყვის'... ნამყოსრული ხო-ქქა 'უთქვამს'... მასდარი ლქქქენსგ, გვ. 162, წმ. 2, X, 230₉: ლქქქენსგ 'თქმა', და სხვა).

1) ტექსტების ლი ფ დ ი, ქ ა ხ უ ა ფ დ ი... (X, 214₃₃) ამ სახით არა გვხვდება.
 2) სხვის ნათქვამის სიტყვისიტყვით გადმოსაცემად ნახმარი რ ო ქ ე (XVIII, 103₂) || რ ო ქ ე || ლ ო ქ ე (57) = ქართ. -ო უნდა მომდინარეობდეს აორისტის რ უ ქ უ, ლ უ ქ უ, თ ქ ო ფორმები-დან) (Миллер. отходы, II, § 1 д б, წმ. 4). მის სინტაქსურ ძალზე ცალკე.

რწმე (ლწმე) და სწმე ისეთსავე მიმართებაში იმყოფებიან, როგორშიც ძველი ქართული თქუა და ჰრქუა. სვანურში ძირისეული -ჟ რომ არის დაკარგული აორისტის I და II პირში, ან ძირისავე -ჟ- რომ გადასულია -ჟ-დ, ან რ და ლ'ს ალტერნაციას რომ აქვს ადგილი, ეს ადგილი მისახედრია, გამოსარკვევია კი: აორისტის I და II პირში -არ (ხწმქარ, ხწმქარ), III პირში -ინ (ეგვევ -ინ მყოფადსრულში), რ/ლ ძირისეულადაა მიღებული თუ არა (ქართულში ნაფორმანტევი რ [ჰრქუა] ძირის ელემენტი, და ეს ძირი სვანურში ნასესხები უნდა იყოს), და თუ ძირისეულია, სად არის ის საზედოო ქცევაში...

შენი შენა. ბხ. გარგლი, ლხ. გარგლი, ბჟ. რაგლი ← ლნტ. რაგნდი (ლაპარაკობს) დროთა I ჯგუფში (უმათავრესად აწმყო-ნამყოფსრულ-კონიუნქტივ Iში) გვხვდება აბსოლუტური სახით, სხვა დროებში კი *ქმე ძირი ენაცვლება (იხ. ზემოთ), ხოლო რელატიურ ფორმებში *გარგალ, *რაგალ ძირები ყველგანაა წარმოდგენილი: ბხ. ხაგრგალი (ელაპარაკება) — ჟი ლა-ხ-გარგლ-ე (X, 4₃; „აელაპარაკა“, დაელაპარაკა)... ანბში (ანბობს), ხომბში'ც (უამბობს) ჩვეულებრივ იუღლება.

10. ხატყცი (1 ხტატყცი, 2 ხატყცი X, 231₂₂₋₂₃) 'სცემს, არტყამს' აწმყო-ნამყოფსრულ-კონიუნქტივ Iში გვევლინება, სხვაგან კი ჯვდ ძირი გვაქვს: (1 ხტაჯ'დ', 2 ხაჯ'დ', 3 ხაჯიდ (X, 232; 'ვცემე, დავარტყი, სცემე, დაარტყი, დაარტყა', ლექსებში: ხაჯდლი... XXXI, 103₁₉₋₂₁), კონიუნქტივი II: 1 ხტაჯ'დ-ე, 3 ხაჯ'დ-ეს, მყოფადსრ. 1 ხტაჯ'დე, 3 ხაჯ'დე... (ეს უკანასკნელი ზმნა II ჯგუფისაა. ამის მასდარად ლი-ყერ 'ცემა, დარტყმა' ითვლება: Св. -р. с.108. 32).

11. ხაჩო (← ლხ. ხეჩო 'უშვრება, უხამს') იუღლება აწმყოს ჯგუფში (ხაჩო-და 'უხამდა, უშვრებოდა', ხაჩო-დნდ-ს 'უხამდეს'...), ხოლო დროთა II და III ჯგუფში და მყოფადსრულშიც ძირს იცვლის.

აორისტი	კონიუნქტივი II	ნამყოფსრ.	მყოფადსრ.
1 ხტა-ყრ დაემართე, ეუყავ, ხტა-ყრ-ი	მი-ყრ-ა აწ-ყერ-ა	ხტა-ყრ-ინე ოთ-ყერ-ნე'	
3 ხა-ყერ შეყარე...	ხა-ყრ-ი-ს	ხო-ყრ-ა ოთ-ყერ-ა	ხა-ყრ-ინე ათ-ყერ-ნე

ენაცვლებიან *ჩომ (§ 70, 10) და ყერ ძირები.

12. აი || აჟსგი (გვ. 252: 'მიაქვს, წაიღებს, წაიყვანს') ზოგ დროში ან-პრეფერბს იყენებს და „მოტანა, მოყვანის“ მნიშვნელობა ეძლევა:

წმე

1 ოხტაჟ (← *ან-ხტ-ა-ი) მოიტანე, მოიყვანე
2 ახაჟ (← *ან-ხ-ა-ი) მოიტანე, მოიყვანე, და იშვითად სხვა პირშიც.

აორისტის III პირის ფორმებში კი ან-ჟიდ² არის გამოყენებული (§ 70,6).

შენი შენა. ჯიდე (მოიტანს, მოიყვანს) და აი || აჟსგი (წაიყვანს, წაიღებს) ორივე აწმყოფა ფორმით და მყოფადია მნიშვნელობით. აწმყოფს ჯგუფში ა-ხლუა (მოაქვს), ა-ხუა (მოყავს) და ეს-ლუა (მიაქვს), ეს-ყა (მიყავს), (გვ. 250, შნშ.) იხმარება აწმყოფსეულ დროთა მნიშვნელობით.

1) ანდა: 1 ოთყერ-ე, 2 ათყერ-ე, 3 ათყერ-ე.
 2) ზოსალდონელი. ან-ა-ე'ც გვაქვს (გვ. 67, შნშ. 1).

70. აღენიშნოთ ზოგი ზმნის ფონეტიკურ-მორფოლოგიური თავისებურებანი:

1. ხაყა (ყავს, ვარგა) დროებში მაქცევრებს იცვლის და ფუძეც სხვაგვარადა:

ნამყოფსრ.	1	ხუეჲლ-ღჳს ← ლზხ.	ხუეჲლ-ხუას	ლნტ.	ხუეჲლ-ღჳს	ბჳ.	ხუეჲლ ვჲავდო
	3	ხუეჲლ-ღჳა ¹	ხუეჲლა (71 ₂)		ხუეჲლ-ღჳა ¹		ხუეჲლ, აჲ
ენტ.	1	ხუეჲლ	ხუეჲლ-ე		ხუეჲლ-ღჳ ხუეჲ-ე		ხუეჲ-ე ვჲავდო
	3	ხუეჲლ-ს	ხუეჲლ-ე-ს		ხუეჲლ-ღჳ-ს ხუეჲ-ე-ს		ხუეჲ-ე-ს

კონიუნქტივ I ში აქაც ნამყოფსრულის ფუძე გვაქვს ბალსზემოურ-ქვემოსვანურში. დროთა II ჯგუფში ეს ზმნა არ იუღლება. მყოფადსრულსა და სხვა დროებში კი გამოივლენს ფუძისეულ -ენ- ელემენტს: ხუე-ენ-ი (ეყოლება), აქედან პირობითი ხუეჲნ-ოლ (ეყოლებოდა), ხუე-ენ-ა (ყოლია), ხუე ენ-ჲნ (ყოლოდა), ხუე-ენ-ენ-ს (ყოლოდეს), ლიყენე (ყოლა... X, 220₂₂₋₂₄, 231₁₋₂).

2. ხულტა/ე 'აქვს' (მულტა/ე 'მაქვს', ჯულტა/ე 'გაქვს'), შეიძლება -ლამოვარდეს: ხუა (76₁₀), ტუქსტებში ხულო² (X, 188₂₃) || ხულვო (XXI, 106₂₁₋₂₂, 108₂₁₋₂₂; მულვო, ჯულვო, შდ. მეგრ.: მილუ, გილუ, ულუ) მოგვეპოვება. ხაყა და ხულტა ისეა განაწილებული, როგორც ეყვს და აქვს, მეგრ. უყენს და უღუ³. უკანასკნელი მულამ ობიექტური წყობისაა, იუღლება დროთა I და III ჯგუფში:

ნ.სრ.	1	მულტჲლდა მულტჲლდა ¹	მჳონდა	ენტ. I	მულტჲლს მულტჲლდჲს მულტჲლს მულტჲლდჲს
	3	მულტჲლდა მულტჲლდა ¹	მჳონდა		მულტჲლს მულტჲლდჲს მულტჲლს მულტჲლდჲს

ხულტჲნ და ხულტჲნს'ში გამოიყოფა ნამყოფი წინარეწარსულისა და კონიუნქტივი IIIის -ჲნ, -ჲს ფორმანტები, რომელნიც, როგორც ვხედავთ, შეიძლება გართულდენ ნამყოფსრულის -და და კონიუნქტივ Iის -დჲდ მაწარმოებლებით (უკანასკნელი ზოგჯერ დაერთვის აგრეთვე ნამყოფსრულის ფორმას კონიუნქტუვ Iის გამოსახატავად: მულტჲნ-დჲდ-ს 'ქონდეს', ხულტჲნ-დჲდ-ს 'ქონდეს': გვ. 175, შნშ. I, § 46 A). ხულტჲნ და ხულტჲნ-ს კი წარმოებით ხუაჲდ და ხუეჲლ-ს (იხ. ზემოთ 1) მოგვაგონებს. -და და -დჲდ (ხულტჲლ-და, ხულტჲლ-დჲდ-ს) ანალოგიითაა შენაძენი. ხულტჲლ და ხულტჲნს'ის... -დ და -ნს მონაცვლეობაზე შეიძლება ვილაპარაკოთ. მყოფადსრულსა და დროთა III ჯგუფში, ასევე ნაზმნარ სახელებშიც, -ენ ელემენტია გამოვლენილი: ხელტჲნი (ექნება), ხელტჲნოლ (ექნებოდა), ხალტჲნა (ქონდა), ხალტჲნან (ქონოდა, გვ. 172-173), მალტჲნ (ქონება), ლილტჲნე (ქონება)...

შენიშვნა. ხაყა და ხულტა მხოლოდ რელატიური ზნეებია. ან-მო- და ვს-/ან- მი- პრეფერები ამ ზნეების მარტო მიმართულებას უჩვენებენ

1) -და ახალი დანართია, შდ. ხულღვანდა... (XXXI, 81₂₋₃).

2) ლა ხუას ხულოხ ლაქგრაჩანარდ (XXXI, 6₂₇) на пастбище имеют вместо мисок (ib., 7₂₇) შთაშე აქეთ ჯანებად (სახელთა ისტ. 302), უნდა კი: ლზხხუას ხულ ლოხ... ცოლდა აქვსთ (იხ. შეცოდების გასწორება: ib., 110).

3) მულტე, მულტა, есть у меня (исподушевнен. предмет); ლილტჲნე. მაყა ჩჲჲ, есть у меня душа; მულვე თეთრ, есть у меня деньги... (X, 222₂₈, 30).

და არა სახეს: ა-ხუა ← ლნტ. ა-ხაყა (← *ან-ხაყა 'მოყავს'), ეს-ყა = ლნტ. ას-აყა (მოყავს), ა-ხლტა/ე¹, ლწბ. ო-ხლტა ← ლნტ. ა-ხულტა/ე (მოაქვს), ეს-ლტა/ე, ლწბ. ოს-ლტა = ლნტ. ას-ულტა/ე (მოაქვს², გვ. 54), და აქედან ზხ.

ა-ხყვლ-და¹ (← *ან-ხეყვლ-და) ა-ხლტვლ/ნ-და — ეს-ყვლ-და¹ მიყ-ვლა ეს-ლტვლ/ნ-და¹ მრქონდა
ა-ხყვლ-ბ (= ლწბ. ე-ხყვლ-ბ 32_ა) ა-ხლტვლ-ბ — ეს-ყვლ-ბ მიყ-ვდეს ე-ხლტვლ-ბ მიტონდეს
ა-ხყენი ა-ხლტენი — ეს-ყენი ეს-ლტენი (გყოფადს.)
და სხვა

3. ხაკუ (X, 168_ა) || ხაკუჩ (8₁₁) 'უნდა' (მაკუჩ¹, ჯაკუჩ¹: X, 230_{ა-გ}) ზმნაც ობიექტური წყობისა (შდ. მეგრ. მოკო მინდა, გოკო გინდა, ოკო უნდა). აწმყოს გარდა (სადაც ხაკუ¹ იყო მოსალოდნელი) ყველა დანარჩენ დროში ისე იუღლებდა, როგორც II ჯგუფის ზმნისაგან მიღებული საშუალი ზმნა (§ 60 B): ხეკუ¹დ-და¹ (უნდოდა), ხეკუ¹-ს (15_{აგ}: უნდოდეს), ა-ხეკუ¹დ (← ლნტ. ა-ხეკუ¹დ 'მოუნდა'), ა-ხეკუ¹-ს (← ლნტ. ა-ხეკუ¹-ს 'მოუნდეს'), ხეკუ¹და (← ლნტ. ხეკუ¹ედა 'ნდომია'), ა-ხეკუ¹ედა (← ლნტ. ა-ხეკუ¹ედა 'მონდომია')... მყოფადსრულში კი ვნებითი ფორმალა გვაქვს: ხეკუ¹ი || ხეკუ¹ენი (ენდომება, გვ. 241, შნშ.).

4. აღგარი (კლავს) და იღგარი (კვდება, „იკვლება“) — პირველი აქტივია და მეორე ვნებითი — დროთა I და II ჯგუფში ჩვეულებრივ იუღლება (აღგარ-და 'კლავდა' — იღგარ-ოლ-და¹ 'კვდებოდა', აღ-დაგარ-ი⁴ || აღგარ-ინ-ე 'მოკლავს') — ად-დაგარ-ი 'მოკვდება', ოთ-დაგარ-ა 'მოუკლავს' — ათ-დაგარ-ა 'მოკვდომია', აღდაგარლი 'მომკვდარა', და სხვადასხვა. ერთი სიტყვით, აქტივის ფორმები „მოკვლა“ს გამოხატავს, ვნებითისა კი „მოკვდომა“ს). თავისებურება შეიმჩნევა აორისტისა და კონიუნქტივ IIში:

აღგარ-	1 ო-დაგარ	მოკვალი	—	ო-დაგნ	მოკვდი	II	ო-დაგარ-ი	—	ო-ღგენ
აღგარ-	2 ა-დაგარ (X, 196 ₁₄ , 15)	მოკალი	—	ა-დაგნ	მოკვდი	ქნტ	ა-ღგარ-ი	—	ა-ღგენ
აღგარ-	3 ა-ღგარ (235 ₁₇ , 20)	მოკლა	—	ა-ღგან	მოკვდა		ა-ღგარ-ი-ს	—	ა-ღგენ-ს

ვნებითი ძირისეული ო (ლნტ. დაგარ-ა 'სიკვდილი') შეცვლილია ნ'თი: ხომ არ არის აქ ვნებითის -ენ (§ 56) გაინფიქსებული? (შდ. § 26 B 5).

შენი შენა. 'ღგარწლ'ს (კვდება) დროთა II და III ჯგუფში საკუთარი ფორმები არა აქვს: უერთდება იღგარის.

5. იგწლ (დგება) ნაწარმოებია -წლ ფორმანტით (§ 66 A 1) აკნ-ე (აყენებს, აცილებს...) ზმნისაგან. უკანასკნელი ისე იუღლებდა, როგორც I ჯგუფის

¹) ა-ხ ლ ო (XXXI, 66₂₁).
²) აწმყოს ჯგუფში ხ უ ლ ტ ა/ე/სა და სხვა ფორმებში მაქცევარი არა ჩანს: ლაწხურში იგი სასხვისო ქცევადაა გაგებული: ოს-ლ ტ ა, ო-ხ-ლ ტ ა (← *ან-ხ ო-უ ლ ტ ა? შდ. ო-ხ-ყ ა), სხვებში კი საზედაო ჯნდა იყოს.
³) ეს ყ ა და ხ (XXXI, 22₁: მიყავდათ), ეს ლ ე ა ნ და ხ (ib. 22, 78_{ა-ბ}: მიქონდათ) (ტექსტებიდან მოყვანილი მაგალითები გაუსწორებულადაა დატოვებული).
⁴) იბ. CM, X, 235₂₁₋₂₉ — 23₁₋₂, XXXI, 108₁₂₋₁₄, ლ ა ი და გ რ ი (XXXI, 86₂₀₋₂₂ 9: 26-27).
⁵) ჩე ვ ა თ და გ ა ნ (X, 162₄: მოუკვდა), ის გ ა ლ ა ხ და გ ა ნ (XVIII, 114₈, უნდა: ის გ ა ლ ა ხ და გ ა ნ: ib. 26: ნე ა კ ვ ა დ ა).

ყოველი -ე ბოლოსართიანი (ამწრე, ატაბე...) ზმნა¹, იგნალ კი საშუალ-ვნები-თის -ალ ნიშნით გვხვდება ნამყოუსრულსა, კონიუნქტივი Iსა და მყოფადუსრულ-ში (იგნალ-და 'დგებოდა', იგნალ-ტნი 'დგებოდეს იქნება...'), სხვა დროებში -აუ არა ჩანს, წარმოდგენილია გენ ფუძე (ე'ან-გენ-ი 'ადგება', და სხვა):

აორისტი	1	ე'ონტეგა ე'ონტეგა	ავდექი	II	ე'ონტეგენ	ავდეგ
	2	ე'ახგა ე'ახგა	ადექი	ჟეტ	ე'ახტეგენ	ადგე
	3	ე'ანტეგან	ადგა	ჟეტ	ე'ანტეგენს	ადგეს

აორისტის I და II პირში ფუძისეული -ნ მოკვეცილია და -ე- გადასულია -ა-დ: ოხგვა, ახგა² (X, 200₃, XVIII, 116₂₇₋₇₈), სხვა (ად-, ეს-) პრევერბიან ფორ-მებში კი -ნ დაცულია და -ე- შეკუმშული:

1	ოთრენ ჩეტებრენ	დავდექი	(იხ. CM, X, 197 ₃₁₋₃₂ , 200 ₄ , 236 ₁₇₋₁₈)	ესტეგენ	დავდეგ
2	ათრენ	ესრენ	დავდექი	ბრძან. ჩეტახე	დავდექ. დაიცა
3	ადტენ	ესტენ	დავდა		ესტენ-ს დავდეგ

ის გარემოება, რომ გენ ფუძეს ე ახლავს (ან-ტეგან, ად-ტეგან... ე თანხმოდანთ-გასაყარი არ არის, რაც ჩანს ლახავან [XVIII, 98₈₋₉; ლახავან 'მიადგა'], ესა-გან [ib., 103_;; ესავან 'დაადგა'], ოთრეგან [X, 225₉₋₁₁, 25] 'დაუდგა' მაგალი-თებიდან), აფიქრებინებს ვისმე, რომ ეს დროთა II ჯგუფის ფორმები პრევერ-ბითლა განსხვავდებიან ლ-გგ (დგას) ზმნის ნამყოუსრულისა და კონიუნქტივი Iისაგან: ლ-ტენ (იღგა) -- ეს-ტენ (დადგა), ად-ტენ (დადგა), ხრეგან (ედგა) — ოთრეგან (დაუდგა), ხეგან (ედგა) — ლა-ხეგან (მიადგა), ხეგენ-ს (ედგას) — ლა-ხეგენ-ს (მიადგეს), და სხვა. გამოსარკვევია ა-გ-ე (აშენებს), *ა-გ-ენ-ე (აყენებს, ადგენს), ლ-გ-გ (დგას) ზმნათა დამოკიდებულება: ყველა ეს ერთი გ ძირისაგან ნაწარმოებია, თუ სხვადასხვა ძირია.

.6. ა-ი და ა-ა-ესგ-ი (წაიღებს, მიაქვს, წაიყვანს) (1 ხტა-ი || ხტა-ა-ესგ-ი, 2 ხა-ი || ხა-ა-ესგ-ი) ოთხი მხრით იქცევის ყურადღებას: ა. დროთა II და III ჯგუფში ერთი (ი) ძირითაა წარმოდგენილი (-ესგ-ი ფორმანტი იკარგვის), ბ. ამავე დროებში და მყოფადუსრულშიც S₂ და O₃ ხ- და(კულია ად- პრევერბის შემდეგ (გვ. 17, 20), ც. აწმყოსა, მყოფადუსრულსა და ხშირად ნაზმნარ სახე-ლებში (ა)ი და (ა)აესგ-ი ერთმანეთს ენაცვლებიან და დ. აორისტის III პირისა და აქედან კონიუნქტივი IIის ყველა პირის ფორმებში „მოტანა, მოყვანის“ მნიშვნელობით შემოტანილია ან-ჟიღ ზმნა.

აწმყო

მყოფადუსრ.

პირობ.

3 ა-ი || ა-ა-ესგ-ი ად-ი, ადინე || ად-ი-ესგ-ი || ად-ი-ესგ-ენ-ე ადინა || ადინასკანა
და ასე: ლი-ი || ლი-ესგ-ი (← *ლი-ი-ესგ-ი 'წაღება, წაყვანა'), მგ-ი || მგ-ა-ესგ-ი (წამლები, წამყვანი), ლე-ი || ლე-ა-ესგ-ი (წასაღები), და სხვადასხვა.

შენი შენა. ნამყოუსრულსა, კონიუნქტივი Iსა და თურმეობით Iში ადესგ-ი¹ლა გამოყენებული: ააესგ-და (მიქონდა, მიყავდა, წაიღებდა), აქე-

¹) CM, X, 225₈₋₇, 238₂₋₇, XVIII, 116₇₈₋₂₉.

²) უზგულურში პარალელურად ე'ონტეგე, ე'ახტეგე.

დან კონიუნქტივი I: ააჰსგ-ღედ-ს, თურმ. I: ხაჰსგ-ინ-ა, და ასე სხვა დროშიც.

აორი-
სტი

1	ოხტჷ-ა მოვიტანე. მოვიყვანე	ოთხტჷ-ა	წაილე, წაიყვანე
2	ახს-ა	ათხს-ა	ბრძანებ. ათხს-ა ხს-ა წაილე, წაიყვანე,
3	[ან-ქიდ]	ად-ი-ე	და სხვა (გვ. 17, 20).

აორისტის I და II პირში -ა- მაქცევარი შენახულია. -ი ძირი ზოგს დიალექტ-ში შეიძლება მოეყვეცოს: ოთხტჷ, ათხს, ადა-ე... (გვ. 17, Cხ.-პ. c.108. 7).

7. ჯღი და 'ა'ღდესგი'ც ზოგიერთ დროსა და ნაზმნარ სახელებში პარა-ლელურად იხმარებიან: ჯღი || 'ა'ღდესგი (დებს), ჩტესდი || ჩტესდინე || ჩტესდესგი (დადებს). და სხვა. ძირია ჯ, რომელიც დროთა II და III ჯგუფში -წს-გი ფორმანტმოკვეცილი გვხვდება (§ 41).

8. ევეეე ითქმის ხოლი || ხოლღშვი'ს (ართმევს) შესახებაც: ოთლი || ოთლი-ნე || ოთღშვი (წართმევს), და სხვა, მაგრამ: ოთ-ღ-ე (წართვა). ძირია ღ.

9. იჭტორ (იპარავს): ად-ქტით (მოიპარა), ად-ქტით-ნ-ე || ად-ქტით-ე (მო-იპარავს)... ჩანს, ძირია ქტით ← მეგრ. ქტირთ-ი = ქართ. ქურღ-ი.

10. იჩო (შვრება, იქმს) აწყყოს ჯგუფში ჩვეულებრივ იუღლებს: იჩო-და (XVIII, 108; შვრებოდა), იჩო-ღედ-ს (შვრებოდეს), ად-ჩო (იზამს)... მაგრამ

აორი-
სტი

1	ჩტემს ო-ჩტემს (XVIII, 102 ₁₁ , 2 ₁₁ ვენი	=	ჩტემ'ი-ნ-ე/ა ო-ჩტემინ-ე/ა	ვნა
2	ჩტემს ა-ჩტემს XXXI, 108 ₇₋₈ ვენი	ჩტემ'ი-ნ-ე/ა	ა-ჩტემინ-ე/ა	ქნა
3	ჩტემანს ა-ჩტემინ გვ. 145, 166	ქნა	ჩტემ'ი-ნ-ე/ა-ხ	ა-ჩტემინ-ე/ა-ხ

ხოჩტმინ-ა (უქნია), ხოჩტმინ-ან (ექნა), და სხვადასხვა. ჩანს, ორი ფუძე გვაქვს: იჩო და ჩომინ. პირველი წარმომდგარია *ი-ჩომ-ე'საგან, რაც გვხვდება მყოფადსრულსა (ოხ-ჩომე XXXI, 98₁₄; გაუკეთებს... გვ. 118) და ზოგ ნაზმნარ სახელში: ლი-ჩტმე (ib. ქნა), ლე-ჩტმე (საქნარი), მუ-ჩტმე (მქნელი), და სხვა, ხოლო მეორე *ჩომინე'საგან. უკანასკნელი გვაქვს მიმღობაში ა-ჩტმინ (ქმნი-ლი), და სხვა. ძირია ჩომ (= ქართ. *ქაპ: *ქაპ-ენ-ა და მეგრ. *ქომ'), -ე (ი-ჩომ-ე'ში) და -ინ-ე (*ლი-ჩომ-ინ-ე'ში) ფორმანტებია (§ 41, იხ. გვ. 236, ა, ც).

11. იშტემ (← *ი-შტომ-ე 'თხოულობს, ითხოვს') ზოგ დროში გამოივ-ლენს -ინ ელემენტს: იშტემ-ინ (X, 164₆; ითხოვა), იშტემინ-ნე (ითხოვს) (გვ. 122, შწმ. 2)... ხეშტემ (სთხოვს), ხაშტემ-ინ (X, 232₁₀; სთხოვა), ქა მაშტემ-ინ (X, 4₆, 6₁₁ ← *ქა მაშტემ-ინ: მთხოვე), ხაშტემ-ინ-ნე (სთხოვს), და სხვა. -ინ ძირისეული არ არის (რაც ჩანს შტომ X, 248₁₁ 'თხოვნა' სიტყვიდან). აქაც ორი ფუძე უნდა გვქონდეს *იშტომ-ე და *იშტემ-ინ-ე ← *იშტომ-ინ-ე.

12. ხაჯემ (ხაჯიმ XXXI, 102₁₈₋₁₉; გავს, ღირს), ხოჯემ (უგავს) გამოივ-ლენს ფუძისეულ -რნ'ს: ხაჯ-რნ-ღა' (გავდა, ღირდა), ხაჯ-რნ-ღედ-ს (გავდეს), ხაჯ-რნ-ა (მსგავსებია), ათ-ჯ-რნ (დაემსგავსა), და სხვა. ენებითშიც -რნ- მოგვე-პოვება: ხეჯ-რნ-ი (ემსგავსება, ეღირება), ხეჯ-რნ-რლ (ემსგავსებოდა) და სხვა.

1) 1926 წლის ოქმი № 46.

შენიშვნა. ხალა (წყინს), ხაშა (შურს), ხაჩა (უხარია) და სხვა გამოივლენენ -რნ'ს: ხალ-რნ'დას (წყინდა), ხაჩ-რნ'დას (XXXI, 103კვ: უხაროდა)... ხელ-რნი (ეწყინება), და სხვა (იხ. „დროა“ში).

აქ მოყვანილი მაგალითებით, რა თქმა უნდა, ამოწურული არაა თავისებური ზმნები, მაგრამ საილუსტრაციოდ ესეც კმარა. სხვა ნაშრომებში, განსაკუთრებით კი სვანურ-ქართულ ლექსიკონში, ჩვენ შევეცდებით ვრცლად წარმოვადგინოთ ყველა თავისებური ზმნა ყველა დიალექტის მიხედვით.

ლიტერატურა.

1. მ. ზავადსკი, CM, X, გვ. XVII. XXXI-XXXII,
2. მ. ჯანაშვილი, ქართ. გრამ. 36, 71, 77, 78, 79, 86-90, 106-107, 114, 121,
3. თავისუფალი სვანი, სვან. გრამ. 92-94, და სხვა.

Сванский язык

Краткие сведения

1. Сванский язык принадлежит к картвельской (южной) группе иберийско-кавказской семьи языков. Иберийскую (картвельскую) группу языков составляют грузинский, занский (мегрельско-чалский) и спанский. Из них грузинский язык — письменный, с богатой эпической и многожанровой литературой. Он всегда был и остается общим для всех картвельских племен государственным, литературным и разговорным языком.

Сванский — это бесписьменный, племенной язык. Он отделился от общегрузинского языка-основы еще на ранней ступени своего развития. Однако, несмотря на это, в нем до сих пор хорошо сохранились общекартвельские и архаичные черты грамматической структуры.

На сванском языке говорят сваны, около 34550 человек (6100 дымов).

Сваны живут в Сванети — северо-западной части Грузии у подножья Главного Кавказского хребта, окруженной Рачинским, Лечхумско-Мегрельским и Абхазским хребтами. Сванети разделена на две части: Земо Сванети (Верхняя Сванетия, ныне Местийский район) и Квемо Сванети (Нижняя Сванетия, ныне Лентехский район). Земо Сванети расположена в бассейне верхнего течения реки Ингури, а Квемо Сванети — у истоков реки Цхенискала.

Данные грузинских исторических документов, топонимические названия, а также некоторые языковые явления позволяют допустить, что сваны населяли и верхнюю часть Лечхуми и Рачи. Живут сваны в большом количестве и в Абхазии, а несколько дымов — в Самегрело.

До революции (1917 г.) Сванетия была разделена на общества. Семь обществ Земо Сванети (Ушгули, Када, Ивари, Мулахи, Местия, Ленджери и Латали) составляли Вольную Сванетию (თავისუფალი სვანეთი), а шесть обществ (Бечо, Цхумари, Эдери, Пари, Лахамула и Чубехеви) — Дадешкелиановскую Сванетию (по фамилии владетельного князя Дадешкелиани). В настоящее время господствующее наименование Вольной Сванетии — Верхнебальская (ბალსებურბი), а Дадешкелиановской Сванетии — Нижнебальская (ბალსქვემურბი), по названию Бальского перевала, расположенного между Латали и Бечо.

Что же касается Квемо Сванети (Нижней Сванети), состоящей из трех обществ (Лашхети, Чолури и Лентехи), то она принадлежала владетелю Мегрелии Дадиани и потому до революции называлась Дадиановской Сванетией.

2. Диалекты. Сванский язык очень богат диалектами. В основу их классификации положен фонетический принцип, именно, три ярко выраженных звуковых явления: долгота, умляут и редукция (смягчения) гласных. Выделены четыре главных наречия: в верхесванском — вернебальское и нижнебальское, а в нижесванском — лашхское и лентехское (чолурский говор в основном примыкает к лашхскому). Из них два наречия делятся на говоры: верхнебальское — на два территориально крайних говора: ушгульский и латальский, а нижнебальское — на пять говоров: бечойский, цхумарский, эдерский, чубехевский и лахамульский, хотя они не слишком удалены друг от друга и между ними нет естественных преград. Кроме фонетического состава и звуковых процессов, указанные наречия отличаются друг от друга особенностями склонения и спряжения, а также лексикой.

Характерными признаками верхнебальского наречия являются: долгие гласные, умляут и редукция; в результате первых двух явлений в нем обнаруживаются 18 гласных: а е і о u э; а̄ ē ī ō ū ē; ä ö ü; ǟ ȫ ǖ;

В лашхском 12 — долгие гласные и редукция (отсутствует умляут): а е і о u э; а̄ ē ī ō ū ē;

В нижнебальском 9 — умляут и редукция (отсутствуют долгие гласные): а е і о u э; ä ö ü;

В лентехском также 9 — умляут и слабая редукция (отсутствуют долгие гласные): а е і о u э; ä ö ü.

Чолурский говор расположен между лашхским и лентехским наречиями, вследствие чего обнаруживает общие с лашхским наречием фонетические явления — долготу гласных и редукцию, а с лентехским — умляут. Особо следует выделить речь небольшого населения деревни Сакдари, представляющую собой сивкретическое поднаречие, образованное путем смешения фонетических явлений диалектов лентехского (умляута, слабой редукции...), с одной стороны, и лашхского (долготы гласных...), с другой.

3. Значение изучения сванского языка. Всестороннее исследование сванского языка и его диалектов имеет весьма важное значение для изучения истории развития и взаимоотношения его с картвельскими языками.

Сохранившиеся в сванском языке архаизмы и позднейшие инновации, сложные фонетические процессы, структурные отличия, диалектные особенности, наличие субстрата других языков и смешение диалектов — все это дает возможность поставить и разрешить как частные, так и общелингвистические вопросы, связанные с историей и реконструкцией кар-

твельских языков и их типологических сходжений с языками другой системы. В этом отношении многое уже сделано, но многие вопросы все еще ждут своего освещения и решения.

4. Краткая история изучения сванского языка. Лексический материал впервые был собран А. Гюльденштедтом, а потом был повторен этот материал, вместе с фразами, Ю. Клапротом. Грамматический обзор первым дал Г. Розен, и в дальнейшем основывались на его работе Франц Бопп, Фридрих Мюллер и Ал. Цагарели. Лексические и грамматические образцы опубликовал Р. фон Эркерт на ушгульском говоре.

Вслед за этим ушгульский говор широко использовали Виссарион и Иван Нижарадзе как для грамматических обзоров, так и для текстов. Довольно пространная грамматическая характеристика, данная М. Завадским, а также сопоставления, представленные в „Грузинской грамматике“ М. Джанашвили, „Краткий обзор сванской грамматики“ В. Нижарадзе (Вольного свана), „Русско-сванский словарь“, составленный И. Нижарадзе, и тексты, опубликованные в X, XVIII и XXXI томах „Сборника материалов...“, почти целиком опираются на ушгульский говор. А. Дирр основывается на работе М. Завадского при описании структуры сванского языка. Известный языковед Г. Шухард глубоко и точно проанализировал некоторые грамматические особенности данного языка.

П. Услар первым отметил недостатки работы Г. Розена и дал, в свою очередь, „Грамматический очерк сванского языка“ на материале ипарского подговора (верхнебальского наречия). А. Грен в своих „Грамматических заметках“ проявил полную беспомощность как при записи текстов, так и при грамматическом анализе. Однако следует отметить, что им впервые введен в научный оборот чолурский говор (лашхского наречия).

Были опубликованы также записи И. Бартоломея и тексты, собранные А. Стояповым на нижнебальском наречии.

Таким образом, из сванских диалектов чаще всего использованы верхнебальский (ушгульский, ипарский), нижнебальский, а затем чолурский и лашхский. Из вышесказанного видно, что тот или иной диалект признавался за сванский язык. Следует добавить, что все эти материалы (тексты и обзоры) не удовлетворяют требованиям с точки зрения точности записи, равно и анализа.

Начало и развитие научного изучения сванского языка связаны с именем Н. Марра, который установил четыре основных наречия и их говоры и подговоры, указав основу их классификации, отметил смешанную природу сванского языка и входящие в него слои, выявил своеобразный тип склонения имен, определил генетическую взаимосвязь сванского с другими картвельскими языками и дал некоторые фонетические соответствия, а также образец составления Сванско-русского словаря и т. д.

А. Шанидзе расширил и углубил изучение сванского языка. Он уточнил классификацию диалектов и ее основу, дал соответствующие названия наречиям (верхнебальское, нижнебальское, лашское и лентехское), вошедшим в научный оборот, чолурскому говору отвел принадлежащее ему место, но, самое главное, А. Шанидзе установил две фонетические закономерности и показал ареал их действия, силу и значение для фонетики и морфологии в истории развития как сванского, так и других картвельских языков. Эти закономерности — редукция и умляут. Ценны и другие исследования автора.

И. Джавазишвили в своем капитальном труде „Первоначальный строй и родство грузинского и кавказских языков“ рассмотрел обширный круг вопросов их структуры, выявил сходство в фонетической системе и морфологических категориях (рода, склонения, спряжения), в составе слова, дав этимологию многих лексических единиц.

Представители последующего поколения широко развернули, на основе сравнительно-исторического метода, всестороннее исследование сванского языка и его диалектов в области фонетики, грамматики и лексики.

Много монографий и статей посвящено экспериментальному и сравнительно-историческому исследованию вопросов фонетики (основными из них считаются: звуковая система — звуки и их характеристика, долгота гласных, акцентуация, фонетические процессы, редукция, умляут, система сонантов, аблут и др.). Выявлены фонетические корреспонденции и на их основе восстановлен первоначальный вид многих слов.

Монографически исследованы из морфологии системы склонения и спряжения; выяснен состав основ имен и глаголов, выявлены экспоненты надежей и множественного числа, глагольных категорий лица, числа, времени, вида, версии, залога, контакта (каузатива), изучены, по мере возможности, состав и генезис формо- и словообразующих аффиксов.

Исследованы также другие части речи — местоимение в картвельских языках и наречие, кроме того, отрицательные частицы, образование степеней сравнения и т. д.

Из основных вопросов синтаксиса, в первую очередь, большое внимание уделено склонению определяющего с определяемым, последующим надежам, типам предложения, в особенности сложному предложению и его видам, их союзам и союзным словам.

Основательно изучаются и сванская лексика и идиоматика в сравнении с грузинской. Установлены общие корни и форманты-детерминанты, выяснены место и первоначальная функция последних в связи с проблемой грамматического класса. Изданы сравнительный и этимологический словари.

Подробно описаны почти все диалекты сванского языка.

Имеются серьезные попытки реконструкции звуковой системы и склонения имен картвельского языка-основы.

Кроме того, на сванском материале рассмотрены теоретические вопросы фонетических процессов, субстрата, конвергенция, смешения диалектов, а также актуальные проблемы взаимоотношении картвельских и иберийско-кавказских языков; наряду с ними выявлены грамматические и лексические параллели в сванском и черкесском (адыгейском), в сванском и абхазском и других языках.

Вопросам структуры и лексики сванского языка посвятили свои исследования С. Джавашиа, Арн. Чикобава, К. Долдуа, Г. Робава, С. Жгенти, Г. Ахвледиава, В. Топуриа, Т. Шарадзеидзе, К. Ломтатидзе, М. Калдапи, Н. Абесадзе, Г. Мачавариани, Т. Гамкрелидзе, Г. Климов, В. Абаев, З. Чумбуридзе, А. Мартпросов, Ал. Омиани, Т. Зурабишвили, Г. Качарава и др., а из зарубежных ученых — картвелологи Г. Деетерс, В. Полак, К. Шмидт, Г. Фогт, Р. Лафон и др.

Наряду с исследованиями опубликованы сванские прозаические тексты (т. I — Верхнебальское наречие, т. II — Нижнебальское наречие, т. III — Лептешское наречие, печатается) и Сванская поэзия с переводом на грузинский язык, а также материалы на лашском наречии (под редакцией, Н. Марра). В народных песнях смешаны диалектные особенности.

Тексты собраны и опубликованы Арс. Омиани, А. Шанидзе, В. Топуриа, М. Калдани, М. Гуджеджиани и А. Давитиани.

Таким образом, в настоящее время созданы все условия для дальнейшего углубленного сравнительно-исторического изучения картвельских языков и восстановления пракартвельской языковой системы.

Труд „Сванский язык“ состоит из двух частей. Первая часть — Глагол — была издана в 1931 году. Она повторно печатается по постановлению Ученого совета Института языкознания АН Грузинской ССР без изменений, заменен только шрифт и в связи с ним пагинация, добавлены указатели личных имен, разбираемых слов и их аффиксов, а на русском языке — оглавление и резюме.

Вторая часть труда включает в себя фонетику, морфологию (за исключением глагола), синтаксис и словообразование. В ней подробно рассмотрена и надлежало использоваться существующая о сванском языке научная литература. Закончен составлением и подготавливается к печати Учебник сванского языка (Грамматический обзор. Беседы. Тексты. Словарь).

5. Система спряжения в сванском языке — картвельская. Глагол имеет с грузинским и западным общие категории. Это — лицо, число, время, наклонение, аспект, залог, версия, контакт (каузатив). Механизм грузинского глагола сложен, но особенно сложен он в сванском, где больше форм инклюзива и эксклюзива, заглазного I и II, будущего несовершенного и др.

6. Лицо. Глагол в сванском, как и в других картвельских языках, полиперсонален. В нем находит отражение и лицо субъектное (подлежащего) и лицо объектное (прямого или косвенного дополнения в дательном и именительном падежах).

Субъектное лицо. Его показатели различаются по основам глагола. Экспоненты лица при основах с начальной гласной представлены более полно, чем при основах с начальной согласной, исторически же эти показатели одного происхождения.

При основах на гласную экспонентом I лица является префикс б^н- (параллельно в некоторых глаголах в лвт. б-), II лица — б- и III л. — л- (в трех непереходных глаголах: л-*о есть*, л-*б^н быз*, л-*б^н быз бы*, л-*გз стоит*), который восходит к пракартвельскому б. При основах на согласную I лицо выражается инфиксом ^ни, II лицо не имеет префикса, таким предполагают б^н, который слился с элементом ^не преверба *а^н-*, превратив его в *о* (*а^н- + б^н → о^н*). III лицо характеризуется особенностями, именно: его показатель суффикс -б встречается исключительно в формах сослагательного наклонения, -а — в формах прошедшего несовершенного, -г — прошедшего совершенного, но в формах настоящего и будущего времени и результативного I и II не имеется суффикс.

7. Число. Множественное число субъектного лица выражается суффиксами: в I и II лицах выступает -д, а в III л. — б. В I л. во всех диалектах различаются инклюзив и эксклюзив. Для инклюзива характерны префикс л- (перед согласным — л^н-) и суффикс -д, а для эксклюзива — те же б^н- или ^ни- и суффикс -д. Напр.:

Л.			ср. лвт.	
1	б ^н -იკედ	<i>беру</i>	დ ^ნ იგე	<i>тыщу</i>
2	ბ-იკედ		დ ^ი გე	
3	იკედ		დ ^ი გე	
1—2	ლ-იკედ-დ		ლ ^ნ -დგე-დ	
1—3	ბ ^ნ -იკედ-დ		დ ^ნ იგე-დ	
2	ბ-იკედ-დ		დ ^ი გე-დ	
3	იკედ-ბ		დ ^ი გე-ბ	
				მ-გგემ
				ბ-გგემ
				გგემ
				ლ-გგემ-დ
				მ-გგემ-დ
				ბ-გგემ-დ
				გგემ-ბ

Табл. 1. Аффиксы субъектного лица и числа

Ед. ч.

1	ხჷ-	(ლვტ. მ-), -ჷ-, *ჰჷ-
2	ხ-	—, *ჰ-
3	ლ-, —, -ს, -ა, -ე	

Мн. ч.

1—2	ლ-	ლ-გ- — -დ
1—3	ხჷ- (მ-), -ჷ-, *ჰჷ-	— -დ
2	ხ-,	—, *ჰ- — -დ
3	ლ-	—, -ა, -ე — -ხ

8. Фонетические изменения. Субъектные префиксы испытывают изменения, вызванные характерными для сванского языка фонетическими процессами, именно: а) Показатель I л. -ჷ- вместе с последующим гласным ე или о основы глагола в верхнесванском и лентехском иногда прерывается ჷ в რ, а ჷი в უ (всп. პორნი, лвт. პორენი *летит*; კულე *умираю* и др.).

б) Тот же S₁ ჷ исчезает перед гласными ო и უ и близлежащими согласными ჷ, ბ, ფ (ხოტხე ← *ხჷ-ოტხე *возвращаю ему*; სგურ ← *სგჷურ *сижу*; კჷიშე ← *კჷჷიშე *ломаю*; вб. აბჷჷ ← *აბჷჷჷ *я лопнул...*).

в) S₁ ჷ, соединившись с последующим გ, переходит в უ (ლური ← *ლჷ-გრი *иду*).

г) ჷ ассимилирует элемент ა- или ე- превербов ან-, ად-, ლა- и п лшх. ეს-, превращая их в ო (ოტხ ← *ა-ჷ-ტხ *я вернул*).

Следует добавить, что ассимиляции не подвергаются превербные ა- в лвт. и ა- в вб. (ლ-ხჷკჷედ, ср. эц. ლო-ხჷედ, лшх. ლო-ხჷოდ ← лвт. ლ-ხჷკჷედ *я спросил*; лвт. ა-ტჷებ, ср. вб. ო-ტებ *я вернул*).

д) При согласных основах префиксом инклюзива является ლ-გ- или ლ-უ-. Последний получается в результате ассимиляции вставленного -გ- с элементом основы ჷ (ლ-ტხედ *возвращаем*, но ლუ-თჷფენიდ *исчлел*) и др.

9. Объектное лицо. Префиксом I объектного лица является მ-, II л. — ჯ-, III косвенного объекта — ხ- (предполагают, что исторически был ჰ-), а прямого объекта — ნულ, но раньше употреблялся префикс ლ-, сохранившийся в виде черешатка в глаголах ლალემ, эц.-лвт. ლა/ალემ *съел* и лшх. ლალემ (вб. ლანემ) *выпил*. Более ранний вид его ხ- представлен в некоторых глаголах в калашском подговоре нижнеабхазского наречия (ლანემ *съел*, ლანემ *выпил*, ლანთე *сжал*, ლანჷემე *скосил* и др.: М. Калдани).

10. Число. В верхнесванском различаются формы инклюзива и эксклюзива с помощью префиксов გჷ- и ხ-. В нижнесванском различие, должно быть, исчезло, и господствующим показателем является обций с грузинским префикс გჷ-. Эти же префиксы (გჷ- и ხ-) выполняют функцию множест-

венного числа I лица, но множественность II л. и в инверсивных глаголах III л. выражается суффиксом -b (показателем мн. ч. III субъектного лица, подобно запскому). Напр.:

вб.	მამარე	он	готовит	меня	
	ჯამარე	он	готовит	тебя	
	ამარე	он	готовит	его	
	გუმარე	он	готовит	нас („меня и тебя“)	} нсв.
	ნამარე	он	готовит	нас („меня и его“)	
	ჯამარე-b	он	готовит	вас	} გუმანარე
	ამარე	он	готовит	их; ср. ხალტ-b	

любит их, ხომარა-b
оказывается, они готовили

О происхождении инклюзива и эксклюзива высказаны два противоположных мнения. Согласно первому мнению, эта система исторически первичная, пракартвельская: она хорошо сохранилась и поныне продуктивна в субъектном спряжении по всех диалектах сванского языка; такое же разлчение наблюдается при помощи префиксов გუ- и ბ- в верхесванском (გუმარე и ნამარე *наи*); противопоставляются также в виде пережитка показатели I л. გუ- и მ- в древнегрузинском, где наличествовали инклюзив и эксклюзив, утрату же ბ- в нижнесванском объясняют влиянием соседнего грузинского языка (А. Шанидзе, К. Дондуа и др.). Однако некоторые исследователи считают ее вторичной. Доказательством этому приводят неразличение инклюзива и эксклюзива в нижнесванском, непоследовательное употребление их префиксов в ушгультском говоре и народных песнях, фонетическое развитие გ перед ლ в грузинском (А. Чикобава). Вопрос требует окончательного решения.

Табл. II. Аффиксы объектного лица и числа

	При согласных основах		При согласных основах		
	Ед. ч.		Мн. ч.		
1	მ-	მ-გ-	инкл.	გუ-	გუ-
2	ჯ-	ჯ-გ-	экскл.	ბ-	ბ-გ-
3	ლ- ← ბ-, —		ჯ- — ბ-	ლ- ← ბ-, —	ჯ-გ- — ბ
	ბ- ← *ჰ-		ლ- ← *ჰ- —		ბ косв. объект

11. К вопросу о генезисе личных показателей. S₁ ლ- и O₁ მ- одного происхождения и являются общими для всех картвельских языков. В I же л. ბ- перед ლ- подлежит объяснению. Общим считается также O₂ გ-, который представлен в сванском в виде ჯ- в результате палатализации. Первоначальный префикс III косвенного объекта, так же как S₂, ჰ- перешел в ბ- перед гласной основой, исчез перед согласной или слился с элементом -ლ- прверба ალ- (*ალ-ჰ- → ალ-). Показатель эксклюзива ბ- увязывают с личным местоимением ბა *мы*.

Что же касается показателей множественности, то окончание -*q* субъективных I и II л. считается пракартвельским, а суффикс -*b* — общим с грузинской частицей -*u* и черкесским формантом -'b (С. Джапашиа).

12. Соотношение лиц. Глаголы могут быть абсолютные и релятивные. Абсолютные—это непереходные одиоличные глаголы. В них имеется только субъектное лицо, выражаемое соответствующими показателями лица и числа.

Релятивные (полиперсональные) — это релятивно-непереходные или релятивно-переходные. Первые из них двухличные, вторые — двухличные или трехличные.

В III л. субъект соотносится с объектом в I, II и III лицах; II л. — с I или III лицом, а I л. — со II или III лицом. В релятивных глаголах префиксы выражают или субъект, или объект. При наличии субъективного префикса отсутствует показатель объекта и, наоборот, при объектном префиксе не представлен субъектный экспонент: *ბჭალტ მი ვხას я люблю ему* — здесь *ბჭ-* S₁, однако нет O₂ b-; *მამბტე სო მი თყობიშ მეა* — *მ-* O₁, но не предполагается S₂ b-(←*ბ-). Исторически же исходных в абсолютных глаголах был субъект, а в релятивных — объект. С этой точки зрения сванский и другие картвельские языки своей моделью соответствуют дагестанским языкам (А. Члгобава).

Табл. III. Соотношение лиц в глаголах

Релятивно-непереходные				Релятивно-переходные				
S	O	S	O	S	O ^{dir.}	S	O ^{indir.}	O ^{dir.}
1	2		ჯ-			ჯ-		ჯ-
1	3	ბჭ-,	-ტ-	ბჭ-,	-ტ-		ბჭ-,	-ტ-
2	1		მ-			მ-,	მ ₂ -	მ-
2		экскл.	ბ-			ბ-,	ბ ₂ -	ბ-
2	3	ბ-,	—	ბ-			ბ-,	
3	1		მ-			მ-,	მ ₂ -	მ-
3		инкл.	ბჭ-			ბჭ-,	ბუ-	ბჭ-
3		экскл.	ბ-			ბ-,	ბ ₂ -	ბ-
3	2		ჯ- —	ბ		ჯ-,	ჯ ₂ —	ბ
3	3		ბ- —	-ტ ¹				ბ- (←*ბ-) и т. д.

13. Фонетические изменения в связи с объектными префиксами.

а) При объектных префиксах, так же как при показателе инклюзива -*ლ-*, развивается -*г-* перед согласной основой и экспонентами являются: *მგ-, ჯგ-, ბგ-*, причем -*г-* упирается в корневой части ტ и переходит в უ: *ჯუ-ბტუგ თერა თბა*.

б) Элемент -*т*- первого объектного лица *гт*- исчезает перед гласной основы *უ*: *გულტა* (←**გტ-ულტა*) *имеет*.

в) Тот же -*т*- ассимилирует превербный *ა*- в верхнесванском и лашхском и *ე*- в нижнебальском и лашхском, превращая их в *ო*, причем -*т*- исчезает после *ო*-, однако сохраняется в верхнебальском, а перед гласными — во всех диалектах: *ოგბატტე* ← вб. *ოგტბატტე* *он нарисовал нас*, но: *ლოგტბ/აშ*, вб. *ლოგტპშ* *он напоил нас*.

г) *გტ*-, сливаясь с *გ*-, переходит в *გუ*-. всн. *ოგუმბატე* (←**ა-გტ-გმბატე*) *он рассказал нам*.

д) Рефлексом *О*, *ჯ*- перед согласным часто является *ა* в эцверском, лахамульском и лашхском: *ჰაყილა* || *ჰაყილა* *оказывается, ты купил*, лшх-*აჯბტე* || *ააბტე* *уничтожит тебя*.

14. Классификация глаголов. Сванский глагол типологически не отличается от грузинского. С морфологической точки зрения глагол бывает одноличный, двухличный или трехличный. Одноличный — абсолютный глагол. За исключением нескольких случаев (*ლი есть*, *ესლი идет*) абсолютный глагол может переходить в релятивный (*სგურ сидит*, но *ხასგურ сидит на нем*).

Релятивный глагол бывает субъектного или объектного строя. Все абсолютные, а также релятивные глаголы субъектного строя имеют субъектные показатели, а релятивные глаголы объектного строя — объектные префиксы. Для ряда глаголов характерны оба строя (*ბტატური я обучаю его*, но *ვატტრი он обучает меня*), однако многие глаголы вследствие своих семантических свойств представлены только одним строем (*ბტაგბი я пашу*, но *ვაგბი меня звать*, не употребляются формы *ვაგბი паишь меня*, *ბტაგბი я зовушь*).

Синтаксически глаголы делятся на переходные и непереходные. Переходные глаголы имеют при себе управляемые субъект и один (прямой) или два (прямой и косвенный) объекта. В зависимости от этого глагол бывает однообъектный или двухобъектный. При непереходных глаголах имеются субъект в именительном падеже и косвенный объект, если он наличествует, в дательном. Непереходными являются глаголы страдательного и т. н. среднего залога. Среди непереходных глаголов различаются динамические и статические, однако они понимаются и толкуются не всеми исследователями одинаково. По нашему мнению, динамическими являются глаголы действия, а статическими — глаголы состояния (*ტეხბი возвращается*, *ახლი идет сюда*, *ტული кричит, зовет*, но *აყტრე лежит*, *ლგз стоит*). На основе вышесказанного глаголы можно разбить на абсолютно-непереходные, релятивно-непереходные и релятивно-переходные. Последние — действительного залога, а первые два — страдательного или среднего.

и т. д. Они называются безверсионными формами, хотя выражены показателями версии.

17. Превербь. Превербь (представки) находятся в тесной связи с образованием времен и наклонений и поэтому они рассмотрены раньше них. Основной функцией превербов в сванском и грузинском, а также в некоторых языках другой системы, является обозначение направления движения или расположения предмета в пространстве. Таковую их функцию сохраняли непереходные глаголы среднего залога. В дальнейшем первоначальное назначение превербов расширилось: они стали выражать аспект (совершенный вид), образовывать будущее совершенное время, изменять значение глагольной основы. Все эти функции вторичны, позднего происхождения.

По составу превербь и в сванском языке бывают простые и сложные. Простых всего восемь: четыре основных и четыре послеложных: основные: *аb-*, *ад-/а-*, *ес-* (нсв. *аб-*) и *ла-*; послеложные: *го-*, *гь-*, *сга-* (лнт. *сжа-*, нб. *сгга-*) и *жа-*.

Сложные превербь получаютя путем присоединения простых к послеложным: *го аб-*, *гь ла-*, *сга ес-*, *жа ад-* и т. д.

18. Значение превербов. *аб-* обозначает направление оттуда сюда, в сторону I лица, соответствует грузинскому *მე-* и тем самым показывает ориентацию (*აბღრო იდეთ სოდა, აბჯოდ პრინეს სოდა...*).

ад- или *а-* и *ес-* (*аб-*) противоположны первому, указывают направление отсюда туда, в сторону III лица, однако не выражают ориентации и передают значение грузинских *მი-*, *ღა-*, *წა-* (*ესღრო იდეთ თუდა, ადჯოდ ოთნეს, უნეს, აქან რანილ თო...*).

ла- соответствует грузинскому *შე-*, иногда *მი-*, *წა-*, указывает направление отсюда туда, а в значении нейтральной версии с префиксом *а-* вносит нюанс „немножко“.

Из послеложных превербов противопоставлены друг другу *го* и *гь*, *сга* и *жа*. *го* обозначает направление снизу вверх, *гь* — сверху вниз, *сга* — наружу внутрь, а *жа*, наоборот, изнутри наружу. *го* — общий с мегрельским и соответствует грузинскому *ზე*; *гь* — фонетический эквивалент груз. *ქვე* (он используется и в качестве утвердительной частицы); *сга* фонетически и семантически то же самое, что и груз. *შე-*, а *жа* равен тому же груз. *გა-*.

Послеложные превербь одновременно употребляются в качестве послелогов с дательным падежом нарицательных имен: *-го* — *ზე ნა, ნად*; *-гь* — *ქვე ნოდ*; *-сга* (лнт. *-сжа*, нсв. *-сба*, эд. *-ლისგა*) — *შუა, შობის ა, ვnutრი, სრელი, მეжду*; *-жа* *через*.

19. Употребление превербов. Превербь обычно употребляются в формах времен и наклонений всех трех серий. В настоящем, прошедшем несовершенном и конъюнктиве I они встречаются при непереходных глаголах и обозначают направление, а в других временах (в будущем совер-

шенном, условном и во второй и третьей сериях) придают глаголам значение и совершенного вида, хотя в некоторых глаголах преверб не выражает направления. Следует добавить, что глаголов без преверба сравнительно мало (вб. რწქტი *он сказал...*).

20. Фонетические изменения в связи с превербами. Превербы претерпевают изменения в соседстве с показателями лиц и версии. Отметим некоторые из них.

а) Согласные элементы -б-, -ღ-, -ს- в превербах отсутствуют перед экспонентами I и II объектных лиц и субъектного инклюзива, кроме того, элемент -б- исчезает перед показателями I и II субъективных лиц и III объектного лица б- (вб. ამწარე, აჯმწარე, ოგუწმწარე, но აწმწარე; აღმწარედ, ოწმწარე, აწმწარე, но აწმწარე *он приготовил его* и т. д.).

б) Элемент -ღ- переходит в -ო-, как было выше отмечено, в соседстве с ожидаемыми личными показателями ჰტი- и ჰ- (ოთმეჩ *я состарил*, ათმეჩ *ты состарил*, ოთმეჩა *оказывается, он его состарил*).

в) Элемент -ს- преверба ას- сохраняется в лентехском, однако объектные и инклюзивный префиксы вставляются в ას- (აღსხრიოდ *мы идем*, ამხუღტი *я несу туда* и т. д.).

г) Гласный элемент ა- превербов умялугизируется под влиянием последующих наличествующего ო- и редуцированных ო- и ე-, причем ა представлен в виде ე- в лашхском (всп. ჰხოთ, лнт. ჰხოთი, но лшт. ეხოთი *ты сжал для себя...*).

д) Тот же превербный ა- (за исключением лентехского) и в пижнебальском и лашхском ე- уподобляются префиксу объективной версии ო- (ოთქტიწ/ ოწა ← лнт. ათოქტიწა *оказывается, он сломал*).

е) ა- преверба ლა- становится долгим перед наличествующими префиксами I и II лиц в верхнебальском (ლწიწწტი *ты спрята для себя*).

ж) Что касается послеложных превербов, они подвергаются изменениям, именно: перед гласными исчезает -ო преверба ეო, обозначаемый анострофом; редуцируется ჩუ, превращаясь в ჩტი, причем ტი исчезает перед ო: სგა (სგა) и ჰა сливаются с последующим гласным и удаляются в верхнебальском и лашхском, а в вижнебальском и лентехском происходит элизия (ქწდგაოტი, вб. ქაღაოტი ← лнт. ქაღაოტი *он окончил*).

В результате слияния имеются следующие сложные превербы:

ეო აბ- → ე'აბ- снизу вверх сюда

ეო აღ- → ე'აღ-, ეო ა- → ე'ა- снизу вверх туда

ეო ეს- → ე'ეს-, ეო ას- → ე'ას- "

ეო ლა-

ჩუ აბ- → ჩტიაბ- сверху вниз сюда

ჩუ აღ- → ჩტიაღ-, ჩუ ა- → ჩტია- сверху вниз туда

სგა აბ- → სგან-, вб. სგან-, лнт. სკა აბ- → სკან- во внутрь сюда

ჰა აბ- → ქწან-, ჰან- изнутри наружу сюда и т. д.

21. **Время и наклонение.** Наклонений три: изъявительное, повелительное и сослагательное. Специальные показатели имеет только последнее, а время — каждое из них, за исключением повелительного. Время и наклонение тесно связаны друг с другом и потому рассматриваются вместе.

Основными временами считаются настоящее, прошедшее и будущее. Два последних по законченности действия имеют свои разновидности. С морфологической и синтаксической точек зрения времена и наклонения делятся на три серии.

В I серию входят два основных времени: настоящее и будущее совершенное. От основы настоящего времени образуются прошедшее несовершенное, конъюнктив I, будущее несовершенное, заглазное I и II, а от основы будущего совершенного — условное (многократное). Для I серии характерны одна исходная основа и общая синтаксическая конструкция (субъект в именительном падеже и объект — в дательном).

II серия включает в себя прошедшее совершенное (аорист) и конъюнктив II. Они используются для образования форм повелительного наклонения. Основа атематическая. Синтаксически различаются две конструкции, в зависимости от переходности глагола: при непереходном глаголе субъект и косвенный объект не изменяются по падежам; первый стоит в именительном, а второй — в дательном, а при переходном глаголе субъект встречается в эргативе, прямой объект — в именительном, косвенный — в дательном.

III серию составляют результативное I и II и конъюнктив III. Основа смешанная (наблюдается основа I и II серии). Конструкция номинативная или дативная. Номинативная бывает при абсолютных и релятивно-непереходных инверсивных глаголах. В последнем случае субъект употребляется в именительном падеже, а косвенный объект — в дательном; дативная конструкция характерна для инверсивного переходного глагола, при котором субъект находится в дативе, объект — в номинативе, а косвенный объект превращается в простое дополнение.

I серия

22. **Настоящее время.** Глаголы настоящего времени однократны. Их основа оканчивается па -ɟ, -o, -ɔ или нулевой суффикс. Последний — результат усечения суффикса -o или -ɟ, о чем свидетельствует умялугирование гласного основы (oɟɟɟ ← oɟɟɟɟ *поёт*, сохранившееся в песнях). Основным показателем следует признать -o, под влиянием которого предшествующий суффикс или суффиксальный o переходит в ɟ, а сам -o исчезает (ɟɟɟ ← *ɟɟɟ-o *привязывает*, ɟɟɟ ← *ɟɟɟ-o *открывает*). В статических глаголах типа ɟɟɟɟ *называется* -o — показатель I результативного.

23. **Прошедшее несовершенное.** Для образования прошедшего несовершенного от основы настоящего времени используются суффиксы -ɟɟ, -ɟɟ, -ɟɟ и -ɟɟ. -ɟɟ употребляется при глаголах с окончанием -ɟ, а -ɟɟ

или -გდ при глаголах, представляющих собой *verba sentiendi*, при остальных глаголах с исходным -ო или нулевым суффиксом — და. Формы I и II лиц отличаются от формы III лица, которая во множ. числе используется в качестве основы. Суффиксами I и II л. являются в верхнебальском и левтекском -ჰს, -ღჰს, в бечойском -ასგჷ, -ღასგჷ, или -ჰსგჷ, -ღჰსგჷ, или их упрощенный вид -ჰსჷ, -ღჰსჷ, в эперском они вообще усечены. Умляют в этих окончаниях, очевидно, вызван утратой -ი, который представлен в лашском в окончании I и II лица -ის. В эперском в III лице вместо -და применяется суффикс -ჷ, перед которым окончание основы -ი сохраняется, а в лашском наблюдается смешение: параллельно с -ა и -და может быть -გდა.

Вместе с разновидностями формантов, сложность создается и фонетическими изменениями в основе. -ი усекается в верхнебальском и пизнесванском, причем в верхнебальском усеченный -ი умлягутизирует гласный, появляющийся в односложной основе (იჷღი *желает* — იჷღდა *желал*, იზბი *ест* — იზჷებდა *ел...*), суффикс -ჰლ, -ჰლ теряет умляут, тематические суффиксы, включающие в себя гласный -ე (-იჷლ, эц. -ელ, -ემ, -ერ, -ჷგ-ი, -ჷშგ-ი, -ჷლ-ი, эц. -ესგ || ისგ, -ეშგ, -ელ-ი), в прошедшем несов. приписывают вид -იჷლ, эц. -ალ, другие суффиксы в вб. имеют умляутное -ა, полученное в результате ассимиляции с усеченным окончанием -ი, в эперском же наблюдается только чистое -ა (გგამდა, эц. გგამ *строил*, ხოლჷშგდა, эц. ხოლამჷგჷ *откинул*).

В некоторых относительно-непереходных глаголах элемент основы -რ замещается -ბ перед суффиксом прошедшего несоверш. -და: ხოშგურ *стыдно ему* — вб. ხოშგურ-და, лшх. ხოშგურ-და *стыдно было ему, стыдился...*, а в некоторых глаголах появляется суффикс -ონ, -ონ: ხაჩა *смеется* — ხაჩონ-და, лшх. ხაჩონ'და¹, вб. ხაჩონ *смеялся, радовался*. В диалектах обнаруживаются и другие особенности, которые подробно описаны на стр. 73 — 106.

Табл. IV. Суффиксы прошедшего несовершенного

	Вб. лшг.	беч.	эц.	лшх.		
Окончаниями	1	-ჰს	-ასგჷ...	нуль	-ის	
	2	-ჰს	-ასგჷ...	ჷლ	-ის	
	3	-ა	-ა	-ა	-ა	
с окончаниями -ი или -ი ჷ	1	-ღჰს	-ღასგჷ	нуль (ჷ), -ღ	-ის	-ღ
	2	-ღჰს	-ღასგჷ	нуль (ჷ), -ღ	-ის	-ღ
	3	-ღა	-ღა	-ჷ, -გღ	-ღა (-გღ'ა)	-ღა
Основа нуль, -ი или -ა	1		-გბ		-გბ	
	2		-გბ		-გბ	
	3		-გბ		-გბ	

24. Конъюнктив I (сослагательное I). Образовательным суффиксом является -ღე. Он присоединяется к основе настоящего или прошедшего несовершенного, в зависимости от диалекта и глагольной основы. Показатель III лица -ს представлен во всех трех конъюнктивах (I, II и III).

Окончание -ღე видоизменяется в диалектах. В верхнебальском (за исключением ушгульского) в суффиксе -ღე элемент -ე усекается, и это компенсируется удлинением исходного гласного основы наст. времени -ე, а с другими основами используется -ღედ, в лентехском -ე и в многосложных основах -ო теряются и предшествующий им гласный о умлячтизируется, в лашхском -ე и -ო утрачиваются, и наряду с окончанием -ღე употребляется при стечении согласных -გღე, в нижнебальском же к основе прошедшего несоверш. с суффиксом -ა или наст. времени с исходным гласным -ო добавляется -ღე (вн. ტიხღელ-ს *чтобы он вернулся*; აკლბუღელ-ს, вн. აკლბუღელ-ს, лнт. აკლბუღელ-ს, лшх. აკლაბუღელ-ს *чтобы он молотил*).

Надо полагать, что в формообразующем -ღე слиты показатели прошедшего несоверш. -ღ и конъюнктива -ე, что подтверждается самостоятельным употреблением -ე с глаголами с суффиксом -გღ и в нижнебальском -გზ. В верхнебальском -ღედ, наверное, результат слияния окончаний -ღე и -ედ.

25. Будущее несовершенное. Оно по значению соответствует русскому составному будущему (*будет читать*) и мегрельскому сослагательному I с вспомогательным глаголом ოგუაფუ (*будет*). Его формантами служат: -უნ-ი, лшх. -გზ-ი, а в непереходных глаголах (за исключением лашхского) — -ინ-ი. Они присоединяются к основе настоящего времени с усеченным -ე или -ი.

Из фонетических явлений надо отметить следующее: если основа нестягивается, то гласный суффикса редуцируется, и обычно უ → ჭ, который исчезает при губных звуках, а выпавший -ი- вызывает умляут (всв. აკლ-უნ-ი, во лнт. აკელტუნ-ი *будет брать*; вн. აქტუ-ინ-ი *будет стонать*, но ოგვრგზუნ-ი, вн. ორგზუნ-ი ← лнт. ორგზუნ-ი *будет говорить*). При присоединении указанных суффиксов часть основы -ჭლ, -პლ теряет умляут, а в верхнебальском и эперском элемент ე/ე тематических показателей -იელ, -ელ, -ერ, -ესგი, -ელ-ი переходит в верхнебальском в ვ, ვ, ვ, в эд. — в ა.

26. Будущее совершенное соответствует как по структуре, так и, в особенности, по значению грузинскому прееverbному и русскому простому будущему. Наблюдаются три способа образования: 1. прееverb + основа настоящего времени, 2. основа наст. времени + формообразовательный суффикс и 3. прееverb + основа наст. вр. + суффикс. Кроме того, некоторые глаголы употребляются в значении настоящего и будущего времен.

По первому способу будущее образуют глаголы II группы, а также глаголы I группы, в особенности, с чередующимися основами (პ-ღგე, ა-ღგე *потушит*, всв. ან-სყ/ენე *сделает*, ლპ-გზები, лшх. ლე-გზობი *съест*, ср.

დოვე *თუხით*, ასუწენე *ძლავთ*, იზბი *ეს*). В некоторых случаях по аналогии добавляются суффиксы (-იბ-ე →)-ბ-ე (პნ-კედ-ბ-ე *გაიხმეტ*). В глаголах с окончаниями -იბ-ე в будущем времени -ი- редуцируется, и в основе появляется стянутый умлаутимый гласный (ან-ცხტაპ-ბ-ე *მოხიტიტ*, ср. наст. вр. ვბ. იცხტაპ-იბ-ე, лят. იცხტაპი *მოხიციავთ*).

Второй способ образования не распространен. При помощи этого способа к основе наст. вр. с усеченными -ი, -ე присоединяются суффиксы -იბ-ე или -ი (всв. ხმტვრ-იბ-ე, лят. ხმტვრ-ბ-ე *ნანესტ უდიტ ქმ-მ-ი*; вс. ხმტვიბ-ი, лят. ხმტვიბ-ი *გაბიციტი*).

Третий способ представляет собою одновременное использование обоих способов вместе: преврета и суффикса с основой настоящего времени. Такое образование является самым распространенным. Формантами служат: -ი, в нижнеабхазском -ისგ (|| беч. -ის), кроме них -იბ-ე → -ბ-ე и в вб. -ე (Наир.: вб. лшх. აღკალტ-ი, лят. აღკალტ-ი, вб. აღკალტ-ისგ *გამოლოტი*; всв. ავბ-იბ-ე *გაძიციტი*; вб. ზღაფ-ე *გაძიციტი*).

Суффиксы будущего совершенного видоизменяются: в беч. параллельно с -ისგ часто употребляется упрощенный -ის; в верхнесванском и, в особенности, нижнесванском -იბ-ე подвергается редукции и синкопированный -ი- умлаутизирует гласный основы (ლაგაშტინ-ბ-ე, ср. лшх. ლეგაშტინ-ბ-ე *გირიციტი* для себя; ср. всв. აშტინ-ბ-ე *გირიციტი*); тот же редукцированный -ბ-ე присоединяется к глаголам с усеченным -ენ-ი (ქ'ანბაე-ბ-ე, лшх. ქ'ენბაე-ბ-ე *გუჯიციტი*), что подтверждается: а) параллельными формами и б) параллельным применением в одном и том же глаголе формантов -ი или -ე и -ენ-ი (всв. აღწ-იბ-ე || აღღწ-იბ-ე, აოღწ-ბ-ე *გაქიციტი*; ср. наст. вр. вб. აღწ-ენ-ი, აგღწ-ი, вб. нсв. აღწ-ი; лшх. აღკარ-ბ-ე *გაქიციტი*; ср. აკარ-ენ-ი, нсв. აკარ-ე).

В верхнеабхазском и нижнесванском -ი, беч. -ის'გ', а также в вб. -ე и редукцированный -ბ-ე иногда замещают друг друга (აღკარ-ი, лят. აღკარ-ი || აღკარ-ბ-ე *გაქიციტი*; вб. პნჯაბ-ე || პნჯაბ-ბ-ე *გაქიციტი*). Надо полагать, что суффикс -ბ-ე здесь добавлен по аналогии.

27. Условное (conditional) по своему составу прошедшее несовершенное, образованное от будущего совершенного или несовершенного, по значению оно также соответствует многократному (прошедшему от будущего). Показатели его различаются в зависимости от диалектов и глагольных основ.

Условное образуется от формы будущего несовершенного с усеченным -ი при помощи суффикса -ოლ, -ოლ, в эцеском -ი отпадает в I и II л. и в некоторых случаях вызывает умлаут, а в III лице после -ი следует -ჟ (вб. აპარუნ-ოლ *გოთვილ ბს*, лшх. იყდენ-ოლ, лят. იყდენ-ოლ *გოთვილ ბს*, эц. I л. ხტიბმუნ, II ხიმმუნ, III იმმუნ-ი-ჟ *გოთვილ ბს...*, но I ხტიმსახურუნ, II მისსახურუნ, III მისსახურ-ი-ჟ *გოთვილ ბს*).

Условное, образованное от будущего совершенного, имеет окончания в глаголах с исходным -ე в вб. и лят. в I и II л. -ჟს, в беч. -ასგტ, а в III л. -ა; в формах с суффиксом -ი или -ისგ в вб. вместо -ი

употребляется во всех лицах -нс, в лвт. -ол, в нб. вместо -исг — ასგჷ, в беч. параллельно -სგჷ, -ასჷ, в лшх. в I и II лицах прибавляется -нб, а в III л. -ა, стягивающий предшествующий о в суффиксе -нб (I л. вб. პტუხსს, лвт. ატუხსს, беч. ოტხასგჷ, эц. ოტჷხს, лшх. ოტხიბ *я вернул бы*; III л. вб. აღხატუხს, лвт. აღხატაუოლ, нб. აღხატუასგჷ, лшх. აღხატუნა *он нарисовал бы...*).

Глаголы с тематическим показателем -ეგ, -ერ и др. в вб. с прибавлением (-ი)ნე меняют гласный основы ე на ზ, а в эц. — на ა, используя суффикс -ჷ (нб. აბჰმზა, эц. აღბამ *привязал бы*, вб. ზნკაღა, эц. ზნკაღჷ *взял бы*). Надо полагать, что в данном случае не аблят, а проявление первоначального суффиксного -ა.

28. Заглазное I по структуре — релятивный глагол с префиксом ა- и суффиксами в нб. -უნ-ა, в вб. и нсв. -нб-ა. Они присоединяются к основе наст. вр. с усеченным окончанием. В нсв. в I и II лицах добавляется вспомогательный глагол ხეი, ხი (*есть, еси*), при котором в лшх. предшествующий ა удлиняется. Элементы -უ- или -ო- могут стягиваться, оставляя след в виде უ или ულჷა. По значению — оно заочное действие и переводится прошедшим несовершенным с частицей ოურმე *оказывается*. Напр.: вб. ხვამზა, лшх. ხავმზა, лвт. ხვგემზა, вб. ხვგუმზა *оказывается, он ему строил*, I л. ხუვამზა, лшх. ხუვამზნხუი, лвт. ხუვგემზა(ხუი)... но вб. ხახტუნა, лвт. ხახატუნა ← *хახატუ-нб-ა, нб. ხახტუნა ← *хახატაჷ-უნ-ა *оказывается, он ему рисовал*.

29. Заглазное II — сложная абсолютная форма глагола. Оно выражает заочное действие и переводится на грузинский язык диалектной формой — причастием с префиксом ხა- + вспомогательный глагол. Заглазное II образуется следующим способом: к основе настоящего вр. прибавляются префиксы ლგ-მა- и суффиксы -უნ-ე или только -ე. Из них ლგ- — ე образовательные аффиксы причастия прошедшего времени, что подтверждается добавлением вспомогательного глагола в настоящем и прошедшем, нередко в сослагательном I, и возможностью использования основного пренерба. ზნ встречается в лентехском, реже — в других диалектах, ზ редуцируется под влиянием префикса ლგ-, а -უნ умлягутизируется при усечении -ე и переходит в -უნ, -ჷიბ или -ნბ, но при сохранении -ე суффикс -უნ → -ჷიბ, причем в нб., эц. и лшх. უ исчезает и остается только ბ. Вспомогательный глагол III л. в вб. и лшх. примыкает к окончанию -ე и удлиняет его. Бессуффиксные формы распространены в лентехском, сравнительно меньше их в других диалектах. В III л. такие формы обычно не нуждаются в вспомогательном глаголе (нб.эц. ლგმდაგრუნ, беч. ლგმდაგონ *оказывается, он убивал*; ср. эц. ლგმიგტუნე ლო, вб. лшх. ლგმიგტუნელო *оказывается, тушил*). В лвт. в результате усечения -ე гласный основы умлягутизируется (ლგმჰკჷ ლო *оказывается, он ранил*). Гласные основы ე/ე → ზ/ა в вб. и иногда в эц. как в I,

так и во II заглавном (вб. ლგმზმუნ, эц. ლგმზმნე ლი *оказывается, привязывал*). Из провербов чаще используются ეი, ჩუ, სგა и ქა, реже — основные (ან-→) ა-, (ეს-→) ე· и ლა- (ლგმზხ, ლგმზხ, лнт. ლგმზხ ლი, но აღმზხ, აღმზხ, აღმზხ ლი *оказывается, шел сюда*).

II серия

30. Прошедшее совершенное (зорист). В данном времени модели грузинского и сванского глаголов одинаковы. Форма состоит из следующих частей: проверб (простой или сложный) + префикс ლჟა + префикс ვერსი + атематическая основа глагола + суффикс -ე или нулевой показатель.

С формой пропел. совершенного связаны фонетические изменения, а именно: суффикс -ე в I и II лицах усекается, в результате чего предшествующий гласный умлячизируется, а в III лице и во множ. числе -ე сохраняется, вызывая, однако, в дву- и многосложных глаголах редукцию конечного гласного основы (за исключением лентехского).

Из показателей версии в верхесванском и лашхском выпадают все, а в лентехском только ა-, поэтому данные лентехского наречия, а также народных песен имеют большое значение для восстановления общесванской формы.

	всв.	лнт.	
1	ოთკალბჷ	← ათჷაკალბჷ	я обмолотил
2	ათკალბჷ	ათაკალბჷ	
3	ადკალბჷ	ადაკალბჷ	

Глаголы с нулевым показателем сходны с грузинскими редуцируемыми глаголами типа მთკალ *ты убил*. В I и II лицах показатель отсутствует, в III лице гласный основы умлячизируется, что, должно быть, является результатом усекания суффикса -ე, соответствующего грузинскому окончанию -ა. К этому типу относятся почти все глаголы II группы и часть — первой группы. Если они не имеют форманта версии, то в I и II лицах в качестве проверба или префикса ситуации употребляется ударяемое ა, однако в III лице ударение переходит на внутренний гласный.

1	რჷან	я вснахал	ხჷნებჷ	я схватил
2	ჷან		ხნებჷ	
3	ანან	(ა с ударением)	ხანებჷ,	лнт. ხნებჷ

В таких случаях под влиянием ударения гласный проверба ლა- удлиняется (вб. I л. ლრხჷნჷმ я схсх, II ლნხჷმ, но III л. ლალჷმ). Ударение вызывает и другие звуковые процессы.

Часть глаголов совершенного вида употребляется без проверба так же, как и в грузинском языке (რჷქჷ=თქჷა он сказал). Это подтверждает высказанное мнение о том, что такая функция проверба, как выражение совершенного вида, вторичная.

Непереходные глаголы, в которых в прошедшем несовершенном используются суффиксы -გნ/-გნ, -და, в эд. -ჲ, чередуются რ и ბ или появляется элемент -ონ/-ონ, для выражения прошедшего совершенного присоединяют преверб, причём получается следующая формула: преверб + прошедшее несовершенное = прошедшее совершенное. Ясно, что здесь мы имеем дело с совершенным аспектом, а не со способом образования прошедшего совершенного (ხალტგნ'და¹, ხალტგნ'და¹ *он любил его* — ღანხალტგნ'და¹, лшх. ღანხალტგნ'და¹ ← лнт. ღანხალტგნდა *он полюбил его*; ხაეხდა, лшх. ხაეხდა *он скушал* — ახეხდა, лшх. ახეხდა ← лнт. ე¹ახეხდა *ему стало скучно*, но ხაეარ *скушает*, *ему скучно*; ხაიონ'და¹, вб.лшх. ხაიონ'და¹ *радовался*; *смеялся* — ათიონ, лнт. ათიონ'და¹, вб.лшх. ათიონ'და¹ *обрадовался*; *рассмеялся*, но наст. вр. ხაია).

Табл. V. Суффиксы прошедшего совершенного

л.	В основе	суффикс	В основе	суффикс
1	умяют	—	←*-ე	основа
2	умяют	—	←*-ე	основа
3		-ე	умяют	— ←*-ე

31. Основа глагола простая или сложная, точнее: с одной темой или двумя темами. Глаголы с одной темой имеют общую основу в I и во II сериях (ბობალ *знает*, лнт. ღა-ბობალ-ღა *он знал*), и поэтому они называются однотёмными, а глаголы с двумя темами в I серии имеют суффикс и часто показатель темы или оба вместе, но во II серии — атематическую основу без суффиксов.

Тематические показатели включают основы настоящего времени. Это — окончания -ე и -ი, отсутствующие во II серии. Другими тематическими суффиксами являются -ემ (|| → нсв. -ენ), -ერ, -ნსგ-ი (нб. -ენგ || -ისგ, лнт. -ენქ¹, лшх. -ნს), -ნშგ-ი (нб. -ემშგ, лнт. -ემშქ, лшх. -ნშშ), -ნლ-ი/-ელ-ი, -ენ-ი, -ინ-ე (→ лнт. -ნ-ე) и основы с чередующимися гласными -ე/-ი-. За исключением последних и окончаний -ე и -ი, все остальные показатели сложные (-ნსგ-ი, -ნლ-ი..., -ინ-ე). По-видимому, -ი подразумевается и после -ემ и -ერ, у которых, в свою очередь, на месте ე должен был быть первоначальный ა, угодившийся усеченному суффиксу -ი (*ამ-ი → -ემ, *არ-ი → -ერ). Надо полагать, что таким же путем получен -ე и в показателях -ნსგ-ი, -ნლ-и... Этим и объясняется проявление ჰ в прошедшем несовершенном.

Суффикс -ემ то же самое, что и в грузинском -ამ и встречается в нескольких общих глаголах: ხაემ (|| нсв. ხა/ამენ) *привязывает*, იქემ *одевает*, იცემ *растет*, а также: ღ¹აგემ, лшх. აგემ *строит* и другие — в прошедшем соверш. სგა ღანხ-ე, нб. სგა ღანხბ *он привязал*, вб.лнт. სგ/კა ღანხქ¹-ე, эд. სგა ღანხქ¹ *он оделся* и др.

-ერ имеется только в одном глаголе: იქეთერ *крадет* — в прош. сов. ჰლქეთო, лшх. ელქეთო-ე *украли*.

-ჲგ-ი и его разновидности наблюдаются в нескольких глаголах: იღწეგო, ნბ. იღისგ, ლტ. იღეს^კ, ლქ. იღეს *кладет себе; одевается* — в прош. совершенном всв.-лнт. სგ/კა ლმად-ე, ლქ. სგა ლემად-ე *оделся*...

-ჲშგ-ი и его видоизменения известны только в одном глаголе: ხოლწმგო, ნბ. ხოლწმგ, ლქ. ხოლწმ *отнимает* — в прош. сов. ოთღ-ე *отнял*.

С суффиксами -ჲლ-ი, -ელ-ი имеем также один глагол: ნს. ლქ. ობწლო, ლტ. ობხლო *находит, ищет* — в прош. совершенном всв.-лнт. ქ'ანთხ-ე, ლქ. ქ'ენტხ-ე *нашел*.

-ენ-ი используется во многих глаголах, однако не во всех диалектах он может быть в одной и той же форме, в лентехском его иногда замещает -იბ-ე: იბჲენი (ლტ. იბჲენე) *чувствует* — в прош. сов. ქ'ანბჲე, ლქ. ქ'ენტბჲე *почувствовал; узнал*.

-იბ-ე, ლტ. -ბ-ე — распространённые суффиксы: ხოწბიბე, ლტ. ხოწბებე *вешает* — в прош. сов. ოხწ^სებე, ლქ. ოხწებ-ე, ლტ. ჩუბხოწებ *повесил* и др.

Двумяными считаются также глаголы, в основах которых чередуются гласные: ე → ი: თერ *узнаёт* — в прош. сов. თათრ *узнал, опознал*...

Из вышесказанного видно, что модели и суффиксы сходны с грузинскими: -ჲმ = груз. -ამ, -ენ = ებ, -ი = -ი, а также чередование гласных в основе.

32. Конъюнктив II (сослагательное II) использует основу прошедшего совершенного с усечённым окончанием -ე и образуется при помощи показателей -ა, -ე или -ი. Из них -ა присоединяется к глаголам с суффиксом -ე, причем место -ე занимает -ა; суффикс -ე образует конъюнктив II от глаголов II группы, имеющих в основе ჯ или (ჲგ →) უ, а -ი — от глаголов типа აწბ. Напр., III л.: აღბატჲ-ის, ლტ. აღბატატჲ-ის *пусть нарисует*; ატგბ-ეს *пусть возвратит*; აუუშ-ეს *пусть ломает*; აწბ-ის *пусть вспоминает*.

В глаголах II группы параллельно с суффиксом -ე используется -ა в вб.-ском, -ი в лентехском и -ა, -ი в лашкском: აღგგ-ეს || вб. აღგგ-ის || ლტ. აღგგ-ის || ლქ. აღგგ-ის || აღგგ-ის *пусть потушит*.

Такое же параллельное применение суффиксов отмечается и в некоторых глаголах I группы. Наряду с -ი часто употребляется -ე, а вб.-ском и нсв.-ском -ა: вб. ლტ. ჩემბ-ეს || ჩემბ-ის || эц. ლქ. ჩემბ-ეს || ლქ. ჩომბ-ეს || ჩომბ-ის *пусть сделает*.

В вб.-ском и ლტ.-ском показатель конъюнктива II может быть усечен, и след его влияния выражается умляутом гласной основы или переходом -ჯ- в -ი: вб. ქოთეტედ-ის → ქოთერლ-ის *пусть предводителствует*; ათხნდგნ-დელ-ს → ათხნიბ-ის *пусть об радуется*.

К непереходным глаголам совершенного вида с суффиксами -გნ/-წბ, -ლ или -ონ/-ონ присоединяются показатели конъюнктива I -დელ, -დე, -ე: вб. ლობხალდელ-ის, ნბ. ლობხალდე-ის, ლქ. ლობხალდე-ის, ლტ. ლახხალდე-ის *пусть знает*; вб. ლახლატგნდელ-ის, ნბ. ლახლატგნ-ეს *пусть полюбил*.

Среди суффиксов конъюнктива II основным, пракартвельским является,

вероятно, -ჟ, а -ო, возможно, — показатель пермансива, -ა же как в грузинском и занском, так и в сванском языке представляется вторичным.

33. Повелительное наклонение рассматривается здесь же, поскольку у него нет собственного образования. Оно использует формы изъявительного и сослагательного наклонений. По содержанию повелительное наклонение бывает: категорическое (положительное), отрицательное и просительное.

Положительное повелительное наклонение во II лице использует формы прошедшего совершенного, местоимение при нем не употребляется, и под влиянием ударения согласный конечного слога в некоторых глаголах усекается. Если глагол не имеет формы прошедшего совершенного, то тогда применяется форма прошедшего несовершенного: ჩუაჲკალბ^ა/აჲ, лнт. ჩუაჲკალბ^ჲ *обмолоти*; ანჟე (←*ანჟედ) *принеси*, но სგურდ^ას, სგურდ *сиди*.

В III л. ед. числа и в I л. множ. ч. в сванском языке, подобно грузинскому, используются соответствующие формы конъюнктива II: ჩუადკალბ^ა-ს, лнт. ჩუადაკალბ^ა-ს *пусть обмолотит*; ჩუადკალბ^ა-ად, лнт. ჩუადაკალბ^ა-ად *обмолотим*.

Просительное повелительное наклонение опирается на формы II л. прошедшего несовершенного: სი ლოცხ სიჩოდ^ას *если бы ты молился*; ვბ. ლოცხ ხვტუმ^ას *если бы ты воду наливал*.

Отрицательное повелительное наклонение для всех лиц использует формы настоящего времени или сослагательного наклонения. При настоящем времени употребляются воспретительные частицы ნამ || ვბ. ნამის, лшх. ნამ, лхм. ნემ, соответствующие груз. ნუ: ვბ. ნამ || ნამის სიგუბნი, лшх. ნამ სიგუბნი *не плачь*, ნამ, лхм. ნემ იხო *пусть не делает* (так же и во мн. числе). При конъюнктиве II (или I) имеются отрицательные частицы ნამა, ნოსა, лнт. ნოსა (|| ნო): ნამა აღყას, ნოსა აღყას *пусть не берет*, ვბ.ბეც. ნამა ჩქემინეს, лнт. ნამა || ნოსა (|| ნო) ჩომინეს *пусть не делает*; ვძ. ნამა ჩემნედ *не делайте* и др.

III серия

34. Инверсия. В III серии формы времен и наклонений глаголов действительного залога инверсивны: подлежащее (морфологический объект) стоит в дательном падеже, а дополнение (морфологический субъект) — в именительном. Строй глагола объектный, но большинство из них может быть субъектным. Версия по форме объектная, но по содержанию нейтральная. Релятивно-непереходные глаголы имеют префикс ა-. Релятивные глаголы среднего залога, выражающие обладание или чувство (*verba sentiendi*), инверсивны, другие же глаголы среднего, а также страдательного залога — не инверсивны. При них подлежащее стоит в именительном падеже, а дополнение в дательном. Исходная основа глаголов в III серии общая с

основой II серии, иногда используется основа настоящего времени, в особенности в лентехском.

35. Результативное I по своему образованию значительно отличается от грузинского языка. Его суффиксом является -а. Префиксы — это показатели объектной версии о-/а- или ситуации а-. В глаголах действительного залога II группы о основы в вб. и лпх.-ском удлинняется, а в релятивно-непереходных и статических глаголах с префиксом а- часто появляется перед образовательным суффиксом -а элемент -џб-, -џб-. В пнжвсванском к суффиксу -а присоединяется в I и II лицах ед. ч. вспомогательный глагол настоящего времени, причем в лпх.-ском -а удлинняется. Напр.:

მიმზრა, მიმარა *оказывается, я его готовил*
 მიღწვა, მიღვა *оказывается, я тушил*
 ხოვა, ლტ. ხოგემა *оказывается, он строил*
 ხახლენა, ხახლენა, ლტ. ხახალა *оказывается, он знал*
 ლპხ. მიმზრახო, ლტ. მიმარახო *оказывается, я тебя готовил*

36. Результативное II (давновпрошедшее, plusquamperfectum) по содержанию сходно с грузинским результативным II, но по образовательному суффиксу в корне отличается от него. Оно выражает действие, предшествующее одно другому. Основа общая с результативным I, только вместо суффикса -а используется во всех лицах суффикс страдательного залога -ჰბ-, -ჰბ-, -ჰბ/-ჟბ-, -აბ. Надо полагать, что здесь мы имеем дело с унификацией форманта: в I и II лицах следовало ожидать в вб.-ском -ჰბ, а в других диалектах -ჟბ. Следует отметить, что в пнжвсванском в I и II лицах ед. ч. может быть добавлен вспомогательный глагол прошедшего времени. Суффикс -ჟბ/-ჟბ часто не представляя. Напр.:

вб. მიმზრჰბ, ატ. მიმარჰბ, ლპხ. მიმზრჟბ, беч.ლტ. მიმარაბ *оказывается, я приготовил*, но вб. ხომზრჰბ *оказывается, я готовился и.м.*
 მიღწჰბ, მიღვჰბ, მიღწვა/ჟბ, მიღვაბ *оказывается, я потушил*
 вб. ხამოქჰბ, ლპხ. ხამოქჟბ, ატ. ხამოქჟენბ *оказывается, ему было свойственно.*

Обращают на себя внимание статические глаголы с суффиксом -ა. В них, помимо присоединения суффикса -ჰბ-, -ჰბ-, -ჰბ/-ჟბ-, -აბ, префикс -ა- может заменяться показателем страдательного залога -ე-, а на конце часто добавляется в вб.-псв.-ском суффикс прош. несоверш. -ღა. Встречаются случаи, когда суффикс -ჰბ-, -ჰბ-, -ჰბ/-ჟბ-, -აბ чередуется с показателем прош. несоверш.-ჟბ (ჯბღა) или формантом -აბ. Кроме того, одновременно могут чередоваться как префиксы ა- и ე-, так и суффиксы -ჰბ-, -ჰბ-, ა/ჰბ и -ჟბ, но все эти формы имеют значение прошедшего совершенного. Напр.:

ლპხ. ხემოქჟენღა, ლტ. ხემოქჟან, вб. ხემოქჟნ (←* ხემოქჟენ) *ему было свойственно.*

вб. ხებუწნდა¹ || ხაბუგნ, лпх. ხებუნ, нб. хебугн, лнт. ხაბუგნდა¹ *ему казалось*.

Для образования форм давнопрошедшего вместо суффикса -а употребляется окончание -ჰბ, -ჰბ, -ა/ჰბ и имеем: вб. ხოყდუნჰბ, лпх. ხოყდუნჰნ/ჰბ, эд. ხოყდაჰბ, лнт. ხოყდაჰნბ *оказывается, он держал* (наст. ← результат. I ხოყდ/ანბ-ა *держит*); вб. ხაბუჰბ, лнт. ხაბუგნბ *оказывается, ему казалось* и т. д.

37. Конъюнктив III (сослагательное III) образуется от основы результативного II при помощи суффиксов страдательного залога конъюнктива II. Это — суффиксы в вб. и лпх. -უნ, нб. и лнт. -ენ || нб. -ენ-ე. В III лице и здесь добавляется показатель -ს, а в нижнебальском для усиления значения конъюнктива III к форме III л. присоединяется -ი. Напр.:

მიმარუნ-ს, მიმარენ-ს, нб. მიმარენ-ეს || მიმარენ-ეს-ი *чтобы я и приготовил*.

Надо отметить, что конъюнктив III встречается редко. Для передачи его значения употребляются результативное II и частица უ → უჩ, უგ. უუჩ, нб. -ოუჩ, -ოლ, -ოლუ: ეჩასუ ხომარჰბ *чтобы он и приготовил...* Вообще, эти частицы придают глаголам значение конъюнктива. В этом отношении имеется сходство с грузинским языком, однако соответствующая частица მკა теперь не используется.

38. Вспомогательный глагол в настоящем времени в нижнесванском присоединяется к формам всех глаголов I серии, конъюнктивов и результативного I, а в прошедшем времени — к формам прошедшего совершенного и результативного II. Напр.: лпх. ხოტუნხუნი, лнт. ხუტხეხუნი *я возвращаю ему*; лпх. ოკალაუ-ხუნეს ← лнт. ათუკალაუ-ხუნეს *я обмолотил*; სგურბი, лнт. სკურბი *сидит*... Если глагол в прош. несовершенном имеет суффикс в лпх. -ის или в лнт. -ღს, -ჰს, то вспомогательный глагол не употребляется (ხუამარის, лнт. ხუამარჰს *я готовил*, но ლუგლ ხუნეს || ხუნას *я стоял*, лнт. ხუარდ-ხუნეს (но || ხუარღს) *я был* и т. д.

39. Аспект (вид). Совершенный вид в глаголах действительного и страдательного залога группы будущего совершенного, времен и наклонений II и III серий выражается при помощи прерербов, а также беспревербными глаголами типа რჰქუ *он сказал*. Это имеет определенное значение, с одной стороны, для истории аспекта, а с другой, для подтверждения вторичности аспектной функции прерербов.

В глаголах среднего залога прерербы выражают только направление.

Страдательный залог

40 Страдательный залог по своей конструкции и образованию совпадает с грузинским. Это — конверсивная форма действительного залога, меньшая на одно лицо. Образовательными префиксами страдательного залога глаголов I группы являются о- и ე-. Форма с о- — абсолютная, одно-

личная, она получается от двухличного глагола действительного залога, а форма с *ე* — релятивная, двухличная, образуется от трехличных глаголов. Префиксы *ო-* и *ე-* употребляются в первых двух сериях.

Страдательный залог глаголов II группы передается при помощи инфикса *ე*, с которым в III лице прошедшего времени происходит аблаут: *ე* → *ჲ*, *ა* (аблаутом считают также чередование гласных в основах действительного залога *ე/ო* и страд. залога *ე/ჲ*, *ე/ა*).

В настоящем времени суффиксом страдат. залога является *-ო*, который в некоторых глаголах усекается, вызывая умляут основы, в некоторых же случаях с ним чередуется суффикс *-ა* (*იგუშო* *наполняется*, *ბეგუშო* *наполняется у него*; *იმზრე* *идется*; *ბოი* || *ბოა* *будет*). Глаголы с формантами *-ლ...*, *-იელ...* образуют страдат. залог с помощью префикса *ე-* и суффикса *-ე*, который сохранился в народных песнях:

ჯეგრჳლ, лшх. *ჯეგრჳლ* ← *ჯეგრჳლე* (пример из народной песни) *умоляю тебя*; *ხეჳდიელ*, лшх. *ხეჳდიელ*, эц. *ხეჳდიელ* (← *ხეჳდიელიე*) *спрашивает* (ср. *ხელზე* ← лят. *ხელზე* *исет*).

В глаголах II группы перед суффиксом *-ო* в I серии появляется формант *-ენ*, который подвергается редукции во всех наречиях, за исключением лентехского. Эти же глаголы могут образовать страдат. залог при помощи префиксов *ო-* или *ე-* и в наст. времени суффикса *-ო*, а в вб. и лшх.-ском удлинением гласного основы *ი* (лят. *ტენი* → всв.лшх. *ტენი* и *იტენი*, *იტენი* *возвращается*).

Что же касается глаголов с тематическими показателями (*-ემ*, *-ერ...*), то в страдат. залоге в них эти форманты часто усекаются, но могут сохраниться в том случае, если формы страдат. залога имеют значение активного действия. Напр.: лят. *ქა ხეჳთი*, вб. *ქა ხეჳთი* || вб.лшх. *ქა ხეჳთი* *крадется у него, крадут*, но *ხეჳთერ* *крадет...*

41. Прошедшее несовершенное. В страдат. форме прошед. несовершенного глаголов I группы суффикс *-ო* или *-ა* в вб. и нижнесванском бесследно усекается и присоединяется формант *-ლ*, *-ოლ*, а в низнебальском нет различия между действ. и страдат. залогами, однако в эверском в I и II лицах страдат. залога гласный основы умляутизируется. К суффиксу *-ლ/ოლ* в вб. и лят.-ском часто добавляется показатель прошед. несовершенного *-დჳს*, *-და*, а в лшх.-ском — в III л. *-და*. Напр.: *იმზროლდა* *он готовился*, *იდგაროლდა*, лят. *იდგაროლდა* *он умирал*, но беч. *იშვიდა*, эц. *იშვიტ* *горел*, *ხიჳნტ* *тебе наносилась рана...*

Глаголы с усеченными суффиксами *-ო* или *-ე* имеют показатель прошед. несоверш., причем гласный основы обычно теряет умляут: эц. *იმზრგდ* *идиася* (наст. *იმზრე*); вб. *ხეშგომდა*, лшх. *ხეშგმდა* *просил* (наст. вб. *ხეშგემ*, лшх. *ხეშგო*).

Глаголы II группы образуют страдат. залог подобно глаголам I груп-

пы, только в лашхском они на месте -о присоединяют -*ᵛᵛ*: вб. лят. *კედენლა¹*, беч. *კედნიდა*, эд. *კედნიჲ*, лшх. *კედნოლ¹და¹ приходил*.

В вб. и лшх.-ском -*და* и в лят.-ском -*დჳს*, -*და* можно не применять, как новое наращение.

42. Конъюнктив I (сослагательное I) использует основу прошедшего несовершенного и суффиксы конъюнктива I глаголов действительного залога -*დედ*, -*დე*, а в качестве показателя III л. — л: вб. *იზბოლდე-ს*, лшх. *იზბოლდე-ს*, лят. *იზბოლდე-ს*, нб. *იზბიდე-ს* *чтобы ушел*; страдат. глаголы II группы: *ტებენდე-ს*, лят. *ტებენდე-ს*, нб. *ტებნიდე-ს*, но лшх. *ტებნოლდე-ს* *чтобы он возвращался* и т. д.

43. Будущее несовершенное в страдательных глаголах имеет те же суффиксы -*უნ-ი* → -*უნ-ი* → -*ნ-ი*, -*ინ-ი* → -*ნ-ი*, лшх. -*უნ-ი* → -*ნ-ი*, что и в активных глаголах, только употребляются префиксы *ო-*, *ე-*, а в качестве основы — прошедшее несовершенное без показателя. Глаголы II группы и некоторые глаголы I группы в лашхском присоединяют суффикс -*ᵛᵛ*. Напр.: вб. *ხეჭუდიანუნნი*, беч. лшх. *ხეჭუდიენი* ← лят. *ხეჭუდიენი* *будет спрашивать*; беч. *ხეტულუნი* || *ხეტულინი* *будет звать*; лшх. *ხელკოლნი* *будет встречаться случайно*... В верхнебальском в глаголах II группы с суффиксом -*ენ* происходит аблют, так же как в глаголах I группы с тематическим признаком -*ერ*. Что касается другого тематического суффикса -*ემ*, то он часто не встречается. Напр.: вб. *ხეტხანუნნი*, лят. *ხეტეხენუნნი* *будет возвращаться*; вб. *ხეჭუთარუნნი*, лят. *ხეჭუთერუნნი* *будут красить у него*; вб. лшх. *ხებოლნი*, лят. *ხებემოლნი* *будет привязываться у него*; вб. лшх. *იგოლნი* || лшх. *იგმოლნი*, лят. *იგემოლნი* *будет строиться* и др.

Следует отметить, что в нижнебальском глаголы I группы с аффиксами *ე-* — *უნ-ი* имеют значение не страдат. залога, а действительного залога объектной версии: *ხეზარუნი* *будет готовить для него*.

44. Будущее совершенное образуется по формуле: преверб + основа наст. времени + суффикс -*ი*, а префиксы *ო-* и *ე-* выпадают, что вызывает умляют превербного элемента *ა-*, в лентехском *ე-* сохраняется. Формула глаголов II группы более проста: преверб + основа наст. времени. Напр.: *ღღიბი*, лшх. *ელღიბი* (← **ადიღიბ-ი*) *сгорит*, но *ჴღიბი*, лшх. *ეთღიბი* ← лят. *ჴთეღიბი* *сгорит у него*... *ანტხენი*. лшх. *ანტხენი* ← лят. *ანტხენი* *вернётся*.

Часть релятивно-вещереходных глаголов образует страдат. залог при помощи аффиксов *ე-* — *ი*, к некоторым прибавляется формант -*ენ/ენ*. Хотя у этих глаголов форма настоящего времени, но значение они имеют будущего времени. Присоединение преверба делает их глаголами совершенного вида. Тематические суффиксы -*ემ*, -*ერ*, -*ესგი*... отпадают, и место их занимают -*ი* или -*ᵛᵛ-ი/ოლ-ი*: *ხელტი* ← лят. *ხელᵛᵛტი* *будет любить*,

ხო ლხვლჳტი, ლჳხ. ლეხლატი ← ლჳთ. ლხვლჳტი *полюбит...* ხელტუკ/ენი *у него будет...* ვხ. ჰდგი || ჰდგოლი, ლჳხ. ედგი || ედგოლი *построится*. В некоторых глаголах суффикс может быть заменен окончанием -ა (за исключением эперского): ვხ. ხერი || ხერა, ლჳთ. ხერი || ხერა *у него будет*.

Как видим, будущее соверш. имеет образовательный суффикс -ი.

45. Условное отличается от будущего совершенного и несовершенного только лишь суффиксом: на месте -ი употребляется -ოლ/-ოლ (за исключением эперского, где условное образуется как субъектная версия действ. залога прошедшего несоверш.). Примеры условного от будущего несоверш.: ვხ. ხეტხანოლ, ლჳხ. ხეტხენოლნოლ *если будет возвращаться у него*; ლჳთ. ხებოლნოლ *если будет привязываться...*

Условное от будущего совершенного: ვხ. ლჳთ. ჰდშობოლ, ლჳხ. ედშობოლ, ეპ. ჰდშობი *сгорел бы*. В леджерском и, как подтверждается записанными раньше текстами, в ушгульском говоре представляется -ოლ (ჰდშობოლ *сгорел бы*).

Формы условного страдательных глаголов соверш. вида II группы в ეპ. и ნსვ.-ском сходны с формами прошедшего несоверш., в ვხ. и ლჳთ.-ском суффикс -ი будущ. соверш. усекается, а в ბეჩ. и ლჳხ.-ском вместо ჰი присоединяется -ოლ, -ოლ, показатели -დჳს, -და могут быть добавлены в лентехском, -და — в ლჳხ.-ском, а вспомогательный глагол в I и II лицах — в ლაშხском.

Например:

2 л. ვხ.	ჰტებენ	ლჳთ.	ანტებენ ^{და}	ბეჩ.	ჰტებნოლ	ლჳხ.	ანტებნოლბას	ეპ.	ჰტებენ
3	ჰტებენ		ანტებენ ^{და}		ჰტებნოლ		ანტებნოლ ^{და}		ჰტებენ ^თ

ვერმულა ბი

46. Заглазные I и II отличаются от заглазных форм действительного залога суффиксом -ოლ/-ოლ, прибавление которого вызывает редукцию гласных -იხ-ა/-უხ-ა. Например, в заглазном I имеем следующие формы: 3 л. ვხ. ლჳხ. ხაბოლნა || ვხ. ხაბოლნა, ლჳხ. ხაბმ/როლნა, ეპ. ხაბოლნა || ხაბპოლნა; ლჳთ. ხაბემ/როლნა *оказывается, он привязывал*.

В страдат. глаголах II группы в вижнебальском и вижнесванском появляется -ოლ/-ოლ перед редукцированными суффиксом -ნა, по вместе с этим -ენ имеется в ლაშхском, но отсутствует в пижнебальском и лентехском, в последнем параллельно встречается -ენ и в ვხ.-ском -ენ → -ჰნ, причем -ოლ/-ოლ не употребляется. Например: ვხ. ხატხანტუ^{ნა}, ლჳთ. ხატებენნა || ხატებოლნა, ლჳხ. ხატებნოლნა, ეპ. ხატებოლნა *оказывается, возвращалось ему*.

47. Заглазное II во всех диалектах имеет суффикс -ოლ/-ოლ, в остальном оно сходно с активными глаголами. Тематический суффикс может отсутствовать. Например:

вб. ლგმგემოლუნ 'ლი' (|| ლგმგოლუნ), лшх. ლგმგ'ემოლინ || ლგმგემოლ-
ნელი, нб. ლგმგემოლინ || эц. ლგმგემოლне ლი, лнт. ლგმგემოლ 'ლი' *оказыва-
ется, строится...*

В страдат. глаголах II группы в вб. и лнт.-ском -ოლ/-ოლ не испол-
зуется, только в вб.-ском гласный основы ე → ზ, а -ენ сохраняется лишь
в лнт.-ском. Например: вб. ლგმტახუბინ 'ლი', нб. ლგმტახოლინ || эц. ლგმტე-
ხოლне ლი, лшх. ლგმტახოლინ || ლგმტახოლნელი, лнт. ლგმტახებენ 'ლი' *оказы-
вается, возвращается*.

II серия

48. Прошедшее совершенное, кроме префиксов о- или ე-, имеет и
суффикс -ებ, который в вб.-ском переходит в I и II лицах в -ჰბ, а в
III л. и во мн. числе — в вб. в -ჰბ, в лшх. -ჰბ, беч.лнт. -ჰბ и в эц. -ჰბ,
префикс ე- сохраняется только в лентехском. Например:

2 л. вб. ზთიხჰბ, нб. ზთიხებ, лнт. ზთიხებ, лшх. ეთიხებ

3 ზდუიხჰბ, эц. ზდუიხჰბ, беч.лнт. ზდუიხჰბ, лшх. ედუიხჰბ *сгорел*, но вб. ზთი-
ხჰბ, лшх. ეთიხჰბ ← лнт. ზთუიხჰბ *сгорел у него*.

Из особенностей следует отметить:

а) Префиксы о- (часто) и ე- (редко) сохраняются: в беспревербных гла-
голах, при слиянии с последующим гласным и в вб. и лшхском их удли-
няют, при превербе ლა- и при стечении согласных.

б) В лшхском в III л. глаголов возможно присоединение суффикса
прошед. несовершенного -და (ედუიხჰბ-და *сгорел*).

в) В всв. и лнт. в III л. некоторых глаголов усекается суффикс
-ჰბ/-ჰბ/-ჰბ, не вызывая умляута (вб. ჰდჰჰ, беч.лнт. ჰდჰჰ = лшх. ედჰჰჰ
упал).

г) В некоторых глаголах этого типа в I и II лицах отсутствует
суффикс -ჰბ/-ებ (за исключением лшхского), долгий гласный основы
теряет долготу, а недолгий стягивается под влиянием сохраняющегося
префикса ე-; в III лице основа представлена полностью без умляута и с
долгим гласным, причем префикс ე- исчезает (за исключением лентехского),
вызывая умляут в превербе. Например:

2 л. вб. ათელჰ, нб.ლнт. ზთელჰ = лшх. ეთელჰებ

3 ზთელჰ, нб. ზთელჰ, лнт. ზთელჰ, лшх. ეთელჰჰბ *наткнулся; встре-
тился случайно*

ср. 2 л. вб. ზთჰჰ = лшх. ეთჰჰებ

3 ჰდჰჰ = ედჰჰჰებ *упал*

Что касается страдательных глаголов II группы, то в основе абсо-
лютных форм имеется -ე-, который в вб.-ском в I и II лицах стянут под
влиянием ударения, а в III лице и во мн. числе -ე- переходит в вб. и
эцерском в ზ, а в других диалектах — в о. Например:

1	вб.	პტუბ	იბ.ლშხ.	ოტებ	лит.	ატტებ
2		პტბ		ატებ		ატებ
3		ატპბ	эп.	ატპბ, лшх.	ატაბ	ატაბ <i>вернулся</i>

Из превербов ლა- удлиняется во всех лицах, а в лшх. за ним следует а: вб. ლპტპბ, лшх. ლპატაბ *он отсутствует*.

В релятивно-страдательных глаголах нейтральная версия с косвенным объектом (ситуация) выражена префиксом ე-, а объектная версия — префиксом ო-. Оба показателя наличествуют в I и II лицах ед. числа, а в лентехском — во всех лицах. Например:

2 л.	вб.	ათეყბ, იბ.лит.	პთეყბ,	лшх.	ეთეყბ	
3		პთეყბ,	беч.	პთეყბ, эц.	პთეყბ, ეთეყბ ← лит.	პთეყბ <i>он оставил его в покое: удалился</i>

Показатель объектной версии ო- устойчив в лентехском наречии, однако в всв.-ском в I и II лицах умялутированный ო → ტე, в том же всв. и лашхском — в ე, который, возможно, является делабиализованным гласным ო (ო → ტე → ე) или в нсв. и лашхском показателем страдат. залога. Например:

	1 л.	იბ.ლშხ.	ჩობოქბ	←	лит.	ჩტაბოქბ <i>я спрыгнул с лошади</i>
	2		ჩობოქბ			ჩტაბოქბ
	3		ჩობტპ/აბ			ჩტაბოქბ
или параллельно:	1	ჩობტექბ,	беч.лшх.	ჩობტექბ		ჩობტექბ
	2	ჩობტექბ		ჩობტექბ		ჩობტექბ

На подразумеваемый показатель объектной версии ო- указывают наличие комплекса ტე и элемент преверба ო-, полученный в результате ассимиляции с префиксом ო- (ჩობტექბ → ჩობტექბ). Однако в ряде случаев в I и II лицах использован ე-. Например:

2 л.	იბ.	პბეღდ, вб.	აბეღდ	лшх.	ებეღდ ← лит.	აბოჯდ
3		ობტპ/ად,	ობტეჯდ,	ობჯად ←	აბოჯად	<i>пришел к нему</i>

Несколько глаголов встречается без преверба: ხეწდ *ты увидел*, ხეწპ/ად *он увидел*.

49. Конъюнктив II (сослагательное II) образуется от основы прошед. совершенного при помощи того же суффикса -ნენ/-ენ, а в иб.-ском -ენ-ე. В лашхском может присоединяться суф. конъюнктивна I -დე; -ს — показатель III лица (вб. პღზიბენ-ს, лит. პღზიბენ-ს, лшх. ეღზიბენდე-ს, იბ. პღზიბენენ-ს *пусть сгорит*).

В глаголах прошед. совершенного с усеченным -ნენ/-ენ/-ან и в конъюнктиве II не наблюдаются суффиксы -ნენ или -ე, но следы их наличия обнаруживаются в умялуте. Например:

2 л.	вб.	პოლპკ	беч.	პოლაკენე	лит.	პთელპკენ	
3		პოლპკ-ს	პოლაკენე-ს	პთელპკენ-ს		<i>пусть наткнется</i>	
		პბენს-ს	იბ.	პბეანე-ს	←	лит.	პბეგპენ-ს <i>пусть получится у него</i>

Глаголы II группы выявляют в основе -г- и, кроме того, в нб., ушг. и лашхском они присоединяют суффикс -г-. Например:

2 л. вб.лнт.	ატეხ	нб.лшх.ушг.	ატეხ-г
3	ატეხ-ს		ატეხ-გ-ს <i>пусть вернется</i>

Те же основа и суффикс имеются в релятивных глаголах ლზბტეხ-ს, лнт. ლზბეტეხ-ს, лшх. ლეხტეხე-ს, нб. ლზბტეხე-ს *пусть вернется к нему*.

Встречаются беспревербные глаголы: вб.лнт. ხეთელ-ს, лшх. ხეთელე-ს *пусть коснется*.

В глаголах II группы конечный согласный დ утрачивается: აჩე-ს (←*აჩედ-ს) *пусть пойдет*.

Показатель объектной версии ო- хорошо сохранен, поэтому и в формах I и II лиц глаголов объектного строя следует допустить префикс о-. Например: III л. вб. ოთოტეფ-ს ← лнт. აოთოტეფ-ს *пусть потерится у него*, но вб.лнт. ზჯოტეფ, нб. ზჯოტეფე, лшх. ეჯოტეფე *მი სო პუტე პოთერაფე ა უ თეფა*.

Надо полагать, что показателем конъюнктива II во всех глаголах является -გ-.

Для выражения запретительного повелительного наклонения используются формы II и III лиц конъюнктива II вместе с частицей ნო, ნომა || ნომმა или ნო/ნოსა (нсв. ნო ანვე, вб.нсв. ნოსა/ნოსა ანვე *не приходи*).

III серия

50. Страдательные глаголы в III серии могут быть абсолютными и релятивными. Абсолютные глаголы имеют описательную форму, релятивные являются косвенно-объектными, они используют префикс ა-, сохранившийся в лептехском. Инверсии здесь не происходит.

Релятивно-страдательные глаголы

В результативном I в качестве суффикса используется тот же показатель действительного залога -ა. В глаголах I группы и в статических формах перед -ა иногда появляется формант -ენ/-ენ: всв.лнт. ხამტეტენ/ენა, лшх. ხამტეტენა *оказывается, ему было свойственно*; ახატეტენ/ენა = лнт. ათახატატო *оказывается, ему нарисовалось*; მჰაკტეშა ← лнт. მჰკტეშა || лшх. მაკტეშა, лнт. მჰკტეშენა *оказывается, ломалось надо мною*; ლახტეხა ← лнт. ლახატეხა *оказывается, возвратился к нему* и т. д.

В результативном II глаголы I и II группы имеют те же суффиксы -ჰბ, -ჰ/აბ, лшх. -ჰბ/-ჰბ, что и глаголы действительного залога.

Вставляемый формант -ენ/-ენ здесь обычно не отмечается: вб. ახატეტენ, лшх. ახატეტჰ/ენ, эц. ახატეტჰნ ← лнт. ათახატატჰნ; редко встречаются параллельные формы: ახატეტენჰ/ჰბ, эц. ახატეტენჰნ *оказывается*,

давно ему нарисовалось; вб. ხამტქუზნ, лт. ხამტქუენან *оказывается, давно было ему свойственно.*

Для образования конъюнктива III используются основа результативного II и суффикс конъюнктива II -ენ, -ენ || нб. -ენ-ე, показатель III л. -ს: ათხატქუენს ← лт. ათხატქუენს *чтобы ему нарисовалось*; ლახტეხენს ← лт. ლახტეხენს *чтобы ему вернулось* и т. д.

51. Описательная форма абсолютно-страдательных глаголов аналогична грузинской. Она содержит причастие прошедшего времени + вспомогательный глагол. Причастие образуется при помощи аффиксов ლ- — ე (от глаголов I группы) и მე — ე (от глаголов II группы). Они имеют показатели органического спряжения, а именно, присоединяются основные превербы, которые стягивают префиксы ლ- и მე-, и в результате редукции префикса მე- превербный ა- умягчается, а в лашском превращается в ე-. Кроме того, согласный элемент преверба утрачивается, присоединяется S, ჭ, который ассимилирует в ვს- и лашском превербный ა- и в нб. и лашском — ე-, превращая их в ო-. В нижнебальском этот ო-, видимо, по аналогии встречается и во II и III лицах. Если суффикс -ე усечен, то глаголы II группы (и реже I группы) в III лице часто встречаются без вспомогательного глагола. Префикс III л. ლ- вспомогательного глагола в вб. и лашском сливается с причастным суффиксом -ე, причем последний становится долгим. Например:

	вб. лшх.	срав. нб.	лт.	
1	ჩოლშინებლტი	ჩოლშინე ხტი	ჩოლშინე ხტი	
2	ჩოლშინებლხი	ჩოლშინე ხი	ჩოლშინე ხი	
3	ჩოლშინებლი	ჩოლშინე ლი	ჩოლშინე ლი	<i>оказывается, он сгорел</i>
II гр.	вб.	лшх.	срав. нб.	лт.
1	შეტეხებლტი	ემტეხებლტი	ომტეხე ხტი	შემტეხე ხტი
2	შეტეხებლხი	ემტეხებლხი	ომტეხე ხი	შემტეხე ხი
3	შეტეხებლი	ემტეხებლი	ომტეხე ლი	შემტეხე ლი

В результативном II и конъюнктиве III причастный компонент тот же, что и в результативном I, а вспомогательный глагол употребляется с первым в прошедшем времени, со вторым — в конъюнктиве: შმტეხებლტუსტუ, лшх. ემტეხებლტუს, нб. ომტეხე ხტუსტუ, лт. შემტეხე¹ ხტუს/ხტეს *оказывается, он давно вернулся...*

Конъюнктив III: შემტეხებლტესტუ (лшх. ემტეხებლტესე), нб. ომტეხე ხტესე, лт. შემტეხე ხტესე *чтобы он вернулся* и т. д.

52. Глаголы среднего залога спрягаются подобно переходным глаголам только лишь в группе настоящего времени (I серии). Они по форме релятивные нейтральной или объектной версии без тематического показателя -ემ: ხზბ, ხზბ, ხზბ *привязан, но ხზბ, ხზბ *привязан у него.**

Глаголы среднего залога II группы абсолютные или релятивные, в основе они имеют -о-, при присоединении преверба принимают значение будущего совершенного. Напр.: შიდ *возможно: годится*, но ხაშიდ *помогает*; ხაშიდ *помнит*; ხაჰიმ *следует за ним*, но ახჰიმ ← лят. ახაჰიმ *пойдет с ним, погонится*; ლახსიდ ← лят. ლახსიდ *останется у него* (ср. ხასიდ *оставлен у него*) и др.

В прошедшем несовершенном и конъюнктиве I используются известные суффиксы глаголов действительного или релятивно-среднего залога: в прошед. несоверш.: -და, -გდა, -გნ, -გნ'და', -გნ'და', а в конъюнктиве I -დღე, -ღე, -გნღე, -გნღე. Например: ვბ. ხაბ-და, ხაბ-გდა' *сын привязан*; ბეჩ-ნсв. ხორიკა, ვბ. ხორკდა *высел*; всв. ხობცენ, лшх. ხობცენ, лят. ხობიცენ *мог*. Конъюнктив I: ვბ. ხობცენღე-ს, ვბ. ხობცენე-ს, ბეჩ. лят. ხობიცენს || лят. ხობცენდე-ს, лшх. ხობცენ'დე'-ს *мог бы...*

В этих же временах релятивные глаголы II группы образуются так же, как во второй серии с помощью префикса ე-:

1 ხეშეუღ	Конъюнктив I: ხეშეუღ
2 ხეშეუღ	ხეშეუღ
3 ხეშეუღად <i>ему помнилось</i>	ხეშეუღ-ს <i>чтобы ему помнилось</i>

Присоединение преверба к этим формам придает им значение прошедшего совершенного или конъюнктива II: ლხბშეუღად, лшх. ლეხშეუღად ← лят. ლხბშეუღად *вспомнилось*; ლხბშეუღ-ს, лшх. ლეხშეუღ-ს ← лят. ლხბშეუღ-ს *чтобы ему вспомнилось* и др.

53. Контакт (каузатив, побудительный залог) образуется от основы наст. времени с усеченным -ი или -ო при помощи суффикса უნ, перед которым параллельно появляются показатели множественности или, скорее, многократности в верхнебальском -აღ или -ა, в нижнебальском и лентехском — -აღ или -ა, но в лашхском -აღ, редко -უნ-ღ, и в эперском -ასე, а за ними редуцированный -უნ или -ნ. В таких случаях имеем двойное образование. Напр.: ვბ. ხამარუნე → лшх. ხამარუნე, эц. лят. ხამარ'ტუნე || ვბ. лшх. ხამარაღუნე → ვბ. ხამარაუნე, ვბ. ხამარაღუნე *заставляет готовить*; ср. ვბ. ხაშხუნაუნე ← лшх. ხაშხუნაღუნე, эц. ხაშხუნაუნე || ხაშხუნაღუნე *заставляет жечь* и т. д.

Суффикс контакта -უნ — словообразовательный. При его помощи непереходный глагол и имя превращаются в переходный глагол: იტყუ *стоит* — აიტყუნე *усыпляет*; ლიც *вода* — ალცუნე *поливает*; элемент основы რ замещается ნ: აყტრე *лежит* — აყტნე *укладывает* и др.

54. Глаголы медиоактива и медиопассива в группе настоящего времени имеют суффиксы -აღ, лшх. -აღ, эц. лят. -აღ, ბეჩ. -აღ или -იღ, -იღ, эц. -იღ. В формах II группы гласный основы -ო- удлиняется: იმარაღ, იმარაღ, იმარა/აღ и ხემარაღ... *готовится*; იკტირაღ, იკტირაღ, იკტირაღ, იკტირაღ *ломается, становится холодно* и др.

იფშუდიელ, беч.лпх. იფშუდიელ, лят. იფშუტიელ, эц. იფშудელ *ხვასტაყსა* и т. д.

В страдательных формах II группы глаголов е ставятся долгим, и перед -შლ... и -იელ... появляется -ურ: нб. ხეტეხურაჲლ, лпх. ხეტეხურალ, эц. лят. ხეტეხურალ; иногда -შლ и -იელ заменяют друг друга: ხეტეხურიელ, лпх. ხეტეხურიელ, лят. ხეტეხურიელ *ვოვრაცაყსა* ему часто.

Во II серии эти глаголы имеют формы действительного или страдат. залога. Напр.: в прошед. соверш. ადფაშუდიელე, лпх. ედფაშუდიელე, эц. ადფაშუდალე *ონ პოვალყსა*, но ვნმარაჲნ, лпх. ენმარაჲნ, нб. лят. ვნმარაჲნ *ონ პრყოვილყსა*.

В диалектах и в этой части пет едннобразия: один и тот же глагол в одних страдат. залога, в других — действительного: вб. ქსნგობიელჲნ, но лпх. ენგობიელე, эц. ქსნგობალ *ონ ვყთეკ (ხლებ)*...

55. Образование действительных глаголов от глаголов среднего залога возможно путем использования суффиксов -ე, -გნ-ე, -ინ-ე, -ენ-ი, а от первичных глаголов и имен — -ჟურ ე, -ილ-ე, -ან-ე, -გნ-ი и др. Конечные -ე, -ი — форманты наст. времени. В этих глаголах показателями версии могут быть ა-, ი- или ო-. Напр.:

-ე: სიბ *ვრაცაყსა* — вб. ვსპ-ე *заставляет вращаться*

-გნ-ე: სიბ — ვსპ-გნ-ე, лят. ვსპ-გნ-ე, лпх. ასპ-გ/ენ-ე *вертит, крывает*

-ინ-ე: ხოყიბ *имеет досуг* — იყბ-ინ-ე, лят. იყბ-ინ-ე *находит время (досуг)*

Из имен: ტუფ *шкура*: ატ-ფჟურ-ე, нб. ატ-ჟურ-ე *сдирает шкуру*

-ილ-ე: გჟემი, გოში *полный* — вб. აგჟემ-ილ-ე, лят. აგოშ-ლ-ე *наполняет* и др.

56. Желание выражается косвенно-объектным глаголом при помощи формантов: -უნ-ი → лят. -უნ-ი, а также в вб.-ском -უნ-ე → -უნ-ე: вб. ხაწდუნ-ი, лпх. ხაწდუნი, лят. ხაწდუნი *ему хочется (он желает) видеть*; вб. ხაქმუნე = эц. лпх. ხა/აქმუნი, лят. ხაქმუნი *ему хочется косить*...

Отглагольные имена

57. Отглагольными именами считаются масдар (имя действия, поше actionis), абстрактные имена, причастия, имена назначения и материала. От них могут образоваться новые имена с разным значением. Все они относятся к существительным или прилагательным и склоняются как самостоятельные, так и в качестве определения. Особенности в склонении не проявляют.

Из глаголов II группы страдательные имеют в основе -ე-, а действительные — -გ/ი-.

58. Масдар (имя действия) базируется на основе глагола наст. времени или имени существительного, а префиксом использует *ли-*, суффиксы же *-и, -о* → 0 (нуль) — общие с основой глагола:

Наст. вр.		Масдар	
а-მზრე	<i>готовит</i>	ლიმზრე	<i>готовить</i>
ი-შხი	<i>жжет себе</i>	ლიშხი	<i>жечь</i>
ი-ჭეტეფე	<i>крадет</i>	ლიჭეტეფე	<i>красть</i>
მეჩი	<i>старик</i>	ლიმეჩე, лнт. ლიმეჩე	<i>старить; старить</i> ; ლიმეჩაჩე, лшх. ლიმეჩი <i>стареть</i> и др.

Однако некоторые отыменные масдары не имеют глагольных форм: მზარე *человек* — вб. ლიმზრე, лшх.вб. ლიმზარ *быть человеком* и т. д.

59. Абстрактные имена образуются от глагольных основ при посредстве суффиксов:

а) მა- — -ა: მაღალ *любовь* (ხალაღალ *любит*); მასტუნა → вб. лнт. მასტუნ *больш* (ხოსტუნეზი *болит*)...

б) -ა, главным образом, от страдат. основ глаголов II группы: ცტერა, вб. ცტერა *оставление, измена*, но вб. ლიცტერ *изменять*; დაგრა *смерть*, но იღგე/არი *умирает*...

в) -ობ (← груз. -ობ-ა): ცტერობ, вб. ცტერობ *оставление, покидание, измена*; ქაჩობ *ранение* и др.

60. Причастие. Причастия бывают действительные и страдательные. Они широко распространены в сванском языке. Причастие имеет ряд общих категорий с глаголом: время, направление, аспект, залог и контакт.

61. Действительное причастие представляет действующее лицо, активный субъект (пошеи actoris). Оно не имеет категории времени, хотя опирается на основу настоящего времени глаголов всех трех залогов, не имеющую версии. Образователями используются префиксы მე-, მე-, მო-, მა-. Из них მე- (при слиянии с უ основы получается მე-) употребляется при основах действительных глаголов: მემზარე *готовящий*, მეჭნი ← лнт. მეჭნი *памящий*, მეჭეშე (← *მეჭეშე) *ломающий* и др.

მე- является характерным префиксом для глаголов с суффиксом -ალ..., -ელ... и II группы страдат. и III группы среднего залогов: მეზელ/ალ, вб. лнт. მეზელ/ალ *ходящий*, вб. лшх. მეთხეა/არ, вб. лнт. მეთხეა/არ *охотящийся, охотник*... მეწელ, лнт. მეწელ *приходящий*... მეერდე *находящийся* и т. д. Иногда параллельно встречаются მე- и მე-: вб. მერ-ბიელ || მერბიელ *пекарь*...

მო- (|| მე-, მე-) обычно образует причастие от непереходных глаголов: მოლატ (|| მელატ) *мобящий*, вб. лшх. მოლატ/აბ, лнт. მოლატ/აბ (|| მელატ/აბ, მელატ/აბ) *работчий*...

მა- используется со страдат. глаголами II группы, в основе которых г заменен ვ/ა: лшх. მავედ → вб. лнт. მავე/ად *урожай* (ср. მევედ *прихо-*

ძიაციი)... Некоторые из глаголов III группы применяют тот же префикс მა-: вб. მაგოლ, лшх. მაგოლტ (лнт. შეეღტ) *вожатый*...

62. Страдательное причастие бывает будущего и прошедшего времен.

Причастие будущего времени имеет образовательные префиксы ლე- или ლა-, которые присоединяются к основе масдара без показателя ლი-. При префиксе ლა- в суффиксах происходят изменения, именно: на месте -ე появляется -ა; суффикс -ი в вб. и лашхском (за исключением определенных случаев) усекается, оставляя след в виде умляута, гласный -ე- основы замещается в всв. и лентехском -ა-, в тематических показателях -ემ, -ეშგ/-ეშგ и в страдат. формах глаголов II группы в вб.зд. -ჲ. Напр.:

ლე-: ლემზ/არე *то, что должно быть приготовлено*; ლეშხო *то, что должно гореть*; *должны сжечь*; ლეგემ *то, что будет построено* и др.

ლა- — -ა: ლამზ/არა *место, где (или которое) должно быть приготовлено*; ლაჟურა *кровать*; вб. ლაჰნი ← лнт. ლაჰნი → вб. лшх. ლაჰზ/ან *названное место*; ლაგზ/ამ ← лшх. ლაგემ *то, что (или где) будет построено*; ლატზ/ახ ← лшх. ლატებ *то, что будет возвращено* и др.

Причастия с префиксами ლე- и ლა- по содержанию отличаются друг от друга: первые с префиксом ლე- являются именами прилагательными и выражают назначение, вторые — именами существительными и обозначают место действия (locus actionis) или орудие, предмет действия: ლეთრე (*вода*), *которая должна быть выпита*, но ლატრა *место, где пьют воду, или сосуд для питья воды*...

63. Причастие прошедшего времени состоит обычно из основы прошедшего времени и различных префиксов: ლგ- — -'ე], მგ- — *-ე, მე- — -ე, ბა- — -'ა'. Например:

ლგ- — -ე, в определенных случаях ლგ- (с усеченным -ე), употребляются в причастиях, образованных от глаголов действительного залога, причём в лашхском в формах II группы о удлинняется: ლგგე *построенный* (გგემ *строит*, ადგე *построил*), но вб. ლუშღტტე, вб. ლუშღტტოტე ← лшх. ლუშღტტე' (← *ლგ-შღტტე) *закрытый, похороненный*; вб. нсв. ლგრმ = вб. ლიგრმ || вб. лнт. ლგრმე *пойманный*... лшх. ლგტბ = вб. лнт. ლგტბ *возвращенный* и др.

მგ- — *-ე иногда замещает аффиксы ლგ- — -ე: ლტ. ჰა ლგნაყ'ე], всв. ჰა ლგნე || ჰა მგნაყ, лшх. ჰა მგნაყ *выпеченный*...

მე- — -ე встречается исключительно в причастиях страдат. формы II группы глаголов: ლტ. შეტებე → მეტებე *возвратившийся*, ლტ. შეკვლე → მეკვლე *пришедший* и др.

ბა- присоединяется к основе наст. времени с усеченным суффиксом -ე или -ი (основа прошедш. времени используется редко). Умляут — результат абляута ე. В вб.-ском часто, а в других диалектах редко причастие с префиксом ბა- осложняется элементом -ჲ. Оно переводится на грузинский

язык причастием с префиксом ба-: ნამზარტ, нб. лшх. ნამზარ ნამზადები *приготовленный*; ნატიბტ, лшх. ნატიბ ნაბრუნები *возвращенный*; ნაგამტ, лнт. ნაგამტ, беч. лшх. ნა/აგამ ნაშენები, ნაგები *построенный* и др.

При префиксе ба- следует предположить суффикс -ა, на который указывают отсутствие умляута и наличие в мергельском наречии продуктивных аффиксов ба- — -ა.

64. Отрицательное причастие — тоже страдательное. Его показатели უ — -ა присоединяются главным образом к основе наст. времени: უმზარა *неприготовленный*, უმზა-უდგარა ← лнт. უმზა-უდგარა *неста.реющий, бесс.м. рт-ный*, უთბა || უთბნლა; лнт. უთბელა *невидимый*... В глаголах II группы о становится долгим в вб. и лашкском: უტნბა, нб. лнт. უტიბა *невозвращаемый*... В некоторых случаях усекается суффикс -ა, обычно же это происходит в страдат. формах II группы глаголов, где ე подвергается абляту л на месте -ა добавляется -ტ: всв. лшх. უტკლება ← лнт. უდაკლება → უდაკაბ, вб. უტკაბტ *нераскаившийся*; უტება → лшх. უტებ, нб. უტა/ახ, вб. უტაბტ *невозвращенный*...

65. Имя, обозначающее материал, включает в себя основу наст. времени с усеченным суффиксом -ე или -ი и аффиксы ба- — -უნ: ნა/აგამუნ ← лнт. ნაგამუნ *строительный материал (камень, известь, лесоматериал...)*; ნაღუნ ← лнт. ნაღუნ *краска* (ср. ქსი აღუნ თუ პოკრსია)... Формы множ. числа в лашкском диалекте свидетельствуют о том, что вслед за суффиксом -უნ наличествовал -ტი (ნაყუნ, мн. ч. ნაყუნტარ *жидкое кушанье*). Отсутствие умляута показывает, что усечен конечный гласный -ა. Надо полагать, что в полном виде образовательными аффиксами были ба- — -უნ-ა.

66. Имена назначения, причины или цели опираются на ту же основу, что и имя материала, присоединяя аффиксы в вб.-ском ба- — -ტრტ, лнт. ба- — -ტრ, лшх. ба- — -ტრ, беч. ба- — -ტიერ (|| ба- — -ურ), эц. ба- — -ტიერ (|| ба- — -ტრ). Под влиянием губно-губного согласного -ტრ → -ტირ → -ირ. Кроме того, в результате диссимиляции аффиксный элемент რ → ლ и ე → ბ, ვ. На грузинский язык эти формы передаются при помощи -ის-თვის, или სა- — -ად. Например: вб. ნაჯღტრტ, лшх. ნაჯღტრ, беч. ნაჯღტიერ, эц. ნაჯღტრ || ნაჯღტირ ← лнт. ნაჯღტირ *мокселисათვის ძღა თოგ, ტობს პრუი-ტი, ძღა პრუიდა*, вб. ნაღსტრტრტ *დაღებისათვის ძღა თოგ, ტობს პოღოჯი*...

Умляут суффиксов -ტრტ, -ტრ → -ტირ... вызван, очевидно, усечением окончанием -ე.

67. Новообразования от отглагольных имен. Такими являются имена, обозначающие достижение (достигательные), время действия, тип ტირია и др.

а) Достигательное имя образуется от масдара с усеченным суффиксом + в вб. -აღტ, лнт. -აღტ, лшх. -აღღ, нб. -ა/აღღ. Оно соответствует гру-

зынскому масдару с послелогом *-მდე* или варением *ჩიქდ ძო*. Например: *ვბ. ლიტხნაღუ ← ლტ. ლიტეხაღუ, ლხ. ლიტხნად, ნბ. ლიტხნაღად ძო ვივრაციანი.*

ბ) Форма, полученная присоединением к той же основе суффикса *-იელ* (*-იერ*), *-იელ* (|| *ლხ. -იერ*), *ნბ. -ელ*, обозначает время действия: *ვბ. ლიტხიელ, ბეჩ. ლხ. ლიტხიელ ← ლტ. ლიტხიელ, ზც. ლიტხელ* *ვремя работы.*

ვ) Масдар + *-ვლ*, *-ვლ* или *-ვალ* выражает время действия или абстрактное имя: *ვბ. ლხ. ლიტხნვალ, ბეჩ. ლიტხალ, ზც. ლიტხნალ ← ლტ. ლიტხნალ* *время возвращающий; во ლიტხვალ, ზც. ლიტხვალ ← ლტ. ლიტხვალ* *время постройки; стройка, строительство...*

Эти форманты в одном и том же диалекте или в разных диалектах употребляются параллельно: *ვბ. ლიტხვალ, ნბ. ლიტხვალ, ლტ. ლიტხიელ* *время косовицы*, но *ლხ. ლიტხაღიელ || ლიტხაღვალ* *время молотбы* и др.

გ) Для образования форм типа груз. „ტირია“ к абстрактным именам с окончанием *-ა* присоединяется *-ა* (*←ი*). Последний умлаутизирует *-ა*, а сам в эц. лт. терлется: *ლხ. ჰეფაჲ, ნბ. ბეჩ. ჰეფაჲ → ზც. ლტ. ჰეფჲ* *кусака, кусачий* и т. д.

Многие отглагольные имена настолько субстантивировались, что трудно отличить их от имен существительных или прилагательных, тем более, если они осложнены другими образовательными аффиксами (уменьшительности, обладания, назначения и др.): *ლარდა* (прич. будущего вр.) + суф. уменьш. *-ო(ლ)* — *ლარდო(ლ)* *маленькая квартира...*

მზიდ (абстр. имя) *იოლიდ* + суф. обладания *-ზრ*, *-ზრ*, *-ზრ* — *მზიდზრ*, *ნბ. ლტ. მზიდზრ* *иолодный...*

ნსვ. ლეგუტერ/ერ → *ვსვ. ლეგუტერ* (*← *ლეგუტერ*) *мельница* (ср. *ლიგუტჲ* *молот*) и многие др.

Следует отметить, что при субстантивированных отглагольных именах прeverбь обычно не употребляются (*მგეე მგსგდი* *смотрящий на солнце, подсолнечник*; *ზც. მიეუწღუნა, ლხ. მგეუწღუნა* *не виденная солнцем, писанная красавица* и др.).

68. Выражение множественности объекта в глаголах. Множественность объекта в глаголах и отглагольных именах выражается с помощью суффиксов *-ვლი*, *-ვლი*, *-ვალი* или *-იელი*, *-იელი*, *ზც. -ელი* или *ვბ. -იელი*, *ლხ. -იელი*. Например: *ვბ. ამზრვლი, ლხ. ამზრალი, ნბ. ლტ. ამზრალი* *готовит много...*

ვბ. აშუტდიელი, ბეჩ. ლხ. აშუდიელი ← ლტ. აშუტდიელი → ზც. აშუტდიელი *стирает много* (*აშუტი* *стирает*)... *იხურიელი, ლხ. იხურიელი* *собирает много* (*იხური* *собирает*)...

С такой же функцией употребляется суффикс *-გრე*, *-გრე* в глаголах II группы (часто) и I группы (редко): *ახვგრე, ნბ. ლტ. ახვგრე* *раскалывает много* (*ბი/გპე* *раскалывает*)...

Иногда встречаются двойные показатели множественности: იელ + -წლი... -გრ + -წლი...: вб. ახურიელწლი, лшх. ახურიელწლი *собирает много*; აქუშურწლი, пб. лвт. აქუშურწალი *разбивает много* и др.

Суффиксы -იელი... и -ალი..., გრე... и -წლი... в диалектах могут замещать друг друга: эц. ზგზგრე и ზგზწლი *строит (дома)* и т. д.

69. О словообразовательных формантах. Некоторые из этих аффиксов являются общими и для отыменных и для отглагольных имен. Эти форманты рассматриваются раздельно, хотя по происхождению и функции они идентичны. Общими префиксами являются: მგ-, მე-, მო-; ლე- (← ნე-), ლა- (← ნა-), ნა-, უ-. Из словообразовательных аффиксов обычно представлен префикс, суффикс же часто усечен. Для восстановления последнего необходимо обратить внимание на данные диалектов сванского языка и других картвельских языков, на склонение отглагольных имен и, самое главное, на народные песни. Например, в формах с суффиксом -წლ... -იელ усечено окончание -ე, но оно проявляется в родительном падеже (вб. ლიღრწლე დრრტ ← лвт. ლიღარწლე დრრ *время песни*; вб. ლიქუღიწლე სერღე *дума спросить*) и в народных песнях: ლიღრწლე, ლი-ზაღლე *война*.

В масдаре страдат. глаголов II группы отсутствует суффикс -ი, но он появляется в родит. падеже (ლიტეხაშ *возищеник*; ср. ლიხედი *уход* встречается в песнях).

-ა восстанавливается в этом (родит.) падеже в отглагольных формах с префиксом მა-, ლა-, ნა-, с суффиксом -ობ и в творит. падеже в именах с префиксом ლა-. Например: вб. მალტაშ ← лвт. მალატაშ *любови* (მალატ *любови*)...

лвт. ლაგამაშ *подлежащего стропию* (ლაგამ *место или материал для стройки*)...

ნარღეშაშ *бывшего где-нибудь* (ნარღე *бывший, находившийся*)...

В творит. падеже: вб. ლარღწლეშე || ლარღალოშე (← *ლარღწლაშე) *песней*.

Путем сравнения данных картвельских языков возможно восстановить первоначальную форму отглагольных имен: пб. лшх. ნასგოჯ ← *ნასგოჯა = ნაზოჯა *приказанный*...

Как выше было замечено, полные формы сохранены в народной поэзии, однако суффиксы нередко чередуются, помимо песен, и в живой речи: *ღეშკადე — в род. падеже *ღეშკადეშ, но встречается пб. лшх. ლეშკაწ/წლიშ, лвт. эц. ლეშკადიშ || лвт. ლეშკადაშ *кованого* и др.

Дефектные (недостаточные) глаголы

70. Дефектные глаголы — это недостаточные глаголы в отношении лица, числа, времени, залога, версии. Они спрягаются в какой-нибудь одной из серий или замещаются другим корнем, имеющим то же самое значение.

Глаголы с недостающим лицом и в то же время недостающим числом, как и в других языках, обозначают явления природы: უჩხე ძიჟდით, შდღუე სმჯით, ვბ. ირჰჰლ რასვთათ и др.

Глаголы с недостающим временем употребляются только в I и III сериях или замещают во II и III сериях другие корни. К ним в первую очередь относятся вспомогательный глагол ლი *есть*, но ლჰსუ ნსს и ნრო || ნრა *будет*; непереходный глагол პრი *есть*, *находится*, но ირდო *будет*, *будет находиться*. В I серии встречаются ზი *лежит*, ხედა *приходит*...

В сериях меняют корни основные глаголы:

ახლო *идет сюда* — ანჰ/ად *пришел сюда*; ესლო *идет туда* — ანჰ/ად *ушел*; იზბი *ест* — ლალჰმ *съел*, იორე *пьет* — ლანჰ *выпил*; ხაჰტი დიეტ *ему* — ლახტჰმ *дал ему*; ყვლე *говорит* — რჰჰტი *сказал*; ხატყცი *бьет* — ხაჯიდ *побил, ударил*; ხზრა *делает с ним* — ხაყერ *сделал ему, причитил*; ში/შაჰსუგო *несет туда* — ანჯიდ *принес сюда* и др.

Некоторые глаголы во II серии не спрягаются: ხულჰა *у него имеется* (о неодушевленном предмете), ხაჰა *у него имеется* (об одушевл. предмете) и др.

Глаголы с недостающим залогом имеют только лишь один залог или меняют залогов: პრი *есть* среднего залога — ირდო *будет* страдат. залога и др.

Глаголы с недостающей версией употребляются только в одной форме версии: ხალჰტ *любит* (нейтральной версии), ხოხალ *знает* (объективной версии) и т. д.

Дефектных глаголов в сванском много. Они рассмотрены отдельно в специальной работе.

Таким образом, сванский глагол сложен. Сложность обусловлена богатством глагольных категорий, разнообразием диалектных форм и структурными особенностями, отличающими его от других картвельских языков.

I. პირთა საძიებელი

- აბგაროვი ე. XXIII
 ახვლედიანი გიორგი XXI, 39
 ბართოლომე ი. 33,34
 ბენდელიანი ივანე XXI
 ბერიძე ვუკოლ XX
 გაბლიანი ეგნ. 87
 გაბულდანი პაულე 95
 გერლიანი ფრანკუზ XX, 198, 235
 გერლიანი შალვა 235
 გვენცაძე ალ. XXI
 გვიდანი ისაკ XXI
 გიორგაძე გ. XX
 გრუნი ა. XX, 34, 48
 გულდანი სემი XXI
 გურგენიძე ვახტ. XXIII
 გურჩიანი იასონ 235
 გუჯუჯიანი მერი XX, XXI
 დადეშქელიანი გელა 95
 დადეშქელიანი თენგიზ XXI, 95, 113, 140
 დადეშქელიანი-კარბელაშვილისა მადი XX
 დავითიანი ალი XXI
 დეეტერსი გ. XIX, XX, 242
 დირი ა. XIX, 34, 189, 207, 242
 ერკერტი რ. ფონ XIX, 34
 ვეზელნი კოსტა 95
 ზავადსკი მ. XIX, XXI, 33, 34, 48, 131, 132, 189, 190, 207, 235, 242, 254
 თაის-უფალი სვანი XIX, 34, 37, 39, 189, 190, 207, 242, 254
 თოფურია გურ. XXIII
 კვიციანი ფილ. 95
 კორძაია თეოფანე 33
 მარგიანი გვედო XXI
 მარგიანი ვალო XXI
 მარი ნ. XIX, XX, 7, 23, 27, 29, 34, 64, 70, 111, 157, 242
 მეიე ა. (Meillet A.) 69
 მაულერი ფრ. XIX, 31, 34, 43, 207
 ნავერიანი გიორგი XXI
 ნავერიანი სილიბისტრო XXI
 ნიქარაძე ბარბაღე 87
 ნიქარაძე გ. 53, 189
 ნიქარაძე ივანე 53, 87, 189, 190
 ნიქარაძე ივანე თ.-ძე XX, 18, 132
 ნიქარაძე ივ. ივ.-ძე XXI, 18, 132, 190
 ნიქარაძე შურა XXI
 ნოზაძე ციცინო XXIII
 ონიანი ანტონ XX—XXI
 ონიანი არდევენ XX—XXI
 ონიანი არსენ XX, XXI, XXIII
 ონიანი არტ. 230
 ონიანი დანიელ XX—XXI
 ონიანი მელიტონ XXI
 ონიანი სპირიდონ XXI
 პაკელიანი დომენტი XXI
 პირველი ზიზინა XX
 როზენი გ. (Ros.=Rosën G.) XIX, 1, 11, 22, 31, 34, 63, 69, 207, 212
 სტარჩევსკი ა. 34
 სტოიანოვი ა. XX, 33
 უსლარი პ. XIX, 2, 34, 48, 207
 უშხვანი პეტრე 95
 ფანჩიძე ელ. XXI
 ფოჩიანი გიორგი XXI
 ფოჩიანი დანიელ XX, 135, 197
 ქურასპედიანი ალექსანდრე XXI, 99, 126, 165, 174, 207, 214
 ქურასპედიანი ბიქტორ XXI
 ქურასპედიანი ნიკო XXI
 ქურასპედიანი პერკულეს XXI
 ლებელი მ. 133
 უაუხჩიშვილი სიმ. XXI
 ყიფშიძე ი. 8
 შამფრიანი შალვა XX
 შანიძე აკ. XIX, XX, XXI, 3, 5, 7, 15, 24, 34, 38, 39, 67, 70, 78, 79, 150, 154, 156, 163, 172, 183, 192, 207, 242.
 შენგელია შოთა XXIII
 შუსარდტი პ. XIX, 3, 7, 9, 34, 39, 43, 48, 67, 70
 ჩიმაკაძე ნიკო 15
 ჩიქობავა არნ. 9, 28, 36, 39, 139
 ჩხენკელი სტეფ. 6
 ცაგარელი ალ. XIX, 8, 34
 ძიმიტური შოთა XXI
 წერეთელი მ. 34
 ჭკადუა სოკრატ XXI
 ხარზიანი გიორგი 119
 ხორბალაძე ვახტ. XXIII
 ხუბუა მაკ. 28
 ხუნდაძე ს. 34
 ჯანაშვილი მ. XIX, 34, 207, 242, 254
 ჯანაშია ს. 69, 70

II. სიტყვათა და ფორმანთა საძიებელი*

ა) სვანური

ა

(წინდ.) 11, 13, 14, 30, 52,	-ა (მყოფ. სრ.) 180, 188	აბქურა 88(პ.), 91(პ.)
53, 59, 60, 62, 63, 66, 67,	-ა (კონიუნქტ.) 164, 165, 166,	აბქურე 91, 236
68, 112, 115, 117, 121, 127,	167	აბრღლე 233
122, 134, 138, 143, 145,	-ა (პირობ.) 126, 127, 128, 129,	აბჯარი 87
148, 149, 151, 152, 165,	130	აბჯარის 118
196, 197, 204, 205, 246	-ა (განყენ. სახ.) 212, 213, 227,	აბქრა 89(პ.)
ა- (მაქცევ.) 6, 12, 43, 44, 45,	238, 239	აბურე 89.
46, 47, 49, 50, 68, 69, 77,	-ა (მასლარი, მიმლ.) 216, 217,	აგათუე 73
90, 117, 137, 138, 142, 145,	223, 224, 239, 240	*აგამ[ი]+-და 80, 81
147, 151, 152, 155, 171,	აბამ 91(პ.), 92, 128	აგათუე 73
172, 175, 176, 180, 192,	აბანდა 88(პ.)	აგამდა 80(პ.)
203, 208, 238, 253	აბანდალეს 106(პ.)	აგამღელს 107
-ა (აწმყო) 71, 72, 85, 93, 100,	აბანდე 88(პ.)	აგემ 44, 71, 80(პ.), 81, 84, 162,
173, 175, 176, 177, 181	აბარაჭი 44	171, 252
-ა (ნამყო უსრ.) 73, 78, 79, 80,	აბაზე 88	*აგემი 80
81, 83, 85, 86, 88, 91, 93,	აბაბი 88	*აგენე 252
96, 97, 98, 99, 100, 103,	აბამდა 80	აგელელი 33
104, 106, 109, 110, 125,	აბდაჯი 44	აგთაჭი 73
129, 130, 131, 160, 173,	აბემ 44, 80, 81, 91, 132	აგზუნე 232, 236
177, 182, 183, 203	აბელე 229	*აგუქიმ 30
-ა (ნამყო სრ.) 169, 170, 173	აბლუ/გრე 233	აგლურე 233

* საძიებელი შედგენილია ქართული ტექსტისათვის. ამოწერილია ყველა ფორმა იმ სახით, როგორც ეს ტექსტშია. პარადგემებიდან, როგორც წესი, ამოწერილია მხოლოდ მხოლოობითის III პირის ფორმა, აღნიშნით (პ.). ზოგ შემთხვევაში ნაჩვენებია პარადგემის სხვა პირის ფორმებიც, ჩვეულებრივ, დიალექტურად განსხვავებული.

საძიებელში ნაჩვენებია როგორც აღდგენილი (*ანასექ), ისე კვადრატულ ფორმებში მოთავსებული ფორმები (ზუნდანდა), თუმცა ხშირად ერთიდაიგივე ფორმა სხვადასხვა გვერდზე ხან წარსულავით (ფრჩხილათ) არის წარმოდგენილი, ხან მის გარეშე.

პარალელური ფორმები (აწკუ/ულნე) ისევეა დატოვებული საძიებელში, თუ ანბანის რიგი არ ირღვევა (მაგ., უ, უ, უ, უ), ან თუ ისინი (აწკულნე, აწკულნე) სხვადასხვა გვერდზე არ გვხვდება კიდევ ცალ-ცალკე.

საძიებლის დიდი მოცულობის გამო, სამწუხაროდ, ვერ განხორციელდა ავტორის გეგმა, წარმოდგენილი უოფლიყო ძირთა და ფუძეთა საძიებელიც.

საძიებლის შედგენაში გ. თოფურიასთან ერთად შემდგომ მონაწილეობა მიიღეს ენათმეცნიერების ინსტიტუტის მეცნიერ თანამშრომლებმა მ. ქალდანმა, თ. ზურაბიშვილმა, ლ. ლეჟავამ, ლ. ნაღარეიშვილმა, ე. ნიკოლაიშვილმა, თ. ლენინაძემ, კლ. გაგუამ, გ. ცოცანიძემ, ი. ჩანტლაძემ.

- აგლზრე 151, 233
 აგშელ 97
 აგოშლე 236
 აგრზლე 233
 აგუაჯა 96
 აგუტხ 142
 აგულა 31
 აგცხანდი 73
 აგუაქე 88
 აგუაქი 88
 აგუერშლე 236
 აგუეა 83
 აგუეპლა 83
 აგუეუდა 102
 აგუითუაფლ 202
 *აგუქუიშ 30
 აგუსულა 31, 56
 აგუსულე 56
 აგუტის 32
 აგუტისე 31
 აგუშე 180
 აგუხატე 32
 აგუჭელა 32
 *აგუჯტეს 142
 აღ- 4, 5, 6, 11, 19, 16, 17, 18,
 19, 30, 52, 53, 55, 56, 57,
 60, 62, 66, 67, 68, 69, 70,
 112, 115, 117, 142, 145,
 205, 245, 246, 247, 252
 -აღ 61
 [ა]-და 86
 ადაგ 38
 ადაგარის 167(პ.)
 ადაგარს 167(პ.)
 ადაგარ 167(პ.)
 ადაგარო 71
 ადადაგარნე 122
 ადაე 17(პ.), 253
 *ადაზაქე 139
 ადაზაქე 140(პ.)
 ადაიე 137
 *ადაიი 122
 ადაკალაქას 164(პ.)
 ადაკალაქე 137(პ.), 164
 ადაკალაქი 120
 ადაკარი 120, 123
 ადაკარნე 123
 ადაკუშორე 237
 *ადაკუპარ 142(პ.), 150(პ.)
 *ადამაბაქე 153
 ადამეჩე 55(პ.)
 *ადანსეგლე 153
 ადანსეგლე 153
 ადამას 17(პ.)
 *ადამისგ 162
 *ადამსენე 163
 ადარწყალი 73
 ადასგუ 92
 ადასკინე 66
 ადასოყე 141(პ.)
 ადაფურე 149
 ადაშუქედლე 121
 ადაძინე 123
 *ადაძივინე 122
 ადაძიე 163
 ადაწყე 73
 ადახაზაქე 139
 აღა[ხატაქ] 161
 ადახატაქე 138, 161
 აღა(ქ)უხე 67
 ადაქე 73
 აღაწყე 73
 აღაქე 73
 აღაგ 38
 აღაქე 17(პ.)
 აღამას 17, 169(პ.)
 აღამაქე 17(პ.)
 აღამასქე 17(პ.), 118
 აღამასგ 17(პ.), 118, 162
 აღბალე 140
 აღბაქე 140(პ.)
 აღბერგის 121
 ეღბერგისგ 120(პ.)
 აღბურისგ 121
 აღდა 151
 აღდამ 127
 აღდან 251(პ.)
 აღდანე 140
 აღდარ 60, 219
 აღდარდა 96
 აღდარდეს 107(პ.)
 აღდარი 71
 აღდარნე 122
 აღდანე 140
 აღდარ 219, 151(პ.)
 აღდარდა 251
 აღდარი 44(პ.), 45, 47(პ.), 71,
 89, 91, 251
 აღდარიუ 89(პ.), 91(პ.)
 აღდარნე 122
 აღდე 57, 116, 117(პ.), 151,
 153(პ.), 162, 166, 171
 აღდეშლა 128
 აღდეშნა 126(პ.)
 აღდეშნე 116
 აღდენე 140
 აღდენს 251(პ.)
 აღგი 186
 აღგრიდ 169
 აღგრინე 251
 აღგრის 251(პ.)
 *აღგუზუხე 55
 *აღგუიკალაქე 31
 *აღგუიფიშორ 32
 *აღგუიჯგორედ 32
 *აღგუხატე 30
 *აღგუშტიცაქე 31
 *აღგუგრძე 31
 აღგულზრე 151
 აღდაგარად 169
 აღდაგარი 251
 -აღე 110
 აღერა 168, 246
 აღ-ეს- 53
 აღეს 81, 118, 162, 211
 აღზაქე 139, 140(პ.)
 აღზიგენეს 19(პ.)
 აღზუხე 60, 67, 75
 აღთუნე 247
 აღი 14, 168
 აღიას 17(პ.)
 აღიანსენა 252
 *აღიბინე 57, 138
 აღიგ 116, 141(პ.), 153(პ.), 161,
 162, 164, 166, 171
 *აღიგე 57, 117(პ.), 151
 აღიე 17(პ.), 20(პ.), 53, 61, 67,
 137, 253(პ.)
 აღიესგო 252
 აღიესენე 252
 აღი[ი] 17(პ.)
 აღილწ 154
 აღინა 252
 აღინე 252
 აღ-—-ინე 245
 აღინეს 189
 აღირა 246
 აღირა 17(პ.), 111, 153
 აღირმს 153
 აღირა 147, 153, 154

- ადგრჴე 147, 153(პ.)
 ადგრჴეანი 121
 ადგრჴინე 121
 ადგრჴე 147, 153
 ადგრჴეანი 121
 ადგრჴინე 121
 ადგუან 252(პ.)
 აზაჴდა 75
 აზაჴი 72
 აზგუნე 235
 აზნი 75
 აზიზდა 75
 აზიპ 152, 163
 აზმი 89
 აზმიჴ 89
 აზნაიერი 147
 აზნაიერი 147
 აზუენი 72
 აზუი 72, 75
 ათ- 4, 5, 19, 70
 ათაბ 13, 20
 *ათაბში 125
 *ათაბეშინე 118
 ათაგუა 203
 ათადაკლებუნ 157
 ათაზაჴი 139
 *ათაჴარ 150
 ათაღაშოლდანს 126
 *ათაღაწენე 123
 ათაღონდეს 166
 ათაღონს 167
 *ათაღუნე 123
 ათამაჴინდა 158
 *ათამეშინე 118
 *ათანტყუ 154
 ათაჴახის 167(პ.)
 ათაჴახს 167(პ.)
 ათაჴახს 147
 ათასელა 203
 *ათასუენე 122
 ათაჴარან 174(პ.), 175
 ათაჴარენს 177(პ.)
 ათაჩონ'და' 158
 ათაჴემა 204
 ათახატაჴა 172
 ათახატაჴან 174
 ათახატაჴენა 172
 *ათახუნინე 122
 ათადა 21
 ათარა 21, 172
 ათარუნა 21, 172
 ათარუნე 235
 ათადაგ 152
 ათარნა 125
 ათაბმდა 126
 ათაბში 126
 *ათაბში 125
 ათაბშნა 125
 ათაბშნანს 125
 ათბე 155(პ.)
 ათბეშ 118
 ათბეშინე 118
 ათგათაჴი 12
 ათგანდ 19
 ათგაჴა 203
 ათგემდასტუ 128
 ათგეჴა 203
 ათდაგრა 251
 *ათგაჴან 57(პ.)
 ათეგდა 76(პ.)
 ათერი 118
 *ათერიუნე 235
 ათეჴდ 196
 ათეჴი 13
 ათეჴდ 198
 ათეჴმ 210
 ათზაჴი 139
 ათიი 76(პ.)
 ათიიდა 98
 *ათიჴდ 150
 ათირ 163, 220
 *ათირმ 154
 *ათიშისუნე 200
 ათკალაჴ [ხეს||ხას] 3
 ათკალაჴი 6
 ათკალბუნ 157
 ათკალჴუნდეს 177
 ათკარა 169
 ათკარან 174
 ათკარან 174
 ათკარანს 174
 ათკარენა 174
 ათკარენანს 174
 ათკარენ 174
 ათკარენა 174
 ათკარენანს 174
 ათკალბუნ 157
 ათკუშურენეს 177
 ათკუშურენს 177
 ათლატუნდა 157
 ათლაწენე 123
 ათლაწენე 123
 ათლაჴე 163
 ათლაჴუნე 123
 ათლონ 158
 ათლონეს 166
 ათლონ 85, 158
 ათლონა 85
 ათლონდეს 166
 ათლონდეს 166, 167
 ათლონუნს 85
 ათლორნს 167
 ათმაჴურენ 158
 ათმეჴინდეს 177
 ათნაბეს 140
 ათნე 235
 ათნებეს 140
 ათნა 20
 ათნა-ხი 20
 ათნეს 21
 ათოგუ 198
 ათოდიგ 144(პ.)
 ათოდიგე 117
 ათოთჴადე 198(პ.)
 ათოთჴუეს 202
 ათოჴარ 136, 146
 ათოჴუშის 166
 ათოჴუშის 166
 ათოჴუიშა 58, 169(პ.)
 ათოლაშას 165
 ათოლაშე 165
 ათომეჴა 171
 ათომეჴასი 170
 ათორაგანდა 173
 ათორმე 57
 ათორკენდა 158
 ათოტანს 198(პ.)
 ათოშის 144(პ.)
 ათორნად 198(პ.)
 ათორე 202
 ათორეს 202
 ათოსატაჴი 16
 ათოჴიდ 57
 ათჴახს 147, 178
 *ათრე 44
 ათსაკერალუნდა 157
 ათსაკერალუნ 157(პ.)
 ათსაკურალუნდა 157
 ათსასტუნეს 157

- აკრე 36(პ.), 71, 73, 89, 91, -ალდ 226
123, 136, 163
აკრენი 36(პ.), 73, 123, 163, 241
აკრე 164
აკრე 164
აკრე 164(პ.)
აკრე 91
აკრე 118
აკრე 118
*აკრე 235
აკრე 149(პ.)
აკრე 30, 142(პ.), 164
აკრე 233
აკრე 233
აკრე 234
აკრე 234
აკრე 151, 233
აკრე 234
აკრე 233
*აკრე 233
აკრე 165
*აკრე 111
აკრე 165, 201
*აკრე 149
აკრე 165
აკრე 18, 61, 229, 230
-ალ (ელემენტი) 90, 94, 100, 101, 102, 104, 108, 110, 114, 140, 141, 172, 173, 185, 225, 226, 227, 230, 231, 239
-ალ (ობიექტ. სიმრ.) 234
ალა (ala) 4
ალა 3, 14
ალა 102
ალა 44, 102
ალა 165
*ალა 123
ალა 55
ალა 40
ალა 112
ალა 141(პ.), 165
ალა 89
ალა 165
ალა 89(პ.)
ალა 165
ალა 74(პ.)
*ალა 74(პ.)
ალა 165
ალა 54
ალა 76, 87
ალა [ხუან, ხან, ლან, ხუესე, ლას, ლეს, ლესეს, ლი] 204(პ.), 206, 207
ალა [ხუან, ხან, ლას] 207
ალა 206
ალა 207
ალა 206
ალა 207
*ალა 207
ალა 204(პ.)
ალა 32
ალა 2, 32
ალა 202
ალა 235
ალა 123
ალა 76, 77
ალა 77, 123
ალა 76, 77
ალა 123
ალა 122
ალა 88(პ.), 91
ალა 55
ალა 125
ალა 14
ალა 14
ალა 55
ალა 123, 163
ალა 123, 163
ალა 234
ალა 234
ალა 226
ალა [ხუესე] 3, 14
ალა 122
*ალა 206
ალა 70
-ამ 101, 129
ამა 170
ამა 233
ამა 233
ამა 113
ამა 213
ამა 203
ამა 246
ამა [ე-ს] 73(პ.), 96, 111
ამა 233
ამა 233
ამა 96

ამარე 1(პ.), 81, 136, 161, 231,	ამქედესვი 206	ანზემას 165
233, 252	ამქედესი 206	ანზემე 165
ამარედს 106(პ.)	ამგებაჟენ 158	ანზემეს 165
ამარუნი 112(პ.)	ამენქა 189	ანთე 154(პ.)
ამარუნოლ 126	ამერმეს 154	ანთენე 122
ამბაჳ 40	ამერმხ 154	ანთენე 122
ამგვარილა 181	ამერხ 7	ანთინე 122
ამგუპარლ 181	ამეტხ 30, 142	ანთინე 122
ამგუპარ+-რლა 181	*ამეტხს 142	ანთინე 122
*-ამილა 81	ან- (წინდ.) 6, 11, 12, 13, 14,	*ანიზინეს 123
-ამ-ლე 110	17, 20, 30, 52, 53, 54, 56,	*ანიტუბა 143(პ.)
ამე 70	57, 60, 62, 66, 67, 68, 69,	ანიე 20(პ.)
ამეთუთუ 199	70, 112, 115, 117, 121,	*ანითიე 56(პ.)
ამეჟი 65	134, 138, 142, 145, 148,	*ანიკედინე 118
ამეჟა 66	165, 172, 196, 204, 205, 246,	*ანიმარე 136(პ.)
ამქიწუ 65	247, 249, 250	*ანიმარე 138
ამეჟლ 199	-ან (ნამყო წინ. წარს.) 173, 174,	*ანიტის 144(პ.)
ამზარნე 123	203, 207	ანიტლ 33
ამზარი 123	-ან (ენებ.) 194, 195, 199, 200	*ანიტქარ 144(პ.)
ამზარნე 123	ანაკენე 54(პ.)	*ანიტქიც 143(პ.)
ამთოთუ 30	ანაე 20	ანიტუე 155
*ამითუთუ 201-202	ანასმარ 161	*ანიტოლ 143(პ.)
ამირმხ 154	ანამარე 55(პ.), 136, 161	*ანიშოლ 143(პ.)
ამის 134, 179	ანასმარ 161	*ანისტინ 143(პ.)
ამიგენ/ენა 170	*ანამარე 136(პ.)	ანიტლ 33
ამიგენნახი 170	*ანამარეტე 153	*ანიტოლ 116
ამნოკუშ 230	*ანანუქუშლე 153	ანიტაბი 186
ამჟი 31, 65	*ანასეტ 143(პ.)	*ანკაუ[ი]ნე 86
ამჟუნე 235	ანასკინე 66, 137	ანკაუნე 86
ამჟუნე 235	ანასუე 154(პ.)	ანკე 72
ამსახატაჟა 170	ანაშუაღე 139, 146	*ანკლ 150(პ.), 220
ამსაღე 144	ანატუაბე 146	ან-ლა- 53
ამსუალდაჟ 61	ანატუაბე 147	ანლაგენე 129
ამტიხი 30, 117	ანაცხ 196	*ანლქედლ 55
ამტხე 30	ანაჯახნე 121	*ანლგმჳხ 134
ამლა 188, 197	ანა(ტ)უზე 67	ანმარე 30, 55(პ.), 61, 136, 161
ამრა 96	ანამბჳე 155	ანმარე 30, 55(პ.), 60, 61, 196(პ.),
ამრე 180	ანანე 20(პ.)	148, 161
ამრედხესედ 207	ანანე 40, 72	ანმარი 120(პ.), 129
ამრედხეი 206	ანანე 20(პ.)	ანმარნე 123
ამრეღა 96	ანანცხ 196	*ანმეცხელი 205
ამრენი 113	ანანან 38(პ.)	*ანმეტხელი 205
ამტურე 117	ანგენე 54(პ.)	ანმეღლე ლი 205
ამსა 89(პ.)	*ანგუამღლ/ჳნ 31	*ანმიტეს 55
ამსაე 53	*ანგუნიმბჳე 31	*ანმერლ 55
ამსატჳქენ/ენა 170	*ანგუირღე 31	ანნაენე 123
ამსხე 44, 89	*ანგუმჳ/არე 30	ანნაენეს 61
ამსოხ 213	*ანგურღლე 55	ანნაენე 123
ამჟედ 205	ანნიმ 165	ანნაენე 123
ამჟეღა 203	ანზეზე 67	ანნა/აცხ 196

- ანაე 20(პ.), 67, 249
 ანაეს 118
 ანაესგ 162
 ანპა/არ 196
 ან-ჟი- 53
 ანსელი 58
 ანსეტ 143(პ.)
 ანსიპა 159(პ.)
 ანსიპლეს 166
 ანსიპლეს 159(პ.)
 ანსიკინე 62, 66, 137
 ანსიყენე 118
 ანსყენე 118
 ანტას 68, 196
 ანტას 61, 68, 196, 197
 ანტეს 13, 197
 ანტესენდა 191(პ.)
 ანტესენი 186(პ.)
 ანტის 69, 152, 208
 ანტიხე 30
 ანტუპ 141(პ.), 146, 147
 ანტუულა 97
 ანტუულეს 107, 109
 ანტუუი 154
 *ანტუუი+ზღა 97
 *ანტუუიქეს 107, 109
 ანტხე 117
 ანტხენი 186(პ.)
 ანტხენოლდა 191(პ.)
 ანტუარაღე 237
 ანტუარე 237
 ანტგხ 151, 152
 ანტგხას 151
 ანურაშუენ 142(პ.)
 ანურაშუენე 142
 ანფეშ 202
 ანფეშე 202
 ანფუ 150
 ანქარ 55
 ანქარას 165
 ანქარე 55, 68, 165
 ანქარის 164(პ.)
 ანქარის 165
 ანქარ 55, 68, 164
 ანქარის 165
 ანქარენე 121
 ანქარინე 121
 ანქარის 164(პ.)
 ანქარის 165
 ანღერ 246
- ანღრი 53, 68, 93, 245(პ.)
 ანღრილა 93
 ანღრიდასგუ 93
 ანღრღელს 107
 ანღრღრა 93, 245
 ანღრღრასგუ 93
 ანღრღრღელს 245
 ანღრღი 245(პ.)
 ანყაღის 233
 ანშკაღას 165
 ანშკაღე 139, 146, 165
 ანშკაღ 146
 ანშკაღ 146, 165
 ანშკაღის 165
 ანშუაღ 197
 ანშხაღე 68
 ანშხაღე 68, 165
 ანშხბინე 121
 ანშხგბ 145(პ.)
 ანშხგბე 147
 ანშხგბინე 121
 ანშხტის 165
 ანჩად 67, 196
 ანჭიღლა 75
 ანჭიღი 75
 ანჭიღი 77
 ანჭიღი 98
 *ანხათიშე 55
 *ანხათი 249
 *ანხასყ 6
 *ანხასყა 68, 251
 *ანხგა 12
 *ანხეუჭღლა 251
 *ანხიღი 13
 *ანხომბაღე 153
 *ანხოკუთიშა 172
 *ანხოღისინე 153
 *ანხომარე 136(პ.)
 *ანხონჩქარე 153
 *ანხოსყე 57
 *ანხოღღა 251
 *ანხოჭუენ 144
 *ანხოკიღ 138
 *ანხოკიღა 57
 *ანხოკიღე 118
 *ანხოკიღა 57
 *ანხოღღა/ე 54
 *ანხ-თი 249
 ანხუაქეშ 12
 *ანხუასყ 6
- *ანხუაშოშ 12
 ანხუგა 12
 *ანხუიკაღი 125
 *ანხუიკღ 12
 *ანხუიღღელ 55
 *ანხუიღი 13
 *ანხუიღრღენ 12
 *ანხუოსყ 57
 *ანხგრღ 55
 ანჟად 58, 60, 61, 62, 196(პ.).
 202, 242
 ანჟაღს 67
 ანჟად 58, 196(პ.), 202, 242(პ.)
 ანჟაღს 67
 ანჟღე 117
 ანჟღენი 13, 57, 167
 ანჟე 202
 *ანჟელ 13, 242
 ანჟელღ 202
 ანჟღენი 57
 ანჟღი 197
 ანჟეს 202
 ანჟიდ 53, 61, 62, 151, 242.
 249, 252, 253(პ.)
 ანჟიდღ 167
 ანჟუ 14, 151
 ანჟუღღე 202
 ანჟუღე 162
 ანჟუღ 12
 ანჟუ 12, 14, 151, 167
 ანჟუღ 151
 ანჟუღას 166, 168
 ანჟუღის 166, 168
 ანჟუღის 166, 168
 ანჟაბ 246
 ანჯაბას 165
 ანჯაბე 165
 ანჯაბენე 121
 ანჯაბ 165, 246(პ.)
 ანჯაბის 165
 ანჯაბენე 121
 ანჯაბს 178
 ანჯაბინე 121
 ანჯაბის 165
 ანჟ 17
 *ანჟოკიღ 17
 ანჟუღღ 12
 ანჟუქარ 55

- *ანჭკვლ 151
 ანგმაბაუე 155
 ანგმჯარუე 153
 ანგრომონე 142
 *ანგრშუენ 142(3.)
 ანგრშუენე 142
 ანგტს 142
 ანგგან 38(3.), 252
 -აა 228
 აიასგუ 92(3.)
 *აიასგი 82
 *აიასგი+-ლა 82
 აიეს 118, 162, 182
 აიკალუენა 32
 აიკუეშა 32
 აიკუიშ 32
 აიტის 32
 აიტისხე 117
 აიტხე 30, 117
 აიკურეს 117
 აიხვტეს 32, 117
 აქანსური 233
 აქმა 96
 აქმედა 96
 აქორე 121
 აქუმა 96
 აქუმე 89(3.), 91(3.)
 აქუმე 44, 89, 91
 არ 243, 244
 -არ 249
 არაკ 138
 არაკლ 201
 არაეს 60, 188
 არაუ 40
 არაუი 40
 *არაში 77
 არგაუი 73
 არგაპუი 73
 არდა 74, 83, 92(3.), 244(3.)
 -არ-ლე 110
 არდეს 168, 244
 არდენდს 168, 244
 არდენე 235
 არი 41, 47, 50, 138, 187, 201,
 211, 216, 244
 არკალის 44
 არმეიდენდს 107
 არმი 154
 არტუეი 44
 არშეილა 76(3.), 77
- არში 44, 76(3.), 77, 154
 არშილა 87
 არშიდეს 107
 არშულ-ფატანს 119
 არშუნი 114
 არშუენდა 75
 არშუენი 123
 არშუენე 123
 არშუენე 122
 არშუნი 75
 არსეილა 76
 არხი 44, 77
 არხილა 87
 ას- 5, 6, 14, 16, 52, 53, 56,
 60, 62, 66, 68, 69, 70, 105,
 112, 115, 117, 142, 250
 ასაბე 155(3.)
 ასაბეილა 126
 ასაბემილი 126
 ასაბე 155(3.)
 ასაბეი 210
 ასაბეი 208
 ასაბეუშ 16
 ასაბე 196, 202
 ასაბეი 144(3.)
 ასაბე 68, 251
 ასაბეი 208
 ასაბეილა 170
 ასაბე 196, 202
 ასაბე 152
 ასაბეუშ 14
 -ასბე 235
 ასბა 53
 -ასბე (ნამყო უსრ.) 93, 94, 95,
 101, 102, 104, 105, 106
 -ასბე (პირობ.) 127, 128, 130
 -ასბე-ლე 110
 -ასბენე 234
 ასბერე 35, 236
 ასბენოლ 191
 ასბე 202
 ასბეილა 75
 *ასიწუნ 14
 ასიკურე 35, 236
 ასიკურედეს 108
 *ასილსიპელი 205
 *ასიმიგომა 68
 ასიბე 16, 57
 ასიგემა 171
 *ასიგომა 68
- ასოყა 88(3.), 91(3.)
 ასოყე 91
 ასოყა ე-ს 111
 ასოყე 121
 ასპკ/უნე 236
 ასუბ 57
 ასულუა 54, 56(3.), 251
 ასულუე 54, 56(3.), 251
 ასფუნენა 68
 ასფალი 233
 ასფანსუნი 115
 ასფეილა 76(3.)
 ასფენე 118
 ასხრი 14, 35(3.), 50, 53, 55..
 68
 ასხური 14
 ასხობე 16
 -ასტ (ნამყო უსრ.) 94, 95, 101..
 104
 -ასტ (პირობ.) 128
 ასწაბემილი 126
 ასწაბე 152
 ასწაბეუშ 14
 ატ- 70
 ატას 61, 62, 68, 196(3.), 197
 *ატას+-ეს 200
 ატასა 80
 ატასბე 80, 252
 *ატას+-ეს 200
 ატასს 60, 61, 68, 196(3.), 197
 ატბილე 72
 ატბანელ 19
 ატბს 14
 ატბსე 200
 ატბსეს 112(3.), 200(3.), 201
 ატბსს 112, 200(3.)
 ატბს 53, 67, 141(3.), 148, 153
 *ატბსხე 30
 ატბენარ 18
 ატლასი 87
 ატმურე 236
 ატფურე 236
 ატყუბე 88
 ატყუბი 88
 ატყუი 18
 ატყუიბე 18
 ატსა 127(3.)
 ატსასს 125
 ატტარალი 233
 ატტარე 233

- ატუებს 14
 *ატუებსე 200
 ატურალი 233
 ატურალი 233
 ატურალდა 237
 ატურალი 233
 ატურე 233
 ატურენალი 233
 ატურენი 233
 ატუხ[-ხეს] 12, 149, 152, 153, 178
 აჯჯარე 241
 აფაშტუი 232
 აფეთდა 75
 აფეშ 202
 აფიტი 61
 აფიშტუ 150
 აფიშუდ 61, 150
 აფრე 149
 აფუ 150
 *აფუშუდ 150
 აფუჭაჟი 73
 აფშუდი 232
 აფშუდურე 233
 აფშუდურე 233
 *აფშუდურე 233
 აფჭაჟი 73
 აფხანზ 138
 აფხნიკ 138
 *აფგრე 149
 *აფგშუდ 150, 168
 აჟაჩ 147
 აჟაჩა 108
 *აჟაჩე 147
 აჟაჩი 88
 აჟანცუ 151(პ.)
 აჟანფდა 75
 აჟანჩ 68, 145, 164
 აჟანჩი 148
 აჟანჩი 108
 აჟანჩი 71, 88
 აჟანჩი 148
 *აჟანცუ 150(პ.)
 აჟლურე 236
 აჟუც 142
 აჟფი 75
 აჟჩა 73, 89(პ.), 87
 აჟჩე 71, 88, 89,
 აჟჩედა 97
- აქანჩი 148
 აქეთუნე 235
 აქეცი 142(პ.)
 აქეჩინე 121
 აქეცურე 233
 აქეცურე 233
 *აქეჯც 142
 აღანუ 141(პ.)
 აღერა 168, 246
 აღერა 183
 აღერედა 82
 აღერეცი 82
 აყალ 146
 აყალ 82, 146
 აყანდა 82
 აყურდა 160
 აყუნალ 146
 აყუნე 235
 აყურა 73(პ.), 92(პ.), 160(პ.)
 აყურე 41(პ.), 92, 160(პ.), 235
 *აყურუნე 235
 აშ 113, 154, 189, 201
 აშარდეს 106(პ.)
 აშარდე 36(პ.)
 აშან 145
 *აშგენ 145
 აშგუდ 146
 აშგუიდა 146
 აშდულუეს 165
 აშდულუ 165, 219
 აშდლური 114
 აშდლუი 90
 აშდლუიდე 107
 აშდლუის 165
 აშდლუი 90(პ.)
 აშდლუი 219
 აშთე 194
 აშთხუნი 114
 აშთხუიდა 99(პ.)
 აშიდ 62, 141(პ.), 142
 აშიდს 62
 აშიხ 57, 68, 147, 152
 აშიხდა 86
 *აშიხი 86
 აშქად 165
 აშქადის 185
 აშანა 178
 *აშტუნხუნი 114
 აშტუნხუ 219
 აშუხ 14, 57
- აშუოდის 165
 აშუოდელი 233
 აშუდი 44, 90, 91, 233
 აშუდიდეს 108
 აშუდიდილი 234
 აშუდიდილი 233
 აშუდიდილი 237
 აშუდიდილი 233
 აშუდინე 121, 124
 აშუდის 165
 აშუდი 90(პ.), 91(პ.), 108
 აშუდი 141(პ.), 165
 აშუდი 121
 აშხატ 68
 აშხატე 121
 აშხი 71, 72, 235
 აშხრლე 233
 აშხრლე 233
 *აშხრლე 233
 აშხტი 44, 89
 აშხტინე 121
 აშხტი 89(პ.)
 აშხუნ 142
 აშხუნეს 165
 აშხუნის 165
 აშხუნი 141(პ.), 142, 165
 აშხუი 90(პ.)
 აშხუნი 90, 91
 აშხუნინე 122
 აშხუნის 165
 აშხუნი 91(პ.)
 აშხუდეს 107
 აშხუდს 107
 *აშუეს 14
 აშუდ 142
 აშუხ 14
 აჩად 58, 61, 62, 67, 68, 196, 202
 აჩას 124
 აჩაშ 33
 აჩად 37, 53, 58, 61, 196, 202, 246
 აჩად 168
 აჩადს 61
 აჩე 202
 აჩედ 202
 *აჩედეს 202(პ.)
 *აჩედს 202(პ.)
 აჩეს 202(პ.)
 *აჩესუნე 235

- ახშადიონ 168
 ახშენდონ 168
 ახცხიპ 280
 ახწინდა 159(პ.)
 ახჭიმ 208
 ახხერ 145(პ.)
 ახქელა 203
 ახტაა 20
 ახტანსუ [ხტეს] 3, 6, 14
 ახტვირა 172
 ახერდენს 201
 ახერჯატი 72
 ახერჯატი 72, 152
 აჯ 138
 აჯად 67, 196, 246(პ.)
 აჯან 14
 აჯანის 165
 აჯად 67, 196, 246(პ.)
 აჯან 68, 141(პ.), 147, 165
 აჯანდა 75(პ.)
 აჯანი 44(პ.), 71, 75(პ.)
 *აჯანი+ლა 75(პ.)
 აჯანნი 121
 აჯდენისი 187, 202
 აჯდენისი 202
 აჯეს 202
 აჯმარი 48
 აჯნ 98
 აჯნი 44(პ.), 71, 75(პ.), 89, 91, 93
 აჯნილა 93(პ.)
 აჯნინი 121
 აჯნის 165
 აჯნიჭ 89(პ.), 91(პ.), 95
 აჯხელა 86, 98
 აჯხელს 107
 აჯხელს 107
 აჯქან 14
 აჯა 130, 131, 154, 160, 190, 197, 198
 აჯაბ 92(პ.)
 აჯაბდა 74(პ.), 83
 აჯაბი 81
 აჯაზი 246
 აჯაბ 74, 81, 83, 88, 82, 102, 181
 აჯაბდა 83, 102
 აჯატუიციხელი 137
 აჯალ 53, 61
 აჯახიადენდა 158
- აჯაქელა 203
 აჯბი 81, 88
 აჯბახ 88
 აჯბელ 97
 აჯგირ 149(პ.)
 აჯგირი 149
 *აჯგირი 149
 აჯეთუფ 199
 აჯეჩლ 199
 აჯეჭლ 199
 აჯთიფ 30
 აჯკალქენა 32
 აჯკუქუშა 32
 აჯკუთუე 117
 აჯკლოთხენა 174
 აჯკლოთხენა 174
 აჯქი 168
 აჯსულუა 32
 აჯსულუე 32
 აჯტიფ 30, 117
 აჯფიშუელი 117
 აჯფუჯელი 117
 აჯჭურე 236
 აჯხილენ 158
 აჯხინდენდა 158
 აჯხინდენდა 158
 აჯხუიტეს 117
 აჯქელა 203
 აჯღმ 149
 აჯღტს 30, 142
 *აჯღტს 142
 აპირაი 40
 აპუელი 248(პ.)
 აპუელ 61, 62
 *აპუთორ 12
 *აპულმე/არი [ხუი] 205.
 აპუნე 234
 აპროთხუნე 235
 აპქუნე 235
 აპტეს 12
 *აპუთუშუელ 150
 *აპუფეშუელ 150
 აპქქუც 142
 *აპუშენ 145
 *აპუშახ 57
 *აპუშელ 142
 -ადას 169
 -ალ (ობიექტ. სიმრ.) 234
 -ალ-დ 226
 -ალ-და 86, 100
 -ალ-დას 86, 100
 -ალ-დე 110
 -ალ-დელ 110
 -ალე 86, 100, 238
 -ალ-ი 233
 -ალ-ის 101
 *ალ-უნე 234
 -ალუ 226
 -ალუნე 234
 ამაზი 40
 ამატი 249
 -ან (ნამყო წინ. წარს.) 173, 174, 175, 203, 207
 -ან (ენებ.) 194, 200
 -ანე 236
 -არ 227, 230
 არდა 97(პ.), 244(პ.)
 არდეს 168, 244
 -არუნ 235
 -არუნე 234
 აბდამი 62,
 აბემ 90, 91
 აბემდეს 107
 აბენ 48
 აბენდეს 107
 აბქუ 11
 აბქუქუ 11
 აგმალი 233
 აგმარალი 234
 აგმარი 233
 აგნი 251
 აგურელი 31
 აგურიკა 31
 აგურთაფელ 199, 202
 აგურთუფეს 201
 აგურნიშუე 31
 აგურკალქე 31
 აგურკიშა 31
 აგურმეჩახი 170
 აგურელი 33
 აგურშალი 234
 აგურე 48, 179, 180, 236
 აგურული 236
 აგურურალი 234
 აგურჩეს 202
 აგურქელი 31
 ადასგუ 92(პ.), 104

- ადასუტდეს 107
 ადაბე 166
 ადაბი 182
 ადაბინე 67, 136, 138
 ადაბლულაღისგ 121
 ადაგა 152
 ადაგანროლ 189
 ადაგე 57, 116, 117(პ.), 152, 171, 218
 ადაგეში 186
 ადაგი 186, 188
 ადაგოლ 190
 ადაგოლი 188
 ადაგოლოლ 190
 ადადაკრი 251
 ადადე 67
 ადადიე 44(პ.)
 ადადიე 117
 ადადირანს 81
 ადადეღალე 140(პ.), 237
 ადადეღალი 120
 ადადეღალოლ 126
 ადადეღანლე 140(პ.), 237
 ადადეღანლი 123
 ადადეღანლე 123
 ადადეიან 62
 ადადეიგენს 9(პ.)
 ადადიბ 166
 ადადიბეს 166
 ადადიე 171
 ადადიე 171, 218
 ადადილდუპქენს 200
 ადადირმე 154
 ადადირშ 154
 ადადირშე 154(პ.)
 ადადისგ 81, 92, 104, 117
 * ადადიტის 67
 ადადიტუნს 200
 * ადადიტონ[ნი] 124
 * ადადიწორინე 122
 ადადიტუნს 199(პ.)
 ადადექუი 186
 ადადილანს 237
 ადადაკარას 165
 ადადაკარე 148, 165
 ადადაკარის 165
 ადადაკარქე 19(პ.)
 ადადაკაუ 195
 ადადაკაუნ 195
 ადადაკაუნს 200
 ადადაკაუ 195, 196(პ.)
 ადადაკაუნს 195
 ადადაკაუნს 200
 ადადაკარ 146, 165
 ადადაკაუნს 199(პ.)
 ადადაკიდ 150
 ადადაკონალე 40(პ.)
 ადადაკუნაჩილი 120
 ადადაკუნტალისგ 121
 ადადაკუნტეილისგ 121
 ადადაკუნე 147, 152
 ადადაკუნე 147, 152
 ადადაკუნე 124
 ადადაკუნე 124
 ადადაკუნე 60
 ადადაკუნე 140
 ადადაკუნე 150
 ადადაკუნე 157
 ადადაკუნე 121
 ადადაკუნე 186
 ადადაკუნე 67, 153
 ადადაკუნე 146
 ადადაკუნე 146
 ადადაკუნე 237
 ადადაკუნე 238
 ადადაკუნე 237
 ადადაკუნე 237
 ადადაკუნე 140(პ.)
 ადადაკუნე 140(პ.)
 ადადაკუნე 237
 ადადაკუნე 178
 ადადაკუნე 186
 ადადაკუნე 186
 ადადაკუნე 122
 ადადაკუნე 121
 ადადაკუნე 140(პ.)
 ადადაკუნე 121
 ადადაკუნე 121
 ადადაკუნე 118
 ადადაკუნე 120, 147, 162, 171, 218, 253
 ადადაკუნე 120, 124, 253
 ადადაკუნე 120, 124
 ადადაკუნე 120
 ადადაკუნე 120, 253
 ადადაკუნე 124
 ადადაკუნე 124
 ადადაკუნე 127
 ადადაკუნე 140(პ.)
 ადადაკუნე 120, 123
 ადადაკუნე 123
 ადადაკუნე 200
 ადადაკუნე 199(პ.)
 ადადაკუნე 121
 ადადაკუნე 121
 ადადაკუნე 56, 194(პ.)
 ადადაკუნე 56(პ.), 194(პ.)
 ადადაკუნე 56(პ.), 194(პ.)
 * ადადაკუნე 200
 ადადაკუნე 199(პ.)
 ადადაკუნე 201
 ადადაკუნე 199(პ.)
 ადადაკუნე 199(პ.), 200
 ადადაკუნე 186(პ.)
 ადადაკუნე 189
 ადადაკუნე 189, 191
 ადადაკუნე 189
 ადადაკუნე 190
 ადადაკუნე 124
 ადადაკუნე 118, 188, 253
 ადადაკუნე 189
 ადადაკუნე 189
 ადადაკუნე 124
 ადადაკუნე 124
 ადადაკუნე 119
 ადადაკუნე 124
 ადადაკუნე 165
 ადადაკუნე 165
 ადადაკუნე 142(პ.)
 ადადაკუნე 165
 ადადაკუნე 122
 ადადაკუნე 144(პ.)
 ადადაკუნე 146
 ადადაკუნე 146
 ადადაკუნე 144
 ადადაკუნე 116(პ.), 137(პ.)
 ადადაკუნე 116(პ.)
 ადადაკუნე 137(პ.)
 ადადაკუნე 39
 ადადაკუნე 165
 ადადაკუნე 124
 ადადაკუნე 165
 ადადაკუნე 123
 ადადაკუნე 165
 ადადაკუნე 165
 ადადაკუნე 122, 123, 124
 ადადაკუნე 66

-ამ[ი]-და 86	ანთიე 56(3.)	ანტხა 127, 148
-ამ[ი]-ღას 166	ანთიშ 166	ანტხანგუ 127
ამირმა 171	ანთიშას 166	ანტხე 117(3.), 148
ამიზი 246	ანთიშეს 166	ანტხენ 191(3.)
ამქარახ 168	ანთორის 164(3.)	ანტხენი 186(3.)
ამქარედ 167	ანთორის 165	ანტხენოლ 191(3.)
ამმეჩა 171	ანთუაფლ 199	ანტხენიუ 191(3.)
ამმეჩახი 170	ანთუერ 164	ანტუხ 197
-ამ-ნა 129	ანთუერის 164(3.)	ანტუხე 13
-ამ-ნას 129	ანთუერის 165	ანტუხენი 117
ამსიბენა 56	ანთუშას 166	ანფიშირ 32
ამტეს ხუასუ 207	ანთუშეს 166	ანქარ 144(3.)
ამტენ [ხუი, სი] 206	ანთუშის 166	ანქუცი 143(3.)
ამტენელ ხუასუ 207	*ანითე 154(3.)	ანჟილ 143(3.), 147
ამტენელასუ 207	ანილდედა 126	ანჟიდენ 122
ამტენელი 204(3.), 205, 206	ანილდეი 120	ანჟილ 143(3.)
ამყუა 249	ანილდელოლ 126	ანჟილოლ 124
ამშეხე 40	ანილდეუ 137(3.), 153	ანჟიუენე 124
ამჩე 180	ანირლ 154(3.), 161	ანჟსატას 165
ამჩედ [ხუასუდ, ხუი, სი] 206, 207	ანირლე 154, 161	ანჟსატის 165
*ამჩედეს 112	ანიტხ 33	ანჟსატ 165
ამჩედელ [ხუი, სი] 205, 206	*ანიჟილინე 122	ანჟსატის 165
ამჩედელი 206	ანიქა 33	ანჟსატენ 122
ამჩედელის 205	ანქალუ 127, 128	ანჩო 118
ამჩედს 205	ანქალი 125	ანცხუაჟე 124
ამჩედ 112	ანქანა 125	ანცხუანე 119, 124
ამჩედს 112	ანქა 148	ანჟინ 143(3.)
ამხატაჟან 174	ანქელ 148	ანჯა/აღლ 199
ამხატაჟან 174	ანქელ 118, 128	ანჯე 246
ამხატაჟე 149	ანქელანა 125	ანჯელ 117
ამჟად 199	ანქელანე 116, 118	ანჯენი 13, 57, 187
ამჟე 202	ანქილ 58, 161, 150(3.), 151(3.), 163	ანქილ 61, 66
ამჟედ [ხუიშ, სიშ, ლი] 205, 206	ანქორან 297	ანქილე 118
ამჟედელი 204	ანქორას 164(3.)	ანქულ 246
ამჟედელი 204, 205	ანქორან 194, 237	ანჯაბე 124
ამჟეს 55, 202	ანქარე 164	ანჯაბენ 124
ამჯრმა 171	ანქარან 194, 237	ანჯგირლ 32
-ან (ენეზ.) 195, 196, 199, 200, 209	ანქარე 196(3.)	ანჯდეი 120
-ან (ნამყო წინ. წარს.) 173, 174, 175, 203	ანქაროლ 190	ანჯდუნე 137(3.), 153
ანბაჟე 124	ანქანჯე 198	ანჯრლე 161
ანბაჟენე 124	ანქმ/ჯრგი 186	ანჯრლეჟე 121
ანბინე 67	ანქებე 124	ანჯრმე 61, 154(3.)
ანბრზი 40	ანქებენე 124	ანასგუ 92(3.)
ანჯაქუჟ 143(3.)	ანსელუი 58	ანასგულას 253
ანდე 60, 66	ანსუე 154(3.)	ანასგუნი 115
ანთე 56(3.), 154(3.)	ანსუიბინი 120	ანდიგა 32, 56
	*ანტიხე 117(3.)	ანეს 182
	ანტხ 197	ანესქი 118, 162

- მანსი 82, 118, 162, 182, 218, 249, 252
 მ[ი]სგ 162
 მაქუეშა 32
 მაქუთიშა 32
 მარღლს 201
 მარიღეს 201
 მასგ 118, 162, 218
 მასენი 169
 მაყიდა 32
 მაცხუნე 295
 მაჭე 138
 -მარ 227
 მარგატი 73
 არგიუე 73
 -მარ-ღე 110
 -მარ-ღელ 110
 მარეპანი 73
 მარი 18, 95(პ.), 41, 47, 50, 74, 83, 92, 187, 211, 216, 244
 -მარ[ი]-და 86
 -მარ[ი]-ღან 86
 მარკალი 73
 -მს 86, 94, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 125, 126, 128, 129, 130, 160
 -მსგუნი 235
 -მსგუ 94, 95, 100, 104, 106, 128, 129
 -მსგუ 94, 95, 101, 104, 128
 ასღენოლ 191
 ასებან 57(პ.)
 ასეკუაშ 38
 ასენი 163, 219
 ასპე 236
 ასპუნე 236
 ასპენე 236
 ასრეკ 151(პ.)
 ასტი 75
 ასუპლი 233
 ასუეიდა 76(პ.), 77, 99
 ასუეიდა 99
 ასუი 44, 76, 77, 90, 93
 ასუიდა 93(პ.)
 ასუიჭ 90(პ.)
 ასწუნე 14
 ასუ 243
 -ასუ 94, 95, 101, 104
 ასუსიპი 186
 ასუსწუნე 14
 ასუნგატი 149, 152
 ატიბლე/ი 72
 ატიბლე 72
 *ატიხე 117(პ.)
 ატხა 125, 148
 ატხე 30, 117(პ.), 148
 ატუხანს 125
 ატუხე 117
 აფთი 75
 აყუნე 235
 აშის 57, 68, 147, 149(პ.)
 აშისდა 75
 აშუქელი 233
 აშუქელიეი 233
 აშხი 1(პ.), 71, 72, 75, 86, 235
 აშხიდა 99(პ.)
 აშხიღეს 109
 აშხინე 121
 აშხუნი 112
 აშუხის 57
 *აჩესტუნე 235
 აჩხუნე 235
 აცირი 230
 აცარი 230
 აძიპ 149(პ.), 163, 171
 აძიენი 123, 163, 182, 219
 აძიპი 163
 აძიპანელი 233
 აძიენი 123, 135, 163, 171, 182, 219, 241
 აძიინა 125
 აძიინე 121, 123
 აძიინეს 122
 აწინე 119, 122
 *აწინე 122
 *აწინე 122
 აწიპე 156(პ.)
 აწიპინე 119
 აწურ/ილე 231
 აწუნწილე 152
 აჭეგე 44
 აჭეი 76(პ.), 77, 99
 აჭეიდა 99
 აჭი 77
 აჭმა 93(პ.)
 აჭხე 40, 93, 179
 ახბიშლ 237
 ახბიშლ 237(პ.), 238
 ახბიშლს 238(პ.)
 ახეკად 251
 ახეკუეს 251
 ახეფას 195
 ახეფასან 195
 ახეცხან 210
 ახეცხანს 210
 ახეცხანს 201
 ახოენახ 194
 ახოხანლდა 163
 ახოხელდა 163
 ახოხელიუ 163
 ახიკლ 12
 ახირამ 20
 ახიქუ 143
 ახიყლ 13
 ახინანს 125
 ახიკადუ 127
 ახიქად 251
 ახიქუეს 251
 ახულდელ 55
 ახფას 195
 ახფასან 195
 ახფასეს 200
 ახფასილს 200
 ახფასილს 199
 ახფასს 200
 ახლტუნი 251
 ახუნელს 251
 ახუნენი 251
 ახუნლდა 251
 ახცხან/ან 210
 ახცხანეს 210
 ახცხანს 210
 ახტბიშლ 237
 ახტბიშლ 238
 ახტორილ 165
 ახტორილ 165
 ახტიბ 13
 ახტიყ 116
 ახტილდელ 55
 ახტიქ 14
 ახტიყლ 13
 ახტიშხ 14
 ახტიხტუნ 143
 ახტკადი 125
 ახტკადანს 125
 ახტკარხ 117
 ახტკედნე 116
 ახტყიდანს 126
 ახტყიდანს 126

ახვრდენ 12	აქუთიშა 32	აშშისად 169
აქდიგა 32, 56	აქუთიშან 174	-36 (ნამყო წინ. წარს.) 173, 174
აქდიგა 56	აქუთიშან 174	-36 (ელემენტო) 172, 203, 250
აქეთუფ 199	აქუთიშან 174	-36 (ვნებ.) 194, 195, 196, 199, 200
აქეველ 199	აქმეჩა 171	-36 227, 230
აქეთუფ 201	აქმეჩასტი 170	-36 225
აქეთუფუ 201	აქსიხენა 56	-36-და 100
აქიქუშ 144	აქუილა 32	-36-დან 100
აქირშა 171	აქქე 202	-36-დე 110
აქიშ 74	-აქ (ელემენტო) 72, 78, 86, 90, 94, 100, 108, 110, 114, 115, 133, 162, 180, 183, 214, 225, 228, 227, 231, 232, 237, 251, 252	-36-დელ 110
აქიშდა 74(3.)		-36-უნ 235
აქიშხ 144		-36 225
აქიშხტენ 144		-36-უნ 234
აქიზი 246	-აქი 233	
აქკუპარ 156		

ბ

ბალარ 230	ბარა 213	ბიდე 10, 242
ბალახს 229, 230	ბარ 33	ბიქუე 10, 11
ბაქ 236	ბარმესგა 32	ბობშარ 230
ბაქურ 236	ბარმეჩა 32	ბოთლიყ 62
ბარა 213	ბარმეყ 32	ბრუქუენი 10
ბარჯას 87, 147	ბარჩი 171	ბრუქუენი 10
ბარჯალს 137	ბელხანჯარს 131	ბუტილ 181
ბაშლუყს 119	ბერა 213	ბულკირს 230
ბარ 33	ბეროლს 135	ბულკურ 230
ბარა 33	ბეფუშუ 48, 179	ბულე 10
ბარჯარ 230	ბეფუშუ 46, 48, 179	ბუქუე 10
ბართიისგა 32	ბეფუშუნქა 48, 179	ბგვი 228
ბარმეყ 32	ბეჩან 79	ბდე 242
ბარჩ 33	ბეჩარ 230	ბდნი 242
ბაც 242	ბეჭკუენი 10	ბღღმთე 197
ბაზი 32	ბეჭკუენი 10	ბღღნი 242

გ

*გ- 25, 29, 31	გარგაღლა 75	გენ 252
-გ-(მირი) 116, 252	გარგლა 213	გერეგილ 181
გავიმარჯოხ 15	გარგლი 10, 75, 249	გეჭა 228
გამყოფოხს 15	გარგლობ 213	გეჭა 228
გარ 188	გარგული 10	გეჭა 228
*გარგალ 249	გაჭკუ 228	გეჭკუ 228
გარგალა 75, 213	გეხნი 41	გეჭენდა 209
გარგლა 40, 213	გეზალ 147	გეჭენდეს 209
გარგლი 11, 249	გეზალდღგენე 219	გეჭენდელს 209
გარგლობ 213	გეზალს 53	გეჭენი 49(პ.), 208
გარგლენი 113	-გეშ- 116	გეჭენი 49(პ.), 208
გაშ 80	გეშტორეიას 15	გეჭენიდა 209

გეჭნიდეს 209
 გეჭნიტ 209
 გეჭნოლ 209
 გეჭნოლდე (-ხუი) 209
 გეჭნოლდეს 209
 გერგინლ 181
 გე- 31
 გვარიშ 32
 გვაყერ 145
 გვეროლუე 80
 გეშგვე 39, 209
 გვირდა 33
 გზაჭრობ 59
 გიბე 41
 *გიდ 75
 გილე 151
 გიმენიუ 63
 გიჭ 208(პ.), 209
 გიჭდა 209(პ.)
 გიჭდასგუ 209
 გიჭდას 209
 გიჭ ხუი 209
 გვანმა 154
 გვაურ 145
 გვიცხა 188

გუ- 17
 გუ 208
 გულ 67, 202, 246
 გუთერ 45
 გუქი 63
 გუტხე 22, 30
 გულუა/ე 30
 გუშ 20
 გუშგე 33
 გუშგვე 33
 გუშგუე 27
 გუშგუეა 27
 გუშგუე 27
 გული 11
 გუ- 15, 16, 17, 22, 23, 25, 26,
 27, 30, 31, 54
 -გუ 104, 105
 გუ- — -ხ 24
 გუაღგარი 45
 გუალატ 21, 24
 გუალატლ 21
 გუალატ'სი 21
 გუალატხი 21
 გუაყერ 145
 გუარიშ 32

გუანერ 26
 გუეგუენ 33
 გუეშვი 63
 გუეჭენ 209
 გუეჭენდას 209
 გუეჭენდე 209
 გუეჭენიდასგუ 209
 გუეჭენიდე 209
 გუი 27, 208
 გუირი 26
 გუიშგე 27
 გუირდა 33
 გუიჭ 209
 გუიჭდასგუ 209
 გუიჭდას 209
 *გუულუა 30
 *გუულუე 30
 გუტიხე 16
 გუე- 17
 გუეტხე 30
 *გუეტხე 16
 გელე 49
 გერგენ 18

დ

დ (ძირი) 253
 -დ (ძრავლ.) 1, 2, 4, 9, 24, 29,
 133, 202, 247
 -დ (ნამყო უსრ.) 92, 93, 97, 88,
 101, 105, 109, 111, 112, 158,
 159, 160, 161, 169, 196
 -დ (კონიუნქტი) 108, 109
 -და (აორისტი) 160, 161, 167
 -და (ნამყო უსრ.) 74, 76, 78, 79,
 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86,
 92, 93, 94, 96, 97, 98,
 99, 100, 101, 102, 103, 105,
 106, 109, 126, 127, 128,
 154, 158, 159, 160, 161,
 167, 175, 176, 182, 184,
 191, 195, 196, 209, 244, 250
 დაგარა 251
 დაგრა 213
 დაგრობ 213, 240
 დაგრობაშ 239
 დაგრობაშ 239
 დაგროლენ 193

დაკალეხ 156
 დაკელეხ 156
 დალი 180, 190
 დარჯულს 119
 -დასგუ 93, 94, 95, 102, 105,
 106, 127, 128
 -დასტ 94, 95, 101, 128
 დაშდულდ 78
 დაშნაა 62, 135
 დაშნააჲ 119, 135
 დაშნა 87
 დაშნილ 147
 დანუ 179
 დანვი 60
 დანგა 213
 დანრ 62
 -დანს 78, 94, 99, 100, 101, 102,
 103, 105, 106, 126, 159,
 182, 184, 191
 -დანსტ 84, 95, 127, 128
 -დანსტ 94, 95, 101, 128
 -დანსტ 94, 95, 101, 128

დაშდულდ 230
 დაშდუ 80
 დაშტულდ 230
 დასგდა 82(პ.)
 დასგდენლ 107
 დასგ[ი] 82(პ.)
 *დასგით-და 82(პ.)
 დაწუ 61
 -დაგე- 116
 -დე 107, 108, 109, 110, 111,
 112, 167, 177, 184, 199
 დეგა 213
 დეგანუნი 185
 დეგენი 38, 41, 50, 180, 181
 დეგენი 38, 180, 181
 დეგენუნი 185
 დედბერილა 181
 დედბერილ 181
 *დედბერილ-სოა 181
 დედუშ 190
 დემ 80, 132
 დემე 244

ღენა 104
 ღენამე 104
 ღესამა 34
 ღეშ 32, 62, 135
 ღეშღუ 80
 ღეშერ 192
 ღეშერს 62
 -ღედ 107, 108, 109, 111, 112,
 167, 177, 184, 250
 ღემ 62, 131
 ღესამა 34
 ღესგი 44(პ.), 81, 82(პ.), 92,
 118
 *ღი 44

ღიარ 33
 ღიასხლ 135
 ღიარ 33
 ღიგ 116
 ღიგა 89(პ.)
 ღიგდეს 106(პ.), 109
 ღიგე 4, 5, 30, 41, 95, 116, 161,
 180
 ღიგენი 113
 ღიგუნი 113
 ღიღლგენე 219
 ღიღლგენე 219
 ღი-ღი-გეზალ 212
 ღიგე 161

ღინათე 188
 ღინას 188
 ღოშ 32
 ღრუე 241
 ღროდ 239
 ღრო 239, 241
 ღროუ 239, 241
 *ღიგასეუ 95
 ღიგასეუ 95
 ღიგასეუ 95
 ღიგასეუ 95
 ღიგე 49, 89
 ღგე 30, 161, 180

ჟ

ჟ 188, 200, 201
 -ჟ-(ენებ.) 12, 13, 39, 47, 48,
 50, 51, 56, 57, 111, 119, 175,
 176, 179, 180, 181, 183,
 184, 186, 194, 197, 198,
 199, 201, 238
 -ჟ (თემისეული) 71, 72, 73, 78,
 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85,
 88, 89, 91, 92, 93, 95, 96,
 98, 100, 102, 103, 106, 108,
 109, 110, 111, 112, 117,
 119, 120, 122, 124, 125,
 126, 127, 128, 136, 161,
 162, 221, 224, 236, 252,
 253
 -ჟ (აორისტ) 136, 137, 139,
 140, 141, 146, 147, 148, 151,
 152, 153, 154, 155, 157,
 161, 164, 165, 166, 171,
 202, 219
 -ჟ (მყოფ. სრ.) 123, 124, 125,
 128, 129, 186, 190
 -ჟ (თურმ.) 132, 133
 -ჟ (კონიუნქტ.) 109, 111, 112,
 164, 165, 166, 167, 177,
 200, 201, 244
 -ჟ (მასდარი) 79, 216, 217, 226,
 227, 239
 -ჟ (მიმლეობა) 206, 207, 216,
 220, 221, 223
 ჟაბეშის 32
 ჟაბეშე 31
 ჟაბეშე 31

ელბი 182
 ელბინე 57, 67, 136, 138
 ელგე 171, 218
 ელგი 188
 ელგეზენდეს 199
 ელგოლი 188
 ელდიგე 117
 -ელე 110
 ელზელაღე 237
 ელზელაღე 123
 ეღრე 163
 ეღრე 186
 ეღრანან 61
 ეღრაღე 146
 ეღრანან 195, 196(პ.)
 ეღიდ 150
 ეღკუე 147
 ეღკუნე 189
 ეღკუე 152
 ეღნეზუნდა 195
 ეღრუნდა 195
 ეღტუნე 146
 ეღჟაშღელიღე 237
 ეღჟარუნდეს 199
 ეღჟარე 122
 ეღჟითე 147, 162, 171, 218
 ეღშინან 56(პ.), 194(პ.)
 ეღშინანდა 195
 ეღშინან 199(პ.)
 ეღშინი 186(პ.)
 ეღშინო 189
 ეღრო 118
 ეღრორე 122

ელხატე 137(პ.)
 ეღვიდ 86
 ეღვდეს 160
 ეღვდეს 166
 ეღვდეს 166
 ეღვირე 138
 ეღვრე 154(პ.)
 ეთბოლი 188
 ეთეჟ 13
 ეთეჟ 198
 ეთეჟ 210
 ეთეჟ 6, 13
 ეთეჟ 150
 ეთეჟანან 57, 195(პ.)
 ეთეჟანანდა 195
 ეთეჟი 186, 188
 ეთეჟინი 202
 ეთეჟინე 13
 ეთეჟანან 194
 ეთეჟი 197
 ეთეჟინან 16, 194
 ეთეჟინან 199
 ეთეჟინი 57, 186
 ეთეჟინი 188
 ეთეჟი 210
 ეთეჟინი 61
 ეთეჟი 154
 -ე-—- 181, 187
 -ელ 90, 100, 110, 114, 140,
 141, 163, 172, 173, 222,
 227, 232
 ელბედ 56
 -ელი 100, 162, 233

ელკრძანად 202	[ე]მ-ღღე 110	ეახტინა ^ა 56
ელმზინ 135	ემგრმა 171	ეაქე 202
ელმზლის 135	-ენ 27, 123, 162, 163, 172,	ერ 178, 179, 186, 188, 189,
ელმზხ [ხუი] 134, 135	173, 174, 175, 176, 177,	195, 201, 215, 229
ელსიპელი 205	179, 185, 192, 194, 195,	-ერ 72, 80, 82, 86, 91, 94, 100,
ელსიპელი 205	196, 200, 203, 207, 237,	110, 114, 115, 118, 125,
ელღორი 56	241, 242, 250, 251	135, 162, 163, 181
-ემ 72, 80, 81, 82, 86, 91, 94,	ენაქენხ 188	-ერ-ღე 110
100, 108, 110, 125, 129,	ენბინე 67	ერი 201
135, 153, 155, 162, 163,	ენბინენხ 123	-ერი-ი 100
164, 181, 191, 192, 208,	ენბინენხ 123	ერქელა 32
226	-ენე 176, 203	ეს- 5, 6, 11, 12, 13, 14, 16, 17,
-ემ (ძირი) 247	ენთიე 56(პ.)	30, 31, 52, 53, 55, 56, 57,
ემპგუშ 144	ენტხნელე 163	60, 62, 63, 66, 68, 69, 70,
ემგოშა 68	-ენი (ელეფენტი) 124, 163, 181,	112, 115, 117, 134, 138, 142,
-ემ-ღა 101, 129	193, 236	163, 172, 204, 205, 250,
-ამ-ღასგუ 101, 129	-ენი 49, 123, 179, 181, 192	252
-ემ-ღას 101	ენკედ 188	ესახ 13
-ემ-ღე 110	ენკიდ 62, 151(პ.), 163	ესახ 69
ემღივე 30	ენმარან 237	ესაგან 252
ემღივა 56	ენმარე 138	ესანგან 252
ემეთუფ 199	ენსგიდნი 120	ესანარე 69
ემეჭდ 199	ენტის 144(პ.)	ესანგუშ 5, 12, 13
ემთუეფე 201	ენუნდუნე 137(პ.)	ესად 155
*-ემი 100, 112, 162	ენუიღე 147	ესანან 57(პ.)
-ემ-ინ 129	ენუიღენე 122	ესხე 155(პ.)
-ემ-ინ-ა 129	ენშხატნე 122	ესხიზან 12
ემიზი 56, 246	ენჭონე 146	-ესგ 91, 92, 100, 162, 163
ემმეჩა 171	ენსურაელის 61	ესგე 155(პ.)
ემმერასი 170	ენსურაელოლ 189	ესგეაშლანა 178
-ემ-ნა 129	ენქიდ 66	ესგიჭხ 208
-ემ-ნ-ან 129	ენწიღე 118	ესგოშე 146
ემოშ 62	ენჯაბი 186	ესგუღა 238
ემტეს 206	ენჯეზარკუნ 195	*ესგუგოშე 31
ემტხენლ ხუას 207	ენჯრბიელე 237	ესგუჭუეშის 32
ემტხენლას 207	ენჯრღე 161	ესგუეშ 16, 55(პ.), 142(პ.), 146
ემტხენლან [ხუას, ხას] 207	ეაგოშა 68	-ესგუნე 234
ემტხენლი 204(პ.), 205	-ეაიღა 100	ესგულუა 31
ემფუნა 188	-ეაღან 100	ესღე 53, 55(პ.), 58, 67
ემჟა 56	-ე-ა-ღედ 110	ესღეს 118
ემჩედელ [ხუი, ზი] 205, 206	ეაღიგა 56	ესერ 61, 62, 181
ემჩედელი 206	ეაზუმ 32	ესერას 61
ემჩედეს 205	ეაკალუა 32	ესედეს 138
ემხატუ-ან/ენ 174	ეაკუეინი 32	ესეთონა 172
ემხტინა ^ა 56	ეაკუიშე 30	ესეტიხ 138, 152
ემჭედ 205, 206(პ.)	ეაკუენშენენ 174	ესთონა 172
ემჭედელას 207	ეაკუენშენ 174	ესიკე 150
ემჭედელი 204, 205	ეამერანხუი 170	ესიჭონე 146
ემჭეს 55, 202	ეაქი 32	*ესიჭად 142(პ.)
	ეახროხ 32	-ესქი 100, 162, 163

- ესქა-ლა 101
 -ესქა-ღას 101
 -ესქა-ღე 110
 ესლაბედ 56
 *ესლგმავ 134
 *ესლსიპიელი 205
 *ესმაყა 56
 *ესმასწილდა 56
 *ესმიგოშა 68
 *ესმინი 56
 ესნარ 193
 ესნერ 193
 *ესოგოშა 68
 ესოგუშ 57
 ესოღ 57
 *ესოღა 58
 *ესოსწილდა 58
 ესოზღა 246
 ესოზი 16, 56, 246
 ესქახე 147
 ესქახედ 147, 168
 ესრეკ 150, 151(პ.)
 ესრეკე 151
 ესრენ 134, 135, 193
 ესგურიხ 61
 ესგუშღა 238
 ესსეიპა 172
 ესსეიპი 186
 ესტიხ 138
 ესფუსღენა 68
 ესფუსწენა 68
 ეს-ქა 53
 ესქვე 162
 ესქუცი 149(პ.)
 ესღენდახ 251
 ესღრი 12, 35(პ.), 37, 50, 53,
 56, 68, 245(პ.)
 ესღრის 62
 ესღურღას 245
 ესღუა 31, 54, 56(პ.), 249, 251
 ესღუაღ/ნდა 251
 *ესღუე 251
 ესღუენი 251
 ესღუენს 251
 ესღური 12
 ესღურღა 245
 ესღური 245(პ.)
 ესყა 68, 249, 251
 ესყაღახ 251
 ესყაღღა 251
 ესყედ 251
 ესყენი 251
 ესჰილ 143(პ.)
 ესცკროლი 188
 ესცქირე 118
 ესწჯა 188
 ესწჯხე 157
 ესწჯხენდა 157
 ესწჯხენდახ 157
 ესჯი 69, 208
 ესჯუენ 67, 70
 ესსვიღა 159
 ესსრი 12, 53, 68
 ესსრის 62
 ესსჯრღა 56, 159
 ესსჰილ 159
 ესსჰილდა 56, 159
 ესსჰუჰ 144(პ.)
 ესსჰაგოში 146
 *ესსჰაჰუე 16, 142(პ.)
 ესსჰაჰუე 5
 *ესსოხე 16
 *ესსოდეს 138
 *ესსოზი 16
 *ესსოჰუჰ 144(პ.)
 ესსოჯონშა 171
 *ესსჰუცად 144(პ.)
 ესტ 243
 ესტაგუშ 12
 ესტად 142(პ.), 155
 ესტაზინან 12
 ესტეგენე 118
 ესტეგეშ 57
 ესტეგოშ 12
 ესტეგუეშ 57
 ესტღა 170
 ესტღე 57
 ესტეგუეშ 14
 ესტეირე 150
 ესტეიშ 14
 ესტეკენე 119
 ესტსიპა 172
 ესტსიპი 186
 ესტგან 160
 ესტგან 252, 160
 ესტგენს 252(პ.)
 ესტის 69, 208
 ესტუის 69, 209
 -ე- — -უნი 185
 ეშ 195
 ეშ- 70
 ეშგ 91, 100, 162, 163
 ეშჰე 162
 ეშჰი 208
 ეშჰუენ 70
 ეშხეი 53
 ეშხე 32, 62, 188
 ეშხედ 61, 189
 ეშა 67
 ეშას 21, 23, 24, 25, 36, 37, 38,
 45, 46, 47, 124, 170, 179,
 180
 ეშასუ 178
 ეშაჰ 202
 ეშე 70
 ეშეჰა 66
 ეშეჰე 65
 ეშის 131
 ეშისუ 178
 ეშისუ 240
 ეში 67
 ეშიშ 33
 ეშქა 179, 189, 194
 ეშქად 61
 ეშქო 80
 ეშხაჰ 168
 ეშხან 147
 ეშხანჰ 135
 ეშხანჰ 168
 ეშხან 137
 ეშხანქა 180
 ეშხროის 32
 ეშხლო 188, 189
 ეშჰედ 198
 ეშნროის 186
 ეში 12
 ეშფასან 195
 ეშჰედეს 251
 ეშჰიდ 13
 ეშცხაჰ 210
 ეშცხეჰეს 210
 ეშჰემეს 200
 ეჰ 33, 113, 124, 135, 154
 ეჰა 23, 24, 25, 26, 28, 36,
 37, 38, 45, 46, 47, 88, 117,
 130, 180, 188, 201
 ეჰას 170
 ეჰასიპენედ 137
 ეჰაჰიჯენედ 137

ეგანად 37	ეგაბრს 170	-ეშ 116, 247
ეგგომა 68	ეგგარსი 189	-ენ (ელემენტი) 172, 173, 174,
ეგგვარს 168	ეგგარ 24, 25, 37, 174	ზ 176, 177, 187, 204, 250
ეგეთუფ 199	ეგგარს 22, 24, 28, 36, 37, 170,	-ენ 173, 174, 175, 176, 177,
ეგვად 199	177	199, 200, 203, 250
ეგვისლრი 37	ეგქი 32, 65, 229	ერ 66
ეგზუმ 32	ეგლა 135	-ეს 96, 100, 162, 163
ეგთუფუე 201	ეგსროლის 32	ესა 124, 229
ეგი 36, 38, 53, 61, 70, 134,	ეგხვი 188	ესაშა 188
188	ეგხუდ'და 56	-ესგ 118, 130, 162, 163, 226
ეგის 170	ეგჱე 202	-ესგი 82, 86, 91, 96, 100, 110,
ეგინი 246	ეგე 201	114, 115, 118, 135, 162,
ეგკალუა 32	-ეუ 101	181, 225, 252, 253
ეგკუიშე 30	ეუ 178	-ეს-და 101
ეგკუნიშენ 174	ეუგეშის 32	-ეს-დე 101
ეგკუნიშენ 174	-უ--გნ 176	-ეს-ის 110
ეგლაჯის 147	-ენ 110	*ექქ 248, 249
ეგლანჯს 148	-ენ-ე 110	-ეშ 96, 100, 162, 163
ეგმერა 171	-ენლ 163	-ეშგ 118, 162, 163, 226
ეგმერანხუი 170	-ენლი 86, 100, 114, 162, 181,	-ეშგი 82, 86, 91, 96, 100, 162,
ეგნემ 37, 201	225	181, 225
ეგნემ 24, 37		

3

ვოა 87

ზ

-ზ 9, 243	ზექაქი 230	ზურჩიას 118
ზაგარიდ 197	ზი 41, 50, 245	ზღღდაში 84
ზაგარის 88	ზითუნახაჯს 131	-ზუბე-116
ზაგარს 79	ზისს 63	ზე 41, 50, 245
ზაგანიშ 79	*ზობ 75	*ზეზ 75
ზაასა 63, 188	ზობნა 75	ზესდა 245
ზაუ 72, 75	ზომხა 239	ზესდან'და 245
ზან 188	ზურნალ 180	ზესდენ'დუ'დს 245
ზექაქი 230	ზურჩია 87	

თ

-თ 1, 5	თარა 87	თერ 44(პ.), 80, 118, 163, 182,
თანალქა 63	თარდა 80	220
თავბუდილ 190	თანე 228, 229	თერა 11, 41, 85, 87, 93, 94,
თაშ 228	თაშმეჯანბ 221, 229	99, 235
თაშა 228	თარ 235	თერანხი 11
თაშარ 61	*თე 122	თერანხუი 11
თაშან 228	თეთრ 250	თერარს 87
თაშან 228	თელდ 127	თერე 41, 99, 235
თაშმეჯანბ 209		თერინ'და 85

თერონდა 98(პ.)
 თერენ 85, 93, 94
 თერენდა 85, 99
 თეთნაშ 32
 თეთნე 33
 თეთუ 147
 *თი 122
 *თორ 75
 თოფარე 241

*თრე 44
 თვითი 131
 თუღ 31
 თუმანს 188
 თხუმ 63, 132, 180, 189, 220
 თხუმას 87, 118
 თხუმეი 63, 119, 135
 თხუმი 63, 180, 238
 თხუმიშ 47

თოფილ 87
 თუქთნა 32
 თუქთნე 33
 თუქთენილ 14
 თუქთენი 41
 თუქთენილ 14
 თუქთეს 119
 თუქთე 41
 თურ 247

0

o (კავშირი) 31, 32, 33, 53, 60, 61, 66, 113, 119, 124, 127, 131, 134, 168, 178, 188, 190, 199, 212, 219
 o (ძირი) 243
 o- (მაქცეარი) 6, 12, 13, 27, 39, 43, 45, 47, 49, 50, 51, 56, 116, 117, 137, 138, 142, 143, 171, 201
 -o (თემისეული) 40, 72, 74, 75, 76, 77, 80, 81, 82, 83, 84, 88, 89, 91, 92, 93, 95, 96, 98, 99, 100, 102, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 117, 119, 120, 123, 124, 125, 126, 136, 154, 161, 162, 180, 181, 185, 186, 192, 224, 236
 -o- (ენებ.) 12, 13, 39, 47, 51, 56, 171, 179, 180, 181, 182, 183, 186, 188, 189, 194, 199
 -o (აორისტი, ნამუო უსრ.) 139, 146, 147, 148, 182, 185, 197, 202
 -o (მყოფადი, პირობ.) 115, 120, 123, 125, 126, 127, 129, 130, 186 188, 190, 191
 -o (შიმღეობა) 216, 217, 218, 220, 221, 223, 241
 -o (მასღარი) 216, 217, 226, 227, 239
 -o (კონიუნქტ., პირობ.) 164, 165, 166, 167, 191
 -o- (ნათეს. ბრ.) 104, 241
 -oa 230
 იაგუნდი 87
 -იალ 99, 114, 180, 225

-იალე 80
 -ი-ა-ლ-და 86, 100
 -ი-ა-ლ-დას 86, 100
 -ი-ა-ლ-დე 110
 -ი-ა-ლ 114, 135, 225
 *ი-ა-ლ-ა-და 81
 -ი-ა-ლ 80
 -ი-ა-ნ 230
 -ი-ა-ლ 87, 172
 -ი-ა-ლ-ა 100
 -ი-ა-ლ-დას 100
 -ი-ა-ლ-დე 110
 -ი-ა-ლ 80
 *ი-ა-ა-ქ-ი-ე 236
 ი-ა-ა-რ-ა-შ-ი 45
 ი-ა-ა-ქ-ე-ლ-ე-ს 79
 ი-ა-ა-ქ-ე-ს 123, 163, 236
 ი-ა-ა-რ 45
 ი-ა-ე-მ 45
 ი-ა-ე-მ-ი 48, 182
 ი-ა-ე-ნ 48
 ი-ა-ე-ნი 48
 ი-ა-ი 182, 191
 *ი-ა-ი-ე 136, 156
 ი-ა-ი-რ-ა-ქ-ე-ლ-ე-ს 79
 ი-ა-ი-მ 182, 191
 ი-ა-ი-მ-ე-ნი-შ 127(პ.)
 ი-ა-ი-ე 45, 48, 136
 *ი-ა-ი-ნ-ე-ლ-ე 112
 ი-ა-ი-ნი 48, 182, 191
 ი-ა-ი-ნ-ე-ღ 97
 ი-ა-ი-რ-ლ-ნი 185
 ი-ა-ი-ქ-ე-ნი 123, 163, 236
 ი-ა-ი-რ-ა-ლ-ს 230
 ი-ა-ი-რ-ა-ი-ლ-ღ-ე-ს 107
 ი-ა-ი-რ-ა-ღ-ლ-ნი-ს 113
 ი-ა-ი-რ-ა-ღ-ალ 91
 ი-ა-ი-რ-ა-ღ-ელ 91

ი-ბ-ურ-ღ-ე-ი-ღ-ლ-ს 79
 ი-ბ-ღ-ღ-ლ-ნი 113, 114
 ი-ბ-ღ-ღ-ელ 121, 173
 ი-ბ-ღ-ღ-ე-ღ-ს 79
 ი-ბ-ა-მ 81
 ი-ბ-ა-მ-ი 81
 ი-ბ-ე-მ 45, 47, 81, 171, 218
 ი-ბ-ე-მ-ი 81, 181
 ი-ბ-ე-მ-ი-რ-ლ-ნი 185
 ი-ბ-ე-მ 91, 92, 181
 ი-ბ-ი-ა-ღ 112
 ი-ბ-ი-ა-ღ-ა-ღ-ა 79(პ.)
 ი-ბ-ი-ა-ღ-ღ-ღ-ღ-ს 107
 ი-ბ-ი-ა-ღ-ღ-ღ-ნი 112
 ი-ბ-ი-ა-ღ-ღ-ღ-ღ-ღ-ღ-ღ 126
 ი-ბ-ი-ა-ღ-ღ 79(პ.), 232, 236
 *ი-ბ-ი-ა-ღ-ღ-ღ 79
 ი-ბ-ი 182, 188
 ი-ბ-ი-წ-ა-ღ-ღ-ღ 78
 ი-ბ-ი-წ-ა-ღ 78
 ი-ბ-ი-მ 188
 ი-ბ-ი-რ-ლ-ნი 185
 ი-ბ-ი-მ-ე-ნი 112, 113
 ი-ბ-ი-მ-ე-ნი 113
 ი-ბ-ი-ნ-ა-ღ 38(პ.)
 ი-ბ-ი-ნ-ა-ღ-ა 252
 ი-ბ-ი-ნ-ა-ღ-ღ-ღ-ნი 252
 ი-ბ-ი-ნ-ა-ღ 38(პ.), 251, 252
 ი-ბ-ი-ნ-ა-ღ 97
 ი-ბ-ი-ნ-ღ-ღ-ღ-ღ-ს 109
 ი-ბ-ი-ო-პ 91, 92(პ.)
 ი-ბ-ი-რ-ლ-ნი 185
 ი-ბ-რ-ღ-ს 184
 ი-ბ-ღ-ღ-ღ-ღ-ღ-ღ-ს 109
 ი-ბ-ღ-ღ-ა-ნ-ა 89
 ი-ბ-ღ-ღ-ღ-ღ-ღ-ღ 243
 *ი-ბ-ღ-ღ-ღ-ღ-ღ 71, 89
 ი-ბ-ღ-ღ-ღ 181

- იგუეში 180
 იგუეჰ 92, 181
 იგუეჲ 181
 იგუეჲი 181
 იგუეისი 181
 იგუნეჲდა 82
 იგუნეჲი 82
 იგუნეი 71, 89, 169
 იგუნეიჲ 89
 იგუნეჲდ 89
 *იგუნეჲდ 89
 *იგუნეჲდა 97
 *იგუნეჲდეს 109
 იგუნეჲი 48, 180
 იგუნეში 48, 179, 180
 იგუნეჲი 181
 *იგურგალინი 114
 *იგურგალინი 113
 იგურგალინი 113, 114
 -იდ 61
 -ი-და 86, 100, 101
 -ი-დას 86
 იდარადღეს 107
 იდასჲ 108
 -იდასჲ 101
 იდასჲდეს 108
 -იდას 100, 101
 იდგარბლ 192, 251
 იდგარი 60, 118
 იდგაროლდა 182
 იდგაროლდა 251
 იდგანტნი 185
 იდგნარი 45(პ.), 47(პ.), 60, 182, 251
 -ი-დე 110
 იდეგურალ 232
 იდეგურბლ 232
 იდეს 45, 182
 იდესი 182
 იდესჲ 162
 იდეგურბლ 232
 იდეგურბლ 232
 [-ი]-დჲდ 110
 იდჲს 162, 182
 იდჲსგე 45, 162
 იდჲსდეს 107
 იდი 45, 162, 182
 იდივი 181
 იდიდა 76
 იდისგ 162
 იდნგი 181
 იდუნალ 231
 იდუნალ 231
 იდუნალ 231
 იდუნალ 231
 -იელ 94, 96, 99, 100, 110, 114, 185, 222, 227, 232, 239
 -იელ-და 101
 -იელ-დასჲ 101
 -იელ-დას 101
 -იელ-დე 110
 -იელჲ 80, 233
 -იელი 233
 -იელ-ის 101
 -იერ 227
 იეშხვი 190
 იესხნი 41
 -იელ 79, 80, 86, 87, 90, 100, 108, 110, 114, 133, 135, 162, 172, 180, 183, 214, 222, 225, 227, 232, 233, 237, 239
 -იელჲ 80, 86, 100, 233, 238
 -იელი 233
 -იერ 225, 227
 იეჲს 190
 იზბი 60, 75, 83, 92, 93, 102, 116, 118, 135, 170, 212, 218, 229, 247
 იზბის 229
 იზბულ 92(პ.)
 იზბულა 93
 იზბუდას 97
 იზგე 235
 იზგოლნი 185
 იზგოლნოლ 189
 იზელალ 94, 104
 იზელალდა 94(პ.)
 იზელალნი 114
 *იზელალტნი 113, 114
 იზელალდა 78, 96
 იზელალნი 189
 იზელბლ 78, 247
 იზში 89
 იზმიჲ 89
 იზობდა 75, 83, 102, 247
 *იზობი 83, 116, 247
 იზუბი 75, 83, 116, 247
 *იზუბუდას 97
 იზუბუბი 102
 ითალი 233
 ითალი 233
 ითჲჲ 92
 ითი 45
 ითინლდა 78
 ითინლ 78
 ითირი 182
 ითიანლ 232
 ითიანლჲ 232
 ითიანლ 232
 ითიანლ 232
 ითიანლიჲ 232
 ითოჲჲ 92
 ითოჲჲდა 83, 99
 ითრა 98, 247
 ითრჲ 44, 45, 118, 124, 135, 211, 218, 235, 247
 ითრჲდ 98
 ითრჲდა 98
 ითრნი 113
 ითხე 156(პ.), 162
 ითხელდა 99(პ.)
 ითხელი 162, 182
 ითხენე 119
 ითხელი 60, 162, 182
 *ითხელიჲ 119
 ითხენე 119
 ითხი 182
 ითჲურდა 75, 102
 ითჲერი 71, 102
 ითჲეჲ 83, 94
 ითჲეჲდა 94(პ.), 99
 ითჲერი 71, 75, 90
 ითჲერიჲ 90(პ.)
 *ითრგე 118, 247
 ითრტინი 114
 *ითრტინი 114
 ითრტი 182
 ი- — -ი 181
 იჲადჲ 128
 იჲარქა 91(პ.)
 იჲარქე 91, 95
 იჲანჲოლნი 185
 იჲანდა 80
 აჲანდჲდეს 107
 იჲდენი 112
 იჲდდა 97, 98
 იჲდღეს 107, 111
 იჲედ 1(პ.), 5, 23, 45(პ.), 46,

- 60, 71, 80, 94, 116, 118, ილგენდა 82
 163, 242 ილგენი 82
 იყედლა 94(პ.) ილდალუ 91(პ.)
 იყედუნი 113 ილდალუდეს 108
 *იყედჯა 98 ილდალდა 80
 იყევსილაეს 87 ილდედ 80, 91
 იკლათხი 40 ილდედლა 99(პ.)
 იკონკალ 90(პ.) -ილე 236
 იკონკალ 90 ილტენი 187, 236
 იკონკე 95 ილტუნე 236
 იკჯალაელს 232 ილჭალ 90(პ.)
 *იკუქეხიელეს 87 ილჭალნი 115
 იკუქეციელ 232 ილჭალქუნი 115
 იკუქე'ციელ 232 ილჭალქუნოლ 126
 იკუქეშალ 232 ილჭალ 90
 იკუქეშალ 232 ილხნენის 113, 189
 იკუქეში 181, 232 იმ 32, 83
 იკუქეშალ 232 იმარალ 231
 იკუქეშალ 232 იმარალუ 79
 იკუქეში 181, 204, 232 იმარალ 231
 იკუქე 49, 211 იმარჯულ 183
 იკუქეშუდეს 109 იმარუნე 113
 იკუქეშუნი 113 იმარნალ 231
 *იკუქეშდეს 109 *იმარნალუ 79
 იკუქეხილადა 79 იმარნალქუნი 112
 იკუქეხიელ 79 იმარნალ 79, 231, 237
 იკუქეხიელს 87 იმაროლ'და 182
 იკუქეცანუნი 113 იმარუნი 112(პ.)
 იკუქეცანუნიქ 127(პ.) იმარგ 180, 183, 186
 იკუქეცანიდეს 107 იმარი 48
 იკუქეცანიუ 1-ს 111 იმარჯუქ 180, 186
 იკუქეცელ 121, 170, 232 იმარნალ 86
 იკუქეციელ 232 იმარი 182
 იკუქეცინი 113 იმარუნალ'და 87
 იკელდალ 236 იმერალ 231
 იკელდალ 236 იმერე 71, 231
 იკელდალ 78 იმერი 40
 იკელდალ 236 იმერ'ჩუ 65
 იკელდალ 78, 236 იმერდალ 78
 იკელმანის 72 იმერდალდა 78
 იკელმანის 72 იმერნალ 86, 243
 იკელმანის 72 იმერუნალ 87
 -ილ 220, 230 იმეი 65
 -ილა 181 იმეი 229
 ილატქუნი 235, 236 იმსახურდა 83
 ილაში 45 იმსახურნი 114
 ილაში 40 იმსახურნიქ 127(პ.)
 ილაში 40 *იმსახურქუნი 114
 ილაგაცალდა 78 იმსახუირ 83
 ილაგაცალ 78 იმუნა 186
- იმეირნალდა 78
 იმეირნალ 78
 იმეხეი 40
 იმეხელონი 185
 იმეხეი 40
 იმეა 73
 იმეალ 231
 იმეანალ 231
 იმეანალ 231
 იმეანალ 231
 იმეჩე 39(პ.), 40, 71, 231
 იმეჩე 39(პ.), 40, 180, 20;
 იმეჩოლი 185
 იმეჩოლნოლ 189
 იმეჭერი 62
 -ინ 114, 115, 122, 126, 127,
 129, 131, 132, 133, 134,
 163, 165, 173, 193, 249,
 253
 -ინა 125, 129, 130, 131, 191,
 192
 ინაზორალს 232
 ინაზორეს 231
 ინადა 75, 102
 ინადი 102
 ინაბი 40
 ინდი 75
 ინდუნი 137
 -ინე 115, 118, 119, 121, 122,
 123, 124, 125, 126, 163,
 181, 236, 253
 ინზორალუ 79
 ინზორა/ალს 232
 ინზორეს 156
 ინზორეს 231
 *ინზორნალუ 79
 ინზორნალს 232
 ინზორნალ 79
 ინზორნალს 232
 ინზორეს 231
 ინთურე 236
 -ინი 113, 114, 115, 124, 125
 ინუაუნის 113
 ინუაუდა 83
 ინუაუ 83
 ინცესე 236
 ია 182
 იარ'ენი 187
 იარი 163
 იპატიუე 80, 156

- იპერიელ 232
 იპორელ 232
 იპორიელ 232
 იპორიელ 232
 იპორიანე 156
 იქბინე 119, 124, 163, 236
 იქებნე 119, 163, 236
 იქლუანე 236
 იქლულინი 113
 იქლულინი 113
 იქლულინი 113
 -ირ 225
 ირა 180, 182, 188
 ირაგანდი 113
 ირაყი 40
 ირბალ 90(პ.)
 ირბალნი 114
 ირბელ 90, 237
 ირბიალ 99
 ირბიანლ 80, 81
 ირბიანლა 81
 *ირბიანლ[ა]და 81
 ირბიანლა 79
 ირბიანლუნი 114
 ირბიანლუნი 114
 ირბიელდა 99(პ.)
 ირბიელდეს 107
 ირბიელუნი 114
 ირბიელ 79, 81, 237
 *ირბიელ[ა] 80, 81
 *ირბიელუ 80, 81
 ირგანდი 113
 ირგანდი 113, 115
 ირდა 180
 ირდედა 76(პ.)
 ირდი 23, 45(პ.), 46(პ.), 47(პ.),
 76(პ.), 77, 93, 161, 180, 187,
 244
 ირდიდა 87, 93(პ.), 98(პ.), 154
 ირდიდეს 107
 ირდოლ 244
 ირდუნი 235
 ირდუდა 154
 ირეულ 189, 190
 ირეკნე 219
 ირენი 163
 ირეუქალ 231
 ირეუქი 231
 ირი 180, 187
 ირინქალდა 78
 ირინქალ 78
 ირკინე 219
 ირმი 48, 77
 ირმიდა 87, 154
 ირმედა 97, 154
 იროლ (ipol) 189, 190
 იროლუ 190
 იროლ 190
 ირუელ (ipyel) 190
 ირქვანლონ 127
 ირქუალ 231
 ირქუნლ 231
 ირქუნლონლ 127
 ირქუნლ 231
 ირქუნლ 231, 237
 ირქუნი 231
 ირქუნლდეს 107
 ირქალდა 243
 ირქალ 243
 -ის 96, 98, 101, 102, 103, 104,
 105, 106, 120, 121, 125,
 127, 130, 169
 -ისა 64
 ისგ 66
 -ისგ (ელემენტი) 91, 92, 104,
 115, 127, 130, 162, 163
 -ისგ 120, 121, 123, 125, 128,
 129, 130, 170, 186
 ისგა 52, 53, 58, 63, 64, 65, 66,
 145, 167, 181, 194, 195,
 197, 205, 251
 ისგაპტეგრან 19
 ისგად 52
 ისგადგენე 53
 ისგავატეგრან 18
 ისგალანჰიდა 238
 ისგან 52
 [ისგანდრი 54
 ისგანდ 53
 ისგან 52
 ისგანდ 52
 ისგან 52
 -ისგ-და 101
 -ისგ-დასგუ 101
 -ისგ-დე 110
 ისგე 27
 ისგეს 52
 ისგესდრი 54
 ისგეს 52
 ისგოსკინა 53
 ისგოსდუ 53
 ისგუ 27, 190
 ისგუნქი 66
 ისგუნჩუ 66
 ისგუ 106
 ისგუალა 226
 ისგუე 27
 ისგუეა 27, 59
 ისგუი 27
 ისგუნქი 66
 ისგუნჩუ 63, 66
 ისეიუ 182(პ.)
 *ისიპინი 114
 ისკ 66
 ისკა 64, 65, 66, 200
 ისკინალე 79
 *ისკ(ინ)ალე 79
 ისკინე 156
 ისკინალდა 96
 ისკინალ 79
 ისკუე 27
 ისკუი 27
 ისოუალ 94
 ისოუალდა 94(პ.)
 ისოუი 179
 ისპი 179
 ისპინი 113, 114
 ისპოლ 182
 ისპოლ 182
 *ისტულინი 113
 ისტულინი 113
 ისუი 45, 179
 ისუბინი 114
 ისერკალ 78
 ისერკალდა 78
 იტგენალს 237
 იტგენალს 237
 იტრისი 181
 *იტულინი 113
 იტულინი 113
 იტულიონოლ 126
 იტსა 97
 იტსანუნი 185
 იტსე 49(პ.), 211
 იტსელ 232
 იტსიელ 232
 იტსიელ 232
 იტსუნი 112, 113
 იტსუდა 97
 იტსენი 113

- იტუილნი 113
- იტუნილიანლა 79
- იტუნილიელ 79
- იფაჟიდი 147
- იფაშტუიელ 232
- იფრი 179, 180
- იფუშდეღ 232
- იფუშდეილ 79
- *იფუშდეილა 79
- იფუშდეილა¹ 87
- იფუშდეილდეს 87, 107
- იფუშდეილ 96, 232
- იფუშდეილდეს 107
- იფუშდეილ 87, 96, 232
- იფუშდეილდეს 107
- იქეთი 72
- იქუელ 97
- იქმულა 97
- იქმულა 97
- იქმელ 90(პ.)
- იქმელ 90
- იქმინლა 79
- იქმიელ 94
- იქმიელა 94(პ.)
- იქმიელ 79
- იქმამლა 80, 81
- იქმამდეს 107, 111
- იქმემ 45, 80, 81, 118, 162, 208
- იქმთარ 91(პ.), 92
- იქმთარდეს 107
- იქმთარნი 115
- იქმთარა 80
- იქმთარტნი 115
- იქმთერ 45, 80, 81, 82, 91, 94, 120, 135, 162, 171, 182, 211, 218, 253
- იქმთერალდეს 107
- იქმთერა 94(პ.)
- იქმთერდეს 107
- იქმთერი 182
- იქმთერნი 115
- იქმთი 182
- იქმთიი 182
- იქმთიი 182
- იქმინდა 75
- იქმმულა 97
- იქმნი 75, 99
- იქმნიდა 99
- ილარალ 102
- ილარალდეს 108
- ილარალტნი 115
- ილარალ 71
- ილუჭარა 88
- ილრალ 71, 104
- ილრალნი 115
- ილრალ 71, 78, 112
- ილრალა 78
- ილრალდა 78(პ.)
- ილრალდეს 107
- *ილრალე 78
- ილრალტნი 115
- ილრალ 71
- ილრალდეს 113
- ილრალ 71, 78(პ.), 211
- ილფენი 124
- ილფი 124
- ილუქალ 78
- ილუქალა 78
- ილულანი 113
- ილულინი 113
- ილულინი 113
- ილულინი 113
- იუარალინი 113
- იუარელ 94
- იუარელა 94(პ.)
- იუარელდეს 107
- იუარიქულინი 113
- იული 45, 75, 90, 99
- იულია 99
- იულიუ 90(პ.)
- იულუნოლ 126
- იუვა 76(პ.), 99
- იუვადა 99
- იუერ 163
- იუი 45
- იუილა 75
- იუილდეს 107(პ.), 111
- იუირ 163
- იუნილიანლა 79
- იუნილიელ 79
- იუნნალ¹ 160(პ.)
- იუნნალ 38
- იუერიანლა 79
- იუერიანლს 79
- იუერიელს 79
- იუენ 168
- იუემინ 156, 253
- იუემინ 119, 156
- იუემინნი 119
- იუეო 71, 119
- *იუეო 71
- იუეომდა 83
- *იუეომე 253
- *იუეომინე 253
- *იუეგუ 27
- იუეგუმ 45, 71, 83, 119, 253
- იუეგუა 27
- იუეგუმინ 119
- *იუეგუმინე 253
- იუეგუმინნი 119, 253
- იუეგუმინნი 119
- იუერალ 90(პ.)
- იუერალნი 113
- *იუერალტნი 113
- იუერალ 90
- *იუისოლენი 185
- იუიომდა 99
- იუიუმ 99, 119
- იუიუმდა 99
- იუიუმინ 119
- იუიუმინი 119
- იუმინი 163
- იუმინი 182
- იუმინე 187
- იუმინი 113
- იუმუდი 124
- იუმრივარეს 156
- იუმსი 39(პ.), 45, 179, 211
- იუმსიდა 182(პ.), 183
- იუმსილეს 184(პ.)
- იუმსოლა 182(პ.)
- იუმსოლდეს 184(პ.)
- იუმსოლნი 185
- იუმსოლ¹ 182(პ.)
- იუმსოლდეს 184(პ.)
- იუმსოლდეს 184(პ.)
- იუმსოლნი 185
- იუმსოლს 184
- *იუმსოლენი 185
- იუმსინდა 75
- იუმსინი 1(პ.), 45, 48, 72, 75
- იუმსინიდა 99(პ.)
- იუმსინიუ 95
- იუმსინიუნი 112
- იუმუმენე 119, 183
- იუმუმინე 119, 183, 182
- იუმუმინე 163
- იუმუმინი 182
- იუმუპინი 113
- იუმუმიალე 79

კ

კადა 104	კინჩხარ 179	*კუშე 149
კადაშ 104	კოშგი 65	კუდე 10
კალმან 72	კოჯ 104	*კუშხ 149
კასარ 87	კოჯა 181, 190	კუად 213
კახრაშარ 183	კოჯას 180	კუბად 213
კარ 73	კოჯაშ 104	კუბაშ 213
კარაშ 73	კრდ 10	კუბალობ 213, 240
კარიშ 73	კვედ 213	კუბალობშ 239
კანსარ 87	კველა 213	კუბე 235
კანცხს 178	კველობ 213	კუბეა 213
კანსარ 87	კუბღარ 230	კუბეა 213
კედ 10, 44, 220, 242	კუთხეას 18	კუბენი 181
-კედ- 116	კუმატ 188	კუბეც 11, 41(პ.), 74, 232
კედნი 242	კუმატხენეა 33	კუბეცა 74(პ.)
კიბღ[ქ]ენ[თ]ისეა 53	კუმაშ 229	კუბეა 89(პ.)
-კიდ- 116	კუმიში 213	კუბეაღეს 106(პ.)
კიდე 10	კუში 213	კუბეე 11, 49, 89, 151, 211
კიდნუნი 113	კუპატარ 230	კუბეე 211
კილი 190	კუპარ 140	კუდე 220, 242
კინჩხარ 179	კუბტარ 230	კულ 75, 149
კირ 239	კუშე 49	კულთხი 40
კიშხ 149		

ლ

ლ- (ინკლ.) 2, 5, 9, 14, 23, 29, 54, 55, 247	ლაბრანლუშ 240	ლაზობს 61
ლ- (სა) 2, 3, 4, 5, 8, 9, 23, 24, 31, 54, 192, 199, 148, 206, 243, 245, 247	ლაბერგი 216	ლათიე 217
ლა- (წინდ.) 11, 13, 52, 53, 56, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 66, 67, 70, 112, 115, 116, 117, 134, 198, 142, 149, 150, 151, 152, 153, 172, 195, 196, 197, 204, 205	ლაგამ 218	ლათიე 217
ლა- (მიმღეობა) 206, 216, 217, 218, 239, 240	ლაგამშ 239	ლათთუნარი 230
ლა- (კნინ.) 181	ლაგამ 218	ლათთუნარ 230
ლა- — ა 216, 238	ლაგეშ 218	ლათიი 217
*ლაზნა/არე 138	ლაგოქ 217	ლათორ 216
*ლა+ატან 59	ლაგუან 217	ლათრა 216, 218
*ლა+აჩნდ 59	*ლაგუად 31	ლათხალ 217, 218
ლაბარალ 217, 218	*ლაგუბად 31	ლათხელი 217, 218
ლაბარალაშ 239	*ლაგუან 31	ლათხელ 217
ლაბარალ 217, 218	ლაგუან 217	ლათხელ'ი 217, 218
ლაბარალ 217, 218	ლაგუეა 217	ლათხუარ 217
ლაბარალაშ 239	*ლაგუელატ/ენ 31	ლათხუარ 217
*ლაბრანლა 240	ლაგუტეხა 32	ლათთერ 216
	ლადედ 113, 135, 154	ლათურ 216
	ლადედილ 190	ლაიდაგრი 251
	ლადრერ 88, 90	ლაიშ 3(პ.), 173, 218, 135, 247(პ.)
	ლაზ 217	ლაკად 218
	ლაზა 216, 231	ლაკარად 99
	ლაზელალ 217	ლაკანდ 218
	ლაზელანლ 217	ლაკედ 218
	ლაზობ 217	

- ლაჩინარ 230
 ლაჩინარ 230
 ლაცადუნუშ 240
 ლაცადუნუშ 240
 ლაცუ-ლასომარალუშუეი 240
 ლაცულ-ლახუშმარალუშ 240
 ლაცხნი 229
 ლაცხნი 229
 ლაწად 218
 ლაწად 218
 ლაწად 218
 ლაწი 217
 ლაწვდარ 230
 ლაწულ 230
 ლაწულარ 230
 ლაწულარ 230
 ლაწუქ 173
 ლაჭუხაშაშ 241
 ლახ 178, 229
 ლახაბე 155(პ.), 162
 ლახაბეიენე 119
 ლახაგან 252
 ლახადაკლეგენს 167
 ლახადიანი 120
 *ლახადინე 136(პ.)
 *ლახათერინე 118
 ლახალატენდა 157
 ლახალატენდე 166
 ლახალატენს 167
 ლახამ 239
 *ლახამეზერის 120
 ლახარა 20, 171
 *ლახასგურდა 238
 ლახასედა 203
 ლახასიდა 210
 ლახასისკენ[და] 157(პ.)
 ლახატესა 203(პ.)
 ლახატესან 203(პ.)
 ლახატესენს 203
 ლახატულე 146
 ლახაშას 166
 ლახაშე 166
 ლახაშედა 203
 ლახაშეს 166
 ლახაშეადე 139, 146
 *ლახაშეადე 146
 ლახაშონდე 167
 ლახაშონს 167
 *ლახაჭარ 142(პ.), 151(პ.)
 ლახაჯდ 151
 ლახაჭილ 151(პ.)
 *ლახახერენდა 157
 ლახახილ 159
 ლახახილა 159
 ლახახილეს 167
 ლახახილეს 167
 *ლახაპოლი 248
 *ლახაპოლინე 248
 ლახაშუას 247
 ლახაშუეს 247
 ლახანგან 252
 ლახანგენს 252
 ლახანდ 245
 ლახანრა 20, 171, 245
 ლახანსდ 245
 ლახანსდდელს 245
 ლახანშ 166
 ლახანშა 247
 ლახანშას 166, 247
 ლახანშე 247
 ლახანშეს 166, 247
 ლახანშის 166
 ლახანზ 155(პ.), 162
 ლახანშ 14, 166
 ლახანშაე 247
 ლახანსდს 245
 ლახანშ 166, 247
 ლახბე 155(პ.), 162, 178
 ლახბეე 163
 ლახბეე 163
 ლახბეე 163
 ლახბეიენე 119
 ლახბემს 119
 ლახბინანენეს 234
 ლახბინანლენეს 234
 ლახბინანლენეს 234
 ლახბილდა 238
 ლახგარგლე 249
 ლახდაგან 251
 ლახდაგან 251
 ლახდენს 119
 ლახდინე 136(პ.)
 ლახდინეი 120
 ლახემ 59, 171
 *ლახეხტროლი 188
 ლახეს 250
 ლახედე 248
 ლახემიტე 53
 ლახენარ 12
 ლახთერ 118
 ლახთერინე 118
 ლახთერე 247
 ლახლატის 167
 ლახლატენს 31, 157(პ.)
 ლახლატენდა 157
 ლახლატენდეს 166, 167
 ლახლატენეს 166
 ლახლატენს 31
 ლახლატენსდა 157
 ლახლატენდეს 166
 ლახლატენდეს ხას 159
 ლახლატის 167
 ლახმაჭინდ 158
 ლახმაჭინდა 158
 ლახმამ 247
 ლახმაჭინდა 158
 ლახმაჭინდ 158
 ლახმეზერის 120
 ლახმეზერის 120
 ლახმეშვგრენა 170
 ლახობეს 138
 ლახოვე 162
 ლახოვიქი 171
 ლახოვი 248
 ლახოვიქიქარე 138
 ლახოქუშ 198(პ.)
 *ლახომარალუშუეი 240
 ლახოქორიუ 57
 *ლახოსინე 138
 ლახოფულე 57, 146
 *ლახოფულ 144(პ.)
 *ლახოქიცი 144
 ლახოშეკაბ 198
 ლახოშეკაბ 198
 ლახოშეკუნდა 158
 ლახოსხალდა 158, 161
 ლახოსხალდეს 166
 ლახოსხელ 163
 ლახოსხელს 57
 *ლახოპოდა 248
 *ლახოპუნ(ა)რე 138
 ლახოქოდა 170, 171
 ლახორის 123
 ლახორდე 188
 ლახორდეს 123
 ლახორმ 151(პ.), 171, 248
 ლახორმას 248(პ.)
 *ლახორმე 248
 ლახორმეს 248(პ.)
 ლახსაკურალენ 157
 ლახსგურდა 238

მანხროლი 188	ღეგუერ 203	ღეგთერე 118
მანხუას 250	*ღეგუჰერ 230	ღეგთ'ერე 188
მანხანწუ 19	ღე—ე 238	ღეგსურე 138
მანხინდ 238	ღეზებ 216	ღეგთიშეგე 118
მანხინდს 238	ღეზებაჰ 230	ღეგქუე 162
მანხარლ 190	ღეზეზ 229	ღეგქუმე 118
მანხარლა 190, 238	ღეზელალ 216	ღეგყედნე 138
მანხარლი 188, 190, 238	ღეზელალ 216	ღეგმსუნენე 122
მანხბეგენე 119	ღეზელალ 216	ღეგწანე 138
მანხბედესი 119	ღეზელალ 216	ღეგჯინე 151
მანხბეტეს 200	ღეზე 229	ღეგჟე 138
მანხბეტუედ 13	ღეზეზ 229	ღეგჟა 65, 189
მანხბენსაჟან 196	ღეზეზ 216	ღეგბეღ 216
მანხბეგები 116	ღეზეზბაჰ 230	ღეგბიღლ 216
მანხბეგენე 116	ღეზებეს 216	ღეგბიღლ 216
მანხბეგ'არას 125	ღეზებეს 46	ღეგბექუე 216, 229
მანხბეგუნ 14	ღეზებესაჰ 230	ღეს (es) 3, 243, 244
მანხბეგური 119	ღეზებესაჰ 230	ღესის 3(3.), 244
მანხბეტეს 200	ღეთრას 131	ღესუ 3(3.), 243(3.)
მანხბეტუმე 118	ღეთრე 215, 218	ღეტეს 216
მანხბეგუნენას 126	ღეთრელღერი 188	ღეტესე 216, 218
მანხბეგუედ 13, 237	ღეთში 229	ღეთფ'ასურე 239
მანჯა 216	ღეთსენ/ელი 215	*ღეთფაჟური 239
მანჰისტამ 195, 200	ღეი 252	ღეთფაჟუე 239
მანჰისტამენ 200	ღე—ი 238	ღექარ 10
მანჰისტამენეს 200	ღეისგ 216	ღექენე 248
მანჰანწუ 19	ღეკედ 216	ღექვა 189
მანჰანწუ 19	ღელატ 216	ღექუა 79
მანტენენ 169	ღელატ 216	ღექუერ 230
მანქუ 146, 248(3.), 249	ღელმარე 215	ღექუერ 230
მანქუას 248(3.)	ღელმასუე 46, 180	ღექუცე 216
მანქუნ 248	ღელმასუელ 231	ღელჯაჰ 228
მანში 40	ღელმარე 215	ღელჟუე 228
მანხუიშეღ 143	ღელმესგ 180	ღელჟან 228
მანჯ 197	ღელმესჟი 194	ღელჟანა 228
მანჯუდ 197	ღელმეთეგენე 202	ღელში 215
მ—დ 2, 4, 5	ღელმუალ 231	ღელშინაშ 241
მე- 215, 218, 239, 240	ღელმუალ 231	ღელშიმ 216
მეგრან/ალ 218	ღელმინე 138	ღელშიჟერ 188
მეგრალი 218	ღელდე 162	ღელშიმე 216
მეგდ 67, 246	ღელეს 216	ღელშიმე 216
მეგემ 215	ღელესჟ 215	ღელშიმე 216
მეგეჰერ 230	ღელესგე 215, 252	ღელშიმე 216, 253
მეგლურალედ 240	ღელზობი 57, 118, 201	ღელცირი 230
მეგლურალედ 240	ღელზობის 123	ღელცირი 230
მეგმერდე 214	ღელზობინე 122	ღელცლურალედ 240
მეგურ 230	ღელზობინეს 123	ღელცლურალედ 240
	ღელთუნენ 195	ღელწედ 216
	ღელთრა 127(3.)	ღელწი 216
	ღელთრე 118	ღელწი 216

ლოხაქინდ 159	ლუმბამინხვი (ლუმბამინხვი)	ლუმბ-ხუას 179
ლოხაქინდა 158	132	ლუმბ-ხუეს 179
ლოხაქსიმე 138	ლუმბამნუსხვი (ლუმბამნუსხვი)	ლუმ-ხუი 2
ლოხაქტენენ 203	132	ლუმქ 219
ლოხაქუა 60	ლუმბოუნ 133, 135	ლუმქაქა 219
ლოხაქშგაბ 198(პ.)	ლუმბუბ 133	ლუმქანსა 219
ლოხაქშგუნდა 158	ლუმბუბაშინლი 193	ლუმშე 218
ლოხაქცად 58(პ.), 150(პ.)	ლუმბუბოლინილი 193	ლუმტუნე 219
ლოხაქციმ 119	ლუმბუბოლინი ლი 193	ლ--ს 4, 5
ლოხაქსაღდეს 166	ლუმბუბოლინი ლი 193	*ლხაღატლ 23
ლოხაქსელ 58(პ.)	ლუმბუბოლინი 135	*ლხანგ 23
ლოხაქსელ 163	ლუმბუბოლინი 133	*ლქანგ 23
ლოხაქსელს 57	ლუნდუგ 229	ლგ- (პირის ნიშანი) 4, 134, 247
ლოხაქსად 198	ლუნდუგუ 229	ლგ- (შიმღეობა) 132, 134, 205,
ლოხაქსოდა 248	ლუნდუგუ 229	219, 220, 239
ლოხაქსუნარი 138	ლუნდუგუ 229	ლგბინე 219
ლოქველ 197	ლუნტუბ 229	ლგბე 62, 219
ლოპოდა 19, 170, 171	ლუნტუბუ 229	ლგბემა 219
ლოპონსტმენ 200	ლუნტუნე 220	ლგბობე 239
ლობატხე 200	ლუნტუნე 220	ლგგ 2(პ.), 3, 28, 35, 41, 208,
ლობატხენი 196	ლუნტუნე 220	252
ლობაქველ 197	ლუნტუნე 220	ლგგან 2
ლობტენ 200	ლუნტუნე 220	ლგგან 2
ლობქუარ 10	ლუნტუნე 220	ლგგე 218
ლობსო 58	ლუნტუნე 220	ლგგემა 219
ლობსუმი 12	ლუნტუნე 220	ლგგენე 219.
ლობსუასდ 245	ლუნტუნე 220	ლგგეპ 219
ლობსუაშ 247	ლუნტუნე 220	ლგგენე 219
ლობსუასმ 58, 116	ლუნტუნე 220	ლგგარასა 63.
ლობსუქუმი 12	ლუნტუნე 220	ლგგს 2
ლობსუქუგაბ 198	ლუნტუნე 220	ლგგსი 2
ლობქარ 10	ლუნტუნე 220	ლგგ-ხუი 178
ლობსუაჭრ 150	ლუნტუნე 220	ლგგღდაქ 2.
ლუგდ-ხუას 179	ლუნტუნე 220	ლგღ 245
ლუგდ-ხუეს 179	ლუნტუნე 220	ლგღგარ 219, 229.
ლუგდუა 219	ლუნტუნე 220	ლგღგან 219, 229.
ლუგსხი 2, 178	ლუნტუნე 220	ლგღგედელ 109
ლუგსუე 219	ლუნტუნე 220	*ლგღგედელ 109.
ლუგსურსლე 219	ლუნტუნე 220	ლგზდა 245
ლუგსუქუმი 219	ლუნტუნე 220	ლგზერ 220
ლუგსური 220	ლუნტუნე 220	ლგზე 220.
ლუზორ 220	ლუნტუნე 220	ლგზიზ 220
ლუზორი 220	ლუნტუნე 220	ლგზორ 220.
ლუზორად 239	ლუნტუნე 220	ლგზუ 220
ლუზურ 220	ლუნტუნე 220	ლგთე 219
ლუთორ 220	ლუნტუნე 220	ლგთერ 220.
ლუთურ 220	ლუნტუნე 220	ლგთიე 219
ლუთურე 220	ლუნტუნე 220	ლგთიი 219
ლუთურეფინი 14	ლუნტუნე 220	ლგთირ 220.
ლუთურეფინი 14	ლუნტუნე 220	
ლუთურეფინი 108	ლუნტუნე 220	

ლემქადიშ 241	ლენსე 219	ლქინღ 220
ლიშიენი 221	ლენქილიე 62	ლქმაშ 229, 239
ლქშხე 220	ლენქიე 219	ლქმანშ 229, 239
ლქშხეპ 62	ლქჯათი 220	ლქმა 65
ლქშხელ [ხქი, ხი] 206	ლქჯანთ 220	ლქმელ 219
ლქშიშ 241	ლქჯე 220	ლქმ 2(პ.), 41, 208
ლქჩედ 202	ლქჯემე 219	ლქმან 2, 160
ლქცლისგა 63	ლქჯმე 219	ლქმანდა 2
ლქცრუ 63	ლქხქე/იტ 220	ლქმან 252
ლქძიე 219	ლქჯაბ 221	ლქმანდა 2, 160
ლქძიპ 219	ლქჯაბ 221	ლქმდა 2
ლქძლირ 221	ლქჯაბე-უე 178	ლქმხი 2
ლქძლრე 221	ლქჯამარშანლ 179	ლქმღა 2
ლქწხინე 219	ლქჰან 239	ლქმე 218
ლქწიე 219	ლქჰან 239	ლქმე 219
ლქწიბ 219	ლქჰან 239	ლქმე 219
ლქწიე 219	ლქჰიდ 220	ლქმე 219

მ

მ- 7, 8, 9, 15, 16, 17, 22, 23, 25,	მათხანთ 215	მამთქა 176
27, 28, 29, 30, 54, 55, 220	მათხეთ 215	მამთქა-ან/-უნ 176
მა- (მიმღოპა) 132, 134, 135,	მათხუმი 238	მამინე 156
215	მა-—ი 238	მამჭინდა 93
მა- (განუენ. სახ.) 212, 215	მაქურჩი 251	მამჭირ 212
მა-—ა 212, 227, 238	მაქურშენა 204	მამჭირენ 93
მაბზარ 227	მაქურშა 204	მანესგვრე 66
მაბიზ 227	მაქურშერენს 177	მანესგ'ირე 66
მაბჟა 85	მაქურშენა 204	მანესგ'ორე 66
მაბქენდა 85	მაქურშერენს 177	მანესგვრა 66
მაგ 31, 140, 188	მალატ 212	მანოლ 137
მაგა 181	მალატაშ 239	მანწამ 84
მად 140, 244	მალატენა 170	მანწმუნდა 84
მადა 244	მალანტ 21, 24, 84	მაათა 212
მადაკლაბ 212	მალანტლ 21	მაად 227
მადეი 33	მალანტს 21, 24	მაადობ 213
მადეს 244	მალანტსი 21	მაათა 138
მადილუ 178	მალონ 93, 212	მაქარ 212
მადმა 197	მალონა 212	მაქოლ 215
მადრანჯ 87	მალონ 98	მაქოლნა 212
მაე 190	მალონა 212	მაქოლუ 215
მაზგარ 227	მალტაშ 239	მარ 244
მაზიე 212	მალტენ/ენა 170	მარან 66, 152, 192
მაზუებ 215	მალტენ 84	მარაღა 226
მაზუაბ 215	მამ 247	მარგლიტი 87
მაზუნაბ 215	მამა 33, 181	*მარდა 244
მაზუგ	მამაჭირ 212	მარე 32, 204, 211
მათხანთ 215	მამაჭენ 158	მარი 244
		მარშონ 75
		მარშუნაშ 241

- მახაად 227
 მანხაადარ 227
 მანხაადენდა 84
 მანხაად 84
 მანხად 85
 მანხადა¹ 105
 მანა 26
 მანღურა 212
 მანც 244
 მანცეს 244
 მ—დ 24
 მე- 205, 206, 214, 215, 238, 240
 მებეში 48
 მებენი 48
 მებერენი 213
 მებორგიელ 214
 მებრენი 213
 მებერგიელ 214
 მებერგიელ 214
 მებერგიელ 214
 მეგაჯ 228
 მეგამს 48
 მეგეჯ 214, 228
 მეგენი 214
 მეგმარს 180
 მეგმი 135
 მედაგ 214
 მედგარი 214
 მედგარი 214
 მედეგ 214
 მე—ე 204, 221, 238
 მეზგა 214
 მეზელალ 214
 მეზელალაშ 241
 მეზელალ 214
 მეზელალიშ 241
 მეზელალ 214
 მეზელალიშ 241
 მეზელალ 214
 მეზი 214
 მეზუბეღარ 24
 მეზუბელს 179
 მეთერ 214
 მეთაჲ/ა/ალ 215
 მეთხუჲარ 214
 მეთხუჲარას 201
 მეთხუჲარ 214
 მეთხუჲარ 214
 მე—ი 238
 მეყალი 187
 მეყუაშ 214
 მეყუეშ 214
 მელაჲ-მეშუჲ 240
 მელანტ 214
 მელჯა/ალ 214
 მელჯალ 214
 მემარგ 214
 მემეზურ 214
 მეშორი 214
 მეშურ 214
 მეშოქუნ 176
 მეშოქუნ 176
 მენაწუქარი 215
 მენჯრინ 215
 მეაად 5
 მეპაქუ 228
 მეპეჯ 228
 მეპექუ 228
 მექელუ 215
 მერა 180
 მერბელ 214
 მერბიელ 214
 მერბიელ 214
 მერდე 190, 214, 216
 მერეჯალ 214
 მერი 180
 მერმა 79
 მეროლე 190
 მერჯალ 214
 მერხელ 190
 მესგურინი 178
 მესკურე 214
 მესკურე 214
 მესჲუელ 240
 მეთას 214
 მეთეს 214
 მეთესე [ხუი] 204, 221
 მეთუვაფი 220
 მეთუჲუფი 220
 *მეთუჲუფი+ილ 220
 მეთუჲუფი 220
 მეთუჲუფილ 220
 მეთესე 62, 204, 221
 მეთესე [ხუი] 206
 მეთესელ [ხუასუ] 207
 მეფუტე 229
 მეფუტოლ 230
 მეფუტე 229
 მეფუტრილ 230
 მეფუტრილ 230
 მოჲორწილ 240
 მექუერე 221
 მექუეცე 221
 მექუერე [ლი] 204, 221
 მექუეცე 221
 მეღარალ 215
 მელოლაქი 238
 მეღარა/ალ 215
 მეღარალ 215
 მეღუნე 240
 მეღუნე 240
 მეჲარჲა 87
 მეჲერჲა 87
 მეჲურე 214
 მეჲად 214
 მეჲედ 214, 215
 მეჲესე 40
 მეჲტან 214
 მეჲუჲ 240
 მეჲუედ 206
 მეჲუედლი 206
 მეჲუედსეი 206
 მეჲუედსი 206
 მეჲსა 179
 მეჲსე 40
 მეჩაქ 238
 მეჩდე 221
 მეჩდელი 62
 მეჩდელ [ხუი] 206
 მეჩდელი 206
 მეჩედ 214
 მეჩედე 221
 მეჩი 40, 183, 211, 212
 მეცხამ 214
 მეცხან 214
 მეცხემ 214
 მეცხემ 214
 მეძავობას 84
 მეძაქუ 119
 მეწად 214
 მეწედ 214
 მეჯამ 214
 მეჯემ 214
 მეჯონე 214
 მეჯონე 214
 მეკტაჲი 48
 მეკად 214, 215, 216
 მეკაფ 228
 მეკდე 221

მეჯაბ 221	მეპი 221	მეზნანი 215
მეჯაბ 221, 229	მეპილი 30	მეზნანი 215

6

6- (Oe) 9, 15, 16, 17, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 54	ნაზუ 222, 230	ნაკრუნელ 225
-6- 120, 157	ნაზუარ 222	ნაკრერ 225
ნა- 221, 223, 239, 240	ნაზუერ 225	ნაკრერ 225
ნა-—ა 223, 238	ნაზუირ 225	ნაკრულ 225
ნაბგი 228	ნაზუიშ 241	ნაკრულუ 225
ნაბღარს 77	ნაზუზ 222	ნაკვიშ 222
ნაბმუნ 224	ნაზუზუ 222	ნაკუშურ 225
ნაგამ 222	ნაზუმ 222, 223	ნალაშქურ 225
ნაგამსე 222	*ნაზუმუ 222	ნალაშუირ 225
ნაგამუ 222	ნათანუ 222	ნალაზიგუ 231
ნაგან 222	ნათაუ 222	ნალატ 21, 24
ნაგანუ 222	ნათაუ 77	ნალატლ 21
ნაგემ 222	*ნათენუ 222	ნალატ'ხ' 21, 24
ნაგემუნ 224	ნათერ 225	ნალგამ 231
ნაგმურ 225	ნათეუ 225	ნალგემ 231
ნაგჭურს 183	ნათი 223	ნალგემალუ 231
ნადასვე 222	ნათიი 223	ნალგიმალ 231
ნადასქაუ 222	ნათიობა 213	ნალგმალ 231
ნადანსუ 222	ნათიურ 225	ნალდალუ 222
ნადანსუბირუ 225	ნათორ 75, 221	ნალდალუ 222
ნადგარ 221	ნათხალურ 226	ნალდედ 222
ნადგარუ 221	ნათხალუ 222	ნალზიგ 231
ნადეს 221, 222	ნათხალურუ 226	ნალზიგუ 231
ნადესურ 225	ნათხალუ 222	ნალზიგუ 231
ნა-—ერ-ე 238	ნათხელერ 226	ნალზიგუ 231
ნახელალ 221	ნათხელურ 225	ნალშკუნ 224
ნახელალანუ 240	ნათხელ 222	ნალშკუნ 224
ნახელალერ 225	ნათხელულ 225	ნალჭამაში 229
ნახელანლ 221	ნათხელურ 225	ნალჭამაში 229
ნახელანლურ 225	ნათხეარი 223	ნალჭამაში 229
ნახელანლურუ 225	ნათხუმ 239	ნალჭამაში 229
ნახელანლუ 221	ნათხუარ 223	ნამარ 222
ნახელანლუაშ 240	ნათხუარი 223	ნამარტ 222
ნახერ 225	ნათუირ 225	ნამასადუ 231
ნახე 222	ნათუთარ 223	ნამაჩადუ 231
ნახიმ 223	ნაი 32, 33	ნამარ 222
ნახმარ 222	ნა-—ი 228	ნამარტ 222
ნახმი 223	ნა-—იერ 224	ნამაშისუ 231
ნახობ 221	ნა-—იერ-ე 238	ნამაჩადუ 231
ნახობას 239	*ნაირა 241	ნამარ 222
ნახულდ 230	ნაკ 40, 72	ნამბგვი 228
ნახულდა 230	ნაკარ 222	ნამბურუნ 224
ნახუმ 222	ნაკარტ 222	ნამზერ 222
	ნაკარტილ 225	ნამზერუნ 224
	ნაკიდ 222	ნამსადუ 231
		ნამსედუ 231

ნაპასკე 222	ნაქუთიუ 222	ნეუოლეგოლა 15
ნაპაწსკუნ 226	ნაქუისგ 221	ნეცინი 230
ნაპასკე 222	ნაღეშე 221	ნეცსნი 10, 41
ნაპაწსკუჩირუ 225	ნაღეშეიერ 225-228	ნეცსუნეი 10
ნაპაესეიერ 225	ნაღეშე(კ) 222	ნესგა 60, 66
ნაპაესკუნ 226	ნაღეშეკალ 222	ნესგაისგა 33
ნაპაესკუნ 226	ნაღეშეკალურ 225	ნე- 27
ნაპაესკუჩირ 225	ნაუდან 229	*ნი- 240
ნაპაესგერ 225	ნაუდანუ 229	ნიგუ (nigu) 27
ნაპასკ(უ) 221	ნაუედან 229	ნიუქე 11
ნაპაბალ 222	ნაუეუნ 224	ნიშარა 170
ნაპაბალერ 225	ნაუეუ 223	ნიშარა 170
ნაპაბალუნ 226	ნაუეირ 222	ნიშზერა 59
ნაპაბიალუნ 226	ნაუეირუ 222	ნიშგე 27
ნაპაბიალურ 225	ნაუერ 26	ნიშგეე 33
ნაპაბიალუ 222	ნაუგეუ 223	ნიშგეეი 32, 33
ნაპაბიალუნ 226	ნაუგეუბი 228	ნიშგეუა 27, 32, 33
ნაპაბიპალურუ 225	ნაუგეუბი 228	ნიშლიდენ 15
ნაპაბიპალუ 222	ნაწლუნ 224	ნიცნუნ 167
ნაპაბიელ 222	ნაწხეუ 229	ნიცს 168
ნაპაბიელუნ 226	ნაწლერ 225	ნიხალ 33
ნაპაბიელურ 225	ნაწლიერ 225	ნო 168, 202
ნაპადეუ 223	ნაწლერი 225	ნოე 203
ნაპამეუ 223	ნაწლელ 222	ნომ 169
ნაპაშეუ 223	ნაჭეირუ 222	ნომა 169, 202
ნაპახეუ 223	ნაჭეირუ 222	ნომადნას 169
ნაპასკიდუ 75	ნაჭეტულ 230	ნომადნას 169
ნაპაყეუნ 224	ნაჭლერ 225	ნომადნას 169
ნაპაყეუ 223	ნაჭლიერ 225	ნომმა 202
ნაპაყუნ 224	ნაჭლუნ 224	ნოსა 169, 178, 202
ნაპტეხუ 222	ნაჭლურუ 225	ნოსჩო 169
ნაპტეხუ 222	ნაჭლური 225	ნოუ 203
ნაპტიხური 225	ნაჭლელ 222	ნომ 169
ნაპტიხერ 225	ნაჭლელი 225	ნომის 169
ნაპტხურ 225	ნაჭლელ 222	ნოსა 169, 202
ნაპტსჩესერ 225	ნაჭელ 222	ნოსაარ 169
ნაპტსჩირ 225	ნაჭელ 222	ნოსაჭეხიხალ 169
ნაფეშირი 228	ნაჭეუ 222	ნუთიუე 30
ნაქუთარუ 222	ნაჭეუ 223, 236	-ნუნ 226
ნაქუთარ 222	ნაჭესგეუ 221	ნუქეუ 11
ნაქუთარუ 222	ნაყუნ 224, 228	*ნჯელ 75
ნაქუთარული 226	ნა--ლ 24	ნ--ს 24
ნაქუთარული 225	-ნე 121, 122, 133, 134, 163, 193, 234, 240	ნე- 17
ნაქუთარული 225	ნეგეუა 87	ნეღვე 30
ნაქუთარული 225	ნეგოზ 40, 80	*ნეთიუე 30
ნაქუთარული 225	ნეგოზუნ 113, 189	*ნეტხე 16
ნაქუთარული 225	ნეგ 169	ნეტხე 16, 22, 30
ნაქუთარული 226	ნენსგა 60, 66	
ნაქუთარული 225	ნენსგაისგა 33	
ნაქუთარული 225	ნესკა 60, 66	
ნაქუთარული 225	ნესჩი 34	

ა

-ა 228	აერტა 62	აღღღღღი 44, 253
აააააა 208	აეს 189	აღღი 44, 253
ააღღღღ 5	აესი 182	ააუთერ 44, 45
აალო 32	აესუნა 188	ააგეღ 44
-ააქ 230	აეცხნი 235	აღღწი 123
ააარღღღ 62	აეშღ 139	აღღუღი 123
აეღ 113, 188	აესუ 5	აერმეღღა 76(პ.), 77
აეღი 26	აესუ-ჭაშ 212	ააერმი 44(პ.), 76(პ.), 153, 154.
აეღღღღ 188	აესუ-ჭანუ 212	აერტუეღღა 76
აეზუ 223	აიიი 163	აერტუეღი 44
აერბეშტ 188	ააუნტუეღი 154	აერში 44(პ.)
აერქღღა 32	ააუაგეღ 208	ააერში 153, 154.
აერხი 188, 189	აეგეღ 44(პ.), 116	აერხი 44
აერხის 60	ააგეღ 71, 153, 162	

ო

-ო- 6, 11, 43, 45, 46, 47, 49, 50, 53, 57, 58, 99, 117, 137, 138, 142, 155, 171, 172, 180, 198, 199, 201, 208	ოგხინღ 31	ოღწეუ 246
-ობა 213, 228, 239, 240	ოგქადღ 199	ოღღ 116
-ობა 213, 238	ოგქედღი 31	ოზიბ 152
ოგგოშე 31	ოგქეს 31	ოთაბ 13, 20
ოგგუეშ 55	ოგჯგირღღ 32	ოთანანს 125
ოგზუე 55	ოგუაღღღ 31	ოთბანღღს 13
ოგთუეფეს 201	ოგუაღღღ 31	ოთბანღღი 126
ოგაალღე 31	ოგუზუე 55	ოთბანღი 125
ოგაღღი 30	ოგ'უ'თუეფეს 201	ოთბანღს 125
ოგმარე 30	ოგუიღღ 31	ოთბეღა 62
ოგმეჩანსი 170	ოგუნიშუე 31	ოთბლულაღა 173
ოგმეჩენად 31	ოგუნიშღღ 31	ოთგანტუ 12
ოგტკიცე 31	ოგუკუეშ 30	ოთგემღღსგუ 127
ოგკუშღღღღა 31	ოგუმარე 30	ოთგემწენე 116
ოგკუშღღღღღს 31	ოგუსატუე 30	ოთღაგარა 251
ოგკუნბაუ 62	ოგღრღე 31	ოთღე 67
ოგკუა 169	ოგღრმე 31	ოთღიგე 117
ოგკუნბაუე 31	ოგღტს 142	ოთერმ 57
ოგკუმტკიცაუე 31	ოღგარნე 62	ოთეღღ 196
ოგკურმე 31	ოღგე 117	ოთეღწ 13, 199
ოგკუტს 142	ოღგე-ხუი 178	ოთეშგბ 198
ოგფიშირ 32	ოღღაგარა 19	ოთეინღ 198
ოგქანბენ 31	ოღღერ 246	ოთეიჭმ 210
ოგღღა 31	ოღღალღე 19	ოთეიბანღღს 13
ოგშიხანღე 31	ოღღ 131	ოთხანუ 139
ოგხატუე 30	ოღღი 245	ოთთუაფ 36, 198(პ.)
ოგხედღი 31	ოღღინე 245	ოთთუნუფ 38, 198(პ.)
	ოღღინე 246	ოთთუეფ 201
	ოღღეღერ 18, 246	ოთთუეფე 201
	ოღღეღე 19	ოთთუეფს 202

- ოთხი 6
 ოთხე 6, 13
 ოთხიღე 13
 ოთხე 150
 ოთხედ 150
 ოთხიმ 154(პ.)
 ოთხწუტი 143
 ოთკალაჲ [ხუეს|სუქას] 3, 178
 ოთკალანჲ 6
 ოთკარე 136, 146
 ოთკარენ 175
 ოთკუშას 166
 ოთკუშეს 166
 ოთკუშის 166
 ოთკუში 143(პ.)
 ოთკუშია 58, 127(პ.), 169(პ.)
 ოთკუშია 58(პ.), 171
 ოთლაკენე 200
 ოთლანჲ 165
 ოთლანშის 165
 ოთლეჭალ 140
 ოთმანხ 5
 ოთმეჩა 171
 ოთმეჩად 170
 ოთმეჩანხი 170
 ოთმეჩანხუი 170
 ოთმეჩენ 13
 ოთმეჩენა 170
 ოთმეჩენა 170
 ოთმეჩენანხუი 170
 ოთმეჩენის 125
 ოთმა 20, 21
 ოთმან-ხუი 20
 ოთმეს 21
 ოთოგან 38
 ოთოთჲ 198
 ოთონბე/ჲე 155
 ოთორმ 57
 * ოთოშხუინ 143(პ.)
 ოთოჩად 198
 * ოთოჯგორ 143(პ.)
 ოთოგან 38
 ოთოგან 38, 252
 ოთოჩარა 171
 ოთრაგდინა 115, 173
 ოთსეჲ 141
 * ოთსრჲე 141
 ოთსყეინე 122
 ოთსყინე 122
- ოთტანხ 198(პ.)
 ოთტიციცხ 62
 ოთტუმირ 141
 * ოთტუმურ 141
 ოთუნტყუ 154
 რთუფ 149
 ოთფანშედინალა 172
 ოთფანშეჲადალა 173
 ოთფანშედელა 172
 ოთფეშეჲადალა 173
 ოთფეშედინალა 172
 ოთფორ 149
 ოთქადე 200
 ოთქარაჲ 12
 ოთქანანხ 175
 ოთქანენ 175
 ოთქანენ 175
 ოთქანეთე 147
 ოთქჲეცი 143(პ.)
 ოთლე 162, 253
 ოთლეშე 118
 ოთლემ 118
 ოთლემშეი 118, 253
 ოთლემუნა 126(პ.)
 ოთლი 253
 ოთლინე 253
 ოთლირალ 140
 ოთლირანლ 140
 ოთყერა 249
 ოთყერე 249
 ოთყერენ 249
 ოთშგანხ 198
 ოთშდახ 198
 ოთშდახ 198
 ოთშიდ 143(პ.)
 ოთშის 189
 ოთშისენ 194
 ოთშისენე 198
 ოთშისენ 199
 ოთშისი 186
 ოთშისოლ 189
 ოთშისორლ 189
 ოთშხუინ 143(პ.)
 ოთჩად 198(პ.)
 ოთჩაშ 198
 ოთჩანდ 198
 ოთჩანშ 198
 ოთჩე 202
 ოთჩეს 202
 ოთჩეს 202
- ოთჲე 19
 ოთჲემე 19
 ოთჲენ 141(პ.)
 ოთხატჲე 16
 ოთხატჲენეს 177
 ოთხატჲის 125
 ოთხია 18
 ოთხორმ 154(პ.)
 ოთხოია 18
 ოთხორმ 18
 ოთხჲა 253
 ოთხჲანა 20
 ოთხჲანა 18, 20
 ოთხჲიან 18
 ოთხჲიენის 18
 ოთხჲენ 20, 153
 ოთხჲენა 18
 ოთხანენს ე 177
 ოთჲერდა 158, 159
 ოთჲიდ 57, 62
 ოთჯგორ 143(პ.)
 ოთჲჲედ 248(პ.)
 ოთჲჲეჩ 13
 ოთგე 13, 116
 ოთგულჲე 171
 ოთგულჲე 171
 ოთგორ 12
 ოთგორმ 21, 57, 154
 ოთგორმა 18, 21
 ოთგორმე 57
 ოთგორშ 12, 154
 ოკლინანს 125
 -ოლ 126, 128, 129, 130, 157,
 182, 184, 189, 191, 192, 193,
 230
 ოლგენედ 54
 ოლდგედ 14
 ოლთაჲე ლესეს 207
 -ოლი 190
 -ოლ[-ი]ნ[ა] 192, 193
 ოლკუიშლ 14, 29
 ოლმარე სჲე 205
 ოლმანხნულ სჲე 135
 ოლმარულ სჲე 205
 ოლმანხ 134, 135
 ოლმანხ 135
 ოლმეჩად 170
 ოლმეჩე [სჲე, ხი], 206
 ოლმეჩედ 55
 ოლმეჩენლ სჲე 206

ოსუპაა 20	ოსუმპარე 136(პ.)	ოჯგირედ 32
ოსუპასუ 6, 155	ოსუმპარს 13	ოჯგმ 149
ოსუედ 198	ოსუმპარის 125	ოპერა 19
ოსუმუზდა 246	ოსუმპარისა 125	ოჟ 61, 178
ოსრქ'თე 154(პ.)	ოსრქ'რე 163	-რლ 125, 127, 128, 129, 130,
ოსუია 20	ოსრქ'სინა 172	157, 182, 184, 185, 188, 189,
ოსუით 154	ოსრქ'ტრინდა 158	191, 193, 230
ოსუიჟ 12	ოსრქ'სყე 57	-რლ-ი 190
ოსუიქ'ლ 12, 151	ოსრქ'ტან 198(პ.)	-რლ[-ი]ნა 192
ოსუიბ 13	ოსრქ'ტრინა 170, 171	-რლ-ნ-ელ 192, 193
ოსუირმ 20	ოსუმრო 118	-რმ 248
ოსუიქ'ქ 143	ოსუმწყებ 150, 163	-რნ 85, 98, 102, 108, 110, 158,
ოსუიყდ 13	ოსრქ'წყებნი 119	161, 253, 254
ოსუიხუნ 143	ოსრქ'ქად 198(პ.)	-რნ-და 86
ოსუიკიდა 172	ოსრქ'ვიდ 61, 138	-რნ-ღან 86
ოსრქ'კინდა 171	ოსრქ'ვიდე 118	-რნ-დე 110
ოსრქ'მარა 169(პ.)	ოსრქ'კინდა 57, 172	-რნ-დელ 110
ოსრქ'მარა 169(პ.)	ოსხელხინე 153	-რლ 189, 190

პ

პეჟაა 228	პერენი 10	პილ 239
პეჟვაა 228	პერენი 10, 41	პორენი 10
პეჟუა 228	პერს 229	პორინი 10

ჟ

ჟ'ა 52	ჟ'ანათინე 122	ჟ'ანქ'ქ'ემისე 121
ჟაბე 65	ჟ'ანასყას 168	ჟანსალეე 87
ჟაგ 224	ჟ'ანასყე 60	ჟანსალუე 87
ჟაგარ 241	ჟ'ანასყენე 122	ჟანსალუე 87
ჟაგარ 241	ჟ'ანასყეჟ 62	ჟანსელუე 87
ჟ'აგურდე 55	ჟ'ანატუაზნი 122	ჟანსკინე 64
ჟ'აგუსაკუნიშ 56	ჟ'ანაჯაბე 147	ჟანსყას 168
ჟ'ად 52, 61	ჟ'ანანადსაგუ 127	ჟანსყეინე 122
ჟ'ადიე 58	ჟ'ანბანდისე 120(პ.)	ჟანსყენე 122
ჟადდე 57	ჟ'ანგან 7(პ.)	ჟანტუაბას 166
ჟ'ადრიინეხ 61	ჟ'ანთინა 127	ჟანტუაბე 146
ჟ'ათაგ 168	ჟ'ანქარზასგუ 127	ჟანტუაბის 166
ჟ'ალასყად 168	ჟანაინას 127	ჟანტუაზნი 122
ჟ'ალასყად 56	ჟანქარზისე 120(პ.)	ჟანტუაპ 146
ჟ'ალსაკუნიშ 56	ჟ'ანკიდ 150 (პ.)	ჟანტუაზნი 122
ჟ'ალსყად 168	ჟ'ანკიდ 167	ჟანუნდუნე 153
ჟალჯენის 123	ჟანკუ 150	ჟანუნქუეშდე 153
ჟ'ამგი 8	ჟანკე 167	ჟანუნტუტ 26
ჟ'ამთუნსენა 68	ჟანქ'ლ 12	ჟანლრი 53, 64
ჟ'ამერდ 7, 55	ჟანქელთხის 121	ჟანშხებ 53, 147
ჟ'ან 52	ჟანქელთხისე 121	ჟანშხებე 147
ჟ'ანაგენე 58	ჟანმარე 61	ჟანჭუქენ 146
ჟ'ანათინა 127	ჟანმეჟრპუინ 33, 237	ჟანხუიტი 142(პ.)

- ქანხუტე 32
 ქანხურაღელ 237
 ქანჭილ 62
 ქანჯაბ 147
 ქანჯგან 7
 ქანჯეკუშღელ 153
 ქანჯგან 252(პ.)
 ქანჯგენს 252(პ.)
 ქააფუსენა 68
 ქაპპარ 62
 ქას 52
 ქასაბიზენა 68
 ქასაკუი 56(პ.)
 ქასააჩე 69
 ქასაფუსენა 68
 ქასაქუე 162
 ქასაცულგურენა 68
 ქასაპე 5
 ქასაბიზენა 68, 69, 170
 ქასაბიზენასი 68
 ქასგენა 69
 ქასგენენაღეს 68
 ქასფუსენა 69
 ქასცულგურენა 68
 ქასსერი 53
 * ქასაბიზენა-ხუი 68
 ქაბას 64
 ქაჩად 58
 ქაჩად 58, 64
 ქახად 178
 ქახალგმად 231
 ქახაქანდა 158
 ქახასყ 167
 ქახასყელ 167
 ქახასყ 167
 ქახახანდასგუ 127
 ქახგა 12
 ქახგე 252
 ქახე 40
 ქახელგმად 231
 ქახეარხასგუ 127
 ქახქარხე 123
 ქახსყე 12
 ქახსყელ 167
 ქახსღა 54
 ქახწინდა 159(პ.)
 ქახტუი 8
 ქახერ 7, 8, 55
 ქაჯულოთენან 174
 ქაუ 156
 ქანისა 65
 ქაბი 65
 ქაბიყე 155
 ქაბშუინან 127
 ქაბიფა 197
 ქაბიფცხელი 205
 ქაბიფა 197
 ქაბაბაქ 163
 ქაბაბაქე 123
 ქაბანი 123
 ქაბანი 123
 ქაბანი 123
 ქაბანი 252
 ქაბანი 162
 ქანი 219
 ქანი 195
 ქანი 219
 ქანი 162
 ქანი 162
 ქანი 118
 ქანი 128
 ქანი 58
 ქანი 163
 ქანი 119
 ქანი 237
 ქანი 237
 ქანი 120
 ქანი 131, 153
 ქანი 131
 ქანი 163
 ქანი 163
 ქანი 119
 ქანი 162
 ქანი 162
 ქანი 131
 ქანი 131
 ქანი 163
 ქანი 163
 ქანი 119
 ქანი 60
 ქანი 162
 ქანი 162
 ქანი 131
 ქანი 131
 ქანი 195
 ქანი 195
 ქანი 138
 ქანი 118
 ქანი 143
 ქანი 168
 ქანი 143
 ქანი 164
 ქანი 65
 ქანი 155
 ქანი 163
 ქანი 123
 ქანი 123
 ქანი 188
 ქანი 189
 ქანი 194
 ქანი 163
 ქანი 237
 ქანი 118
 ქანი 58, 62
 ქანი 194
 ქანი 194
 ქანი 186
 ქანი 57
 ქანი 163
 ქანი 119
 ქანი 237
 ქანი 194
 ქანი 144
 ქანი 131.
 ქანი 163
 ქანი 120
 ქანი 162
 ქანი 162
 ქანი 195
 ქანი 219
 ქანი 52
 ქანი 12
 ქანი 68
 ქანი 68, 69
 ქანი 119
 ქანი 69
 ქანი 12
 ქანი 146
 ქანი 58
 ქანი 58
 ქანი 56(პ.), 143(პ.)
 ქანი 147
 ქანი 219
 ქანი 68
 ქანი 53
 ქანი 62
 ქანი 54
 ქანი 118
 ქანი 68
 ქანი 194
 ქანი 68
 ქანი 68
 ქანი 53
 ქანი 62
 ქანი 14
 ქანი 139
 ქანი 163.

ქეხლუარენ 194	*ქი ასმაფუსუნენა 68	ქ'ომუშენინი 127
ქენმარან 194	*ქი ასკაფუსუნენა 88	ქ'ოლსუად 168
ქენმარენ 194	*ქი ასპაგ 5	ქ'ომეცხელი 205
ქენმარან 194	*ქი ასიგე 138	ქ'ონეუ 150
ქენმარენ 194	ქიბ 65	ქ'ონეუ 150
ქენზერ 154	ქიბაე 181	ქ'ონსე'ლ' 12
ქი 12, 32, 33, 52, 53, 54,	ქიბა/ოუ 65	ქ'ონსეპუ 12
55, 58, 60, 61, 82, 63, 64,	*ქი ესპაგოშე 146	ქ'ობიზენა-ხტი 68
65, 66, 114, 117, 118, 119,	*ქი ესეგოშე 12	ქ'ოსგოშე 12
133, 134, 138, 146, 152, 156,	*ქი ლახოპუნრე 138	ქ'ოლ 61, 178
158, 159, 171, 172, 178,	ქილაქადხ 196	ქ'ოსგა 12
182, 188, 189, 197, 202, 205,	ქია 60	ქ'ოსგე 252
219, 220, 229, 234, 249	ქიქან 65	ქ'ოსკარხასგუ 127
ქი-ან 52	ქიქან 65	ქ'ოსკედლასგუ 128
*ქი ანასყენი 122	ქიქან 65	ქ'ომზარა 164
*ქი ანატუაბე 146	ქი-ჩუქი 65	ქ'ომმარენ 194
*ქი ანგუერდე 55	ქიხი 65	ქ'ოსქემ 12
*ქი ანითხე 163	ქიუ 178, 202	ქ'ოსუბანდასგუ 127
*ქი ანიმეგრე 57	ქი 60, 137	ქ'ოსხ'უ'ა 58
*ქი ანიროქუი 120	ქიბ 65	ქ'ოსუქომასგუ 127
ქი-ანმეკარაინ 33	ქი-გვიგვიენ 33	ქ'ოსუქომე 137(პ.)
*ქი ანმერდ 55	ქილ 61	ქ'ოსგულედ 55
*ქი ანტუაპ 146	ქითხელი 60	ქ'ოსგერდ 154
*ქი ანხგა 12	ქიქედ 60	ქ'ოსხნშე 171
*ქი ანხუაქემ 12	ქიქ 61, 202	ქ'ოუ 61
*ქი ანხუგა 12	ქიქი 61	ქ'დღლი 113
*ქი ანხერდ 55	ქ'ოკვიში 56	ქ'ერ 84
*ქი ანხუერდ 12	ქ'ოვუსტუტ 26	

რ

*რაგად 249	რჰქუას 248(პ.)	*რმი 44
რაგაღდა 102	რჰქუეს 248(პ.)	როქ 66, 248
რაგაღი 10, 102, 169, 173, 249	რჰქუნი 248(პ.)	როქე 53, 205, 248
რაგაღი 10, 89, 115, 173, 249	რჰქუნიე 248(პ.)	როქი'უ 202
რაგაღიუ 89(პ.)	-რღ- 244	როქია 10
რაშალ 32	რეეე 146	როქიარა 248
რანქე 248	რეეე 248	რულუე 10
რანქუე 53, 146, 170	რეეე 10	*რშონ 75, 142
რანუ 61	რიგს 88	რუბაგალი 10
რანქუ 45, 53, 146, 170, 219,	რიღუე 10	რუბაგალი 10
248(პ.), 249		რუქუა 10

ს

-ს (S ₃) 8, 108, 164, 167, 176,	საეიაში 156	სახს 119
200	ს'ათუარ 37	სახს'ლინახობ 188
-ს 24, 73, 74, 81, 103, 107, 166,	სალამ 239	სგა- 52, 53, 54, 58, 59, 60,
177	საპნი 290	61, 62, 63, 64, 65, 66, 118,
საგულს 119	საუჯარდ 154	119, 134, 139, 146, 155,
სადგუმარს 168	საყრილს 119	

162, 167, 170, 173, 175, 195,	სგა 36, 60	სგურღალ 168
196, 197, 204, 219, 229, 239	სგა 21, 22, 24, 25, 27, 28, 36,	სგურღეს 168
სგა + ა - 59	60, 168, 170, 174	-სგუ 103
სგა + აღ - 59	სგახი 66	სგუეჯ 45
სგა + ან - 59	სგან 66	სგუეჯღა 75
სგად - 52	სგანჭა 66	სგუეჯი 75, 181
სგაღაე 59	სგანჩუ 66	სგუეჯინე 119
სგადკუპარ 64	სგეუ 65	სედენი 208
*სგა ესიჭონე 146	სგეს 52	სედენი 41, 208
სგა + ეს - 52, 59	სგესგუეშ 59	სედენიღა 61
სგაიდ 61	სგესურ 62	სეში 139
სგან 52	სგედირინდეს 199	სერ 61, 124, 179
სგანსიკინე 64	სგენს 52	სერღე 239
სგანჩუ 66	სგენსგოში 59	სეფსკუქ'ირალს 180
სგანჭად 62	სგენსგუეშ 59	სენტი 75
სგანჭად 59	სგენსღრი 54, 64	სი 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27,
სგაა 36, 60, 170, 174	სგენსღუა 54	31, 32, 33, 36, 37, 38, 45,
[სგა + ო -] 59	სგენსშუღანდ 194	47, 57, 68, 88, 93, 117, 130,
სგაფიშუღ 62	სგენსჭონე 146	131, 134, 135, 149, 154,
სგაშირ 66	სგევექენილა 181	159, 160, 168, 170, 174,
სგაშხენ 66	*სგიღ 75	175, 178, 187, 188, 190,
სგაჩად 59	სგიშ 60	197, 198, 202
სგახი 66	სგოზინ 188	სიდ 208, 242
სგა - 52	სგოთშიად 197	სიე 190
სგად 52	სგოთშიად 197	სიზ 41, 83, 92, 94, 236
სგადკუპარ 64	სგოთჟიდ 59	სიზღა 83, 94(პ.), 166
სგადღაე 59, 64	სგოჯ 145	სიზღასგუ 94
სგამენ 66, 179	სგოჯღა 97	სიზღეს 166
სგან 52, 66	სგოჯი 75	სიზღე 92(პ.)
სგანისა 66	*სგოჯინე 119	სი 194
სგანტხენი 186	სგოჟ 61	სიწ 178.
სგანჭა 66	სგოთღე 53	სკა 52, 53, 54, 58, 60, 63, 64,
სგანღრი 54	სგოთაა 21	65, 66, 139, 146, 162, 176,
სგანჩუ 66	სგოთშიად 197	195, 219, 229
სგანჭად 59	სგოთშიად 197	სკად 52
სგანჭად 59	სგოთჟიდ 59	სკადაკუპარ 64
სგანჭად 64	სგურ 35, 41(პ.), 50, 54, 74, 83,	სკადღე 59
სგა 60	92, 94, 97, 236	სკათოშიად 198
სგატახ 62	სგურღ 92, 168	სკათოჟიდ 59
სგაჟ 61	სგურღა 74(პ.), 83, 92(პ.), 94(პ.),	სკან - 52
სგაფიშუღ 61	160	სკანჭად 59
სგაშირ 66	სგურღად 168	სკაა 60
სგაშურა 66	სგურღასგუ 94	სკას 52
სგანჩად 59, 62	სგურღანს 168	სკასგუეშ 59
სგანჩად 59	სგურღეს 168	სკასღრი 54
სგახი 66	სგურღენს 168	სკაშურა 66
სგანსღაჯ 163	სგურღენსი 178	სკაშხენ 66
სგანსღუა 54	სგურხი 178	სკაჩად 59
სგაჭადს 67	სგურხი 178	სკაჩადღ 62
სგაჭ 61, 62	სგურღა 97(პ.)	სკახი 66

სკაჭ 61	სკურდას 168	სტარუნს 163
სკაჭ 36, 60, 202	სკურდეს 168	სუბი 76(პ.), 120
სკიშ 60	სოკ 180	*სუბი+-და 76(პ.)
სკურ [ხუი, ხი] 11, 35, 41(პ.), 50, 178, 236	სოფელისა 113	სუბდა 76(პ.)
სკურდალ 168	სტარეინს 163	სუბდასკუ 94
	სტარუნს 163	

ტ

ტაბლარს 61	ტენნროლ ^ა 184(პ.)	ტულდა 96
ტანის 87, 118	ტენნროლდეს 184(პ.)	ტული 11
ტებდი 72	ტენნროლი 185	*ტული+-და 76
ტებელი 72	ტენნროლნოლ 189	ტულნი 114
ტელაფტი 63	ტენნროლს 184	ტუენს 124
ტეტ 77	*ტენნროლნი 185	ტუეპტ 77
ტეტტი 63	ტენნუნე 185	ტუეტტი 63
*ტენანუნე 185	ტუეუ 10	ტუენენი 10
ტენენ 184	ტერტ 178	ტუენენილ 14
ტენენი 10, 181	ტიხა 73(პ.), 93(პ.)	ტუენენი 10
ტენენ ^ა 184(პ.)	ტიხასკუ 93	ტუენენილ 14
ტენენდეს 184(პ.)	ტიხე 4(პ.), 5, 10, 16(პ.), 22, 30, 41(პ.), 49(პ.), 93, 211	ტუეუე 10
ტენენდელს 184(პ.)	ტიხენდს 106(პ.), 112	ტუეისასკუ 93
ტენენი 10, 181, 241	ტიხნუნი 113	ტუეიხე 10, 22
ტენენილა 181	ტიხუნი 113	ტუენხედ 22
*ტენენროლნი 185	ტიოტარს 87	ტურნოლა 76
*ტენენუნე 185	ტიოტტი 63	ტუხა 96, 151
ტენენ ^ა ნი 185	ტიოტს 87	ტუხდა 96, 97, 151
ტენენი 10, 11, 41(პ.), 61, 181	ტიუბას 78	ტუხდეს 151
ტენენილ 14	ტიულდა 102	ტუხე 11, 16, 22, 30, 151, 211
ტენენიდა 184(პ.)	ტიული 91, 102	ტუხედ 22
ტენენიდეს 184(პ.)	ტიულიუ 91(პ.)	ტუხის 96
ტენენიუ 184(პ.)	ტიუფ 236	ტუხნი 113

ჯ

ჯატი 201	ჯოშელდინი 135	ჯოხუშდ 188
ჯოდ 202		

კ

კ (ნაწილ.) 61, 178, 202	კ (-და) 97	კუა 229
-კ- 11, 12, 228	კდაგდ 224	კუხალა 223
კა 223	კდაკაბ 224	კუხელნა 223
კა--ა 223, 236	კდაკლეზა 224	კუთიშა 229
კაა 223	კდაგუდ 224	კუთიშა 229
კაგა 223	კდაგარა 223	კუთიშა 223
კაგა 223	კდაგად 224	კუთხელა 223
კაგა 223	კდაიკაბ 228	კუთხელა 223
-კედ 61, 135	კუ 20, 178, 190	კუთინა 223

უკალაუა 223
 უკალაუა 223
 -ულ 230
 ულაკ 224
 ულაკა 224
 ულკა 224
 უმნ/არა 223
 უმერა-უღგარა 223
 უმეკერა 223
 უმშხად 192
 უმნა-უღგარა 223
 უმწერა 223
 -უნ 114, 115, 129, 131, 134, 135, 224, 226, 234, 235, 240
 -უნა 130, 131, 191, 192
 უნახავს 15
 -უნე 132, 133, 134, 193, 234, 235, 236
 -უნი 112, 113, 114, 124, 125, 185, 236
 -უნი-უ 129
 -უნ-ოლ 129
 -უნ-რლ 129
 უაა 223
 უაესა 223
 უაესკა 223
 -ურ 232, 236
 ურბელა 223
 ურბიელა 223
 -ურე 236
 ურმაოზ 228
 ურწუულ 135
 უსკუა 60
 უსკუა 60

უსტარუნს 45, 163
 უსსუბა 82
 უტახ 224, 227
 უტახს 224, 227
 უტახსუ 224, 227
 უტეხ 224, 227
 უტეხს 224, 227
 უტეხსა 224
 უტეხსა 224
 უტკლახსუ 224
 უტკლეხა 224
 უტყუბა 223
 უქწრ/იცა 224
 -ულ 61
 უღვა 88
 -ულე 61
 -ულე-ი 61
 უშკვ 163
 უშკუს 163
 უშხა 223
 უშხუნარ 60
 უშხუნარკი 124
 უშუა 223
 უჩხა 243
 უჩხე 243
 უჩხედს 243
 უცხა 223
 უცხემა 223
 უცხმა 223
 უცხსუ 223
 უწად 224
 უწადლ 224
 უწადლ 224
 უწადლ 224
 უწადვლ 224

უწადლუ 224
 უწელ 224
 უწელა 224
 უწაა 223
 უწა-მაწად 189
 უწსა 223
 უწსა 223
 * უხატაუოზ 228
 უხატაუოზ 228
 უჟად 224
 უჟანა 223, 241
 უჟანდ 224
 უჟანდლუ 224
 უჟედ 224
 უჟელა 224, 242
 უჟილა 242
 უჟწრ/ილა 224
 უჟნა 223
 უჯაბა-უტყაბა 223
 უჯბა-უტყბა 223
 უჟ 61
 უჟი 61
 უზა 228, 229
 -ულ 230
 უნ-დ-უნე 235
 -ურე 236
 -ურსუ 226
 უშდნა 224
 უშდღს 224
 უშუა 223
 -უნ 129, 132, 133, 193
 -ურ 225
 -უნსუ 225
 -ურ 225
 -ურსუ 225

ფ

ფაკუნა 87
 ფაუს 118
 ფაუეა 178
 ფაუე 104, 239
 ფაუწაშ 104
 * ფაუწანიშ 104
 * ფაუწაში 104
 ფაკუნა 87
 * ფეთ 75
 ფეთნა 75
 ფექშადლ 178
 ფეშგნი 10

ფეშგუნნი 10
 ფეშნი 41, 197
 ფინდის 152
 ფისეე 178
 ფიშე 10, 41
 ფიშირ 202, 228
 ფოყას 87
 ფოუს 119
 ფურნარ 24
 ფუსლა 180
 ფუსნ 238

ფუსწლად 147
 ფუსწ'რ/ტ/ნ 212
 ფუშვლე 230
 ფურ 24
 ფუშე 10
 ფხეჟნი 41
 ფხიჟე 10, 41
 ფხულაჰსკა 83
 ფხსჟე 10
 ფხჟე 41
 ფერი 149

ძ

- ქა- 52, 59, 58, 59, 80, 61, [ქა+ო-] 59
 62, 63, 64, 65, 66, 93, ქაოთონბუ/უე 155
 115, 118, 119, 122, 130, 131, ქაოხონბუე 155
 134, 135, 146, 147, 150, 156, ქას 52
 168, 170, 171, 173, 175, 177, ქასღრი 54, 59
 178, 180, 182, 184, 186, 187, ქასხრი 59
 188, 190, 191, 197, 198, 200, ქატის 62
 203, 205, 214, 216, 219, 220, ქატუქარ 18
 221, 226, 229, 240, 244, ქავ 147
 248, 253 ქაფ 75
 ქაჟა- 59 ქაჟუ 150, 168
 ქაჟად- 59 ქაშვარ 24
 ქაჟან- 59 ქაშუქდინა 127
 ქანტის 152 ქაჩად 59
 *ქა ანხსოამბაჟე 155 ქაჩად 59
 *ქა ანხსოამბაჟე 155 ქაჩობ 213
 ქა აფუშელ 158 ქახი 66
 ქახანრა 245 ქახოქეს 202
 ქაგუქაკლაჟა 31 ქაჯარეს 18
 ქად- 52 ქაჯანის 165
 ქადავათუე 59 ქაჟელ 165, 219
 ქადაკუქარ 64 ქაჟუდის 165
 ქადგათუე 59 ქაჟუელ 218
 ქადკუქარ 64 ქაჟუ 61
 ქა ეს- 52, 59 ქაჟუელ 165, 219
 ქაეჟქოლვად 32 ქაჟუედნე 122
 ქათალ 66 ქაჟოლის 165
 ქათალს 66 ქა- 52
 ქათასუენე 122 *ქა ათასუენე 122
 *ქა ათასუენე 122
 ქათასუენე 122
 ქათალეშქე 162
 ქათოსკინა 59
 ქათოსინე 118
 ქათხარა 20
 ქალაქისა 63
 ქამ 66
 ქამაე 181
 *ქა მაშუენმინ 253
 ქამაჟ 66
 ქამოჟ 66
 ქან 52
 ქანასკინე 59
 ქანსკინე 59, 62, 64
 ქანდი/ქერ 246
 ქანღრი 54
 ქანჭად 202
- ქანსკინე 59
 ქანღრი 54
 ქანჭდენის 189
 ქანჭილ 64
 ქან 60
 ქანჩინე 121
 ქანტხენი 187
 ქანუდინეს 121
 ქანფიტ 141(პ.)
 ქანფუ 168
 ქანჩად 59, 196
 ქანჩად 59, 62
 ქანხად 245
 ქანხარა 20, 245
 ქანხლუა 54
 ქანპოდ 165
 ქანპუდის 165
 ქანპუელ 219
 *ქანუ 61
 ქანპოდ 219
 ქანხუნან 87
 ქანგუტაბა 32
 ქანგუტის 32
 ქანდიტ'ან' 194
 ქანდვილიჟ 67
 ქანჯიდ 66
 ქანღუტისე 117
 ქანთელუჟ 13
 ქანთუელი 186
 ქანტანა 12
 ქანთელი 186
 ქანთუიქნ 14
 ქანმ 66
 ქანმა 212
 ქანმეცხლი 205
 ქანმომ 66
 ქანხო 66
 ქანჩირბიელი 120
 ქანჩირბიელი 126
 ქანსკიდინი 120
 ქანსკილიჟ 67
 ქანსკიდინი 120
 ქანჭილ 66
 ქანჭრბალ 237
 ქანტაბა 32
 ქანტისხა 32
 ქანჩ 145
 ქანხი 66

ქაჯუქარ 147	ქეჯლოად 32	ქოთლე 219
ქაქტაბა 32	ქიპ 124	ქოთლემხ 118
ქანტილ 196	ქოთელუჭ 13	ქოთლე 150
ქანტილ 194, 196(პ.)	ქოთქარა 66	ქონსმხაქუე 155(პ.)
ქანტილქა 196	ქოთქუეცნასუტ 127	ქონსმხვა 171
ქანდილან 194	ქოთონბეე 155	ქონსმხვე 155(პ.)
ქანლოან 248(პ.)	ქოთსინა 59	ქონსმენიხი 187
ქანგახილან 237	ქოთტაბ 12	ქონსქუესე 202
ქაპ 66, 239	ქოთლაშუქ 127	ქოთლე 10
ქამიშ 66	ქოთლე 219	ქვერნი 180
ქამხან 66	ქოთქერიტ 158	ქუთან 235
ქაჯუქარ 147	ქოთლე 10	ქუნ 75
ქეიფ 72	ქონაა 228	ქუნლემგენე 231
ქეიფე 10, 72	ქორ 104, 162, 171	ქურე 41, 180
ქეს 52	*ქორანიშ 104	ქუპცა 213
ქესერ 62	ქორანშ 66, 104	ქუერაა 228
ქესლრი 54	*ქორანში 104	ქუერნი 41
ქეხენი 181	ქორთე 53	ქუეცა 213
ქეხენილა 181	ქორს 47, 162	ქუეცნი 41
ქეხნი 181	ქოტქანს 14	ქუეით 253
ქედგანთუნ 194	ქოთლე 150	ქუინ 41
ქედგანთუი 186	ქოლ 61	ქუინიხგენე 231
ქედტიან 194, 196(პ.)	ქოთუქლინ 127	ქუინიხგენეშ 213
ქემეცხელი 205	ქოჩულდ 137	ქუინლემგენე 231
ქეს- 52	ქონსუმაქუე 155(პ.)	ქუირე 41
ქესლრი 54, 59, 64	ქოთაქურა 151	ქუიცა 93(პ.)
ქესლქა 54	ქოთქორლს 167	ქუიცასუტ 93
ქესხნიშლა 238	ქოთქუელის 167	ქუიცე 41, 93, 142, 142
ქეჯუქარ 147	ქოთსინა 59	ქერჯინს 156

ლ

-ლა 226	ლურდანს 245	ღერდანულ 178
ლალ 190, 197	ლურდელ 245	ღერდანს, 169, 245
ლეს 239	ლური 11, 97, 245	ღერდელს 245
ლეს 61	ლუაქა/არ 72	ღერი 4(პ.), 11, 50, 53, 92, 124, 245, 246
-ლერ- 246	ლუაქრე 72	ღერის 169
ღერბათს 61, 81	ლუებ 239	ღელნი 113
ღერბათუ 81	ღუინალ 33	ღერდა 62, 97(პ.)
ღერბეთ 81	ღური 21, 92, 246	ღერდალ 169
ღვინალ 33	*ღუერი 11	ღერნი 114, 189
ღირ 91, 92, 169, 246	ღერლ 169, 245	*ღერენი 114
ღო 131	ღერლა 92, 245	
ღოთაშლ 31	ღერდალ 169	

ჟ

ჟერ 249	ჟორ 73	ჟულე 11, 248
ჟიას 87	ჟორქა 63	ჟული 11

ყურშაჲს 180	ყელა 88(პ.), 96, 248	ყელნლს 248
ყუყუდა 97	ყელდა 96	ყელნი 114
ყუწლი 11	ყელე 11, 170, 248	*ყელენი 114
*ყუწლე 11		

შ

-შ- 9, 243	შიღ 208	* შხუნ 75
-შ (ნათ. ბრ.) 104	შიღდა 209	-შჳ 240
შაქარდ 31	შიღე 242	-შჳ- 173
შგომ 253	შიღენ 97, 209	შჳეპ 83, 92
შგურ 84	შიეშ 188	შჳეპადა 83
-შგჳ- 27	შიშღ 32, 60, 229	შჳეპედ 92(პ.)
შგჳირ 84	შიშღოლ 202	შჳეპქადეს 107
*-შღ 9	შიხ 72, 75	შჳიღა 228
შღებენილა 181	შიხუშ 135	შჳიღებდ 26
შღეუ 243	შიხა 135	შჳიღებდუ 26
შღეშა 228	შიორ 67	შჳიღობ 228
შღეშა 228	შტეშა 228	შღე 242
შღეჳარს 87	შუკე 224	შღენი 242
შიარე 229, 230	* შურ 75	შღენი 242
შიარს 230	შურა 75	

ჩ

ჩადშაჩე 59, 140(პ.)	ჩეადგე 11	ჩი 124
ჩადღეშე 59	ჩეადგრაშა 237	ჩინოუშ 188
ჩადღერშინე 122	ჩეათდაგან 251	ჩინ 127
ჩამდაგრა 59	ჩეათასატკენ 157	ჩიქოლ 189
ჩარდა 59	ჩეათასსდკენ 157	ჩო 59
ჩაშის 152	ჩეათუგე 8	ჩოკარე 58
ჩაშეს 152	ჩეათონდ 158	ჩოგმე 58
ჩაბიპ 152	ჩეათგე 7	ჩოგუშღენ 31
ჩაბეჳ 152	ჩეათურე 7	ჩოგუშღენ 31
ჩაჯღეაქა 59	ჩეანტი 152	ჩოგუშღენ 31
ჩაჳე 238	ჩეასგურდა 160(პ.)	ჩოგუშემე 58
ჩადღეაქადა 196	ჩეაფტკალბენ 157	ჩოთბამ 127
ჩაჳე 238, 250	ჩენადმეჩან 59, 194	ჩოთგა 171
ჩაჳე 238	ჩენამჳარ 167	ჩოთგეჳ 201
ჩემინ 53, 145, 166	ჩენადე 59	ჩოთგეჳე 201
ჩემინ 145	ჩენანტე 152	ჩოთგეჳეს 201
ჩემნედ 169	ჩეელგანესვი 206	ჩოთგეჳს 201
ჩემნეს 166	ჩემე 145, 168	ჩოთდაგრა 58
ჩესლე 59	ჩემინას 166	ჩოთგე 155(პ.)
ჩექშარალს 119	ჩეესგე 162	ჩოთგეჳ 198
ჩექშარი 87	ჩეესგურდ 160	ჩოთგეჳეს 62
ჩეადგარის 59	ჩეესგურდა 160(პ.)	ჩოთხიპ 147
ჩეადითანს 194	ჩიქდ 226	ჩოთჳეშა 58
ჩეადღე 11	ჩიქე 131	ჩოთჳეშა 58

ჩოთნა/აბა 19	ჩვაბულე 229	* ჩუნაშის 152
ჩოთოგუ 198	ჩვაღბინანა 127	* ჩუნაშის 152
ჩოთრშუახ 171	ჩვადკვირგვნი 120	ჩუბაჟ 135
ჩოთბეჟნი 117	ჩვადრე 163	ჩუბაჟ 65
ჩოთლუაქენე 200	ჩვადკარე 146	ჩუბოჟ 65
ჩოთუ 160	ჩვადმეზრი 120, 188	ჩუმ 145
ჩოთურდ 160	ჩვადმეანე 122	ჩუ'ა'ელი 59
ჩოთშიხენ 193	ჩვადყურდა 160	ჩუჟ 61
ჩოთშიე 147	ჩვადშისე 68, 147	ჩულ 61
ჩოთშიპ 147	ჩვადშდემნას 127	ჩუხვიროდ 33
ჩოთშიე 58	ჩვადშინეს 122	ჩუხი 65
ჩოთგარმა 21	ჩვადშიე 163	ჩუჟ 59, 61
ჩოკუშ 58	ჩვათრონდა 158	ჩუ+-ელი 59
ჩოკუში 127	ჩვალდაგრელი 205	ჩუ- 61
ჩოლდაგარ [ხ, 'ლი] 205	ჩვალდაგრელხი 204	ჩუბ 65
ჩოლდიდ 58	ჩვარი 58	ჩულ 61
ჩოლქანიელი 206	ჩვასდენი 189	ჩული 59
ჩოლშიხე ზუანსუ 206	ჩვაფრე 180	ჩუი 60
ჩომ 145	ჩვაუუთელე 66	ჩუჟ 61
* ჩომ (ძირი) 249, 259	ჩვაშგვიდი 66	ჩუჟ 61
ჩომინ 64, 71, 145, 166, 259	ჩვაწყე 156(პ.)	ჩუ 58, 59
ჩომინდ 168	ჩუნ 65	ჩუა 52
* ჩომინე 253	ჩვედბურანდა 195	ჩუაბე 65
ჩომინეს 169	ჩვედგუჯის 166	ჩუაბიდ 242
ჩომნას 166	ჩვედრილან 194, 237	ჩუაბე/ზლ 242
ჩომნეს 166	ჩვედკინე 188	ჩუაბგა 242
ჩოსნდ 58	ჩვედკაჟე 147	ჩუაგუამეჩე 58
ჩოსბენ 58	ჩვედლანუნ 195	ჩუად 52, 61
ჩოსდა 58	ჩვეთაქან 194	ჩუადაგან 60
ჩოსდესგ-დასგუ 128	ჩველკერმენდედ 199	ჩუადაკალაუოლ 126
ჩოსდისგ-დასგუ 128	ჩვენნახე 60	ჩუადაკალაულა 126
ჩოსდის-დასგუ 128	ჩვესდე 55(პ.)	ჩუადაკუშური 151—152
ჩოსსგუ 160	ჩვესლაჯნე 123	* ჩუადაკუშური 152
ჩოსსგურდ 160	ჩვესგურდა 160	* ჩუადამეზრი 120
ჩოსდ 55	ჩვესსგუროლს 189	ჩუადამეშხი 120(პ.)
ჩოტნაბა 19	ჩვესროქვი 188	ჩუადამეჩე 4(პ.), 58
ჩოლ 61	ჩუ- 31, 33, 52, 53, 55, 58,	ჩუადანაქუშტი 159
ჩოშხე 152	59, 60, 61, 62, 89, 64,	ჩუადაყურდა 38, 180(პ.)
ჩომბჰ 152	65, 66, 69, 97, 118, 122,	ჩუადახატაჟას 168
ჩოსეჰს 198	123, 124, 134, 135, 148, 156,	ჩუადამინე 122, 123
ჩოსოქს 198	159, 172, 179, 180, 188, 189,	ჩუადაბამ 127
ჩოსქას 198	193, 195, 201, 202, 204, 216,	ჩუადგა 126
ჩოსქანს 198	218, 219, 220, 222, 224, 228,	ჩუადგემ 118(პ.)
ჩოსქესეს 201	229, 234	ჩუადგემან 126
ჩოსწიბე 151	* ჩუ ადამიინე 122	ჩუადირიშ 159(პ.)
ჩოსტუქანს 198	* ჩუ ადამიინე 122	ჩუადკალაუე 4(პ.)
ჩოსტუ'ექსი 198	* ჩუ ადამიინეს 122	ჩუადკარნე 123
ჩოსტუექსუ 198	* ჩუ აღმგრმ 55	ჩუადკუშური 151
ჩოსტუქანს 201	* ჩუ აღმგრმე 55	ჩუადკუწარ 67
ჩოჟ 59	* ჩუ ათუგრმ 55	

ჩუაღლაგე 163	ჩუათერმ 7	ჩუაშტისხე 141(პ.)
ჩუადმასე 4(პ.)	ჩუათერშ 7	ჩუაშუს 152
ჩუადმეჩე 58	ჩუაქარ 37(პ.)	ჩუაშუღ 242
ჩუადსოუსი 121	ჩუაყულ 11	ჩუაშუღა 242
ჩუადლუგ 11	ჩუაყუშ 58, 167	ჩუაშეს 152
ჩუადყურდა 38, 160	ჩუაყუშე/ი/ას 168	ჩუაშეღ 142
ჩუადძიინე 122	ჩუაქუშღ 167	ჩუაშეღა 242
ჩუადძინე 122, 123	" ჩუაქუშღ 11	ჩუაჩად 196
ჩუადჭევი 61	ჩუაყელ 11	ჩუაჩად 64, 196
ჩუადხატუას 168	ჩუალახატაჟად 168	ჩუაწინე 119
ჩუადხატუი 186	ჩუალადგარ [ხუი] 205	ჩუახოქას 198
ჩუადუგას 126	ჩუალდიგ 58	ჩუახოქესს 201
ჩუადუგე 11	ჩუალტუქუნელი 220	ჩუახოქს 198
ჩუადღე 11	ჩუალქარელი 206	ჩუახოწეხ 163
ჩუადღე 153(პ.), 155(პ.)	ჩუალმიხე ხუა/ეს 206	ჩუახუქს 198
ჩუადღერმალეს 237	ჩუალხატუად 168	ჩუახსელუა 54
ჩუადღერმე 153(პ.)	ჩუალღმარაველი 205	ჩუაჯმცუიორე 117
ჩუადღერმე 153(პ.)	ჩუამბენა 68	ჩუახბ 65
ჩუათაკალაჟოლ 126	ჩუამგემ 118	ჩუამგუქარე 58
ჩუათაკუშირ 14	ჩუამგემი 126	ჩუამლიხ 155(პ.)
ჩუათახატუაჟ 167	ჩუამგემან 126	ჩუამლიგე 155(პ.)
ჩუათახატუაჟად 167	ჩუამცუიორე 117	ჩუამლითანს 195
ჩუათახბ 155(პ.)	ჩუამცუორე 117	ჩუამლიღლუქაქან 195
ჩუათახბ 127	ჩუამგე 7, 8	ჩუამლირჟან 195
ჩუათახბე 118(პ.)	ჩუამგერმ 7, 55	ჩუამლირჟანს 194
ჩუათახემანს 126	ჩუამგერმე 55	ჩუამღაჟე 60
ჩუათახირ 60	ჩუან- 52	ჩუამღაჟეშია 127
ჩუათახოგა 171	ჩუანჟარ 67	ჩუამღარგუი 186
ჩუათახოგე 155(პ.)	ჩუანჟარე 64	ჩუამღარგუი 194
ჩუათახოგემა 171	ჩუანჟარე 243	ჩუამღარგუიანს 243
ჩუათახოგეჟ 201	ჩუანღორი 53, 64	ჩუამღაჟეი 186(პ.)
ჩუათახოგეჟს 201	ჩუანჟად 58	ჩუამღაჟეხანს 237
ჩუათახოდაგარა 58	ჩუანჟად 58	ჩუამღაჟანან 195
ჩუათახოჟეშია 58	ჩუარაი 64	ჩუამღაჟანაჟ 195
ჩუათახოშიე 147	ჩუას- 52	ჩუამღაჟანან და 195
ჩუათახოგე 8	ჩუასაბეჟ 118(პ.)	ჩუამღაჟანანს 195
ჩუათახორმ 55	ჩუასანდ 58	ჩუამღაჟანანს 195
ჩუათახორშ 153	ჩუასხენანს 68	ჩუამღაჟანანს 195
ჩუათახოჟე 160	ჩუასმაბენა 68	ჩუამღაჟანანს 195
ჩუათახატაჟ/აჟ 167	ჩუასსკურდ 160	ჩუამღაჟანანს 195
ჩუათახატუაჟად 167	ჩუასსკურდა 160(პ.)	ჩუამღაჟანანს 195
ჩუათახანენან 174	ჩუასსხირი 53	ჩუამღაჟანანს 195
ჩუათახაჟალაჟოლ 126	ჩუატახ 64	ჩუამღაჟანანს 195
ჩუათახაჟალანჟანს 126	ჩუათაჟაშ 197	ჩუამღაჟანანს 195
ჩუათახაჟეშირ 14	ჩუათაჟეჟი 11	ჩუამღაჟანანს 195
ჩუათახაჟეში 58	ჩუაშდღაჟინე 121	ჩუამღაჟანანს 195
ჩუათახეგეჟი 201	ჩუაშიდ 62, 242	ჩუამღაჟანანს 195
ჩუათახეგე 8	ჩუაშის 152	ჩუამღაჟანანს 195
ჩუათახეგე 7		ჩუამღაჟანანს 195

ჩუანკილ 62	ჩუემშხინინდ 124	ჩუესულ 55
ჩუპარი 58, 62, 64	ჩუეს- 52	ჩუესლრი 53
ჩუასსრეე 219	ჩუესად 5	ჩუესლუა 54
ჩუასსუბენ 58	ჩუესგე 252	ჩუესსრი 53
ჩუაწყე 156(პ.)	ჩუესგურდა 160	ჩუესსად 5
ჩუპა 65	ჩუესლე 58, 162	ჩუესპიბ 5
ჩუედრინანს 194-195	ჩუესლესგი 118, 253	ჩუესტად 58
ჩუედტებნანს 237	ჩუესლი 253	ჩუესტლა 58
ჩუედელუაქან 195	ჩუესლინე 253	ჩუესულ 55
ჩუედქანნე 122	ჩუესლისგ 118	ჩუიბ 65
ჩუემ 145	ჩუესლისგლა 128	ჩუიბ 65
ჩუემინ 53, 145(პ.), 165, 166, 253(პ.)	ჩუესიბ 5	ჩუოზიბ 14
ჩუემჩინას 165, 166, 253(პ.)	ჩუესიგ 162	ჩუოზიბე 14
ჩუემჩინე 201	ჩუესრეე 219	ჩუოთდაგრა 58
ჩუემჩინეს 165, 169, 201, 253(პ.)	*ჩუესსგურდ 160	ჩუოთქუნიშა 58
ჩუემფ 145, 168	ჩუესსგურდა 160(პ.)	ჩუომინ 145
	ჩუესსგურდა 160(პ.)	ჩუოთეშ 58

ც

ცაგ 190	ცვირხ 209	ცხოურებე 72
ცანაშ 78	ცურაჟე 72	ცუპრა 213
ცურ 229	ცურაჟე 72	ცუპრობ 213
ცერმკაჩ 229	ცურე 49, 118	ცუპრობაშ 239
ცერმკაჩ 229	ცხანა 213	ცუერა 213
ცილე 68, 233	ცხეისა 63	ცუერობ 213
ციოდ 178	ცხეკლისგა 63	ცუერობაშ 239
ციოდა 203	ცხემ-აისქეშა 213	ცუერობაშ 239
ცურა 213	ცხიკოლინს 135	ცუერიე 49, 142
ცურეობ 213	ცხირს 168	ცელე 68, 233

ძ

ძარღუს 180	ძღღ 192	ძღღს 135
ძინარს 79	ძღღაში 84	

წ

წვეთ-წვეთობუშ 240	წორ 75, 142	წუანდი 175
წინწილ 152	წორობ 213	წუანდა 93
წირ 145	წვერ 201	წუანდა 175
წისგვილ 65	წუაროქი 51	წუანდას 177
წკული 173, 236	წუ 173	წუჰნდა 175
წკული 173, 236	წუა 93, 173, 175	წუანი 40, 119
წკულინი 113	წუანდა 175	

ჭ

ჭალა 228	ჭა/აშ 239	ჭიქ 186
ჭალაჲ 228	ჭემ 40	

ჭიშკარ 65	ჭიშხუე 72	ჭეშხარს 87, 119
ჭიშხ 149, 171	ჭიხტუნნი 119	ჭეშხანუ 72
ჭიშხანუ 72	*ჭიხტუნნი 113	ჭეშხისგა 63
ჭიშხილ 190	ჭყინტელდას 18	ჭეშხუე 72
ხ		
-ხ (მრავლ. მაწარ.) 1, 2, 4, 5, 9,	ხაგდლა 96	ხაზუბი 209
15, 17, 24, 28, 133, 177,	ხაგდლდა 84	ხაზუნე 236
195, 247	ხაგემ 46(პ.), 48	ხაზუნდა 245
ხ- (S ₂ , O ₃), 1, 4, 5, 6, 7, 15, 16,	ხაგეეწა 203	ხაზუნდეს 245
17, 18, 19, 20, 21, 23, 25,	ხაგეშას 168	ხათარდა 80
27, 47, 54, 252	ხაგეჭ 208, 210	ხათერ 80
ხაბა 178	ხაგეშინ 174	ხათერინა 130, 131
ხაბაქა 175, 236	ხაგეშინა 130(პ.)	ხათრა 247
ხაბაქენან 176	ხაგეშინან 174	ხათრე 235, 247
ხაბაქენ'და' 175	ხაგეშინენ 174	ხათრინახ 131
ხაბარაღის 84	ხაგეშის 96	ხათრუნი 247
ხაბაქენე 156(პ.)	ხაგეშონა 191	ხათუნინახ 131
ხაბაქენი 119	ხაგეშუნალუნე 234	ხაიდ 42, 50
ხაბაღლინა 135	ხაგეშუნე 234	ხაისხა 204
ხაბეღლუნი 135	ხაგოღლი 191	ხაკალაუნე 234
ხაბემ 48, 81, 162, 181, 208	ხაგოღლი 191	*ხაკალაუნე 234
ხაბენ 162, 208	ხაგუშე 180	ხაკალაუნა 131
ხაბკინე 119, 163	ხაგუდეს 109	ხაკარ 168
ხაბმინა 131	ხაგურგალი 40	ხაკარას 99, 168
ხაბმოღლი 191	*ხაგურგალუნი 113	ხაკარტე 91
ხაბნალუნე 235	ხაგურგალუნი 113	ხაკარტენოლ 126
ხაბნასუნე 229, 235	ხაგურგალი 249	ხაკარუ 91
ხაბნინა 191	ხად 244	ხაკარტე 168
ხაბნის 96	ხადა 244	ხაკედახ 203
ხაბნოღლი 191	ხადაკლებ 156	ხაკილუ 91
ხაბო/ოღლი 191	ხადაკლებდა 99	ხაკლაუის 96
ხაბქა 175, 176, 236	ხადაკლებუნ'და' 99	ხაკლაუნე 234
ხაბქან 176	ხადაწვინა 135	ხაკლანთხიდასტე 93
ხაბქენა 176	ხადგარი 46(პ.)	ხაკლანქიდასტე 93
*ხაბქენან 176	ხადგარის 96	ხაკლანქინა 131
ხაბქინე 156(პ.)	ხადგაროღლი 191	ხაკრასტე 168
ხაბქინენე 119	ხადგაროღლი 191	ხაკრანუნე 234
ხაბქენ 176	ხადგარი 46(პ.), 47(პ.)	ხაკრენის 168
ხაბლალუნი 113, 114, 115	*ხადგენი 50	ხაკრუნასტენე 234
ხაბღ 92(პ.)	ხადეს 244	ხაკრუნაუნე 234
ხაბღდა 87, 102	ხადესნა 135	ხაკრუნე 234
ხაბღდეს 107, 108, 109	*ხადეშუნე 235	ხაკრუნანე 236
ხაგ 35, 208	ხაზელანუნე 234	ხაკუ 71, 251
ხაგადენ 99	ხაზმა 89	ხაკურ 71, 251
ხაგად 84	ხაზმე 89	ხაკუენე 236
ხაგადღა 99	ხაზნა 42	ხაკუენე 236
ხაგადს 84	ხაზნან 176	ხაკუენახ 209
	ხაზნუნი 236	

ხაკუილ 251	ხალტგნდეს 107, 166	ხამჭირუნ 158
ხაკუიშ 208	ხალტგნს 107	ხამჭირუნდა 84
ხაკუშე 49, 180	ხალწინ 91	ხამჭირუნდეს 109
ხაკუშენროლნა 192	ხალწუნ 88	ხამჭირუნეს 109
ხაკუშინა 130	ხამარალნა 234	ხამჭირინა 97, 158
ხაკუშინახი 130	ხამარესი 178	*ხამუნა 89
ხაკუშულა 97	ხამარნუნე 234	ხანგრილის 119
ხალა 71, 85, 93, 187, 211, 254	ხამაროლნა 191	ხანდუნალკუნეს 234
ხალატენა 170, 172	ხამარუნა 191	ხანტუქის 96
ხალატინ 91, 157	ხამარქსე 234	ხანკოლნახ 135
ხალატუნე 236	ხამარალუნე 234	ხანწამ 42
ხალატენ 99	ხამარჯან 174	ხანწამე 42
ხალატენ'ლა' 166	ხამარჯუნე 234	ხანწერინახ 131
ხალატენდეს 166	ხამარენა 174	ხაესუნე 234
ხალაშუნი 236	ხამარესი 178	ხაჰსხა 42
ხალაშუნი 236	ხამარის 96	ხაჰსენი 182
ხალაჯა 64	ხამარნა 131	ხაპატკუე 156(პ.)
ხალაშუნე 236	ხამაროლნა 121	ხაპიქ 208
ხალაშუნი 236	ხამარუნე 234	ხაპიქუ 208
ხალატ 15, 16(პ.), 21, 36(პ.), 84(პ.), 94, 187, 235	ხამარტენე 234	ხაქანდა 84, 158
ხალატდა 99	ხამამ 247	ხაქანდეს 107
ხალატს 15, 21, 28	ხამამდას 247	ხაქარ 97, 236
ხალატ-ხი 21	ხამამგინდა 158	ხაქარდა 84
ხალთა 53	ხამამგინდეს 107	ხაქახა 36(პ.), 42
ხალონ 93(პ.), 158	ხამამრინა 131	*ხაქახინე 236
ხალონ'ლა' 166	ხამამრანა 131	ხაქანდა 97, 158
ხალონდეს 107, 108, 166	ხამამაჟ 93	ხაქარ 84, 107, 236
ხალონეს 109, 166	ხამამედეს 106	ხაქანსე 236
ხალონ 111	ხამამქენ 93	ხაქარენი 129, 236
ხალონ'ლა' 85, 158, 166, 254	ხამამქენეს 109	ხაქხა 36(პ.), 40, 42, 173, 175
ხალონდეს 107, 166	ხამამედეს 106	ხაქსენი 182, 236
ხალონდეს 107, 111, 166	ხამოქეა 42(პ.)	ხარ 47, 50, 60, 187, 244
*ხალონე 111	ხამოქუნა 173	ხარა 170, 172
ხალონ 111	ხამოქუა 173, 175	ხარდ 92, 168
ხალონს 111	ხამოქუნს 175	*ხარდა 244
ხალტანა 172	ხამოქუნა 178	ხარდად 168
ხალტენა 170	ხამი 189	ხარდანა 172
ხალტენი 236	ხამინ 37	ხარდანს 74, 168, 179
ხალტუნა 170, 172, 241	ხამინა 89(პ.)	ხარდან 244
ხალტინ 111	ხამინე 37, 53, 89, 156(პ.), 235	ხარდანა 172
ხალტინს 111	ხამინი 119	ხარდენა 172, 244
ხალტუნე 236	ხამინე 119	ხარდენს 244
ხალტენ 91, 93, 94, 111, 157(პ.)	ხამინსე 119	ხარდ-სეს 179
ხალტენ'ლა' 84(პ.), 157, 166	ხამრე 61	ხარენა 172
ხალტენდეს 107	ხამურჯინი 178	ხარენს 177
ხალტენდეს 107, 111, 166	ხამმედე 107	ხარი 35, 77, 244
ხალტენეს 109, 166	ხამჩის 96	ხას 244
ხალტენ'ლა' 98(პ.), 157, 166	ხამჩედე 107	ხასარტინე 156(პ.)
	ხამჭინდა 84, 158	ხასარტინი 119
	ხამჭირ 62, 84, 93, 97	ხასგურ 24, 35, 50, 54

- ხასგუეჭ 150
 ხასდა 245
 ხასდან 245
 ხასდანდა 87
 ხასდეს 245
 ხასდიე 187
 ხასდიეზნა 157
 ხასდიეზნა 157
 ხასიეტ 145(პ.)
 ხასიე 244
 ხასიდ 208, 210, 241
 ხასიიდა 209
 ხასიური 24, 35, 50, 54
 ხასიურაღენ 84
 ხასიურაღენა 84, 157
 ხასიურელ 84
 ხასიურელენა 97, 157(პ.)
 ხასისგენდა 157
 ხასისენახ 135
 ხასისის 96
 ხასიუ (xasw) 3
 ხატაბუნა 131
 ხატანა 131
 ხატჰინა 131
 ხატეტი 77
 ხატის 208
 ხატკლაბენ 84, 157
 ხატკლაბენა 156(პ.)
 ხატკლაბენდეს 107
 ხატკლებ 94
 ხატკლებენ 94
 ხატკლელ 97
 ხატკლელა 96, 97
 ხატკლელი 113
 ხატყაბე 89
 ხატყეფი 147
 ხატყეცი 89, 135, 249
 ხატყეცინა 130, 135
 ხატყეცი 89
 ხატყეჟი 148, 150
 ხატტიღ 97
 ხატტიღა 96, 97
 ხატხენოლნა 192
 ხატხენაღენ 229, 234
 ხატხენე 234
 ხატჰარაღენე 234
 ხაჯროლნა 191
 ხაფარა 173
 ხაფინა 130
 ხაფინსუნე 235
 ხაფრა 173
 ხაფრეპლნახ 131
 ხაფრენი 124
 ხაფულინა 131
 ხაფულინა 131
 ხაფხეჭ 60, 61, 145(პ.)
 ხაფხიჭე 156
 ხაფენ 158
 ხაფენდა 158, 159
 ხაფერი 158
 ხაფენდა 158
 ხაქაოლნა 192
 ხაქარე 91
 ჩხაქაბუნე 235
 ჩხაქაბუნე 235
 ხაქელი 236
 ხაქელ 92(პ.)
 ხაქეთერი 135
 ხაქეცი 180
 ხაღჰინა 135
 ხაღეყე 162
 ხაღეშნა 135
 ხაღიანა 172
 ხაღენა 172
 ხაღენა 172
 ხაღენა 250
 ხაღენან 250
 ხაღენენა 177
 ხაფა 16(პ.), 24, 36, 60, 71, 172, 187, 250
 ხაფახ 24
 ხაფენან 174(პ.), 175
 ხაფენენს 177(პ.)
 ხაფერი 53, 145(პ.), 249
 ხაფენა 172, 250
 ხაფენახ 177
 ხაფენანს 177
 ხაფენან 174(პ.), 175, 250
 ხაფენანს 177
 ხაფენენა 177
 ხაფენენს 177(პ.), 250
 ხაფელა 248
 ხაფელე 120, 248
 *ხაფელენა-ილა 76
 ხაფელენა 76
 ხაფრა 204
 ხაფრენა 204
 ხაფურღ 92
 ხაფელი 248(პ.)
 ხაფა 85, 102, 187, 211, 254
 ხაფინენე 119
 ხაფენინე 253
 ხაფენინე 253
 ხაფენახ 203
 ხაფენახ 203
 ხაფიღ 208
 ხაფიღენ 176
 ხაფიღა 175
 ხაფიღენი 119
 ხაფინა 102
 ხაფინის 109
 ხაფინს 158
 ხაფინდა 85
 ხაფიღენა 209
 ხაფიღ 208(პ.), 209(პ.)
 ხაფიღდეს 209
 ხაფიღეტი 156
 ხაფიღეტი 97
 ხაფიღეტი 156
 ხაფიღა 42, 173
 ხაფინი 236
 ხაფინის 96
 ხაფინაღენე 234
 ხაფინე 234, 235
 ხაფა 71, 85, 93, 94, 102, 254
 ხაფა 203
 ხაფა 203
 ხაფინოლნა 192
 ხაფიღა 203
 ხაფინდენე 235
 ხაფინდენე 235
 ხაფინდენე 235
 ხაფინდენე 235
 ხაფინ 93(პ.), 94
 ხაფინა 102, 158
 ხაფინის 109
 ხაფინდა 85, 98, 102, 158, 254
 ხაფინდეს 107
 ხაფინს 107
 ხაფიღჰინენე 235
 ხაფელე 102
 ხაფელა 88
 ხაფენდას 168
 ხაფენინს 168
 ხაფინ 208, 240, 241
 ხაფელა 102

საძგურ 77, 145(3.)	საქნა 168, 249	საზღვის 245
საძგურ 145	საქლეს 249	საზღვის 107
საძგური 119	საქლინახ 131	საზღვის 236
საწდა 203(3.)	საქლუნე 234	საზინ 131
საწღან 203(3.)	საქიდ 53, 135, 145, 148, 249(3.)	საზინე 37(3.), 46, 53, 235
საწღენ 203(3.)	საქმარი 48	საზინე 119
საწღენს 203	საქნიდასკუ 93	საზინე 119
საწღენი 236	საქნის 96, 98	საზინე 119
*საწღენიდა 237	საქუდი 147, 249	საზინე 176
საწინდა 160	საჯაბას 74(3.)	*საზინე 131
საწკუნე 156	საჯეშ 50, 85, 253	*საზინე 131
საწკუნე 119	საჯიშ 253	საზინე 37
საწხენ 157	საჯონდა 102	საზინე 42
საწხენდა 157	საჯონ 98	საზინე 173, 175, 187
საწხენდა 158	საჯონა 253	საზინე 42
საწხენდა 157	საჯონდა 85, 98, 253	საზინე 204
საწუა 175	საჯონდელს 253	საზინე 204
საწუხ 42(3.)	*საპოლი 248	საზინე 16(3.), 35(3.), 47, 50, 60, 187, 230, 244
საჭარა 64	საპული 23, 46, 90, 135, 171, 248	საზინე 170, 172, 245
საჭიშ 208, 209, 210	საპულინა 130, 135	საზინე 245
საჭიშა 209	საპულიშ 80(3.)	საზინე 168
საჭკურენა 176	საპულროლინა 192	საზინე 172
საჭკურენდა 176	საპულიდა 248	საზინე 245
საჭკურა 176	საპული 46	საზინე 177
საჭკურან 176	საპოლოლინა 192	საზინე 245
საჭკურენა 176	საპულიშა 84	საზინე 130, 135
საჭკურენე 234	საპულიშე 84	საზინე 66
საჭკურე 234	*საპული 208	საპული 208
საჭკურე 236	საპული 208	საპული 98
საჭონა 173	საპული 107	საპული 98
საჭონენა 173	საპული 98	საპული 107
საჭონე 173	საპული 107, 109	საპული 208
საჭონენა 173	საპული 23, 24, 35(3.), 85, 208	საპული 46, 171
სახალა 170, 172	საპული 252	საპული 97
სახალენა 172	საპული 85	საპული 92, 94, 102, 208
სახალენა 234, 235	საპული 252	საპული 46
სახალენა 191	საპული 25	საპული 119
სახალენა 102	საპული 85	საპული 162, 208
სახალენა 131	საპული 85	საპული 135, 191
სახალენა 245	საპული 85	საპული 191
სახალენა 229	საპული 244	საპული 48, 162, 208
სახალენა 170	საპული 178, 244	საპული 191
სახალენა 192	საპული 244	საპული 119, 163
სახალენა 170, 172	საპული 244	საპული 91
სახალენა 234	საპული 244	საპული 135, 191
სახალენა 48	საპული 50	საპული 191
სახალენა 131	საპული 245	საპული 191
სახალენა 191	საპული 245	საპული 131, 191
სახალენა 162	საპული 245	საპული 156(3.)
საპან 80		

ხაბჯინი 119	ხაქუელი 251	ხანგუჭ 150
ხაბჯინისგ 115, 120	ხაქუელას 203	ხანსა 203
ხაბჯინენ 120	ხაქუეშენა 192	ხანული 203
ხაბჯინა 94(პ.)	ხაქუეშოლნა 192	ხანსეტ 145(პ.)
ხაბჯელს 107	ხაქუეშანქუნა 192	ხანსსეგნლა 157
ხაბჯეშ 46(პ.), 48	ხაქუეშე 49, 180	ხანსსეგნლა 157(პ.)
ხაბჯენა 130(პ.), 192	ხაქუეშინა 130	ხანსეუე 90, 168
ხაბჯენე 234	ხაქუეშოლნა 192	ხანსუი 76
ხაბჯენინა 192	ხაქუეშოლუნა 192	ხანსუიდასგუ 93
ხაბჯენსენე 234	ხაქუეშუნა 130	ხანსუ 134
*ხაბჯენუნე 234	ხაქუეშუნასგუ 234	ხანტეხენა 192
ხაბჯინა 130(პ.)	ხაქუეცანი 89	ხანტესოლნა 192
ხაბჯინენ 174	ხაქუეცანიე 89(პ.)	ხანტეჟადა 77
ხაბჯოლნა 191	ხანლტენა 172	ხანტეტი 77
ხაბჯორნა 191	ხანლხენდ 106	ხანტეტიდა 77
ხაბჯუნა 130(პ.)	ხანლხენ 106	ხანტეუეუ 150
ხაბჯუნალენე 234	ხანმ 238, 239	ხანტეუენ 150
ხაბჯუნან 174	ხანმედა 42, 93	ხანტესანნა 192
ხაბჯუნე 234	ხანმთქა 42(პ.), 173, 175, 176	ხანტესანუნა 192
ხაბჯუშა 89(პ.)	ხანმთქან 174, 175	ხანტეხე 49(პ.)
ხაბჯუშას 168	ხანმთქენა 173	ხანტესოლნა 192
ხაბჯუშე 48, 89, 179, 180	ხანმთქენან 174, 176	ხანტესუნა 130
ხაბჯუშეი 180	ხანმთქენან 175, 176	ხანტესუნაუნე 234
ხაბჯუწა 203	ხანმთქენა 173, 176	ხანტესუნი 113
ხანდასგუ 90, 92	ხანმედა 42, 176, 187	ხანფეხე 53, 60, 90, 145(პ.)
ხანდა 152	ხანმედეან 176	ხანქე 248
ხანდადეს 152	ხანმედენა 176	ხანქეეს 248
ხანდანუნა 192	ხანმედა 176	ხანქულა 94(პ.)
ხანდაე 152	ხანმედე 112	ხანქუ 92, 94, 146, 208
ხანდადეეს 152	ხანქა 179	ხანქუე 60, 146, 147, 156
ხანდადეს 152	ხანა 253	ხანქუთარნა 135
ხანდაოლნა 192	ხანაასგუე 234	ხანქუთარუნა 135
ხანდაგენინა 192	ხანაასგინა 253	ხანქუთორნა 195
ხანდაგენა 192	ხანაასგუნე 234	ხანქუთინა 135
ხანდაგენინა 192	ხანად 36(პ.), 42, 50, 235	ხანქუცი 180
ხანდაგოლნა 192	ხანადუნე 235	ხანქუნა 172
ხანდიპინი 46	ხანაესკუნე 234	ხანქუნა 53, 145
ხანდიე 152	ხანაეხა 204	ხანქუნა 204
ხანდურდ 5	ხანაეხენა 204	ხანქურენა 204
ხანა 50, 245	ხანაესგი 252	ხანქურენა 204
*ხანაირხე 149	ხანამედა 42	ხანქურენა 204
ხანამა 89	ხანამედენან 176	ხანქურინე 249
ხანამე 89	ხანამედენლა 176	ხანქურის 249
ხანანუნე 236	ხანარა 173, 175	ხანქულხა 203
ხანანურხე 149	ხანარუნ 176	ხანქოთხა 203
ხანთეუ 90	ხანახა 204	ხანქოთხა 203
ხანთი 76	ხანარბიანობ 213	ხანქოთხა 203
ხანი 252	ხანარდენა 172	ხანქოთხუნე 234
ხანქუდა 251	ხანარენა 172	ხანქოთხუნალუნე 234
ხანქუდას 203	ხანარი 74, 244	ხანქოთხუნასგუ 234

ხაშხუნაჲნი 234	ხანუესე 162	ხეგმოლნი 185
ხაშხუნაჲნი 234	ხანჭაჲსედა 82	ხეგნი 48
ხაშხუნე 234, 295	ხანჭაჲსეგი 82	ხეგი 48, 182
ხაჩადა 203	*ხანჭაჲსეგი+-და 82	ხეგიდ 83
ხაჩედა 203	ხანჭაჲსე 162	ხეგმი 48, 181
ხაჩო 124, 249	ხანჭაჲსეგი 82, 162	ხეგმუნი 186
ხაჩოდა 249	ხანჭაჲსე 162	ხეგნი 48, 182
ხაჩოდელს 249	ხანჭლე 249	ხეგოლოლ 189
ხაქცი 62, 102, 208	ხანჭლუნე 234	ხეგოლნი 185
ხაძეგერ 145(პ.)	ხანჯეშ 50, 102	*ხეგოლუნი 185
ხაძეგერნი 119	ხანუელი 46, 171	ხეგოლუნოლ 189
ხაძეგერადა 77	ხანუხა 204	ხეგოლუნი 185
ხაძეგრი 77	ხანუხენა 204	ხეგჲან 175
ხაძეგრიდა 77	ხაბ 85(პ.), 208	ხეგჲანდა 175, 176, 186
ხაძეგრიანი 119	ხაბდა 85(პ.)	ხეგჲენ 175
ხაწდა 203(პ.)	ხაბდელ 111	ხეგრიანლი 185
ხაწდა/ან 203(პ.)	ხაბდელს 111	*ხეგრიანლუნი 185
ხაწდან 203(პ.)	ხაბილ 111	ხეგში 237
ხაწდენს 203	ხაბილს 111	ხეგზღადა 83
ხაწდენს 203	ხაბზღ 85, 111	ხეგემი 48, 181
ხაწდლუნი 236	ხაბზღა 85(პ.)	ხეგი 48, 182
ხაწდლუნდა 237	ხაბ(ა)დელს 107	ხეგ(ა)ი 48, 181
ხაწედა 203(პ.)	ხაზ 50, 245	ხეგნი 38
ხაწედან 203(პ.)	ხაზღადა 245	ხეგნიხ 189
ხაწედენს 203	ხაზუნე 236	ხეგჲში 48, 179, 180
ხაწედენი 236	ხაჲულ 85	ხედა 180, 245
ხაწესე 156(პ.)	ხაჲულა 85	ხედაჲშიხ 179
ხაწესენი 119	ხაჲე 85, 146, 156, 208, 248(პ.); 249	ხედაჲშიხ 179
ხაჲემნი 236	ხაჲეჲას 248(პ.)	ხედაგაროდეს 184
ხაჲეჲასეჲე 83	ხაჲეჲედელს 111	ხედაგანნი 185
ხაჲეჲასეჲე 234	ხაჲეჲე 146, 147	ხედეგენა 232
ხაჲეჲუნაღნი 234	ხაჲეჲეს 248(პ.)	ხედეგენი 50
ხაჲეჲუნასეჲე 234	ხაჲეჲილს 111	ხედეგურა/ალ 232
ხაჲეჲუნე 234, 236	ხაჲეჲინ 120, 248	ხედეგურჲ/ალ 232
ხაჲეჲუნესეჲე 234	ხაჲეჲინე 120, 248	ხედეგუნჲლს 232
ხაჲეჲუნი 236	ხაჲეჲინი 120, 248(პ.)	ხეღი 175
ხახღენ 93, 94	ხაჲეჲინი 120, 248(პ.)	ხეღოლ 245
ხახღენის 109	ხაჲე 244	ხეღოლდელს 245
ხახვდ 124	ხაჲცი 244	ხეზგი 238
ხახიადღენდეს 108	ხაჲკულ 85	ხეზენა 176
ხახლენა 172	ხაჲკულა 85	ხეზეჲ/აბ 209
ხახხად 93, 94	ხაჲცი 85, 208	ხეთელეს 200
ხახხადენდა 99	ხაჲციჲე 85	ხეთელს 200
ხახხადენდელს 111	ხაჲციჲე 85	ხეთერა 183
ხახხად 99	ხაჲციჲე 4, 5	ხეთერა 183
ხახხადდა 99	ხეგაჲენ 176	ხეთერი 181
ხახხადდეს 111	ხეგეჲენი 41	ხეთრა 181, 183
ხახხადინს 111	ხეგდინი 179	ხეთრონდა 183
ხახხადენდელს 111	ხეგემი 48, 182	ხეთხაღადა 82, 182, 183.

* ხეთხალ[ი] 82	ხემარალუნოლ 189	ხეპრენი 41
* ხეთხალი+-და 82	ხემარალ 180, 185, 232	ხეჰახუნ 178
ხეთხალენი 114	ხემდახ 183	ხეჰბოლ 189
ხეთხელი 182, 219	ხემდუხ 183	ხეჰხან 175
ხეთხელი 82, 163, 182, 183, 219	ხემედახ 183	ხეჰხანდა 175
ხეთხი 182	ხემედან 176	ხეჰხი 182, 188
ხეთხოლდუხ 184, 201	ხემედუხ 183	ხეჰხუნ 176
ხეთხფენი 215	ხემელი 187	ხერა 188
ხეკედენოლენი 185	ხემედუნ 93, 176	ხერბალ 185
ხეკელი 187	ხემედუნეს 107, 109, 177	ხერბალენი 185
ხეკენი 175, 177, 199, 200	ხემედუნეს 177	* ხერბალენი 185
ხეკუად 53, 202	ხემეჩი 180	ხერბელ 185
ხეკუად 202	ხემეზერ 183	ხერბილინოლ 189
ხეკუად'და 251	ხემეზერა 183	ხერბილინი 185
ხეკუადენი 187, 251	ხემოტუნ 175	ხერბილინოლ 189
ხეკუადი 251	ხემოტუნან 175	* ხერბილინი 185
ხეკუადი 187	ხემოტუნან'და 175	ხერი 244
ხეკუადეს 200, 201, 202, 251	ხემოდეჰან 176	ხეროლ 244
ხეკუადენი 38, 180	ხემოდეჰან 187	ხერი 187, 188
ხეკუადი 208	ხემოსახუირ 181	ხერიჟ 183
ხეკუადიჰან 232	ხემოჩი 39(პ.), 180	ხერილი 190
ხეკუადი 181	ხემოლონოლ 189	ხეს (xes) 3, 178, 243
ხეკუადენი 180	ხემოციჟულ 183	ხესგვიჰ 183
ხეკუადენოლ 184	ხემოციჟულა 83, 183	ხესგუ 71, 183
ხელატი 187	ხემოციჟული 83, 181, 183	ხესგულ 183
ხელაქსილი 180	ხემოციჟული 181	ხესგულა 183, 238
ხელაქსილი 183	ხენეოკოდეჰ 184	ხესგუროლ 182
ხელაქსილი 183	ხენქა 179	ხესგური 38(პ.), 238
ხელაქსილი 107	ხენეუაჟ 181	ხესდენი 41, 241
ხელაქსილი 183	ხენეორა 160	ხესდი 241
ხელენი 187	ხენიდეჰი 187	ხესდიი 187
* ხელექსილი 180	ხენიდეჰან 175	ხესე 244
ხელექსილი 180	ხენიდეჰან 175, 176	ხესედენი 241
ხელეჩა 183	ხენიდეჰან'და 175	ხესედი 241
ხელეჩე 181	ხენიდეჰან 176	ხესედიწალი 180
ხელი 66, 185, 188	ხენიდეჰან 183	ხესეკვი 183
ხელიკოლენი 185	* ხენიდეჰან 183	ხესეკვი 183
ხელიონი 187	ხენიდეჰან'და 175	ხესეკვი 183
ხელიონი 187	ხენიდეჰან'და 182	ხესეკვი 183
ხელიონი 187, 254	ხენიდეჰან 209	ხესეკვი 183
ხელიონი 187, 188	ხენიდეჰან 209	ხესეკვი 183
ხელიონი 189	ხენიდეჰან 209	ხესეკვი 183
ხელიონი 180	ხენიდეჰან 209	ხესეკვი 183
ხელიონი 181	ხენიდეჰან 210	ხესეკვი 183
ხელიონი 185	ხენიდეჰან 232	ხესეკვი 183
ხემარალ 180, 185	ხენიდეჰან 232	ხესეკვი 183
ხემარალენი 113, 186	ხენიდეჰან 232	ხესეკვი 183
ხემარალ 180, 185, 232	ხენიდეჰან 232	ხესეკვი 183
* ხემარალენი 185	ხენიდეჰან 232	ხესეკვი 183
ხემარალენი 185	ხენიდეჰან 232	ხესეკვი 183

ხეჭვილი 96, 183	ხერანდა 175	ხიგუნი 169
ხეჭუალდეს 184	ხერანს 177	ხიგუქ 91
ხეჭუალ 183	ხერი 187	ხიდ 243
ხეჭუდე 180, 211	ხერა 188, 244	ხიდესის 96
ხეჭუდეალ 233	ხერი 178, 187, 244	ხიზბი 247
ხეჭუდეინა 183, 185	ხერის 186, 188, 189	ხიზბუდასკუ 93
* ხეჭუდეინა 185	ხეროლ 189	ხიზულა 90
ხეჭუდეინა 185	ხექარ 249	ხიზულადასკუ 94
ხეჭუდეი 180	ხექვ 120, 146	ხიზულა 78
ხეჭუდეილ 233	ხექენე 120	* ხიზულა 78
ხეჭუდეილას 183	ხეშდნი 36	ხიზულასის 96
ხეჭუდეილან 233	ხეხამინა (хвaмiнa) 131	ხიზულა 78
ხეჭუდეილან 233	ხეხამუნასკადას (хвaмунaс- дaс) 235	ხიზუბ 92
ხეჭუდეილდა 183	ხეხამუნასკდე (хвaмунaсдe) 235	ხითრე 247
ხეჭუდეილენი 185	ხეხამუნასკუნე (хвaмунaсгунe) 235	ხიკადუ 128
ხეჭუდეილეს 184	ხეათერინა 131	ხიკის 96
ხეჭუდეილენი 185	ხეასე 244	ხილზიგალა 90
* ხეჭუდეილენი 185	ხეაფდინა 130	ხინ 188, 189
ხეჭუდეილ 180, 185, 237	ხეაყლე 248	ხინობ 186
ხეჭუდეილან 233	ხეაყვარი 32	ხიპე 233
ხეჭუდეილ 180	ხეაბმუნა 131	ხირბილ 99
ხეხელისი 182	ხეებოლონუელ 189	ხირდი 244
ხეხლი 182	ხეემსახერე 83	ხირდიდასკუ 93
ხეხლინი 182	ხეესე 244	ხირეელ 189, 190
ხეხოლი 188	ხეექარ 248	ხირმის 96
ხეხოლის 188	ხეეჭამდას 210	ხიროლ (хирол) 130
ხეხტატი 48	ხეეზოლნუელ 189	ხიროლე 190
ხეხტატი 39(3.)	ხევირეელ 189, 190	ხიროლ 190
ხეხტატი 183	ხევიროლ (хвиpол) 190	ხირულ (хирул) 190
ხეხვი 188	ხევიროლე 190	ხირმის 96
ხეხუ 5, 212, 239	ხევირულ (хвиpул) 190	ხისეუ 183
ხეხუა 180	ხეილევტარდას 88	ხისოე 183
ხეხუდ 124	ხეილევტარდას 88	ხისოედასკუ 94
ხეხუი 180	ხეილევტარდას 46	ხითაშდელად 90
ხეხუნი 236	ხი (xi) 3, 9, 130, 136, 170	ხითაშდელის 96
ხეხუნი/ალ 232	ხიბრილის 96	ხიქანქი 183
ხეხუნი 232	ხიბურგალ 91	ხიქიალ 141
ხეხუნი 232	ხიბურგალის 86	ხიქიელდასკუ 94
ხეხური 48	ხიბურგალის 96	ხიქითარე 111
ხეხუნე 113, 186	ხიბურგალის 96	ხიქითარე 91
ხეხუნადა 183	ხიბურგალის 96	ხიქითარედასკუ 94
ხეხუნა 183	ხიგენა 79	ხილარალდას 102
ხეხუნა 253	* ხიგ(ე)ნა 79	ხილევტარდას 88
ხეხუნე 253	ხიგენლის 96	ხიყარელდასკუ 94
ხეჰა 238	ხიგენა 79	ხიშდ 9
ხეჰალ 238	ხიგენა 79	ხიშდე 183
ხეჰალი 248	ხიგუან 89	ხიშხინი 72
ხეჰელი 187	ხიგუნა 89	ხიშხინილე 79

ხიჩხინი 79	ხოვუშე 48, 180	ხოხავე 156
ხიჩხინილე 79	ხოდასე 92(პ.), 128	ხოხერა 158
ხიჩო 169	ხოღმარი 46(პ.)	ხოხერი 90
ხიჩოლ 169	ხოღეგენი 41, 50	ხოხერიდა 159
ხიჩოლას 168	ხოღეგენი 185	ხოხერიჟე 90(პ.), 158
ხიჩუშ 92	ხოღესი 128	ხოხას 199(პ.)
ხიჭუდილასე 93	ხოღისე 92, 128	ხოხასხ 199(პ.)
ხიჭუენ 89	ხოხ 50, 245	ხოხესე 200
ხიჭუნოლ 128	ხოთრა 85(პ.)	ხოხესე 200
ხიჭუნოლ 127	ხოთორნდა 85(პ.), 90(პ.)	ხოქბენ 97
ხიჭუელ 92	ხოთორნდა 85(პ.)	ხოქელ 50
ხიჩრა 180	ხოთუნა 247	ხოქელე 94
ხიჩრა 180	ხოთუნა 247	ხოქელედა 94(პ.)
ხიტიენ 194	ხოთუფენი 38, 41	ხოქელელასე 94
*ხილატ 22	ხოხანბაე 156	*ხოქელელეს 111
*ხილატ 22	ხოხმელე 88	ხოქიბ 97, 236
ხიბ 208	ხოხმელი 88	ხოქინდ 93
ხიბა/აც 209	ხოქელ 46	ხოქინდა 84(პ.), 93, 94, 158
ხიბე 48	ხოქელ 5	ხოქოლდა 83, 99
ხიბენ 48	ხოქეარე 147, 156	ხოქოლდას 99
ხიბეტეს 209	ხოქეიშ 208	ხოქოლუ 50
ხიბეტეს 209	ხოქეიშ/იშა 169(პ.)	ხოქოლუ 96
ხიბინას 240	ხოქეიშე 49	ხოქი 36(პ.), 42, 84(პ.), 93, 94, 97
ხიბიე 208, 209	ხოქეიშის 96	ხოქიდა 94
ხიბიცდა 209	ხოქეიშალა 170	ხოქიჟე 93, 158
ხიბიცდეს 209	ხოქეიშელა 170, 173	ხოქელუდა 98
ხიბიცენ 209	ხოქელდინე 236	ხოქელუის 96
ხიბიცენდეს 209	ხოლა 188	*ხოქელუედა 98
ხიბენე 48	ხოლაე 190	ხოქელლინა 115
ხიბენე 98	ხოლაეხსნა 33	ხოქელლინა 115
ხიბენე 98	ხოლაეში 11, 46	ხოქელლინა 115
ხიბეინს 209	ხოლაემ 31	ხოქელლინა 115
ხიბეცენ 209	ხოლაეხსნა 33	ხოქელუ 50, 83
ხიბეცენდეს 209	ხოლაგენდა 82	ხოქელუდა 99
ხიბეცენეს 209	ხოლა 170	ხოქელუდას 99
ხიბეცენ 209	ხოლაბა 169(პ.), 170	ხოქელუე 137
ხიბეცენდა 209	ხოლაბარად 170	ხოქუნდა 97, 158
ხიბე 208	*ხოლაბარუნი 113	ხოქუნდასუ 97
ხიბა 171	ხოლაბარა 169(პ.), 170	ხორაე 209, 210
ხიბამერეს 233	ხოლაბარად 170	ხორაედა 210
ხიბბენი 41	ხოლაბარასხი 170	ხორაეშერეს 77, 233
ხიბბე 46(პ.), 47, 48, 211	ხოლაბარას 178	ხორაე 209, 210
ხიბბე 171	ხოლაბარუნის 112(პ.)	ხორაედა 210
ხიბამერეს 233	ხოლაბარუნი 77	ხორაედას 210
ხიბბენი 49(პ.)	*ხოლაბარუნიდა 77	ხორაედას 115
ხიბბე 208	ხოლაბარუნი 171	ხორაედა 244(პ.)
ხიბბე 49	ხოლაბარუნი 171	ხორაედელ 244
ხიბბერეს 233	ხოლაბარუნი 40	
ხიბბენი 49(პ.)	ხოლაბარა 171	

ხორღლე 244	ხოტიხდასგუ 209	ხოუდანა 175
ხორღი 46(პ.)	ხოტიხდას 209	ხოუდანან 175
ხორი 24, 35(პ.), 50, 244	ხოტიხდეს 209	ხოუდანან 175
ხორიკ 210	ხოტიხდენს 209	ხოუდანა 175
ხორიკდა 209, 210	ხოტიხსა 171	ხოუდანან 175
ხორიკდახ 209	ხოტულინა 115	ხოუდანან 175
ხორიკდას 210	ხოტულა 115	ხოუდანენ 175
ხორიხ 24	ხოტულინა 115	ხოუდანენდეს 199
ხორკან 209	ხოტულნა 115	ხოუდუნი 113
ხორკინე 163	ხოტხა 97	ხოუედანა 175
ხორკელა 87	ხოტხე 11, 49(პ.)	ხოუედანან 175
ხორკელახ 209	ხოტხენდას 184	ხოუი 124
ხორკენ 209	ხოტხენდელ 184	ხოურა 249
ხორკენდა 210	ხოტხენოლდე 184	ხოჰა 43, 238
ხორკენდას 210	ხოტხენ-ხეი 178	ხოშგუნ 84
ხორშალი 233	ხოტხუნი 113	ხოშგუნდ 93
ხორშალი 233	ხოტხელა 97	ხოშგუნდა 84, 93, 94, 158
ხორშუნი 114	ხოტხედეს 106(პ.)	ხოშგურ 42, 50, 84, 93, 94, 97
ხორშენი 114	ხოტხენი 13	ხოშგურდა 94
ხორშერე 233	ხოფულდა 102	ხოშგუნდა 97, 158
ხორშელე 233	ხოფული 102	*ხოშგენრი 84
ხორჟენდა 158	*ხოფული+-და 76	*ხოშიხუნი 114
ხორჰა 5	ხოფულდა 76	*ხოშიხენი 114
ხოსგდი 46(პ.), 75, 187	ხოფუშდილა 87	ხოშგუნდა 99, 158
ხოსგემ 162	ხოქაბი 235	ხოშგუნდეს 108
ხოსგიდა 75	ხოქმენიხ 113	ხოშგურ 42, 50
ხოსგოჯ 145, 156	ხოქუა 170	ხოშგურდა 99
ხოსგურ 35, 50	ხოქუთა 171	ხოშგური 229
ხოსგუჯე 145(პ.), 156	ხოქუთიერა 171	ხოში 17, 46(პ.)
ხოსგუეჯდა 75	ხოქუითა 171	ხოშიხუნი 113, 114
ხოსგუეჯი 75	ხოქურენი 41	ხოშიხენი 114
ხოსდანდა 245	ხოლაშგუ 91(პ.)	ხოშუა 173
ხოსდანდა 87	ხოლაშგუდეს 108	ხოშუინდა 75, 84
ხოსკდი 46(პ.), 102	ხოლაშგუდა 82(პ.)	ხოშუირდა 75, 84
ხოსკიდა 102	ხოლაშგუნი 82(პ.)	ხოშური 75
ხოსკიდი 102, 187	*ხოლაშგი+-და 82	ხოშურიდა 99
ხოსკურ 35, 50	ხოლეულა 159(პ.)	ხოშედ 87
ხოსსტუნდა 158	ხოლეშგ 81, 91, 94, 118, 162	ხოჩამდ 62
ხოსსტუნი 158	ხოლეშგდა 94(პ.)	ხოჩანდ 179, 192
ხოსსტუნიდა 159	ხოლეშგდასგუ 94	ხოჩენი 246
ხოსსტუნიჲ 158	ხოლეშგუ 91	ხოჩენოლხ 184
ხოსსტუნდა 158	ხოლეშგ 81, 118, 162	ხოჩენს 177
ხოსსტუნი 158	ხოლეშგი 81, 82(პ.), 118, 162,	ხოჩენინიხი 187
ხოსსტუნიდა 158	218, 253	ხოჩო 118
ხოსყი 46(პ.)	ხოლეშის 96	ხოჩუე 118
ხოსჰამდა 80	ხოლი 162, 253	ხოჩუინიხი 253
ხოსჰემ 80, 162	ხოლიდა 159	ხოჩუინინს 253
ხოტიხდა 209	ხოლიჲ 95, 159	ხოცუანალიხ 233

- სოციალური 233
 სოცია 42(პ.), 93, 175, 187
 სოცხანდა 175
 სოცხან 175
 სოცხანდა 175
 სოცხონ 93, 158, 175
 სოცხონდეს 107, 109
 სოცხონის 107, 109
 სოცხუნდა 84
 სოცუ 208
 სოცურე 118
 სოცუხ 42(პ.), 84, 236
 სოცუხდა 84
 სომპა 171
 სომპა 171
 სოწხინე 119, 163, 219
 სოწხინე 119, 163, 219
 სოწკულინა 115, 173
 სოწკულა 115
 სოწკულინა 115; 173
 სოწკულნა 115, 173
 სოწკულინა 115, 173
 სოწკუა 173
 სოჭეზე 71
 სოჭეზე 71, 179
 სოჭულელა 170, 173
 სოჭულდილა 170
 სოჭულდილა 170
 სოჭულდილა 170
 სოჭულდილა 170
 სოხა 42(პ.)
 სოხალ 42(პ.), 64, 83, 92, 97, 161
 სოხალდ 92
 სოხალდა 83, 92(პ.), 258, 166
 სოხალდეს 107, 166, 200, 201
 სოხალდელს 166
 სოხატაუნ 173(პ.)
 სოხალდა 97(პ.), 158, 166
 სოხალდეს 166
 სოხელნე 163, 182
 სოხეპენი 180
 სოხლინე 163, 182
 სოხლინე 163
 სოხნე 118
 სოხნედეს 108
 სოხპე 180
 სოხპენი 180
 სოხტაუა 177
- სოსტაუნ 173(პ.)
 სოსტაუნ 173(პ.)
 სოსტაუნ 173(პ.), 177
 სოსტაუნეს 177, 201
 სოსტაუნეს 173(პ.)
 სოსტაუნეს 177
 სოსტაუი 48
 სოსტრა 5
 სოჟან 236
 სოჟან/ანე 236
 სოჟელ 180
 სოჟდენი 41, 180, 246
 სოჟიდა 242
 სოჟმარი 48
 სოჟნე 236
 სოჟნი 11, 46(პ.)
 სოჯუე 253
 სოპულა 171, 248
 სოპული 248
 სოპურა 5
 სოპუნ 199(პ.)
 სოპუნე 201
 სოპუნეს 201
 *სოჯგ 208
 სობ 208
 სობდა 85
 სობდელს 112
 სობდელ 85
 სობდლა 85
 სობგ 35(პ.), 208
 სობან 252
 სობხ 50, 245
 სობანდა 245
 სობდენს 245
 სობი 246
 სობინა 247
 სობი 170, 247
 სობან 247
 სობბუი 249
 სობმენს 247
 სობრი 244
 სობანდა 245
 სობტა 60, 170, 248
 სობუი 46(პ.), 124
 სობტა 179, 247(პ.)
 სობულა 97, 98
 სობუ 208
 სობულა 98
- სოტუნდა 97
 სოტნი 11
 სუ- 7
 სუა 250
 სუგუმ 11, 72
 სუგუმდეს 94
 სუგუმ 91
 სუღე 49
 სუთრასგუ 93
 სულაში 11
 სუმარასტი 170
 სუმარ 134
 სუნ 143
 სუჭქედელს 99
 სურდი 8
 სუსელი 46
 სუსუი 154
 სუტე 71
 სუტენანდას 184
 სუტენანს 209
 სუტნი 114
 სუტხე-სუი 178
 სუტხენი 114
 სულვანდა 250
 სულვო 71, 250
 სულო 71, 250
 სულოხ 250
 სულვანდა 175
 სულვანდეს 177, 199
 სულტა 36(პ.), 53, 175, 187, 211, 250, 251
 სულტანდა 175
 სულტანდას 177
 სულტანდეს 177
 სულტანდეს 177
 სულტან 177
 სულტანდა 93, 175
 სულტანდეს 177
 სულტანდ 250
 სულტანდა 250
 სულტან 87, 250
 სულტანდა 175, 250
 სულტანდელს 177, 250
 სულტე 36(პ.), 93, 187, 211, 250, 251
 სულტენს 177
 სულტენდელს 250
 სულტენდ 250

- სულქუნდელს 177, 250
 სულქუნს 177, 250
 სუჟი 46
 *სხაჰუდი 23
 სუ- 1, 4, 5, 7, 11, 12, 13, 23,
 24, 29, 54, 99, 247
 სუბარგასუ 95
 სუბაბიდასუ 95
 სუბაბენ 96
 სუბაბერგიდასუ 95
 სუბამროლნახუი 191
 სუბახის 96
 სუბახროლნახუი 191
 სუბაბოლნა 191
 სუბაბოლნა 191
 სუბაბოლნახუი 191
 სუბაბქურე 88
 სუბაგეჟ 96
 სუბაგლე 49
 სუბაგმის 96
 სუბაგეჟუბანს 102
 სუბადგარის 96
 სუბაკარას 99
 სუბაკარუნოლ 126
 სუბაკარჰ 91
 სუბაკარე 99
 სუბაკილჰ 91
 სუბაკლაჟის 96
 სუბაკლახისიდასუ 93
 სუბაკლჰუიდასუ 93
 სუბაკრუნასუენე 235
 სუბაკუშენროლნახუი 192
 სუბაკუშინახუი 130
 სუბალატნ 91, 157
 სუბალახას 102
 სუბალაშდნს 102
 სუბალაში 102
 სუბალანტი 21
 სუბალანტი 21, 23
 სუბალანტი-სუი 21
 სუბალანშიდასუ 95
 სუბალონდელ 111
 სუბალონ 111
 სუბალტინ 111
 სუბალტენ 91, 93
 სუბალტენდელ 111
 *სუბალტენე 111
 სუბალწინ 91
 სუბალწენე 88
 სუბამარედ 2
 სუამარის 96, 179
 სუამარუნოლ 126
 სუამინ 37
 სუამრის 96
 სუანტყუის 96
 სუარდ 92
 სუარდას 74, 179
 სუარდე 244
 სუარდელ 244
 სუარდ-სუენს 179
 სუარი 97, 244
 სუას 3, 244
 სუასოყე 88
 სუასყის 96
 სუატყუატი 89
 სუატყუცი 249
 სუატყუცინა 130
 სუაფდი 248
 სუაყენანს 175
 სუაყენენ 175
 სუაყენს 175
 სუაყრ 145
 სუაყურდ 92
 სუაყული 248
 სუაშარდე 36
 სუაშახუი 99
 სუაშიდდანს 210
 სუაშიდსუი 209
 სუაშიდუნდ სუას 209
 სუაშხატჰ 91
 სუაშხის 96
 სუაძგრ 145
 სუაჰუჰარიდ 32
 *სუახალანტი 23
 სუახატანტუბანს 102
 *სუახატანტიდნს 102
 სუახატანტუბანს 235
 სუახატანტუბანსუენე 235
 სუახატანტუენე 235
 სუაჰან 90
 სუაჰლი 249
 სუაჰდე 249
 სუაჰნიდასუ 93
 სუაჰნიდნსუ 95
 სუაჰნის 96, 98
 სუაჰუდი 248
 სუაჰუდინა 130
 სუაჰმენ 37
 სუარდე 244
 სუაჰმეგ/ნოლნა 191
 სუახან 91
 სუახანინს 132
 სუახანოლნა 181
 სუახანროლნა 191
 სუახანუნასუენე 235
 სუახანუნანს 132
 სუახანსუ 90, 92, 104
 სუახანდე 49
 სუახანსუ 104
 სუახანსუ 92
 სუახანსუ 90
 სუახანთი 76
 სუახან 252
 სუახანსუ 92
 სუახანსუენან 192
 სუახანსუოლნა 192
 სუახანსუენანჰინა 192
 სუახანსუინა 130
 სუახანსუინახუი 130
 სუახანსუოლნა 192
 სუახანსუინა 130
 *სუახანსუიდე 112
 სუახანსუი 252
 სუახანსუი 138
 სუახანსუიდე 200
 სუახანსუ 74, 244
 სუახანსუ 150
 სუახანსუი 90
 სუახანსუი 76, 154
 სუახანსუიდასუ 93
 სუახანსუ 134
 სუახანტა 213
 სუახანტუფუ 150
 სუახანსუ 249
 სუახანსუი 249
 სუახანსუი 99
 სუახანსუი 2
 სუახანსუი 76
 სუახანსუი 93, 95
 სუახანსუი 95
 სუახანსუი 249
 სუახანსუი 111
 სუახანსუი 111
 სუახანსუი 111
 სუახანსუი 4, 5
 სუახანსუი 83
 სუახანსუი 83
 სუახანსუი 210

- ხუეჰქ 209, 210
 ხუეჰქუ 209
 ხუეს 3, 178, 243
 ხუეტა 213
 ხუეტესენდანი 184
 ხუეტესენდე 184
 ხუეტნი 232
 ხუეტსენდანი 184
 ხუეტსენდელ 184
 ხუეტსენიდე 184
 ხუეტსენოლდე 184
 ხუექანჩქი 183
 ხუეყადანი 250
 ხუეყადდე 250
 ხუეყადანი 250
 ხუეყელ 250
 ხუეყე 250
 ხუეყელ 250
 ხუეყელდე 250
 ხუეყელ-ხუეს 250
 ხუეშადანი 210
 ხუეშდენანი 210
 ხუეშდელ 183
 ხუეშხიდასგუ 182
 ხუეშხოლდანი 182
 ხუეშხროლ 182
 ხუეშხროლანი 182
 ხუეშხუნ 183
 ხუეშხუნდანი 210
 ხუეშხე 209
 ხუეშხე 209
 ხუეშხე 209
 ხუეშხე 202
 ხუეშხელ 202
 ხუეშქარ 249
 ხუეშდანი 36
 ხუე 9, 130, 170, 204, 208
 ხუიბარგასგუ 95
 ხუიბარგასუ 95
 ხუიბნდე 106
 ხუიბნდე 107
 ხუიბრიანლის 96
 ხუიბურგალ 91
 ხუიბქიელის 96
 ხუიბგრიელის 96
 ხუიგლე 49
 ხუიგნლის 96
 ხუიგუჰ 91
 ხუილ 243
 ხუილდე 49
 ხუილდისი 96
 ხუიზბი 247
 ხუიზბუდასგუ 93.
 ხუიზბუდასუ 95
 ხუიზელალდასგუ 94.
 ხუიზელანის 96
 ხუიზუჰ 92
 ხუიორე 247
 ხუიოსელი 99
 ხუიოთუფდასგუ 94.
 ხუიკადუ 128
 ხუიკარქასგუ 95
 ხუიკარქასუ 95
 ხუიკდისი 96
 ხუიკედ 96, 124
 ხუიკედელ 2
 ხუიკედდასგუ 94, 95.
 ხუიკედდანი 95
 ხუიკონქასუ 95
 ხუიკონქასგუ 95.
 ხუიკონქასუ 95
 ხუილდე 99
 ხუილდელუ 91
 ხუირა 180
 ხუირბილ 99
 ხუირბილ 99
 ხუირდი 244
 ხუირდიდასგუ 93
 ხუირი 180
 ხუირმისი 96
 *ხუირროლ 190
 ხუირმისი 96
 ხუისეუ 183
 ხუისოუ 183
 ხუისოუალდასგუ 94.
 ხუიტე 71
 ხუიტულინოლ 126.
 ხუიფშუდიელის 96
 ხუიქანჩქი 183
 ხუიქანჩქი 183
 ხუიქიელდასგუ 94
 ხუიქემდანი 95
 ხუიქეთარუ 91
 ხუიქეთარულდანი 102
 ხუიქეთარულ 102
 ხუიქეთარდასგუ 94
 ხუილუჭარდანი 88
 ხუილუჭარდანი 88
 ხუიყარელდასგუ 94
 ხუიშდ 9
 ხუიშდელ 183
 ხუიშხი 39
 ხუიშხუნი 72, 99
 ხუიშხუნოლ 2
 ხუიჩოლ 33
 ხუიჩქუ 92
 ხუიჩქუდიდასგუ 93.
 ხუიჩქუენ 89
 ხუიჩქუნოლ 128
 ხუიჩქუნოლ 127
 ხუიჩქუელ 92
 ხუნრა 180, 182
 ხუნრი 180, 182
 ხუნროლ 182
 ხუნრე 76
 ხუოქოლდანი 99
 ხუოშხი 46
 *ხუნალატ 23
 *ხუნაყარ 145
 *ხუნჯალატ 22
 *ხუნჯანატელი 23
 *ხუნჯრდი 8
 ხუნგე 11, 25, 72
 ხუნგემდასგუ 94
 ხუნგასგუ 93.
 ხუნგარი 134
 ხუნგა 66
 ხუნგე 66
 ხუნგე 66
 ხუნგე 233
 ხუნსე 154

ჰ

ჰად[ქ]თე 53
 ჰამაშა 220
 ჰამაშა 229, 239

ჰანარი 88
 ჰანარი 179
 ჰანარი 24

ჰანარი 179
 ჰარქვა 63
 ჰან 24, 48

კანს 48
 კანფ 87
 კელე'ნი 211, 216, 242
 კედენოლნი 185
 კედენუნი 185
 კედენუნოლ 189

კედნი 41, 189, 216, 246
 კედნოლნი 185, 189
 კედნოლს 184
 ჭეკს 127
 ჭეფა 228
 ჭეფ 228

ჭეფა 87, 228
 ჭილ 242
 ჭიღე 242, 249
 ჭუედნი 124
 -ჰელ- 249
 ჰელე 41, 118, 133

ჯ

ჯ- 15, 16, 17, 22, 23, 25, 26,
 30, 32, 54
 ჯა 179
 ჯაგადი 84
 ჯაგელ 87
 ჯაგელა 87
 ჯადგარი 45
 ჯაი 53
 ჯაკურა 251
 ჯალატ 97
 ჯალატ 15, 21
 ჯალატლ 21
 ჯალატს 15, 21, 28
 ჯალატსუი 21
 ჯალონ 93
 ჯალტენდეს 111
 ჯალტენს 111, 167
 ჯალტენ 97
 ჯალტენდა 97
 ჯამინეს 156
 ჯამჰინდა 93
 ჯამჰირ 42
 ჯარ 178
 ჯასდან 87, 245
 ჯასდანდა 87
 ჯასყენე 124
 ჯაქენინე 248
 ჯაქედ 87, 92
 ჯაქედდა 87
 ჯაქედდა 87
 ჯაუა 36
 ჯაზონ 98
 ჯაზონ 93
 ჯაჰ 236
 ჯახიადენდა 158
 ჯახუნდ'ლა 56
 ჯაპ 244
 ჯაპუდი 23
 ჯაპუდიხ 24, 25
 ჯანგ 23
 ჯანგს 25
 ჯანრ 244

ჯარსუი 178
 ჯაბელა 94
 ჯატხე 49
 ჯაქულა 94
 ჯანდენ 158
 ჯანდელ 85
 ჯაქუს 24
 "ჯგელ 149
 ჯ---ლ 24
 ჯეგუში 48
 ჯეთონი 33
 ჯეპუს 26
 ჯელკოლნი 185
 ჯერდოლ 189
 ჯერდოლ 189
 ჯერდულ 189
 ჯეროლე 190
 ჯესმი 34
 ჯეტნი 33
 ჯეურანი 187
 ჯეშდნი 36
 ჯეჰერალე 180
 ჯიბინას 240
 ჯიგემ 46
 ჯიგელ 87
 ჯიგელა 88
 ჯიდაგარა 171
 ჯიდაგარა 171
 ჯიდესგი 45
 ჯიდი 45
 ჯიქედ 46
 ჯიქვარი 147, 156
 ჯილაში 46
 ჯიმ 149
 ჯიმნ'არა 170
 ჯიმენა 171
 ჯიმრა 171
 ჯიქბენდა 84
 ჯიქიბ 84
 ჯიქიბდა 84
 ჯირდი 29
 ჯირი 24

ჯირიხ 24
 ჯირკელ 87
 ჯისდან 87
 ჯისუი 46
 ჯიტხე 49
 ჯიცხანდეს 177
 ჯიცხენს 177
 ჯიცხენდეს 177
 ჯიცხენს 177
 ჯიცხონ 93
 ჯისხალდეს 107
 ჯისხალდეს 107:
 ჯისტაჰანდ 174
 ჯიქდნი 246
 ჯიქვარ 124
 ჯიპრ 124
 ჯიპრი 45
 ჯიზდან 245
 ჯიზი 246
 ჯივარი 119
 ჯუთუყე 30
 ჯუქუშე 30
 "ჯუმ 149
 ჯულეო 250
 ჯულუა/ე 250
 ჯუმ 149
 ჯ---ხ 17
 ჯღ- 17
 ჯღგე 30
 "ჯღღე 30
 "ჯღღე 30
 ჯღღე 45
 "ჯღღე 30
 "ჯღღე 30
 "ჯღღე 16
 "ჯღღეხ 16
 ჯღღე 30, 49
 ჯღღეხ 16, 22
 "ჯღღეხ 16
 "ჯღღეხ 16
 ჯღღე 44

3

კ- 5, 6, 7, 9, 16, 17, 20, 22, 23, 28, 29, 247	კე 201	კოკერ 5, 90
კა 33	კელი 44(პ.), 89	*კოშხი 17
კარაუ 40	კელიდეს 108	კრდი 44(პ.), 248
კასტიშ 138	კელიუ 89(პ.), 108	კრია 18
კალქრილ 87	კერიავ 18	კუ 7
კადურდ 5	კეშმარი 87	კუნგირ 168
კახუ 223	*კესუ 5	*კუ- 5, 7, 23, 24, 29, 247
*კავუტხე 22	*კმალატ 22	*კუ---დ 5
*კ---დ 5	*კნალატ 22	კუნგირ 168
	*კოდ 248	კუნგრილ 87

4

ქ- 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 22, 26, 29, 30, 31, 117, 178, 186, 205, 247	ქეშინ 119	-ქნე 132, 139, 234
-ქ 89, 91, 92, 95, 101, 102, 103, 106, 108, 127, 128, 130, 158, 183, 222, 223, 224	*ქეჩ 75	-ქნი 185, 236
ქად 75, 192	ქულნი 114	ქუნცხნი 10
ქახშა/აშ 211	-ქინ 132, 133, 193	ქოდ 188
ქალუნი 114	-ქირ 225	ქოდი 11
ქ---დ 5	ქისგ 60	ქოკერ 5
ქელი 11	ქისგუ 60	ქორჩუ 63
	ქისყუ 60	ქოხშან 211
	-ქირ 225	ქოშოხუ 295
	ქეედ 10	ქრაგალ 89
	-ქინ 234	*ქრთინ 145

2

ჯგამ 91	ჯორა 89(პ.), 93(პ.)	ჯრდიდეს 107
ჯგუმ 7(პ.), 44(პ.), 91, 94, 171, 181	ჯორუ 7(პ.), 44, 45, 89, 93, 118, 211, 218, 235	-ჯრუ 233
ჯგუმდა 94(პ.), 99(პ.)	ჯორუ 118	ჯრში (7პ.), 44(პ.), 154
ჯგუმდეს 107	-ჯლ 230	ჯრშიდა 98(პ.)
ჯგუმნი 114	-ჯლდ 230	ჯრშიდეს 108
*ჯგუმუნი 114	ჯლწი 7(პ.), 123	ჯრტყუი 44, 90
*ჯგუმუნი 114	ჯლჯი 123, 163	ჯრტყუიდა 87, 98
-ჯდ 61, 85, 92, 96, 97, 98, 100, 101, 102, 105, 106, 107, 110	-ჯნ 83, 84, 85, 86, 91, 92, 94, 97, 99, 101, 102, 105, 106, 108, 109, 110, 114, 115, 132, 134, 156, 161, 175, 176	ჯრტყუიუ 90(პ.)
-ჯლა 85, 86, 96, 97, 98, 100, 101, 102, 105, 106, 109	-ჯნ-ლა 100	ჯრში 7(პ.), 44(პ.), 154
ჯლასგუ 101	-ჯნ-ლაი 86, 101, 176	ჯრშიდა 98(პ.)
-ჯლაძს 86, 100, 101, 105	-ჯნ-დასგუ 101	ჯრსი 7(პ.), 44, 90
ჯლაძსგუ 105	-ჯნ-დაძს 86, 100, 101	ჯრსიდა 98
ჯლაძსგდეს 107	-ჯნ-დე 110	ჯრსიუ 90(პ.)
-ჯლე 109, 110, 111, 112	-ჯნ-ე 110, 236	ჯსუი 154
ჯლესდეს 107	-ჯნი 112, 113, 114, 124, 185	ჯშკილა 98
ჯლესი 245	-ჯრ 151	-ჯშუ- 247
ჯლესი 81	ჯრდი 7(პ.), 45	-ჯლ 230
-ჯლედ 110		-ჯნ 97, 98, 102, 108
ჯორ 45		-ჯნ-დ 101
		-ჯნ-ლა 101
		-ჯნ-ლე 110

-შნ-დელ 110	-შრ 151, 233	-შშ- 247
-შნი 236	-შრე 233	-შშჟ- 247

ბ) ქართული

ა

-ა 24, 105, 139, 147, 159, 167	ათი 139	აჟუქ(ებს) 73
აბამს 81, 139	აილო 67	აქებს 171
აბჯარი 69	აიჭრა 64	აქეს 250
აგარაკ 63	-ამ 81, 103, 105, 164	აქო 171
აგარაკსა 63	ამის 63	ალეხს 241
ადგა 64, 160	ამხანაგმა 37	აშფოთებული 64
ადეგ 64	-ან 103	აცვია 176
-აუ 103, 105, 164	არ 169	აცხუნებს 240
აუნს 70	არიგ(ებს) 73	აწუხ(ებს) 73
აფიაცია 70	არის 35	ანტუნებს 240

ბ

ბღენის 40	ბრძანა 155	ბრძანებს 45
-----------	------------	-------------

გ

გ- 25, 26	განიპო 63	გაძლევენთ 25
გააქცუნა 240	განუეთა 63	გემო 80
გადიხადა 67	განსაზღვრავს 124	გინდენ 28
გაუბედნა 242	განსცა 63	გიყვარს 15
გათავ(ება) 73	გაუკვირდა 159	გიყვარსთ 15
გაიქცა 240	გაუხედნია 242	გიყვარს 28
გაილო 67	გაქვენ 28	გლეჯს 181
გაისადა 67	გაქრეს 201	გლჯება 181
გამასთელეუდა 105	* გაშუებერა 146	გუ- 25, 26
გან- 63, 65	გაცხად(ება) 73	გუავენ 28
განეიდა 63	გაძლევენ 25	გუ- 25, 26

დ

-დ- 40, 103, 105, 159	დაკლებ[ა] 156	დაჯედ 64
და- 64, 69	დაპირდა 37	* დაპაზაეე 139, 140
დააბამდა 126	დაუსატავს 171	დგა 160
დააბამდი 126	დაშავ(ება) 73	დგას 160
დაავდო 64	* დაწერენა 28	დგასარ 178
დააზავა 139	დაწერს 115	დგების 160, 241
* დააზაეეა 140	დაწვა 160	დგმიდა 105
დაეაბამდი 126	დაწუ(ობა) 73	-დე 109
* დაეაზაეე 130, 140	* დაჭერა 147	დღემდის 63
დაეზადებულვარ 205	დაჯდა 160	დღენდელად 63

ა

-ე 48, 109, 132, 167
-ებ 164, 241, 242
ეგონა 176
-ეჲ 242
ეზო 223

-ემ 164, 242
-ენ 27, 28, 103, 242
ერქუა 63
-ეს 103, 139
ევეარება 187

ეჲიდნა 142
ეცუა 176
ეჲულუბა 187
ეწერა 103

ბ

*ეგხაძლევ 23
ვღგავარ 178
ვდიოდი 103
ვზივარ 178

ენინათგან 63
ვკალ 139
ვტირივარ 178

ვევირივარ 178
ეშობილვარ 205
ეწერე 139

ზ

ზავი 75
*[ზა]რდა 77
ზე 64, 66
ზედა 66

ზევეით 66
ზეშო 66
ზენა 66
ზენათგან 63

ზერე 66
ზის 160
ზიხარ 178

თ

-თ 9, 15, 28
თავსა 105
თამაშობს 237
თვის 225

თვს 63
თვსა 105
თურმე 130
თქვა 155

თქო 248
თქუა 249
თქუნე 28
თხოვა 155.

ი

-ი 40, 103, 167
-იან 227, 230
*იბრძანებს 45
იგი 28
იგინი 28
იგლიჯება 181
*ი-იდ 103, 105, 168
ი-—-ებს 115
-იერ 227, 230

იელის 116
იზაშს 116
ითამაშა 237
*ითხრა 45
-ილ 219
ილაპარაკებს 115
იმღერა 237
-ის 225
*ისხაშს 164

იტუვის 116
იქნება 180
იქნების 180
იევეარებს 187
იცივთება 181
იცნობს 124
იცოდეს 201
იცუაშს 81
იჯერ(ებს) 73

კ

*კალ 139, 147
*კალა 139
კამა 69
კაცმა 37
კაცობს 35
კეტი 69

კენეტს 242
კენიტა 242
კენიტი 242
კლა 139
კლავდა 139
კლუედეს 105

კომიტეტი 69
კოშკი 65
კრეტსაშემლი 63
კრეჭია 227
კუპატ 230

ლ

ლა- 240
ლაპარაკობს 115

ლაშქარი 65
ლე- 240

ლი- 240

შ

შ- 25, 26, 27, 240	შირბის 63	შორბის 83
შაღლობას 105	შისცეს 201	შოპუტანა 17
შათ 28	შიპყაეს 63	შოპყაეს 63
შამისავან 63	შკის 40	შსხუერპლად 105
შას 63	შო- 63, 66, 250	შსხუერპლთა 105
-შღე 226	შოაქეს 63	შღერის 237
ში- 63, 66, 246, 250	შოდის 63	შშვილობა 228
შიაქეს 63	შიომეკდარუნა 240	შშვილობით 64
შიდის 63	შიოხადა 67	-შცა 61, 178
შიილო 67	შოკედ[ე]ენ 27	

ნ

ნა- 8, 132, 219, 221, 239, 240	ნაშენებარ 132	ნე- 8, 219, 239, 240
ნალი 75	ნაშენებარ 132	ნი- 8, 219, 239, 240
ნაშენება 132	ნაწერი 241	ნიახური 238

ანახოლი 168

ო

-ო- 103, 248	-ოღ 168	ორგან 63
-ობა 213		

პ

პარია 227

რ

რე(ავს) 73	რეცვა 77	რხევა 77
------------	----------	----------

ს

-ს 8, 24, 103, 164	სისხლის 63	სცმია 176
სა-—ად 225	სუ 173	სცმოლა 176
სამი 139	სუა 173	სძულდა 159
სარეცელი 77	სუამს 173	სძულს 187
სარკმელთაგან 64	სულიერთა 105	სწერე 139
სახლობს 35	სქელი 65	სხალი 164
სთხოვს 124		

ტ

ტახტისაგან 64	ტიროლა 103	ტოტი 77
ტირია 227	ტყევი 242	

უ

უბედურ 228	-ულ 219	უვეარდა 159
უბემლით 105	-უნ 240	უვეარს 187
უხემდა 105	უსესხებია 242	უვიდნია 242
უთხოვნია 242	უსესხნია 242	უცხო 223
უთხრა 45, 155	უსეამს 164	უხნაეი 241
უკვირდა 159	უქია 171	

ფ

ფარვიდა 105	ფრენა 242	ფუტურო 242
ფუთქვა 242	ფუტუ 242	

კ

ქალაქითგან 63	ქვემო 66	ქმნის 167
*ქამ 253	ქვენა 66	ქრების 50
*ქამენა 253	ქვერე 66	ქუე 64
ქვე 64, 66	ქმნა 64	ქუნამდეა 63
ქვედა 66	ქმნას 167	ქურდი 253
ქვევით 66	ქმნეს 167	

ლ

ლება 241	ლნახილი 168
----------	-------------

უ

-უ 28	-უე 9, 28	უიდეა 75
უავს 250		

შ

შეაძრწუნებს 240	შენდამი 63	შეწუნდა 159
შეეკითხა 37	შესბულდა 159	შთა 64
*შეესწირავილ 105	*შესწირავილა 105	შინა 65
შეესწირეველ 105	შესწირეველი 105	შლის 40
შეესწირვიდეთ 105	შესწირვიდა 105	შოვა 65
შიბჟერას 166	შეუყუვარდა 159	შუა 65
შიბჟეროს 166		

ჩ

ჩა- 64	ჩემდამო 63	ჩუ- 27
ჩამოვიდა 64	ჩე- 27	

ც

ცემ 248	ცრის 40	ცქვიტა 242
ცვეთს 181	ცურავს 72	ცქვიტი 242
ცვთება 181	ცქვეტს 242	ცხოვრებს 72

ძ

-უ 28	ძალლი 139	ძრწის 240
-------	-----------	-----------

წ

წავიდა 190	წერდეს 103	წვა 160
წაილო 67	*წერე 139	წვების 160
წევიდა 190	*წერე+-ა 139	წვანნი 28
წევიდეს 166	*წერე+-ეს 139	წინა 64
წევილოს 166	წერენ 27, 28	წისქვილი 65
წევის 160	წეროს 103	წუნია 227
წერა 103, 139	წერს 103, 115	წუნდა 159
წერდა 103, 139		

ჭ

ჭამს 247	ჭიშკარი 65	ჭრის 40
----------	------------	---------

ხ

ხ- 6, 15, 25	(ხ)აქრების 50	(ხ)უყუარს 15
ხაზავ 72	ხკითხილი 168	(ხ)უყუარსთ 15
ხარჯავ 72	ხტის 240	ხუყუარს 28
ხატავ 72	ხტუნია 227	ხუცშისი 43
ხატავს 171	(ხ)უყისთ 24	

	ჯ	
ჯღა 160	ჯღების 160	*ჯღის 160
	ჰ	
ჰ- 6, 27	ჰგონებოლა 176	ჰგონოლა 176
(ჰ)აქეს 28(პ.)	ჰგონია 176	ჰკალ 139
(პ)აქესთ 28(პ.)	ჰგონიე 176	ჰრქუა 249
ჰგონებია 176, 241		

გ) მეგრულ-ჭანური

-ა 109, 223, 240	იეუაფუ 112, 114	სქილიდერი 242
-აჲ 164	კილა 75	-უმ 164
ალა- 70	მ- 25	-უნ 164
-ამ 164	მილუ 250	ულუ 250
-ან 28, 164	მილუნ 28	ურქული 98
გ- 25	მილუნან 28	უსონუ 241
გეშუი 173	მოკო 251	უსუნს 250
გილუ 250	მუმაშ 104	ფეთქუა 242
გო 65	-ნ 8	ფეშქუა 242
გოკო 251	ნა- 240	-ქ 8
-ღ 9, 103	ნა-—*—ა 240	ქიმიწუ 64
-ღა 109	ნაზოჯა 240	ქო 64
-ღე 109	ნაჭარა 241	*ქომ 253
ღო- 69	ნახონა 240	ქუიროთი 253
ღოჭარუნს 116	ოკო 251	შქა 65
ელა- 70	პეტელანდას 114	ძღვაძღვირი 221
-ენ 164	რ- 25	ჭაპ/ბუ 69
ვ- 7, 25	ქი 64	ჭარუნს 115
თე 70	რღულა 77	(პ)ულუნ 28(პ.)
ილა- 70	-ს 164	(პ)ულუნან 28(პ.)
-ინ 164	სქილადირი 242	-უნ 164

დ) აფხაზური

-ა- 69	აკამა 69	ანაგრა 70
აგვლარა 69	აკაცარა 70	ანაცარა 70
ად- 69, 70	აკამიტეტ 69	ანჭგრა 70
ანდგალარა 69	აკეტ 69	ატოარა 69
ანდგვლარა 69	ალატოარა 70	აქიწარა 69
ანდტოალარა 69	ალაცალარა 70	აჭაპრა 69
ანდწარა 69, 70	ან- 70	ნა- 70
ანდჭაპრა 69, 70		უჰალტოალ 70

ე) რუსული

бүдет 116	лишет 116	უმრეტ 116.
мапишет 116	скажет 116	

ვ) სომხური

-դ 69	-ն 69	-ւ 69.
-------	-------	--------

Варлам Трифионович Топуриа

Т Р У Д Ы, Т. I

(СВАНСКИЙ ЯЗЫК. I. ГЛАГОЛ)

E/

დაიბეჭდა საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის
სარედაქციო-საგამომცემო საბჭოს დადგენილებით

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 1/III 67 წ.
საალრიცხო-საგამომცემლო ფორმა 30,86.
ნაბეჭდი ფორმა 30,45.

შეკვეთის № 1323. უფ. 01040. ტირაჟი 1000.
ფასი 2 მან. 42 კაპ.

გამომცემლობა „მეცნიერება“, თბილისი 60, კუტუზოვის ქ. 15.
Издательство „Мецниереба“, Тбилиси 60, ул. Кутузова 15.

თბილისის უნივერსიტეტის სტამბა, თბილისი, ი. ჯავახიშვილის პროსპექტი, 1.
Типография Тбилисского университета, Тбилиси, пр. И. Чавчавадзе, 1.